

د علماء، طلباء، مقررینو او عامو مسلمانانو دپاره په مختلفو موضوعاتو باندې
د تقریرونو یوه مفصله، معتمده، علمي، او تحقیقي ذخیره:

پنجم
جلد

أَبُو الشَّامِ دَوْلَانُ الْهَدْيِ عَفِي عَنْهُ
مَدْرَسَ دَارِ الْعُلُومِ فَيْضُ الْقُرْآنِ الْكَافِي كَالُونِي، مَرْدَانِ

مکتبہ اعجازیہ
پشاور

توزيع
كفایت اللہ اونی
0344-9995990

جاده میوند پخته فروشی کابل: 0764857797

﴿ کفایت دینی کتب خانہ ﴾

پہ دی چینل کی دتلیگرام کتابونہ نشرکیری

دحنفی مذهب پہ رناکی

لکه تفاسیر شریف

اوفقہ شریفہ

اوفتاوی؟

د درجوں کتابونہ

اوداسی نور کتابونہ لکه.

صرف اونحو

اومنطق

اوعقائد

نوهیلہ لرم چی دالینک دثواب پہ خاطر نشر کڑی

<https://t.me/kafayat2395>

کفایت اللہ وائس ایپ نمبر 03052488551

د دا کتاب pdf کول خاص د اللہ تعالیٰ د رضا د پارہ دی

د ٹولو لوستونکو او فایده اخستونکو

د دعا پہ هیله

دُعُماؤُ ، طُلباؤُ ، مُقرِّرینو او عامو مسلمانانو د پاره په مختلفو موضوع کالو بالدي
د تقریرونو یوه مُفضله ، مُعتبده ، علمی ، او تحقیقي ذخیره :

إِصْلَاحِي مُدَلَّلُ تَقْرِيرُونِه

جلد ۱۵

تالیف

أَبُو الشَّيْخِ مَوْلَانَا نُورُ الْهُدَى عَفِيَّ عَنْهُ

فاصلې جامعہ امداد العلوم پشاور صدر ، وفاق المدارس العربیة ملتان

ایم اے محمد الولی خان یونید س ردان

حالا : مُدَرِّس دَاوُ الْعِلْمِ لِمِشْ الْقُرْآنِ اکاخیل کالونی ، مردان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د کتاب نوم:

إِصْلَاحِي مَدَلَّل تَقْرِيرُونَه جلد ۱۵

مؤلف:

أَبُو الشَّمْسِ مولانا نُورُ الْهُدَى عَفِي عَنْهُ
مُدَرِّس دَارُ الْعُلُومِ فِيضُ الْقُرْآنِ اكاخيل كالونی مردان
فون نمبر ۰۳۰۶ ۵۴۴۷۱۷۴

کمپوزر:

مؤلف پخپله

د چاپ کال:

۱۴۱۱ هـ ق ، ۱۳۹۸ هـ ش، مطابق ۲۰۲۰ ع

زیر اہتمام

کفایت اللہ ارماني ۰۳۴۴-۹۹۹۵۹۹۰

نوٲ : د کتاب ٲول حقوق د مکتبه اعزازیه سره محفوظ دي

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سریزه (د پنځلسم جلد)

تَحْمَدُهُ وَنُصَلِّي عَلَى رَسُولِهِ الْكَرِيمِ . آمَّا بَعْدُ !

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ، اَلشُّكْرُ لِلّٰهِ . ددې کتاب پنځلسم جلد هم د الله ﷻ په فضل و کرم سره پوره شو ، په دې کې مې هم اهمې موضوع گانې راجمع کړي .

خوشخبري: (د تقريرونو دويمه سلسله)

ددې پنځلسم (۱۵) جلد نه پس به د تقريرونو دا سلسله په يو بل نوم باندې شروع کوم ، ځکه که په همدې نوم باندې دا سلسله مخکې بوځم نو بيا دا موجوده کتاب ډير غټيږي ، د اقتصادي مشکلاتو په وجه يې بيا کمزورې کس نشي اخيستی . خو بل طرف ته تر اوسه هم ډير اهمې موضوع گانې د ليکلو نه پاتې دي ، د يوولسم جلد په آخر کې مې چې په کومو موضوع گانو باندې د ليکلو وعده کړې وه يا کومو علماؤ چې راته په تېلفون باندې په ځنې موضوع گانو باندې د ليکلو مشوره راکړې ده هغه ټولې موضوع گانې به اِنْ شَاءَ الله په راتلونکي سلسله کې شاملوم ، په هغې کې به هم په همدغه انداز باندې جامع تقريرونه وي . ددې پنځلسم جلد نه پس چې د تقريرونو کومه سلسله شروع کوم د هغې نوم به وي :

“ د تقريرونو مُدَلِّکُ ذَخيره ”

په دې آئنده سلسله کې چې په کومو موضوع گانو باندې ليکل کوم هغه دا دي :
د تواضع فضائل او د نبي ﷺ د تواضع واقعات ، تقوی ، غصه برداشت کول ، د نظر حفاظت ، په بڼځه باندې د خاوند حقوق ، په خاوند باندې د بڼځې حقوق ، د زَنانه و د پاره د شرعي پردې اهميت ، د بې پردگۍ سزاگانې او نقصانات ، په ميراث کې د زَنانه و حقوق ، د گاونډي حقوق ، د يو مسلمان په بل باندې حقوق ،

د بچو صحیح تربیت کول ، د ژوند تیروولو اسلامي آداب ، د معاشرې غلط رُسْمونه او رواجونه ، د بدعاتو رد ، د نبی علیه السلام سیرت ، ختم نبوت ، د خلفائې راشدینو فضائل او کارنامې ، د جنتِ نعمتونه او ددې د حاصلولو طریقې ، د جهنم عذابونه او ددینه د بېچ کیدلو طریقې ، د قیامت نخې ، د غیر مُسلمو د اتباع نه ځان ساتل ، د الله ﷻ د گرفت نه ویریدل ، د الله ﷻ نه یړه او امید لرل ، په هر حالت کې الله ﷻ طرف ته رجوع کول او په الله ﷻ باندې توکل کول ، په تقدیر باندې راضي کیدل ، خپل نفس کنترول کول ، د دُنیا حقیقت او ددې د محبت نه ځان ساتل ، د دین د سرټلندی د پاره تکلیفونه برداشت کول (استقامت) ، اسلامي غیرت ، د آخرت د پاره تیاري کول ، د الله ﷻ او رسول ﷺ سره رېښینې محبت کول ، الله ﷻ ته محبوب اعمال ، د نفس تزکیه ، د نېکانو خلقو د صُحبت ښه اثرات ، قیمتي وخت فضول نه ضائع کول ، د اسلامي نظام د نفاذ د پاره کوشش کول ، د جمهوریت حقیقت ، د تقلید حقیقت ، د برکت اسباب ، د مؤمن فراست ، د کونډو او یتیمانو سره مدد کول ، امر بالمعروف او نهی عن المنکر ، د ذکر فضائل ، د نېکو اعمالو کولو فضائل .

په هره کبیره گناه باندې به مستقل تقریر لیکم ، مثلاً :

وعدۀ خلافی ، غلا ، دُهوکه ، رشوت ، بُغض ، زنا ، لواطت ، ظلم ، صله رحمي کت کول ، په ناحقه قتل کول ، د مسلمان جاسوسي کول ، جگړې کول ، فحش او بې هوډه خبرې کول ، په مسلمان بدگمانی کول ، په بل چا بېعتان لېول ، سندرې ویل او اوريدل ، بې ځایه قسْمونه کول ، د مسلمان سپکاوي ، د مخلوقاتو نه طمع ساتل ، د الله ﷻ نه ناامیده کیدل ، فضول خرچي او اسراف .

همدارنگې په هر ښه صفت باندې به هم مستقل تقریر لیکم ، مثلاً :
آمانت داري حياء ، وفاء ، انصاف ، شجاعت ، قناعت ، په یو بل مهربانه کیدل .

همدارنگې " د ټول کال د هرې مياشتې مناسب تقرير " به هم ليکم چې په هغې کې به د هغه مياشتې فضائل او اهم واقعات ذکر وي .

د وخت او موقعې مناسب به ان شاء الله په دې کې نورې ضروري موضوع گانې هم اضافه کوم ، او کومو خلکو چې راته په تېلفون باندې په ځنې موضوع گانو باندې د ليکلو مشوره راکړې وه هغه به هم په کې شاملوم . هر تقرير به جامع او مدلل وي .

دُعا : په آخر کې دا خبره کوم چې که يو مؤلف هر شومره د بڼه استعداد واله وي خو چې دده سره د تاليف د پاره ضروري وسائل (لکه د هرې موضوع متعلق د کتابونو مُعتمده ذخيره ، او د ليکلو د پاره ضروري وسائل) نه وي نو دا په آسانه باندې دا خدمت سرته نشي رسولى .

بل طرف ته الله ﷻ په معاشره کې داسې مُخلصه کسان هم پيدا کړي چې هغوى د خبر په کارونو کې پوره حصه اخلي ، زمونږ يو مُخلص ملگرې دى د ريانه د بېچ کيدو په خاطر يې نوم نه اخلم ، خو الله ﷻ ورته ډير بنائسته اخلاق ورکړي ، عاجز طبيعته شخصيت دى ، ډير ديني کارونه کوي ، تمنا يې دا وي چې دا کارونه زما د پاره صدقه جاريه او گرځي نو په همدې خاطر يې د ماسره د دې پنځلسم جلد په ضروري وسائلو برابرولو پوره مرسته کړى ، الله تعالى دې د دوى دا اخلاص په خپل دربار عاليه کې قبول او منظور کړي ، او پروردگار عالم دې دا ټول کتابونه زمونږ سره دده د پاره هم صدقه جاريه او گرځوي ، او الله تعالى دې مونږ او دوى ټولو ته نور هم د دين د خدمت توفيق راکړي .

همدارنگې زه د خپل والد صاحب محترم " الحاج حضرت مولانا اول شاه حُسيني صاحب دَامَتْ بَرَکَاتُهُمُ الْعَالِيَةُ " ، خپلې والدي صاحبې ، اوييا خاصکر د خپل مشر ورور " الحاج حضرت مولانا عبدالباقي حقاني صاحب دَامَتْ بَرَکَاتُهُمُ الْعَالِيَةُ " ډيره شکر په آداء کوم ، او دا دُعا ورته کوم چې الله تعالى دا کتابونه د دوى د پاره هم تر قيامته پوې صدقه جاريه او گرځوي ؛

حُکمه دا څه د دین خدمت چې تاسو گوري دا د همدوی د مقبولو دُعاگانو ، ښه
 تربیت او راهنمایۍ نتیجه ده .
 پروردگارِ عالم دې د دوی د شفقت دا سورې زمونږ په سرونو باندې قائم لري ،
 اوربِ کریم دې دوی ته د دواړو جهانو سعادت او خوشحالي ورنصیبه کړي .
 يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ۱ دا ټول کتابونه د معاشرې د اصلاح ، او د اُمتِ مسلمه د
 پاره د مغفرت او نجات ذریعه او گرځوه .

آمين يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ .
 رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

نوټ : که د کتاب متعلق یا بله څه مفیده مشوره وي نو په دې ۵۴۴۷۱۷۴ ۰۳۰۶

نمبر راسره رابطه کولې شی .

ابوالشمس نورالهدی عفی عنه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اجمالي فهرست

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۱.	سريزه	۵
۲.	۱. د حسد سزاگاني او د دينه د بچ کيدو طريقې	۱
۳.	۲. د خوش اخلاقي فضائل او د نبي عليه السلام د خوش اخلاقي واقعات	۶۰
۴.	۳. د بد اخلاقي سزاگاني او نقصانات	۱۴۸
۵.	۴. د نرمۍ فضائل او فوائد	۱۷۲
۶.	۵. د معافۍ فضائل او فوائد	۲۲۸
۷.	په عربي کې جامع	۲۸۰
۸.	په پښتو ژبه کې جامع دُعا	۳۲۳
۹.	د وعظ او نصيحت نه ډک اشعار	۳۳۳
۱۰.	خوشخبري	

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تفصيلي فهرست

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۱.	سرېزه	ت
۱.	د حسد سزاګانې او د دینه د بچ کیدو طريقې	۱
۲.	تمهیدي خبره	۳
۳.	د حسد اصطلاحي تعريف	۳
۴.	د حسد بدترین قسم	۵
۵.	د غېطې تعريف	۵
۶.	په حسد او غېطه کې فرق	۵
۷.	د حسد حکم	۸
۸.	د حسد کوونکي د شر نه پناه غوښتل	۸
۹.	په قرآن کریم کې د حسد مذمت	۱۰
۱۰.	نبي علیه السلام د حسد نه منع کړی	۱۱
۱۱.	حسد نیکۍ خوري (او ختموي)	۱۱
۱۲.	په حسد سره د نیکۍ ختمیدو وجه	۱۲
۱۳.	حسد او بغض د دین بنیاد (او جرړه) ختموي	۱۲
۱۴.	د بنده په زړه کې ایمان او حسد نه جمع کیږي	۱۳
۱۵.	د یرو کافرانو د حسد په وجه ایمان نه قبلولو	۱۳
۱۶.	قایل خپل ورور د حسد په وجه قتل کړو	۱۵
۱۷.	په آسمان او زمکه کې د اولنۍ گناه سبب "حسد" و	۱۵
۱۸.	د حسد کوونکي د عا نه قبلیدي	۱۶

۱۶	حسد کوونکی د الله ﷻ د نعمتونو سره دشمني کوونکې دی	۱۹
۱۷	حسد کوونکی د الله تعالیٰ په تقسیم باندې راضي نه وي	۲۱
۱۸	حسد کوونکی گویا د الله ﷻ سره جگړه کوي	۲۲
۱۸	په چا کې چې قناعت وي په هغه کې حسد هېڅ کله نه راځي	۲۳
۱۹	حسد کوونکې په هر ځای کې نقصاني دی	۲۴
۱۹	حسد خطرناکه روحاني بيماري ده	۲۵
۲۰	د حسد نقصان اول حسد کوونکي ته رسيږي	۲۶
۲۱	د حسد په اور باندې انسان په خپله سوزي	۲۷
۲۲	د حسد کوونکي مثال	۲۸
۲۳	د بل سره د حسد کولو خطرناکه نتيجه	۲۹
۲۶	حاسد صرف په دې خوشحاليږي چې د بل نه نعمت ختم شي	۳۰
۲۷	د هر نعمت د پاره حسد کوونکې شته	۳۱
۲۹	حاسدين آخر هم رسوا کيږي	۳۲
۳۰	الله تعالیٰ د خپلو اولياؤ بدله په خپله اخلي	۳۳
۳۱	د هېچا سره حسد په کارندی	۳۴
۳۲	د حسد او حرص په وجه شيطان انسان ته ډیر نقصان رسوي	۳۵
۳۳	علماء به د حسد په وجه د حساب نه مخکې جهنم ته داخلېږي	۳۶
۳۴	د حسد ضررونه	۳۷
۳۶	حسد نه کوونکي خلق کامياب دي	۳۸
۳۶	حسد نه کوونکې بهترين کس دی	۳۹
۳۷	حسد نه ځان بچ کوونکي د پاره د جنت زېږي	۴۰
۴۰	د حسد نه بچ کيدو په وجه د الله ﷻ مقرب جوړيدل	۴۱
۴۱	د حسد اسباب	۴۲
۴۵	په مقصد کې شريکو خلقو په مينځ کې حسد زيات وي	۴۳

۴۶	د حسد علاج	۴۴
۴۶	۱. د حسد ختمولو د پاره علمي علاج	۴۵
۴۸	تفصیل: د حسد په وجه د حسد کوونکي دین ته ضرر رسيدل	۴۶
۴۸	د حسد په وجه د حسد کوونکي د دنیا ته ضرر رسيدل	۴۷
۴۹	د حسد په وجه محسود ته هيڅ ضرر نه رسي	۴۸
	که د حسد په وجه د بل چا نه څه نعمت زائل کیدی نو اول به دده نه ټول نعمتونه زائل شوي وو	۴۹
۴۹		
۵۰	د حسد په وجه محسود ته د دین او دنیا د وارو فائده رسي	۵۰
۵۲	۲. د حسد ختمولو د پاره عملي علاج	۵۱
۵۳	په دنیاوي معاملاتو کې د ځان نه ښکته کس ته کتل په کار دي	۵۲
۵۳	د غریبانو سره اوسیدو په وجه راحت ملاویدل	۵۳
۵۳	که د حسد په وجه حقوق العباد ضائع شوي وي نو د هغه نه به معافي غواړي	۵۴
۵۴	د حسد کوونکي شر د ځان نه په لسو (۱۰) اسبابو سره دفع کول	۵۵
۵۷	چې چاته د حسد په وجه څه ضرر رسيدلې وي د هغې علاج	۵۶
۵۷	چې د کوم حاسد د حسد په وجه بل ته ضرر رسي د هغه د پاره تدبير	۵۷
۵۸	د غوندې تقرير خلاصه	۵۷
۵۹	دعا	۵۸

۲. د خوش اخلاقي فضائل

۶۰	او د نبي عليه السلام د خوش اخلاقي واقعات	
۶۳	تمهیدي خبره	۵۹
۶۳	د خوش اخلاقي تعريف	۶۰
۶۴	الله ﷻ د نبي عليه السلام صفت په خوش اخلاقي سره کړی	۶۱
۶۴	د رسول الله ﷺ اخلاق "په قرآن کریم باندې عمل کول" وو	۶۲

نمبر شمار	موضوع	صفحہ
۶۳	پہ خوش اخلاقی سرہ د اللہ ﷻ د حُکم تابعداری راہی	۶۶
۶۴	نبی علیہ السلام د بنہ اخلاقو د تکمیل د پارہ رالیہلې شوی و	۶۷
۶۵	د خوش اخلاقی پہ وجہ د اللہ ﷻ محبوب جوړیدل	۶۷
۶۶	د بنہ اخلاقو والہ کس بہ د قیامت پہ ورځ نبی ﷺ ته محبوب او مُقرب وي	۶۸
۶۷	خوش اخلاقہ مسلمان پہ خلقو کې بہترین کس دی	۷۰
۶۸	چې د چا اخلاق بنہ وي د هغه ایمان کامل وي	۷۱
۶۹	د دین تکمیل او اصلاح پہ خوش اخلاقی سرہ کیږي	۷۳
۷۰	خوش اخلاقی د کامل مؤمن صفت دی	۷۳
۷۱	خوش اخلاقی بہ د قیامت پہ ورځ په تلہ د میزان کې وزن دار عمل وي	۷۴
۷۲	د خوش اخلاقی پہ وجہ د تہجد و او نفلي روزو ثواب حاصلول	۷۵
۷۳	د خوش اخلاقی پہ وجہ او چټي درجې حاصلول	۷۶
۷۴	خوش اخلاقہ کس د پارہ نبی ﷺ د جنت پہ مینځ کې د کور ضمانت کړی	۷۷
۷۵	جنت ته ډیر بوتلونکې خیز تقوی او خوش اخلاقی ده	۷۷
۷۵	چې چاته خوش اخلاقی ورکړې شوه نو هغه ته بہترین نعمت ورکړې شو	۷۸
۷۶	حضرت معاذ رضی اللہ عنہ ته د خوش اخلاقی وصیت	۷۸
۷۷	حضرت ابوذر رضی اللہ عنہ ته د خوش اخلاقی حُکم	۷۹
۷۸	د خلقو سرہ پہ خوش اخلاقی باندې د خبرو کولو حُکم	۸۰
۷۹	پہ بنو اخلاقو سرہ انسان نور خلق د حُمانہ خوشحالولې شي	۸۰
۸۰	د خوش اخلاقہ سړي دوستان زیات او دُشمنان یې کم وي	۸۱
۸۱	د خوش اخلاقی پہ وجہ خپل مینځي محبت پیدا کیږي	۸۱
۸۲	پہ خوش اخلاقی سرہ پہ علم کې زیادت راځي	۸۲
۸۳	پہ خوش اخلاقی سرہ رزق فراخه کیږي	۸۳
۸۴	چې چاته اللہ ﷻ د خبر ارادہ اوکړي نو بنہ اخلاق ورکړي	۸۳
۸۵	د انسان شرافت پہ خوش اخلاقی کې دی	۸۴

۸۵	خوش اخلاقه انسان نېک بخته وي	۸۶
۸۵	غټه نيکي خوش اخلاقي ده	۸۷
۸۸	د نبي عليه السلام بنائسته اخلاق	۸۸
۸۸	په لس (۱۰) کاله کې اف يا سخته خبره نه کول	۸۹
۸۹	د حضرت انس <small>رضي الله عنه</small> سره خوش اخلاقي	۹۰
۹۰	د نبي <small>ﷺ</small> په شونډو مبارکو به اکثر تبسم و	۹۱
۹۱	د باندېچي د سختۍ باوجود بيا هم ورسره خوش اخلاقي کول	۹۲
۹۲	د يو کس په نامناسب خبره اوريدو باندې صبر کول	۹۳
۹۳	نبي عليه السلام د چانه ذاتي بدل نه و اخيستی	۹۴
۹۴	نبي عليه السلام هيڅ کله خپله بي بي او خادم ندې وهلی	۹۵
۹۵	جهاد او حدود جاري کول د خوش اخلاقي خلاف ندي	۹۶
۹۶	نبي عليه السلام فحش خبرې کوونکي نه و	۹۷
۹۸	يهودي عالم د نبي <small>ﷺ</small> خوش اخلاقي کتلو سره ايمان راوړو	۹۸
۱۰۱	حضرت ثمامه <small>رضي الله عنه</small> د نبي <small>ﷺ</small> د خوش اخلاقي په وجه ايمان راوړو	۹۹
۱۰۵	نبي <small>ﷺ</small> ابو عمير ماشوم ته د مرغۍ په مړه کيدو تسلي ورکړه	۱۰۰
۱۰۶	نبي عليه السلام به په خوراک کې عېب نه راويستلو	۱۰۱
۱۰۷	د مصافحي په وخت او مجلس کې د نبي عليه السلام خوش اخلاقي	۱۰۲
۱۰۹	د حضرت عائشي <small>رضي الله عنها</small> سره منډه وهل	۱۰۴
۱۰۹	په حضرت عائشي <small>رضي الله عنها</small> باندې د نېزه بازی تماشه کتل	۱۰۵
۱۱۰	په حضرت عائشي <small>رضي الله عنها</small> باندې د يوې حبشې زړانه لوبه کتل	۱۰۶
۱۱۲	د حضرت عائشي <small>رضي الله عنها</small> سره د نبي عليه السلام مينه	۱۰۷
۱۱۴	د بنځي او خاوند په مينځ کې کله کله تاؤ تريخوالي هم راځي	۱۰۸
۱۱۵	د بي بي خبرې برداشت کول په کار دي	۱۰۹

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۱۱۰	حضرت عمر <small>رضي الله عنه</small> د خپلې بي بي خبرې برداشت کولی	۱۱۷
۱۱۱	مرزا مظهر جان جانان ته غټه مرتبه د خپلې بي بي د خبرو برداشت کولو په وجه ملاؤ شوې وه	۱۱۸
۱۱۲	ابوالحسن خرقاني ته لوي مقام د بي بي خبرو برداشت کولو په وجه ملاؤ شو	۱۱۸
۱۱۳	د بي بي معاف کولو په وجه مغفرت	۱۲۰
۱۱۴	د خادم مانو (غلامانو او وينځو) سره د نبي عليه السلام خوش اخلاقي	۱۲۲
۱۱۵	نبي عليه السلام به د صحابه کرامو سره خوش طبعي او خوش اخلاقي کوله	۱۲۳
۱۱۶	۱. حضرت زاهر <small>رضي الله عنه</small> سره خوش طبعي او خوش اخلاقي	۱۲۳
۱۱۷	۲. د سورلي غوښتونکي کس سره خوش طبعي او خوش اخلاقي	۱۲۴
۱۱۸	۳. د بودي ښځې سره خوش طبعي او خوش اخلاقي	۱۲۵
۱۱۹	نبي <small>ﷺ</small> به په ښائسته صورت او ښائسته اخلاقو باندې د الله <small>ﷻ</small> شکر په اداء کوله	۱۲۸
۱۲۰	نبي عليه السلام به د ښائسته اخلاقو دُعا کوله	۱۲۸
۱۲۱	د نورو بزرگانو د خوش اخلاقي واقعات	۱۳۰
۱۲۲	د ابو عثمان حيري <small>رحمه الله</small> خوش اخلاقي	۱۳۰
۱۲۳	د اويس قرني <small>رحمه الله</small> خوش اخلاقي	۱۳۱
۱۲۴	د مالک بن دینار <small>رحمه الله</small> اخلاق	۱۳۲
۱۲۵	د يو غلام اخلاق : (د ميړي لحاظ ساتل)	۱۳۲
۱۲۶	د اسلامي اخلاقو نه کافران هم متاثره کيږي	۱۳۳
۱۲۷	د يو بزرگ د خوش اخلاقي په وجه کافرت ته ايمان نصيب کيدل	۱۳۴
۱۲۸	د خواجه نظام الدين اولياء <small>رحمه الله</small> د خوش اخلاقي په وجه کافر غل ايمان راوړو	۱۳۴
۱۲۹	د خوش اخلاقي اجمالي فوائد	۱۳۶
۱۳۰	د کامياب اجتماعي ژوند دپاره ښه اخلاق ضروري دي	۱۳۹

۱۴۰	په ځان کې شرعي اخلاق پیدا کول په کار دي	۱۳۱
۱۴۱	د خوش اخلاقۍ په باره کې نور اقوال	۱۳۲
۱۴۳	د خوش اخلاقۍ آرکان	۱۳۳
۱۴۴	د خوش اخلاقۍ علامات	۱۳۴
۱۴۵	د خوش اخلاقۍ پیدا کولو طریقې	۱۳۵
۱۴۷	خلاصه	۱۳۶
۱۴۷	دعا	۱۳۷

۳. د بد اخلاقۍ سزاګانې او نقصانات

۱۴۸		
۱۴۹	نوت	۱۳۸
۱۵۰	د بد اخلاقۍ مذمت	۱۳۹
۱۵۱	د بد اخلاقۍ تعريف	۱۴۰
۱۵۲	انسان د بد اخلاقۍ نه منع شوی	۱۴۱
۱۵۳	بد اخلاقه انسان به جنت ته نه داخلېږي	۱۴۲
۱۵۳	د ژبې د ضرر او بد اخلاقۍ په وجه د جهنم مستحق کيدل	۱۴۳
۱۵۳	د بد اخلاقۍ په وجه د جهنم ښکته کندی ته رسيدل	۱۴۴
۱۵۵	بد اخلاقه انسان به د قيامت په ورځ نبي ﷺ ته ډير مبغوض او د دوی د مجلس نه ډير لرې وي	۱۴۵
۱۵۶	په کامل مؤمن کې بخل او بد اخلاقي نه جمع کېږي	۱۴۶
۱۵۷	بد اخلاقي سپيره والې دی	۱۴۷
۱۵۷	نبي عليه السلام د بد اخلاقۍ نه د بچ کيدو د دعا غوښته	۱۴۸
۱۵۸	بد اخلاقي بدترينه بيماري ده	۱۴۹
۱۵۸	بد اخلاقۍ سره ښک اعمال پوره فائده نه کوي	۱۵۰
۱۵۸	د بد اخلاقه عايد نه خوش اخلاقه فاجر سره ملګرتيا ښه ده	۱۵۱

۱۵۹	بد اخلاقہ کس پہ خپلہ ہم پہ عذاب کہی وی، او نور خلق ہم ورنہ پہ تکلیف کہی وی	۱۵۲
۱۶۱	د بد اخلاقی پہ وجہ رزق تنگ وی	۱۵۳
۱۶۱	د بد اخلاقہ سری وعظ و نصیحت تہ خلق غور نہ نیسی اگر چہ دا حق وایی	۱۵۴
۱۶۲	د بد اخلاقی آرکان	۱۵۵
۱۶۲	بعضی وخت د خنی آسبا بو پہ وجہ خوش اخلاقی پہ بد اخلاقی بدلی پوی	۱۵۶
۱۶۲	د بد اخلاقی علامات	۱۵۷
۱۶۵	د بد اخلاقی نقصانات	۱۵۸
۱۶۷	د خپلو عیبونو پیژندلو طریقہ	۱۵۹
۱۶۸	جہاد کول او حدود جاری کول بد اخلاقی نده	۱۶۰
۱۷۰	خلاصہ	۱۶۱
۱۷۱	دعا	۱۶۲
۱۷۱		
۱۷۲	۴. د نرمی فضائل او فوائد	۱۶۳
۱۷۴	تمہیدی خبرہ	۱۶۴
۱۷۴	د نرمی تعریف	۱۶۵
۱۷۵	نبی علیہ السلام تہ د نرمی حکم	۱۶۶
۱۷۶	اللہ ﷻ حضرت موسیٰ ﷺ او ہارون ﷺ تہ ہم د نرمی حکم کرې و	۱۶۷
۱۷۷	بل تہ د دین دعوت ورکولو پہ وخت نرمی پہ کار دہ	۱۶۸
۱۷۷	اللہ تعالیٰ پہ ہر کار کہی نرمی خوښوی	۱۶۹
۱۷۸	اللہ ﷻ چہ د چا سرہ محبت کوی نو هغه تہ نرمی ورکړي	۱۷۰
۱۷۹	اللہ تعالیٰ پہ نرمی باندې دیر خہ ورکوي	۱۷۱
۱۸۰	ہر عمل پہ نرمی سرہ ښائستہ کیږي او سختی سرہ عیب جن کیږي	۱۷۲

۱۷۳	چاته چي دنرمي شه حصه ورکړې شوه نو هغه ته د دُنیا او آخرت خبر ورکړې شو	۱۸۰
۱۷۴	کوم کورواله ته چې الله ﷻ د خبر اراده اوکړي نو هغوی ته نرمي ورکړي	۱۸۱
۱۷۵	الله تعالی چې کوم کورواله ته نرمي ورکړي نو هغوی ته په دې نفع رسوي	۱۸۲
۱۷۶	خوک چې دنرمي نه محروم شو نو هغه د هر خبر نه محروم شو	۱۸۲
۱۷۷	په نرم خوږه کس باندې د جهنم اور حرام دی	۱۸۳
۱۷۸	د آسانی او نرمي حکم	۱۸۴
۱۷۹	د نرمي په وجه د جنت مستحق کیدل	۱۸۵
۱۸۰	د نبي عليه السلام نرمي	۱۸۷
۱۸۱	د يهودو د بد اخلاقي باوجود نرمي کول	۱۸۷
۱۸۲	نبي عليه السلام به په نرمي او ښې طريقې سره خلق پوهه کول	۱۸۹
۱۸۳	۱. په جمات کې تشې متيازې کوونکې اعرابي په ښه طريقې سره پوهه کول	۱۸۹
۱۸۴	۲. د زنا اجازت غوښتونکې کس په ښه طريقې سره پوهه کول	۱۹۱
۱۸۵	۳. نبي ﷺ هغه هلک په نرمي طريقې سره پوهه کړو چې پردی قجوري يې راشو کولی	۱۹۴
۱۸۶	۴. نبي ﷺ هغه کس په نرمي باندې پوهه کړو چې په مانځه کې يې د پرنجي جواب ورکړو	۱۹۵
۱۸۷	يتيمانو سره د نبي عليه السلام نرمي	۱۹۶
۱۸۸	ماشومانو سره د نبي عليه السلام نرمي	۱۹۷
۱۸۹	لورانو سره د احسان او نرمي کولو په وجه د جنت مستحق کیدل	۱۹۹
۱۹۰	غلامانو سره د نرمي حکم	۲۰۱
۱۹۲	يو اعرابي سره د شفقت او نرمي معامله	۲۰۳
۱۹۳	خاتمه د ضرورت باوجود بل کس ته خادر ورکول	۲۰۴
۱۹۴	خلقو سره د نرمي کولو په وجه مغفرت	۲۰۶

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۱۹۵	چې څوک د خلقو سره نرمي کوي نو الله تعالیٰ به په ده نرمي او کړي	۲۰۸
۱۹۶	حضرت عبدالله بن مسعود <small>رضی اللہ عنہ</small> غل ته دُعا او کړه	۲۰۹
۱۹۷	ربیع بن خثیم <small>رحمۃ اللہ علیہ</small> غل ته دُعا او کړه	۲۱۰
۱۹۸	د سرزخمی کیدو باوجود دُعا کول	۲۱۱
۱۹۹	مؤمنان به نرم ځویه وي	۲۱۱
۲۰۰	د بدی جواب په نرمۍ سره په کار دی	۲۱۲
۲۰۱	انبیاء کرامو به د سختۍ جواب په نرمۍ سره ورکولو	۲۱۲
۲۰۲	چې د چا سره څه وي هماغه خرچ کوي	۲۱۴
۲۰۳	په نرمۍ کې برکت دی ، او سختۍ کې سپیره والې دی	۲۱۵
۲۰۴	په معیشت کې نرمي د انسان د هوښیار تیا علامه ده	۲۱۵
۲۰۵	نرمي کوونکي ته د نبی <small>صلی اللہ علیہ وسلم</small> دُعا ، او سختي کوونکي ته خبرې	۲۱۵
۲۰۶	په عباداتو کې هم د نرمۍ او تخفیف حکم راغلی	۲۱۶
۲۰۷	نبی علیه السلام به مختصر او کامل مونځ کولو	۲۱۷
۲۰۸	ځانله کس اړېد مونځ کولې شي	۲۱۸
۲۰۹	اړېده جمعه کوونکي ته د نبی علیه السلام تنبیہ	۲۱۸
۲۱۰	حضرت معاذ <small>رضی اللہ عنہ</small> ته د اړېد مونځ کولو په وجه د نبی علیه السلام تنبیہ	۲۱۹
۲۱۱	د فقهاء کرامو قول	۲۲۰
۲۱۲	انسان به ځان ته په زوره دین نه گرانوي	۲۲۱
۲۱۳	بنده لږه خپل ځان په مشقت کې اچولو نه الله <small>تعالیٰ</small> بې نیازه دی	۲۲۴
۲۱۴	نرمي به د شریعت په حدودو کې د ننه وي	۲۲۵
۲۱۵	د غونډ تقریر خلاصه	۲۲۶
	ه. د معافی فضائل او فوائد	۲۲۸
۲۱۶	تمهیدي خبره	۲۲۹

٢٣٠	د عَفْوِي لغوي او اصطلاحی معنی	٢١٧
٢٣١	الله تعالی ډیر عَفْوَه کوونکي دی	٢١٨
٢٣٢	د معافي حُکم	٢١٩
٢٣٣	معافي کول د مُتَقِيانو صفت دی	٢٢٠
٢٣٣	معافي د تقوی سبب دی	٢٢١
٢٣٣	معافي کول د لوي همت کار دی	٢٢٢
٢٣٣	د معافي اړ دَرگزر کولو په وجه مغفرت	٢٢٣
٢٣٤	د آخرت نِعْمَتونه د معافي کوونکو د پاره دي	٢٢٣
٢٣٤	معافي کوونکو د پاره د الله ﷻ د طرفه اجر	٢٢٤
٢٣٤	په معافي سره د انسان عزت نور هم زیاتېږي	٢٢٥
٢٣٨	د قدرت باوجود معافي کوونکي د الله ﷻ په نزد ډیر مُعَزَّز دی	٢٢٦
٢٣٨	معافي کوونکي په ټولو خلقو کې مُعَزَّز کس دی	٢٢٧
٢٣٩	د عَفْوَه کوونکي د پاره د قیامت په ورځ پوره بدله	٢٢٨
٢٣٩	د معافي په وجه د قیامت په ورځ حساب آسانیدل او د جنت مستحق کیدل	٢٣٠
٢٤٢	معاف کوونکي ته الله ﷻ معافي کوي	٢٣١
٢٤٢	بل ته معافي کول الله ﷻ ته محبوب عمل دی	٢٣٢
٢٤٣	د ورځي آویا (٧٠) کَرَت خادِم ته معافي کول	٢٣٣
٢٤٤	نبي عليه السلام ډیر معافي کوونکی ؤ	٢٣٤
٢٤٥	نبي ﷺ هغه اعرابي معاف کړو چې د دوی پسې یې توره راویستې وه	٢٣٥
٢٤٨	نبي عليه السلام د طائِف خلق معاف کړل	٢٣٦
٢٤٩	د فتح مکه په وخت د معافي اعلان	٢٣٧
٢٥٠	ابوسفیان ﷺ ته معافي	٢٣٨
٢٥٠	نبي عليه السلام هنده معاف کړه	٢٣٩

نمبر شمار	موضوع	صفحه
٢٤٠	نبي عليه السلام حضرت وحشي <small>عليه السلام</small> هم معاف ڪړو	٢٥١
٢٤١	نبي <small>عليه السلام</small> عُمير بن وهب او صفوان بن أمية معاف ڪړل	٢٥٢
٢٤٢	عكرمة <small>عليه السلام</small> بن ابي جهل ته معافي	٢٥٦
٢٤٣	نبي <small>عليه السلام</small> هغه زنانه د خپل حق نه معاف ڪړه چې دوى ته يې په خوراک کې زهر اچولي وو	٢٥٧
٢٤٤	نبي <small>عليه السلام</small> هغه يهودي ته هيڅ او نه ويل چې په دوى يې سحر ڪړې ؤ	٢٥٩
٢٤٥	نبي عليه السلام د غائبونو مبارک شهيدان كيدو باوجود خبرې اونكړې	٢٦١
٢٤٦	حضرت يوسف عليه السلام خپل وروڼه معاف ڪړل	٢٦٣
٢٤٧	حضرت عمر <small>عليه السلام</small> هغه كس معاف ڪړو چې ده ته يې بډر د وويل	٢٦٤
٢٤٨	بل ته معمولي څو زار ور كولو سره ټول كال غمجن كيدل	٢٦٦
٢٤٩	د معاف كولو له روستو ورسره احسان كول	٢٦٦
٢٥٠	١. حضرت صفية <small>رضي الله عنها</small> هغه وينځه آزاده كړه چې د دې شيطانت يې حضرت عمر <small>عليه السلام</small> ته كړې ؤ	٢٦٧
٢٥١	٢. حضرت ابن عباس <small>رضي الله عنهما</small> كنځل كوونكي سره احسان او كړو	٢٦٨
٢٥٢	٣. علي بن حسين <small>رضي الله عنه</small> كنځل كوونكي ته چغه وركړه	٢٦٨
٢٥٣	٤. قيس بن عاصم <small>رضي الله عنه</small> هغه وينځه آزاده كړه چې په خطايي كې يې دده بچي مړ كړو	٢٦٨
٢٥٤	معصب بن زبير <small>رضي الله عنه</small> د خپل پلار قاتل معاف كړو	٢٦٩
٢٥٥	قيس بن عاصم <small>رضي الله عنه</small> د خپل ځوي قاتل معاف كړو	٢٧٠
٢٥٦	د امام ابو حنيفه <small>رضي الله عنه</small> معافي	٢٧٠
٢٥٧	د امام مالك <small>رضي الله عنه</small> معافي	٢٧١
٢٥٨	د امام احمد بن حنبل <small>رضي الله عنه</small> معافي	٢٧١
٢٥٩	د ابراهيم بن آدهم <small>رضي الله عنه</small> معافي	٢٧١

۲۷۲	د بکر بن عبد الله مزني رَحْمَةُ اللَّهِ معافي	۲۶۰
۲۷۲	د شاه اسماعیل شهید رَحْمَةُ اللَّهِ معافي او اخلاق	۲۶۱
۲۷۳	د مولانا اشرف علي تهانوي رَحْمَةُ اللَّهِ معافي او اخلاق	۲۶۲
۲۷۴	د درې بزرگانو مختلف احوال	۲۶۳
۲۷۵	بزرگان چې د چانه بدل اخلي په دې کې هم ددې کس خبروي	۲۶۴
۲۷۶	په معافي کولو سره جنگونه ختمیږي	۲۶۵
۲۷۷	د عَفْوې متعلق د امام شافعي رَحْمَةُ اللَّهِ اشعار	۲۶۶
۲۷۸	د غونډه تقرير خلاصه	۲۶۷
۲۷۹	دعا	۲۶۸
۲۸۰	په عربي کې جامع	۲۶۹
۲۸۱	تمهیدي خبره	۲۷۰
۲۸۱	په قرآن کریم کې ذکر شوې بعضې دُعَاگانې	۲۷۱
۲۸۲	په قرآن کریم د جَمْعې په صیغو سره ذکر شوې دُعَاگانې	۲۷۲
۲۸۴	په قرآن کریم کې د مفرد په صیغو سره ذکر شوې دُعَاگانې	۲۷۳
۲۸۶	د قرآن د آیتونو نه مُستفاد شوې دُعَاگانې	۲۷۴
۲۸۷	په احادیثو کې ذکر شوې بعضې دُعَاگانې	۲۷۵
۲۸۷	د الله ﷻ حمد و ثناء	۲۷۶
۲۸۸	په نبی علیه السلام باندې درود شریف	۲۷۷
۲۸۸	په احادیثو کې د جَمْعې په صیغو سره ذکر شوې دُعَاگانې	۲۷۸
۲۹۳	په احادیثو کې د مفرد په صیغو سره ذکر شوې دُعَاگانې	۲۷۹
۳۱۲	په احادیثو کې د ذکر شوو دُعَاگانو نه مستفاد شوې دُعَاگانې	۲۸۰
۳۱۴	هغه آیتونه او دُعَاگانې چې په هغې کې اسم اعظم دی	۲۸۱

صفحہ	موضوع	صفحہ
------	-------	------

۲۲۳	پہ پُستو ژبہ کی جامع دُعا	۲۸۲
۲۲۴	د گناہونو د مغفرت دُعا	۲۸۳
۲۲۴	بیمارانو تہ د صحت دُعا	۲۸۴
۲۲۵	د مشکلاتو نہ د محفوظ کیدو دُعا	۲۸۵
۲۲۶	د حوائجو پورہ کیدو دُعا	۲۸۶
۲۲۶	د حج او عمرې د پارہ دُعا	۲۸۷
۲۲۷	د اتفاق و اتحاد دُعا	۲۸۸
۲۲۷	د رزق فراخیدو دُعا	۲۸۹
۲۲۷	د حفاظت دُعا	۲۹۰
۲۲۸	د نارینہ اولاد د پارہ دُعا	۲۹۱
۲۲۹	مسلمانانو مرو تہ د مغفرت دُعا	۲۹۲
۲۲۹	مجاہدینو تہ د کامیابیدو دُعا	۲۹۳
۲۳۰	پہ شریعت باندې د عمل کولو او استقامت دُعا	۲۹۴
۲۳۱	د عباداتو قبلیدو دُعا	۲۹۵
۲۳۱	پہ قیامت کې د کامیابیدو دُعا	۲۹۶
۲۳۲	د دُعا قبلیدو دُعا	۲۹۷
۲۳۳	د وعظ او نصیحت نہ ډک اشعار	۲۹۸
۲۳۳	د عبدالرحمن بابا اشعار	۲۹۹
۲۳۹	د حافظ الپوری رحمہ اللہ اشعار	۳۰۰
۲۴۰	د شاعر عبدالوہاب اشعار	۳۰۱
۲۴۱	د نورو شاعرانو اشعار	۳۰۲
۲۴۲	خوشخبری	۳۰۳
	ددې (اِصْلَاحِيْ مُدَلِّلْ تَقْرِیرُونَہ) ټول کتاب اجمالی فہرست	۳۰۴

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ أَمْرٌ يُخَسِّدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ﴾

النساء آیه ۵۴ .

د حسد سزاګانې او د دینه د بچ کیدو طریقې

تالیف

أَبُو الشَّامِسِ مَوْلَانَا نُورُ الْهُدَى عَفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُ الْعُلُومِ فَيْضُ الْقُرْآنِ اكاخيل كالولی مردان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د حَسَدِ سِزَاكَانِي اَو د دِينِه د بَچ كِيدُو طَرِيقِي

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَلَوْ مِنْ بِهِ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ . وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ
الْأَنْفُسِ وَأَمَّا سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِيهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضِلِّهِ فَلَا هَادِيَ لَهُ . وَنَشْهَدُ أَنْ لَا
إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَنَشْهَدُ أَنَّ سَيِّدَنَا وَنَبِيَّنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .
أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى
فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ :

﴿ أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ﴾ . (١)

وَقَالَ تَعَالَى : ..... ﴿ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴾ . (٢)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : .... لَا تَحَاسَدُوا ، وَلَا تَبَاغَضُوا ، وَلَا تَدَابَرُوا ، وَكُونُوا

عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا . (٣)

(١) النساء آية ٥٤ .

(٢) الفلق آية ٥ .

(٣) صحيح البخاري كتاب الأَدَبِ بَابُ مَا يُنْفَى عَنِ النَّحَاسِدِ وَالتَّدَابُرِ رقم الحديث ٦٠٦٦ ، صحيح مسلم كتاب الأَدَبِ
وَالضُّلَّةِ وَالْأَدَابِ بَابُ تَخْرِيمِ اللَّقْنِ وَالتَّجَنُّسِ وَالتَّنَافُسِ وَالتَّنَاجُشِ وَتَحَوُّهَا رقم الحديث ٢٨ (٢٥٦٣) . سنن ابن ماجه بابُ

الدَّعَاءِ بِالْعَفْوِ وَالْعَالِيَةِ رقم الحديث ٣٨٤٩

وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ فَإِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ
الْحَطَبَ . أَوْ قَالَ : الْعُشْبُ . سنن أبي داود كتاب الأَدَبِ بَابُ فِي الْعَسَدِ رقم الحديث ٤٩٠٣ ، مشكاة المصابيح
بَابُ مَا يُنْفَى عَنْهُ مِنَ التَّنَاجُشِ وَالتَّجَنُّسِ وَالتَّنَافُسِ وَالتَّنَاجُشِ وَتَحَوُّهَا رقم الحديث ٥٠٤٠ (١٤) ، رياض الصالحين باب
لَحْرَمِ الْحَسَدِ رقم الحديث ٢٧٠ ، الآداب للبيهقي باب ترك الحسد والأمر بالاستعاذه من شر حاسد إذا حسد رقم الحديث
١١٥ ، الترهيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٤٣٧٧ الترهيب من الحسد وفضل سلامة الصدر . بلوغ المرام من أدلة
الاحكام رقم الحديث ١٣٩٣ باب الترهيب من مساوي الأخلاق ، الزواجر عن الثواب الكبائر ٨٩/١ ، كنز العمال رقم
الحديث ٧٣٤٢ الحسد ، رد المحتار (حاشية ابن عابدين الشامي) ج ١ ص ٢٢ مقدمة .

وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا لَمْ يَتَحَاسَدُوا. (۱)
صَدَقَ اللهُ الْعَظِيمُ.

تهیډي خبره

زما خوږو قدرمنو او عزت مندو مسلمانانو وروڼو! په قرآن کریم او احادیثو مبارکه و کې چې د کومو بدو صفتونو ذکر شوی او انسان د هغې نه منع شوی نو په هغې کې یو حسد هم دی، خو د ټولو نه اول درته د حسد تعریف کوم، بیا به درته د قرآن کریم او احادیثو په رڼا کې د حسد سزاګانې او نقصانات ذکر کوم، همدارنګې ورسره به د حسد نه د ځان ساتلو فضائل، د حسد اسباب، د حسد علاج، او د حسد کوونکي د شر نه د ځان ساتلو طریقې هم ان شاء الله بیانوم.

د حسد اصطلاحي تعریف

۱. امام غزالي په "احیاء العلوم" کې د حسد اصطلاحي تعریف داسې کړی:
كَرَاهَةُ النِّعْمَةِ وَحُبُّ زَوَالِهَا عَنِ الْمُنْعَمِ عَلَيْهِ. (۲)
په چا باندې چې الله تعالیٰ څه نعمت کړې وي د هغه دا نعمت بد ګڼل، او د هغه نه ددې نعمت زائل کیدل خوښ ګڼل.
یعنې کله چې الله تعالیٰ ستا په یو مسلمان ورور باندې څه نعمت کړې وي او ته دا نعمت بد ګڼری او ددې خواهش وي چې د هغه نه دا نعمت ختم شي نو د پته حسد وایي. (۳)

(۱) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۸۱۵۷، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۲۸۸۷ (۳) الترهيب من الحمد ولفضل سلامة الصدر، مجمع الزوائد ومنبع الفوائد باب ما جاء في الحسد والظن رقم الحديث ۱۳۰۴۵، وقال الهيثمي: رواه التبراني، ورجاله ثقات.

(۲) احیاء علوم الدین ج ۳ ص ۱۸۹ کتاب ذم الغضب والحقد والحسد بیان حقیقه الحسد و حکمه و السامه و مراتبه.

(۳) اعلم انه لا حسد الا على نعمة فإذا أنعم الله على أخيك بنعمة فلك فيها حالتان: إحداها أن تكره تلك النعمة وتحب زوالها. وهذه الحالة تسمى حسداً.... احیاء علوم الدین ج ۳ ص ۱۸۹ بیان حقیقه الحسد و حکمه و السامه و مراتبه.

مثلا الله تعالى هغه ته مال وركړې وي يا يې بڼه صحت وركړې وي ، يا يې شهرت وركړې وي ، يا يې علم او عزت وركړې وي او ستا په زړه كې دا خيال راځي چې الله تعالى هغه ته دا نعمت ولې وركړې دى ؟ كه د هغه نه دا نعمت واخيستل شي نو دا به بڼه وي . او كه په هغه باندې څه تكليف راشي نو ته پرې خوشحاليږي نو دا حسد دى .

٢ . علامه جرجاني رحمه الله د حسد تعريف داسې كړى :

الْحَسَدُ : تَمَنَّى زَوَالِ نِعْمَةِ الْمَحْسُودِ إِلَى الْحَاسِدِ . (١)

حسد د پته وايي چې انسان دا آرزو كوي چې د محسود (يعنې د چا سره چې حسد كولې شي د هغه) نه دا نعمت زائل شي او حاسد (يعنې ده) ته ملاو شي .
علماء د حسد نور تعريفونه هم كړي . (٢)

(١) التعريفات ص ٨٧ باب الحاء ، الصحاح تاج اللغة وصحاح العربية ج ٢ ص ٣٦٥ . تاج العروس ٢٥٨/٨ .

(٢) الْحَسَدُ لُغَةً : الْحَسَدُ مَصْدَرُ قَوْلِهِمْ : حَسَدَ يَحْسُدُ وَيَحْسُدُ - يَكْسِرُ السِّينَ وَضَمَّهَا - وَأَصْلُهُ انْقَشَرُ وَهُوَ مَا خُذَ مِنَ الْحَسَدِ وَهُوَ الْقَرَادُ . قَالَ حَسَدٌ يَقْشِرُ الْقَلْبَ ، كَمَا تَقْشِرُ الْقَرَادُ الْجِلْدَ فَتَنْتَضِ ذِمَّةٌ . وَقَالَ ابْنُ مَنْظُورٍ : الْحَسَدُ أَنْ تَتَمَنَّى زَوَالَ نِعْمَةِ الْمَحْسُودِ . وَحَسَدَةٌ يَحْسُدُهُ وَيَحْسُدُهُ حَسَدًا وَحَسَدَةً إِذَا تَنَقَّى أَنْ تَتَحَوَّلَ إِلَيْهِ نِعْمَتُهُ وَقَضَيْتُهُ أَوْ يُسَلِّبَهَا . لظرة النعيم في مكارم أخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ج ١٠ ص ٣٣١٧ الحسد .

الْحَسَدُ يَفْتَحُ السِّينَ أَكْثَرُ مِنْ سُكُونِهَا مَصْدَرُ حَسَدَ ، وَمَعْنَاهُ فِي اللُّغَةِ أَنْ يَتَمَنَّى الْحَاسِدُ زَوَالَ نِعْمَةِ الْمَحْسُودِ . انظر الصحاح والقاموس واللسان والمصباح مادة : "حسد" . الموسوعة الفقهية الكويتية ج ١٧ ص ٢٦٩ الحسد .
الْحَسَدُ اصطلاحاً : قَالَ التَّهَاجُظُ : الْحَسَدُ : هُوَ التَّأَلُّمُ بِمَا يَرَاهُ الْإِنْسَانُ لِفَيْرِهِ وَمَا يَجِدُهُ فِيهِ مِنَ الْقَضَائِلِ ، وَالْإِجْتِهَادُ فِي إِغْدَامِ ذَلِكَ الْفَيْرِ مَا هُوَ لَهُ ، وَهُوَ خُلُقٌ مَكْرُوهٌ وَقَبِيحٌ بِكُنْ أَحَدٍ . بهلب الاعلان ص ٣٢ .
وَقَالَ الْمَازُونِيُّ : حَقِيقَةُ الْحَسَدِ شِدَّةُ الْأَسَى عَلَى الْخَيْرَاتِ تَكُونُ لِلنَّاسِ الْأَقْضَلِ وَهُوَ غَرَضُ الْمُنَافَسَةِ . ادب الدنيا والدين ص ٢٧٠ الْقَضْلُ السَّادِسُ فِي الْحَسَدِ وَالْمُنَافَسَةِ

وَقَالَ الْمَازُونِيُّ : الْحَسَدُ : تَمَنَّى زَوَالَ نِعْمَةٍ عَنْ مُسْتَحِقِّ لَهَا . وَلَقِيلَ : هُوَ ظُلْمٌ دِي النِّعَةِ بِتَمَنَّى زَوَالِهَا عَنْهُ وَصَيُّورَتَهَا إِلَى الْحَاسِدِ . العوايد على مهمات التعاريف ص ١٣٩ باب الحاء . ← ← ← ← ← ← ←

د حَسَد بدترین قسم : امام غزالي رحمه الله د حَسَد ثلور مراتب ذکر کړي ، په ټولو کې بدترین قسم دادی چې انسان د بل سره نِعْمَت او گوري او دايې خوښه وي چې د هغه نه دا نِعْمَت زائل شي که ماته ملاؤ شي او که نه . (١)

د غِبْطې تعريف

علامه کفوي رحمه الله د غِبْطې تعريف داسې کړی :

الْغِبْطَةُ : تَمَنِّي الْإِنْسَانِ أَنْ يَكُونَ لَهُ مِثْلُ الَّذِي لِيَغْنِيهِ مِنْ غَيْرِ إِرَادَةٍ إِذْ هَابَ مَا لِيَغْنِيهِ . (٢)
غِبْطه (رشک) د پته وایي چې انسان دا آرزو او کړي چې دې بل کس ته الله تعالی کوم نِعْمَت ورکړی داسې ماله هم را کړي ، او د هغه نه د دې نِعْمَت زائله کیدو اراده (خواهش) هم نه لري .

په حَسَد او غِبْطه کې فرق :

نو په حَسَد او غِبْطه کې دا فرق شو چې په حَسَد کې د هغه کس نه د نِعْمَت زائله کیدلو خواهش وي او په غِبْطه کې د هغه نه د نِعْمَت زائله کیدلو خواهش نه وي ، غِبْطه د مؤمن صفت دی ، او حَسَد د منافق صفت دی . (٣)

← ← ← وَقَالَ الْكُفَوِيُّ : " الْحَسَدُ : اخْتِلَافُ الْقُلُوبِ عَلَى النَّاسِ لِكَثْرَةِ الْأَمْوَالِ وَالْأَمْوَالِ . الْكَلِمَاتُ لِلْكُفَوِيِّ ص ٦٧٢ ، ٤٠٨ .

وَقَالَ الرَّاعِبُ : " الْحَسَدُ تَمَنِّي زَوَالِ نِعْمَةٍ مِنْ مُسْتَحِقِّ لَهَا ، وَرُبَّمَا كَانَ مَعَ ذَلِكَ سَعْيٌ فِي إِزَالَتِهَا . نَصْرَةُ النِّعَمِ فِي مَكَارِمِ اخْلَاقِ الرَّسُولِ الْكَرِيمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ج ١٠ ص ٤٤١٧ الحسد .

(١) أَلْتَسْأَلُهُ الثَّالِثَةَ : فِي مَرَاتِبِ الْحَسَدِ . قَالَ الْغَزَالِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ هِيَ أَرْبَعَةٌ : الْأُولَى : أَنْ يُحِبَّ زَوَالُ تِنَاكَ النِّعْمَةِ وَإِنْ كَانَ ذَلِكَ لَا يَخْصُلُ لَهُ وَهَذَا غَايَةُ الْحَسَدِ ..... التفسير الكبير (تفسير الرازي) ٦٤٧/٣ سورة البقرة في تفسير آية ١٠٩ ، احياء علوم الدين ج ٣ ص ١٩٢ بيان حقيقة الحسد وحكمه والسامه ومراتبه ، الموسوعة الفقهية الكويتية ج ١٧ ص ٢٧٢ حسد .

(٢) الكلمات معجم في المصطلحات والفروق اللغوية ص ٦٧٢ فصل القَيْن .

(٣) ... أَمَّا الْحَسَدُ فَهُوَ إِرَادَةُ زَوَالِ نِعْمَةِ الْغَيْرِ ، ثُمَّ إِنَّ الْغِبْطَةَ صِفَةُ الْمُؤْمِنِ ، وَالْحَسَدَ صِفَةُ الْمُنَافِقِ . المفردات للراغب (١١٧) . نصرة النعم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ج ١٠ ص ٤٤١٨ الحسد .

غِبْطې ته مُنافِسة هم وايي ، دا په عباداتو کې محمود (بهرتر) ده . (١)

غِبْطې ته مجازاً حسد هم وايي . (٢)

په احاديثو مبارکه و کې هم د غِبْطې (رشک) جواز شته ، مثلاً يو کس بل کس په عبادت ، د قرآن په تلاوت ، يا صدقه ورکولو باندې اوگوري او دا هم دا تمنا او کړې چې

(١) قال الامام غزالي : وأما المنافسة فليست بحرام بل هي إما واجبة وإما مندوبة وإما مباحة . وقد يستعمل لفظ الحسد بدل المنافسة . والمنافسة بدل الحسد ..... والمنافسة في اللغة مشتقة من المنافسة والذي يدل على إباحة المنافسة قوله تعالى { وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ } . وَقَالَ تَعَالَى { سَابِقُوا إِلَى مَفْقَرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ } . إحياء علوم الدين ج ٣ ص ١٩٠ بيان حقيقة الحسد وحكمه وأقسامه ومراتبه .

قال ملا علي قاري : (وَلَا تَحَاسَدُوا) أَي : لَا يَتَمَتَّعْ بَعْضُكُمْ زَوَالِ نِعْمَةٍ بَعْضٍ سَوَاءً أَرَادَهَا لِنَفْسِهِ أَوْ لَا . قَالَ تَعَالَى : { وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ } [النساء آية ٣٢] إِلَى أَنْ قَالَ : " (وَأَسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ) [النساء آية ٣٢] " أَي مِثْلَ تِلْكَ النِّعْمَةِ أَوْ أَمَثَلَ مِنْهَا . وَهَذَا الْحَسَدُ الْمُخَوِّدُ الْمُسْقَى بِالْغِبْطَةِ . كَمَا تَقَدَّرَ فِي حَدِيثِ " لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ " الْحَدِيثُ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ج ٨ ص ٣١٤٨ .

الْغِبْطَةُ فِي اللَّغَةِ : أَي أَنْ يَتَمَتَّعَ أَنْ يَكُونَ لَهُ مِثْلَ مَا لِيُغْنِيَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَزُولَ عَنْهُ . وَالْجُزْءُ عَلَى هَذَا يُسْقَى مُتَنَافَسَةً . فَإِنْ كَانَ فِي الطَّاعَةِ فَهُوَ مَخْوُودٌ ، وَإِنْ كَانَ فِي الْمَعْصِيَةِ فَهُوَ مَذْمُومٌ . وَإِنْ كَانَ فِي الْجَائِزَاتِ فَهُوَ مُبَاحٌ . الموسوعة الفقهية الكويتية ج ١٧ ص ٢٧١ حسد . فتح الباري ١/ ١٦٧ ط الرياض ، والنظر ما جاء في صحيح مسلم بشرح النووي ٩٧/ ٦ ط المصرية ، والمنثور ١/ ٢٠٣ ط الأولى ، والصرقات للجرجاني ٢٠٧ ط العربي .

أَمَّا إِذَا كَانَ الْحَسَدُ مَجَازِيًا . أَي بِمَعْنَى الْغِبْطَةِ فَإِنَّهُ مَخْوُودٌ فِي الطَّاعَةِ . وَمَذْمُومٌ فِي الْمَعْصِيَةِ . وَمُبَاحٌ فِي الْجَائِزَاتِ . وَمِنْهُ قَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ : رَجُلٍ آتَاهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ فَهُوَ يَتْلُوهُ آثَاءَ اللَّيْلِ وَآثَاءَ النَّهَارِ وَرَجُلٍ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَهُوَ يُنْفِقُهُ آثَاءَ اللَّيْلِ وَآثَاءَ النَّهَارِ " . أَي كَأَنَّهُ قَالَ : لَا غِبْطَةَ أَكْبَرُ أَوْ أَفْضَلَ مِنَ الْغِبْطَةِ فِي هَذَيْنِ الْأُمُورَيْنِ . الموسوعة الفقهية الكويتية ج ١٧ ص ٢٧٢ حسد ، فتح الباري ١/ ١٦٧ ط الرياض ، صحيح مسلم بشرح النووي ٩٧/ ٦ ط المصرية .

(٢) ذَكَرَ النَّوَوِيُّ فِي شَرْحِ مُسْلِمٍ : أَنَّ الْحَسَدَ قِسْمَانِ : أَحَدُهُمَا حَقِيقِيٌّ . وَهُوَ أَنْ يَتَمَتَّعَ زَوَالِ النِّعْمَةِ عَنْ صَاحِبِهَا . وَالثَّانِي مَجَازِيٌّ : وَهُوَ أَنْ يَتَمَتَّعَ بِمِثْلِ النِّعْمَةِ الَّتِي عِنْدَ غَيْرِهِ مِنْ غَيْرِ زَوَالِهَا عَنْ صَاحِبِهَا وَهُوَ الْمُسْقَى بِالْغِبْطَةِ . صحيح مسلم بشرح النووي ٩٧/ ٦ ط المصرية . الموسوعة الفقهية الكويتية ج ١٧ ص ٢٧٢ حسد .

ماته هم الله تعالى دا توفيق راکړي چې زه هم دا کارونه او کړم ، نو دا غېبطه جائز ده .

د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

لَا حَسَدَ إِلَّا فِي الثَّنَيْنِ: رَجُلٍ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلَّطَهُ عَلَى هَكَاتِهِ فِي الْحَقِّ. وَ رَجُلٍ آتَاهُ اللَّهُ حِكْمَةً فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعْلِمُهَا. (۱)

حسد (يعني غېبطه) صحيح نده مگر په دوه خصلتونو کې (يا د دوه کسانو سره) صحيح ده: يو هغه کس چې هغه ته الله تعالى ډير (حلال) مال ورکړې وي او په حق ځايونو کې يې ورته د خرچ کولو توفيق هم ورکړې وي. دويم هغه کس چې هغه ته الله تعالى حکمت (علم او د دين په احکاماتو باندې پوهه) ورکړې وي او هغه په دې حکمت باندې فيصلې کوي ، او نورو ته يې هم ښائي .

(يعني په خپل علم باندې عمل کوي ، نورو ته يې هم ښائي ، او د خپلې ديني پوهې په وجه د خلقو په مينځ کې صحيح فيصلې کوي) .

فائده : په دې حديث کې د حسد نه مراد غېبطه يعنی رشک دی . لهذا که څوک د چا

سره څه نعمت او گوري او دا د الله ﷻ نه دا دعا او غواړي چې :

”يا الله ! لکه څرنگې چې تاده ته دا نعمت ورکړی نو همدغه شان يې ماته هم راکړه ، يا هغه ته دې د عبادت کولو توفيق ورکړی ماته يې هم راکړه “ نو دا غېبطه ده او دا جائز ده او که څوک دا سوال او کړي چې ” يا الله ! دهغه نه دا نعمت واخله او ماله يې راکړه ، يا که ماله يې راکوی او که نه خود هغه نه يې واخله “ نو دا حسد دی دانا جائز دی . (۲)

(۱) صحيح البخاري رقم الحديث ۱۴۰۹ كتاب الزكاة باب الباقي المال في حقّه ، و رقم الحديث ۷۱۴۱ كتاب الأحكام باب آخر من قضى بالحنّة ، صحيح مسلم كتاب صلاة المسافرين وقصرها باب فضل من يقوم بالقراءة ويؤتيه ، و فضل من تعلم حنّة من يقو ، أو غيره فعيل بها وعلتها رقم الحديث ۲۶۸ (۸۱۶) .

(۲) (لَا حَسَدَ إِلَّا فِي الثَّنَيْنِ ....) يَغْنِي أَنْ يَجْتَهِدَ حَتَّى يَفْعَلَ مِثْلَ فِعْلِهِ فِي قِيَامِ اللَّيْلِ وَفِي الصَّدَقَةِ . فَمَهَذَا الْحَسَدُ مَحْمُودٌ . فَأَمَّا إِذَا حَسَدَهُ فِي ذَلِكَ يُرِيدُ زَوَالَهُ عَنْهُ . فَهُوَ مَذْمُومٌ . وَهَكَذَا فِي كُلِّ شَيْءٍ إِذَا رَأَى الْإِنْسَانُ مَالًا أَوْ شَيْئًا يُعْجِبُهُ فَيَتَنَفَّى أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ الشَّيْءُ لَهُ فَهُوَ مَذْمُومٌ . وَإِنْ تَنَفَّى أَنْ يَكُونَ لَهُ مِثْلُهُ . فَهُوَ غَيْرُ مَذْمُومٍ . وَهَذَا مَعْنَى قَوْلِهِ تَعَالَى : { وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ } [النساء آية ۳۲] ← ← ← ← ←

د حسد حکم

د حسد حکم دادی چې دا بالاتفاق حرام دی ، ددې حرمت په کتاب الله ، سُنّت رسول ، اِجْماعُ اُلمّة او عقل سره ثابت دی ، ځکه حسد کوونکې په حقیقت کې په الله تعالی باندې دا اعتراض کوي چې هغه کس ته یې دا نعمت ولې ورکړې دی ؟ (او ماته یې ولې ندې راکړې ؟) ، او په الله تعالی باندې اعتراض کول خو حرام دي ، (ځکه په الله ﷻ باندې اعتراض کول په خپل مُحسِن او مُنعم باندې اعتراض کول دي) . (۱)

لهذا حسد خطرناکه بیماری ده ددې لرې کول فرض دي .

البته که فاجر او فاسق سره یو نعمت وي او هغه ددې نعمت په وجه په خلقو کې فتنه او فساد پیدا کوي او یا خلقو ته پرې ضرر رسوي نو بیا د هغه نه ددې نعمت زائل کیدلو خواش کول جائز دی ، ځکه اوس دا نعمت د هغه په حق کې د فساد نړولو ذریعه ده . (۲)

د حسد کوونکي د شر نه پناه غوښتل

حسد داسې بدترین صفت دی چې دا د انسان بدن او دین دواړو ته نقصان رسوي ، تردې

← ← ← ← إلی أَنْ قَالَ: {وَأَسْأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ} [النساء آیه ۳۲] ، وَهَكَذَا يَتَّبِعِي لِلْمُسْلِمِ أَنْ لَا يَتَتَّقِي قُتْلَ غَيْرِهِ لِنَفْسِهِ، وَيَتَّبِعِي أَنْ يَسْأَلَ اللَّهَ تَعَالَى أَنْ يُعْطِيَهُ مِثْلَ ذَلِكَ. تنبيه الغالين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين ص ۱۸۰ بَابُ الْحَسَدِ.

(۱) الْحُكْمُ التَّكْلِيفِيُّ: الْحَسَدُ إِنْ كَانَ حَقِيقِيًّا، أَيْ يَتَعَلَّقُ بِكَيْفِي زَوَالِ النِّعْمَةِ عَنِ الْغَيْرِ فَهُوَ حَرَامٌ بِإِجْمَاعِ الْأُمَّةِ، لِأَنَّهُ اغْتِرَاضٌ عَلَى الْحَقِّ، وَمُعَاكَدَةٌ لَهُ، وَمُخَاوَلَةٌ لِنَقْضِ مَا فَعَلَهُ، وَإِزَالَةُ فَضْلِ اللَّهِ عَنْ أَهْلَهُ لَهُ، وَالْأَصْلُ فِي تَحْرِيمِهِ الْكِتَابُ وَالسُّنَّةُ وَالْمَعْقُولُ. الموسوعة الفقهية الكويتية ج ۱۷ ص ۲۷۳ حسد.

(۲) فَأَمَّا الْأَوَّلُ (أي الحسد) فهو حَرَامٌ بِكُلِّ حَالٍ إِلَّا نِعْمَةً أَصَابَهَا فَاجِرٌ أَوْ كَاذِبٌ وَهُوَ يَسْتَعِينُ بِهَا عَلَى تَهْدِيجِ الْفِتْنَةِ وَفَسَادِ ذَاتِ الْبَيْنِ وَإِيْذَاءِ الْخَلْقِ فَلَا يَضُرُّكَ كِرَاهَتُكَ لَهَا وَمَحَبَّتُكَ لَزَوَالِهَا فَإِنَّكَ لَا تَحِبُّ زَوَالَهَا مِنْ حَيْثُ هِيَ لَعْمَةٌ بَلْ مِنْ حَيْثُ هِيَ آلَةُ الْفَسَادِ ، وَلَوْ أَمْنَتْ فَسَادُهُ لَمْ يَغْنَمْ بِنِعْمَتِهِ . إحياء علوم الدين ج ۳ ص ۱۸۹ بیان حقیقه الحسد و حکم و اسامه و مراتبه .

وَيُسْتَلْتَفَى مِنَ تَحْرِيمِ الْحَسَدِ مَا إِذَا كَانَتِ النِّعْمَةُ الَّتِي يَتَمَتَّى الْحَاسِدُ زَوَالَهَا عِنْدَ كَاذِبٍ أَوْ فَاسِقٍ يَسْتَعِينُ بِهَا عَلَى مَعَاصِي اللَّهِ تَعَالَى. فتح الباري ۱/ ۱۶۷ ط الرياض. الموسوعة الفقهية الكويتية ج ۱۷ ص ۲۷۴ حسد.

چې د قرآن کریم په سورة الفلق کې په خصوصیت سره د حسد کوونکي د شر نه د پناه غوښتلو حکم شوی ، الله تعالی فرمایي :

﴿ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۝۱ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۝۲ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ۝۳ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثِ فِي الْعُقَدِ ۝۴ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝۵ ﴾ (۱)

ترجمه : ته او وایه : زه پناه غواړم په رب د صبا سره . د شر د هغه څه نه چې ده پیدا کړي دي (یعنې د شر د مخلوقاتو نه) . او د شر د تیاري د شپې نه کله چې دا راخوږه شي . او د شر د پوک و هوښځونه (کومې چې پوکې وهي او چف اچوي) په غوټو (د سحر) کې . او د شر د حسد کوونکي نه کله چې هغه حسد کوي .

تفصیل : په دې سورة کې په ” مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ “ سره د ټولو مخلوقاتو د شر نه د پناه غوښتلو حکم شوی خو بیا هم په خصوصیت سره د درې (۳) شيانو د شر نه د پناه غوښتلو حکم شوی :

اول : د شپې چې کله تیاره راخوږه شي ؛ ځکه چې د شپې په تیاره کې د پیرانو ، شیطانانو ، مؤذی حناورو ، د زمکې دننه په سوږو کې د خطرناکو زهریله شيانو ، د غلو ، ډاکوانو او دشمنانو خطر زیاته وي ، نو ځکه په خصوصیت سره د تیاري د شر نه د پناه غوښتلو حکم شوی .

دویم : د جادوګرو ښځو او جادوګرو سړو د شر نه په خصوصیت سره د پناه غوښتلو حکم شوی ؛ ځکه د جادو ضرر زیات وي ، انسان خبر هم نه وي او په ده باندې جادو شوې وي ، دا د وایانې استعمالوي خو فائده ورته نه ورکوي .

دریم : په خصوصیت سره د حسد کوونکو د شر نه پناه غوښتل شوی ځکه حسد کوونکي په آرام نه کیني ، هروخت دا کوشش کوي چې دې بل کس ته ضرر اُورسوي . (۲)

(۱) سورة الفلق آیه ۱ ۵ .

(۲) معارف القرآن لمولانا مفتي محمد طه رحمة الله سورة الفلق .

التَّاسِعَةُ هَذِهِ سُورَةُ دَالٍ عَلَى أَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ، وَأَمَرَ كَلِمَتَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَتَعَوَّذَ مِنْ جَمِيعِ الشُّرُورِ . فَقَالَ : مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ . وَجَعَلَ خَاتِمَةَ ذَلِكَ الْحَسَدِ ، تَلْبِيسُهَا
← ← ← ← ← ←

د حسد د بدوالي د پاره همدا خبره کافي ده چې الله تعالی مسلمانانو ته د حسد کوونکي د شر نه د پناه غوښتلو حکم کړی. (۱)

حضرت جبریل علیه السلام چې نبي علیه السلام ته د بیماری په وخت کومه دُعا خودلې وه په هغې کې هم د حسد کوونکي د شر نه پناه غوښتل شوې وه. (۲)

په قرآن کریم کې د حسد مذمت

حسد کوونکی چې د چا سره حسد کوي که هغه ته الله تعالی څه نعمتونه ورکوي نو دا حاسد ورباندې غمجن کیږي ، او که په هغه باندې څه تکلیفونه راځي نو دا ورباندې خوشحالیږي ، حالانکه په قرآن کریم کې د حسد مذمت بیان شوی ، الله تعالی فرمایي :

﴿ أَمْرٌ يُحْسِدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ﴾ . (۳)

← ← ← عَلَى عَقِبِهِ ، وَكَثْرَةُ ضَرَرِهِ . الجامع لأحكام القرآن (تفسیر القرطبي) ۲۵۹/۲۰ سورة الفلق .

{ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ } فَقَدْ أَمَرَنَا اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى بِالِاسْتِعَاذَةِ مِنْ شَرِّ الْحَاسِدِ ، وَشَرِّ كَثِيرٍ . فَيَنْهَ مَا هُوَ غَيْرُ مُكْتَسَبٍ وَهُوَ إِيصَابَةُ الْعَيْنِ ، وَمِنْهُ مَا هُوَ مُكْتَسَبٌ كَسَعْيِهِ فِي تَغْطِيلِ الْخَيْرِ عَنْهُ وَتَنْقِصِهِ عِنْدَ النَّاسِ . وَرَبَّمَا دَعَا عَلَيْهِ أَوْ بَطَشَ بِهِ إِلَى غَيْرِ ذَلِكَ . الموسوعة الفقهية الكويتية ج ۱۷ ص ۲۷۳ حسد .

(۱) قَالَ الْمَاوَزِدِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ : إِعْلَمْ أَنَّ الْحَسَدَ خُلُقٌ ذَمِيمٌ مَعَ إِضْرَارِهِ بِالْبَدَنِ وَفَسَادِهِ لِلدِّينِ . حَقٌّ لَقَدْ أَهَمَّ اللَّهُ بِالِاسْتِعَاذَةِ مِنْ شَرِّهِ . فَقَالَ تَعَالَى : { وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ } [الفلق آية ۵] وَنَاصِيكَ بِحَالٍ ذَلِكَ شَرًّا . ادب الدنيا والدين ۲۶۹/۱ الفصل السادس في الحسد والتنافس .

(۲) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ إِذَا اشْتَكَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَقَاةَ جَبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ . قَالَ : « بِاسْمِ اللَّهِ يُبْرِئُكَ ، وَمِنْ كُلِّ دَاءٍ يَشْفِيكَ ، وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ، وَشَرِّ كُلِّ ذِي عَيْنٍ » . صحيح مسلم كتاب السلام باب الطب والترويض والرأي رقم الحديث ۲۱۸۵/۳۹ .

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ جَبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ اشْتَكََيْتَ ؟ فَقَالَ : « كَعَم » قَالَ : « بِاسْمِ اللَّهِ أَرْفِيكَ ، مِنْ كُلِّ هَيْءٍ يُؤْذِيكَ ، مِنْ شَرِّ كُلِّ لَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ حَاسِدٍ . اللَّهُ يَشْفِيكَ بِاسْمِ اللَّهِ أَرْفِيكَ » . صحيح مسلم كتاب السلام باب الطب والترويض والرأي رقم الحديث ۲۱۸۶/۴۰

ترجمه: آيا دوى د خلقو سره ډېر هغه څه باندې حسد كوي كوم چې الله تعالى دوى ته د

خپل فضل نه ورکړي دي ؟

نبي عليه السلام د حسد نه منع کړی

د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دى ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

.... لَا تَحَسَدُوا، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا. (۱)

تاسو د يو بل سره حسد مه کوئ ، د يو بل سره بغض مه کوئ ، يو بل ته شا ګرځولو سره
تعلقات مه ختموئ (يا : د يو بل غيبت مه کوئ (۲)) ، او ټول مسلمانان د الله ﷻ بندګان
او د يو بل ډروونه شئ .

حسد نيکي خوري (او ختموي)

د ابوداؤد شريف او مشڪوة شريف حديث دى ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ فَإِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ. (۳)

تاسو ځان بچ کړئ د حسد نه ځکه حسد نيکي داسې خوري لکه څنګه چې اور لرګي
خوري .

(۱) صحيح البخاري كتاب الأدب باب ما ينهى عن النعاسي والتدابر رقم الحديث ۶۰۶۶ ، صحيح مسلم كتاب البر والصلوة والآداب باب تعزير المؤمن والتجسس والتفليس والتناجس وتعمها رقم الحديث ۲۸ (۲۵۶۳) ، سنن ابن ماجه باب الدعاء بالطور العاليه رقم الحديث ۳۸۴۹ .

(۲) (وَلَا تَدَابَرُوا) أي: لَا تَقَاطَعُوا، وَلَا تَوَلَّوْا ظُهُورَكُمْ عَنْ إِخْوَانِكُمْ، وَلَا تُعْرِضُوا عَنْهُمْ، مَا خُوذَ مِنَ الدُّبُرِ. لِأَنَّ كُلَّ مَنِ الْمُتَقَاطِعِينَ يُوْثِقُ دُبُرَهُ صَاحِبَهُ. وَقِيلَ مَعْنَاهُ لَا تَلْتَمِزُوا. مرقاة المفاتيح ج ۸ ص ۳۱۲۸ .

(۳) سنن ابی داؤد کتاب الأدب باب فی الحسد رقم الحديث ۴۹۰۳ ، مشکوة المصابيح باب ما یلحق غله من القهاجر والشقاق والفتن العرات الفضل الثانی رقم الحديث ۵۰۴۰ (۱۴) ، رياض الصالحين باب تحريم الحسد رقم الحديث ۲۲۰ ، الآداب للبيهقي باب ترك الحسد والأمر بالاستعاذه من شر حامد إذا حسد رقم الحديث ۱۱۵ ، الرغبة والرهبة للمنزلي رقم الحديث ۳۳۷۷ ، الرهبة من الحسد ولعل سلامة الصدر ، بلوغ المرام من أدلة الأحكام رقم الحديث ۱۴۹۳ باب الرهبة من مساوئ الأخلاق ، الزواجر عن اقتراف الكبائر ۸۹/۱ ، كنز العمال رقم الحديث ۷۴۴۲ الحسد ، رد المحتار (حاشية ابن عابدين الشامي) ج ۱ ص ۲۲ مقدمة .

(يعنی لکه څرنگې چې اور لرگي سوزوي او مکمل يې ختموي نو همدغه شان حسد هم د انسان نيکۍ ختموي).

د اور دوه قسمونه دي: يو قسم هغه دی چې ډير زيات وي او په يو ځل باندې هر څه اوسوزوي. او دويم قسم هغه اوردی چې په ظاهره باندې ډير نه معلومېږي خو په قلاړ قلاړ هر څه ختموي، حسد هم همدغه شان دی چې انسان پرې خبر نه وي خو دده ټول ټپک اعمال ختموي.

په حسد سره د نيکۍ ختميدو وجه: په حسد سره د نيکيو ختميدو وجه داده چې په چا کې حسد وي نو دا ددې په وجه د هغه بل کس غيبت کوي او دا ښکاره خبره ده چې د غيبت په وجه دده نيک اعمال ختمېږي او د هغه چا په عمل نامه کې جمع کېږي چې د چا غيبت يې کړې وي. همدارنگې د حسد په وجه کله حسد کوونکی دې اندازې ته اوسي چې د محسود جان و مال او عزت ته نقصان اوسي نو په دې سره خو خامخا دده ټپک اعمال ختمېږي او د محسود په عمل نامه کې جمع کېږي. (۱)

حسد او بغض د دين بنياد (او جرړه) ختموي

د ترمذي شريف او مشکوٰۃ شريف حديث دی، رسول الله ﷺ فرمايي:

دَبَّ إِلَيْكُمْ دَاءُ الْأُمَمِ قَبْلَكُمْ: الْحَسَدُ وَالْبَغْضَاءُ، هِيَ الْحَالِقَةُ، لَا أَقُولُ تَخْلُقُ الشَّعْرَ وَلَكِنْ تَخْلُقُ الدِّينَ. (۲)

(۱) (فَإِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ): أَنِّي يُفْنِي وَيَذْهَبُ طَاعَاتِ الْحَاسِدِ (كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ). لِأَنَّ الْحَسَدَ يُفْنِي بِصَاحِبِهِ إِلَى اغْتِيَابِ الْمُحْسُودِ وَتَحْوِيهِ، فَيَذْهَبُ حَسَنَاتِهِ فِي عِزِّ ذَلِكِ الْمُحْسُودِ، فَيَزِيدُ الْمُحْسُودَ نِعْمَةً عَلَى نِعْمَةٍ، وَالْحَاسِدُ حَسْرَةً عَلَى حَسْرَةٍ، فَهُوَ كَمَا قَالَ تَعَالَى: {حَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ} [الحج آية ۱۱]. مراده المصالح شرح مشکاة المصابيح ۳۱۵۵/۸ لي تشرېح حديث ۵۰۳۹.

(۲) سنن الترمذي أبواب صِلَةِ الْوَقَائِمِ وَالْوَقَالِي وَالْوَرَعِ رِقم الحديث ۲۵۱۰ قال الالباني: حسن، مشکوة المصابيح باب مَا يُفْنِي عَنْهُ مِنَ التَّهَامِرِ وَالنَّفَاطِحِ وَالْإِتْبَاعِ الْعَوْرَاتِ الْقُصُولُ الْكُلِّي رِقم الحديث ۵۰۳۹ (۱۳)، مسند احمد رِقم الحديث ۱۳۳۰، مسند ابی داود الطيالسي رِقم الحديث ۱۹۰، الآداب للبيهقي رِقم الحديث ۱۱۶، شعب الإيمان رِقم الحديث ۶۱۸۹، شرح السنة للبهقي رِقم ۳۳۰۱، الغريب والغريب للملطي رِقم ۴۳۸۲.

په تاسو کې د مخکیني امتونو بیماری سرایت کړې دی (یعنی په پټه درکې راغلې ده) او هغه بیماری حسد او بغض دی، چې دا خړوونکې ده (بیا نبي علیه السلام او فرمايل: زه دانه وایم چې دا بیماری وینستان خړوي بلکه دا د انسان دین خړوي).

یعنی حسد او بغض دومره خطرناک خصلتونه دي چې ددې په وجه د انسان دین بربادېږي، او لکه څرنګې چې په تېره چاره (او پټري) سره وینستان د بیخ نه ختمیږي نو همدغه شان په حسد او بغض سره د انسان دین د جړې نه ختمیږي. (۱)

د بنده په زړه کې ایمان او حسد نه جمع کیږي

د نسائي شریف حدیث دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

... لَا يَجْتَمِعَانِ فِي قَلْبِ عَبْدٍ الْإِيمَانُ وَالْحَسَدُ. (۲)

د بنده په زړه کې ایمان او حسد نه جمع کیږي.

ډیرو کافرانو د حسد په وجه ایمان نه قبلولو

ډیرو کافرانو ته به حق معلوم شو او دا به ورته واضحه شوه چې دا یقیني پیغمبر دی خو بیا به یې هم د حسد په وجه ایمان نه راوړو، او ددې ډیرې نمونې موجود دي:

۱. قارون ته ښه معلومه وه چې حضرت موسی علیه السلام د الله ﷻ برحق پیغمبر دی خو چې بیا یې هم ایمان نه راوړو او د دوی خلاف یې سازشونه جوړول نو دا صرف د حسد په وجه وو.

۲. د نبي علیه السلام د پیغمبرۍ نه مخکې به چې یهودو د نورو قومونو سره جنگونه کول نو دا د دعا به یې غوښته:

(۱) (الْحَالِقَةُ): أَيُّ الْقَائِمَةِ لِلْمَحَبَّةِ وَالْأَلْفَةِ وَالصِّلَةِ وَالْمُعَيَّةِ، وَالْفَضْلَةُ الْأُولَى هِيَ الْمُوَدَّةُ إِلَى الثَّانِيَةِ. وَلِذَا قُدِّمَتْ (لَا أَقُولُ: تَخْلُقُ الشَّعْرَ) أَيْ: تَقْطَعُ قَاضِرَ الْبَدَنِ، فَإِنَّهُ أَمْرٌ سَهْلٌ (وَلَكِنْ تَخْلُقُ الَّذِينَ) وَصَرُّهُ عَظِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. قَالَ الطَّبْرِيُّ: أَيْ الْبَقِيَّةُ تَذْهَبُ بِالَّذِينَ كَالْمُوسَى كَذْهَبَ بِالشَّعْرِ. مِرَاةُ الْمَصَالِحِ شرح مشکاة المصابيح ۳۱۵۲/۸ فی شرح حدیث ۵۰۳۸.

(۲) سنن النسائي كتاب الجهاد لطلعت من عين لي سبيل الله على كذبهم. رقم الحديث ۳۱۰۹ قال الالباني: حسن، كثر العناد كتاب الجهاد الترغيب له. رقم الحديث ۱۰۵۶۶، نظرا للعم ج ۱ ص ۴۲۲۲.

”يا الله! مونږ د تانده هغه آخري پيغمبر په وسيله باندې سوال کوو کوم چې به ته مونږ ته راليری، او د هغه آخري کتاب په وجه درنه سوال کوو چې ته به يې راناښوی چې ته زموږ مدد او کره“ نو الله تعالی به د دوی مدد او کره.

خو کله چې نبي عليه السلام راغی نو دې يهودو ښه پيژندلو چې دا آخري نبي دی خو بيا يې هم د حسد په وجه انکار او کره، په قرآن کریم کې هم ددې بيان شته. (۱)

۳. ابوجهل، ابولهب، عتبّه، شيبه او نورو کافرانو ته ښه معلومه وه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم رښتینی پيغمبر دی خو چې بيا يې هم ايمان نه راوړو نو د حسد او تکبر په وجه.

دوی به د نبي عليه السلام په باره کې دا ويل چې: دا خو یتیم او غريب هلک و نوده ته څنگه پيغمبري ملاؤ شوی او مونږ خود قوم سرداران او مالداريو نو مونږ ته ولې پيغمبري ملاؤ نه شوه؟ نو ددې حسد په وجه ورته ايمان نصیب نه شو. (۲)

بلکه ډير کافران (لکه ابوجهل، اخنس وغيره) داسې وو چې نبي عليه السلام به کله د شپې په مانځه کې د قرآن کریم تلاوت کولو نو دوی به ورته په پټه غوږنيولې و او ښه ورته معلومه وه چې دا يقيني پيغمبر دی خو د حسد په وجه يې ورباندې ايمان نه راوړو. (۳)

(۱) قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: كَانَتْ الْيَهُودُ قَبْلَ مَبْعَثِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا قَاتَلُوا قَوْمًا قَالُوا: نَسْأَلُكَ بِالنَّبِيِّ الَّذِي وَعَدْتَنَا أَنْ تُرْسِلَهُ وَبِالْكِتَابِ الَّذِي تُنْزِلُهُ إِلَّا تَنْصُرُونَا. فَكَانُوا يُنْصَرُونَ. فَلَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ عَزَّوَجَلَّ وَكَفَرُوا بِهِ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِمْ إِيَّاهُ. فَقَالَ تَعَالَى: وَكَانُوا مِنْ قَبْلِ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا [البقرة آیه ۸۹] إِلَى قَوْلِهِ: أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أُنْزِلَ اللَّهُ بِهِمْ [البقرة آیه ۹۰] أَمَي حَسَدًا. تفسیر الرازي (تفسیر کبیر) ج ۳ ص ۶۳۶ سورة البقرة فی تفسیر آیه ۱۰۹، احیاء علوم الدین ج ۳ ص ۱۹۰.

(۲) قَالَتْ صُلَيْمَةُ بِنْتُ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا لِلنَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: جَاءَ أَبِي وَعَتَيْ مِنْ عِنْدِكَ فَقَالَ أَبِي لِعَتِي: مَا تَقُولُ فِيهِ؟ قَالَ: أَقُولُ: إِنَّهُ النَّبِيُّ الَّذِي بَشَّرَ بِهِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ. قَالَ: فَمَا تَكْرِي؟ قَالَ: أَرَى مُعَادَاةَ أَيَّامِ الْحَيَاةِ. تفسیر کبیر ۶۳۶/۳ سورة البقرة فی تفسیر آیه ۱۰۹.

(۳) دا پوره واقعہ ددې (اصلاحي مدلل تقريرونه) کتاب په پنځم جلد ص ۲۲۰ کې ذکرده، هلته يې اوږد کړه. ابراهيم علي عنه

قابيل خپل ورور د حسد په وجه قتل کړو

په مخ د زمکه اولنۍ گناه د حضرت آدم عليه السلام څوي ” قابيل “ کړې وه چې خپل ورور ” هابيل “ يې په ناحقه قتل کړو ، او ددې قتلولو سبب هم حسد و ، چې قابيل د خپل ورور سره حسد او کړو نو قتل يې کړو . (١)

په آسمان او زمکه کې د اولنۍ گناه سبب ” حسد “ و

امام ماوردي رحمه الله د بعضي اسلافو دا خبره را نقل کړې :

الْحَسَدُ أَوَّلُ ذَلْبِ عِصِي اللَّهِ بِهِ فِي السَّمَاءِ ، يَعْنِي حَسَدَ إِبْلِيسَ لِأَدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، وَأَوَّلُ ذَلْبِ عِصِي اللَّهِ بِهِ فِي الْأَرْضِ ، يَعْنِي حَسَدَ ابْنِ آدَمَ لِأَخِيهِ حَتَّى قَتَلَهُ . (٢)

حسد اولنۍ گناه ده چې ددې په وجه په آسمان کې د الله تعالى نافرمانی اوشوه يعنی ابليس چې د تکبر په وجه حضرت آدم عليه السلام ته سجده اونېکړه نو ددې سبب هم حسد و ، او حسد اولنۍ گناه ده چې ددې په وجه په زمکه کې د الله تعالى نافرمانی اوشوه يعنی قابيل د خپل ورور هابيل سره حسد او کړو او هغه يې د حسد په وجه قتل کړو .

(١) وَعَظَّمُ بَعْضُ الْأَئِمَّةِ بَعْضَ الْأُمَرَاءِ فَقَالُوا : إِيَّاكَ وَالْكِبْرُ فَإِنَّهُ أَوَّلُ ذَلْبِ عِصِي اللَّهِ تَعَالَى بِهِ ، ثُمَّ قَرَأَ : (وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ) [البقرة آية ٣٣] الآية . وَإِيَّاكَ وَالْجَوْصَ فَإِنَّهُ أَخْرَجَ آدَمَ مِنَ الْجَنَّةِ أَشْكَنَهُ اللَّهُ جَنَّةً عَزَّهَا السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ يَأْكُلُ فِيهَا إِلَّا شَجَرَةً وَاحِدَةً نَهَا عَنْهَا فَمِنْ جِزْوِهِ أَكَلَ مِنْهَا فَأَخْرَجَهُ اللَّهُ مِنَ الْجَنَّةِ . ثُمَّ قَرَأَ : { قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا } [طه آية ١٢٣] الآية . وَإِيَّاكَ وَالْحَسَدَ فَإِنَّهُ الَّذِي حَمَلَ ابْنُ آدَمَ عَلَى أَنْ قَتَلَ أَخَاهُ حِينَ حَسَدَهُ ثُمَّ قَرَأَ : (وَأُثِّلَ عَلَيْهِمْ كَيْدُ ابْنِ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ) [المائدة آية ٢٧] .

وَقِيلَ : كَانَ السَّبَبُ أَنَّهُمَا فِي قَتْلِهِ لَه أَنْ زَوْجَتَهُ أَحْتَمَلَتْ الْقَاتِلَ كَالَّتِ أَحْمَلُ مِنَ زَوْجَةِ الْقَاتِلِ أَحْتَمَلُ الْمُتَقُولِ لِأَنَّ حَوَاءَ وَلَدَتْ لِآدَمَ عِشْرِينَ بَنًا بَنِي بَنِي الثَّانِي ذَكَرُوا وَاللَّيْ ، فَكَانَ آدَمُ صَلَّى اللَّهُ وَسَلَّمَ عَلَى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِ يُرْوَجُ أَلْفِي كُلِّ بَنِي لَدَكْرِ بَنِي آخَرٍ لَا يَلْكَرُ بَنِيهَا ، فَلَمَّا رَأَى قَابِيلُ أَنْ زَوْجَةَ أَخِيهِ هَابِيلُ أَحْمَلَتْ حَسَدَهُ عَلَيْهَا حَتَّى قَتَلَهُ . الزَّوْجَرُ مِنَ الْعَرَابِ الْكَاهِلُ ج ١ ص ٩٢ الْكَبِيرَةُ الْمَالِكَةُ الْقَتْلُ بِالْبَاطِلِ .

(٢) أدب الدنيا والدين ص ٢٦٩ الفصل السادس في الحسد والبغاة . نزهة النعم ج ١٠ ص ٢٢٢٧ الحد .

همدا خبره فقيه ابو الليث سمرقندي رحمه الله او نورو علماؤ هم را نقل کړي . (۱)

د حسد کوونکي دُعا نه قبليري

په " تفسیر قرطبي " کې دا حدیث ذکر دی ، نبی علیه السلام فرمایي :

ثَلَاثَةٌ لَا يُسْتَجَابُ دُعَاؤُهُمْ: أَكْلُ الْحَرَامِ، وَكُثْرُ الْغِيْبَةِ، وَمَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ غِلٌّ أَوْ حَسَدٌ

لِلْمُسْلِمِينَ . (۲)

درې (۳) کسان داسې دي چې د دوی دُعا نشي قبلولی : ۱ . حرام خور ، ۲ . ډیر غیبت کوونکی ، ۳ . او د چا په زړه کې چې د مسلمانانو سره بغض او حسد وي .

حسد کوونکی د الله ﷻ د نعمتونو سره دُشمني کوونکې دی

رسول الله ﷺ او فرمايل : إِنَّ لِنَعْمِ اللّٰهِ أَعْدَاءً .

بیشکه د الله تعالی د نعمتونو دشمنان شته .

د نبی علیه السلام نه پوښتنه او شوه چې دا څوک دي ؟

دوی ورته او فرمايل :

الَّذِينَ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ .

دا هغه خلق دي چې دوی د هغه خلقو سره حسد کوي کومو ته چې الله تعالی په خپل

(۱) په تنبيه العاقلین کې دا خبره په دې انداز ذکرده : قَالَ بَعْضُ الْحُكَمَاءِ : إِنَّا كُنَّا وَالْحَسَدَ . فَإِنَّ الْحَسَدَ أَوَّلُ ذَلْبٍ عُصِيَّ اللّٰهُ تَعَالَى بِهِ فِي السَّمَاءِ . وَأَوَّلُ ذَلْبٍ عُصِيَّ اللّٰهُ تَعَالَى بِهِ فِي الْأَرْضِ . وَإِنَّمَا أَرَادَ يَقُولُهُ أَوَّلُ ذَلْبٍ عُصِيَّ اللّٰهُ تَعَالَى بِهِ فِي السَّمَاءِ يَعْنِي إبْلِيسَ جِئْنَا أَلَى أَنْ يَسْجُدَ لِآدَمَ . وَقَالَ : { خَلَقْتَنِي مِنْ نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ } [الأعراف آیه ۱۲] فَحَسَدَهُ فَلَعَنَهُ اللّٰهُ تَعَالَى بِذَلِكَ . وَأَمَّا الَّذِي عُصِيَّ اللّٰهُ تَعَالَى بِهِ فِي الْأَرْضِ فَهُوَ قَابِلُ بْنُ آدَمَ جِئْنَا قَتَلَ أَخَاهُ هَابِيلَ حَسَدًا . وَهُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى : { وَابْنُ عَلَيْهِمْ كَبَا ابْنِي آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتَقَبَّلَ مِنْ جِبْنٍ قَتَلَ أَخَاهُ هَابِيلَ حَسَدًا . وَهُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى : { وَابْنُ عَلَيْهِمْ كَبَا ابْنِي آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتَقَبَّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْبَلََنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يُتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ } [المائدة آیه ۲۷] . تنبيه العاقلین باحاديث سيد الانبياء والمرسلين ص ۱۶۸ باب الحسد . هكذا في تفسير القرطبي ج ۲ ص ۲۵۹ سورة الفلق في تشریح

آیه ۵ . تفسير كبير ج ۳ ص ۶۳۵ ، الزواجر ص ۹۲ . آیه ۲۰ / ۲۶ سورة الفلق في تفسير آیه ۵ ، تنبيه العاقلین ص ۱۷۹ باب الحسد . (۳) الجامع لأحكام القرآن (تفسير القرطبي) ۲۰ / ۲۶ سورة الفلق في تفسير آیه ۵ ، تنبيه العاقلین ص ۱۷۹ باب الحسد .

فضل سره نعمتونه ورکړي دي. (۱)

حسد کوونکی د الله تعالی په تقسیم باندې راضي نه وي

حسد په حقیقت کې د الله تعالی په فیصله او د هغه په حکمت باندې اعتراض کول دي

(چې الله ﷻ هغه کس ته د اِنِعمت ولې ورکړی او ماته یې ولې ندې راکړی ؟)

حضرت زکریا علیه السلام فرمایي چې الله تعالی فرمایلي دي :

الْحَاسِدُ عَدُوٌّ لِنِعْمَتِي ، مُتَسَخِّطٌ لِقَضَائِي ، غَدُورٌ رَاضٍ بِقِسْمَتِي الَّتِي قَسَمْتُ بَيْنَ عِبَادِي . (۲)

حسد کوونکی زما د نعمتونو دُشمن وي ، زما په فیصله ناراضه وي ، ما چې د بندگانو

په مینځ کې کوم تقسیم کړی په هغې راضي نه وي. (۳)

(۱) قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ لِنِعْمِ اللَّهِ أَعْدَاءَ . قِيلَ : وَمَا أُولَئِكَ ؟ قَالَ : الَّذِينَ يَحْسَدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ

اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ . تفسیر الرازي (تفسیر کبير) ۳/ ۲۴۵ سورة البقرة في تفسیر آية ۱۰۹ ، احیاء علوم الدین ج ۳ ص ۱۸۸ باب ذم الحسد ، تبه الغالین ص ۱۷۸ باب الحسد .

وفي رواية : عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ لِأَهْلِ النِّعَمِ حُسَادًا .

فَأَخَذَ رُؤُوسَهُمْ . المعجم الاوسط رقم الحديث ۷۲۷۷ ، مجمع الزوائد باب كتمان الحوائج رقم الحديث ۱۳۷۴۸ .

په تفسیر قرطبي کې هم ذکر دي : الْحَاسِدُ عَدُوٌّ لِنِعْمَةِ اللَّهِ . حسد کوونکی د الله ﷻ د نعمتونو دُشمن دی .

تفسیر القرطبي ۲۰/ ۲۶۰ سورة الفلق في تفسیر آية ۵ .

(۲) الزواجر عن اقتراف الكبائر ج ۱ ص ۹۱ الْكِبْرِيَاءُ الثَّانِيَةُ الْقَصَبُ بِالْبَاطِلِ . شعب الایمان رقم الحديث ۶۲۱۳ ، احیاء علوم الدین ج ۳ ص ۱۸۸ باب ذم الحسد ، تفسیر القرطبي ج ۵ ص ۲۵۱ سورة النساء في تفسیر آية ۵۲ ، الدر المنثور في

التفسير بالمأثور ج ۸ ص ۶۹۲ سورة الفلق في تفسیر آية ۵ .

(۳) يوشاعروابي : أَلَا قُلْ لِمَنْ قُلٌّ لِي حَاسِدًا * أَكْذَرِي عَلَى مَنْ أَسَأْتُ الْأَذَى

أَسَأْتُ عَلَى اللَّهِ فِي حُكْمِهِ * إِذَا أَلَيْتَ لَمْ تَزُفْ لِي مَا وَهَبَ . تفسیر القرطبي ج ۵ ص ۲۵۱ .

دا اشعار داسې هم نقل دي : يَا حَاسِدُ لِي عَلَى نِعْمَتِي * أَكْذَرِي عَلَى مَنْ أَسَأْتُ الْأَذَى ؟

أَسَأْتُ عَلَى اللَّهِ فِي حُكْمِهِ * لِأَنَّكَ لَمْ تَزُفْ لِي مَا وَهَبَ

فَأَحْزَاكَ رَبِّي بِأَنْ زَادَنِي * وَشَدَّ عَلَيَّ لِحْجَةَ الطَّلَبِ . نعمة النعم ج ۱۰ ص ۲۴۲۸ الحسد

همدا سې اشعار په تفسیر القرطبي ج ۵ ص ۲۵۱ کې هم شته .

حسد کوونکی گویا د الله ﷻ سره جګړه کوي

په تفسیر قرطبي او تنبيه الغافلین کې ذکر دي: بعضې علماء فرمایي:

بَارَزَ الْحَاسِدُ رَبَّهُ مِنْ خَمْسَةِ أَوْجُهٍ.

حسد کوونکی انسان د خپل رب سره په پنځه طریقو باندې جګړه کوي:

اول: الله تعالی چې نورو خلقو ته کوم نعمت ورکړی او په هغوی دا نعمت ظاهري نو دا ورسره حسد کوي.

دویم: دا د خپل رب په تقسیم باندې راضي نه وي. گویا دا خپل رب ته داسې وایي:

لِمَ قَسَمْتَ هَذِهِ الْقِسْمَةَ؟ تا داسې تقسیم ولې کړی؟ (یعني هغه فلانکي ته دې دا نعمت ولې ورکړی؟ نو دا په الله تعالی باندې اعتراض کول هم دي).

دریم: دا د الله ﷻ په فضل باندې بخل کوونکی وي. یعنی الله تعالی چې چاته او غواري نو خپل فضل ورکوي خو حسد کوونکی د الله تعالی په فضل باندې بخل کوي. خلورم: دا د الله تعالی دوستان رسوا کوي، یا د دوی د رسوا کولو اراده لري، حکه حسد کوونکی دا تمنا کوي چې د الله ﷻ د دوستانو نه دا نعمت زائل شي.

پنځم: دا په دې حسد سره د خپل دشمن (شیطان) مدد کوي. (۱)

په چا کې چې قناعت وي په هغه کې حسد هیڅ کله نه راکځي

د بعضې حکماؤ خبره ده:

مَنْ رَضِيَ بِقَضَاءِ اللَّهِ تَعَالَى لَمْ يَسْخَطْهُ أَحَدٌ. وَمَنْ قَنَعَ بِعَطَائِهِ لَمْ يَدْخُلْهُ حَسَدٌ. (۲)

(۱) قَالَ بَعْضُ الْحُكَمَاءِ: بَارَزَ الْحَاسِدُ رَبَّهُ مِنْ خَمْسَةِ أَوْجُهٍ: أَحَدُهَا: أَنَّهُ أَبْغَضَ كُلَّ نِعْمَةٍ ظَهَرَتْ عَلَى غَيْرِهِ. وَثَانِيهَا: أَنَّهُ سَاخِطٌ لِقِسْمَةِ رَبِّهِ. كَأَنَّهُ يَقُولُ: لِمَ قَسَمْتَ هَذِهِ الْقِسْمَةَ؟ وَثَالِثُهَا: أَنَّهُ صَادَفَ فِعْلَ اللَّهِ. أَيْ إِنَّ فَضْلَ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ يَبْخُلُ بِفَضْلِ اللَّهِ. وَرَابِعُهَا: أَنَّهُ خَذَلَ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ. أَوْ يُرِيدُ خَذْلَ لَهُمْ وَزَوَالَ النِّعْمَةِ عَنْهُمْ. وَخَامِسُهَا أَنَّهُ أَعَانَ عَدُوَّهُ. إِبْلِيسَ. الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الرَّأْيِ (تفسير القرطبي) ۲۰/۲۶۰ سورة الفلق.

تنبيه الغافلین، ج ۱، ص ۱۸۲ باب الحسد، البرسعة اللهية، ج ۱۷، ص ۲۷۳ حسد.

(۲) ادب الدنيا والدين ص ۲۶۹. الْقُضْلُ السَّادِسُ فِي الْحَسَدِ وَالْمُنَاقَسَةِ، لُغَةُ النِّعَمِ ج ۱، ص ۴۲۲ الحسد.

څوك چې د الله ﷻ په فيصله باندې راضي وي نو هيڅوك به ده لره ناراضه (غصه) نكړي، او څوك چې د الله ﷻ په وركړه باندې قناعت (صبر) كوي نو په ده كې به هيڅ كله حسد داخل نشي.

حسد كوونكې په هر ځاى كې نقصاني دي

علماء ليكي: **الْحَاسِدُ لَا يَنَالُ فِي الْمَجَالِسِ إِلَّا كَدَامَةً، وَلَا يَنَالُ عِنْدَ الْمَلَائِكَةِ إِلَّا لَعْنَةً وَبَغْضَاءً، وَلَا يَنَالُ فِي الْخَلْوَةِ إِلَّا جُرْعًا وَغَمًّا، وَلَا يَنَالُ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا حُرْمًا وَاحْتِرَاقًا، وَلَا يَنَالُ مِنَ اللَّهِ إِلَّا بُعْدًا وَمَقْتًا.** (۱)

حسد كوونكى د خلكو په مجلسونو كې صرف پښيماتيا (او ذلت) حاصلوي، د فرښتو د طرفه صرف لعنت او بغض حاصلوي، ځان له چې ناست وي نو صرف جزعه (فرياد) او غم حاصلوي، په آخرت كې به صرف خفگان او د جهنم په اور سوزيدل حاصلوي، او د الله ﷻ د طرفه صرف د هغه د رحمت نه لرې كيدل او د هغه غضب حاصلوي. (يعنې حسد كوونكى به په هر ځاى كې د ذلت، رسوايي، د فرښتو د لعنت او د الله تعالى د غضب سره مخامخ كيږي).

حسد خطرناكه روحاني بيماري ده

علامه ابن معتز رحمه الله فرمايي:

الْحَسَدُ دَاءُ الْحَسَدِ. (۲) حسد د بدن بيماري ده.

بعضي حكما فرمايي: **الْحَسَدُ جُرْحٌ لَا يَبْرِأُ.** (۳)

حسد داسې زخم دی چې دانه جوړيږي.

(۱) تفسير القرطبي ۲۰/۲۶۰ سورة الفلق، تفسير الرازي ج ۲ ص ۶۴۹ سورة البقرة في تفسير آية ۱۰۹، تبيين الفالين ج ۱ ص ۱۸۲ باب الحسد، احياء علوم الدين ج ۳ ص ۱۸۹ بيان ذم الحسد، الزواجر عن اقوال الكبار ج ۱ ص ۹۳، لغيره النعم ج ۱۰ ص ۴۴۲۷ الحسد، الموسوعة الفقهية الكويتية ج ۱۷ ص ۲۷۴ حسد.

(۲) ادب الدنيا والدين ص ۲۷۳ القفل الشاوش في الحسد والثقات، لغيره النعم ج ۱۰ ص ۴۴۲۷ الحسد

(۳) احياء علوم الدين ج ۳ ص ۱۸۹ كتاب ذم الغضب والحقد والحسد، لغيره النعم ج ۱۰ ص ۴۴۲۷ الحسد

د حسد نقصان اول حسد کوونکي ته رسيږي

حسد داسې خطرناکه بيماري ده چې ددې نقصان اول حسد کوونکي ته رسي، چې د چا سره حسد کولې شي هغه اکثر خبر هم نه وي او حاسد د حسد په وجه خپل زړه خوري.

۱. حضرت معاويه رضي الله عنه فرمايي:

لَيْسَ فِي خِصَالِ الشَّرِّ أَجْدَلُ مِنَ الْحَسَدِ يَقْتُلُ الْحَاسِدَ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ إِلَى الْمَحْسُودِ (۱)
په بدترینو صفتونو کې د حسد په شان برابر بل خراب صفت نشته ځکه محسود ته د ضرر رسیدلو نه مخکې دا حسد کوونکی قتلوي.

۲. فقيه ابو الليث سمرقندي رحمه الله فرمايي چې د حسد نه خطرناک بل څيز نشته ځکه محسود ته د څه تکليف رسیدلو نه مخکې پخپله حاسد ته پنځه (۵) سزاګانې رسيږي:
اول: حسد کوونکی په داسې غم کې مبتلا کېږي چې بیا نه ختمیږي.
دویم: په داسې مصیبت کې اخته کېږي چې هېڅ اجر ورته پرې نه ملاوېږي.
دریم: د داسې مذمت مستحق کېږي چې هېڅوک په دې سره دده صفت نه کوي.
څلورم: الله تعالی ورته ناراضه وي.

پنځم: په دده باندې د توفیق دروازي بندولې شي (۲).

(۲) ادب الدنيا والدين ص ۲۷۰ الفصل السادس في الحسد والنفاق.

وفي رواية: عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، أَنَّهُ قَالَ لِأَبِيهِ: يَا أَبَتِي! إِنِّي وَالْحَسَدُ قَرْنُهُ يَكْبِتَانِ فَيُكْبِتُكَ قَبْلَ أَنْ يَكْبِتَنِي فِي عَذَابِكَ. تنبيه الغالين ج ۱ ص ۱۷۷ باب الحسد.

حضرت معاويه رضي الله عنه خپل ځوي ته او فرمايل: اي پچېه! خپل ځان د حسد نه اوساته ځکه دا ستا دشمن ته د ضرر رسولونه مخکې تاته ضرر رسوي.

(۲) لَيْسَ شَيْءٌ مِنَ الشَّرِّ أَجْدَرُ مِنَ الْحَسَدِ، لِأَنَّهُ يَصِلُ إِلَى الْحَاسِدِ خَسَّ عُقُوبَاتٍ قَبْلَ أَنْ يَصِلَ إِلَى الْمَحْسُودِ مَكْرُوهٌ: أَوَّلُهَا: عَمَلٌ لَا يَنْقُطُ. وَالثَّانِي: مُصِيبَةٌ لَا يُلَاحِظُ عَلَيْهَا. وَالثَّالِثُ: مَذْمَةٌ لَا يُحَمَدُ بِهَا. وَالرَّابِعُ: يَسْخَطُ عَلَيْهِ الرَّبُّ. وَالثَّامِسُ: تُغْلَقُ عَلَيْهِ أَبْوَابُ التَّوْفِيقِ. تنبيه الغالين باحاديث سيد الانبياء والمرسلين ج ۱ ص ۱۷۷ باب الحسد.

۳. د یو حکیم ویناده: **يَكْفِيكَ مِنَ الْحَاسِدِ أَنَّهُ يَغْتَمُّ فِي وَقْتِ سُرُورِكَ** . (۱)
- ستا د پاره د حاسد نه همدا خبره کافي ده چې هغه ستا د خوشحالی په وخت باندې غمجن وي .
- (یعنی تاته چې الله تعالیٰ څه انعام درکړي نو ته خوشحاله یی او هغه د خپل حسد په وجه غمجن وي چې ده ته ولې دا انعام ورکړې شو؟) .
۴. حسد کوونکی په حقیقت کې په خپل ځان باندې ظلم کوونکی وي ، ځکه د حسد په وجه دا همیشه په غم کې مبتلا وي . (۲)

د حسد په اور باندې انسان په خپله سوزي

- د حسد مثال د اور په شان دی ، او د اور خاصیت دادی چې کله دیته بل څیز (لرګي وغیره) ملاؤ شي نو هغه سوزوي ، خو چې کله ورته بل څیز ملاؤ شي نو بیا د اوریو ه حصه خپله بله حصه سوزول شروع کړي تردې چې دا اور هم ختم شي .
- همدغه شان د حسد مثال هم دی چې اول خو حاسد دا کوشش کوي چې د بل نه نعمت واخیستل شي او هغه ته ضرر اُورسي ، خو چې کله په دې کې کامیاب نشي نو بیا په خپله د حسد په اور کې سوزي او د دنیا و آخرت دواړه یې تباہ شي . (۳)

(۱) وَقَالَ رَجُلٌ لِشُرَيْحِ الْقَاضِي: إِنِّي لَأَحْسُدُكَ عَلَى مَا أَرَى مِنْ صَبْرِكَ عَلَى الْخُصُومِ، وَوُفُوكَ عَلَى غَايِضِ الْحُكْمِ. فَقَالَ: مَا نَفَعَكَ اللَّهُ بِذَلِكَ وَلَا ضَرَّرَنِي. ادب الدنيا والدين ص ۲۷۰. الْفَضْلُ السَّادِسُ فِي الْحَسَدِ وَالْمُنَاقَسَةِ.

(۲) قَالَ بَعْضُ الْأَدْبَاءِ: مَا رَأَيْتُ قَلَامًا أَهْبَهُ بِمُظْلَمٍ مِنَ الْحَسُودِ نَفْسٍ دَائِمٌ، وَهَمْ لَازِمٌ، وَقَلْبٌ هَائِمٌ. فَأَخَذَهُ بَعْضُ الشُّعْرَاءِ فَقَالَ: إِنَّ الْحَسُودَ الْقَلُومَ فِي كُزْبٍ * يَخَالُهُ مِنْ يَرَاهُ مُظْلَمًا

ذَا نَفْسٍ دَائِمٍ عَلَى نَفْسٍ * يُظْهِرُ مِنْهَا مَا كَانَ مَكْتُومًا. ادب الدنيا والدين ص ۲۶۹ ، نضرة النعم ج ۱ ص ۲۲۷ الحسد ، تنبيه الدالين ص ۱۷۹ باب الحسد .

وَقَالَ أُغْوَايُ: مَا رَأَيْتُ قَلَامًا أَهْبَهُ بِمُظْلَمٍ مِنْ حَاسِدٍ، إِنَّهُ يَرَى النِّعْمَةَ عَلَيْكَ نِقْمَةً عَلَيْهِ. الزواجر ج ۱ ص ۹۳

(۳) وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُغْتَرِ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى: إِصْبِرْ عَلَى كَيْدِ الْحَسُودِ * وَفِيَّانَ صَبْرِكَ قَاتِلُهُ قَاتِلًاوَأَكُلْ بَعْضُهَا * إِنَّ لَمْ تَجِدْ مَا تَأْكُلُهُ. ادب الدنيا والدين ص ۲۷۰. الْفَضْلُ السَّادِسُ فِي الْحَسَدِ وَالْمُنَاقَسَةِ.

د حسد کوونکي مثال

امام غزالي رَحْمَةُ اللَّهِ فرمایي چې د حسد کوونکي مثال د هغه چا په شان دی چې هغه د دشمن ویشتلو دپاره هغه طرف ته کانړې اوولي لیکن دشمن په کانړې او نه لږې ، دا کانړې واپس راشي دده څي سترګه ورباندې اولږې او سترګه یې رنډه شي ، دې کس ته نوره هم غصه ورشي او دوباره په زوره باندې هغه طرف ته کانړې وړ اوولي خو په دې کانړې باندې هم هغه او نه لږې واپس راشي او دده چې طرف سترګه ورباندې اولږې ، رنډه شي .

بیا بل کانړې راواخلي ، دشمن طرف ته یې اوولي خو هغه هم واپس راشي او دده سر ورباندې اولږې او مات شي ، همدا شان دا کس په دشمن باندې کانړې وړ اوولي خو دا کانړې واپس راځي او همدا پرې زخمي کیږي ، دشمن یې صحیح سلامت وي ، هغه ده ته ګوري او خاندې . همدغه شان حال د حسد کوونکي هم دی چې دا د چا سره حسد کوي هغه اکثر خبر هم نه وي او دا په دې حسد سره په خپله سوزي ، بیا خاصکر چې کله د حسد په وجه دا د هغه غیبت شروع کړي یا ورپسې دروغ او وایي یا هغه ته په لاس وغیره ضرر اوردوي نو په دې سره خو بیا ده ته نور هم ډیر نقصان رسي ځکه دده د عملنامې نه ښک اعمال د هغه بل کس عملنامې ته ورځي . (۱)

همدا سې خبره امام رازي رحمه الله په " تفسیر کبیر " کې هم ذکر کړې . (۲)

(۱) کیمیای سعادت للغزالي الحسد .

(۲) وَقَدْ قَهَرَ مِنْ هَذِهِ الْوُجُوهِ أَيْهَا الْحَاسِدُ أَنَّكَ بِسَبَابَةِ مَنْ يَزِمُ حَجَرَ إِلَى عَدُوٍّ لِيُصِيبَ بِهِ مَقْتَلَهُ فَلَا يُصِيبُهُ . بَلْ يَزِجُّ إِلَى حَدِّقَتِهِ الْيُمْنَى فَيَقْلَعُهَا فَيَرْدَادُ غَضَبُهُ فَيَعُودُ وَيَزِمُهُ ثَانِيًا أَشَدَّ مِنَ الْأَوَّلِ فَيَزِجُّ الْحَجَرَ عَلَى عَيْنِهِ الْأُخْرَى فَيُعِيبُهُ فَيَرْدَادُ غَيْظُهُ وَيَعُودُ ثَالِثًا فَيَعُودُ عَلَى رَأْسِهِ فَيَشْجُهُ وَعَدُوُّهُ سَالِمٌ فِي كُلِّ الْأَحْوَالِ . وَالْوَبَالُ رَاجِعٌ إِلَيْهِ دَائِمًا وَأَعْدَاؤُهُ حَوَالِيَهُ يَفْرَحُونَ بِهِ وَيَضْحَكُونَ عَلَيْهِ . بَلْ حَالُ الْحَاسِدِ أَكْبَحُ مِنْ هَذَا لِأَنَّ الْحَجَرَ الْعَائِدَ لَمْ يَفُوتْ إِلَّا الْعَيْنُ وَلَوْ بَقِيَتْ لَكَاتُ بِالْمَوْتِ . وَأَمَّا حَسَدُهُ فَإِنَّهُ يَسُوقُ إِلَى غَضَبِ اللَّهِ وَإِلَى النَّارِ . فَلَأَنَّ كَلَهَبَ عَيْنِهِ فِي الدُّنْيَا خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَنْبُتَ لَهُ عَيْنٌ وَيَدْخُلَ بِهَا النَّارَ قَالَ لَوْ كَيْفَ التَّقَرُّ اللَّهُ مِنَ الْحَاسِدِ إِذَا أَرَادَ زَوَالَ الْبَغْضَةِ عَنِ الْمَحْسُودِ قَتَا أَرْكَهَا عَنْهُ لَمْ أَرَ إِلَّا رَغْمَةَ الْحَاسِدِ تَصْدِيقًا لِقَوْلِهِ تَعَالَى : ﴿ وَلَا تَجِدُ الْكَافِرَ الْكَافِرَ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ﴾ [طه آیه ۲۳] . تفسیر کبیر ج ۳ ص ۶۲۶ سورة البقرة فی تفسیر آیه ۱۰۹ ،

د بل سره د حسد کولو خطرناکه نتيجه

د حسد سزا حسد کوونکي ته په خپله رسي:

علامه ابن حجر رَحِمَهُ اللهُ په "الزَّوْجَر" کې، او امام غزالي رَحِمَهُ اللهُ په "احياء العلوم" کې دا واقعۀ را نقل کړې چې يو ټپک سړی به (په هره ورځ) د بادشاه سره په څنگ کې ناست و، او بادشاه ته به يې دا نصيحت کولو:

أَحْسِنَ إِلَى الْمُحْسِنِ بِإِحْسَانِهِ فَإِنَّ الْمُسِيءَ سَتَكُفِّيهِ إِسَاءَتُهُ.

نيکي کوونکي سره د هغه د نيکۍ په وجه احسان کوه ځکه بدکردار ته د هغه بدکرداري کافي ده.

يو جاهل کس چې دا اوليد چې دا ټپک کس بادشاه ته دیر مُقَرَّب دی نو حسد يې ورسره اوکړو، او دده د قتلولو د پاره يې خپله جوړه کړه، نو بادشاه ته يې دا شیطاني (چُغَل خوري) اوکړه چې دا تاته کوم کس نصيحت کوي هغه دا وايي چې:

"د بادشاه د خُلي نه گنده بوی ځي".

(بادشاه ورته وويل: ماته به څنگه دا معلومه شي چې ته په دې خبره کې رېښتيني يی؟ ده ورته وويل:) ددې علامه داده چې ته کله هغه ته ور نژدې شی نو هغه به په خپله پوزه باندې خپل لاس کيږدي ددې د پاره چې ستا د خُلي بدبوئي محسوس نکړي.

بادشاه ده ته وويل: ته اوس لاړ شه زه به ددې تحقيق اوکړم.

بيا دا جاهل (حسد کوونکی) کس چې کله د بادشاه د دربار نه راووت نو دې ټپک سړي ته راغی او د خوراک دعوت يې ورته ورکړو، کله يې چې کور ته د خوراک د پاره بوتللو نو په خوراک کې يې ورباندې دیره اوگه اوخوړله، دا ټپک سړی چې د خوراک نه فارغه شو او بهر راووت (بادشاه دا خپل مجلس ته راوغوښت)، نو دا بادشاه ته ورغی، او هماغه مخکينۍ خبره يې بيا اوکړه:

أَحْسِنَ إِلَى الْمُحْسِنِ بِإِحْسَانِهِ فَإِنَّ الْمُسِيءَ سَتَكُفِّيهِ إِسَاءَتُهُ.

نيکي کوونکي سره د هغه د نيکۍ په وجه احسان کوه ځکه بدکردار ته د هغه بدې کافي ده.

بادشاه ده ته وویل: اَذُنْ مِثْنِي. ماته رانزدې شه.

دا چې کله بادشاه ته ورنزدې شو نو ده په خپله پوزه باندې لاس کیښود ددې د پاره چې بادشاه ته د اوکې بدبوئي ورنشي.

بادشاه چې دده دا حرکت اوليد نو د حُجَّان سره يې په زړه کې وويل: ماته چې هغه فلانکي کس دده په باره کې کومه خبره کړې وه هغه رښتيا ويلې وو. ددې بادشاه دا عادت ؤ چې ده به د چا د پاره څه خط اولیکل نو په هغې کې به يې د هغه کس د پاره ډير انعام او روپۍ ليکلې وې.

نو بادشاه دده د پاره يو خط اولیکل، په دې خط کې بادشاه خپل يو عامل ته (پَت) ليکلي وو:

إِذَا أَتَاكَ صَاحِبُ كِتَابِي هَذَا فَأَذْبَحْهُ وَأَسْلُخْهُ وَأَخْشِ جِلْدَهُ تَبْنَأْ وَأَبْعَثْ بِهِ إِلَيَّ.

چې کله تاته ددې خط واله کس درشي نو سَر ورنه کتې کړه، پوستکې ورنه اوباسه، بيا يې پوستکې د بوسونه ډک کړه او ماته يې رااوليږه.

بادشاه دا خط مَهر کړ او ده ته يې ورکړ او ورته وې ويل: دا زما فلانکي عامل ته وروړه. کله چې دې نېک سړي دا خط راواخيست او د بادشاه د دربار نه راووت نو دغه حسد کوونکی ورسره مخامخ شو، پوښتنه يې ورنه اوکړه:

دا خط د څه شي دی؟ ده ورته وويل: دا بادشاه زما د پاره انعام اولیکل.

هغه ورته وويل: دا ماله راکړه (ځکه دې حسد کوونکي ته پته وه چې بادشاه چاته هم خط ورکړی نو په دې کې ددې کس د پاره انعام ليکلې وې نو ځکه يې ورنه اوغوښت)، دې نېک کس دا خط ده ته ورکړ.

دې حاسد دا خط واخيست او هغه عامل ته ورغی (ددې د پاره چې انعام راکړي)، عامل چې خط کلاؤ کړ او وې کتلو نو ده ته يې وويل:

ستا په دې خط کې دا ليکلي دي چې زه تا قتل کړم او ستا خرمن د بوسونه ډک کړم.

ده ورته وويل: دا خط زما په باره کې ندى، ته زما په باره کې د الله ﷻ نه اوريد، ماته مهلت راکړه چې زه بادشاه ته ورشم (او د هغه نه پوښتنه اوکړم).

عامِل ورته وويل : د بادشاه په خط کې واپس کول نشته . نو عامِل همدا قتل کړو ،
 څرمن يې ورنه اوويسته ، د بوسونديې ډکه کړه او بادشاه ته يې وړاوليږله .
 دا ټپک سړی په صبا باندې د خپل عادت موافق بيا د بادشاه دربار ته ورغی ، او د
 مخکې په شان خبره يې ورته اوکړه :

أَحْسِنَ إِلَى الْمُحْسِنِ بِإِحْسَانِهِ فَإِنَّ الْمُسِيءَ سَتَكْفِيهِ إِسَاءَتُهُ .

نيکي کوونکي سره د هغه د نيکۍ په وجه احسان کوه . ځکه بدکردار ته د هغه بدې
 کافي ده .

بادشاه چې دا روغ اوليد نو تعجب يې اوکړو او پوښتنه يې ورنه اوکړه : په هغه خط دې
 څه اوکړل ؟ ده ورته وويل : (کله چې زه ستا د دربار نه اووتم نو) ما سره هغه فلانکې کس
 ملاؤ شو هغه د مانه هغه خط او غوښت نو ما ورله ورکړو . بادشاه دده نه پوښتنه اوکړه :

إِنَّهُ ذَكَرَنِي أَنَّكَ تَرُعُمُ أَنِّي أَبْخَرُ .

هغه ماته دا خبره کړې وه چې ته زما په باره کې دا گمان کوی چې زما د ځلې نه بدبوئي ځي .
 ده ورته وويل : ما دا خبره هيڅ کله نده کړې .

بادشاه ورته وويل : بيا په هغه ورځ (چې ما درته وويل چې رانژدې شه نو) تا ولې په
 خپله پوزه او ځله باندې لاس کيښود ؟ ده ورته وويل : هغه په ما باندې اوگه خوړلې وه
 نو ما دا بده او گنډله چې ته د اوگې بوئي محسوس کړې .

بادشاه ورته وويل : صَدَقْتَ إِذْ جِئْتَ إِلَى مَكَانِكَ فَقَدْ كَفَى الْمُسِيءَ إِسَاءَتُهُ .

تاريختيا وويل ، ته خپل کورته (په امان) لاړ شه ، او بدکردار ته خپله بدې کافي شوه
 (يعنې تا چې به په هره ورځ کومه خبره کوله چې " بدکردار ته خپله بدې کافي ده " نو
 همداسې اوشو) . (۱)

(۱) كَانَ بَعْضُ الصُّلَحَاءِ يَجْلِسُ بِجَانِبِ مَلِكٍ يَنْصَحُهُ وَيَقُولُ لَهُ : أَحْسِنَ إِلَى الْمُحْسِنِ بِإِحْسَانِهِ فَإِنَّ الْمُسِيءَ
 سَتَكْفِيهِ إِسَاءَتُهُ . فَحَسَدَهُ عَلَى قُرْبِهِ مِنَ الْمَلِكِ بَعْضُ الْجَهْلَةِ وَأَعْتَلَّ الْجِنَّةَ عَلَى قَتْلِهِ . فَسَأَلَ بِهِ لِلْمَلِكِ فَقَالَ
 لَهُ : إِنَّهُ يُرَعُمُ أَنَّكَ أَبْخَرُ . وَأَمَّا ذَلِكَ أَنَّكَ إِذَا قُرْبْتَ مِنْهُ يَضَعُ يَدَهُ عَلَى أَلْفِهِ لِيَقْلَعَ يَشْمُ رَائِحَةَ الْبَخْرِ . فَقَالَ لَهُ
 الصَّرِيحُ حَتَّى أَلْمَزَ . فَخَرَجَ لَدَا الرَّجُلِ لِيُتَوَلَّيَهُ وَأَطْعَمَهُ ثُمَّ خَرَجَ الرَّجُلُ مِنْ عِنْدِهِ ← ← ← ← ←

حاسد صرف په دې خوشحاليږي چې د بل نه نعمت ختم شي

١. حضرت معاوية رضي الله عنه فرمايي :

كُلُّ النَّاسِ أَقْدِرُ عَلَى رِضَاهِ إِلَّا حَاسِدٌ لِنِعْمَةٍ فَإِنَّهُ لَا يُرِضِيهِ إِلَّا زَوَالَهَا. (١)

زه د هر سړي په رضا کولو باندې قادر یم مگر کوم کس چې د نعمت په وجه حسد کوي د هغه په رضا کولو باندې قادر نه یم ځکه دا حسد کوونکی صرف په دې باندې خوشحالیږي چې دا نعمت د دې بل کس نه زائل شي.

٢. یو شاعروایي :

كُلُّ الْعَدَاوَةِ قَدْ يُزِيلُ إِزَالَتُهَا ☆ إِلَّا عَدَاوَةً مِّنْ عَادَاكَ مِنْ حَسَدٍ

← ← ← وَجَاءَ لِلْمَلِكِ وَقَالَ لَهُ مِثْلُ قَوْلِهِ السَّابِقِ : أَحْسِنَ لِلْمُحْسِنِ كَعَادَتِهِ. فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ : أَدُنْ مِنِّي. قَدَنَا مِنْهُ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى أُنْفِهِ مَخَافَةً أَنْ يَشُمَّ الْمَلِكُ مِنْهُ رَائِحَةَ الْغُورِ. فَقَالَ الْمَلِكُ فِي نَفْسِهِ : مَا أَرَى فُلَانًا إِلَّا قَدْ صَدَقَ. وَكَانَ الْمَلِكُ لَا يَكْتُبُ بِخَطِّهِ إِلَّا بِحَاضِرَةِ أَوْ صِلَةٍ فَكَتَبَ لَهُ بِخَطِّهِ لِبَعْضِ عُمَّالِهِ : إِذَا أَتَاكَ صَاحِبُ كِتَابِي هَذَا فَأَذْبَحْهُ وَأَسْلُخْهُ وَاحْشُ جِلْدَهُ بِنَبْنَأٍ وَابْعَثْ بِهِ إِلَيَّ. فَأَخَذَ الْكِتَابَ وَخَرَجَ فَلَقِيَهُ الَّذِي سَأَى بِهِ فَقَالَ : مَا هَذَا الْكِتَابُ ؟ فَقَالَ : خَطَّ الْمَلِكُ بِي بِصِلَةٍ. فَقَالَ : هَبْهُ مِنِّي فَقَالَ : هُوَ لَكَ فَأَخَذَهُ وَمَضَى إِلَى الْعَامِلِ. فَقَالَ الْعَامِلُ فِي كِتَابِكَ أَنْ أَذْبَحَكَ وَأَسْلُخَكَ. فَقَالَ : إِنَّ الْكِتَابَ لَيْسَ هُوَ بِي. اللَّهُ اللَّهُ فِي أَمْرِي حَتَّى أُرَاجِعَ الْمَلِكَ. قَالَ : لَيْسَ لِكِتَابِ الْمَلِكِ مُرَاجَعَةٌ. قَدْ بَحَثَ وَسَلَخَ وَحَفَا جِلْدَهُ بِنَبْنَأٍ وَبَعَثَ بِهِ. ثُمَّ عَادَ الرَّجُلُ إِلَى الْمَلِكِ كَعَادَتِهِ وَقَالَ مِثْلُ قَوْلِهِ. فَعَجِبَ الْمَلِكُ وَقَالَ : مَا فَعَلَ الْكِتَابُ ؟ فَقَالَ : لَقِيْتَنِي فُلَانٌ فَاسْتَوْهَمَنِي مِنِّي قَدْ قَعْنُهُ لَهُ. فَقَالَ الْمَلِكُ : إِنَّهُ ذَكَرَنِي أَنَّكَ تَرَاغُمُ أَنِّي أَبْخَرُ. قَالَ : مَا قُلْتَ ذَلِكَ. قَالَ : قَلِمَ وَطَعْتَ يَدَكَ عَلَى أُنْفِكَ وَفِيكَ ؟ قَالَ : أَطْعَمْتَنِي ثُومًا فَكَرِهْتُ أَنْ تَشْتَبَهُ. قَالَ : صَدَقْتَ إِزْجِعْ إِلَى مَكَانِكَ فَقَدْ كَفَى الْمُسِيءَ إِسَاءَتُهُ. فَتَأَمَّلْ وَحَيْكَ اللَّهُ شُؤْمَ الْحَسَدِ وَمَا جَزَأْنِيهِ تَعَلَّمَ سِرَّ قَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْحَدِيثِ السَّابِقِ : « لَا تُظْهِرِ الشَّمَاتَةَ لِأَخِيكَ فَيَعَايِبَهُ اللَّهُ وَيَبْتَلِيَنَّكَ ». الزَّوْجَرُ عَنْ الْعَرَاكِ الْكَبَارِ ج ١ ص ٩٢ الْكَبِيرَةُ الثَّانِيَةُ الْقِسْمُ الْبَاطِلُ ، احياء علوم الدين ج ٣ ص ١٨٨

بها ندم الحسد ، لغيره النعم ج ١٠ ص ٢٢٦ الحمد ، الزَّوْجَرُ عَنْ الْعَرَاكِ الْكَبَارِ ج ١ ص ٩٣ الْكَبِيرَةُ الثَّانِيَةُ الْقِسْمُ الْبَاطِلُ ، احياء علوم الدين ج ٣ ص ١٨٩ بها ندم (١) الزَّوْجَرُ عَنْ الْعَرَاكِ الْكَبَارِ ج ١ ص ٩٣ الْكَبِيرَةُ الثَّانِيَةُ الْقِسْمُ الْبَاطِلُ ، تفسیر الرازي ج ٣ ص ٦٢٦ سورة البقرة في تفسیر آية ١٠٩. الحمد ، لغيره النعم ج ١٠ ص ٢٢٦ الحمد ،

د هرې دشمنۍ ختمیدو امید شته مګر کومه دشمني چې د حسد په وجه پیدا شوې وي نو ددې د ختمیدو امید نشته. (۱)

۳. عبدالحمید رحمه الله فرمایي:

الْحَسُودُ مِنَ الْهَمِّ كَسَاقِي الشَّمْرِ، فَإِنْ سَرَى سُهُ زَالَ عَنْهُ نُهُ. (۲)

کوم کس چې د حسد په وجه غمجن وي دده مثال د هغه کس په شان دی چې هغه په بل چا باندې زهر او ځګي ، پس که دده زهر اثر او ګړي (ا و هغه کس پرې مړ شي) نو دده غم ختم شي (همدغه شان د حسد کوونکي غم هله ختمیږي چې ددې بل کس نه دا نعمت ختم شي).

د هر نعمت د پاره حسد کوونکې شته

۱. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمایي:

اسْتَعِينُوا عَلَى الْجَاحِ الْخَوَائِجِ بِالْكِتْمَانِ، فَإِنْ كَلَّ ذِي نِعْمَةٍ مَحْسُودٌ. (۳)

تاسو د حاجتونو په کامیابولو کې د پټ والي په ذریعه مدد حاصل کړئ (یعنی که دا غواړئ چې په خپلو حوائجو کې کامیاب شئ نو دا پټ ساتئ ، هر چاته یې اظهار مه کوئ)

(۱) مرآة المفاتیح ج ۸ ص ۳۱۵۶ فی تشریح حدیث ۵۰۳۹، احیاء علوم الدین ج ۳ ص ۱۸۹ بیان دم الحسد ، نضرة النعم ج ۱۰ ص ۴۴۲۶ الحسد ، شعب الایمان ج ۹ ص ۲۸.

وَقَالَ مَحْسُودُ الْوَرَأَى: أَعْطَيْتُ كُلَّ النَّاسِ مِنْ نَفْسِي الرَّفْضَ * إِلَّا الْحَسُودَ فَإِنَّهُ أَعْيَانِي

مَا إِنَّ لِي دَلِيلًا إِلَيْهِ عَلَيْهِ * إِلَّا تَقَاهُ رِغْمَةَ الرَّحْمَنِ

وَأَبَى فَمَا يُزِيهِو إِلَّا ذُلِّي * وَذَهَابَ أَمَوَالِي وَقَطَعَ لِسَانِي . ادب الدنيا والدين ص ۲۷۴ .

(۲) ادب الدنيا والدين ص ۲۷۱ الْقَطْعُ السَّادِسُ فِي الْحَسَدِ وَالْمُتَأَنِّسَةِ .

(۳) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۱۸۳ ، المعجم الاوسط رقم الحديث ۱۶۸۰۰ .

وفي رواية: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اسْتَعِينُوا عَلَى قَضَاءِ حَوَائِجِكُمْ بِالْكِتْمَانِ، فَإِنْ كَلَّ ذِي نِعْمَةٍ مَحْسُودٌ . مجمع الزوائد كِتَابُ الْبُيُوتِ وَالْوَلَدَةِ بَابُ كَيْفَانِ الْحَوَائِجِ . احیاء علوم الدین ج ۳ ص ۱۸۸ بیان دم الحسد .

وفي رواية: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اسْتَعِينُوا عَلَى تَجَارِجِ الْحَوَائِجِ بِالْكِتْمَانِ لَهَا فَإِنْ كَلَّ ذِي نِعْمَةٍ مَحْسُودٌ . شعب الإيمان رقم الحديث ۶۲۲۸ الحديث على ترك الغل والحسد .

حُکمه د هر نِعْمت واله سره حسد کولې شي (نو که ستا نِعْمت حاسد او گوري نو بیا به در سره حسد کوي).

۲. حضرت عُمَر رضی الله عنه فرمایي:

مَا كَانَتْ نِعْمَةُ اللَّهِ عَلَى أَحَدٍ إِلَّا وَجَدَ لَهَا حَاسِدًا. (۱)

په چا باندې چې هم الله تعالیٰ څه نِعْمت او کړي نو دا به دې نِعْمت سره حسد کوونکی اومومي. (یعنی د هر نِعْمت د پاره حسد کوونکی شته).

دا ښکاره خبره ده چې شومره په یو انسان کې کمال زیات وي او نِعْمتونه ورباندې ډیر وي نو همدومره به دده سره حسد کوونکي هم زیات وي، او چې کمال په کې کم وي او یا نِعْمتونه ورسره کم وي نو حسد کوونکي به یې هم کم وي.

او چې د چا سره حسد کولې شي نو دا په دې دلالت کوي چې دا سړی د کمال او فضیلت واله دی، او چې څوک حسد کوونکی وي نو دده دا حسد په دې دلالت کوي چې دا حاسد د ښکته مرتبې واله کس دی. (۲)

مخکيني د علم او فضل واله خلقو سره هم حسد کړې شوې دی، یو شاعر وایي:

إِنْ يَحْسُدُونِي فَيَأْتِي غَيْرُ لَائِيهِمْ * قَبْلِي مِنَ النَّاسِ أَهْلُ الْفَضْلِ قَدْ حُسِدُوا. (۳)

که دوی د ما سره حسد کوي نو زه دوی نه ملامته کوم ځکه د ما نه مخکې د فضل (بزرگی) واله خلقو سره هم حسد کړې شوې و.

(۱) ادب الدبایا والدين ص ۲۷۱ الْفَضْلُ السَّادِسُ فِي الْحَسَدِ وَالْمُنَاقَسَةِ.

(۲) بِحَسَبِ فَضْلِ الْإِنْسَانِ وَظُهُورِ النِّعْمَةِ عَلَيْهِ يَكُونُ حَسَدُ النَّاسِ لَهُ. فَإِنْ كَثُرَ فَضْلُهُ كَثُرَ حُسَادُهُ. وَإِنْ قَلَّ قَلُوا؛ لِأَنَّ ظُهُورَ الْفَضْلِ يُشِيرُ الْحَسَدَ، وَخُذُوكَ النِّعْمَةَ يُضَاعِفُ الْكَمَدَ. .... وَرُبَّمَا كَانَ الْحَسَدُ مُنْتَبِهَاً عَلَى فَضْلِ الْمَحْسُودِ وَنَقْصِ الْحَسُودِ، كَمَا قَالَ أَبُو تَائِبٍ الطَّائِي:

وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ كُفْرَ فَضِيلَةٍ * طَوَيْتَ أَتَّاحَ لَهَا لِسَانَ حُسُودِ

لَوْلَا اِشْتِعَالُ النَّارِ لَمِنَّا جَاوَرَتْ * مَا كَانَ يُعْرِفُ طَيْبَ عَرَبِ الْعُودِ

لَوْلَا التَّحْقُوتُ لِلْعَوَاقِبِ لَمْ يَزَلْ * لِلْحَاسِدِ النُّغْلَى عَلَى الْمَحْسُودِ

ادب الدبایا والدين ص ۲۷۱ الْفَضْلُ السَّادِسُ فِي الْحَسَدِ وَالْمُنَاقَسَةِ.

(۳) وېر الدبایا مرجع.

حاسدین آخر هم رسوا کيږي

په امام اعظم ابوحنيفه رَحِمَهُ اللهُ کې چونکه کمال زيات و نو حاسدين يې هم زيات وو ، دوى به کوشش کولو چې په امام صاحب باندې داسې څه تهمت اولېږي چې خلق ورباندې بدگمانه شي ، نو حاسدانو د يوې ښځې سره خبره اوکړه چې : ته په څه بهانه باندې امام صاحب خپل کور ته داخل کړه مونږ به تاته ددې په عوض کې ډيرې روپۍ درکړو .

ښځه د هوکه شوه او خبره يې اومنله (ځکه ښځې په خپله هم زر د هوکه کيږي او نور خلق هم دوى ته په آسانه د هوکه ورکولې شي) ، ددې زنانه کور په لاره کې و ، يوه شپه امام صاحب خپل کور ته تللو ، دا ښځه په پرده کې بهر راووته او امام صاحب ته يې وويل : زما خاوند وفات کيږي او څه وصيت کول غواړي خو زه پرې نه پوهيږم چې هغه څه وايي ؟ زه تاته د الله ﷻ واسطه درکوم چې تېراشه او هغه وصيت واوړه .

امام صاحب کور ته ورننوت ، دې زنانه د کور دروازه بنده کړه ، په کمرو کې چې کوم حاسدان پټ ناست وو هغوى راووتل ، نو دوى امام صاحب او دا ښځه اونيول او پوليس ته يې حواله کړل ، د وخت بادشاه ته خبره اورسيده ، هغه ورته وويل :

تاسويې اوس په جېل کې واچوئ صبا به ورسره زه گورم .

نو امام صاحب او دا ښځه يې په يوه تياره کمره کې بند کړل ، چونکه په دې وخت کې د امام صاحب اودس و نو په نوافلو باندې اودريد او ډير وخت په نوافلو کې مشغول و ، دې ښځې ته د خپلې غلطۍ احساس او شو چې ما خوپه يو پاک دامن کس باندې بهتان اولېږلو . کله چې امام صاحب سلام او گرځول نو دې ښځې ورنه معافي او غوښته او ټوله واقعې يې ورته بيان کړه .

امام صاحب ورته وويل چې څه اوشو نو هغه اوشو ، اوس زه تاته يو تدبير ښاييم چې په دې سره به مونږ ددې مصيبت نه خلاص شو ، هغه دا چې ته ددې جېل پهره دار ته اووايه چې ” دې خلقو زه ناخپه اونيوم او دلته يې راوستم زه کور ته د يو ضروري کار پسې تلل غواړم تېرا سره د کوره پورې لار شه زه به هغه کار اوکړم او واپس به درسره راشم “ کله چې پهره دار ستا دا خبره اومني نو ته زما کور ته لاره شه هلته زما بي بي ته دا واقعې بيان

کړه ، بيا خپله بُرقع هغې ته ورکړه ، ته هلته پاتې شه او زما بي بي به ستا په دې بُرقعه کې د پېره دار سره راشي .

همداسې اوشو ، دې زَنانه پېره دار ته د يرې زارۍ او کړۍ ، آخر هغه ورسره لاړ ، دا زَنانه د امام صاحب کور ته لاړه ، د هغې طرفه په همدې بُرقعه کې د امام صاحب بي بي راغله او چېل ته ننوته .

چې صبا شو نو حاکم امام صاحب او دا زَنانه محالته راوغوښتل ، د ير خلق راجمع وو ، ټول حاسدان هم راجمع شوي وو (زړونه يې ښه وو چې اوس به په امام صاحب باندې تهمت اولږي او حاکم به سزا ورکړي) .

کله چې د حاکم مخې ته دواړه پېش شو نو حاکم د امام صاحب نه پوښتنه اوکړه :

امام صاحب ! ته دومره لوي عالم يی او بيا هم گناه کبيره کوی ؟

امام صاحب ورته وويل : دا ته څه وايی ؟

هغه ورته وويل : ته د شپې يواځې ددې پردۍ زَنانه سره په کور کې ليدل شوې يی .

امام صاحب ورته وويل : دا خوزما خپله بي بي ده او که ستا په زړه کې شک وي نو زما

د سخر (د ښځې پلار) نه پوښتنه اوکړه چې دا ښځه څوک ده ؟

سخر يې راغی او دا زَنانه يې اُوکتله نو وې ويل : دا خوزما لورده او مام صاحب ته مې

په نکاح باندې ورکړې ده .

نو حاکم دواړه پريخودل ، او حاسدين رسوا شول . (۱)

الله تعالی د خپلو اولياؤ بدله په خپله اخلي

حديث قدسي دی ، الله تعالی فرمايي :

مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ . (۲)

څوک چې زما د يو وکي سره دُشمني کوي نو زه هغه ته اعلان جنگ کوم .

(۱) ال دِل کے تړپاډيے والے واقعات ج ۲ ص ۲۳۳ .

(۲) صحيح البخاري كِتَابُ الزُّكَاي تَابُ التَّوَالِيْعِ رَقْمُ الْحَدِيثِ ۶۵۰۲ ، مشكاة المصابيح باب ذكر الله عز وجل والطرب

اليه الفصل الاول رَقْمُ الْحَدِيثِ ۲۲۶۶ (۶) .

او څوک چې اولیاء الله و ته ضرر رسوي نو د داسې کس نه الله تعالی په خپله بدله اخلي .
یو کس امام اعظم ابو حنیفه رَحْمَةُ اللهِ تَه راغی او دده د گستاخی او بې ادبۍ په نیت یې
دده نه پوښتنه او کړه :

امام صاحب ! زه خبر شوی یم چې ستا پلار وفات شوی .
ده ورته وویل : آو ، هغه وفات شوی .

هغه بیا پوښتنه او کړه : ستا مور ژوندۍ ده ؟ ده ورته وویل : آو ، ژوندۍ ده .
هغه د بې ادبۍ په اراده وویل : ما اوریدلي دي چې ستا مور ډیره بنائسته ده ، لهذا زه
راغلې یم چې ته دهغې نکاح د ماسره اوکړی (د امام صاحب مور ډیره بوډۍ وه ، د نکاح نه
وه خوددې سړي مقصد د امام صاحب گستاخی وه) .

امام صاحب د صبر او استقامت نه کار واخیست ، او ورته وې ویل : زما مور خو عاقله ،
بالغه ښځه ده ، د نکاح اختیار خو دهغې سره دی ، زه خو یې په زوره تاته په نکاح نه شم
درکولی ، البته زه به ورته پوښتنه وکړم .

نو امام صاحب کور ته روان شو چې دهغې نه پوښتنه اوکړي ، چې څه لږ مخکې لاړ او
شاطر ته یې راؤوکتل نو وې لیدل چې ناڅاپه دا سړی راؤغورځید او مړ شو ، پوښتنه
اوشوه چې دا چا اووژل ؟ جواب راغی چې دا د امام ابو حنیفه رَحْمَةُ اللهِ صبر قتل کړو .
یو شاعر وایي :

بچ قوے را خدا رسوا نه کرد ☆ تا دله صاحب دله نامد برد

هیڅ یو قوم تر هغه وخته پورې الله ﷻ نه دی رسوا کړی تر څو چې دوی د یو ولی الله
زړه ته درد نه وي رسولی . (کله چې دوی یو ولی الله ته تکلیف او رسوي نو الله تعالی دغه
قوم بیا رسوا کوي) .

د هیچا سره حسد په کار ندی

۱ . حسن بصري رَحْمَةُ اللهِ فرمایي :

يَا اَبْنَ اَدَمَ لِمَ تَحْسُدُ اَخَاكَ ؟ فَإِنْ كَانَ الَّذِي أُعْطَاهُ لِكِرَامَتِهِ عَلَيْهِ فَلِمَ تَحْسُدُ مَنْ أَكْرَمَهُ
اللَّهُ ؟ وَإِنْ كَانَ غَيْرَ ذَلِكَ فَلِمَ تَحْسُدُ مَنْ مَصِيبُهُ إِلَى النَّارِ .

ای د آدم خویه! ته د خپل ورور سره (د نعمت په وجه) ولې حسد کوی؟ که چیرته الله تعالی ده ته دا نعمت دده د عزت د وجې نه ورکړې وي نو بیا ته د هغه چا سره ولې حسد کوی چې هغه ته الله ﷻ عزت ورکړی؟ او که دده د عزت د وجې یې ده ته دا نعمت نه وي ورکړی (بلکه کافر یا ګناهګار وي) نو بیا ته د هغه چا سره ولې حسد کوی چې د هغه تلل جهنم ته دي. (۱)

۲. علامه ابن سیرین رَحْمَةُ اللهِ فرمایي:

مَا حَسَدْتُ أَحَدًا عَلَى شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا لِأَنَّهُ إِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَكَيْفَ أَحْسَدُهُ عَلَى الدُّنْيَا وَهِيَ حَقِيقَةٌ فِي الْجَنَّةِ ، وَإِنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَكَيْفَ أَحْسَدُهُ عَلَى أَمْرِ الدُّنْيَا وَهُوَ يَصِيدُ إِلَى النَّارِ. (۲)

ما د دُنیا په څه شي باندې د هیچا سره حسد ندې کړی ځکه که دا کس جنتي وي نو زه ورسره څنګه په دُنیا کې حسد او کرم حالانکه (ده ته چې په جنت کې کوم نعمتونه ملاوېږي) دا دُنیا د جنت د نعمتونو په مقابله کې حقیره (سپکه) ده، او که دا کس جهنمي وي نو بیا زه څه له دده سره د دُنیا په څه شي باندې حسد او کرم حالانکه دا هسې هم جهنم ته تلونکی دی.

د حسد او حرص په وجه شیطان انسان ته ډیر نقصان رسوي

کله چې حضرت نوح علیه السلام د خپلو امتیانو سره په کشتۍ کې کیناست نو په دې کشتۍ کې یې یو بوډا اولید چې هیچا نه پیژندو، چونکه حضرت نوح ﷺ په کشتۍ کې د هر څیز جوړه جوړه کینوله او دا ځانله ناست و نو خلقو دا اونیولو، حضرت نوح علیه السلام ورته پوښتنه او کړه: ته څوک یی؟ هغه وویل: زه شیطان یم. دوی ورته وویل: ته دومره چالاک او بدمعاش یی چې کشتۍ ته هم راختلې یی؟

(۱) احیاء علوم الدین ج ۳ ص ۱۸۹ بیان ذکر الحسد، لضره النعم ج ۱۰ ص ۴۴۲۶ الحسد، تنبيه الغالین ج ۱ ص ۱۷۹ باب الحسد.

(۲) الزواجر عن اقوال الکبائر ج ۱ ص ۹۳ الکَمِیَّةُ الثَّالِثَةُ الْقَصَبُ بِالْبَاطِلِ، احیاء علوم الدین ج ۳ ص ۱۸۹ بیان ذکر الحسد، تفسیر الرازي ج ۳ ص ۶۳۶ سورة البقرة فی التفسیر آیه ۱۰۹، لضره النعم ج ۱۰ ص ۴۴۲۶ الحسد، تنبيه الغالین ج ۱ ص ۱۷۹ باب الحسد.

شیطان ورته وویل: مانه غلطې اوشوه، ما معاف کړئ. حضرت نوح علیه السلام ورته وویل: مونږ تا داسې نه پرېږدو، اول ته مونږ ته هغه چل اوبنایه چې ته پرې خلقو ته ډیر نقصان رسوی. شیطان ورته وویل: زه به رینبتیا رینبتیا او وایم خوتاسو به هم راسره دا وعده کوی چې ما به پرېږدی. دوی ورته وویل: صحیح ده.

شیطان وویل: زه په دوه څیزونو باندې انسان ته ډیر نقصان رسوم: اول حسد، او دویم حرص؛ ځکه حسد داسې څیز دی چې ددې په وجه زه په خپله هم بریاد شوم، او د حرص په وجه حضرت آدم علیه السلام د جنت نه زمکې ته راښکته کړې شو، نو په دې دوه شيانو باندې زه انسان ته زیات نقصان رسوم. (۱)

واقعي چې دا دواړه بیماری ډیرې خطرناکې دي او د ټولو روحاني بیماریانو جرړې دي، زیاتې جگړې د حسد او حرص په وجه پیدا کېږي.

علماء به د حسد په وجه د حساب نه مخکې جهنم ته داخليږي

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

سِتَّةٌ يَدْخُلُونَ النَّارَ قَبْلَ الْحِسَابِ: الْأَمْزَاءُ بِالْجَوْرِ، وَالْعَرَبُ بِالْعَصِيَّةِ، وَالذَّهَاقِيُّ بِالشَّكْرِ، وَالتَّجَارُ بِالْخِيَانَةِ، وَأَهْلُ الرُّسْتَقِ بِالْجَهَالَةِ، وَالْعُلَمَاءُ بِالْحَسَدِ. (۲)

شپږ (۶) قسمه خلق به (د خپلو گناهونو په وجه) د حساب نه مخکې جهنم ته داخلېږي: ۱. حاکمان به د ظلم په وجه ۲. عرب به د عصیت په وجه ۳. مالدار به د تکبر په وجه ۴. تاجران به د خیانت په وجه ۵. د خېمو واله (بانډچیان) به د جهالت په وجه ۶. او علماء به د حسد په وجه.

یعنی کوم علماء چې علم د دنیا گټلو د پاره او کړي نو په دوی کې بیا بعضي د بعضو نورو سره حسد کوي نو ددې په وجه د جهنم مستحق او گرځي.

(۱) افضل الحکایات لمولانا محمد یونس پالنپوري ص ۲۱۶.

(۲) تفسیر الرازي (تفسیر کبیر) ج ۳ ص ۶۲۵ سورة البقرة في تفسیر آیه ۱۰۹، کنز العمال رقم الحديث ۴۴۰۳۰، غرائب القرآن و رغائب الفرقان (تفسیر النیسابوري) ج ۱ ص ۳۶۳ سورة البقرة في تفسیر آیه ۱۰۹، احیاء علوم الدین ج ۳ ص ۱۸۸ بیان ذکر الحسد، تنبيه الغافلین ج ۱ ص ۱۷۸ باب الحسد. جامع المساليد والسنن ج ۸ ص ۲۴۳.

او کوم علماء چې خالص د الله ﷻ د رضا د پاره علم حاصل کړي نو دا بیا د نورو سره حسد نه کوي ، لهذا علماؤ ته په کار دي چې علم خالص د الله تعالی د رضا د پاره حاصل کړي او د حسد نه ځان اوساتي . (۱)

همدارنگې قاریانو ته هم په کار دي چې د یو بل سره حسد اونکړي ځکه په قاریانو کې هم د یو بل سره حسد زیات وي . (۲)

د حسد ضررونه

په چا کې چې حسد پیدا شي نو داسې کس په څلورو غټو ضررونو (او مذمتونو) کې مبتلا کیږي :

اول : (د بل چا سره نعمت کتلو په وجه) بې انتهایي خفگان ورته پیدا کیږي ، او وجود یې بیمارېږي ، ځکه حسد د وجود د پاره خطرناکه بیماری ده .

دویم : د خلقو په نزد دده مرتبه ښکته شي او خلق دده نه نفرت کوي ، مشهوره خبره ده :

اَلْحَسُوْدُ لَا يَسُوْدُ . حسد کوونکی سرې سردار نه جوړېږي .

دریم : ټول خلق دده سره بغض او دشمني کوي ، په خلقو کې څوک دده دوست نه وي ، او چې کله انسان دې مرتبې ته اوسي نو په احادیثو کې داسې کس ته بدترین کس ویل شوی .

(۱) يَغْنِي الْعُلَمَاءُ الَّذِينَ يَطْلُبُونَ الدُّنْيَا ، يَحْسُدُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا ، فَيَنْبَغِي لِلْعَالِمِ أَنْ يَتَعَلَّمَ الْعِلْمَ لِيَطْلُبَ بِهِ الْآخِرَةَ . فَإِذَا كَانَ الْعَالِمُ يَطْلُبُ بِحِلِّهِ الْآخِرَةَ فَإِنَّهُ لَا يَحْسُدُ أَحَدًا وَلَا يَحْسُدُهُ أَحَدٌ . وَإِذَا تَعَلَّمَ لَطَلَبِ الدُّنْيَا فَإِنَّهُ يَحْسُدُ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْ عُلَمَاءِ الْيَهُودِ : { أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ } [النساء آه ۵۳] . يَغْنِي أَنْ يَهُودًا كَانُوا يَحْسُدُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابَهُ . فَكَانُوا يَقُولُونَ : لَوْ كَانَ هُوَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَشَقَّكَ ذَلِكَ عَنْ كَثْرَةِ النِّسَاءِ . قَالَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى : { أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ } [النساء آه ۵۳] . يَغْنِي النَّبُوءَةُ وَكَثْرَةُ النِّسَاءِ . تَبَيَّنَ الْفَالِلِينَ ج ۱ ص ۱۷۸ باب الحسد .

(۲) وَرَوَى عَنْ مَالِكِ بْنِ دِينَارٍ رَحِمَهُ اللَّهُ ، أَنَّهُ قَالَ : [إِنِّي أُجِيزُ شَهَادَةَ الْقُرْءِ عَلَى جَمِيعِ الْخَلْقِ وَلَا أُجِيزُ شَهَادَةَ الْقُرْءِ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ لِأَنِّي وَجَدْتُهُمْ حُسَادًا] . يَغْنِي أَنْ أَكْثَرَ الْحَسَدِ فِي الْقُرْءِ . تَبَيَّنَ الْفَالِلِينَ ج ۱ ص ۱۷۸

خلورم : د حسد كوونكي نه الله تعالى ناراضه وي حكه دا د الله ﷻ په فيصله باندې راضي نه وي ، خلقو ته چې الله تعالى كوم نعمتونه وركړي دي ده ته غصه وركوي چې دا خلق خوددې نعمتونو حقدار نه وو نو الله تعالى ورته ولې وركړي دي ؟ نو دا ګويا په الله ﷻ باندې اعتراض كوي او د هغه فيصله د عدل واله نه ګنړي نو حكه د الله ﷻ د غضب مستحق ګرځي . (۱)

د حسد نور ضررونه دا دي چې ددې په وجه د انسان نه موجوده نعمتونه اخيستلې شي .
 حسد د ټولو غټو شرونو چينه (جرړه) ده ، او د بډيو چاڼي ده .
 حسد په زړه کې كينه او بغض پيدا كوي .
 حسد د حسد كوونكي په بداخلاقي او رذالت باندې دلالت كوي . (۲)

(۱) قال الماوردي رحمه الله : وَإِنْ صَدَّتْهُ الشَّهْوَةُ عَنْ مَرَايِدِهِ ، وَأَضَلَّهُ الْجِرْمَانُ عَنْ مَقَاصِدِهِ ، فَالْعَادِلُ لِلظَّنِّعِ اللَّئِيمِ ، وَغَلَبَ عَلَيْهِ الْخُلُقُ الدَّمِيمُ ، حَتَّى ظَهَرَ حَسَدُهُ وَاشْتَدَّ كَمَدُهُ ، فَقَدْ بَاءَ بِأَرْبَعٍ مَذَامَ :
 إِحْدَاهُنَّ : حَسْرَاتُ الْحَسَدِ وَسَقَامُ الْجَسَدِ ، ثُمَّ لَا يَجِدُ لِحَسْرَتِهِ انْتِهَاءً ، وَلَا يُؤْمَلُ لِسَقَامِهِ شِفَاءً . وَقَالَ ابْنُ الْمُنَقَّرِ : أَلْحَسَدُ دَاءُ الْجَسَدِ .
 وَالثَّانِيَّةُ : إِخْفَاضُ الْمَنْزِلَةِ وَالْحِطَاطُ الْمَرْكُوبَةُ لِأَجْرَافِ النَّاسِ عَنْهُ ، وَتُفْوِرُهُمْ مِنْهُ ، وَقَدْ قِيلَ فِي مَنْثُورٍ الْحَكِيمِ : أَلْحَسَدُ لَا يَسُودُ .
 وَالثَّلَاثَةُ : مَقَاتُ النَّاسِ لَهُ حَتَّى لَا يَجِدَ فِيهِمْ مُجِبًّا ، وَعَدَاوَتُهُمْ لَهُ حَتَّى لَا يَرَى فِيهِمْ وَلِيًّا ، فَيَصْنُدُ بِالْعَدَاوَةِ مَا تُؤَوِّرُهُ ، وَبِالْمَقَاتِ مَرَجُورًا . وَلِذَلِكَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « شَرُّ النَّاسِ مَنْ يُبْغِضُ النَّاسَ وَيُبْغِضُوهُ » .
 وَالرَّابِعَةُ : إِسْخَاطُ اللَّهِ تَعَالَى فِي مُعَارَضَتِهِ ، وَاجْتِنَاءُ الْأَوْزَارِ فِي مُخَالَفَتِهِ ، إِذْ لَيْسَ يَرَى قَضَاءَ اللَّهِ عَدْلًا ، وَلَا لِنَعْيِهِ مِنَ النَّاسِ أَهْلًا . وَلِذَلِكَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَلْحَسَدُ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ » .
 ادب الدعا والدين ص ۲۷۴ أَلْفَضْلُ السَّادِسُ فِي الْحَسَدِ وَالْمُنَاقَسَةِ .

(۲) أَلْحَسَدُ يَجْلِبُ الْبِقَمَّةَ وَيُزِيلُ النِّعَمَ . مَتَّبِعُ الشُّرُورِ الْعَظِيمَةِ وَمِفْتَاحُ الْعَوَاقِبِ الْوَحِيئَةِ . يُورِثُ الْحَقْدَ وَالضُّغَيْنَةَ فِي الْقَلْبِ . مِعْوَلٌ هَذِمَ فِي الْمُجْتَمَعِ . دَلِيلٌ عَلَى سُفُولِ الْخُلُقِ وَدَنَاءَةِ النَّفْسِ . لضره النعم في مكارم اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ج ۱۰ ص ۲۲۹ الحسد .

حسد نه ګوونګي خلق کامیاب دي

څوک چې حسد نه کوي هغه خلق کامیاب دي ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا لَمْ يَتَحَاسَدُوا . (۱)

خلق به تر هغې پورې هميشه په خیر (او کامیاب) وي ترڅو پورې چې دوی د یو بل سره حسد او نکرې .

حسد نه ګوونګي بهترین کس دی

د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه پوښتنه اوشوه :

أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ ؟ په خلقو کې افضل کس څوک دی ؟

دوی ورته او فرمایي : كُلُّ مَخْمُومٍ الْقَلْبِ ، صَدُوقِ اللِّسَانِ .

(په خلقو کې افضل) هر هغه کس دی چې مَخْمُومُ الْقَلْبِ (یعنی سَلِيمُ الْقَلْبِ) وي ، او

صَدُوقِ اللِّسَانِ (یعنی رښتینې ژبې واله) وي .

صحابه کرامو رضي الله عنهم او فرمایي : صَدُوقُ اللِّسَانِ خُوْمُونُ پيژنو خو دا مَخْمُومُ

الْقَلْبِ څوک دی ؟

نبي ﷺ ورته او فرمایي : هُوَ النَّقِيُّ النَّقِيُّ ، لَا لِمَ فِيهِ ، وَلَا بَغْيٍ ، وَلَا غِلٍّ ، وَلَا حَسَدٍ . (۲)

(۱) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۸۱۵۷ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۲۸۸۷ (۳) الترهيب من الحد وفضل سلامة الصدر ، مجمع الزوائد ومنبع الفوائد باب ما جاء في الحسد والغنى رقم الحديث ۱۳۰۴۵ ، وذل المسمى : زوائد القبراني ، ورجالها ثقات .

(۲) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ ؟ قَالَ : « كُلُّ مَخْمُومٍ الْقَلْبِ ، صَدُوقِ اللِّسَانِ » . قَالُوا : صَدُوقُ اللِّسَانِ كَعْرِفُهُ ، فَمَا مَخْمُومُ الْقَلْبِ ؟ قَالَ : « هُوَ النَّقِيُّ النَّقِيُّ ، لَا لِمَ فِيهِ ، وَلَا بَغْيٍ ، وَلَا غِلٍّ ، وَلَا حَسَدٍ » . سنن ابن ماجه كتاب الأهل باب الورع والتقوى رقم الحديث ۴۲۱۶ قال الألباني : صحيح . مشكاة المصابيح كتاب الرقاق الفضل الثالث رقم الحديث ۵۲۲۱ (۶۷) ، الترغيب والترهيب للملري رقم الحديث ۳۳۸۶ الترهيب من الحسد وفضل سلامة الصدر ، ورواه البيهقي في شعب الإيمان .

دا (مَخْمُومُ الْقَلْبِ) هغه کس دی چې ځان د گناهونو نه ساتي، صفا زړه واله وي، گناه هم په کې نه وي، په خلقو ظلم هم نه کوي، په زړه کې یې بُغض (کینه) او حسد هم نه وي.

حسد نه ځان بچ کوونکي د پاره د جنت زېږي

په مسند احمد، مجمع الزوائد او نور وديرو کتابونو کې دا واقعه ذکر ده:

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې مونږ (صحابه کرام) د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره (په مجلس کې) ناست وو، نبي عليه السلام او فرمايل:

يُطْلَعُ عَلَيْكُمُ الْآنَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ.

اوس به تاسو ته يو جنتي سړی راننوخې.

نو د انصارو يو کس راننوت چې د گيرې نه يې د اودس اوبه څښيدی او دواړه خپلۍ يې په خپل چپ (گس) لاس کې زوړندې وې، (سلام يې واچول او په مجلس کې کيناست).

په صبا باندې (مونږ بيا د نبي عليه السلام سره په مجلس کې ناست وو نو) رسول الله صلى الله عليه وسلم هماغه شان خبره اوکړه

(يُطْلَعُ عَلَيْكُمُ الْآنَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ. اوس به تاسو ته يو جنتي سړی راننوخې.)

نو همدغه کس بيا د مخکيني حالت په شان راننوت.

په دريمه ورځ بيا نبي عليه السلام همدغه شان خبره اوکړه نو همدغه کس بيا په هماغه مخکيني حالت باندې راننوت (يعنی د گيرې نه يې د اودس اوبه څښيدی او خپلۍ يې په

چپ لاس کې نيولې وې)، کله چې رسول الله صلى الله عليه وسلم (د مجلس نه) پاڅيد، نو

عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه ددې کس پسې ورغی او ورته وې ويل:

زما او د خپل پلار په مينځ کې څه تېزې خبرې راغلي دي نو ما قسم کړی چې زه به درې

(۲) ورځې کور ته نه ځم نو که ستا خوښه وي زه به دا درې ورځې د تاسره تېرې کړم (چې قسم مې پوره شي)، هغه ورته وويل: صحيح ده (ماسره لار شه).

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې حضرت عمرو بن العاص رضي الله عنه د هغه کس سره درې (۳)

ورځې تېرې کړې، دا کس به د شپې تهجد وته بالکل نه پاڅيدو، البته چې کله به د شپې د

خوب نه راوینځ شو او په بل طرف به اوريدلو نو د الله ﷻ ذکر به یې کولو او تکبیر به یې ویل ، همدغه شان به یې شپه تېره کړه تردې چې د سهر مانځه ته به راپاشید .
(چې کله به یې اودس کولو نو پوره اودس به یې کولو او پوره مونځ به یې کولو ، د ورځې به یې نفلي روژه هم نه نیوله) .

حضرت عمرو بن العاص رضی الله عنه فرمایي (ما درې ورځې د هغه اعمالو ته په پوره غور سره او کتل ، د دینه زیاتې څه بل عمل یې نه کولو ، خو) ما د هغه نه صرف د خبر خبره اوريدله (یعنی فضول خبرې یې نه کولې ، او چې کله به یې خبرې کولې نو د خبر خبرې به وې) .
کله چې درې ورځې تېرې شوی نو قریبه وه چې ما دده دا عمل وړوکې ګنړلې وې (چې دا خو ډیر کم نېک اعمال کوي) نو ما دې کس ته وویل :

ای د الله بنده ! زما او د خپل پلار په مینځ کې هیڅ غصه او تعلقات پریخودل نه وو خو ما درې پېرې ستاسو په باره کې د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه اوريدلي وو چې دا یې فرمایي : **يُظْلَعُ عَلَيْكُمُ الْآنَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ** .

اوس به په تاسو باندې یو جنتي سړی راداخل شي .
او په درې واړو پېرو کې تاسو راداخل شوي وې ، نو ما دا اراده اوکړه چې تاسره درې ورځې پاتې شم چې زه دا اوګورم چې ستا څه عمل دی ؟ چې زه هم بیا هماغه شان عمل اوکړم ، خو ته ما په ډیر نېک عمل کولو باندې او نه لیدی ، پس ته دې مرتبې ته په کوم نېک عمل اوریسیدی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ستا په باره کې د جنتي کیدو خبر درکړو ؟ هغه کس وویل : زما عمل خو همدغه دی چې تا اولید .

حضرت عمرو بن العاص رضی الله عنه فرمایي : کله چې زه ورنه واپس راروان شوم نو ماته یې آواز اوکړو (چې زه ورغلم) نوراته وې ویل :

مَا هُوَ إِلَّا مَا رَأَيْتَ غَدَّ أَتَنِي لَا أَحَدٌ فِي لَفْسِي لِأَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ غَشًّا، وَلَا أَحْسَدُ أَحَدًا عَلَى خَيْرٍ أَعْطَاهُ اللَّهُ إِيَّاهُ .

زما عمل خو همدغه دی کوم چې تا اولید البته زه په خپل زړه کې د هیڅ مسلمان سره د هوکده نه لرم ، او د هیچا سره په هغه نعمت باندې حسد نه کوم کوم چې ورته الله ﷻ

ورکړې وي .

حضرت عمرو بن العاص رضي الله عنه او فرمايل :

هَذِهِ الْيَقِيْ بَلَّغَتْ بِكَ وَهِيَ الْيَقِيْ لَا تُطِيْعُ .

دا هغه صفات دي چې ته يې دې مرتبې ته رسولې يې (چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ستا په باره کې د جنتي کيدو خبر ورکړی) او د دې صفاتو مونږ طاقت نه لرو . (۱)

د احاديثو په ځنې کتابونو کې د دې کس نوم " سعد رضي الله عنه " ذکر شوی (يعنی نبي عليه

(۱) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ : كُنَّا جُلُوسًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : « يَظْلَعُ عَلَيْكُمُ الْآنَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ » فَطَلَعَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ ، تَنْطِفُ بِخِيْتِهِ مِنْ وَضُوئِهِ ، قَدْ تَعَلَّقَ نَعْلَاهُ فِي يَدِهِ الْفِصَالِ ، فَلَمَّا كَانَ الْعَدُو قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ ذَلِكَ ، فَطَلَعَ ذَلِكَ الرَّجُلُ مِثْلَ الْمَرْءِ الْأَوَّلِ . فَلَمَّا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ مَقَالَتِهِ أَيْضًا ، فَطَلَعَ ذَلِكَ الرَّجُلُ عَلَى مِثْلِ حَالِهِ الْأَوَّلِ ، فَلَمَّا قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَبِعَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رضي الله عنه فَقَالَ : إِنِّي لَا حَيْثُ أَبِي فَأَقْسَمْتُ أَنْ لَا أَدْخُلَ عَلَيْهِ ثَلَاثًا ، فَإِنْ رَأَيْتُ أَنْ تُؤْوِيَنِي إِلَيْكَ حَتَّى تَنْصِبِي فَعَلْتُ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ أَنَسُ رضي الله عنه : وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ يُحَدِّثُ أَنَّهُ بَاتَ مَعَهُ تِلْكَ اللَّيَالِي الثَّلَاثَ فَلَمْ يَرَهُ يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ شَيْئًا غَيْرَ أَنَّهُ إِذَا تَعَارَى وَتَقَلَّبَ عَلَى فِرَاشِهِ ذَكَرَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَكَبَّرَ ، حَتَّى يَقُومَ لِصَلَاةِ الْفَجْرِ . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ رضي الله عنه غَيْرَ أَنِّي لَمْ أَسْتَعِهِ يَقُولُ إِلَّا حَيًّا ، فَلَمَّا مَضَتْ الثَّلَاثَ لَيَالٍ وَكَذْتُ أَنْ أَخْبِرَ عَمَلَهُ ، قُلْتُ : يَا عَبْدَ اللَّهِ ! إِنِّي لَمْ يَكُنْ بَيْنِي وَبَيْنَ أَبِي غَضَبٌ وَلَا هَجْرٌ لَمْ ، وَلَكِنْ سَبِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَكَ ثَلَاثَ مَرَارٍ : « يَظْلَعُ عَلَيْكُمُ الْآنَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ » فَطَلَعْتَ أَنْتَ الثَّلَاثَ مَرَارٍ ، فَأَرَدْتُ أَنْ آوِيَ إِلَيْكَ لِأَلْقُرَ مَا عَمَلَكَ فَأَقْتَدَيْتُ بِهِ ، فَلَمْ أَرَكَ تَعْمَلُ كَثِيرَ عَمَلٍ ، فَمَا الَّذِي بَلَغَ بِكَ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقَالَ : مَا هُوَ إِلَّا مَا رَأَيْتَ . قَالَ : فَلَمَّا وَلَيْتُ دَعَانِي ، فَقَالَ : مَا هُوَ إِلَّا مَا رَأَيْتَ غَيْرَ أَنِّي لَا أَجِدُ فِي نَفْسِي لِأَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ عِشًا ، وَلَا أَحْسُدُ أَحَدًا عَلَى خَيْرٍ أَعْطَاهُ اللَّهُ إِيَّاهُ . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : هَذِهِ الْيَقِيْ بَلَّغَتْ بِكَ وَهِيَ الْيَقِيْ لَا تُطِيْعُ . مسند احمد معرجا رقم الحديث ١٢٦٩٧ ، مجمع الزوائد كتاب الأدب باب في سلامة الصدر من الوطي والعتد رقم الحديث ١٣٠٢٨ ، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ١٠٦٣٣ ، الترغيب والترهيب للعنبري رقم الحديث ٢٣٨٢ الترغيب من الحسد وفعل سلامة الصدر ، شرح السنة للبهيدي رقم الحديث ٣٥٣٥ ، الترغيب والترهيب للروام السنة رقم الحديث ١١٣٥ ، تفسير كبير ج ٣ ص ٦٢٥ سورة البقرة في تفسير آية ١٠٩ ، احياء علوم الدين ج ٣ ص ١٨٧ بيان ذم الحسد ، الزواجر ج ١ ص ٩٠ ، تنبيه الغالين ص ١٨١ باب الحسد .

٢. وَكَانَ لَا يَعْزُقُ وَالِدَيْهِ . د خپل مور او پلار نافرمانۍ به يې نه كوله .

٣. وَلَا يَنْشِيْ بِالنَّيْمَةِ . او چغل خوري به يې نه كوله . (١)

د حسد اسباب

امام غزالي رَحْمَةُ اللهِ په "احياء العلوم" كې او امام رازي رَحْمَةُ اللهِ په "تفسير كبير" كې د حسد اووه (٧) اسباب ذكر كړي ، زه درته د هغې خلاصه په خپلو الفاظو كې رانقل كوم :

اول سبب : "عداوت او بغض" : دا د حسد په اسبابو كې غټ قسم دی (اكثر حسد د همدې په وجه پيدا كيږي) .

په عداوت او بغض سره حسد ځكه پيدا كيږي چې څوك ده ته ضرر اُرسوي نو دا په زړه كې د هغه سره بغض كوي او په هغه باندې غصه وي ، بيا ددې غصې نه كينه پيدا كيږي او ددې په وجه انسان دا غواړي چې د هغه بل نه بدل واخلي او خپل زړه ورباندې ښخ كړي ، كه په خپله ورنه بدل نشي اخيستی نو بيا انتظار كوي چې كله د وخت په تيريدلو په هغه باندې څه مصيبت راشي نو دا پرې خوشحاليږي ، او كه څه نعمت ورته ملاؤ شي نو دا پرې خفه كيږي ، نو ددې بغض او عداوت په وجه په ده كې حسد پيدا شي .
دا قسمه حسد په كافرانو كې ډيرؤ چې د مؤمنانو سره به يې كولو .

دويم سبب : " خپل ځان معزز ګڼل " : يعنی خپل ځان داسې معزز ګڼل چې بل څوك دده نه په مرتبه كې اوچت نشي .

(١) عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ رَحِمَهُ اللهُ قَالَ : لَمَّا تَعَجَّلَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى رَبِّهِ رَأَى تَحْتَ الْعَرْشِ رَجُلًا فَقَبِظَهُ بِمِكَائِيلَ . وَقَالَ : إِنَّ هَذَا الْكَرِيمُ عَلَى رَبِّهِ . فَسَأَلَ رَبَّهُ أَنْ يُخْبِرَهُ بِاسْمِهِ . فَلَمْ يُخْبِرْهُ . فَقَالَ : أَحَدُ ثَلَاثٍ مِنْ أَمْرِهِ بِخَلَاثٍ : كَانَ لَا يَحْسُدُ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ، وَكَانَ لَا يَعْزُقُ وَالِدَيْهِ ، وَلَا يَنْشِيْ بِالنَّيْمَةِ . الصمت و آداب اللسان لابن ابي الدنيا ج ١ ص ١٥٨ تَابَ ذَرَّ الْكَيْمَةِ . لغزوة النعم في مكارم اخلاق الرسول الكريم - صلى الله عليه وسلم ج ١١ ص ٥٦٧١ النعمة ، مساوىء الاخلاق للهراطي ص ٩٢ . تفسير كبير ج ٣ ص ٦٢٥ سورة البقرة في تفسير آية ١٠٩ ، احياء علوم الدين ج ٣ ص ١٨٨ بيان ملّة الحسد ، الزواجر ج ١ ص ٩١ .

او دا حسد په انسان کې هغه وخت پیدا کیږي چې کله دده همزولي کس ته څه اوچته مرتبه (علم، یا مال، یا بله غټه مرتبه) ملاؤ شي او هغه په ده باندې تکبر کوي نو دا د هغه تکبر نشي برداشت کولی، نو د هغه نه ددې نعمت زائله کولو خواهش کوي.

درېم سبب : **تکبر :** چې د چا په طبیعت کې تکبر وي (نور خلق ورته سپک ښکاري او خپل ځان ورته اوچت معلومېږي) نو داسې کس غواړي چې دا نور خلق دې همیشه زما تابع وي او زما تکبر دې برداشت کوي.

اوس که دې نورو خلقو ته څه نعمت ملاؤ شي نو دا مُتکبر ورسره حسد کوي چې د هغوی نه دا نعمت زائل شي، ځکه دا ویرېږي چې ددې نعمت په وجه به هغوی د ما سره برابر شي یا به په ما تکبر او کړي، نو بیا خوزما تکبر نه برداشت کوي.

دا قسمه حسد په کافرانو کې و چې دوی دا نه برداشت کوله چې پیغمبر علیه السلام ته څنګه پیغمبري ملاؤ شوه حالانکه دا خویتیم دی.

څلورم سبب : **”تعجب“ :** یعنی چې کله یو چا ته څه نعمت ملاؤ شي نو دا تعجب او کړي چې ده ته دا نعمت څنګه ملاؤ شو؟ (اولې ورته ملاؤ شو؟) نو ددې په وجه هم په ده کې د هغه سره حسد پیدا کیږي. په مخکیني اُمتونو کې دا حسد زیات و.

پنځم سبب : **د مقاصدو فوت کیدو لامل :** یعنی چې کله دوه (۲) کسان د یو نعمت په وجه ځان یو مقصود ته رسول غواړي او دا نعمت دده هغه بل ملګري ته دده نه مخکې ملاؤ شي نو دده سره دا لامل پیدا شي چې دا به هغه مقصود ته د ما نه مخکې اُورسي نو دا د هغه سره په دې نعمت باندې حسد کوي.

دا حسد اکثر په دوه ښو (د یو خاوند په دوه ښځو) کې وي، ځکه هره یوه دا کوشش کوي چې خاوند ته ځان نژدې کړي.

همدارنگې دا حسد اکثر په دوه وروڼو کې هم وي ځکه هر یو دا کوشش کوي چې پلار ته ځان مُقرب کړي چې مال وغیره ورنه حاصل کړي.

همدارنگې دا حسد په هغه دوه علماؤ کې هم وي کوم چې په خپل وعظ سره د یو قوم نه د مال حاصلولو کوشش کوي.

سبب د اوچتې مرتبې محبت : یعنی چې کله یو کس په یو فن یا یو صفت کې مشهور وي مثلاً په شجاعت، علم، تقوی، او مالدارۍ کې، او دده دا خوښه وي چې د ما سره په دې صفت کې بل هیڅوک شریک نه وي ځکه ده د خلقو نه د خپل ځان ډیر تعریفونه اوريدلي وي، اوس که چیرته بل چاته هم دا صفت ملاؤ شي او دا ورباندې خبر شي نو دا د هغه سره حسد کوي او دا تمنا کوي چې کاش هغه کس مې شي یا د هغه نه دا نعمت واخیستل شي ددې د پاره چې څوک زما برابر پیدا نشي.

اووم سبب باطني خباثت او د الله تعالی په نعمتونو باندې بخل کول

یعنی چې کله د یو چا باطن خبیث وي او دا د الله ﷻ په نعمتونو باندې بخیل وي نو چې کله دده د وړاندې د یو چا د ښه حالت یا په هغه باندې د نعمتونو تذکره کولې شي نو په ده باندې دا سخته بده لري، او چې د چا د بد حالت تذکره کولې شي نو دا ورباندې ښه لري، حالانکه دده او د هغه په مینځ کې هیڅ عداوت نه وي خو چونکه دده په باطن کې خباثت وي ددې په وجه د خلقو سره حسد کوي، نو ځکه د هغوی په نعمتونو خفه کیږي او د هغوی په بدۍ خوشحالیږي.

د حسد دا قسم ډیر خطرناک دی ځکه د حسد دا مخکیني شپږ اسباب چې د کوم سبب په وجه پیدا شوي وو د هغې سبب په لړۍ کولو حسد ختمیدې شو لیکن دا اووم قسم ختمول ډیر سخت دی، ځکه دا قسم حسد د طبیعت د خباثت په وجه پیدا شوې وي او په طبعي (جیلي او خلقي) صفاتو کې تبدیلی ډیره سخته ده.

خلاصه دا چې حسد اکثره د همدې اووه اسبابو په وجه پیدا کیږي، په چا کې دا ټول اسباب جمع وي او په چا کې یو یا دوه وغیره جمع وي. (۱)

(۱) احیاء علوم الدین ج ۳ ص ۱۹۲ بیان اسباب الحسد والمغالسة، الموسوعة الفقهية الكويتية ج ۱۷ ص ۲۷۱ حسد.

امام رازي رحمه الله په "تفسير كبير" کې د "احیاء العلوم" په حواله دا اسباب داسې ذکر کړي:

ذَكَرَ الشَّيْخُ الْغَزَالِيُّ وَحَمَدُ اللَّهِ عَلَيْهِ لِحَسَدٍ سَبْعَةَ أَسْبَابٍ: السَّبَبُ الْأَوَّلُ: الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ. فَإِنَّ مَنْ آذَاهُ الْإِنْسَانُ أَبْغَضَهُ قَلْبُهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ. وَذَلِكَ الْقَطْبُ يُؤَلِّدُ الْحِقْدَ وَالْحِقْدُ يُقْتَضِي الشَّقِيَّ وَالْإِيقَامَ. فَإِنَّ عَجَرَ النَّبِيَّ عَنْ الشَّقِيَّ بِتَفْسِيرِهِ أَحَبُّ أَنْ يَتَّقَى مِنْهُ الرَّمَانُ. فَمِنْهُمَا أَصَابَ عَذْوَةُ آفَةٍ وَبَلَاءٌ قَرِيبٌ. وَمِنْهُمَا أَصَابَتْهُ نِعْمَةٌ ← ← ←

← ← ← ساءتُهُ، وَذَلِكَ لِأَنَّهُ ضِدُّ مُرَادِهِ، فَالْحَسَدُ مِنْ تَوَارِيرِ الْبُغْضِ وَالْعَدَاوَةِ وَلَا يُفَارِقُهَا، وَأَقْصَى الْإِمْكَانِ فِي هَذَا الْبَابِ أَنْ لَا يُظْهِرَ تِلْكَ الْعَدَاوَةَ مِنْ نَفْسِهِ وَأَنْ يَكْثُرَ تِلْكَ الْحَالَةُ مِنْ نَفْسِهِ، فَأَمَّا أَنْ يُبْغِضَ الْإِنْسَانُ لَمْ تَسْتَوِ عِنْدَهُ مَسَرَّتُهُ وَمَسَاءَتُهُ فَهَذَا غَرُّ مُبْكِينَ، وَهَذَا النَّوعُ مِنَ الْحَسَدِ هُوَ الَّذِي وَصَفَ اللَّهُ الْكُفَّارَ بِهِ، إِذْ قَالَ: وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُؤْمِنُوا بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ، إِنْ تَنَسَّكُمُ حَسَنَةً تَسْؤُهُمْ وَإِنْ تُصِيبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا [آل عمران آية ١١٩، ١٢٠] وَكَذَا قَالَ: وَذُؤَا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ [آل عمران آية ١١٨]، وَاعْلَمُ أَنَّ الْحَسَدَ وَبَنَّا أَقْصَى إِلَى التَّنَازُعِ وَالنِّقَاطِ.

السَّبَبُ الثَّانِي: التَّعَزُّزُ، فَإِنَّ وَاحِدًا مِنْ أَمْثَالِهِ إِذَا نَالَ مَنْصِبًا عَالِيًا تَرَفَّعَ عَلَيْهِ وَهُوَ لَا يُنْكِنُهُ تَحْتَهُ ذَلِكَ، فَيُرِيدُ زَوَالَ ذَلِكَ الْمَنْصَبِ عَنْهُ وَلَيْسَ مِنْ غَرَضِهِ أَنْ يَتَكَبَّرَ، بَلْ غَرَضُهُ أَنْ يَدْفَعَ كِبَرَهُ فَإِنَّهُ قَدْ يَزْهِي بِمَسَاوَاتِهِ وَلَكِنَّهُ لَا يَزْهِي بِتَرْفَعِهِ عَلَيْهِ. السَّبَبُ الثَّالِثُ: أَنْ يَكُونَ فِي طَبِيعَتِهِ أَنْ يَسْتَحْدِمَ غَوِيَّةَ قَبْرِيذٍ زَوَالَ النِّعْمَةِ مِنْ ذَلِكَ الْغَوِيَّةِ لِيَقْدِرَ عَلَى ذَلِكَ الْغَوِيَّةِ، وَمِنْ هَذَا الْبَابِ كَانَ حَسَدُ أَكْثَرِ الْكُفَّارِ لِلرُّسُولِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ إِذْ قَالُوا: كَيْفَ يَتَقَدَّمُ عَلَيْنَا غُلَامٌ يَتِيمٌ وَكَيْفَ نَطَاطِي لَهُ رُؤُوسَنَا؟ فَقَالُوا: لَوْلَا نَزَلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْقَرَيْتَيْنِ عَظِيمِ [الرَّخَرَفِ آية ٣١] وَقَالَ تَعَالَى يَصِفُ قَوْلَ قُرَيْشٍ: أَهْؤُلَاءِ مَنِ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا [الْأَنْعَامِ آية ٥٣] كَالَّذِي نَسْتَحْقِرَ بِهِمْ وَالْأَنْفَقَةَ مِنْهُمْ.

السَّبَبُ الرَّابِعُ: التَّعَجُّبُ كَمَا أَخْبَرَ اللَّهُ عَنِ الْأُمَمِ الْمَاضِيَةِ إِذْ قَالُوا: مَا أَلْتُمُ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا [إِبْرَاهِيمَ آية ١٠]، وَقَالُوا: أَلَمْ يَكُنْ مِنْ بَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ [الْمُؤْمِنُونَ آية ٢٧]، وَلَكِنْ أَطْعَمْتُمْ بَشَرًا مِثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذَا لَخَائِرُونَ [الْمُؤْمِنُونَ آية ٣٢] وَقَالُوا مُتَّعِجِينَ: أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا [الْإِسْرَاءِ آية ٩٤] وَقَالُوا: لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْنَا الْبَلَاءَ [الْفُرْقَانِ آية ٢١] وَقَالَ: أَوْعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ [الْأَعْرَافِ آية ٦٣، ٦٩].

السَّبَبُ الْخَامِسُ: الْخَوْفُ مِنْ قُوَّةِ الْمَقَاصِدِ وَذَلِكَ يَخْتَصُّ بِالْمُتَزَاجِحِينَ عَلَى مَقْصُودٍ وَاحِدٍ، فَإِنَّ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا يَحْسُدُ صَاحِبَهُ فِي كُلِّ نِعْمَةٍ كَتُونُ عَوْنًا لَهُ فِي الْإِلْهَادِ بِمَقْصُودِهِ، وَمِنْ هَذَا الْبَابِ تَحَاسَدَ الصُّرَاتُ فِي التَّرَاحُمِ عَلَى مَقَاصِدِ الرُّوحَانِيَّةِ، وَتَحَاسَدَ الْإِخْوَةِ فِي التَّرَاحُمِ عَلَى كَيْلِ التَّنَازُلِ فِي قُلُوبِ الْأَبْرَارِ لِلتَّوَسُّلِ إِلَى مَقَاصِدِ السَّالِ وَالْقَبُولِ وَالْكَرَامَةِ، وَكَذَلِكَ تَحَاسَدَ الْوَاعِلِينَ الْمُتَزَاجِحِينَ عَلَى أَهْلِ بَلَدَةٍ وَاحِدَةٍ، إِذَا كَانَ غَرَضُهُمَا كَيْلُ السَّالِ وَالْقَبُولِ عِنْدَهُمْ. السَّبَبُ السَّادِسُ: حُبُّ الرِّيَاسَةِ وَطَلَبُ الْجَاوِ لِنَفْسِهِ مِنْ غَيْرِ تَوَسُّلٍ بِهِ إِلَى مَقْصُودِهِ، وَذَلِكَ كَالرَّجُلِ الَّذِي يُرِيدُ أَنْ يَكُونَ عَدِيْمَهُ الْبَلِيغِ فِي قَلْبٍ مِنَ الْمُتَوَنِّينَ، فَإِنَّهُ لَوْ سَمِعَ بِبَلِيغٍ لَهُ فِي أَقْصَى الْعَالَمِ سَاءَةً ذَلِكَ وَأَحَبَّ مَوْتَهُ وَزَوَالَ النِّعْمَةِ الَّتِي بِهَا يُقَارِكُهُ فِي التَّنَازُلِ مِنْ هَجَاعَةٍ أَوْ جِلْمٍ أَوْ زُهْدٍ أَوْ كَرَمٍ وَكَفَرَتْ بِسَبَبِ تَقَرُّدِهِ. السَّبَبُ السَّابِعُ: هُجُ

النَّفْسِ بِالْخَيْرِ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ، فَإِنَّكَ تَجِدُ مَنْ لَا يَسْتَعِيزُ بِرِّيَاسَةٍ وَلَا بِكِبَرٍ وَلَا بِطَلَبِ مَالٍ ← ← ← ← ←

امام ماوردي رحمه الله په ادب الدنيا والدين کې د حسد د پاره درې اسباب ذکر کړي:

۱. چې د چا سره حسد کولې شي د هغه سره بغض کول.
۲. خپل ځان په نورو باندې اوچت کنړل، او نور خاق د ځان نه په مرتبه کې اوچت نه برداشت کول.
۳. د الله ﷻ په نعمتونو باندې بخل کول. (۱)

په مقصد کې شريکو خلقو په مينځ کې حسد زيات وي

حسد اکثره په هغه خلقو کې زيات وي په کومو کې چې مذکوره اسباب شريک وي، يا په يو ځای کې او سببي او مقصدي شريک وي.

لکه عالم د عالم سره حسد کوي، عابد د عابد سره، تاجر د تاجر سره، او دوه ټپي (د

← ← ← إِذَا وَصَفَ عِنْدَهُ حَسَنُ حَالٍ عَبْدٍ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ شَقَّ عَلَيْهِ ذَلِكَ، وَإِذَا وَصَفَ اضْطِرَّابَ أُمُورِ النَّاسِ وَإِذَا بَارَهُمْ وَتَنَفَّسَ عَيْنَهُمْ فَرِحَ بِهِ فَهُوَ أَبَدًا يُحِبُّ الْإِدْبَارَ لِعَيْنِهِ وَيَبْخُلُ بِنِعْمَةِ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ. كَأَنَّهُمْ يَأْخُذُونَ ذَلِكَ مِنْ يَدِهِ وَخِزَانَتِهِ. وَيُقَالُ: الْبَخِيلُ مَنْ بَخَلَ بِتَالٍ غَيْرِهِ. فَهَذَا يَبْخُلُ بِنِعْمَةِ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ لَيْسَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَهُ لَا عَدَاوَةٌ وَلَا رَايَةٌ. وَهَذَا لَيْسَ لَهُ سَبَبٌ قَاهِرٌ إِلَّا خُبْتُ النَّفْسُ وَرَدَّالَهُ جِيلَتُهُ فِي الطَّنِيعِ. لِأَنَّ سَائِرَ أَنْوَاعِ الْحَسَدِ يُرْغَى زَوَالُهُ لِإِزَالَةِ سَبَبِهِ. وَهَذَا خُبْتُ فِي الْجِيلَةِ لَا عَنْ سَبَبٍ غَارِضٍ فَتَغْشَى إِزَالَتُهُ. فَهَذِهِ هِيَ أَشْبَابُ الْحَسَدِ. وَقَدْ يَجْتَمِعُ بَعْضُ هَذِهِ الْأَسْبَابِ أَوْ أَكْثَرُهَا أَوْ جَمِيعُهَا فِي شَخْصٍ وَاحِدٍ فَيَعْلَمُ فِيهِ الْحَسَدُ... تفسیر کبیر ج ۳ ص ۶۴۷ سورة البرهه فی تفسیر آیه ۱۰۹.

(۱) اعْلَمْ أَنَّ دَوَاعِيَ الْحَسَدِ ثَلَاثَةٌ: أَحَدُهَا: بُغْضُ الْمُحْسِنِ قِيَّاسًا عَلَيْهِ بِمُضِيلَةِ ظُلْمِهِ. أَوْ مُنْعَبَةِ تَشْكُرُ. فَيُحْسِنُ حَسَدًا أَقْدَ حَامَرٍ بُغْضًا. وَهَذَا النَّوعُ لَا يَكُونُ عَامًّا وَإِنْ كَانَ أَهْرَافًا، لِأَنَّهُ لَيْسَ يُبْغِضُ كُلُّ النَّاسِ. وَالثَّانِي: أَنْ يَظْلَمَ مِنَ الْمُحْسِنِ فَضْلٌ يَفْجُرُ عَنْهُ فَيَكْرَهُ تَقَدُّمَهُ فِيهِ وَاحْتِصَاصَهُ بِهِ. فَيُحْسِنُ ذَلِكَ حَسَدًا لَوْلَا لَكَفَّ عَنْهُ. وَهَذَا أَوْسَطُهَا، لِأَنَّهُ لَا يَحْسُدُ الْأَكْفَاءَ مِنْ دَنَاءٍ. وَالثَّالثُ: أَنْ يَخْتَشِ بِحَسَدٍ مِنْ غَلَا. وَقَدْ يَمْتَرِجُ بِهَذَا النَّوعِ صَرْبٌ مِنَ الْمُتَنَاقِصَةِ وَلَكِنَّهَا مَعَ عَجْزٍ فَلَيْدَ ذَلِكَ صَارَتْ حَسَدًا. وَالثَّالِثُ: أَنْ يَكُونَ فِي الْحَاسِدِ شُحٌّ بِالْفَضَائِلِ، وَبُخْلٌ بِالنِّعَمِ وَلَيْسَتْ إِلَيْهِ قِيَمَتُهُ مِنْهَا. وَلَا يَتَذَكَّرُ قِيَمَتَ عَلَمًا، لِأَنَّهَا مَوَاجِبُ قَدْ مَنَحَهَا اللَّهُ مَنْ شَاءَ فَيَسْخَطُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي قَضَائِهِ. وَيَحْسُدُ عَلَى مَا مَنَحَ مِنْ عَطَائِهِ. وَإِنْ كَانَتْ نِعْمَةُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ أَكْثَرَ، وَمِنَحُهُ عَلَيْهِ أَكْثَرَ. وَهَذَا النَّوعُ مِنَ الْحَسَدِ أَعْمَقُ وَأَحْبَبُّهَا إِذَا لَيْسَ لِصَاحِبِهِ رَاحَةٌ، وَلَا يَرَاهُ غَايَةً، فَإِنَّ الْفَكْرَ بِغَيْرِهِ وَقَدْ كَانَ بُرْزًا وَابْتِغَاءً، وَإِنْ صَادَقَ عَجْزًا وَمَهَالَةً كَانَ كَمَدًا وَسَقَامًا. ادب الدنيا والدين ص ۲۷۰ الفصل السَّادِسُ فِي الْحَسَدِ وَالْمُنَاقَسَةِ.

يو خاوند دوه بيبيانې (سره په خپل مينځ کې حسد کوي ، بيا خاصکر د خپل تره ځوي سره او د خپل ورور سره هم حسد زيات کولې شي . لهدا د حسد نه ځان ساتل په کار دي . (۱)

د حسد علاج

امام رازي رَحْمَةُ اللهِ په "تفسير كبير" کې او امام غزالي رَحْمَةُ اللهِ په "احياء العلوم" کې د حسد تفصيلي علاج ذکر کړی ، زه يې درته خلاصه رانقل کوم :

حسد د زړه بيماري ده او د زړه بيماري علاج په علم او عمل دواړو سره کيږي :

۱. د حسد ختمولو د پاره علمي علاج

چې کله انسان د الله ﷻ په فيصله باندې راضي شي ، دا ورته معلومه شي چې په مخلوقاتو کې دا نعمتونه الله تعالی تقسيم کړي دي او زما په حسد سره د چانه نعمت نه

(۱) اعْلَمْ أَنَّ الْحَسَدَ إِنَّمَا يَكْثُرُ بَيْنَ قَوْمٍ تَكْثُرُ فِيهِمُ الْأَسْبَابُ الَّتِي ذَكَرْنَاهَا، إِذَا الشَّخْصُ الْوَاحِدُ يَجُوزُ أَنْ يَحْسُدَ لِأَنَّهُ يَمْتَنِعُ مِنْ قَوْلِ الْمُتَكَبِّرِ وَلَا أَنَّهُ يَتَكَبَّرُ وَلَا أَنَّهُ عَدُوٌّ لِعَدُوِّ ذَلِكَ مِنَ الْأَسْبَابِ . وَهَذِهِ الْأَسْبَابُ إِنَّمَا تَكْثُرُ بَيْنَ قَوْمٍ تَجْمَعُهُمْ رَوَاطِطٌ يَجْتَمِعُونَ بِسَبَبِهَا فِي مَجَالِسِ الْمُخَاطَبَاتِ وَيَتَوَارَدُونَ عَلَى الْأَغْرَاضِ ، وَالْمُنَازَعَةِ مَطْلَعَةِ الْمُنَافَرَةِ . وَالْمُنَافَرَةُ مُؤَدِّيَةٌ إِلَى الْحَسَدِ فَحَيْثُ لَا مُخَالَطَةَ فَلَيْسَ هُنَاكَ مُحَاسَدَةً ، وَلَكِنَّا لَمْ نُوْجِدِ انْزَايَةَ بَيْنَ شَخْصَيْنِ فِي بَلَدَيْنِ لَا جَرَمَ لَمْ يَكُنْ بَيْنَهُمَا مُحَاسَدَةٌ ، فَلِذَلِكَ تَرَى الْعَالِمَ يَحْسُدُ الْعَالِمَ دُونَ الْعَابِدِ . وَالْعَابِدُ يَحْسُدُ الْعَابِدَ دُونَ الْعَالِمِ ، وَالتَّاجِرُ يَحْسُدُ التَّاجِرَ ، بَلِ الْإِسْكَانُ يَحْسُدُ الْإِسْكَانَ وَلَا يَحْسُدُ الْبَرَّازَ . وَيَحْسُدُ الرَّجُلُ أَخَاهُ وَابْنَ عَمِّهِ أَكْثَرَ مِنَّا يَحْسُدُ الْأَجَائِبَ ، وَالْمَرْأَةُ تَحْسُدُ مَرْكَهَا وَسُرِّيَّةَ زَوْجِهَا أَكْثَرَ مِنَّا تَحْسُدُ أُمُّ الرُّوحِ وَابْنَتُهُ ، لِأَنَّ مَقْصِدَ الْبَرَّازِ غَيْدُ مَقْصِدِ الْإِسْكَانِ فَلَا يَتَرَاخَوْنَ عَلَى الْمَقَاصِدِ ، لَمْ مَرَاخَتَهُ الْبَرَّازِ الْمَجَاورِ لَهُ أَكْثَرَ مِنْ مَرَاخَتِهِ الْبَعِيدِ عَنْهُ إِلَى طَرَفِ السُّوقِ ، وَبِالْجُمْلَةِ فَأَصْلُ الْحَسَدِ الْعَدَاوَةُ وَأَصْلُ الْعَدَاوَةِ التَّرَاخُمُ عَلَى غَرَضٍ وَاحِدٍ ، وَالْفَرَضُ الْوَاحِدُ لَا يَجْمَعُ مُتَبَاعِدَيْنِ بَلْ لَا يَجْمَعُ إِلَّا مُتَنَاسِبَيْنِ ، فَلِذَلِكَ يَكْثُرُ الْحَسَدُ بَيْنَهُمْ ، كَعَمَلٍ مِنَ الْمُتَدَبِّرِ عَلَى الْجَاهِ الْعَرِضِ وَالصَّيْبِ فِي أَطْرَافِ الْعَالَمِ لِأَنَّهُ يَحْسُدُ كُلُّ مَنْ فِي الْعَالَمِ مِنْ يَحَارِكُهُ فِي الْخُصْمَةِ الَّتِي يَتَفَاحَرُونَ بِهَا .

احياء علوم الدين ج ۳ ص ۱۹۴ بيان الحسد والمناصاة.

اخيستل كيږي نو داسې كس به د هيچا سره حسد او نكړي .
 ))) يعنې چې كله انسان دا سوچ او كړي چې الله تعالى دا ټول عالم پيدا كړى ، بيا يې د خپل حكمت او مصلحت په پناء خلقو ته مختلف قسمه نعمتونه ور كړي :
 چاته يې د مال و دولت نعمت ور كړى ، چاته يې د ښه صحت نعمت ور كړى ، چاته يې د علم نعمت ور كړى ، او چاته يې نور خاص نعمتونه ور كړي ، دا ټول د تقدير فيصلې دي ، په دې باندې ناراضه كيدل ندي په كار ، ځكه د الله ﷻ په فيصله باندې ناراضه كيدل په هغه باندې اعتراض كول دي ، نو چې كله انسان دا سوچ او كړي نو دا به د هيچا سره حسد او نكړي بل دا چې الله تعالى چې ده ته دا بعضې نعمتونه ندي ور كړي نو كيدې شي په دې كې هم دده خبروي ځكه كه دا بعضې نعمتونه يې ده ته هم ور كړي وي نو كيدې شي چې ددې په وجه دا په فساد كې اخته شوې وي ، ځكه خو الله تعالى فرمايي :

﴿ وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ ۖ ﴾ (١)

ترجمه : او الله تعالى چې په تاسو كې يو له په بل باندې كوم فضيلت ور كړى تاسو د هغې تمنا مه كوئ .

په هر انسان باندې هم الله ﷻ بې شماره نعمتونه كړي كه انسان دا ځان ته رَامُسْتَحْضِر كړي نو بيا به هيڅ كله د بل چا په نعمتونو باندې حسد او نكړي (((.
 بل دا چې كله حسد كوونكي ته دا خبره يقيني معلومه شي چې ددې حسد په وجه زما دين او دُنيا دواړو ته نقصان رسي ، او زه چې د چا سره حسد كوم د هغه دين او دُنيا ته هيڅ نقصان نه رسي بلكه البته هغه ته پرې فائده رسي ، او دا حسد كوونكې د خپل ځان دُشمن هم نه وي نو داسې كس به هيڅ كله د چا سره حسد او نكړي . (٢)

(١) النساء آيه ٣٢ .

(٢) امام رازي رحمه الله په " تفسير كبير " كې د حسد علاج داسې ذكر كړى : الْمَسْأَلَةُ السَّادِسَةُ: فِي الدَّوَاءِ الْمُنْزِلِ لِلْحَسَدِ، وَهُوَ أَمْرَانِ: أَلْعِلُّمُ وَالْعَمَلُ. أَمَّا الْعِلْمُ فَيَقْتَضِيهِ مَقَامَانِ: إِجْتِنَابُ الْفُصَيْلِيِّ، أَمَّا الْإِجْتِنَابُ فَهُوَ أَنْ يَحْلَمْ أَنَّ كُلَّ مَا دَخَلَ فِي الْوُجُودِ فَقَدْ كَانَ لِدَيْكَ مِنْ لَوَائِمِ كَهَاءِ اللَّهِ وَقَدَرِهِ . لِأَنَّ الْمُتَكِنَ مَا لَمْ يَلْتَوِ إِلَى الْوَاجِبِ لَمْ يَقِفْ، وَمَتَى كَانَ كَذَلِكَ فَلَا قَائِدًا فِي التَّفَرُّعِ عَنْهُ، وَإِذَا حَصَلَ الرِّضَا بِالْقَضَاءِ ← ← ← ← ← ← ←

ددې آخري خبرې لږ تفصیل درته بیانوم چې پوره واضحه شي :

تفصیل : د حسد په وجه د حسد کوونکي دین ته ضرر رسيدل

د حسد په وجه د انسان دین ته حکه نقصان رسي چې حسد کوونکي د الله تعالی فیصله بده گنري ، او الله ﷻ چې په خلقو کې د نعمتونو کوم تقسیم کړی دا په هغې باندې راضي نه وي ، بلکه د الله ﷻ په تقسیم باندې اعتراض کوي چې فلانکي ته یې دا نعمت ولې ورکړی ؟ او د الله ﷻ په تقسیم باندې اعتراض کول د انسان د ایمان د پاره سخته نقصاني خبره ده .

دویم دا چې څوک د یو مسلمان سره حسد کوي نو دا په دې سره د الله ﷻ د دوستانو نه لرې کیږي ، ابلیس او نورو کافرانو ته نزدې کیږي ، حکه د الله ﷻ د دوستانو دا خوښوي چې مسلمانانو ته نعمتونه ملاؤ شي ، او ابلیس او کافران دا خوښوي چې د مسلمانانو نه نعمتونه زائل شي او مصیبتونه ورباندې راشي . نو حسد کوونکي په خپل حسد سره د الله ﷻ د دوستانو نه لرې کیږي ، ابلیس او کافرانو ته نزدې کیږي .

دریم دا چې د حسد په وجه انسان د آخرت د سختو عذابونو مستحق گرځي .
خلورم دا چې حسد د انسان نېک اعمال داسې ختموي لکه اور چې لرگي ختموي .

د حسد په وجه د حسد کوونکي دنیا ته ضرر رسيدل

د حسد په وجه د حسد کوونکي دنیا ته هم ضرر رسي حکه حاسد هر وخت په غم او خفگان کې مبتلا وي ، دا چې کله د بل چا نعمتونه گوري نو همداسې د حسد په اور باندې

← ← ← زَالِ الْحَسَدُ . تفسیر کبیر ج ۳ ص ۶۳۹ سورة البقرة فی تفسیر آیه ۱۰۹ .

امام غزالي رحمه الله فرمايي : اَعْلَمُ أَنَّ الْحَسَدَ مِنَ الْأَمْرَاضِ الْعَظِيمَةِ لِلْقُلُوبِ وَلَا تُدَاوَى أَمْرَاضُ الْقُلُوبِ إِلَّا بِالْعِلْمِ وَالْعَمَلِ . وَالْجِلْمُ النَّالِيُّ لِمَرَضِ الْحَسَدِ هُوَ أَنَّ تَعْرِفَ تَحْقِيقًا أَنَّ الْحَسَدَ صَرَّرَ عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَنَّهُ لَا صَرَرَ فِيهِ عَلَى الْمُتَعَسُّدِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ بَلْ يَنْتَفِعُ بِهِ فِيهِمَا ، وَمَهْمَا عَرَفْتَ هَذَا عَنْ بَصِيرَةٍ وَلَمْ تَكُنْ عَدُوًّا لِنَفْسِكَ وَصَدِيقًا لِعَدُوِّكَ فَأَرَفْتَ الْحَسَدَ لَا مَحَالَةَ . احیاء علوم الدین ج ۳ ص ۱۹۶ بَيَانُ الدُّوَاءِ الَّذِي يُلْطِفُ مَرَضَ الْحَسَدِ عَنِ الْقَلْبِ .

سوزي ، تردې چې د ډير خفگان په وجه يې وجود هم بيمار شي ، وسوسې يې هم زياتې شي ، سينه يې تنگه شي ، د خوراک او ځکاک خوند يې هم ختم شي .

د حسد په وجه محسود ته هيڅ ضرر نه رسي

د حسد په وجه محسود (يعنې چا سره چې حسد کولې شي ، هغه) ته هيڅ ضرر نه رسي ، د هغه نه نعمتونه نه زائله کيږي ، ځکه الله تعالی چې د هغه د پاره په تقدير کې دا نعمتونه د هر څومره وخت د پاره لیکلي وي تر هماغې وخته پورې به ورسره وي ، دده د حسد په وجه ور نه نه زائله کيږي . (۱)

که د حسد په وجه د بل چا نه څه نعمت زائل کیدی نو اول به دده نه ټول نعمتونه زائل شوي وو

که یو کس دا تمنا کوي چې زما د حسد په وجه دې د هغه بل کس نه دا نعمتونه زائل شي

(۱) امام رازي رحمه الله فرمايي : وَأَمَّا التَّفْصِيلُ فَهُوَ أَنَّ تَعَلَّمَ أَنَّ الْحَسَدَ ضَرَرٌ عَلَيْكَ فِي الدِّينِ وَالْدُّنْيَا ، وَأَنَّهُ لَيْسَ فِيهِ عَلَى الْمُحْسُودِ ضَرَرٌ فِي الدِّينِ وَالْدُّنْيَا ، بَلْ يَنْتَفِعُ بِهِ فِي الدِّينِ وَالْدُّنْيَا ، أَمَّا أَنَّهُ ضَرَرٌ عَلَيْكَ فِي الدِّينِ فَمِنْ وَجْهِ : أَحَدُهَا : أَنَّكَ بِالْحَسَدِ كَرِهْتَ حُكْمَ اللَّهِ وَكَارَغْتَهُ فِي قَسْبِهِ الْبُغْيَ قَسْبَهَا لِعِبَادِهِ وَعَذْلَهُ الَّذِي أَقَامَهُ فِي خَلْقِهِ بِخَفِيٍّ جُكْمِيٍّ ، وَهَذِهِ جُنَايَةٌ عَلَى حَدِّ قَوَّةِ التَّوَجُّدِ وَقَدْ بَيَّنَّ الْإِيمَانُ . وَثَانِيهَا : أَنَّكَ إِنْ غَشَشْتَ رَجُلًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَارْقَتْ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ فِي حُبِّهِمُ الْخَيْرَ لِعِبَادِ اللَّهِ وَشَارَكْتَ إِبْلِيسَ وَسَائِرَ الْكَافِرِ فِي مَحَبَّتِهِمْ لِلْمُؤْمِنِينَ الْبَلَاءِ . وَثَالِثُهَا : الْعِقَابُ الْعَظِيمُ الْمُرْتَبِّ عَلَيْهِ فِي الْآخِرَةِ . وَأَمَّا كَوْنُهُ ضَرَرًا عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا فَهُوَ أَنَّكَ بِسَبَبِ الْحَسَدِ لَا تَرَاهُ تَكُونُ فِي الْقَمَرِ وَالْكَمَدِ وَأَعْدَاؤُكَ لَا يُخَلِّقُهُمُ اللَّهُ مِنْ أُلُوعِ النِّعَمِ فَلَا تَرَاهُ تَتَعَدَّبُ بِكُلِّ نِعْمَةٍ تَرَاهَا وَتَتَأَلَّمُ بِكُلِّ بَيْتَةٍ تَنْصَرِفُ عَنْهُمْ فَتَكُنْ أَبَدًا مَغْنُومًا مَهْنُومًا ، فَقَدْ حَصَلَ لَكَ مَا أَرَدْتَ حُصُولُهُ لِأَعْدَائِكَ تَرَاهَا وَأَرَادَ أَعْدَاؤُكَ حُصُولَهُ لَكَ فَقَدْ كُنْتَ تُرِيدُ الْيُخْنَةَ لِعَدُوِّكَ فَتَسْعَيْتَ فِي تَحْصِيلِ الْيُخْنَةِ لِنَفْسِكَ . ثُمَّ إِنَّ ذَلِكَ الْقَمَرُ إِذَا اسْتَوْلَى عَلَيْكَ أَمْرُهُ بِدَلِّكَ وَأَزَالَ الصُّحَّةَ عَنْكَ وَأَوْقَعَكَ فِي الْوَسَاوِسِ وَنَقَصَ عَلَيْكَ لَدَا الْمَنْظَمِ وَالشَّرَبِ . وَأَمَّا أَنَّهُ لَا ضَرَرَ عَلَى الْمُحْسُودِ فِي دِينِهِ وَدُنْيَاهُ فَوَاضِحٌ لِأَنَّ النِّعْمَةَ لَا تَزُولُ عَنْهُ بِحَسَدِكَ ، بَلْ مَا كَذَرَهُ اللَّهُ مِنْ إِقْبَالٍ وَنِعْمَةٍ فَلَا بُدَّ وَأَنْ يَدُومَ إِلَى أَجَلٍ كَذَرَهُ اللَّهُ ، فَإِنْ كَانَ كُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِبُغْدَادٍ وَلَكِنْ أَجَلٌ كِتَابٌ ، وَمَهْمَا لَمْ تَزَلِ النِّعْمَةُ بِالْحَسَدِ لَمْ يَكُنْ عَلَى الْمُحْسُودِ ضَرَرٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا عَلَيْهِ إِثْمٌ فِي الْآخِرَةِ طسركج ج ۳ ص ۶۳۹ سورة البقرة في تفسير آية ۱۰۹ ، احياء علوم الدين ج ۳ ص ۱۹۶ بيان الدوا الذي يخلو من مرض الحسد على القلب .

نو دا غټ جهالت دی، ځکه که د حسد په وجه د بل چا نه نعمتونه زائل کیدی نو بیا خو په کار ده چې دده نه هم ټول نعمتونه زائل شوي وي ځکه دده د نعمتونو سره به هم خامخا څوک حسد کوونکی وي، نو دا خو بیا دده د پاره هم نقصاني ده.

همدارنگې په کار ده چې دده نه ایمان هم زائل شوې وي ځکه کافران د مسلمانانو سره د ایمان په وجه حسد کوي. (۱)

او که یو کس دا وایي چې زه د چا سره حسد کوم د هغه نه دې نعمتونه زائل شي او د ماسره چې څوک حسد کوي د مانه دې نعمتونه زائل نشي نو داسې کس هم غټ جاهل دی، ځکه هر حسد کوونکی همدا غواړي، څوک چې دده سره حسد کوي هغه هم همدا غواړي. نو په کار ده چې د هغه د حسد په وجه دده نه دا نعمتونه زائل شي. (۲)

د حسد په وجه محسود ته د دین او دنیا دواړو فائده رسي

د حسد په وجه محسود (یعنی د چا سره چې حسد کولې شي، هغه) ته د دین او دنیا دواړو فائده رسي:

د دین فائده ورته دا رسي چې کله هغه سره حسد کولې شي نو هغه مظلوم شو، بیا خاصکر چې د محسود غیبت او کرې شي، یا ورپسې بدې خبرې او کرې شي، یا د هغه بې عزتي او کرې شي نو په دې سره د حسد د عملنامې نه نېک اعمال ځي او د هغه په عملنامه کې جمع کیږي، بیا که دده سره نېک اعمال ختم شي نو د هغه گناهونه دده عملنامې ته

(۱) الله تعالی فرمایي: ﴿وَذَكِّرْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُدُّونَكُمْ مِنْ تَعْدِي إِيَّاكُمْ كُنَّا أَعْيُنَ أَنْفُسِهِمْ مِنْ تَعْدِي مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ﴾. البقرة آیه ۱۰۹.

(۲) امام رازي رحمه الله فرمایي: وَلَعَلَّكَ تَقُولُ: لَيْتَ النِّعْمَةُ كَانَتْ لِي وَتُرْوَلُ عَنِ الْحُسُودِ بِحَسَدِي، وَهَذَا عَايَةُ الْجَهْلِ فَإِنَّهُ بَلَاءٌ كَسْتَوِيهِ أَوَّلًا لِنَفْسِكَ فَإِنَّكَ أَيْضًا لَا تَخْلُو عَنْ عَدُوٍّ يَحْسُدُكَ، فَلَوْ زَالَتِ النِّعْمَةُ بِالْحَسَدِ لَمْ يَبْقَ لِلَّهِ عَلَيْكَ نِعْمَةٌ لَا فِي الدِّينِ وَلَا فِي الدُّنْيَا، وَإِنْ اِسْتَهَيْتَ أَنْ تُرْوَلَ النِّعْمَةُ عَنِ الْخَلْقِ بِحَسَدِكَ وَلَا تُرْوَلَ عَنْكَ بِحَسَدِ غَيْرِكَ فَهَذَا أَيْضًا جَهْلٌ. فَإِنَّ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْ حَتَّى الْحُسَاذِ يَسْتَهِي أَنْ يَخْتَسَّ بِهَذِهِ الْخَاصِيَّةِ. وَكُنْتَ أَوَّلِي بِذَلِكَ مِنَ الْفَقِيرِ. فَيَنْعَمُ اللَّهُ عَلَيْكَ فِي أَنْ لَمْ يَزَلِ النِّعْمَةُ بِالْحَسَدِ مِمَّا يَجِبُ شُكْرُهَا عَلَيْكَ وَأَنْتَ بِجَهْلِكَ تَكْذِبُهَا. تفسیر کبیر ج ۳ ص ۶۵۰. سورة البقرة فی تفسیر آیه ۱۰۹، احیاء علوم الدین ج ۳ ص ۱۹۶ بیان الدَّوَاءِ الَّذِي يَنْفِي مَرَضَ الْحَسَدِ عَنِ الْقَلْبِ.

راحي، نو په دې کې د محسود ديني فائده ده، او د حاسد په کې نقصان دی. د حسد په وجه محسود ته د نويي فائده دارسي چې کله هغه خبر شي چې فلانکې کس د ماسره حسد کوي او زما د نعمتونو په وجه سوزي نو محسود خوشحاليږي چې پرېږده چې حاسد د خپل حسد په اور کې نور هم اوسوزي نو ښه ده.

دويم دا چې حسد کوونکې د حسد په وجه د نورو خلقو هم بدې شي او د الله ﷻ له طرفه پرې هم لعنت راوړېږي، نو محسود چې حاسد داسې ذليل او گوري نو پرې خوشحاليږي. نو چې کله يو هوښيار کس د حسد دا نقصانات محاسبه کړي نو دا به هيڅ کله د چا سره د څه نعمت په وجه حسد ونکړي. (۱)

(۱) امام رازي رحمه الله فرمايي: وَأَمَّا أَنَّ الْمَحْسُودَ يَنْتَفِعُ بِهِ فِي الدِّينِ وَالْأَلْيَا قَوَائِمُ. أَمَّا مَنْفَعَتُهُ فِي الدِّينِ فَهُوَ أَنَّهُ مَقْلُومٌ مِنْ جَهَنَّمَ، لَا سَبِيلَ إِذَا أُخْرِجَتْ الْحَسَدُ إِلَى الْقَوْلِ وَالْفِعْلِ بِالْعِزَّةِ وَالْقُدْرَةِ فِيهِ وَهَتَكَ سِتْرَهُ وَذَكَرَ مَسَاوِيهِ. فَهِيَ هَدَايَا يُهْدِيهَا اللَّهُ إِلَيْهِ. أُعْطِيَ أَنَّكَ تُهْدِي إِلَيْهِ حَسَنَاتِكَ فَإِنَّكَ كَلَّمَا ذَكَرْتَهُ بِسُوءٍ نَقَلَ إِلَى دِيُونِهِ حَسَنَاتِكَ وَازْدَادَتْ سَيِّئَاتُكَ. فَكَأَنَّكَ اسْتَهْتَيْتَ زَوَالَ نِعَمِ اللَّهِ عَنْهُ إِنَّكَ فَأَزَيْتَ نِعَمَ اللَّهِ عَنْكَ إِلَيْهِ. وَلَمْ تَزَلْ فِي كُلِّ جَنٍّ وَأَوَانٍ تَرْدَادُ شَقَاوَةٍ. وَأَمَّا مَنْفَعَتُهُ فِي الدُّنْيَا فَمِنْ وَجْهِهِ: الْأَوَّلُ: أَنَّ أَهْمَ أَغْرَاضِ الْخَلْقِ مَسَاءَةُ الْأَعْدَاءِ وَكَوْنُهُمْ مَغْنُومِينَ مُعَذِّبِينَ وَلَا عَذَابَ أَكْظَمَ مِمَّا أَنْتَ فِيهِ مِنَ أَلَمِ الْحَسَدِ. بَلِ الْعَاقِلُ لَا يَسْتَهْيِي مَوْتَ عَدُوِّهِ بَلْ يُرِيدُ كَوْنَ حَيَاتِهِ لِيَكُونَ فِي عَذَابِ الْحَسَدِ لِيَنْظُرَ فِي كُلِّ جَنٍّ وَأَوَانٍ إِلَى نِعَمِ اللَّهِ عَلَيْهِ فَيَقْطَعَ قَلْبُهُ بِذَلِكَ. وَلِذَلِكَ عَمِلَ: لَا مَاتَ أَعْدَاؤُكَ بَلْ خُلِدُوا * حَقٌّ يَزْوَإُ مِنْكَ الَّذِي يُكِيدُ لَا زِلَكَ مَحْسُودًا عَلَى نِعْمَةٍ * فَإِنَّمَا الْكَامِلُ مَنْ يُحْسَدُ

الْقَائِي: أَنَّ النَّاسَ يَعْلَمُونَ أَنَّ الْمَحْسُودَ لَا بَدْ وَأَنْ يَكُونَ ذَا نِعْمَةٍ فَيَسْتَعْدِلُونَ بِحَسَدِ الْحَاسِدِ عَلَى كَوْنِهِ مَخْصُوصًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ بِأَنْوَاعِ الْقَضَائِلِ وَالْمَنَاقِبِ. وَأَكْظَمُ الْقَضَائِلِ مِمَّا لَا يُسْتَطَاعُ دَفْعُهُ وَهُوَ الَّذِي يُورِثُ الْحَسَدَ فَصَارَ الْحَسَدُ مِنْ أَقْوَى الدَّلَائِلِ عَلَى انْتِصَابِ الْمَحْسُودِ بِأَنْوَاعِ الْقَضَائِلِ وَالْمَنَاقِبِ. الثَّالِثُ: أَنَّ الْحَاسِدَ يَصْنَعُ مَذْمُومًا بَيْنَ الْخَلْقِ مَلْعُونًا عِنْدَ الْخَالِقِ. وَهَذَا مِنْ أَكْظَمِ الْمَقَاصِدِ لِلْمَحْسُودِ. الرَّابِعُ: وَهُوَ أَنَّهُ سَبَبٌ لِازْدِيَادِ مَسْرَّةِ إِبْلِيسَ وَذَلِكَ لِأَنَّ الْحَاسِدَ لَمَّا خَلَا عَنِ الْقَضَائِلِ الَّتِي اخْتَصَّ الْمَحْسُودُ بِهَا فَإِنْ رَضِيَ بِذَلِكَ اسْتَوْجَبَ الثَّوَابَ الْعَظِيمَ فَخَافَ إِبْلِيسُ مِنْ أَنْ يَرْضَى بِذَلِكَ فَيَصْنَعُ مُسْتَوْجِبًا لِذَلِكَ الثَّوَابِ. فَلَمَّا لَمْ يَرْضَ بِهِ بَلْ أَظْهَرَ الْحَسَدَ فَكَانَ ذَلِكَ الثَّوَابَ وَاسْتَوْجَبَ الْعِقَابَ فَيَصْنَعُ ذَلِكَ سَبَبًا لِفَرَحِ إِبْلِيسَ وَغَضَبِ اللَّهِ تَعَالَى... تفسير كبير ج ۳ ص ۶۵۰، احیاء علوم الدین ج ۳ ص ۱۹۷ بیان الدواؤم الالهي لطیفی مرقس الحسد عن القلب.

۲. د حَسَد ختمولو د پاره عملي علاج

د حَسَد ختمولو د پاره عملي علاج دادی چې د حَسَد په وجه د انسان نه کوم کارونه پیدا شوي وي هغه ختم کړي: که د حَسَد په وجه دده د مَحْسُود غیبت کولو، یا یې د هغه پسې بدې خبرې کولی نو ددې علاج دادی چې خپله ژبه دې د هغه پسې د غیبت او بدو خبرو کولو نه کنترول کړي، او د هغه صفت دې شروع کړي.

که په ده کې د تکبر په وجه د هغه سره حَسَد پیدا شوې وي نو په ځان کې دې تواضع پیدا کړي. که د حَسَد په وجه دده د هغه سره احسان نه کولو نو د هغه سره دې احسان شروع کړي. نو چې کله دا د هغه صفت شروع کړي، د هغه د وړاندې تواضع کوي، او د هغه سره احسان کول شروع کړي نو خامخا هغه به هم دده سره محبت کول شروع کړي، نو دده د زړه نه به د هغه سره حَسَد ختم شي.

اگر چې په اول کې به ده ته دا کارونه کول سخت معلومېږي خو ددې فائده به په آخر کې په خپله او گوري، او چې دا سختي برداشت نکړي نو د هغه محبت نشي حاصلولی. مشهوره خبره ده چې: څوک د ترخې دوا په خوړلو باندې صبر او نکړي نو دا به د شفاء خوږوالي او نه گوري. (۱)

(۱) امام رازي رَحْمَةُ اللهِ فرمايي: وَأَمَّا الْعَمَلُ النَّافِعُ فَهُوَ أَنْ يَأْتِيَ بِالْأَفْعَالِ الْمُضَادَّةِ لِمُقْتَضَيَاتِ الْحَسَدِ، فَإِنْ بَعَثَهُ الْحَسَدُ عَلَى الْقَدْحِ فِيهِ كَلَّفَ لِسَانَهُ الْمَدْحَ لَهُ، وَإِنْ حَكَمَهُ عَلَى التَّكْبُرِ عَلَيْهِ كَلَّفَ نَفْسَهُ التَّوَاضُّعَ لَهُ، وَإِنْ حَكَمَهُ عَلَى قَطْعِ أَتْسَابِ الْخَيْرِ عَنْهُ كَلَّفَ نَفْسَهُ السُّعْيَ فِي إِحْصَالِ الْخَيْرَاتِ إِلَيْهِ، فَمَهْمَا عَرَفَ الْمُحْسُودَ ذَلِكَ حَابٍ قَلْبُهُ وَأَحَبَّ الْحَاسِدَ، وَذَلِكَ يُفْضِي آخِرَ الْأَمْرِ إِلَى زَوَالِ الْحَسَدِ مِنْ وَجْهَيْنِ: الْأَوَّلُ: أَنَّ الْمُحْسُودَ إِذَا أَحَبَّ الْحَاسِدَ فَعَلَّ مَا يُجِبُّهُ الْحَاسِدُ فَجِيئَتْهُ يَصْنَعُ الْحَاسِدُ مُجِيبًا لِلْمُحْسُودِ وَيَزُولُ الْحَسَدُ جِيئَتْهُ. الثَّانِي: أَنَّ الْحَاسِدَ إِذَا أَلْيَ بِصَدِّ مَوْجِبَاتِ الْحَسَدِ عَلَى سَبِيلِ التَّكَلُّبِ يَصْنَعُ ذَلِكَ بِالْآخِرَةِ طَبْعًا لَهُ فَيَزُولُ الْحَسَدُ عَنْهُ. تفسير كمر ج ۳ ص ۶۵۱ سورة البقرة في تفسير آية ۱۰۹.

امام غزالي رَحْمَةُ اللهِ د حَسَد علاج ذکر کولو په آخر کې فرمايي: فَهَلْ هِيَ أَدْوِيَةُ الْحَسَدِ وَهِيَ كَاتِبَةٌ جَدًّا إِلَّا أَنَّهَا مُرَّةٌ عَلَى الْقُلُوبِ جَدًّا وَلَكِنَّ النَّفْعَ فِي الدَّوَاءِ الْمَرِّ، فَمَنْ لَمْ يَضْبِضْ عَلَى مَرَارَةِ الدَّوَاءِ لَمْ يَنْقَلْ خِلَافَةَ الشَّقَاءِ. وَ إِنَّمَا كُنْهٌ مَرَارَةُ هَذَا الدَّوَاءِ أَغْلَى التَّوَاضُّعِ لِلْأَعْدَاءِ وَالتَّقَرُّبِ إِلَيْهِمْ بِالنَّدْحِ وَالتَّائِبِ بِقُوَّةِ الْعِلْمِ بِالْمَعْنَى الَّتِي ذَكَرْنَا هَا وَتَقْوَةِ الرَّغْبَةِ فِي كَوَابِ الرِّضَا بِقَضَاءِ اللَّهِ تَعَالَى ... احياء علوم الدين ج ۳ ص ۱۹۷.

مرګ یادولو سره هم حسد ختمیږي

حضرت ابوذر داء رضی اللہ عنہ فرمایي:

مَا أَكْثَرَ عَبْدٌ ذَكَرَ الْمَوْتَ إِلَّا قَلَّ فَرْحُهُ، وَقَلَّ حَسَدُهُ. (۱)

کوم بنده چې مرګ ډیر یادوي نو دده (د تکبر) خوشحالي به کمه وي، او حسد به یې هم کم وي.

په دُنياوي معاملاتو کې د ځان نه ښکته کس ته کتل په کار دي

په هر انسان باندې الله تعالی بې شماره نعمتونه کړي دي، اوس چې انسان خپلو نعمتونو ته نه گوري بلکه د نورو خلقو نعمتونو ته گوري نو ضرور به په ده کې حسد پیدا کیږي. لهذا انسان ته په کار دي چې په دُنياوي معاملاتو کې همیشه د ځان نه کم کس ته او گوري نو په دې سره به په ده کې حسد نه پیدا کیږي.

البتہ په دیني معاملاتو همیشه د ځان نه پورته کس ته په کار دي نو بیا به کامیاب وي.

د غریبانو سره اوسیدو په وجه راحت ملایدل

عبدالله بن مبارک رَحِمَهُ اللهُ فرمایي چې زه ډیره زمانه د مالدارو خلقو په محله کې اوسیدم او د هغوی سره به په مجلس کې کیناستم نو په دغه وخت کې به همیشه زه غمجن ووم، ځکه چې کله به ما د هغوی ښې کپړې، ښې سورلۍ او ښه کورونه کتل نو ما به په خپل زړه کې ویل چې "دوی ته دا نعمتونه ملاؤ شوي او ما ته ندي ملاؤ شوي" نو زه به اکثر خفه ووم. بیا ما د غریبانو محله ته کور را نقل کړو نو زه به بیا هر وخت خوشحال ووم، ځکه ما به چې دې خپلو نعمتونو ته کتل نو ما به دا د نورو نه بهتر گڼل نو زه به خوشحال ووم.

که د حسد په وجه حقوق العباد ضائع شوي وي نو د هغه نه به معافي غواړي

که د حسد په وجه چا د هغه بل کس غیبت هم کړې وي، یا یې د هغه پسې بدې خبرې هم کړي وي، یا یې د هغه نه د نعمت ختمولو د پاره څه عملي اقدام هم کړې وي نو بیا چونکه

(۱) الزواجر عن اقوال الکبار ج ۱ ص ۹۳، حلیۃ الاولیاء و طبقات الأصفياء ج ۱ ص ۲۲۰، احیاء علوم الدین ج ۳

ص ۱۸۹ بیان ملفه الحسد.

په دې کې حقوق العباد هم ضائع شوي دي نو دډینه د توبې طریقه داده چې د هغه کس نه به معافي غواړي .

او که د حسد په وجه دده نه دا کارونه نه وي صادر شوي صرف په خپل زړه کې یې د هغه سره حسد کړې وي نو بیا ددې تعلق د حقوق الله سره دی ، صرف توبه به اوباسي د هغه نه د معافي غوښتلو ضرورت نشته .

د حسد کوونکي شر د ځان نه په لسو (۱۰) اسبابو سره دفع کول

(په قرآن کریم کې د حسد کوونکي د شر نه د پناه غوښتلو حکم شوی (۱))
علامه ابن قیم رَحْمَةُ اللهِ فَرَمَائِي چې د حسد کوونکي شر د محسود نه په لسو (۱۰) اسبابو سره دفع کیږي :

اول سبب : په الله ﷻ سره د حسد کوونکي د شر نه پناه غوښتل ، او د الله ﷻ په حفاظت کې خپل ځان داخلول .

دویم سبب : د الله ﷻ نه ویریدل ، هغه چې د کومو کارونو حکم کړی هغه منل ، او د کومو کارونو نه یې چې منع کړی د هغې نه ځان ساتل ، ځکه څوک چې د الله ﷻ نه ویريږي نو الله ﷻ د هغه د حفاظت ذمه واري اخلي او نورو ته یې نه سپاري .

درېیم سبب : د دُشمن (یعنی حسد کوونکي) په حسد باندې صبر کول ، د هغه سره جگړې نه کول ، او هغه ته شکایتونه نه کول .

څلورم سبب : په الله ﷻ باندې توکل کول ، ځکه څوک چې په الله تعالی باندې توکل او کړي نو الله ﷻ د هغه د پاره کافي کیږي .

پنځم سبب : د حسد کوونکي د حسد هیڅ پرواه نه کول ، د هغه نه هیڅ یره نه کول ، بلکه خپل زړه د فکرونو او سوچونو نه فارغ ساتل .

شپږم سبب : الله ﷻ طرف ته متوجه کیدل ، هر عمل د هغه درضا د پاره په اخلاص

(۱) ﴿ قُلْ اَعُوْذُ بِرَبِّ الْقَلْبِ .... وَمِنْ هَؤُلَاءِ مَا يَدْعُوْنُ اِذَا عَسَلٌ ۝۱۰ ۝۱۱ ۝۱۲ ۝۱۳ ۝۱۴ ۝۱۵ ۝۱۶ ۝۱۷ ۝۱۸ ۝۱۹ ۝۲۰ ۝۲۱ ۝۲۲ ۝۲۳ ۝۲۴ ۝۲۵ ۝۲۶ ۝۲۷ ۝۲۸ ۝۲۹ ۝۳۰ ۝۳۱ ۝۳۲ ۝۳۳ ۝۳۴ ۝۳۵ ۝۳۶ ۝۳۷ ۝۳۸ ۝۳۹ ۝۴۰ ۝۴۱ ۝۴۲ ۝۴۳ ۝۴۴ ۝۴۵ ۝۴۶ ۝۴۷ ۝۴۸ ۝۴۹ ۝۵۰ ۝۵۱ ۝۵۲ ۝۵۳ ۝۵۴ ۝۵۵ ۝۵۶ ۝۵۷ ۝۵۸ ۝۵۹ ۝۶۰ ۝۶۱ ۝۶۲ ۝۶۳ ۝۶۴ ۝۶۵ ۝۶۶ ۝۶۷ ۝۶۸ ۝۶۹ ۝۷۰ ۝۷۱ ۝۷۲ ۝۷۳ ۝۷۴ ۝۷۵ ۝۷۶ ۝۷۷ ۝۷۸ ۝۷۹ ۝۸۰ ۝۸۱ ۝۸۲ ۝۸۳ ۝۸۴ ۝۸۵ ۝۸۶ ۝۸۷ ۝۸۸ ۝۸۹ ۝۹۰ ۝۹۱ ۝۹۲ ۝۹۳ ۝۹۴ ۝۹۵ ۝۹۶ ۝۹۷ ۝۹۸ ۝۹۹ ۝۱۰۰ ۝۱۰۱ ۝۱۰۲ ۝۱۰۳ ۝۱۰۴ ۝۱۰۵ ۝۱۰۶ ۝۱۰۷ ۝۱۰۸ ۝۱۰۹ ۝۱۱۰ ۝۱۱۱ ۝۱۱۲ ۝۱۱۳ ۝۱۱۴ ۝۱۱۵ ۝۱۱۶ ۝۱۱۷ ۝۱۱۸ ۝۱۱۹ ۝۱۲۰ ۝۱۲۱ ۝۱۲۲ ۝۱۲۳ ۝۱۲۴ ۝۱۲۵ ۝۱۲۶ ۝۱۲۷ ۝۱۲۸ ۝۱۲۹ ۝۱۳۰ ۝۱۳۱ ۝۱۳۲ ۝۱۳۳ ۝۱۳۴ ۝۱۳۵ ۝۱۳۶ ۝۱۳۷ ۝۱۳۸ ۝۱۳۹ ۝۱۴۰ ۝۱۴۱ ۝۱۴۲ ۝۱۴۳ ۝۱۴۴ ۝۱۴۵ ۝۱۴۶ ۝۱۴۷ ۝۱۴۸ ۝۱۴۹ ۝۱۵۰ ۝۱۵۱ ۝۱۵۲ ۝۱۵۳ ۝۱۵۴ ۝۱۵۵ ۝۱۵۶ ۝۱۵۷ ۝۱۵۸ ۝۱۵۹ ۝۱۶۰ ۝۱۶۱ ۝۱۶۲ ۝۱۶۳ ۝۱۶۴ ۝۱۶۵ ۝۱۶۶ ۝۱۶۷ ۝۱۶۸ ۝۱۶۹ ۝۱۷۰ ۝۱۷۱ ۝۱۷۲ ۝۱۷۳ ۝۱۷۴ ۝۱۷۵ ۝۱۷۶ ۝۱۷۷ ۝۱۷۸ ۝۱۷۹ ۝۱۸۰ ۝۱۸۱ ۝۱۸۲ ۝۱۸۳ ۝۱۸۴ ۝۱۸۵ ۝۱۸۶ ۝۱۸۷ ۝۱۸۸ ۝۱۸۹ ۝۱۹۰ ۝۱۹۱ ۝۱۹۲ ۝۱۹۳ ۝۱۹۴ ۝۱۹۵ ۝۱۹۶ ۝۱۹۷ ۝۱۹۸ ۝۱۹۹ ۝۲۰۰ ۝۲۰۱ ۝۲۰۲ ۝۲۰۳ ۝۲۰۴ ۝۲۰۵ ۝۲۰۶ ۝۲۰۷ ۝۲۰۸ ۝۲۰۹ ۝۲۱۰ ۝۲۱۱ ۝۲۱۲ ۝۲۱۳ ۝۲۱۴ ۝۲۱۵ ۝۲۱۶ ۝۲۱۷ ۝۲۱۸ ۝۲۱۹ ۝۲۲۰ ۝۲۲۱ ۝۲۲۲ ۝۲۲۳ ۝۲۲۴ ۝۲۲۵ ۝۲۲۶ ۝۲۲۷ ۝۲۲۸ ۝۲۲۹ ۝۲۳۰ ۝۲۳۱ ۝۲۳۲ ۝۲۳۳ ۝۲۳۴ ۝۲۳۵ ۝۲۳۶ ۝۲۳۷ ۝۲۳۸ ۝۲۳۹ ۝۲۴۰ ۝۲۴۱ ۝۲۴۲ ۝۲۴۳ ۝۲۴۴ ۝۲۴۵ ۝۲۴۶ ۝۲۴۷ ۝۲۴۸ ۝۲۴۹ ۝۲۵۰ ۝۲۵۱ ۝۲۵۲ ۝۲۵۳ ۝۲۵۴ ۝۲۵۵ ۝۲۵۶ ۝۲۵۷ ۝۲۵۸ ۝۲۵۹ ۝۲۶۰ ۝۲۶۱ ۝۲۶۲ ۝۲۶۳ ۝۲۶۴ ۝۲۶۵ ۝۲۶۶ ۝۲۶۷ ۝۲۶۸ ۝۲۶۹ ۝۲۷۰ ۝۲۷۱ ۝۲۷۲ ۝۲۷۳ ۝۲۷۴ ۝۲۷۵ ۝۲۷۶ ۝۲۷۷ ۝۲۷۸ ۝۲۷۹ ۝۲۸۰ ۝۲۸۱ ۝۲۸۲ ۝۲۸۳ ۝۲۸۴ ۝۲۸۵ ۝۲۸۶ ۝۲۸۷ ۝۲۸۸ ۝۲۸۹ ۝۲۹۰ ۝۲۹۱ ۝۲۹۲ ۝۲۹۳ ۝۲۹۴ ۝۲۹۵ ۝۲۹۶ ۝۲۹۷ ۝۲۹۸ ۝۲۹۹ ۝۳۰۰ ۝۳۰۱ ۝۳۰۲ ۝۳۰۳ ۝۳۰۴ ۝۳۰۵ ۝۳۰۶ ۝۳۰۷ ۝۳۰۸ ۝۳۰۹ ۝۳۱۰ ۝۳۱۱ ۝۳۱۲ ۝۳۱۳ ۝۳۱۴ ۝۳۱۵ ۝۳۱۶ ۝۳۱۷ ۝۳۱۸ ۝۳۱۹ ۝۳۲۰ ۝۳۲۱ ۝۳۲۲ ۝۳۲۳ ۝۳۲۴ ۝۳۲۵ ۝۳۲۶ ۝۳۲۷ ۝۳۲۸ ۝۳۲۹ ۝۳۳۰ ۝۳۳۱ ۝۳۳۲ ۝۳۳۳ ۝۳۳۴ ۝۳۳۵ ۝۳۳۶ ۝۳۳۷ ۝۳۳۸ ۝۳۳۹ ۝۳۴۰ ۝۳۴۱ ۝۳۴۲ ۝۳۴۳ ۝۳۴۴ ۝۳۴۵ ۝۳۴۶ ۝۳۴۷ ۝۳۴۸ ۝۳۴۹ ۝۳۵۰ ۝۳۵۱ ۝۳۵۲ ۝۳۵۳ ۝۳۵۴ ۝۳۵۵ ۝۳۵۶ ۝۳۵۷ ۝۳۵۸ ۝۳۵۹ ۝۳۶۰ ۝۳۶۱ ۝۳۶۲ ۝۳۶۳ ۝۳۶۴ ۝۳۶۵ ۝۳۶۶ ۝۳۶۷ ۝۳۶۸ ۝۳۶۹ ۝۳۷۰ ۝۳۷۱ ۝۳۷۲ ۝۳۷۳ ۝۳۷۴ ۝۳۷۵ ۝۳۷۶ ۝۳۷۷ ۝۳۷۸ ۝۳۷۹ ۝۳۸۰ ۝۳۸۱ ۝۳۸۲ ۝۳۸۳ ۝۳۸۴ ۝۳۸۵ ۝۳۸۶ ۝۳۸۷ ۝۳۸۸ ۝۳۸۹ ۝۳۹۰ ۝۳۹۱ ۝۳۹۲ ۝۳۹۳ ۝۳۹۴ ۝۳۹۵ ۝۳۹۶ ۝۳۹۷ ۝۳۹۸ ۝۳۹۹ ۝۴۰۰ ۝۴۰۱ ۝۴۰۲ ۝۴۰۳ ۝۴۰۴ ۝۴۰۵ ۝۴۰۶ ۝۴۰۷ ۝۴۰۸ ۝۴۰۹ ۝۴۱۰ ۝۴۱۱ ۝۴۱۲ ۝۴۱۳ ۝۴۱۴ ۝۴۱۵ ۝۴۱۶ ۝۴۱۷ ۝۴۱۸ ۝۴۱۹ ۝۴۲۰ ۝۴۲۱ ۝۴۲۲ ۝۴۲۳ ۝۴۲۴ ۝۴۲۵ ۝۴۲۶ ۝۴۲۷ ۝۴۲۸ ۝۴۲۹ ۝۴۳۰ ۝۴۳۱ ۝۴۳۲ ۝۴۳۳ ۝۴۳۴ ۝۴۳۵ ۝۴۳۶ ۝۴۳۷ ۝۴۳۸ ۝۴۳۹ ۝۴۴۰ ۝۴۴۱ ۝۴۴۲ ۝۴۴۳ ۝۴۴۴ ۝۴۴۵ ۝۴۴۶ ۝۴۴۷ ۝۴۴۸ ۝۴۴۹ ۝۴۵۰ ۝۴۵۱ ۝۴۵۲ ۝۴۵۳ ۝۴۵۴ ۝۴۵۵ ۝۴۵۶ ۝۴۵۷ ۝۴۵۸ ۝۴۵۹ ۝۴۶۰ ۝۴۶۱ ۝۴۶۲ ۝۴۶۳ ۝۴۶۴ ۝۴۶۵ ۝۴۶۶ ۝۴۶۷ ۝۴۶۸ ۝۴۶۹ ۝۴۷۰ ۝۴۷۱ ۝۴۷۲ ۝۴۷۳ ۝۴۷۴ ۝۴۷۵ ۝۴۷۶ ۝۴۷۷ ۝۴۷۸ ۝۴۷۹ ۝۴۸۰ ۝۴۸۱ ۝۴۸۲ ۝۴۸۳ ۝۴۸۴ ۝۴۸۵ ۝۴۸۶ ۝۴۸۷ ۝۴۸۸ ۝۴۸۹ ۝۴۹۰ ۝۴۹۱ ۝۴۹۲ ۝۴۹۳ ۝۴۹۴ ۝۴۹۵ ۝۴۹۶ ۝۴۹۷ ۝۴۹۸ ۝۴۹۹ ۝۵۰۰ ۝۵۰۱ ۝۵۰۲ ۝۵۰۳ ۝۵۰۴ ۝۵۰۵ ۝۵۰۶ ۝۵۰۷ ۝۵۰۸ ۝۵۰۹ ۝۵۱۰ ۝۵۱۱ ۝۵۱۲ ۝۵۱۳ ۝۵۱۴ ۝۵۱۵ ۝۵۱۶ ۝۵۱۷ ۝۵۱۸ ۝۵۱۹ ۝۵۲۰ ۝۵۲۱ ۝۵۲۲ ۝۵۲۳ ۝۵۲۴ ۝۵۲۵ ۝۵۲۶ ۝۵۲۷ ۝۵۲۸ ۝۵۲۹ ۝۵۳۰ ۝۵۳۱ ۝۵۳۲ ۝۵۳۳ ۝۵۳۴ ۝۵۳۵ ۝۵۳۶ ۝۵۳۷ ۝۵۳۸ ۝۵۳۹ ۝۵۴۰ ۝۵۴۱ ۝۵۴۲ ۝۵۴۳ ۝۵۴۴ ۝۵۴۵ ۝۵۴۶ ۝۵۴۷ ۝۵۴۸ ۝۵۴۹ ۝۵۵۰ ۝۵۵۱ ۝۵۵۲ ۝۵۵۳ ۝۵۵۴ ۝۵۵۵ ۝۵۵۶ ۝۵۵۷ ۝۵۵۸ ۝۵۵۹ ۝۵۶۰ ۝۵۶۱ ۝۵۶۲ ۝۵۶۳ ۝۵۶۴ ۝۵۶۵ ۝۵۶۶ ۝۵۶۷ ۝۵۶۸ ۝۵۶۹ ۝۵۷۰ ۝۵۷۱ ۝۵۷۲ ۝۵۷۳ ۝۵۷۴ ۝۵۷۵ ۝۵۷۶ ۝۵۷۷ ۝۵۷۸ ۝۵۷۹ ۝۵۸۰ ۝۵۸۱ ۝۵۸۲ ۝۵۸۳ ۝۵۸۴ ۝۵۸۵ ۝۵۸۶ ۝۵۸۷ ۝۵۸۸ ۝۵۸۹ ۝۵۹۰ ۝۵۹۱ ۝۵۹۲ ۝۵۹۳ ۝۵۹۴ ۝۵۹۵ ۝۵۹۶ ۝۵۹۷ ۝۵۹۸ ۝۵۹۹ ۝۶۰۰ ۝۶۰۱ ۝۶۰۲ ۝۶۰۳ ۝۶۰۴ ۝۶۰۵ ۝۶۰۶ ۝۶۰۷ ۝۶۰۸ ۝۶۰۹ ۝۶۱۰ ۝۶۱۱ ۝۶۱۲ ۝۶۱۳ ۝۶۱۴ ۝۶۱۵ ۝۶۱۶ ۝۶۱۷ ۝۶۱۸ ۝۶۱۹ ۝۶۲۰ ۝۶۲۱ ۝۶۲۲ ۝۶۲۳ ۝۶۲۴ ۝۶۲۵ ۝۶۲۶ ۝۶۲۷ ۝۶۲۸ ۝۶۲۹ ۝۶۳۰ ۝۶۳۱ ۝۶۳۲ ۝۶۳۳ ۝۶۳۴ ۝۶۳۵ ۝۶۳۶ ۝۶۳۷ ۝۶۳۸ ۝۶۳۹ ۝۶۴۰ ۝۶۴۱ ۝۶۴۲ ۝۶۴۳ ۝۶۴۴ ۝۶۴۵ ۝۶۴۶ ۝۶۴۷ ۝۶۴۸ ۝۶۴۹ ۝۶۵۰ ۝۶۵۱ ۝۶۵۲ ۝۶۵۳ ۝۶۵۴ ۝۶۵۵ ۝۶۵۶ ۝۶۵۷ ۝۶۵۸ ۝۶۵۹ ۝۶۶۰ ۝۶۶۱ ۝۶۶۲ ۝۶۶۳ ۝۶۶۴ ۝۶۶۵ ۝۶۶۶ ۝۶۶۷ ۝۶۶۸ ۝۶۶۹ ۝۶۷۰ ۝۶۷۱ ۝۶۷۲ ۝۶۷۳ ۝۶۷۴ ۝۶۷۵ ۝۶۷۶ ۝۶۷۷ ۝۶۷۸ ۝۶۷۹ ۝۶۸۰ ۝۶۸۱ ۝۶۸۲ ۝۶۸۳ ۝۶۸۴ ۝۶۸۵ ۝۶۸۶ ۝۶۸۷ ۝۶۸۸ ۝۶۸۹ ۝۶۹۰ ۝۶۹۱ ۝۶۹۲ ۝۶۹۳ ۝۶۹۴ ۝۶۹۵ ۝۶۹۶ ۝۶۹۷ ۝۶۹۸ ۝۶۹۹ ۝۷۰۰ ۝۷۰۱ ۝۷۰۲ ۝۷۰۳ ۝۷۰۴ ۝۷۰۵ ۝۷۰۶ ۝۷۰۷ ۝۷۰۸ ۝۷۰۹ ۝۷۱۰ ۝۷۱۱ ۝۷۱۲ ۝۷۱۳ ۝۷۱۴ ۝۷۱۵ ۝۷۱۶ ۝۷۱۷ ۝۷۱۸ ۝۷۱۹ ۝۷۲۰ ۝۷۲۱ ۝۷۲۲ ۝۷۲۳ ۝۷۲۴ ۝۷۲۵ ۝۷۲۶ ۝۷۲۷ ۝۷۲۸ ۝۷۲۹ ۝۷۳۰ ۝۷۳۱ ۝۷۳۲ ۝۷۳۳ ۝۷۳۴ ۝۷۳۵ ۝۷۳۶ ۝۷۳۷ ۝۷۳۸ ۝۷۳۹ ۝۷۴۰ ۝۷۴۱ ۝۷۴۲ ۝۷۴۳ ۝۷۴۴ ۝۷۴۵ ۝۷۴۶ ۝۷۴۷ ۝۷۴۸ ۝۷۴۹ ۝۷۵۰ ۝۷۵۱ ۝۷۵۲ ۝۷۵۳ ۝۷۵۴ ۝۷۵۵ ۝۷۵۶ ۝۷۵۷ ۝۷۵۸ ۝۷۵۹ ۝۷۶۰ ۝۷۶۱ ۝۷۶۲ ۝۷۶۳ ۝۷۶۴ ۝۷۶۵ ۝۷۶۶ ۝۷۶۷ ۝۷۶۸ ۝۷۶۹ ۝۷۷۰ ۝۷۷۱ ۝۷۷۲ ۝۷۷۳ ۝۷۷۴ ۝۷۷۵ ۝۷۷۶ ۝۷۷۷ ۝۷۷۸ ۝۷۷۹ ۝۷۸۰ ۝۷۸۱ ۝۷۸۲ ۝۷۸۳ ۝۷۸۴ ۝۷۸۵ ۝۷۸۶ ۝۷۸۷ ۝۷۸۸ ۝۷۸۹ ۝۷۹۰ ۝۷۹۱ ۝۷۹۲ ۝۷۹۳ ۝۷۹۴ ۝۷۹۵ ۝۷۹۶ ۝۷۹۷ ۝۷۹۸ ۝۷۹۹ ۝۸۰۰ ۝۸۰۱ ۝۸۰۲ ۝۸۰۳ ۝۸۰۴ ۝۸۰۵ ۝۸۰۶ ۝۸۰۷ ۝۸۰۸ ۝۸۰۹ ۝۸۱۰ ۝۸۱۱ ۝۸۱۲ ۝۸۱۳ ۝۸۱۴ ۝۸۱۵ ۝۸۱۶ ۝۸۱۷ ۝۸۱۸ ۝۸۱۹ ۝۸۲۰ ۝۸۲۱ ۝۸۲۲ ۝۸۲۳ ۝۸۲۴ ۝۸۲۵ ۝۸۲۶ ۝۸۲۷ ۝۸۲۸ ۝۸۲۹ ۝۸۳۰ ۝۸۳۱ ۝۸۳۲ ۝۸۳۳ ۝۸۳۴ ۝۸۳۵ ۝۸۳۶ ۝۸۳۷ ۝۸۳۸ ۝۸۳۹ ۝۸۴۰ ۝۸۴۱ ۝۸۴۲ ۝۸۴۳ ۝۸۴۴ ۝۸۴۵ ۝۸۴۶ ۝۸۴۷ ۝۸۴۸ ۝۸۴۹ ۝۸۵۰ ۝۸۵۱ ۝۸۵۲ ۝۸۵۳ ۝۸۵۴ ۝۸۵۵ ۝۸۵۶ ۝۸۵۷ ۝۸۵۸ ۝۸۵۹ ۝۸۶۰ ۝۸۶۱ ۝۸۶۲ ۝۸۶۳ ۝۸۶۴ ۝۸۶۵ ۝۸۶۶ ۝۸۶۷ ۝۸۶۸ ۝۸۶۹ ۝۸۷۰ ۝۸۷۱ ۝۸۷۲ ۝۸۷۳ ۝۸۷۴ ۝۸۷۵ ۝۸۷۶ ۝۸۷۷ ۝۸۷۸ ۝۸۷۹ ۝۸۸۰ ۝۸۸۱ ۝۸۸۲ ۝۸۸۳ ۝۸۸۴ ۝۸۸۵ ۝۸۸۶ ۝۸۸۷ ۝۸۸۸ ۝۸۸۹ ۝۸۹۰ ۝۸۹۱ ۝۸۹۲ ۝۸۹۳ ۝۸۹۴ ۝۸۹۵ ۝۸۹۶ ۝۸۹۷ ۝۸۹۸ ۝۸۹۹ ۝۹۰۰ ۝۹۰۱ ۝۹۰۲ ۝۹۰۳ ۝۹۰۴ ۝۹۰۵ ۝۹۰۶ ۝۹۰۷ ۝۹۰۸ ۝۹۰۹ ۝۹۱۰ ۝۹۱۱ ۝۹۱۲ ۝۹۱۳ ۝۹۱۴ ۝۹۱۵ ۝۹۱۶ ۝۹۱۷ ۝۹۱۸ ۝۹۱۹ ۝۹۲۰ ۝۹۲۱ ۝۹۲۲ ۝۹۲۳ ۝۹۲۴ ۝۹۲۵ ۝۹۲۶ ۝۹۲۷ ۝۹۲۸ ۝۹۲۹ ۝۹۳۰ ۝۹۳۱ ۝۹۳۲ ۝۹۳۳ ۝۹۳۴ ۝۹۳۵ ۝۹۳۶ ۝۹۳۷ ۝۹۳۸ ۝۹۳۹ ۝۹۴۰ ۝۹۴۱ ۝۹۴۲ ۝۹۴۳ ۝۹۴۴ ۝۹۴۵ ۝۹۴۶ ۝۹۴۷ ۝۹۴۸ ۝۹۴۹ ۝۹۵۰ ۝۹۵۱ ۝۹۵۲ ۝۹۵۳ ۝۹۵۴ ۝۹۵۵ ۝۹۵۶ ۝۹۵۷ ۝۹۵۸ ۝۹۵۹ ۝۹۶۰ ۝۹۶۱ ۝۹۶۲ ۝۹۶۳ ۝۹۶۴ ۝۹۶۵ ۝۹۶۶ ۝۹۶۷ ۝۹۶۸ ۝۹۶۹ ۝۹۷۰ ۝۹۷۱ ۝۹۷۲ ۝۹۷۳ ۝۹۷۴ ۝۹۷۵ ۝۹۷۶ ۝۹۷۷ ۝۹۷۸ ۝۹۷۹ ۝۹۸۰ ۝۹۸۱ ۝۹۸۲ ۝۹۸۳ ۝۹۸۴ ۝۹۸۵ ۝۹۸۶ ۝۹۸۷ ۝۹۸۸ ۝۹۸۹ ۝۹۹۰ ۝۹۹۱ ۝۹۹۲ ۝۹۹۳ ۝۹۹۴ ۝۹۹۵ ۝۹۹۶ ۝۹۹۷ ۝۹۹۸ ۝۹۹۹ ۝۱۰۰۰ ۝۱۰۰۱ ۝۱۰۰۲ ۝۱۰۰۳ ۝۱۰۰۴ ۝۱۰۰۵ ۝۱۰۰۶ ۝۱۰۰۷ ۝۱۰۰۸ ۝۱۰۰۹ ۝۱۰۱۰ ۝۱۰۱۱ ۝۱۰۱۲ ۝۱۰۱۳ ۝۱۰۱۴ ۝۱۰۱۵ ۝۱۰۱۶ ۝۱۰۱۷ ۝۱۰۱۸ ۝۱۰۱۹ ۝۱۰۲۰ ۝۱۰۲۱ ۝۱۰۲۲ ۝۱۰۲۳ ۝۱۰۲۴ ۝۱۰۲۵ ۝۱۰۲۶ ۝۱۰۲۷ ۝۱۰۲۸ ۝۱۰۲۹ ۝۱۰۳۰ ۝۱۰۳۱ ۝۱۰۳۲ ۝۱۰۳۳ ۝۱۰۳۴ ۝۱۰۳۵ ۝۱۰۳۶ ۝۱۰۳۷ ۝۱۰۳۸ ۝۱۰۳۹ ۝۱۰۴۰ ۝۱۰۴۱ ۝۱۰۴۲ ۝۱۰۴۳ ۝۱۰۴۴ ۝۱۰۴۵ ۝۱۰۴۶ ۝۱۰۴۷ ۝۱۰۴۸ ۝۱۰۴۹ ۝۱۰۵۰ ۝۱۰۵۱ ۝۱۰۵۲ ۝۱۰۵۳ ۝۱۰۵۴ ۝۱۰۵۵ ۝۱۰۵۶ ۝۱۰۵۷ ۝۱۰۵۸ ۝۱۰۵۹ ۝۱۰۶۰ ۝۱۰۶۱ ۝۱۰۶۲ ۝۱۰۶۳ ۝۱۰۶۴ ۝۱۰۶۵ ۝۱۰۶۶ ۝۱۰۶۷ ۝۱۰۶۸ ۝۱۰۶۹ ۝۱۰۷۰ ۝۱۰۷۱ ۝۱۰۷۲ ۝۱۰۷۳ ۝۱۰۷۴ ۝۱۰۷۵ ۝۱۰۷۶ ۝۱۰۷۷ ۝۱۰۷۸ ۝۱۰۷۹ ۝۱۰۸۰ ۝۱۰۸۱ ۝۱۰۸۲ ۝۱۰۸۳ ۝۱۰۸۴ ۝۱۰۸۵ ۝۱۰۸۶ ۝۱۰۸۷ ۝۱۰۸۸ ۝۱۰۸۹ ۝۱۰۹۰ ۝۱۰۹۱ ۝۱۰۹۲ ۝۱۰۹۳ ۝۱۰۹۴ ۝۱۰۹۵ ۝۱۰۹۶ ۝۱۰۹۷ ۝۱۰۹۸ ۝۱۰۹۹ ۝۱۱۰۰ ۝۱۱۰۱ ۝۱۱۰۲ ۝۱۱۰۳ ۝۱۱۰۴ ۝۱۱۰۵ ۝۱۱۰۶ ۝۱۱۰۷ ۝۱۱۰۸ ۝۱۱۰۹ ۝۱۱۱۰ ۝۱۱۱۱ ۝۱۱۱۲ ۝۱۱۱۳ ۝۱۱۱۴ ۝۱۱۱۵ ۝۱۱۱۶ ۝۱۱۱۷ ۝۱۱۱۸ ۝۱۱۱۹ ۝۱۱۲۰ ۝۱۱۲۱ ۝۱۱۲۲ ۝۱۱۲۳ ۝۱۱۲۴ ۝۱۱۲۵ ۝۱۱۲۶ ۝۱۱۲۷ ۝۱۱۲۸ ۝۱۱۲۹ ۝۱۱۳۰ ۝۱۱۳۱ ۝۱۱۳۲ ۝۱۱۳۳ ۝۱۱۳۴ ۝۱۱۳۵ ۝۱۱۳۶ ۝۱۱۳۷ ۝۱۱۳۸ ۝۱۱۳۹ ۝۱۱۴۰ ۝۱۱۴۱ ۝۱۱۴۲ ۝۱۱۴۳ ۝۱۱۴۴ ۝۱۱۴۵ ۝۱۱۴۶ ۝۱۱۴۷ ۝۱۱۴۸ ۝۱۱۴۹ ۝۱۱۵۰ ۝۱۱۵۱ ۝۱۱۵۲ ۝۱۱۵۳ ۝۱۱۵۴ ۝۱۱۵۵ ۝۱۱۵۶ ۝۱۱۵۷ ۝۱۱۵۸ ۝۱۱۵۹ ۝۱۱۶۰ ۝۱۱۶۱ ۝۱۱۶۲ ۝۱۱۶۳ ۝۱۱۶۴ ۝۱۱۶۵ ۝۱۱۶۶ ۝۱۱۶۷ ۝۱۱۶۸ ۝۱۱۶۹ ۝۱۱۷۰ ۝۱۱۷۱ ۝۱۱۷۲ ۝۱۱۷۳ ۝۱۱۷۴ ۝۱۱۷۵ ۝۱۱۷۶ ۝۱۱۷۷ ۝۱۱۷۸ ۝۱۱۷۹ ۝۱۱۸۰ ۝۱۱۸۱ ۝۱۱۸۲ ۝۱۱۸۳ ۝۱۱۸۴ ۝۱۱۸۵ ۝۱۱۸۶ ۝۱۱۸۷ ۝۱۱۸۸ ۝۱۱۸۹ ۝۱۱۹۰ ۝۱۱۹۱ ۝۱۱۹۲ ۝۱۱۹۳ ۝۱۱۹۴ ۝۱۱۹۵ ۝۱۱۹۶ ۝۱۱۹۷ ۝۱۱۹۸ ۝۱۱۹۹ ۝۱۲۰۰ ۝۱۲۰۱ ۝۱۲۰۲ ۝۱۲۰۳ ۝۱۲۰۴ ۝۱۲۰۵ ۝۱۲۰۶ ۝۱۲۰۷ ۝۱۲۰۸ ۝۱۲۰۹ ۝۱۲۱۰ ۝۱۲۱۱ ۝۱۲۱۲ ۝۱۲۱۳ ۝۱۲۱۴ ۝۱۲۱۵ ۝۱۲۱۶ ۝۱۲۱۷ ۝۱۲۱۸ ۝۱۲۱۹ ۝۱۲۲۰ ۝۱۲۲۱ ۝۱۲

باندې کول، او په خپل زړه کې د هغه سره محبت کول.

اووم سبب: د ټولو گناهونو نه توبه ویستل، بیا خاصکر د هغه گناهونو نه توبه ویستل چې د هغې په وجه په انسان باندې الله ﷻ دُشمن مسلط کوي، ځکه بعضې مصیبتونه په انسان باندې د خپلو بدو اعمالو په وجه راجي.

اتم سبب: صدقه او احسان کول. ځکه د بلاګانو دفع کولو، د بدنظر او حاسدانو شر دفع کولو د پاره صدقه ډیر بهترین او مؤثر علاج دی.

همدارنگې د خپلو نعمتونو شکریه اداء کول هم په کار دي ځکه په ناشکری سره دا نعمتونه زائل کیږي.

نهم سبب: د حسد کوونکي سره احسان کول، هغه ته نصیحت کول، او په هغه باندې مهربانه کیدل، دا کار اگر چې نفس ته ډیر گران دی خو چې د چا مرتبه د الله ﷻ په نزد اوچته وي هغه ته دا کار آسان دی، په دې سره به د حسد کوونکي دده سره محبت پیدا شي، او د هغه د شر نه به بچ شي.

لسم سبب: دا سبب د مخکیني ټولو اسبابو د پاره جامع دی، او دا د الله ﷻ وحدانیت منل او دا عقیده ساتل دي چې دا هر څه د الله ﷻ په قدرت کې دي، د الله ﷻ د حکم نه بغیر هیڅ شی انسان ته نفع او نقصان نشي رسولی. (۱).

(۱) قَالَ ابْنُ الْقَيِّمِ رَحِمَهُ اللَّهُ: وَيُنْدَفِعُ هَرُ الْحَاسِدِ عَنِ التَّحْسُدِ بِعَشْرَةِ أَسْبَابٍ: الْأَوَّلُ: التَّوَكُّلُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهِ، وَالتَّحَصُّنُ بِهِ وَاللُّجُؤُ إِلَى اللَّهِ. الْسَّبَبُ الثَّانِي: تَقْوَى اللَّهِ، وَحِفْظُهُ عِنْدَ أَمْرِهِ وَنَهْيِهِ. فَمَنْ اتَّقَى اللَّهَ تَوَقَّى اللَّهَ حِفْظَهُ، وَلَمْ يَكِلْهُ إِلَى غَيْرِهِ. الْسَّبَبُ الثَّالِثُ: الصَّبْرُ عَلَى عَذَابِهِ، وَأَنْ لَا يُقَاتِلَهُ وَلَا يَشْكُوهُ، وَلَا يُحَدِّثَ نَفْسَهُ بِأَذَاهُ أَصْلًا. فَمَا لَصِمَ عَلَى حَاسِدِهِ وَعَذَابِهِ بِسَبَلِ الصَّبْرِ عَلَيْهِ. الْسَّبَبُ الرَّابِعُ: التَّوَكُّلُ عَلَى اللَّهِ، فَمَنْ تَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ، وَالتَّوَكُّلُ مِنْ أَقْوَى الْأَسْبَابِ الَّتِي يَنْفَعُ بِهَا الْعَبْدُ مَا لَا يُطِيقُ مِنْ أَدَى الْخَلْقِ وَعَلَيْهِمْ وَعَدَاوَتُهُمْ. وَهُوَ مِنْ أَقْوَى الْأَسْبَابِ فِي ذَلِكَ، فَإِنَّ اللَّهَ حَسْبُهُ، أَمَّنْ كَافِيهِ. وَمَنْ كَانَ اللَّهُ كَافِيَهُ وَوَاقِيَهُ فَلَا مَقْلَعُ فِيهِ لِعَدُوِّهِ. الْسَّبَبُ الْخَامِسُ: قَوْلُ الْقَلْبِ مِنَ الْإِهْتِمَالِ بِهِ وَالْفِكْرِ فِيهِ، وَأَنْ يَقْصِدَ أَنْ يَنْخَوَّهَ مِنْ بَالِهِ كُلَّمَا خَطَرَتْهُ، فَلَا يَلْتَفِتْ إِلَيْهِ، وَلَا يَخَافُهُ، وَلَا يَمْلَأُ قَلْبَهُ بِالْفِكْرِ فِيهِ. وَهَذَا مِنْ أَلْفَعِ الْأَذْوِيَّةِ ← ← ← ←

په قرآن کریم کې ذکر دي :

﴿ وَإِنْ يَمْسُرْكُ اللَّهُ بَصُرًا فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ ۖ ﴾ (۱)

ترجمه : او که تاته الله تعالى څه تکليف اورسوي نو صرف د الله نه علاوه بل هيڅوک د هغې لرې کوونکی نشته ، او که هغه تاته څه خپر رسول او غواړي نو د هغه فضل هيڅوک نشي رد کولی .

← ← ← وَأَقْوَى الْأَسْبَابِ الْمُعِينَةُ عَلَى الْمِدْقَاعِ هِيَ . السَّبَبُ السَّادِسُ : وَهُوَ الْإِقْبَالُ عَلَى اللَّهِ . وَالْإِخْلَاصُ لَهُ وَجَعُ مَحَبَّتِهِ وَرِضَاؤُهُ وَالْإِنَابَةُ إِلَيْهِ فِي مَحَلِّ خَوَاطِرِ نَفْسِهِ وَأَمَانِيهَا كَدِبٌ فِيهَا دَبِيبُ تِلْكَ الْخَوَاطِرِ هَيْئًا حَقٌّ يَغْتَهَرُهَا وَيُغْمَرُهَا وَيُذَيِّبُهَا بِالْحِكْمَةِ . فَتَنْبُذُ خَوَاطِرَهُ وَهَوَاجِسَهُ وَأَمَانِيَهُ كُلَّهَا فِي مَحَابِّ الرَّبِّ . وَالتَّغَرُّبُ إِلَيْهِ . السَّبَبُ السَّابِعُ : تَجَرُّيدُ الشُّبُهَةِ إِلَى اللَّهِ مِنَ الذُّلُوبِ الَّتِي سَلَّطَتْ عَلَيْهِ أَعْدَاءُهُ . فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ : وَمَا أَصْبَحُ مِنْ مُجِيبَةٍ قَبْلَ مَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ (النورى آیه ۲۰) . السَّبَبُ الثَّامِنُ : الْقَدَرَةُ وَالْإِحْسَانُ مَا أَمْكَنَهُ . قَبْلَ يَذَرُكَ شَيْئًا عَجِيبًا فِي دَفْعِ الْبَلَاءِ . وَدَفْعِ الْعَيْنِ . وَخَيْرِ الْحَايِدِ وَلَوْ لَمْ يَكُنْ فِي هَذَا إِلَّا بِتَجَارِبِ الْأُمَمِ قَدِيمًا وَحَدِيثِ كُفْيٍ بِهِ . فَمَا حَرَسَ الْعَبْدُ نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْهِ بِشَيْءٍ شُكْرًا وَلَا عَزَّضَهَا لِلزَّوَالِ بِشَيْءٍ الْعَمَلِ فِيهَا بِتَعَاصِي اللَّهِ . وَهُوَ كُفْرَانُ النِّعَةِ . وَهُوَ بَابٌ إِلَى كُفْرَانِ الْمُنْعِمِ . السَّبَبُ الثَّامِنُ : وَهُوَ مِنْ أَصْعَبِ الْأَسْبَابِ عَلَى النَّفْسِ . وَأَشَقِّهَا عَلَيْهَا . وَلَا يَوْفَى لَهُ إِلَّا مَنْ عَقَرَهُ حَقُّهُ مِنَ اللَّهِ . وَهُوَ الْخَفَاءُ نَارِ الْحَايِدِ وَالبَاغِي وَالْمُؤْذِي بِالْإِحْسَانِ إِلَيْهِ . فَكُنْ زَادَ أَدَى وَهَرًا وَهَيْئًا وَحَسَدًا اِزْدَدَتْ إِلَيْهِ إِحْسَانًا . وَلَهُ نَصِيحَةٌ . وَعَلَيْهِ حَقَقَةٌ . وَمَا أَكْثَنَكَ تُصَدِّقُ بِأَنَّ هَذَا يَكُونُ قَضَا عَنْ أَنْ تَتَعَاطَا . فَاسْتَجِبِ الْآنَ إِلَى قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ : وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ اذْفَعِ بِالْجِيهِ مِنْ أَحْسَنِ قَوْلِ الدُّرِيِّ بَيِّنَتْ وَبَيَّنَتْ عَنَّا وَدَّةً كَاكَّةً وَإِلَى عَيْنِهِ ۝ وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا ۝ وَمَا يُلْقِيهَا إِلَّا ذُو حُجَّةٍ عَظِيمٍ ۝ وَمَا

السَّبَبُ الْعَاشِرُ : وَهُوَ الْجَامِعُ بَيْنَ حَقِّكَ مِنَ الْمُخِطِّ نَكْثًا فَاسْتَعِذْ بِالْمَوْلَانِ هُوَ السَّيِّئُ الْعَلِيمُ . (فصل آیه ۳۲ - ۳۶) .

بَيِّنَتْ نَجْوَى . وَعَلَيْهِ مَنَازِلُ هَذِهِ الْأَسْبَابِ . وَهُوَ تَجَرُّيدُ الشُّبُهَةِ . وَالتَّوَحُّلُ بِالْفِكْرِ فِي الْأَسْبَابِ إِلَى السَّبَبِ الْغَرِيزِ الْحَكِيمِ . وَالْعِلْمُ بِأَنَّ هَذِهِ الْأَلَاةَ بِمَنْزِلَةِ حَرَكَاتِ الرِّيَاحِ . وَهِيَ بَيْنَ مُحَرِّكِهَا . وَقَاطِرِهَا وَبَارِقِهَا . وَلَا تَصْرُ وَلَا تُنْفَعُ إِلَّا بِأَنْفِهِ . فَهُوَ الَّذِي يُخَسِّنُ عَبْدَهُ بِهَا . وَهُوَ الَّذِي يُضَرِّفُهَا عَنْهُ وَحْدَهُ لَا أَحَدَ سِوَاهُ . قَالَ تَعَالَى : وَإِنْ يَسْنَحَ اللَّهُ بِكَ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ .

انصارى القاب لى الله ص ۵۸۵ ، ۵۹۳ .

(۱) نور آیه ۱۰۷ .

چې چاته د حسد په وجه څه ضرر رسېدلې وي دهغې علاج

چاته چې د حاسد د حسد په وجه څه ضرر رسېدلې وي نو ددې ټبوي علاج دادی چې :
دا دې تعوذات ډیر لولي ، یعنی سورة الفلق ، سورة الناس ، سورة الفاتحة او آیه
الکرسي دې ډیره وایي ، همدارنگې په احادیثو مبارکه و کې چې کوم تعوذات ذکر شوي
هغه دې هم وایي لکه :

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ .

همدارنگې په احادیثو مبارکه و کې چې کومې دغاګانې ذکر شوي هغه دې هم وایي ،
لکه حضرت جبریل علیه السلام چې نبی علیه السلام ته کومه دغا خودلې وه ، کومه چې په
مسلم شریف کې ذکر ده :

بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ ، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ حَاسِدٍ ، اللَّهُ يَشْفِيكَ بِاسْمِ
اللَّهِ أَرْقِيكَ . (۱)

نو په دې سره به د حسد ضرر ختم شي . (۲)

چې د کوم حاسد د حسد په وجه بل ته ضرر رسي دهغه د پاره تدبیر

که چاته دا معلومه شي چې زما د حسد په وجه بل ته ضرر رسي نو په احادیثو مبارکه و
کې دداسې کس د پاره دا تدبیر خودل شوی چې دا حاسد به د هغه بل کس د پاره د برکت دغا

(۱) عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رضي الله عنه ، أَنَّ جَبْرِيلَ عليه السلام أَمَّا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ اهْتَكَيْتَ ؟ فَقَالَ :
لَعَمْرُ . قَالَ : بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ ، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ حَاسِدٍ . اللَّهُ يَشْفِيكَ بِاسْمِ اللَّهِ
أَرْقِيكَ . صحيح مسلم كتاب السلام باب الطلب والتعرض والرقى رقم الحديث ۴۰ (۲۱۸۶) ، سنن ابن ماجه رقم الحديث
۳۵۲۳ ، سنن الترمذي رقم الحديث ۹۷۲ .

(۲) عِلَاجُ الْمُحْسُودِ مِنْ لَحِقٍ بِهِ مِنْ أَذَى بِسَبَبِ الْحَسَدِ : الْمَقْصُودُ بِالْعِلَاجِ هَذَا الْعِلَاجُ النَّبَوِيُّ لِبَلَاءِ الْعِلَّةِ
وَهُوَ أَلْوَعُ : أَحَدُهَا : الْإِكْتِازُ مِنَ التَّعَوُّدِ ، وَمِنْ ذَلِكَ قِرَاءَةُ الْمُعَوِّذَاتَيْنِ ، وَقَارِئَةُ الْكِتَابِ ، وَآيَةُ الْكُرْسِيِّ .
وَالْتَعَوُّذَاتِ النَّبَوِيَّةُ ، كَقَوْلِهِ " أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ " . الْثَانِي : الرُّقَى : وَمِنْ أَمَلِهَا رُقِيَّةُ
جَبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّتِي رَوَاهَا مُسْلِمٌ فِي صَحِيحِهِ وَهِيَ : بِاسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ ....
الموسوعة الفقهية الكويتية ج ۱۷ ص ۲۷۶ حسد .

کوي ، او چې د هغه نعمت ورته بنائسته معلوم شي نو دا به ” مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ “
وايي ، نو بيا به دده د حسد په وجه بل ته ضرر نه رسي . (۱)

د غوندې تقرير خلاصه

د غوندې تقرير خلاصه دا رااووته چې حسد ډيره خطرناکه بيماري ده : په قرآن کریم کې د
حسد کوونکي د شر نه د پناه غوښتلو حکم شوی ، نبي عليه السلام د حسد نه منع کړی ، د
حسد په وجه د انسان نېک اعمال ختمیږي .

حسد د انسان دين او دنيا دواړو ته نقصان رسوي ، د انسان په زړه کې ايمان او حسد نه
جمع کیږي ، په آسمانونو او زمکه کې د اولنۍ ګناه سبب همدا حسد و .

د حسد کوونکي دُعا نه قبلېږي ، حسد کوونکی د الله ﷻ د نعمتونو دُشمن دی ، دا د
الله ﷻ په تقسیم باندې راضي نه وي ، او د هغه سره جګړه کوونکی وي .

حسد کوونکی هر ځای د نقصان سره مخامخ کیږي ، حسد داسې خطرناکه بيماري ده
چې ددې نقصان اول په خپله حسد کوونکي ته رسي ، او ددې ډیر ضررونه دي ، لهدا د هیچا
سره حسد په کار ندي .

څوک چې د حسد نه بچ شو نو دا خلق کامیاب دي ، دوی ته په احادیثو کې د جنت زیرې
ورکړې شوی ، دوی د الله ﷻ په نزد مُقَرَّب خلق دي .

(۱) وَمِمَّا يُذْفَعُ بِهِ ضَرَرُ الْخَاسِدِ عَنْ غَيْرِهِ دُعَاؤُهُ لِغَيْرِهِ بِالْبِرَّةِ ، وَقَوْلُهُ : مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ . كُنَّا فِي قَوْلِهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ فِي الْحَدِيثِ الَّذِي رَوَاهُ أَبُو أُمَامَةَ عَنْ أَبِيهِ : إِذَا رَأَى أَحَدَكُمْ مِنْ أَخِيهِ مَا
يُغْضِبُهُ فَلْيَنْدِعْ لَهُ بِالْبِرَّةِ . سنن ابن ماجه باب الغين رقم الحديث ۳۵۰۹ ، وصححه ابن حبان .

وَكُنَّا فِي قَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ حَدِيثِ الْأَسَنِ : مَنْ رَأَى شَيْئًا فَأَعْجَبَهُ فَقَالَ : مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا
بِاللَّهِ . كَمْ يَضُرُّهُ . مسند البرار رقم الحديث ۷۳۳۹ ، شعب الايمان ج ۶ ص ۲۱۳ ، مجمع الزوائد ۱۰۹/۵ .

وَرَوَى هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ كَانَ إِذَا رَأَى شَيْئًا يُغْضِبُهُ ، أَوْ دَخَلَ حَائِطًا مِنْ حَيْطَانِهِ قَالَ : مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ
إِلَّا بِاللَّهِ . زاد المعاد ۱۱۹/۳ ، وسنن الحقائق مع حاشية الشلبي ۱۶/۶ - ۱۷ ، وابن عابدين ۲۳۲/۵ - ۲۳۳ . الموسوعة

الفقهية الكويتية ج ۱۷ ص ۲۷۶ حسد .

نو انسان ته په کار دي چې د حسد د ټولو آسبابو نه ځان اوساتي ، او علماؤ چې د حسد کوم علاج خودلی هغه عملي کړي .

دُعا

الله تعالی دې زموږ د ټولو زړونه د حسد او نورو باطني بیماریو نه پاک کړي ، او ربِّ کائنات دې په موږ ټولو کې بهترین صفات پیدا کړي .

آمِنْ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَإِنَّكَ لَعَلَّ خُلِقْتَ عَظِيمٌ ۝ الْقَلَمُ ابْدَ ۲

د خوش اخلاقی فضائل

او د نبی ﷺ د خوش اخلاقی واقعات

تالیف

أَبُو الشَّيْخِ مَوْلَانَا نُورُ الْهُدَى عَفِي عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُ الْعُلُومِ فِيضُ الْقُرْآنِ كَاخِيل كَالُونِي مُرْدَان

نوت :

دا آئنده تقرير په دوه (۲) غټو عنواناتو باندې تقسيم دی :

۱ . د خوش اخلاقۍ فضائل او فوائد (صفحه ۶۲)

۲ . د نبي عليه السلام د خوش اخلاقۍ واقعات (صفحه ۸۸)

که د مقرر سره وخت زيات وي نو ټول تقرير په يوه جُمعه کې هم بيانولې شي ، خو
که وخت ورسره کم وي نو هر عنوان دې په ځانله ځانله جُمعه کې بيان کړي .

ابوالشمس عفي عنه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
د خوش اخلاقي فضائل او فوائد

الْحَمْدُ لِلَّهِ وَحْدَهُ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ ، وَلَا رَسُولَ بَعْدَهُ ، وَهُوَ خَاكُمُ النَّبِيِّينَ ، وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ ، وَعَلَى مَنْ تَبِعَهُ وَتَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ، أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ : ﴿ وَأَنْتَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ ۝ (١) ۝ ﴾ وَقَالَ تَعَالَى : ﴿ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا ۝ (٢) ۝ ﴾ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنْ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا . (٣) وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ : إِنْ مِنْ خَيْرِكُمْ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا . (٤) صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ .

(١) القلم آية ٤ .

(٢) البقرة آية ٨٣ .

(٣) صحيح البخاري كتاب أصحاب النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باب مناقب عبد الله بن مسعود رضي الله عنه رقم الحديث ٣٧٥٩ ، مشكاة المصابيح باب الزُّفِّي وَالْحَيَاءُ وَحُسْنِ الْخُلُقِ الْفَضْلُ الْأَوَّلُ رقم الحديث ٥٠٧٤ (٧) ، المعجم الاوسط رقم الحديث ٧٦٩٧ ، شعب الايمان رقم الحديث ٧٦١٩ ، كنز العمال رقم الحديث ٥١٥٤ .

وفي رواية : عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : إِنْ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا ..... سنن الترمذي أبواب البرِّ وَالصَّلَوةِ باب مَا جَاءَ فِي مَقَالِي الْأَخْلَاقِ رقم الحديث ٢٠١٨ قال الابناني : صحيح . مشكاة المصابيح باب البيان والشعر الفصل الثاني رقم الحديث ٣٧٩٨ (١٦) ، رياض الصالحين رقم الحديث ٦٣٠ ، الكفا للذهبي ج ١ ص ٢٢٤ الكبيرة السُّنَنُ الجَدِيدُ والمراء واللد ، الزواجر ج ١ ص ١١٦ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٦٦٢ (٢٤) ، ورقم الحديث ٢٨٩٧ (٨) .

(٤) صحيح البخاري كتاب المناقب باب صفة النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ٣٥٥٩ ، مشكاة المصابيح باب الزُّفِّي وَالْحَيَاءُ وَحُسْنِ الْخُلُقِ الْفَضْلُ الْأَوَّلُ رقم الحديث ٥٠٧٥ (٨) ، الآداب للبيهقي رقم الحديث ١٥٢ ، شعب الايمان رقم الحديث ٧٦١٧ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ١٧٥٢٧ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم ٢٦٦٠ (٢) الترغيب في حسن الخلق وفعله .

تمهیدي خبره

عزت مندو مسلمانانو وروڼو ! په قرآن کریم او احادیثو مبارکه و کې چې د انسان کوم بهترین صفات ذکر شوي په هغې کې یو بهترین صفت "خوش اخلاقي" هم ده ، د خوش اخلاقي په وجه د مسلمانانو سره د دواړو جهانو د کامیابی و عده شوی ، خوش اخلاقي د دین حصه او بهترین عمل دی ، او دا د ټولو ښه صفاتو د پاره جامع صفت دی .

د خوش اخلاقي تعریف

علامه جرجاني: رَحْمَةُ اللَّهِ د خوش اخلاقي تعریف داسې کړی :
خوش اخلاقي د نفس داسې هیئت راسخه دی چې ددې په وجه دده نه ښائسته اخلاق په آسانی باندې صادريږي . (۱)

بعضې علماؤ د خوش اخلاقي تعریف داسې کړی :

التَّحَلُّی مِنَ الرَّذَائِلِ، وَالتَّحَلُّی بِالْفَضَائِلِ . (۲)

(۱) اَلْخُلُقُ فِي اللُّغَةِ : هُوَ الْعَادَةُ ، وَالسَّجِيَّةُ ، وَالطَّبْعُ ، وَالْمَرْوَةُ ، وَالذِّين . موسوعة الاخلاق ج ۱ ص ۲۱ الخراز .
قال ابن منظور : اَلْخُلُقُ ، بِضَمِّ اللّامِ وَسُكُونِهَا : وَهُوَ الذِّين وَالطَّبْعُ وَالسَّجِيَّةُ . لسان العرب ۸۶/۱۰ فصل الخاء .
واصطلاحاً : قال الجرجاني : اَلْخُلُقُ : عِبَارَةٌ عَنْ هَيْئَةٍ لِلنَّفْسِ رَاسِخَةٍ تَصُدِّرُ عَنْهَا الْأَفْعَالُ بِسُهُوَةٍ وَيُسِرُّ مِنْ غَيْرِ حَاجَةٍ إِلَى فِكْرٍ وَرَوِيَّةٍ ، فَإِنْ كَانَتْ الْهَيْئَةُ بِحَيْثُ تَصُدِّرُ عَنْهَا الْأَفْعَالُ الْجَمِيلَةَ عَقْلاً وَشَرْعاً بِسُهُوَةٍ سُمِّيَتْ الْهَيْئَةُ " خُلُقًا حَسَنًا " ، وَإِنْ كَانَ الصَّادِرُ مِنْهَا الْأَفْعَالُ الْقَبِيحَةَ سُمِّيَتْ الْهَيْئَةُ " خُلُقًا سَيِّئًا " .

وإما قلنا : إنه هيئة راسخة ؛ لأن من يصدر منه بذل المال على الندور بحالة عارضة لا يقال : خلقه السخاء . ما لم يثبت ذلك في نفسه ، وكذلك من تكلف السكوت عند الغضب بجهد أو روية لا يقال : خلقه الحلم . وليس الخلق عبارة عن الفعل ، فرب شخص خلقه السخاء ولا يبذل إما لفقد المال أو لمنازع ، وربما يكون خلقه البخل وهو يبذل لباعث أو رياء . التعريفات للجرجاني ص ۱۰۱ باب الخاء .

وفي الاصطلاح يطلق إطلاقين أحدهما أعم من الثاني ، فيطلق على الصفة التي تقوم بالنفس على سبيل الترسوخ ويستحق الموصوف بها المدح أو الذم ، ويطلق على التمسك بأحكام الشرع وآدابه فعلاً وتركاً . من اخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ج ۱ ص ۳۹ الحلاله صلى الله عليه وسلم .

(۲) مدارج السالكين بين منازل إياك نعبد وإياك نستعين ج ۲ ص ۲۹۴ فضل الذين كُتِبَ خُلُقٌ . سوء الخلق ج ۱ ص ۹۷ .

خراب صفتونه د ځان نه لرې کول، او په ښه صفتونو باندې ځان ښائسته کول.
 علماؤ د خوش اخلاقي نور تعريفونه هم کړي. (۱)

الله ﷻ د نبي عليه السلام صفت په خوش اخلاقي سره کړی

خوش اخلاقي داسې بهترين صفت دی چې په قرآن مجيد کې د نبي عليه السلام صفت په خوش اخلاقي سره شوی، الله تعالى فرمايي: ﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ (۲).
 ترجمه: او (اې پيغمبره!) يېشکه ته په اوچتو اخلاقو باندې (موصوف) یی.
فائده: د قرآن کریم سورة القلم په ابتدائي آيت کې الله تعالى قسم او کړو او بيا يې په څلورم آيت کې د نبي عليه السلام صفت دا ذکر کړو چې: اې پيغمبره! ته د اخلاقو په اوچته مرتبه باندې یی.

د رسول الله ﷺ اخلاق "په قرآن کریم باندې عمل کول" وو

۱. په مسلم شريف کې اوږد حديث ذکر دی، حضرت سعد بن هشام رضي الله عنه فرمايي....
 ما حضرت عائشي رضي الله عنها ته وويل:

(۱) وَقِيلَ: إِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ بِذَلِكَ النَّدَى، وَكَفُّ الْأَذَى، وَاجْتِنَالُ الْأَذَى.

وَقِيلَ: حُسْنُ الْخُلُقِ: بِذَلِكَ الْجَبِيلِ، وَكَفُّ الْقَبِيحِ. مدارج السالكين ج ۲ ص ۲۹۴ فَضْلُ النَّبِيِّ كُلُّهُ خُلُقٌ.

قال الماوردي رحمه الله: وَحُسْنُ الْخُلُقِ أَنْ يَكُونَ سَهْلَ الْعَرِيكَةِ، كَيْفَ الْجَانِبِ، طَلِيقَ الْوَجْهِ، قَلِيلَ التَّفَوُّرِ.

كَلِمَاتُ الْكَلِمَةِ. ادب الدنيا والدين ص ۲۳۳ أَلْفَضْلُ الثَّانِي فِي حُسْنِ الْخُلُقِ

وقال الشيخ ابن سعدي رحمه الله في حسن الخلق: هو خلق فاضل عظيم، أساسه الصبر والحلم والرغبة في مكارم الأخلاق، وآثاره العفو والصفح عن السيئتين وإيصال المنافع إلى الخلق أجمعين، فهو احتمال الجنائيات، والعفو عن الزلات، ومقابلة السيئات بالحسنات، وقد جمع الله ذلك في آية واحدة وهي قوله: {خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ}. الرابض الناضرة لابن سعدي ص ۶۸. سوء الخلق ج ۱ ص ۸۰.

نوبت: د خد نور تعريفونه روستو په صفحه ۱۴۱ باندې تفصيل سره راروان دي. ابوالمحسن علي عنه

يَا أَمْرَ الْمُؤْمِنِينَ ا أَلْبِئْسَ عَنِ خُلُقِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .
 اي د مؤمنانو مور ۱ ماته د رسول الله صلى الله عليه وسلم د اخلاقو متعلق خبر راکړه .
 نو حضرت عائشې راته او فرمايل :
 اَلَسْتُ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ ؟ ايا ته قرآن کريم نه لولي ؟
 ما ورته وويل : کولم يې . هغې او فرمايل :
 فَإِنَّ خُلُقَ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ الْقُرْآنَ .
 بيشکه د نبي عليه السلام اخلاق ” قرآن کريم “ وو . (۱)
 (يعنى د قرآن کريم په ټولو احکاماتو باندې عمل کول وو) . (۲)

(۱) عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ بْنِ عَامِرٍ رضي الله عنه ..... فَقُلْتُ: يَا أَمْرَ الْمُؤْمِنِينَ ا أَلْبِئْسَ عَنِ خُلُقِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَتْ: « اَلَسْتُ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ ؟ » قُلْتُ: بَلَى . قَالَتْ: « فَإِنَّ خُلُقَ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ الْقُرْآنَ » . صحيح مسلم . كِتَابُ صَلَاةِ السَّافِرِينَ وَقَصْرُهَا . بَابُ جَمَاعَةِ صَلَاةِ اللَّيْلِ . وَمَنْ نَامَ عَنْهُ أَوْ مَرِضَ . رَقْمُ الْحَدِيثِ ۱۳۹ (۷۴۶) ، مِنْ النَّسَائِيِّ . بَابُ قِيَامِ اللَّيْلِ . رَقْمُ الْحَدِيثِ ۱۶۰۱ ، الْمُسْتَدْرَكُ عَلَى الصَّحِيحِينَ لِلْحَاكِمِ . رَقْمُ الْحَدِيثِ ۲۲۲۲ ، صحيح ابن حبان . فصل في قيام الليل رقم ۲۵۵۱ ، مشكوة المصابيح . باب الوتر . الفصل الاول رقم ۱۲۵۷ (۴) .
 وفي رواية : عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ بْنِ عَامِرٍ رضي الله عنه . قَالَ: أَتَيْتُ عَائِشَةَ رضي الله عنها . فَقُلْتُ: يَا أَمْرَ الْمُؤْمِنِينَ ا أَخْبِرْنِي بِخُلُقِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَتْ: كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ ، أَمَا تَقْرَأُ الْقُرْآنَ ، قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: { وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ } . مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۲۴۶۰۱ ، و رقم الحديث ۲۵۳۰۲ .

(۲) (فَإِنَّ خُلُقَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ الْقُرْآنَ) أَيْ: كَانَ خُلُقُهُ جَمِيعَ مَا فَصِّلَ فِي الْقُرْآنِ مِنْ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ . فَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ مُتَحَلِّيًا بِهِ . وَقِيلَ: تَعْنِي كَانَ خُلُقُهُ مَذْكُورًا فِي الْقُرْآنِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: { وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ } [الفلم آه ۳] تَعْنِي أَنَّ الْعَظِيمَ إِذَا عَقَلَهُ أَمْرًا لَمْ يُقَدِّرْ أَحَدٌ قَدْرَهُ . وَلَمْ يَعْرِفْ أَحَدٌ كَوْرَهُ . وَقَالَ صَاحِبُ الْإِحْيَاءِ: أَرَادَتْ بِقَوْلِهَا كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ مِثْلَ قَوْلِهِ تَعَالَى: { خُذِ الْعَفْوَ } [الاعراف آه ۱۹۹] الْآيَةِ . وَقَوْلِهِ { إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ } [السحل آه ۹۰] الْآيَةِ . وَقَوْلِهِ: { وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ } [اللسان آه ۱۷] ، وَقَوْلِهِ تَعَالَى: { فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ } [المائدة آه ۱۳] ، وَقَوْلِهِ تَعَالَى: { وَالْكَافِرِينَ الْغَيْظُ } [العافين عَنِ النَّاسِ] [آل عمران آه ۱۳۴] . وَقَوْلِهِ تَعَالَى: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِمَّنَ الظَّنِّ } [الحجرات آه ۱۲] مِنَ الْآيَاتِ الدَّالَّةِ عَلَى تَهْدِيْبِ الْأَخْلَاقِ الدَّائِمِيَّةِ ، وَتَحْصِيلِ الْأَخْلَاقِ الْحَمِيدَةِ . مَرْفُوعٌ الْمَتَابِ . شرح مشكاة المصابيح ج ۳ ص ۹۴۱ في تشریح حدیث ۱۲۵۷ .

۲. په ځنې احادیثو کې داسې ذکر دي چې د حضرت عائشې رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا نه د نبی علیه السلام د اخلاقو متعلق پوښتنه اوشوه، نو دې ورته وفرمایل: **كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ**.
 د رسول الله صلی الله علیه وسلم اخلاق په قرآن کریم باندې عمل کول وو. (۱)
 یعنی په قرآن کریم کې چې الله تعالی د کومو کارونو حکم کړی نبی علیه السلام به هغه کول، او د کومو کارونو نه یې چې منع کړی د هغې نه به یې ځان ساتل. (۲)
 او خوش اخلاقي همدې ته وایي چې انسان په ټولو هغه بهترینو صفاتو باندې عمل او کړي چې په قرآن کریم کې ذکر شوي، او د ټولو بدو صفاتو نه ځان اوساتي.

په خوش اخلاقی سره د الله سُبْحَانَهُ د حکم تابعداري راځي

الله رب العزت فرمایي:

﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾. (۳)

ترجمه: ته معافي کوه، د نېک کار حکم کوه، او د جاهلانو نه مخ واړوه.
 (یعنی د هغوی نه ډډه او کره او پرواه یې مه کوه).

حضرت عبد الله بن زبیر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمایي چې دا آیت د اخلاقو په باره کې نازل شوی. (۴)

(۱) عَنْ الْحَسَنِ قَالَ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنْ خُلُقِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ فَقَالَتْ: كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ. مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۲۵۸۱۳، شرح السنة للبغوي باب حسن الخلق ج ۱۳ ص ۷۶، صحيح

الادب المفرد رقم الحديث ۲۳۲/۳۰۸ باب من دعا الله ان يحسن خلقه.

(۲) ... وَلَئِنْ قَالَتِ الصِّدِّيقَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: كَانَ خُلُقُهُ الْقُرْآنَ. أَيِ يَأْتِي بِمَا أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ. وَيَنْتَهِي عَمَّا

كَهَى اللَّهُ عَنْهُ. مرقاة المفاتيح ج ۱ ص ۱۱۹ في شرح حديث ۴۶.

(۳) الاعراف آیه ۱۹۹.

(۴) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ ﴾ قَالَ: مَا أَلَزَلَ اللَّهُ إِلَّا فِي أَخْلَاقِ النَّاسِ. صحيح البخاري كتاب تفسير القرآن باب: خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ رقم الحديث ۴۶۲۳.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَمَرَ اللَّهُ كَبِيَّةَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَأْخُذَ الْعَفْوَ مِنْ أَخْلَاقِ النَّاسِ، أَوْ كَمَا قَالَ. صحيح البخاري كتاب تفسير القرآن باب: خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ رقم الحديث ۴۶۲۴.

نبي عليه السلام د ښه اخلاقو د تكميل د پاره رالېږلې شوې ؤ

رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي:

إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ صَالِحَ الْأَخْلَاقِ. (۱)

يشكه زه ددې د پاره رالېږلې شوې يم چې د ښو اخلاقو تكميل او كړم.

يعني د نيا ته زما د راتللو غټ مقصد دادی چې انساني ښائسته اخلاق بيان كړم، او دا درجه كمال ته اورسوم.

دا مذكوره حديث په نورو الفاظو سره هم بيان شوی. (۲)

د خوش اخلاقي په وجه د الله ﷻ محبوب جوړيدل

د خوش اخلاقي په وجه انسان د الله ﷻ محبوب جوړېږي، ځكه ښائسته اخلاق الله ﷻ ته ډير خوښ دي.

حضرت اسامه بن شريك رضي الله عنه فرمايي چې مونږ د نبي كريم صلى الله عليه وسلم په مجلس كې داسې (په ادب باندې) ناست وو گويا چې زمونږ په سرونو باندې مرغۍ ناستې دي، په مونږ كې هيچا خبرې نه كولى، په دې وخت كې نبي عليه السلام ته څه خلق راغلل (هغوى د پيغمبر عليه السلام نه څه پوښتنې او كړې، دوى ورته جواب ور كړو)، هغوى دا پوښتنه

(۱) مستد احمد مخرجا رقم الحديث ۸۹۵۲، مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ۳۱۷۷۳، الادب المفرد مخرجا رقم الحديث ۲۷۳ باب حسن الخلق، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۴۲۲۱ وقال الحاكم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ مُسْلِمٍ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. وواقعه الذهبي. السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۲۰۷۸۳، الآداب للبيهقي رقم الحديث ۱۵۳، شعب الايمان رقم الحديث ۷۶۰۹، شرح السنة للبهقي رقم الحديث ۳۶۲۲، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۳۶۸۳ باب مكارم الاخلاق.

(۲) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ حُسْنَ الْأَخْلَاقِ. موطا الإمام مالك ۹۰۴/۲ كِتَابُ حُسْنِ الْخُلُقِ بَابُ مَا جَاءَ فِي حُسْنِ الْخُلُقِ رقم الحديث ۸، مشكوة المصابيح باب الرلق والعباء وحسن الخلق الفصل الثالث رقم الحديث ۵۲۱۸، كنز العمال رقم الحديث ۵۲۱۸.

وفي رواية: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ. السنن الكبرى للبيهقي كِتَابُ الشَّهَادَاتِ بَابُ بَيَانِ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ وَمَقَالِهَا... رقم الحديث ۲۰۷۸۲، مستد البزار رقم الحديث ۸۹۴۹، شرح السنة للبهقي رقم الحديث ۳۶۲۲، كنز العمال رقم الحديث ۵۲۱۷.

هم او كړه : **فَمَنْ أَحَبَّ عِبَادَ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ؟**

د الله ﷻ په بندگانو کې الله ته محبوب کس څوک دی؟

نبي عليه السلام ورته او فرمايل :

أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا . په دوی کې چې د چا اخلاق ډیر ښائسته وي . (۱)

بل دا چې په ښائسته اخلاقو کې ” دیو بل سره احسان کول ، صبر کول ، او عدل کول “

هم دي ، او الله تعالی ددې درې واړه قسمه خلقو سره محبت کوي .

الله ﷻ فرمایي : ﴿ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾ . (۲)

ترجمه : او احسان (نیکی) کوئ ، بيشکه الله تعالی نیکی کوونکي خلق خوښوي .

﴿ وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴾ . (۳)

ترجمه : او الله تعالی صابرين خوښوي .

﴿ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴾ . (۴)

ترجمه : بيشکه الله تعالی انصاف کوونکي خوښوي .

د ښه اخلاقو واله کس به د قیامت په ورځ نبي ﷺ ته محبوب او مقرب وي

د چا اخلاق چې ښه وي نو داسې کس به د قیامت په ورځ رسول الله ﷺ ته

محبوب او مقرب وي :

۱ . د بخاري شریف حدیث دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

(۱) عَنْ أَسَمَةَ بْنِ شَرِيكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ عَلَى رُءُوسِنَا الظُّفُورُ . مَا

يَتَكَلَّمُ مِنَّا مُتَكَلِّمٌ إِذْ جَاءَهُ أَتَانٌ ..... قَالُوا : فَمَنْ أَحَبَّ عِبَادَ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ؟ قَالَ : أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا . المعجم الكبير

للطبراني باب الأُفْرِ باب ما جاء في التَّداوي وَكُلُّوا الْهَيْبَةَ وَحَسْبُ الْكُلِّي وَلَمْ يَحْدِثْ ۴۷۱ ، وقال الهيثمي في المجمع

۸/۲۲ : رجاله رجال الصحيح . سره الخلق ج ۱ ص ۸۴ .

(۲) البقرة آية ۱۹۵ .

(۳) آل عمران آية ۱۳۶ .

(۴) المائدة آية ۳۲ .

إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا. (۱)

ییشکه په تاسو کې ماته ډیر محبوب هغه کس دی چې د چا اخلاق ډیر ښه وي. (۲)

۲. په ترمذي شریف او مشکوٰۃ شریف کې ددې حدیث سره نوره اضافه هم شته ، رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمایي :

إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا. وَإِنْ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّرَاوُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ وَالْمُتَفَيِّهُونَ.

ییشکه د قیامت په ورځ به په تاسو کې ماته ډیر محبوب او د مجلس په اعتبار سره ډیر مقرب هغه خلق وي چې په تاسو کې د چا اخلاق ډیر ښه وي ، او ییشکه د قیامت په ورځ به په تاسو کې ماته ډیر مبغوض او زما د مجلس نه ډیر لرې خلق هغه وي چې (د چا اخلاق خراب وي ، یعنی کوم چې) په ناحقه او تکلف سره ډیرې خبرې کوي ، بې احتیاطه په تکلف سره او ږدې خبرې کوي ، او تکبر کوي. (۳)

۳. حضرت عبدالله بن عمرو رضی الله عنه فرمایي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم (د صحابه کرامو) په یو مجلس کې او فرمایي :

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟

آیا زه تاسو ته د هغه کس په باره کې خبر درکړم چې هغه به په تاسو کې ماته د قیامت په

(۱) صحیح البخاري کتاب اصحاب النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَابُ مَنْ أَقْبَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رَقْمُ الْحَدِيثِ ۳۷۵۹ ، مشكاة المصابيح بَابُ الزُّفَى وَالْحَيَاءِ وَحُسْنِ الْخُلُقِ الْفَضْلُ الْأَوَّلُ رَقْمُ الْحَدِيثِ ۵۰۷۴ (۷) ، المعجم الاوسط رَقْمُ الْحَدِيثِ ۷۶۹۷ ، شعب الایمان رَقْمُ الْحَدِيثِ ۷۶۱۹ ، كنز العمال رَقْمُ الْحَدِيثِ ۵۱۵۴ .

(۲) (إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ) أَي: أَكْثَرُكُمْ مَحَبَّةً لِي أَوْ أَغْلَبَكُمْ مَحَبُوبِيَّةً عِنْدِي (أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا) أَي: شَمَائِلَ مَرْضِيَّةٍ مُرَاغَى فِيهَا حُدُودَ الزُّبُونِيَّةِ وَالْعُبُودِيَّةِ. مولاة المفاتيح ج ۸ ص ۳۱۷۴ فی تشریح حدیث ۵۰۷۳ .

(۳) سنن الترمذي أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصَّلَاةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي مَقَالِي الْأَخْلَاقِ رَقْمُ الْحَدِيثِ ۲۰۱۸ قَالَ الْإِسْلَامِيُّ: صَحِيح. مشكاة المصابيح باب البیان والشعر الفصل الثاني رَقْمُ الْحَدِيثِ ۴۷۹۸ (۱۶) ، رياض الصالحين رَقْمُ الْحَدِيثِ ۶۳۰ ، الكفاة للذهبي ج ۱ ص ۲۲۴ الكبيرة السبب الجدول والمراء واللدد ، الزواجر ج ۱ ص ۱۱۶ ، صحيح الترغيب والترهيب رَقْمُ الْحَدِيثِ ۲۶۶۲ (۲۴) ، و رَقْمُ الْحَدِيثِ ۲۸۹۷ (۸) .

ورځ ډیر محبوب او د مجلس په اعتبار سره ډیر مقرب وي؟
 نبي عليه السلام درې (۳) کړت دا پوښتنه او کړه.
 صحابه کرام رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ فرمایي چې مونږ ورته وویل: ای د الله رسوله! د هغه په باره کې
 راته (ضرور) خبر راکړی. نو نبي عليه السلام او فرمایي: **أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا.**
 (د قیامت په ورځ به ماته ډیر محبوب او مقرب هغه کس وي) په تاسو کې چې د چا
 اخلاق ډیر ښه وي. (۱)

خوش اخلاقه مسلمان په خلقو کې بهترین کس دی

۱. د بخاري شریف حدیث دی، رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمایي:
إِنَّ مِنْ خَيْرِكُمْ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا. (۲)
- یېشکه په تاسو کې بهترین کس هغه دی چې د هغه اخلاق ډیر ښائسته وي.
۳. په مسند احمد او مشکوٰۃ شریف کې دا حدیث ذکر دی: حضرت ابوهریره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
 فرمایي چې رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (صحابه کرامو ته) او فرمایي:
أَلَا أُتَبِّحُكُمْ بِخَيْرِكُمْ؟
 آیا زه تاسو ته خبر درکړم چې په تاسو کې بهترین کس څوک دی؟
 صحابه کرامو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ ورته او فرمایي: آو، ای د الله رسوله (ضرور) خبر راکړئ.

(۱) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي مَجْلِسٍ: «أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟» ثَلَاثَ مَرَّاتٍ يَقُولُهَا، قُلْنَا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا».

صحيح ابن حبان مخرجا باب حُسن الخُلُقِ ذِكْرُ الْبَيِّنَاتِ بِأَنَّ مِنْ حَسَنِ خُلُقِهِ كَانَ فِي الْقِيَامَةِ مِثْنُ قُرْبِ مَجْلِسِهِ مِنَ النُّفُطِ صَلَّ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ۴۸۵، مسند احمد رقم الحديث ۶۷۳۵، الادب المفرد مخرجا رقم الحديث ۲۷۲، شعب الایمان رقم الحديث ۷۶۱۹.

(۲) صحيح البخاري كتاب التَّقَابِ بِابِ صِفَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ۳۵۵۹، مشکوٰۃ المصابيح باب الرِّفْقِ وَالْعَيَافِ وَحُسْنِ الْخُلُقِ الْفَضْلُ الْأَوَّلُ رقم الحديث ۵۰۷۵ (۸)، الادب للبيهقي رقم الحديث ۱۵۲، شعب الایمان رقم الحديث ۷۶۱۷، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۷۵۴۷، صحيح الترغيب والترهيب رقم ۲۶۴۰ (۲) الترغيب في حَسَنِ الخلق وفضله.

نبي عليه السلام ورته او فرمايل :

خِيَارُكُمْ أَطْوَلُكُمْ أَعْمَارًا، وَأَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا.

په تاسو کې بهرین کس هغه دی چې اوږد عمر یې وي ، او اخلاق یې ډیر ښه وي . (۱)

فائده : دا يقيني خبره ده چې د چا اخلاق ښه وي او عمر یې هم زیات وي نو ده به خامخا عبادات هم ډیر کړي وي چې ددې په نتیجه کې به ورته کمالات او فضائل هم ډیر حاصل وي ، نو ځکه داسې کس " بهرین کس " دی .

په نورو احادیثو کې هم دا مضمون ذکر شوی چې په مؤمنانو کې افضل ترین کس هغه دی چې اخلاق یې ښه وي . (۲)

چې د چا اخلاق ښه وي دهغه ایمان کامل وي

۱ . د ابوداؤد شریف حدیث دی ، رسول الله ﷺ فرمایي :

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَلَا أُتَبِّحُكُمْ بِخِيَارِكُمْ ؟ » قَالُوا : بَلَى . يَا رَسُولَ اللَّهِ . قَالَ : « خِيَارُكُمْ أَطْوَلُكُمْ أَعْمَارًا ، وَأَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا . » مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۹۲۳۵ ، مشكوة المصابيح باب الرفق والحياء وحسن الخلق الفصل الثالث رقم الحديث ۵۱۰۰ (۳۳) ، مسند البزار رقم الحديث ۸۵۵۹ ، صحيح ابن حبان محققا رقم الحديث ۲۹۸۱ ، شعب الايمان رقم الحديث ۷۶۲۰ ، كنز العمال رقم ۵۳۸۵ .

وفي رواية : عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَلَا أُتَبِّحُكُمْ بِخِيَارِكُمْ ؟ » قَالُوا : بَلَى . قَالَ : خِيَارُكُمْ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا . مسند البزار رقم الحديث ۱۷۲۳ ، و رقم الحديث ۹۳۲۲ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۲۶۶۷ .

(۲) عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . فَقَالَ : كُنْتُ عَاشِرَ عَشْرَةٍ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَبُو بَكْرٍ ، وَعُمَرُ ، وَعُثْمَانُ ، وَعَلِيٌّ ، وَابْنُ مَسْعُودٍ ، وَابْنُ جَبَلٍ ، وَخُذِيفَةُ ، وَابْنُ عَوْفٍ ، وَابْنُ سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ ، وَأَنَا (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) . فَجَاءَ فَتًى مِنَ الْأَنْصَارِ . فَسَلَّمَ . ثُمَّ جَلَسَ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَفْضَلُ ؟ فَقَالَ : « أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا » . قَالَ : فَأَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَكْثَرُ ؟ قَالَ : « أَكْثَرُهُمْ لِنُزُولِ ذِكْرًا ، وَأَحْسَنُهُمْ اسْتِغْفَادًا قَبْلَ أَنْ يَنْزَلَ بِهِ . أَوْ لَيْلِكَ هُمُ الْأَكْيَاسُ » . المعجم الاوسط رقم الحديث ۴۶۷۱ ، المستدرک علی الصحیحین رقم الحديث ۷۶۲۳ لال اللهی : صحیح . مجمع الزوائد رقم الحديث ۹۶۱۵ ، مسند البزار رقم الحديث ۶۱۷۵ .

أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا. (١)

په مؤمنانو کې د کامل ایمان واله خلق هغه دي چې د هغوی اخلاق ډیر ښه وي .

٢ . په ځنې احادیثو ورسره نوره اضافه هم شته ، رسول الله ﷺ فرمایي :

أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا ، وَخَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِبَنَاتِهِمْ. (٢)

د ایمان په اعتبار سره کامل مؤمنان هغه خلق دي چې د هغوی اخلاق ډیر ښه وي ، او (بیا خاصکر) په تاسو کې بهترین کس هغه دی چې هغه د خپل کور والو د پاره ښه وي .
(یعنی د خپلې بی بی سره په نرمۍ او خوش اخلاقي باندې ژوند تیروي ؛ ځکه زنانه کمزورې وي ، مستحق د رحمت وي ، نو خوش اخلاقي او نرمي ورسره په کار ده) .

٣ . په یو حدیث کې راځي چې رسول الله ﷺ نه پوښتنه اوشوه :

أَيُّ الْمُؤْمِنِينَ أَكْمَلُ إِيمَانًا ؟ په مؤمنانو کې د کامل ایمان واله کس څوک دی ؟

نبي عليه السلام ورته او فرمایل :

أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا . چې د چا اخلاق ډیر ښه وي . (٣)

٤ . امام غزالي رحمه الله په إحياء العلوم کې ذکر کړي :

إِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ هُوَ الْإِيمَانُ ، وَسُوءُ الْخُلُقِ هُوَ النِّفَاقُ .

(١) من ابی داؤد کتاب السنن باب الدلیل علی زیادة ایمان ولقضاءو رقم الحديث ٤٦٨٢ قال الالبانی : صحیح . مشکوۃ المصابیح باب الرفق والحیاء وحسن الخلق الفصل الثالث ٥١٠١ (٣٤) ، مصنف ابن ابی شیبہ رقم الحديث ٢٥٣٢١ ، ورمق الحديث ٣٠٣٧٠ ، مسند احمد رقم الحديث ١٠٨١٧ ، سنن الدارمی رقم ٢٨٣٤ ، صحیح ابن حبان رقم الحديث ٣٧٩ ، السنن الکبری للبیهقي رقم الحديث ٣٠٧٨٣ .

(٢) سنن الترمذی أبواب الوضاح باب ما جاء فی حق الزواجر علی زوجها رقم الحديث ١١٦٢ وقال الترمذی : هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . ورمق الحديث ٢٦١٢ أبواب الإيمان باب ما جاء فی استحکال الإيمان وزیادته ولقضاءو . مشکوۃ المصابیح باب عشرة النساء وما لكل واحدة من الحقوق الفصل الثاني رقم ٣٢٦٤ (٢٧) ، مسند احمد رقم ٧٤٠٢ ، ورمق ١٠١٠٦ ، السنن الکبری للنسائی رقم ٩١٠٩ ، صحیح ابن حبان رقم الحديث ٤١٧٤ ، المعجم الاوسط رقم الحديث ٤٢٢٠ .

(٣) المعجم الاوسط رقم الحديث ٨١٢٣ ، المعجم الکبیر للطبرانی رقم الحديث ١٠٣ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ١٩٣ ، ورمق الحديث ٣٦٤٣ ، الترغیب والترهیب للمندری رقم الحديث ٢٣٣٠/٣١ .

بیشکه خوش اخلاقي ايمان دى ، او بد اخلاقي منافقت دى . (۱)

د دين تکميل او اصلاح په خوش اخلاقي سره کيږي

۱ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى اخْتَارَ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا فَأَكْرَمُوهُ بِحُسْنِ الْخُلُقِ وَالسَّخَاءِ فَإِنَّهُ لَا يَكْمُلُ إِلَّا

بِهَمَّا . (۲)

بیشکه الله تعالى ستاسو د پاره د اسلام دين غوره کړې دى ، پس تاسو د دې دين اکرام په خوش اخلاقي او سخاوت سره اوکړئ ، ځکه د دې دين تکميل صرف په همدې دوه ځويونو سره کيږي .

۲ . په يو حديث کې ذکر دي ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ هَذَا الدِّينَ هُوَ الَّذِي ارْتَضَيْتُهُ لِنَفْسِي ، وَلَا يُصْلِحُهُ إِلَّا خَصْلَتَانِ : السَّخَاءُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ ، فَأَكْرَمُوهُ بِهِمَا مَا صَحِبْتُمُوهُ . (۳)

بیشکه دا (اسلام) هغه دين دى کوم چې ما د خپل ځان د پاره خوښ کړې دى ، او د دې اصلاح صرف په دوه ځويونو سره کيږي : يو سخاوت ، او دويم خوش اخلاقي ، پس ترڅو پورې چې تاسو دا دين خپل کړې وي نو په دې دوه ځويونو سره د دې اکرام کوئ .

خوش اخلاقي د کامل مؤمن صفت دى

خوش اخلاقي د کامل مؤمن صفت دى ، په منافق کې خوش اخلاقي نه راځي .

د ترمذي شريف او مشکوة شريف حديث دى ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

(۱) اسماء علوم الدين ج ۳ ص ۶۹ کتاب راحة النفس وتهذيب الاخلاق ومعالجة أمراض القلب بيان علامات حسن الخلق ، نعمة النعم ج ۱۰ ص ۳۶۵۰ سوء الخلق .

(۲) ادب الدنيا والدين للماوردي الباب الخامس أدب النفس الفضل الثاني في حسن الخلق ص ۲۴۲ ، التربة الإسلامية اصولها ونظورها في البلاد العربية ج ۱ ص ۳۵۲ آداب راحة النفس واستصلاحها .

(۳) تنبيه الغالين باحداث سيد الأبياء والمرسلين للسمرقندي ص ۴۶۳ باب فضل إقحام الطعام وحسن الخلق .

خَصْلَتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِي مُنَافِقٍ: حُسْنُ سَمْتٍ، وَلَا لِقَةُ فِي الدِّينِ. (١)
دوه (٢) صفتونه په منافق کې نه جمع کېږي: (يو) خوش اخلاقي، او (دويم) په دين کې پوهه.

د نبي عليه السلام مقصد دادی چې مؤمنان دې دا دوه صفتونه په ځان کې پيدا کړي.
خوش اخلاقي به د قيامت په ورځ په تله د ميزان کې وزن دار عمل وي

١. رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي:

مَا شَيْءٌ أَثْقَلُ فِي مِيزَانِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ خُلُقٍ حَسَنٍ، وَإِنَّ اللَّهَ لَيُبْغِضُ الْفَاحِشَ الْبِذْيَاءَ. (٢)

د قيامت په ورځ به د مؤمن سړي په تله (د ميزان) کې د خوش اخلاقي نه دروند بل هيڅ څيز نه وي (يعنی خوش اخلاقي به د ثواب په اعتبار سره وزن دار عمل وي)، او بيشکه الله تعالی فحش ويونکی او يهوده خبرې کوونکی (بد اخلاقه) نه خوښوي.

٢. رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرت ابوذر رضي الله عنه ته او فرمايل:

يَا أَبَا ذَرٍّ! أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى خَصْلَتَيْنِ هُمَا أَثَقُّ عَلَى الظَّهْرِ وَأَثْقَلُ فِي الْمِيزَانِ؟

(١) سنن الترمذي أبواب العلم باب مَا جَاءَ فِي فَتْلِ الْمُفَوِّعِ عَلَى الْوَبَادَةِ رقم الحديث ٢٦٨٤ قال الالباني: صحيح. مشكوة المصابيح كتاب العلم الفصل الثاني رقم الحديث ٢١٩ (٢٢)، المعجم الاوسط رقم الحديث ٨٠١٠، كنز العمال رقم الحديث ٢٨٧٧٧، حسن السم في الصمت ج ١ ص ٢١.

(٢) سنن الترمذي أبواب البر والصلة باب مَا جَاءَ فِي حُسْنِ الْخُلُقِ رقم الحديث ٢٠٠٢ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. مشكوة المصابيح باب الرفق والحياء وحسن الخلق الفصل الثاني رقم الحديث ٥٠٨ (١٤)، كنز العمال رقم الحديث ٥١٨٥ كتاب الاخلاق، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٦٤١ (٣) الترغيب في الخلق الحسن والفضله، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٤٨١.

وفي رواية: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ شَيْءٍ يُؤْتَعَفُ فِي الْمِيزَانِ أَثْقَلُ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ... سنن الترمذي أبواب البر والصلة باب مَا جَاءَ فِي حُسْنِ الْخُلُقِ رقم الحديث ٢٠٠٣ قال الالباني: صحيح. كنز العمال رقم الحديث ٥١٥٠ الاخلاق.

اې ابوذر ! آيا زه تاته داسې دوه عملونه اوسئم چې هغه په شا (يا : ژبه) باندې ډير آسان دي ، ليکن (د قيامت په ورځ) په تله د ميزان کې ډير درانه دي .

حضرت ابوذر رضي الله عنه ورته او فرمايل : آو (ضروريې اوسنايې) .

نبي عليه السلام ورته او فرمايل :

طُولُ الصَّئْتِ ، وَحُسْنُ الْخُلُقِ ، وَالَّذِي تَفْسِي يَدِيهِ مَا عَمِلَ الْخَلَائِقُ بِمِثْلِهِمَا . (۱)

اوږده چوپتيا (يعنې ډير خاموش پاتې كيدل) ، او خوش اخلاقي ، قسم په هغه ذات چې د هغه په قبضه قدرت کې زما ساه ده . خلقو ددې دوه خصلتونو نه بهتر بل هيڅ عمل ندې كړی (يعنې ددې دوه ځويونو نه بهترين بل هيڅ عمل نشته) .

همداسې مضمون په نورو آحادينو کې هم ذكر شوی . (۲)

د خوش اخلاقي په وجه د تهجدو او تفلي روژو ثواب حاصلول

د ابوداؤد شريف حديث دى ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيُذْرِكُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ .

بيشكه (كامل) مؤمن د خپلو ښو اخلاقو په وجه د روژه دار او شپې عبادت كووونكي

(۱) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « يَا أَبَا ذَرٍّ ! أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى خَصْلَتَيْنِ هُمَا أَحَقُّ عَلَى الظَّهْرِ وَأَثْقَلُ فِي الْمِيزَانِ ؟ » قَالَ : قُلْتُ : بَلَى . قَالَ : « طُولُ الصَّئْتِ ، وَحُسْنُ الْخُلُقِ ، وَالَّذِي تَفْسِي يَدِيهِ مَا عَمِلَ الْخَلَائِقُ بِمِثْلِهِمَا . » مشكوة المصابيح باب جِلْفِ اللِّسَانِ وَالْغَيْبَةِ وَالشُّمْرِ أَلْفُضِلُ الثَّالِثُ رَقْمُ الْحَدِيثِ ٤٨٦٧ (٥٦) ، شنب الإيمان رَقْمُ الْحَدِيثِ ٧٦٤١ . قَالَ مِيكَ نَفْلًا عَنِ الْمُتَدَرِّجِ : أَخْرَجَهُ ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا وَالْبَرَاءُ وَالطَّبْرَانِيُّ وَأَبُو يَحْيَى . وَرَوَاهُ يُعَاقُ . مَرْفُوعٌ ج ٧ ص ٣٠٥٢ .

(۲) وَرَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ وَرَوَاهُ أَبُو الشَّيْخِ ابْنُ جَبَّانٍ مِنْ حَدِيثِ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَلَا أُلْبِثُكَ بِأَمْرَيْنِ خَفِيفَ أَمْرُهُمَا عَظِيمُ أَجْرُهُمَا لَمْ تَلَقِ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بِمِثْلِهِمَا : طُولُ الصَّئْتِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ . »

وَرَوَاهُ ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا أَيْضًا عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ مُرْسَلًا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَلَا أُحِبُّكُمْ بِأَيْسَرِ الْعِبَادَةِ وَأَهْوَلِهَا عَلَى الْبَدَنِ ؟ الصَّئْتُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ . » مَرْفُوعٌ ج ٧ ص ٣٠٥٢ . باب جِلْفِ اللِّسَانِ وَالْغَيْبَةِ وَالشُّمْرِ أَلْفُضِلُ الثَّالِثُ لِي تَرْيِخِ رَقْمُ الْحَدِيثِ ٤٨٦٧ (٥٦) .

درجه حاصلوي . (١)

د خوش اخلاقی په وجه اوچتې درجې حاصلول

١ . رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

إِنَّ الْعَبْدَ لَيَبْلُغُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ عَظِيمَ دَرَجَاتٍ الْآخِرَةِ ، وَشَرَفَ الْمَنَازِلِ وَ إِنَّهُ لَضَعِيفُ الْعِبَادَةِ ، وَإِنَّهُ لَيَبْلُغُ بِسُوءِ خُلُقِهِ أَسْفَلَ دَرَجَةٍ فِي جَهَنَّمَ . (٢)

بیشکه بنده د خپلو بنو اخلاقو په وجه د آخرت اوچتو درجو او معزز مقام ته رسي اگر چې دده عبادات کمزوري وي ، او بیشکه بنده د بداخلاقی په وجه د جهنم ښکته مرتبې ته رسي .

٢ . جنید بغدادی رَحِمَهُ اللهُ فرمایي :

أَرْبَعٌ تَرْفَعُ الْعَبْدَ إِلَى أَعْلَى الدَّرَجَاتِ وَإِنْ قَلَّ عَمَلُهُ وَعِلْمُهُ : الْجِلْمُ وَالتَّوَاضُّعُ وَالسَّخَاءُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ ، وَهُوَ كَمَالُ الْإِيمَانِ . (٣)

څلور شيان انسان اوچتو درجو ته رسوي اگر چې دده عمل او علم کم وي : حلم ، تواضع ، سخاوت ، او خوش اخلاقي ، او په دې خوش اخلاقی سره ایمان کامل کیږي .

(١) سنن ابی داؤد كِتَابُ الْأَدَبِ بَابُ فِي حُسْنِ الْخُلُقِ رقم الحديث ٤٧٩٨ قَالَ الْإِسْبَاطِيُّ: صحيح . مشكوة المصابيح باب الفرق والحياء وحسن الخلق الفصل الثاني رقم الحديث ٥٠٨٢ (١٥) ، الآداب للبيهقي بَابُ فِي حُسْنِ الْخُلُقِ رقم الحديث ١٥٤ ، كنز العمال رقم الحديث ٥١٤٦ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٦٤٣ ، الترغيب والترهيب لغوام السنة رقم الحديث ١٢٠١ .

وفي رواية : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : ..... وَإِنَّ صَاحِبَ حُسْنِ الْخُلُقِ لَيَبْلُغُ بِهِ دَرَجَةً صَاحِبِ الصُّومِ وَالصَّلَاةِ . سنن الترمذي أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصِّلَةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي حُسْنِ الْخُلُقِ رقم الحديث ٢٠٠٣ قَالَ الْإِسْبَاطِيُّ: صحيح . كنز العمال رقم الحديث ٥١٥٠ الاخلاق .

(٢) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٧٥٤ ، مجمع الزوائد باب ما جاء في حُسْنِ الْخُلُقِ رقم الحديث ١٢٦٩٢ ، كنز العمال رقم الحديث ٥١٤٩ ، مكارم الاخلاق للحرطلي رقم الحديث ٦١ ، احياء علوم الدين ج ٣ ص ٥١ ، الترغيب والترهيب للمنزلي رقم ٣٠٠٨ الترغيب في الخلق الحسن ولعله ، لعمرة النعم ج ١٠ ص ٣٦٣٧ سوء الخلق .

(٣) احياء علوم الدين ج ٣ ص ٥٢ بَيَانُ فَحِيلَةِ حُسْنِ الْخُلُقِ وَمَذْمُومَةِ سُوءِ الْخُلُقِ . صلاح الامة ج ٧ ص ١٤٧ علو الهمة في

خوش اخلاقه کس د پاره نبي ﷺ د جنت په مینځ کې د کور ضمانت کړی

د چا اخلاق چې بنه وي نو د داسې کس د پاره نبي عليه السلام د جنت په مینځ کې د کور ضمانت کړی ، د ابو داؤد شریف حدیث دی ، رسول الله ﷺ فرمایي :

أَنَا زَعِيمٌ بِبَيْتٍ فِي رِبْعِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْمِرَاءَ وَإِنْ كَانَ مُحِقًّا ، وَبَيْتٍ فِي وَسْطِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْكَلْبَ وَإِنْ كَانَ مَارِحًا ، وَبَيْتٍ فِي أَعْلَى الْجَنَّةِ لِمَنْ حَسَّنَ خُلُقَهُ .

زه د هغه کس د پاره د جنت په اطرافو کې د کور ضامن یم چې هغه په حق باندې د کیدلو باوجود جگړه پرېږدي ، او د هغه چا د پاره د جنت په مینځ کې د کور ضامن یم چې هغه په توقو کې هم دروغ پرېږدي ، او د هغه چا د پاره په اعلى جنت کې د کور ضامن یم چې هغه خپل اخلاق بنائسته کړي . (۱)

جنت ته ډیر بوتلونکې څیز تقوی او خوش اخلاقي ده

حضرت ابو هريرة ؓ فرمایي چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه پوښتنه اوشوه :

مَا أَكْثَرُ مَا يُدْخِلُ الْجَنَّةَ ؟

هغه کوم څیز دی چې هغه عام طور انسان جنت ته داخلوي ؟

نبي عليه السلام ورته او فرمايل :

تَقْوَى اللَّهِ ، وَحُسْنُ الْخُلُقِ . د الله ﷻ نه یره او بنائسته اخلاق .

تپوس کوونکي بیا عرض او کړو :

وَمَا أَكْثَرُ مَا يُدْخِلُ النَّارَ ؟ هغه کوم څیز دی چې هغه اکثره انسان جهنم ته داخلوي ؟

نبي عليه السلام ورته او فرمايل :

الْأَهْوَاكُنْ : الْفَمُ وَالْفَرْجُ .

(۱) سنن ابی داؤد کتاب الأدب باب فی حسن الخلق رقم الحديث ۴۸۰۰ قال الاصبالي: حسن. المعجم الاوسط رقم الحديث ۸۷۸ ، و رقم الحديث ۴۶۹۳ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۷۴۸۸ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۲۱۱۷۶ ، شعب الایمان فصل فی المراح ، و رقم الحديث ۷۶۵۳ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ۷۰۷ ، کنز العمال رقم الحديث ۸۲۹۹ ، و رقم الحديث ۸۳۰۸ .

هغه دوه دَد څيزونه دي : (يعنی) ځله او شرمگاه . (۱)

چې چاته خوش اخلاقي ورکړې شوه نو هغه ته بهترين نعمت ورکړې شو

صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ د رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه پوښتنه او کړه :

يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا خَيْرُ مَا أُعْطِيَ الْإِنْسَانُ ؟

اې د الله رسوله ! انسان ته چې څه (نعمتونه) ورکړل شوي په هغې کې بهترين څيز

کوم يودی ؟

نبي عليه السلام ورته وفرمايل : اَلْخُلُقُ الْحَسَنُ . بناسته اخلاق . (۲)

حضرت معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته د خوش اخلاقي وصيت

رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت معاذ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لره يَمَن ته د قاضي په حيثيت ليرېلو ، نو د تللو په وخت يې ورته څه وصيتونه کړي وو ، په هغې کې آخري وصيت يې ورته د خوش اخلاقي

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا أَكْثَرُ مَا يُدْخِلُ الْجَنَّةَ ؟ قَالَ : « تَقْوَى اللَّهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ » . قَالَ : وَمَا أَكْثَرُ مَا يُدْخِلُ النَّارَ ؟ قَالَ : « الْأَجْوَقَانِ : الْقَهْمُ وَالْقَرْجُ » . الادب المفرد مخرجا للبخاري رقم الحديث ۲۹۳ بَابُ حُسْنِ الْخُلُقِ إِذَا قَوَّعُوا .

وفي رواية : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَكْثَرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ الْجَنَّةَ . فَقَالَ : « تَقْوَى اللَّهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ » . وَسُئِلَ عَنْ أَكْثَرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ النَّارَ . فَقَالَ : « الْقَهْمُ وَالْقَرْجُ » . سنن الترمذي أَنَبَاتُ الْبِرِّ وَالصِّلَةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي حُسْنِ الْخُلُقِ رقم الحديث ۲۰۰۴ وقال الترمذي : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ . الترمذي سنن ابن ماجه رقم الحديث ۴۲۴۶ ، مشكوة المصابيح بَابُ جَلِيزَةِ اللِّسَانِ وَالْبُيُوتَةِ وَالْقُشْمِ الْقُضْلِ الثَّانِي رقم الحديث ۴۸۳۲ ، المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ۷۹۱۹ وقال الحاکم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ إِسْنَادُهُ وَلَمْ يُكْرَجْ . والقه الدهي . حسب الايمان رقم الحديث ۵۰۲۵ .

(۲) عَنْ رَجُلٍ مِنْ مُرَيْتَةِ قَالَ : قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا خَيْرُ مَا أُعْطِيَ الْإِنْسَانُ ؟ قَالَ : اَلْخُلُقُ الْحَسَنُ . مشكوة المصابيح باب الرِّفْقِ وَالْحَيَاءِ وَحَسَنِ الْعُلُقِ الفصل الثاني رقم الحديث ۵۰۷۸ (۱۱) ، حسب الايمان رقم الحديث ۱۴۳۵ ، الادب المفرد مخرجا رقم الحديث ۲۹۱ : المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ۸۲۰۶ ، المعجم الاوسط رقم الحديث ۳۶۷ ، المعجم الكبير رقم الحديث ۴۶۶ ، ورقم الحديث ۴۷۹ ، ورقم الحديث ۴۸۵ ، الترغيب والترهيب لقوام السنة رقم الحديث ۱۲۱۰ .

په باره کې کړې و .

په مشکوٰۃ شریف او نورو احادیثو په کتابونو کې دا حدیث ذکر دی ، حضرت معاذ رضی اللہ عنہ فرمایي :

كَانَ آخِرُ مَا وَصَّانِي بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ وَضَعْتُ رِجْلِي فِي الْغَزَا أَنْ قَالَ :
يَا مُعَاذُ ! أَحْسِنْ خُلُقَكَ لِلنَّاسِ .

آخري وصيت چې ماته رسول الله صلى الله عليه وسلم کړې و کله چې ما خپله خپه (د اوبښ) په رکاب (پاښدان) کې ايځې وه هغه دا و : اي معاذ ! ته د خلقو سره خپل اخلاق ښه کړه (يعنی خوش اخلاقي ورسره کوه) . (۱)

نبي عليه السلام حضرت معاذ رضی اللہ عنہ ته د تللو په وخت دا هم ويلي و : ” اي معاذ ! کيدې شي ته بيا ما او نه گوري “ . بيا همداسې اوشوه حضرت معاذ رضی اللہ عنہ په يمن کې و چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفات شو .

حضرت ابوذر رضی اللہ عنہ ته د خوش اخلاقي حکم

د ترمذي شريف حديث دی ، حضرت ابوذر رضی اللہ عنہ فرمایي چې ماته رسول الله صلى الله عليه وسلم او فرمايل :

إَتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ، وَأَتَّبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَنْحُهَا. وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنِ . (۲)
ته چې هر چیرته یی د الله تعالی نه ویرېږه ، د بدې پسې نيکي کوه نو دا نيکي به دا بدې

(۱) مشکوٰۃ المصابيح باب الرِّفْقِ وَالْعِيَاذِ وَحُسْنِ الْخُلُقِ الْفَصْلُ الثَّالِثُ رقم الحديث ۵۰۹۵ (۲۸) ، موطا مالک ۹۰۲/۲ کتاب حُسْنِ الْخُلُقِ باب مَا جَاءَ فِي حُسْنِ الْخُلُقِ رقم الحديث ۱ ، الترغيب والترهيب للمنزلي رقم الحديث ۴۰۲۹ الترغيب في الخلق الحسن وفضله .

(۲) سنن الترمذي أبواب البرِّ والصِّلَةِ باب مَا جَاءَ فِي مُعَاشَرَةِ النَّاسِ رقم الحديث ۱۹۸۷ وقال الترمذي : هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . مسند احمد رقم الحديث ۲۱۳۵۴ ، ورقم الحديث ۲۱۴۰۳ ، ورقم الحديث ۲۱۹۸۸ ، سنن الدارمي رقم الحديث ۲۸۳۳ ، المعجم الاوسط رقم الحديث ۳۷۷۹ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۲۹۶ ، ورقم الحديث ۲۹۷ ، المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ۱۷۸ وقال الحاکم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ . وَلَمْ يُعْرَ جَاءَ . ووافقه الذهبي ، مشکوٰۃ المصابيح باب الرِّفْقِ وَالْعِيَاذِ وَحَسْنِ الْخُلُقِ الْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ۵۰۸۳ (۱۶) .

ختمه کړي، او د خلقو سره ښه اخلاق کوه (يعنی د خوش اخلاقي معامله ورسره کوه).

نبي عليه السلام به عامو صحابه کرامو ته هم د ښو اخلاقو حکم کولو. (۱)

د خلقو سره په خوش اخلاقي باندې د خبرو کولو حکم

الله رب العزت فرمايي: ﴿وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا﴾ (۲)

ترجمه: او خلقو ته ښه خبره کوئ.

(يعنی د خلقو سره په نرمۍ، روڼ تندي، او خوش اخلاقي باندې خبرې کوئ).

په ښو اخلاقو سره انسان نور خلق د ځان نه خوشحالولې شي

انسان په مال و دولت سره نور خلق د ځان نه دومره نشي خوشحالولی څومره چې په ښو اخلاقو سره يې خوشحانولې شي، ځکه مال و دولت خو دومره ډير نه وي چې هر چاته اورسي، خو خوش اخلاقي انسان د هر چا سره کولې شي.

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

إِنَّكُمْ لَنْ تَسْعُوا النَّاسَ بِأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَسْعَهُمْ مِنْكُمْ بَسْطُ الْوَجْهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ. (۳)

يېشکه تاسو خلق په خپلو مالونو سره نشي خوشحالولی (يعنی د تاسو سره دومره ډير

(۱) عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. قَالَ: لَمَّا بَلَغَ أَبَا ذَرٍّ رضي الله عنه مَبْعَثُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ لِأَخِيهِ: اِرْكَبْ إِلَى هَذَا الْوَادِي فَاعْلَمْ لِي عَنْهُ هَذَا الرَّجُلَ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ. يَأْتِيهِ الْخَبَرُ مِنَ السَّاءِ. وَاسْتَعِ مِنْ قَوْلِهِ ثُمَّ انْتَبِهِي. فَانْطَلَقَ الْأَخُ حَتَّى قَدِمَهُ. وَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ. ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَبِي ذَرٍّ رضي الله عنه فَقَالَ لَهُ: رَأَيْتُهُ يَأْمُرُ بِكَارِمِ الْأَخْلَاقِ. وَكَلَامًا مَا هُوَ بِالشَّعْرِ... صحيح البخاري كتاب مناقب الأنصار باب إسلام أبي ذر الغفاري رضي الله عنه ولم يثبت ۳۸۶۱، وباب حسن الخلق والسخاء وما يكره من البخل لم يثبت الحديث ۶۰۳۳، صحيح مسلم كتاب فضائل الصحابة رضي الله تعالى عنهم باب من فضائل أبي ذر رضي الله عنه ولم يثبت الحديث ۱۳۳ (۲۴۷۴).

(۲) البقرة آية ۸۳.

(۳) صحيح الترغيب والترهيب لم يثبت الحديث ۲۶۶۱ (۲۳) الترغيب في الخلق الحسن وفضله والترهيب من الخلق السيء صحيح الترغيب والترهيب لم يثبت الحديث ۱۲۶۷۵ باب ما جاء في

ولده. وقال السندي: رواه أبو يعلى والبخاري من طرق أحدها حسن جيد، مجمع الزوائد لم يثبت الحديث ۱۲۶۷۵ باب ما جاء في

حسن الخلق، مسند البزار لم يثبت الحديث ۹۳۱۹، ولم يثبت الحديث ۹۶۵۱، ادب الدنيا والدين ص ۲۰۱، احياء علوم الدين

ج ۳ ص ۵۰، صفحہ الصلوة ج ۱ ص ۸۰، تنبيه الغافلين ص ۲۶۲ باب فضل اطعام الطعام وحسن الخلق.

مال نشته چې هر چاته یې ورکړي او خوشحالی یې کړي (۱) ، بلکه دوی د تاسو نه د مخ په تازگی (رون تندی) او ښو اخلاقو سره خوشحالیږي .

د خوش اخلاقه سړي دوستان زیات او دشمنان یې کم وي

چې کله د انسان اخلاق ښه وي نو دده دوستان زیات وي ، خلق ورسره محبت کوي ، او دشمنان یې کم وي ، نو ده ته سخت کارونه آسان وي ، او غضب ډاک زړونه ورته نرم وي . (۲)

د خوش اخلاقي په وجه خپل مینځي محبت پیدا کیږي

د خوش اخلاقي او نرمۍ په وجه د مسلمانانو په خپل مینځ کې محبت پیدا کیږي ، دشمني او نفرتونه ختمیږي .

اللّٰه ربّ العزت فرمایي :

﴿ وَلَا تَسْتَوِی الْحَسَنَةُ وَلَا السَّیِّئَةُ ۚ اِذْ دَفَعَ بِأَلَمِی هِیْ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِی بَیْنَكَ وَبَیْنَهُ عَدَاوَةٌ کَاَنَّهُ وَلِی حَیْمٌ ۝ ﴾ (۳)

ترجمه : او نیکی او بدی برابر ندي ، ته (بدی) په داسې طریقې سره دفع (لري) کړه چې هغه ښه وي (یعنی د بدی جواب په نرمې طریقې سره ورکوه) نو فوراً به هغه کس چې ستا او د هغه په مینځ کې دشمني وي هغه به داسې (نرم) شي گویا هغه (ستا) گرم (مخلصه) دوست دی .

علامه ابن قیم رحمه الله فرمایي چې نبي عليه السلام اکثره د تقوی او خوش اخلاقي حکم

(۱) (اِنَّكُمْ لَنْ تَسْعَوْا النَّاسَ بِأَمْوَالِكُمْ) اي لا تسع أموالکم لعطائهم فوسعوا اخلاقکم لصحبتههم . شرح المشكاة للطی ج ۶ ص ۲۰۰۸ .

(۲) فَإِذَا حَسَنْتَ أَخْلَاقَ الْإِنْسَانِ كَثُرَ مَصَافِيهِ ، وَكَلَّ مُعَادَاؤُهُ ، فَتَسَهَّلَتْ عَلَيْهِ الْأُمُورُ الصَّعَابُ ، وَلَئِنْ لَمْ يَكُنْ الْقُلُوبُ الْغَضَابُ . ادب الدنيا والدين ص ۲۴۳ الباب الخامس أدب النفس الفضل الثاني في حسن الخلق . نزهة النعم ج ۵ ص ۱۵۸۲ حسن العلق .

فَإِذَا حَسَنْتَ أَخْلَاقَ الْمُسْلِمِ كَثُرَ مَصَافِيهِ ، وَأَحَبَّهُ النَّاسُ . موسوعة العلاقات الغرر ج ۱ ص ۷۸ .

(۳) حم السجدة (لملت) آیه ۳۴ .

يو ځای کړی . (۱)

دا ځکه چې د تقوی په وجه د بنده او الله ﷻ په مینځ کې بنده تعلق جوړیږي (یعنی د تقوی په وجه انسان د الله ﷻ محبوب جوړیږي) ، او د خوش اخلاقی په وجه د مسلمانانو په خپل مینځ کې محبت پیدا کیږي . (۲)

د خوش اخلاقی په وجه انسان ځان ته د نورو خلقو زړونه رامایل کولې شي ، بیا د هرې طبقې خلق دده سره محبت کوي او دده سره د کیناستلو مینه لري .
تر دې چې دده دښمنان هم دده سره محبت شروع کړي ، او دده په مجلس کې کیناستل خوښوي . (۳)

په خوش اخلاقی سره په علم کې زیادت راځي

د خوش اخلاقی په وجه د انسان زړه صفا او مطمئن کیږي ، تواضع او آدب په کې پیدا

(۱) لکه په دې حدیث کې هم د تقوی او خوش اخلاقی حکم یو ځای شوی :

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا أَكْثَرَ مَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ ؟ قَالَ : تَقْوَى اللَّهِ ، وَحُسْنُ الْخُلُقِ .... الادب المفرد مخرجا للبخاري رقم الحديث ۲۹۶ بَابُ حُسْنِ الْخُلُقِ إِذَا قَفَّوْا .

(۲) جَمَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ تَقْوَى اللَّهِ وَحُسْنِ الْخُلُقِ ، لِأَنَّ تَقْوَى اللَّهِ يُضْلِحُ مَا بَيْنَ الْعَبْدِ وَبَيْنَ رَبِّهِ ، وَحُسْنُ الْخُلُقِ يُضْلِحُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ خَلْقِهِ . فَتَقْوَى اللَّهِ تُوجِبُ لَهُ مَحَبَّةَ اللَّهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ يَدْعُو النَّاسَ إِلَى مَحَبَّتِهِ . الفوائد لابن القيم ص ۵۴ .

(۳) فحسن الخلق من أعظم الأسباب الداعية لكسب القلوب؛ فهو يحبب صاحبه للبعيد والقريب، وبه ينقلب العدو صديقا، ويصبح البغيض حبيبا، ويصير البعيد قريبا. وبحسن الخلق يتقرب المرء للناس، ويتمكن من إرضائهم على اختلاف مشاربهم، وطبقاتهم؛ فكل من جالس حسن الخلق أحبه، ورغب في مجلسه. سوء الخلق ص ۸۳ المبحث الثاني: فضائل حسن الخلق .

الخلق الحسن يحبب المسلم الى الناس جميعا حتى أعدائه ، ويتمكن بذلك من إرضاء الناس على اختلاف طبقاتهم . وكل من جالسه او خالطه أحبه ، وبهذا يسهل على الداعية إدراك مطالبه السامية بإذن الله تعالى لأن الدعاة إلى الله عز وجل لا يسعون الناس بأموالهم ولكن ببسط الوجه وحسن الخلق . الخلق الحسن في ضوء الكتاب والسنة ج ۱ ص ۱۱ .

کيږي ، او دا خبره يقيني ده چې کله په انسان کې آدب وي او په علمي مجلس کې شرکت کوي نو په دې سره دده په علم کې اضافه کيږي . (۱)

په خوش اخلاقي سره رزق فراخه کيږي

يحيى بن معاذ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي : فِي سَعَةِ الْأَخْلَاقِ كُنُوزُ الْأَرْزَاقِ . (۲)
په خوش اخلاقي کې د رزق خزانې دي .

چې چاته الله تبارک و تعالی د خبر اراده او کړي . يا ورسره محبت کول او غواړي نو ښه اخلاق ورکړي

۱ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :
إِنَّ هَذِهِ الْأَخْلَاقَ مِنَ اللَّهِ . فَمَنْ أَرَادَ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا مَنَعَهُ خُلُقًا حَسَنًا . وَمَنْ أَرَادَ بِهِ سُوءًا مَنَعَهُ سَيِّئًا . (۳)
بيشکه دا اخلاق د الله تبارک و تعالی د طرفه دي ، پس چاته چې الله تعالی د خبر اراده او کړي نو هغه ته ښائسته اخلاق ورکړي ، او چاته چې بده اراده او کړي نو بد اخلاق ورکړي .

(۱) فبالخلق الحسن يصفو القلب . وتطمئن النفس . وذلك مدعاة لأن يتمكن المرء من معرفة العلوم التي يسعى لإدراكها . والمعارف التي يروم تحصيلها . ثم إن حسن الخلق يدعو صاحبه للتواضع . والتأدب في مجالس العلم . وهذا مما يزيد العلم . ويقوي الإدراك . سوء الخلق من ۸۶ المبحث الثاني : فضائل حسن الخلق .

(۲) احياء علوم الدين ج ۳ ص ۵۲ بَيَانُ فَضِيلَةِ حُسْنِ الْخُلُقِ وَمَذْمُومَةِ سُوءِ الْخُلُقِ . صلاح الأمة في علو الهمة ج ۷ ص ۱۴۷ علو الهمة في حسن الخلق .

(۳) المعجم الاوسط للطبراني رقم الحديث ۸۶۲۱ ، الرغبة والترهب للمنذري رقم الحديث ۴۰۳۹ الرغبة في الخلق الحسن وفضله . مجمع الزوائد باب ما جاء في حسن الخلق رقم الحديث ۱۲۶۶۱ ، كنز العمال رقم الحديث ۵۱۵۶ ، الدر المنثور في التفسير بالمأثور ج ۲ ص ۳۲۳ ، مرقاة المفاتيح ج ۸ ص ۳۱۷۴ في تشریح حدیث ۵۰۷۳ ، و ص ۴۲۶۱ في تشریح حدیث ۵۲۰۸ .

وفي رواية : إِنَّ هَذِهِ الْأَخْلَاقَ مَتَالِحٌ يَمْنَحُهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ . فَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِعَبْدٍ خَيْرًا مَنَعَهُ مِنْهَا خُلُقًا صَالِحًا . مكارم الاخلاق لابن ابي الدنيا ج ۱ ص ۲۶ رقم ۳۴ ، مرقاة المفاتيح ج ۸ ص ۳۱۷۴ في تشریح حدیث ۵۰۷۳ ، كنز العمال رقم الحديث ۵۱۵۳ الكتاب الثالث في الاخلاق .

۲. په یو حدیث کې ذکر دي، رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمایي:

إِنَّ النَّاسَ لَمْ يُعْطُوا شَيْئًا خَيْرًا مِنْ خُلُقِي حَسَنٍ. (۱)

یېشکه خلقو ته د خوش اخلاقي نه بهترین بل هیڅ څیز ندې ورکړې شوی.

د انسان شرافت په خوش اخلاقي کې دی

۱. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

كَرَّمَ الْمُؤْمِنِ دِينَهُ، وَمُرَّوَعَتْهُ عَقْلُهُ، وَحَسَبَهُ خَلْقُهُ. (۲)

د مؤمن عزت دده دین دی، دده مروّت دده عقل دی، او دده شرافت دده اخلاق دي.

(یعنی د انسان شرافت دده په اخلاقو سره دی).

۲. په یو بل حدیث کې راځي: رسول الله صلی الله علیه و سلم حضرت ابوذر رضی الله عنه ته وصیت

کولو سره او فرمایي:

يَا أَبَا ذَرٍّ لَا عَقْلَ كَالْتَذْبِيرِ، وَلَا وَرَعَ كَالْكَفِّ، وَلَا حَسَبَ كَحُسْنِ الْخُلُقِ. (۳)

(۱)... قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَمَا خَيْرٌ مَّا أُعْطِيَ النَّاسُ؟ فَقَالَ: إِنَّ النَّاسَ لَمْ يُعْطُوا شَيْئًا خَيْرًا مِنْ خُلُقِي حَسَنٍ.

المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۴۶۳، كنز العمال رقم الحديث ۵۱۵۱، صلاح الامه في علو الهمة ج ۷ ص ۱۴۳.

وفي رواية: قَالُوا: مَا خَيْرٌ مَّا أُعْطِيَ النَّاسُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: خُلُقِي حَسَنٌ. مسند احمد مخرجا رقم الحديث

۱۸۴۵۴. سنن ابن ماجه رقم الحديث ۳۴۳۶، كتاب القطب باب ما ألزَمَ الله داءً إِلَّا أَلَزَمَ لَهُ شِفَاءً.

(۲) المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ۸۷۷۴، صحیح ابن حبان رقم الحديث ۴۸۳، المعجم الاوسط للطبراني

وَلَهُ شَاهِدٌ. ووافقه الذهبي. مسند احمد رقم الحديث ۸۷۷۴، صحیح ابن حبان رقم الحديث ۴۸۳، المعجم الاوسط للطبراني

رقم الحديث ۶۶۸۶، مكارم الاخلاق للطبراني رقم الحديث ۲۸، تبيين الغالين ص ۴۶۲، سنن الدار لطني رقم الحديث

۳۸۰۴، ورقم الحديث ۳۸۰۷، الاداب للبيهقي رقم ۱۶۴، السنن الكبرى للبيهقي رقم ۱۳۷۷۷، ورقم ۲۰۸۱۰، شعب

الايمان رقم ۳۳۳۵، الترغيب والترهيب للمنذري رقم ۲۰۱۱، معجم ابن عساكر رقم ۸۰۶.

(۳) صحيح ابن حبان مخرجا رقم الحديث ۳۶۱، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۲۶۸۸، سنن ابن ماجه باب الورع

والنقوى رقم الحديث ۳۲۱۸، مكارم الاخلاق للخرائطي رقم الحديث ۴۸، مكارم الاخلاق للطبراني رقم الحديث ۱،

شعب الایمان رقم الحديث ۳۳۲۵، ورقم ۳۳۲۶، الترغيب والترهيب للقوام السنة رقم الحديث ۱۲۰۷، الترغيب والترهيب

للمنذري رقم ۳۳۷۸، ورقم ۴۰۱۲، مجمع الزوائد رقم الحديث ۷۱۱۳، ورقم الحديث ۱۸۰۳۸، كنز العمال رقم الحديث

۵۴۳۶، ورقم الحديث ۸۷۳۴، مشکوٰۃ المصابيح باب العذر والغاي في الامور الفصل الثالث رقم الحديث ۵۰۶۶ (۱۴).

اې ابوذر ۱ د تدبير په شان هيڅ عقل نشته ، د گناهونو نه د بچ كيدو په شان هيڅ پرهيزگاري نشته ، او د ښو اخلاقو په شان هيڅ شرافت نشته .

(يعنې يو كس چې د هر كار په باره كې تدبير كوي او د هغې انجام ته گوري نو ددې په شان بهترين عقل بل نشته ، او څوك چې ځان د حرامو او شبهاتو نه ساتي نو ددې په شان بله هيڅ پرهيزگاري نشته ، او د خوش اخلاقي په شان بل عزت او شرافت نشته) . (۱)

خوش اخلاقه انسان ښك بخته وي

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ آدَمَ حُسْنُ الْخُلُقِ ، وَمِنْ شِقْوَتِهِ سُوءُ الْخُلُقِ . (۲)

د انسان د ښك بختيا علامه دا ده چې دده اخلاق به ښه وي ، او دده د بد بختيا علامه داده چې دده اخلاق به خراب وي .

غټه نيكي خوش اخلاقي ده

۱ . د مسلم شريف حديث دى ، حضرت نواس بن سماعيل رضي الله عنه فرمايي چې ما د رسول

الله صلى الله عليه وسلم نه د ښكۍ او بدۍ متعلق پوښتنه وكړه (چې دا چاته وايي ؟) ، نو دوى راته او فرمايل :

الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ ، وَالْإِلْمُ مَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ ، وَكَرِهْتَ أَنْ يَطْلُعَ عَلَيْهِ النَّاسُ .

(۱) (لَا عَقْلَ كَالْتَذَبِيرِ) ... قَالَ لَتَغْنَى لَا عَقْلَ كَعَقْلِ التَّذَبِيرِ أَيْ كَالْعَقْلِ الذِّي يَضَحِبُهُ التَّذَبِيرُ ، وَهُوَ الذِّي يَنْظُرُ فِي ذُبْرِ الْأَمْرِ وَحَاقِبَتِهِ وَيَتَبَرَّ مَا يُحْتَمَدُ وَيُدْمَرُ فِي الْآخِرَةِ ، وَلَا هَلْكَ أَنْ مَدَارَةَ عَلَى الْعَقْلِ الْمُسْتَوْعِ (وَلَا وَرَعَ كَالْكَفِّ) أَيْ وَلَا تَوَرَّعَ عَنِ الْمُحَرَّمَاتِ وَالشُّبُهَاتِ مِثْلَ الْكَفِّ عَنِ الْمُعَامَلَاتِ وَتَرْكِ الْمُبَاحَاتِ لَا الضَّرُورِيَّاتِ (وَلَا حَسَبَ) أَيْ: لَا مَكْرَمَةً وَهَرَفَ (كَحُسْنِ الْخُلُقِ) أَيْ كَمَدَارَةِ الْعَقْلِ مَعَ مُوَاعَاةِ الْحَقِّ . مראה المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ج ۸ ص ۳۱۶۸ في تشرح حديث ۵۰۶۵ .

(وَلَا حَسَبَ) أَيْ لَا هَرَفَ لِلتَّفَنُّيسِ مِثْلَ الشَّرَفِ الْحَاصِلِ بِحُسْنِ الْخُلُقِ . شرح محمد لؤي عبد الباقي على سنن ابن ماجه في تشرح حديث ۴۲۱۸ .

(۲) حسب الامان رالم الحديث ۷۶۷۹ ، كنز العمال رالم الحديث ۵۲۲۳ ، المنقى من كتاب مكارم الاخلاق ومعالها رالم الحديث ۲۲ ، مكارم الاخلاق للخرطبي .

غټه نیکي خوش اخلاقي ده (یعنی د نېکۍ ښه صورت خوش اخلاقي ده)، او گناه هغه کار دی چې هغه ستا په زړه کې ترډډ پیدا کوي، او ته دا خبره بده گنځي چې خلق په دې کار باندې خبر شي. (۱)

فائده: په دې حدیث کې رسول الله ﷺ د نېکۍ تفسیر په خوش اخلاقي سره اوکړو، یعنې چې یو کس ښه اخلاق کاروي نو همدا د نېکۍ ښه صورت دی. او د گناه پیژندلو طریقه یې دا ذکر کړ، چې کله د یو کار په کولو سره د نېک سړي په زړه کې ترډډ پیدا کیږي، او په دې باندې د نورو خلقو خبریدل بد گنځي نو دا علامه ددې ده چې دا کار د گناه دی. (۲)

(۱) عَنِ النَّوَّاسِ بْنِ سَمْعَانَ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْبِرِّ وَالْإِيمَانِ فَقَالَ: الْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ، وَالْإِيمَانُ مَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ، وَكَرِهْتَ أَنْ يَتَطَّلَعَ عَلَيْكَ النَّاسُ. صحيح مسلم كتاب البر والصلوة والآداب باب تفسیر البر والإیمان رقم الحديث ۱۴ (۲۵۵۳)، ورم الحديث ۱۵ (۲۵۵۳)، الادب المفرد رقم الحديث ۲۹۵، ورم الحديث ۳۰۲، سنن الترمذي أبواب الأئمة باب ما جاء في البر والإیمان رقم الحديث ۲۳۸۹، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۳۹۷، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۲۱۷۲، شعب الإيمان رقم الحديث ۶۸۸۷، مشكاة المصابيح باب الرلق والحياء وحسن الخلق الفصل الاول رقم الحديث ۵۰۷۳ (۶)، كنز العمال رقم الحديث ۱۷۳۳ (۳).

(۲) (الْبِرُّ) أَيُّ: أَغْلَمُ خَصَالِهِ، أَوِ الْبِرُّ كُلُّهُ مُجْمَلًا (حُسْنُ الْخُلُقِ) أَيُّ: مَعَ الْخُلُقِ بِأَمْرِ الْحَقِّ أَوْ مَدَارَاةِ الْخُلُقِ. وَمُرَاعَاةِ الْحَقِّ. قِيلَ: فَتَبَرَّ الْبِرُّ فِي الْحَدِيثِ بِمَعْنَى هُنَّ: فَفَسَّرَهُ فِي مَوْضِعٍ بِنَاظِرَاتِ الْبِرِّ وَالنَّفْسِ وَاطْمَئِنَّ إِلَيْهِ وَالْقَلْبُ. وَفَسَّرَهُ فِي مَوْضِعٍ بِالْإِيمَانِ. وَفِي مَوْضِعٍ بِنَاظِرِ بَلَدٍ إِلَى اللَّهِ. وَهَذَا بِحُسْنِ الْخُلُقِ. وَفُسِّرَ حُسْنُ الْخُلُقِ بِاخْتِبَالِ الْأَذَى وَقِلَّةِ الْغَضَبِ وَتَسْطِيقِ الْوَجْهِ وَطَيِّبِ الْكَلَامِ. وَكُلُّهَا مُتَقَارِبَةٌ فِي الْمَعْنَى ذِكْرُ الظَّنِّ ..... (وَالْإِيمَانُ مَا حَاكَ) أَيُّ: تَرَدَّدَ وَتَحَرَّكَ وَأَثَرٌ (فِي صَدْرِكَ): وَدِرَايَةُ الْأَرْبَعِينَ: فِي نَفْسِكَ بِأَنْ لَمْ تَنْشَرْ لَهُ وَحَلَّ فِي الْقَلْبِ مِنْهُ الشَّكُّ وَالخَوْفُ مِنْ كَوْنِهِ دَلِيلًا وَأَقْلَقَهُ وَلَمْ يَطْمَئِنَّ إِلَيْهِ. قَالَ التَّوْرِيْشِيُّ: يُرِيدُ أَنَّ الْإِيمَانَ مَا كَانَ فِي الْقَلْبِ مِنْهُ هَيِّءٌ فَلَا يَنْشَرْ لَهُ الصَّدْرُ. وَالْأَقْرَبُ أَنَّ ذَلِكَ أَمْرٌ يَتَهَيَّأُ لِمَنْ هَرَّحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ دُونَ غُيُوبِ الْمُؤْمِنِينَ، وَقَالَ هَارِجٌ: يَعْنِي الْإِيمَانَ مَا أَثَرُ قُبْحِهِ فِي نَفْسِكَ أَيْ تَرَدَّدَ فِي قَلْبِكَ وَلَمْ تُرِدْ أَنْ تُلْهِمَهُ لِيَكُونَهُ قَبِيحًا. وَهُوَ الْمَعْنَى بِقَوْلِهِ: (وَكَرِهْتَ أَنْ يَتَطَّلَعَ عَلَيْكَ النَّاسُ) أَيُّ: أَغْيَا لَهُمْ وَأُمَثَّلَهُمْ إِلَى الْجِلْسِ يَنْصَرِفُونَ إِلَى الْكَامِلِ، وَذَلِكَ لِأَنَّ النَّفْسَ يَطْبَعُهَا لِحُبِّ الظَّلَاغِ النَّاسِ عَلَى خَيْرِهَا، فَإِذَا كَرِهْتَ الظَّلَاغَ عَلَى بَعْضِ أَعْمَالِهَا فَهُوَ غَيْدٌ مَا تَقَرَّبَ بِهِ إِلَى اللَّهِ، أَوْ غَيْدٌ مَا أَدِنَ الشَّنْعَ فِيهِ، وَعَلِمَ أَنَّهُ لَا حَيْدَ لِيهِ وَلَا بَرٍّ، فَهُوَ إِذَا الْإِيمَانُ وَهَرُّ. مره ج ۸ ص ۳۱۷۳

۲. په یو بل حدیث کې هم خوش اخلاقی ته نیکی ویل شوی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي : لَا تَحْقِرَنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا وَلَوْ أَنَّ تَلَقَّى أَخَاكَ بِوَجْهِ طَلْقٍ (۱).
ته هیڅ نیکی سپکه (معمولي) مه گنږه اگر چې هغه ستا د خپل ورور سره په روڼ تندی ملاقات کول وي .

(یعنی که ته د خپل ورور سره په خوشحالی ملاؤ شوی نو دا هم نیکی ده ، ځکه په دې سره به د هغه زړه ښه شي ، اړ دیو مسلمان زړه خوشحالول نیکی ده) .
۳. په یو حدیث کې ذکر دي ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

... إِنْ مِنَ الْمَعْرُوفِ أَنْ تَتَّقَى أَخَاكَ بِوَجْهِ طَلْقٍ (۲).

پیسکه دا هم نیکی ده چې ته د خپل ورور سره په روڼ (روښانه) تندی باندې ملاؤ شی .

۴. بلکه په احادیثو کې خپل ورور ته مسکې کیدل هم صدقه ګرځول شوی :

د ترمذي شریف او مشکوٰۃ شریف حدیث دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي .

تَبَسُّمُكَ فِي وَجْهِ أَخِيكَ لَكَ صَدَقَةٌ (۳).

خپل ورور ته تبسم کول (یعنی هغه ته مسکې کیدل) ستا د پاره صدقه ده .

(۱) صحیح مسلم کتاب البرّ والصلّة والآداب باب استحباب صلافة الوجه عند اللقاء . رقم الحديث ۱۴۴ (۲۶۲۶) ،

مشكاة المصابيح باب فضل الصلّة الفصل الاول رقم الحديث ۱۸۹۴ (۷) ، مسند احمد رقم الحديث ۲۰۶۳۵ . السن

الكبرى للنسائي رقم الحديث ۹۶۱۶ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۵۲۳ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۶۳۸۵

(۲) پوره حدیث داسې دی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ . وَإِنْ مِنَ الْمَعْرُوفِ أَنْ

تَلَقَّى أَخَاكَ بِوَجْهِ طَلْقٍ . وَأَنْ تُفْرِغَ مِنْ دَلْوِكَ فِي إِنَاءِ أَخِيكَ . سنن الترمذي أبواب البرّ والصلّة باب ما جاء في صلافة

الوجه وحسن الظهور رقم الحديث ۱۹۷۰ وقال الترمذي : هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . مسند احمد مخرجا رقم الحديث

۱۴۸۷۷ . الادب المفرد مخرجا باب طب النفس رقم الحديث ۳۰۴ ، مشكاة المصابيح باب فضل الصلّة الفصل الثاني

رقم الحديث ۱۹۱۰ (۲۳) ، كنز العمال رقم الحديث ۱۶۳۳۹ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم ۲۶۸۳ (۲) الترغيب في

طلالة الوجه وطيب الكلام وغير ذلك مما يذكر .

(۳) سنن الترمذي أبواب البرّ والصلّة باب ما جاء في صلافة الوجه رقم الحديث ۱۹۵۶ قال الالباني : صحيح . مشكاة

المصابيح باب فضل الصلّة الفصل الثاني رقم الحديث ۱۹۱۱ (۲۴) ، صحيح ابن حبان رقم ۴۷۴ ، المعجم الاوسط رقم

۸۳۴۲ ، مجمع الزوائد رقم ۴۷۴۳ ، كنز العمال رقم الحديث ۱۶۳۰۵ ، صحيح الترغيب والترهيب ۲۳۲۱ (۲۰) .

د نبي عليه السلام بنائسته اخلاق

مسلمان به په اخلاقو کې هم د رسول الله ﷺ اتباع کوي ، او د هغوی اخلاق خو ډیر بنائسته وو ، الله تعالی نبي عليه السلام ته فرمایي :

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ﴾ (۱)

ترجمه : او (ای پیغمبره !) بیشکه ته په اوچتو اخلاقو باندې (موصوف) یی .

حضرت انس رضی الله عنه فرمایي :

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ خُلُقًا . (۲)

رسول الله صلی الله علیه وسلم په ټولو خلقو کې د بنائسته اخلاقو واله و .

اوس درته د نبي عليه السلام د بنائسته اخلاقو متعلق یو څو واقعات ذکر کوم ، ددې د پاره چې مونږ د هغوی د اخلاقو نه خبر شو ، او هغه شان اخلاق په ځان کې پیدا کړو :

په لس (۱۰) کاله کې اف یا سخته خبره نه کول

د بخاري شریف او مسلم شریف حدیث دی ، حضرت انس رضی الله عنه فرمایي :

خَدِمْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشْرَ سِنِينَ، فَمَا قَالَ لِي : أَفٍ ، وَلَا : لِمَ صَنَعْتَ ؟ وَلَا :

أَلَا صَنَعْتَ ؟ (۳)

(۱) القلم آیه ۴ .

(۲) صحیح مسلم کتاب الفضائل باب کان رسول الله ﷺ أحسن الناس خلقاً رقم الحديث ۵۵ (۲۳۱۰) ، و رقم الحديث ۲۶۷ (۶۵۹) ، و رقم الحديث ۳۰ (۲۱۵۰) ، و رقم الحديث ۵۴ (۲۳۱۰) ، صحیح البخاري کتاب الأدب باب النکایة للبیهقي وقيل أن يؤكده الزجلي رقم الحديث ۶۲۰۳ ، سنن ابی داود کتاب الأدب باب فی العلم و اخلاق النبی صلی الله علیه وسلم رقم الحديث ۴۷۷۳ .

(۳) صحیح البخاري کتاب الأدب باب حسن الخلق والکفاة وما یکره من البخل رقم الحديث ۶۰۳۸ ، صحیح مسلم کتاب الفضائل باب کان رسول الله ﷺ أحسن الناس خلقاً رقم الحديث ۵۱ (۲۳۰۹) ، سنن الترمذي باب ما جاء فی خلق النبی صلی الله علیه وسلم رقم الحديث ۲۰۱۵ ، مستدرک احمد مخرجا رقم الحديث ۱۳۶۷۵ ، شعب الایمان رقم الحديث ۱۳۵۶ ، صحیح ابن حبان رقم الحديث ۲۸۹۲ .

ما د نبي عليه السلام لس (١٠) كاله خدمت كړى خو دوى ماته (په دې لس كاله كې) " أف " ندې ويلې ، او نديې راته (د يو كار په كولو سره) دا ويلي چې " تا دا كارولې او كړو ؟ " او (نديې راته د يو كار په نه كولو سره دا ويلي چې) " تا دا كارولې اونكړو ؟ " . (١)

همدا سې مضمون په نورو احاديثو كې هم ذكر شوى . (٢)

په ځنې احاديثو كې اووه (٧) كاله او په ځنو كې نهه (٩) كاله هم ذكر شوي . (٣)

د حضرت انس رضي الله عنه سره خوش اخلاقي

د مسلم شريف او ابو داؤد شريف حديث دى ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په ټولو خلقو كې ډير خوش اخلاقه ؤ ، يوه ورځ يې زه د يو كار پسې لېږلم (يعنى ماته يې وويل چې ددې كار پسې لاړ شه) ، ما ورته وويل : قسم په الله ، زه نه ځم (يعنى د ماشوم والي د تقاضا په وجه مې ظاهراً دا خبره او كړه) حالانكه زما په زړه كې دا خبره وه چې ماته نبي عليه السلام د كوم كار حكم كړى د هغې

(١) (وَلَا لِمَ صَنَعْتُ) أَنِّي لِأَنِّي هُنِي صَنَعْتُ هَذَا بِالْفِعْلِ . (وَلَا أَلَا) : يَتَشَدَّدُ اللَّامُ أَنِّي هَلَا (صَنَعْتُ) . أَنِّي لِمَ لَا فَعَلْتُ هَذَا الْأَمْرَ . وَالنَّغْلُ لَمْ يَقُلْ لِي شَيْءٌ صَنَعْتُ لِمَ صَنَعْتُهُ ، وَلَا لِي شَيْءٌ لَمْ أَصْنَعُهُ ، وَكُنْتُ مَأْمُورًا بِهِ لِمَ لَا صَنَعْتُهُ . مرآة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ج ٩ ص ٣٧١٠ في تشریح حديث ٥٨٠١ .

(٢) خَدَمْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَشْرَ سِنِينَ بِالتَّوْبَةِ وَأَنَا غَلَامٌ لَيْسَ كُلُّ أَمْرِي كَمَا يَشْتَهِي صَاحِبِي أَنْ أَكُونَ عَلَيْهِ مَا قَالَ لِي فِيهَا أَنِّي قَطُّ ، وَمَا قَالَ لِي لِمَ فَعَلْتُ هَذَا أَوْ أَلَا فَعَلْتُ هَذَا . سنن ابى داؤد كتاب الأدب باب في الجليل والخلاقي النبي صلى الله عليه وسلم رقم الحديث ٣٧٧٢ .

(٣) قَالَ أَكْسَ رضي الله عنه : وَاللَّهِ لَقَدْ خَدَمْتُهُ سَبْعَ سِنِينَ ، أَوْ تِسْعَ سِنِينَ ، مَا عَلِمْتُ قَالَ لِي شَيْءٌ صَنَعْتُ لِمَ فَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا ؟ وَلَا لِي شَيْءٌ تَرَكْتُ : هَلَا فَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا . سنن ابى داؤد كتاب الأدب باب في الجليل والخلاقي النبي صلى الله عليه وسلم رقم الحديث ٣٧٧٣ .

قَالَ أَكْسَ رضي الله عنه : وَاللَّهِ لَقَدْ خَدَمْتُهُ تِسْعَ سِنِينَ ، مَا عَلِمْتُ قَالَ لِي شَيْءٌ صَنَعْتُ لِمَ فَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا ؟ وَلَا لِي شَيْءٌ تَرَكْتُ : هَلَا فَعَلْتُ كَذَا وَكَذَا . صحيح مسلم كتاب القفال باب كان رسول الله صلى الله عليه وسلم أحسن الناس خلقاً رقم الحديث ٥٢ (٢٣٠٩) .

پسې به خامخا ځم .

پس زه دهغه کار پسې اووتم ، تردې چې زه په څه هلکانو باندې تېر شوم چې هغوی په بازار کې لوبې کولې ، ناگهان رسول الله ﷺ د شا طرف نه زما څخه اونیولو .

حضرت انس رضی الله عنه فرمایي چې ما ورته اوکتل نو دوی اوځنډل ، راته وې فرمایل :

يَا اُنَيْسُ ! اَذْهَبْتَ حَيْثُ اَمْرُكَ ؟

اې انیس ! ما چې درته د کوم کار حکم کړې ؤ ته دهغې پسې تللې وی ؟ (۱)

ما ورته وویل : نَعَمْ اَنَا اَذْهَبُ يَا رَسُولَ اللَّهِ .

آو ، اې د الله رسوله ! ورپسې ځم . (۲)

د نبی ﷺ په شونډو مبارکو به اکثر تَبَسُّمٌ ؤ

د ترمذي شريف او مشكوة شريف حديث دى ، حضرت عبد الله بن حارث رضی الله عنه فرمایي :

مَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَكْثَرَ تَبَسُّمًا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . (۳)

(۱) (يَا اُنَيْسُ) تَصْغِيرُ اُنَيْسٍ لِلشَّفَقَةِ وَالْمَرْحَاقَةِ . مראה المصاحح ج ۹ ص ۳۷۱۰ فی تشریح حدیث ۵۸۰۲ .

اُنَيْسٌ د اُنَسٍ تصغیر دی ، د انبي عليه السلام ورته د شفقت او مینې په وجه وویل .

(۲) قَالَ اُنَيْسٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ خُلُقًا ، فَأَرْسَلَنِي يَوْمًا رَاحَةً ، فَقُلْتُ :

وَاللَّهِ لَا أَذْهَبُ ، وَفِي نَفْسِي أَنْ أَذْهَبَ لِمَا أَمَرَنِي بِهِ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَخَرَجْتُ حَتَّى أَمُرَ عَلَى صَبِيَّانٍ وَهُمَا

يَلْعَبُونَ فِي السُّوِّي ، فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ قَبِضَ بِقَفَايَ مِنْ وَرَائِي ، قَالَ : فَتَقَرَّرْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ

يَضْحَكُ ، فَقَالَ : « يَا اُنَيْسُ ! اَذْهَبْتَ حَيْثُ أَمْرُكَ ؟ » قَالَ قُلْتُ : نَعَمْ اَنَا اَذْهَبُ يَا رَسُولَ اللَّهِ . صحيح مسلم

كتاب القفال باب كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا رقم الحديث ۵۴ (۲۳۱۰) ، سنن ابی داؤد رقم

الحديث ۴۷۷۳ ، سنن ابی داؤد كتاب الأدب باب فی العلم و اخلاق النبي صلى الله عليه وسلم رقم الحديث ۴۷۷۳ . مشكاة

المصابيح باب فی أخلاقه و حسناته و صلّى الله عليه وسلم الفصل الأول رقم الحديث ۵۸۰۲ (۲) .

(۳) سنن العرمذي أبواب التنال باب فی تفاقه النبي صلى الله عليه وسلم رقم الحديث ۳۶۴۱ ، مشكاة المصابيح باب

فی أخلاقه و حسناته و صلّى الله عليه وسلم الفصل الثاني رقم الحديث ۵۸۲۹ (۲۹) ، ورقم الحديث ۴۷۴۸ (۴) باب الضحك

الفصل الثاني ، مسند احمد رقم ۱۷۷۰۴ ، ورقم الحديث ۱۷۷۱۳ ، شعب الایمان رقم الحديث ۷۶۸۷ ، شرح السنة

للهموي رقم الحديث ۳۳۵۰ ، ورقم الحديث ۳۷۰۲ ، تفسير البغوي ج ۳ ص ۴۹۶ سورة النمل فی تفسیر آیه ۱۹ .

ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه زيات مُسكې كيدونكى بل څوك ندې ليدلى .
يعنى د رسول الله صلى الله عليه وسلم په شونډو مباركو به اكثر مُسكا او تَبَسْم و، هيڅ
كله يې د بداخلاقي مظاهره نډه كړى .

د باندېچي د سختې باوجود بيا هم ورسره خوش اخلاقي كول

۱ د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دى ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې زه د
رسول الله صلى الله عليه وسلم سره روان ووم ، دوى د نَجْران علاقې جوړ شوې څادر
اغوستې و چې غاړې يې سختې وى ، (په لاره كې) يو باندېچي راغى او نبى عليه
السلام يې د څادر نه په تيزۍ سره راښكلو .

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه مبارك ته اوكتل نو د څادر
سختو غاړو په كې د تېزو راښكلو په وجه نخې جوړې كړې وى ، بيا هغه باندېچي وويل :
يَا مُحَمَّدُ ! مُرِّي مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي عِنْدَكَ .

اې محمد صلى الله عليه وسلم ! د تا سره چې د الله تعالى كوم مال دى د هغې نه زما د پاره د راكولو
حُكم او كړه .

نبى عليه السلام هغه طرف ته اوكتل او وې خنډل ، بيا يې هغه ته (د مال) وركولو حُكم
او كړو . (۱)

(۱) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه ، قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ بُرْدٌ نَجْرَانِي حَلِيظُ الْحَاشِيَةِ ، فَأَذْرَكَ أَغْرَابِي فَجَبَدَ بِرِدَائِهِ جَبْدَةً شَدِيدَةً ، قَالَ أَنَسُ رضي الله عنه: فَتَقَلَّبْتُ إِلَى صَفْحَةِ عَاتِقِي النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ أَكْرَثَ بِهَا حَاشِيَةَ الرِّدَاءِ مِنْ شِدَّةِ جَبْدَتِهِ . ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ ! مُرِّي مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي عِنْدَكَ ، قَالَتْ لَتِ إِلَيْهِ فَضَحِكَ ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِعَطَاءٍ . كِتَابُ الْبَعَارِي كِتَابُ الْأَدَبِ بَابُ التَّشْبِيرِ وَالْحُلُولِ رَقْمُ الْحَدِيثِ ٦٠٨٨ ، وَرَقْمُ الْحَدِيثِ ٣١٣٩ كِتَابُ فُزْنِ الْحُسَيْنِ بَابُ مَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُخْطِبُ النَّاسَ لَهُمْ وَلَهُمْ وَخَلْفَتُهُمْ مِنَ الْحُسَيْنِ وَخَلْوَتُهُ . وَرَقْمُ الْحَدِيثِ ٥٨٠٩ كِتَابُ الْبَيْتَانِ بَابُ الْيُودِ وَالْجَوْدَةِ وَالشُّبْلَةِ ، صَحِيحُ مُسْلِمٍ كِتَابُ الرِّكَائِ بَابُ إِغْتَاوٍ مَنْ سَأَلَ بِخُسٍّ وَغُلَقٍ رَقْمُ الْحَدِيثِ ١٢٨ (١٠٥٧) ، سنن ابن ماجه رَقْمُ الْحَدِيثِ ٣٥٥٣ ، مُشْكَاةُ الْمَصَابِيحِ رَقْمُ الْحَدِيثِ ٥٨٠٣ (٣) ، مُسْتَدْرَأُ أَحْمَدَ رَقْمُ الْحَدِيثِ ١٢٥٣٨ .

۳. په بخاري شريف کې دا واقعه ذکرده، حضرت جبير بن مطعم رضي الله عنه فرمايي چې زه او څه نور خلق د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره د غزوه حنين نه واپس راتللو، نو (په لاره کې) څه باند چيان د رسول الله صلى الله عليه وسلم پورې اړونختل او مال غنيمت يې ترې غوښتلو (حالانکه نبي عليه السلام د دينه مخکې د غزوه حنين مال غنيمت تقسيم کړې و او په دې وخت کې ورسره نور مال غنيمت نه و)، تردې چې باند چيانو نبي عليه السلام کيکر اونې طرف ته بوتللو باندې مجبور کړو، هلته د کيکر ازغود نبي عليه السلام څادر اونيولو (يعني د کيکر په اړنو کې يې څادر اونيولو، يا باند چيانو ورته اونيولو)، نبي عليه السلام هلته اودريد او دوی ته يې او فرمايل:

أَعْطَوْنِي رِدَائِي، فَلَوْ كَانَ عَدُوُّ هَذِهِ الْعِصَاءِ لَعَمَّا، لَقَسْنَتْهُ بَيْنَكُمْ لَمْ لَا تَجِدُونِي بِخَيْلًا وَلَا كَدُّوْبًا وَلَا جَبَانًا.

تاسو ماته زما څادر را کړئ، که چيرته د ماسره (ددې دشتې) د کيکر د اړنو په مقدار څاروي (اوبان، چيلی، وغيره) وی نو ما به هغه ټول په تاسو باندې تقسيم کړي وی، او تاسو به زه بخيل، دروغجن، او بزدل نه وې موندلی. (۱)

د يو کس په نامناسب خبره اوريدو باندې صبر کول

د بخاري شريف حديث دی، حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه فرمايي چې د غزوه حنين په ورځ د مال غنيمت په تقسيمولو کې نبي عليه السلام (د څه مصلحت په پټه) بعضي

(۱) عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ رضي الله عنه أَنَّهُ بَيْنَمَا هُوَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَهُ النَّاسُ، مُقْبِلًا مِنْ حُنَيْنٍ، خَلِيفَتُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْأَعْرَابُ يَسْأَلُونَكَ حَتَّى اطَّعُرُوهُ إِلَى سَمُرَةٍ، فَخَطَفَتْ رِدَاءَهُ، فَوَكَّفَتْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَعْطَوْنِي رِدَائِي، فَلَوْ كَانَ عَدُوُّ هَذِهِ الْعِصَاءِ لَعَمَّا، لَقَسْنَتْهُ بَيْنَكُمْ لَمْ لَا تَجِدُونِي بِخَيْلًا وَلَا كَدُّوْبًا وَلَا جَبَانًا. صحيح البخاري إيتلاف فؤاد المسكين باب ما كان النبي صلى الله عليه وسلم يخطي التوكلة فلم يهزموا وعكفهم من المسكين والخمر. رقم الحديث ۳۱۶۸، ورم الحديث ۲۸۲۱ إيتلاف الجهاد والسير باب الشجاعة في الحرب والعجبي. مشكاة المصابيح باب في الأخلاق والفتاوى صلى الله عليه وسلم الفصل الاول رقم الحديث ۵۸۰۷ (۷)، مسند احمد رقم الحديث ۱۶۷۵۶، ورم الحديث ۱۶۷۷۵، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۴۸۲۰، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۱۵۵۱، كنز العمال رقم الحديث ۳۰۲۲۷.

فَإِنْ كَانَ إِيْمَاكَ أَنْ أَبْعَدَ النَّاسَ مِنْهُ، وَمَا التَّقَرُّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِنَفْسِهِ فِي شَيْءٍ قَطُّ، إِلَّا أَنْ تُلْتَهَكَ حُزْمَةُ اللَّهِ، فَيُلْتَقِمَ بِهَا يَلُّهُ. (۱)

چې کله هم رسول الله ﷺ ته په دوه کارونو کې اختیار ورکړل شوی (چې یو په کې غوره کړه) نو دوی په هغې کې همیشه آسان کار غوره کولو، خو دا هغه وخت چې هغه کار به د گناه نه و، او که د گناه کار به و نو نبي عليه السلام به ځان د دینه ډیر لرې ساتل، او رسول الله ﷺ هېڅ کله د چا نه د خپل ځان د پاره (ذاتي) بدل نه و اخیستی مگر که د الله ﷻ حدود به مات کړې شو (یعنی که چا به د الله ﷻ حدود مات کړل) نو بیا به یې د الله ﷻ د پاره د دې بدله اخیسته (او هغه کس ته به یې شرعي سزا ورکوله).

نبي عليه السلام هېڅ کله خپله بي بي او خادم ندې وهلی

د مسلم شريف حديث دى، حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فرمايې:

مَا صَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا قَطُّ بِيَدِهِ، وَلَا أَمْرًا، وَلَا خَادِمًا، إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَمَا نِيلَ مِنْهُ شَيْءٌ قَطُّ فَيُلْتَقِمَ مِنْ صَاحِبِهِ إِلَّا أَنْ يُنْتَهَكَ شَيْءٌ مِنْ مَحَارِمِ اللَّهِ، فَيُلْتَقِمَ يَلُّهُ عَزًّا وَجَلًّا. (۲)

(۱) صحيح البخاري كتاب الأكل باب قول النبي ﷺ: يَتَبَرَّأُوا وَلَا تَعْبُرُوا. رقم الحديث ۶۱۲۶، و رقم الحديث ۳۵۶۰. كتاب التناكب باب صفة النبي ﷺ. صحيح مسلم كتاب القنائل باب مباحة رسول الله ﷺ. وأخبرني عن المباح. أشهله والتقيموه. قلت التناكب حوماتو. رقم الحديث ۷۷ (۲۳۲۷)، سنن أبي داود رقم الحديث ۳۷۸۵، مسند أحمد رقم الحديث ۲۳۸۳، مشكاة المصابيح باب في أخلاقه وعتابه ﷺ. رقم الحديث ۵۸۱۷ (۱۷).

(۲) صحيح مسلم كتاب القنائل باب مباحة رسول الله ﷺ. وأخبرني عن المباح. أشهله والتقيموه. قلت التناكب حوماتو. رقم الحديث ۷۹ (۲۳۲۸)، المعجم الاوسط رقم الحديث ۵۲۲۸، مشكاة المصابيح باب في أخلاقه وعتابه ﷺ. رقم الحديث ۱۷۹۳۲، وكتاب ﷺ. رقم الحديث ۲۵۳۵۹، سنن أبي داود باب في التجاوز في الأمر رقم الحديث ۳۷۸۶، سنن ابن ماجه باب حرب النساء رقم الحديث ۱۹۸۳، سنن الدارمي رقم الحديث ۲۲۶۳، مسند أحمد رقم الحديث ۲۴۰۳۳، و رقم الحديث ۲۵۷۱۵، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۶۴۴۳، شعب الایمان رقم الحديث ۷۷۱۲.

رسول الله صلى الله عليه وسلم هيڅ کله څوک (انسان) په خپل لاس باندې نډې وهلې، او (خاصکر) خپله بي بي او خادم يې هم نډې وهلې، مگر د الله ﷻ په لار کې به يې جهاد کولو، او نبي عليه السلام ته چې د چا طرفه هم ضرر رسيدلې دوی هيڅ کله هم د هغه نه خپل ذاتي بدله نده اخيستی، مگر که د الله ﷻ د حدودو سپکاوي به او شو (يعنی که چا به هغه کارونه او کرل چې الله ﷻ حرام کړي دي او شرعي حدود به يې مات کړل) نو بيا به يې د الله ﷻ د رِضا د پاره د هغه نه بدله اخيسته.

توضیح: په دې حديث کې ذکر شو چې نبي عليه السلام هيڅ کله څوک انسان په خپل لاس باندې نډې وهلې، بيا خاصکر خپله بي بي او خادم يې هم نډې وهلې (ځکه دا دواړه د انسان ماتحت او محکوم وي، او په ماتحتو باندې ظلم کول ناجائز دی).
اگر چې د اصلاح او ادب خاطر د خپلو شرائطو سره د خپل اولاد او بي بي وهل جائز دي، خود نبي عليه السلام داسې بنائسته اخلاق وو چې دا يې هم نه وو وهي. (۱)

جهاد او حدود جاري کول د خوش اخلاقي خلاف ندي

په مذکوره حديث کې داهم ذکر شو چې نبي عليه السلام به جهاد کولو، او دا ښکاره خبره ده چې په جهاد کې يې د کافرانو سره سختي هم کړې، تردې چې په غزوه احد کې يې ابي بن خلف کافر هم په خپل لاس وژلی.

همدارنگې په مسلمانانو کې به چې چا د الله ﷻ د حدود مات کړل نو هغوی ته يې سزا هم ورکړې. خود دا ټول د خوش اخلاقي خلاف ندي، ځکه نبي عليه السلام د اټول کارونه د الله ﷻ په حکم او د الله ﷻ د رِضا د پاره کول، دا په بد اخلاقي کې داخل ندي.

(۱) (مَا حَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَيْئًا) أَي: أَدْمِيًّا لِأَنَّهُ رَبَّنَا حَرَبَ مَرْكُوبَهُ (قَطْرَ بَيْدِهِ، وَلَا امْرَأًا وَلَا خَادِمًا). خُصًا بِاللِّئْلِ اِئْتِمَانًا بِشَأْنِهِمَا، وَلِكَثْرَةِ وَتَرَعِ حَرْبِ هَذَيْنِ وَالِإِجْتِنَاجِ إِلَيْهِ، وَحَرْبُهُمَا وَإِنْ جَازَ بِحَرْبِهِمَا أَوَّلُ تَرَكُهُ. قَالُوا بِخِلَافِ التَّوَكُّدِ، فَإِنَّ الْأَوَّلَى تَأْدِيبِيَّةٌ وَيُوجِبُهُ بِأَنَّ حَرْبَهُ لِمَصْلَحَةِ تَعَوُّدِ إِلَيْهِ، فَلَمْ يُنْدَبِ الْعَفْوُ بِخِلَافِ حَرْبِ هَذَيْنِ لِأَنَّهُ لِحَلِّ النَّفْسِ عَائِلِيًّا فَلَمَّا دَبَّ الْعَفْوُ عَنْهُمَا مَخَالَفَةً لِمَوَاعِظِ وَكَلَامَاتٍ يَقْبِضُهَا. مراد: المصالح شرح مشكاة المصابيح ج ۹ ص ۳۷۱۶ فی تشریح حدیث ۵۸۱۸.

فرمايي:

لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاحِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا وَلَا سَخَابًا فِي الْأَسْوَاقِ وَلَا يَجْزِي بِالسَّنَةِ السَّنَةِ وَلَكِنْ يَغْفُو وَيَصْفَحُ (۱).

رسول الله صلى الله عليه وسلم نه خو طبعاً فحش گو و او نه يې قصداً فحش گو يې کوله ، نه يې په بازارونو کې شور کولو ، او نه يې د بدۍ بدله په بدۍ اخيسته ، بلکه بدۍ کوونکې به يې د زړه نه معاف کولو ، او ظاهراً به يې هم د هغه سره د درگزر (معافۍ) معامله کوله .

۳ . حضرت انس رضي الله عنه فرمايي:

لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاحِشًا وَلَا لَعَّائًا وَلَا سَبَّابًا. كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْمَغْتَبَةِ: مَا لَهُ تَرَبَّ جَبِينُهُ. (۲)

رسول الله صلى الله عليه وسلم فحش ويونکی نه و ، نه لعنت ويونکی و ، او نه کنخل کوونکی و ، دوی به د رتې (غصې) په وخت صرف دا ويل : د هغه د پاره څه شوي : دغه تندي دې په خاورو ککړ شي .

(۱) مشکاة المصابيح كتاب الفضائل والشمائل باب في أخلاقه وعنايته صلى الله عليه وسلم الفصل الثاني رقم الحديث ۵۸۲۰ (۲۰) ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۶۳۴۳ ، مصنف ابن أبي شيبة رقم الحديث ۲۵۳۳۰ ، مسند أبي داود الطيالسي رقم الحديث ۱۶۲۳ ، كنز العمال رقم الحديث ۱۸۷۰۸ ، سنن الترمذي باب ماجاء في خلق النبي صلى الله عليه وسلم رقم الحديث ۲۰۱۶ ، شعب الإيمان رقم الحديث ۷۹۴۳ ، مسند أحمد رقم الحديث ۲۵۴۱۷ .

(۲) (لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاحِشًا) أَنِّي: ذَا فُحْشٍ فِي أَقْوَالِهِ وَأَفْعَالِهِ (وَلَا مُتَفَحِّشًا) أَنِّي: مُتَكَلِّفًا فِيهِ وَمُتَعَبِّدًا كَذَا فِي الْقَهَائِمَةِ. قَالَ الْقَاضِي: لَكْتُ عَنْهُ كَوْنِي الْفُحْشِ وَالْتَفُؤَ بِهِ عَنَّا وَتَكَلُّفًا. (وَلَا سَبَّابًا) أَنِّي: سَبَّاحًا فِي الْأَسْوَاقِ. وَلَا يَجْزِي بِالسَّنَةِ السَّنَةِ) ، أَنِّي بَنَ بِالْحَسَنَةِ لِقَوْلِهِ: (وَلَكِنْ يَغْفُو) أَنِّي: فِي الْبَاطِنِ (وَيَصْفَحُ) ، أَنِّي يُغْرِشُ فِي الظَّاهِرِ عَنْ صَاحِبِ السَّنَةِ لِقَوْلِهِ تَعَالَى: {فَاغْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ} [المائدة آية ۱۳] . مرقاة المفاتيح ج ۹ ص ۳۷۱۷ في تشریح حدیث ۵۸۲۰ .

(۳) صحيح البخاري كتاب الأدب باب ما يلقى من النجاس واللعن رقم الحديث ۶۰۴۶ ، صحيح الادب المفرد رقم الحديث ۳۳۳/۳۳۰ باب سباب المسلم لسوء ، مشکاة المصابيح باب في اخلاقه وشماله صلى الله عليه وسلم الفصل الاول رقم الحديث ۵۸۱۱ (۱۱) ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۲۰۷۹۱ .

تشرېح : ددې حديث نه معلومه شوه چې نبي عليه السلام به د سختې غصې او ناراضگۍ په وخت کې د خپلې ژبې مبارکې نه فحش او سختې خبرې نه راويستی ، بلکه صرف دا يوه جمله به يې ويله چې : **مَا لَكَ تَرَبَّ جَبِينُهُ** . د هغه د پاره څه شوي د هغه تندې دې په خاورو ککړشي .

په دې جمله کې هم نبي عليه السلام براه راست هغه کس ته خطاب ندې کړی چې په چا به غصه شوې و بلکه د غائب صيغه يې استعمال کړی .

دويم دا چې ددې جملې دوه مطلبه کيدې شي : اول دا چې دا کنایه شي د ذلت او خواری نه . او دويم مطلب دا هم کيدې شي چې دا دُعا شي ، يعنی دا به کنایه شي د الله ﷻ د وړاندې د سجدي کولو نه ، ځکه د سجدي په حالت کې هم د انسان تندې او پوزه په خاورو باندې ککړيږي . (۱)

يهودي عالم د نبي ﷺ خوش اخلاقي کتلو سره ايمان راوړو

په مشکوٰۃ شريف ، دلائل النبوة ، مستدرک او نورو ډيرو کتابونو کې دا واقعه ذکرده : حضرت علي عليه السلام فرمايي : يو يهودي عالم و (نوم يې جَرَجَرَه و) ، دده په رسول الله صلى الله عليه وسلم باندې څه دينارونه قرضه وه ، يوه ورځ دا راغی او د نبي عليه السلام نه يې د خپل قرض مطالبه اوکړه (په دې وخت کې د پيغمبر عليه السلام سره څه نه وو) ، نبي عليه السلام ده ته وويل : **يَا يَهُودِيُّ مَا عُنْدِي مَا أُعْطِيكَ** .

اې يهودي ! په دې وخت کې د ما سره څه نشته چې زه يې تاته درکړم .
(يعنی نه راسره دينار شته ، او نه راسره بل څه شته چې د قرض په عوض کې يې درکړم) .

(۱) (كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْمُتَكَبِّرِ) : يَفْتَحِ النَّارَ ، وَقِيلَ يَكْسِرُهَا أَيضًا يَتَغَيَّ الْمَلَامَةُ وَالْعِتَابُ عَلَى مَا فِي الْقَامُوسِ ، وَاخْتَارَهُ ابْنُ الْمَكَلِ . وَتَغَيَّ الْقَطْبُ كَمَا فِي الْإِنْفَائَةِ ، وَالْحَاوَةُ شَارِبٌ ، وَالتَّغْيُ غَايَةُ مَا يَقُولُهُ عِنْدَ الْمُتَكَبِّرَةِ ، أَوْ الْمُخَاصَّةِ هَذِهِ الْكَلِمَةُ مُعْرِضًا عَنْهُ عَزِيزٌ مُخَاطِبٌ لَهُ (مَا لَكَ تَرَبَّ جَبِينُهُ ؟) وَهِيَ أَيْضًا ذَاتُ وَجْهَيْنِ ، إِذْ يُحْتَمَلُ أَنْ يَكُونَ دُعَاءٌ عَلَى التَّقْوَلِ لَهُ يَتَغَيَّ رَيْحَهُ أَلْفَلَكٌ ، وَأَنْ يَكُونَ دُعَاءٌ لَهُ يَتَغَيَّ سَجَدَ بِلَوْ وَجْهَهُ . مראה المصباح ج ۹ ص ۳۷۱۲ فی تشریح حدیث ۵۸۱۱ .

يهودي ورته وويل: اي محمد! زه به تر هغې وخته پورې د تانه نه جدا کيږم تردې چې ته ماته خپل قرض راکړی. نبي عليه السلام ورته او فرمايل:

إِذَا أَجْلَسَ مَعَكَ .

بيا خو به زه د تاسره ناست يم. (تردې چې ته راته د تللو اجازت راکړی).
نو پيغمبر عليه السلام دده سره (په مسجد نبوي يا بل ځای کې) کيनाست.
په همدغه ځای باندې يې د ماسپڅين، مازيگر، مابنم، ماسخوتن او صبا سهر مونځ او کړو (يعنی پوره يو شواروز ددې يهودي سره ناست و، نه اوده شو او نه چيرته لاړ).
صحابه کرامو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ (چې دا حالت اوليد نو) دې يهودي ته (يې د وهلو) دهمکيانې ورکولی او يړولو يې. (يعنی که ددې گستاخی نه منع نشی نو مونږ به تا په زور ددې ځای نه اوباسو، او يا به دې قتل کړو).

رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د صحابه کرامو په دې حالت باندې پوهه شو کوم چې دوی د يهودي سره کولو، (گويا نبي ﷺ دوی ته واضحه کړه چې ستاسو دا حرکت صحيح ندی چې يهودي ته دهمکي ورکوی او يړوی يی)، صحابه کرامو ورته (د معذرت په انداز کې) وويل:

يَا رَسُولَ اللَّهِ! يَهُودِيٌّ يَحْبِسُكَ .

اي د الله رسوله! يو يهودي تاسو دلته پابند کړي يی. (نو دا گستاخانه حرکت د يهودي مونږ نه شو برداشت کولی). رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته او فرمايل:

مَنْعَنِي رَبِّي أَنْ أَكْثِمَ مُعَاهِدًا وَعَظِيمَةً .

زه خپل رب د دينه منع کړې يم چې د هغه چا سره ظلم او کړم چې د هغه سره زمونږ عهد شوی، يا د دينه علاوه بل کس وي.

هر کله چې ورځ پوره راؤختله نو هغه يهودي (د نبي عليه السلام بنائسته اخلاقو کتلو سره) وويل:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ .

زه دا گواهي ورکوم چې د الله ﷻ نه علاوه بل معبود (د عبادت لائق) نشته، او زه دا گواهي ورکوم چې ته د الله ﷻ رسول يی. (يعنی يهودي ايمان راوړو).

(يهودي وويل : ددې مسلمانيدو په شكره كې) زما نيم مال دې د الله ﷻ په لار كې صدقه وي . اې د الله رسوله ! قسم په الله ، ما چې د تاسو سره دا كومه سخته روڼه او كړه دا صرف ددې دپاره چې زه ستاسو هغه صفت او گورم كوم چې په تورات كې ذكر دى :
(په تورات كې ستاسو صفت داسې ذكر دى :

مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلِدُهُ بِمَكَّةَ وَمُهَاجَرُهُ بِطَيْبَةَ وَمُلْكُهُ بِالشَّامِ لَيْسَ بِفَقِيرٍ وَلَا غَلِيظٍ وَلَا سَخَّابٍ فِي الْأَسْوَاقِ وَلَا مُتَزَيٍّ بِالْفَحْشِ وَلَا قَوْلِ الْخَنَا .

د آخري پيغمبر نوم به محمد وي ، د پلار نوم به يې عبدالله وي ، پيدائش به يې مکه مكرمه وي ، مدينې طيبې ته به هجرت كوي ، د هغه د مملكت حدود به د شام او د هغې د اطرافو پورې خواره وي ، نه به بداخلاقه وي ، نه به سخت خوږه (سنگ دل) وي ، نه به په بازارونو كې چغې وهونكى وي ، په فحش او بې هوډه خبرو كولو سره به موصوف نه وي .
دې يهودي يو محل بيا كلمه شهادت وويله : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ .

(بيا يهودي وويل) : وَهَذَا مَالِي فَأَحْكُمْ فِيهِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ .
(اې د الله رسوله !) دا زما مال دى (ستاسو په خدمت كې حاضر دى) تاسو ته چې الله ﷻ كومه پوهه دركړې ده د هغې په رڼا كې ددې مال په باره كې فيصله او كړئ (يعنى تاسو ته چې كوم خاى مناسب معلومېږي په هغې كې يې خرچ كړئ) .
(راوي د حديث وايي چې) دا يهودي ډير مالدار و . (۱)

(۱) وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ يَهُودِيًّا يَقُولُ لَهُ : فَلَانٌ حَبْرٌ كَانَ لَهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَنَانِيرٌ .
لَتَقَاضَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ : « يَا يَهُودِيٌّ مَا عِنْدِي مَا أُعْطِيكَ » . قَالَ : فَإِنِّي لَا أَقَارِفُكَ يَا مُحَمَّدُ حَتَّى تُعْطِيَنِي . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِذَا أَجْلَسْتُ مَعَكَ » . فَجَلَسَ مَعَهُ فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ الْآخِرَةَ وَالْقَدَاةَ ، وَكَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَهَدَّدُونَكَ وَيَتَوَعَّدُونَكَ . فَقَطِنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا الَّذِي يَصْنَعُونَ بِهِ . فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا يَهُودِيٌّ يَخْبِسُكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَتَّعَنِي رَبِّي أَنْ أَكَلِمَةَ مُعَاهِدًا وَعَقْدَةً » . فَلَمَّا تَرَجَّلَ النَّهَارُ قَالَ الْيَهُودِيُّ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ وَهَظَرَ مَالِي فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمَّا وَاللَّهُ مَا فَعَلْتُ بِكَ الَّذِي فَعَلْتَ بِكَ إِلَّا بِأَلَمٍ إِلَى كَعْبِكَ فِي التَّوَرَةِ : مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلِدُهُ بِمَكَّةَ ← ← ← ← ←

حضرت ثمامه رضي الله عنه د نبي صلى الله عليه وسلم د خوش اخلاقي په وجه ايمان راوړو

په بخاري شريف او مسلم شريف كې دا واقعہ ذكرده ، حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې نبي عليه السلام كُنجِد طرف ته يو لبنكر اوليپل ، دوى د بني حنيفة قبيلې يو كس اونيولو چې نوم يې ثَمَامَةُ بن اُكَّال ؤ ، او مدينې منورې ته يې راوستو (دا د يمامه بنار سردار ؤ ، او تر اوسه مسلمان شوې نه ؤ) ، صحابه كرامو ثمامه د مسجد نبوي د يوې ستنې پورې اوتړل (چې او نه تختي) .

رسول الله صلى الله عليه وسلم ده ته تشرېف راوړو او ورته وې فرمايل :

مَا عِنْدَكَ يَا ثَمَامَةُ ؟ اَي ثمامه ! د تاسره څه دي ؟

(يعنى ستا زما په باره كې څه گمان دى چې زه به درسره څه سلوك كوم ؟) .

ثمامه ورته وويل :

عِنْدِي خَيْرٌ يَا مُحَمَّدٌ، إِنْ تَقْتُلْنِي تَقْتُلْ ذَا دِمٍ، وَإِنْ تُنْعِمَ تُنْعِمَ عَلَى شَاكِرٍ، وَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ مِنْهُ مَا شِئْتَ .

اَي محمد صلى الله عليه وسلم ! ما سره خبر دى (يعنى زه ستاسو په باره كې ښه گمان كوم چې تاسو ظلم نه كوى ، بلكه د خلقو سره احسان او انعام كوى) ، خو كه بيا هم تاسو ما قتل كړى نو د يوې وينې واله سړى به قتل كړى (يعنى يو لوي شخصيت به قتل كړى ، زما قوم به ددې بدل ضرور واخلي . دا ثمامه د خپلې سردارۍ دعوى او كړه . يا دا مطلب چې كه تاسو ما قتلوى نو زه د همدې مستحق يم . گويا ثمامه د خپل عجز اقرار او كړو) ، او كه تاسو په ما باندې احسان او كړى (په عزت سره مې پرېږدى) نو تاسو به په يو شكرگزار

← ← ← وَمَهْجَرُهُ بِكُنْبَةٍ وَمُلْكُهُ بِالْقَامِرِ لَيْسَ بِفَقِيرٍ وَلَا غَلِيظٌ وَلَا سَخَابٌ فِي الْأَسْوَاقِ وَلَا مُتَوَكِّئٌ بِالْفُخْشِ وَلَا قَوْلُ الْعَنَّا أَهْهَذَا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ وَهَذَا مَالِي فَأَخْلَعْتُ فِيهِ رِبَاً أَرَاهُ اللَّهُ . وَكَانَ الْيَهُودِيُّ كَثِيفَةً الثَّالِي . مفكرة المصاحب كتاب القنائل والقنائل ثاب في الخلايوه وخاليو صل الله عليه وسلم الفصل الثالث رقم الحديث ٥٨٣٢ (٣٢) ، دلال النبوة للبهقي ، المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ٣٢٣٢ ، تفسير مطهری ج ٣ ص ٣١٧ سورة الاحرف فی تفسیر آیه ١٥٧ .

بنده باندې احسان او کړۍ (چې ددې احسان بدله به زه درکړم) ، او که تاسو مال غواړۍ نو څومره چې ستاسو خوښه وي وې غواړۍ هغه به درکړم .

نبي عليه السلام ثمامه په همدې حالت باندې پريځود .

کله چې صبا شو رسول الله ﷺ ده ته بيا تشریف راوړو او ورته وې فرمايل :

مَا عِنْدَكَ يَا ثَمَامَةُ ؟ اَيُّ ثَمَامَةٍ اَوْ سِ دَرَسَره څه خبره ده ؟

(يعنې زما په باره کې دې څه خيال دی چې څه سلوک به د رسره کوم ؟) .

ثمامه ورته وويل : مَا قُلْتُ لَكَ : اِنْ تُنْعِمُ تُنْعِمُ عَلٰى هَآكِرٍ .

زما ستاسو په باره کې هماغه گمان دی کوم چې مې پرون درته ويلې ؤ چې که تاسو

احسان او کړۍ نو په داسې سړي به احسان او کړۍ چې هغه شکرگزار دی .

نبي عليه السلام په دې ورځ هم ثمامه په همدې حالت باندې پريځود (او ورته لاړو) .

په دريمه ورځ نبي عليه السلام ده ته بيا تشریف راوړو او ورته وې فرمايل :

مَا عِنْدَكَ يَا ثَمَامَةُ ؟

اَيُّ ثَمَامَةٍ ا د تاسره څه دي ؟ (يعنې ستا زما متعلق څه گمان دی ؟)

ثمامه ورته وويل : د ماسره خو هماغه خبره ده کومه چې ما درته مخکې ويلې وه .

پيغمبر عليه السلام حکم او کړو :

أَطْلِقُوا ثَمَامَةَ . تاسو ثمامه خلاص کړئ .

(ثمامه په دې درې ورځو کې د رسول الله ﷺ د بنائسته اخلاقو نه ډير متاثر

شوې ؤ) ، پس ثمامه د مسجد نبوي سره نژدې د قجورو يو باغ ته لاړو (هلته لېږې او بيه وى)

غسل يې او کړو ، بيا مسجد نبوي ته راغی او د نبي عليه السلام د وړاندې يې وويل :

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ .

زه دا گواهي ورکوم چې د الله ﷻ نه علاوه بل معبود (د عبادت لائق) نشته ، او دا

گواهي ورکوم چې محمد (ﷺ) د الله ﷻ رسول دی .

بيا ثمامه ﷺ وويل : اَيُّ مُحَمَّدٍ ﷺ ا د دينه مخکې ستاسو د مخ نه علاوه

بل مَبْغُوض ترين مخ ماته د بل هيچا نه ؤ (يعنې ستاسو نه مې ډير نفرت ؤ) خو اوس راته

ستاسو مخ په ټولو مخونو کې محبوب او گرځيد .

قسم په الله ، ماته په دينونو کې ستاسو د دين نه علاوه مَبغوض ترين دين بل نه و خو اوس راته ستاسو دين په ټولو دينونو کې محبوب دی .

او قسم په الله ، ماته ستاسو د ښار (مدينې منورې) نه علاوه مَبغوض ترين ښار بل نه و خو اوس راته ستاسو ښار په ټولو کې ډير محبوب دی .

(اې د الله رسوله !) ستاسو لښکرزه په داسې حالت کې نيولې ووم چې ما د عمرې کولو اراده کړې وه (او مکې معظمې طرف ته روان ووم) پس اوس تاسو ماته څه حکم کوئ ؟

نو رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته زېرې ورکړو (چې په اسلام راوړلو سره تاته عظمت او شرافت ملاؤ شو ، او ستا مخکينې گناهونه معاف کړې شو) ، بيا يې هغه ته د عمرې کولو حکم اوکړو .

کله چې حضرت ثمامه رضي الله عنه (د عمرې اداء کولو د پاره) مکې معظمې ته راغی نو يو چا ده ته وويل : صَبَوْتُ . ته بې دينه شوې يی ؟

ده ورته وويل : نه ، ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم په لاس مبارک باندې اسلام قبول کړی ، زه بې دينه شوې نه يم ، او قسم په الله اوس به تاسو ته د يمامې نه تر هغې وخته پورې د غنميوه دانه هم رانشي تر څو پورې چې رسول الله صلى الله عليه وسلم ددې اجازت اونکړي . (۱)

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْلًا لِقَبْلِ تَجْدٍ، فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ ثَمَامَةُ بْنُ أَلْبَالِ، فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي السَّجْدِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: « مَا عِنْدَكَ يَا ثَمَامَةُ ؟ » فَقَالَ: عِنْدِي خَفْءٌ يَا مُحَمَّدُ، إِنْ تَقَتَّلْنِي تَقَتَّلَ ذَا دِمِرٍ، وَإِنْ ثَنَعْتُمْ ثَنَعْتُ عَلَى هَاكِرٍ، وَإِنْ كُنْتُ لِرَبِّدِ الْمَانِ قَسَنٌ مِثْلُ مَا هُنْتُ، فَخَرَجَ حَتَّى كَانَ الْقَدُ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: « مَا عِنْدَكَ يَا ثَمَامَةُ ؟ » قَالَ: مَا فَكْتُ لَكَ: إِنْ ثَنَعْتُمْ ثَنَعْتُ عَلَى هَاكِرٍ، فَخَرَجَ حَتَّى كَانَ بَعْدَ الْقَدِ، فَقَالَ: « مَا عِنْدَكَ يَا ثَمَامَةُ ؟ » فَقَالَ: عِنْدِي مَا فَكْتُ لَكَ، فَقَالَ: « أَتِلْهُوا الثَّمَامَةَ »، قَالَ لَطَلٌ إِلَى كَهْلٍ كَرِيبٍ مِنَ السَّجْدِ، فَأَعْلَسَ ثُمَّ دَخَلَ السَّجْدَ، فَقَالَ: أَهْهَذَا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَهْهَذَا أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، يَا مُحَمَّدُ أَوَالِلَهُ مَا كَانَ ← ← ← ← ←

چونکه مکې معظمې ته به غنم د یمامه ښار نه راتلل نو حکم حضرت ثمامه رضی الله عنه قسم اوکړو چې ترڅو پورې راته نبي علیه السلام اجازت نه وي کړي تاسو ته به یوه دانه غنم راوړنه لېږم .

بیا حضرت ثمامه رضی الله عنه خپل ښار ته لاړ نو په اهل مکه واله و باندې غنم بند کړل ، کله چې په قريشو باندې د غنمو سختي راغله نو دوی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته خط راوړل او د خپلوکۍ واسطه یې ورکړه چې ته ثمامه ته خط اولیکه چې مونږ ته غنم رالېږي . نو رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرت ثمامه رضی الله عنه ته خط اولیکل چې د اهل مکه و سره د غنمو تجارت کوه . (۱)

بهر حال ددې واقعي نه دا معلومه شوه چې حضرت ثمامه رضی الله عنه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ښائسته اخلاقو نه دومره متاثر شو چې ایمان یې راوړو .

« عَلَى الْأَرْضِ وَجْهٌ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ وَجْهِكَ ، فَقَدْ أَصْبَحَ وَجْهَكَ أَحَبَّ الْوُجُوهِ إِلَيَّ . وَاللَّهُ مَا كَانَ مِنْ دِينٍ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ دِينِكَ ، فَأَصْبَحَ دِينُكَ أَحَبَّ الدِّينِ إِلَيَّ . وَاللَّهُ مَا كَانَ مِنْ بَلَدٍ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ بَلَدِكَ ، فَأَصْبَحَ بَلَدُكَ أَحَبَّ الْبِلَادِ إِلَيَّ . وَإِنْ خَيْلُكَ أَخَذْتَنِي وَأَنَا أُرِيدُ الْعُمْرَةَ ، فَمَاذَا تَرَى ؟ فَبَشَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمَرَهُ أَنْ يَغْتَمِرَ ، فَلَمَّا قَدِمَ مَكَّةَ قَالَ لَهُ قَائِلٌ : صَبَوْتُ ، قَالَ : لَا ، وَلَكِنْ أَسْلَمْتُ مَعَ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَلَا وَاللَّهِ ، لَا يَأْتِيكُمْ مِنَ الْيَمَامَةِ حَبَّةٌ حِنْطَةٍ ، حَتَّى يَأْذَنَ فِيهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . صحيح البخاري كتاب التاريخ باب وفد بني حنيفة ، وحديث ثمامة بن أثال ، رقم الحديث ۴۳۷۲ ، و رقم الحديث ۲۴۲۲ . كتاب المغرمات باب التوثيق من خلق مكرهه ، صحيح مسلم كتاب الجهاد والسير باب ربط الأسير وحبسوه ، و جوار التي عليه رقم الحديث ۵۹ (۱۷۶۳) ، مشكاة المصابيح كتاب الجهاد باب حكم الاسراء الفصل الاول رقم الحديث ۳۹۶۶ (۵) ، سنن أبي داود رقم الحديث ۲۶۷۹ ، صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ۲۵۳ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۱۲۳۹ .

(۱) وَرَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ مِنْ طَرِيقِ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُقْبِرِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی الله عنه ، قَدْ كَرِهَ قِصَّةَ إِسْلَامِ ثَمَامَةَ رضی الله عنه . وَفِي آخِرِهِ قَوْلُهُ لِأَهْلِ مَكَّةَ حِينَ قَالَ لَهُ قَائِلٌ : صَبَوْتُ . فَقَالَ : « إِنِّي وَاللَّهِ مَا صَبَوْتُ ، وَلَكِنِّي أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ مُحَمَّدًا وَأَمَرْتُ بِهِ . وَإِنَّهُ اللَّهُ الَّذِي لَفَسَ ثَمَامَةَ بِبَيْدِهِ لَا تَأْتِيكُمْ حَبَّةٌ مِنَ الْيَمَامَةِ ، وَكَأَنْتُمْ قَرِيبٌ مَكَّةَ حَتَّى يَأْذَنَ فِيهَا مُحَمَّدٌ . فَالْمَصْرَفُ إِلَى بَلَدِهِ ، وَمَنْعَ الْحَنْدِ إِلَى مَكَّةَ حَتَّى جَهْدَتْ قُرَيْشٌ ، فَكَلَبُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُونَهُ بِأَرْحَامِهِمْ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى ثَمَامَةَ بِخَيْلِ الْيَمَامَةِ ، فَقَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . مראה المصابيح ج ۶ ص ۲۵۵۰ في تشرح حديث ۳۹۶۶ .

ددینه علاوه دیر داسې واقعات شته چې د نبي عليه السلام د ښو اخلاقو په وجه کافرانو ایمان راوړی.

نبي ﷺ ابو عُمیر ماشوم ته د مرغۍ په مړه کیدو تسلي ورکړه

د ابو داؤد شریف حدیث دی، حضرت انس رضی الله عنه فرمایي چې کله کله به رسول الله صلی الله علیه وسلم مونږ کړه راتلو، زما یو وړوکې ورور ؤ، د هغه ګڼیت "ابو عُمیر" ؤ، د هغه یوه وړه مرغۍ وه چې د هغې سره به یې لوبې کولی، بیا دا مرغۍ مړه شوه. یوه ورځ نبي عليه السلام راغلو نو دا ابو عُمیر یې غمجن (خفه) اولید، پوښتنه یې اوکړه: مَا هَآئِلُهُ؟ دا په ده خه شوي؟ (ولې خفه دی؟).

خلغو ورته وویل:

مَاتَ نُفْرَةٌ. دده هغه وړه مرغۍ مړه شوې ده (د هغې پسې خفه دی).

رسول الله صلی الله علیه وسلم دې ماشوم ته (د تسلي دپاره) او فرمایل:

يَا أَبَا عُمَيْرٍ! مَا فَعَلَ النُّفْرَةُ؟

ای ابو عُمیر! په هغه نُفیر (مرغۍ) باندې څه او شو؟ (یعنی هغه څه شوه؟). (۱)

دا حدیث په بخاري شریف، ترمذي شریف او نورو د احادیثو په کتابونو کې هم ذکر

دی. (۲)

(۱) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَدْخُلُ عَلَيْنَا وَلِي أَحْ صَغِيرٌ يُكَلِّمُنَا أَبَا عُمَيْرٍ. وَكَانَ لَهُ نُفْرَةٌ يَلْعَبُ بِهَا. فَمَاتَ. فَدَخَلَ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ فَرَأَاهُ حَزِينًا. فَقَالَ: «مَا هَآئِلُهُ؟» قَالُوا: «مَاتَ نُفْرَةٌ». فَقَالَ: «يَا أَبَا عُمَيْرٍ! مَا فَعَلَ النُّفْرَةُ؟». سنن ابی داؤد، کتاب الأدب، باب ما جاء في الرجل يموت ويترك ولده. رقم الحديث ۴۹۶۹ قال الالباني: صحيح.

(۲) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. يَقُولُ: إِنْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيْ خَالِطًا. حَتَّى يَقُولَ لِيْخُ بِي صَغِيرٌ: يَا أَبَا عُمَيْرٍ! مَا فَعَلَ النُّفْرَةُ؟. صحيح البخاري، كتاب الأدب، باب الإلهام إلى الناس. رقم الحديث ۶۱۲۹، سنن الترمذي، أبواب الصلاة، باب ما جاء في الصلاة على الميت. رقم الحديث ۳۳۳، ورم الحديث ۱۹۸۹ أبواب البر والصلة، باب ما جاء في الزواج، سنن ابن ماجه، رقم الحديث ۳۷۲۰، مصنف ابن أبي شيبة، رقم الحديث ۴۰۴۲، مسند احمد، رقم الحديث ۱۲۱۹۹، ورم الحديث ۱۲۷۵۳، صحيح الادب المفرد، رقم الحديث ۲۰۳/۲۶۹ ←←←

فائده : نَغْدَارُونَه د چَرچَنرې په شان مرغۍ ده . سره ټونگه يې وي . څوك وايي چې د ورې ټونگې او سُوړ سَر واله وره مرغۍ ده . څوك وايي چې د دينه بلبله مراد ده ... د نبی عليه السلام مقصد هغه ماشوم ته تسلي وركول وو چې په هغه مرغۍ څه اوښو چې د تاسره نشته . همدارنگې ددې واقعي نه د نبی عليه السلام خوش اخلاقي هم معلومېږي چې د ماشوم سره يې خوش طبعي كوله او هغه ته يې تسلي وركوله . (۱)

نبی عليه السلام به په خوراك كې عېب نه راويستلو

د بخاري شريف حديث دی ، حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي :

مَا عَابَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا قَطُّ ، إِنْ اِشْتَهَاهُ أَكَلَهُ وَإِلَّا تَرَكَهُ . (۲)

← ← باب المزاح مع الصبي ، ورم الحديث ۶۵۴/۸۴۷ باب الكنية للصبي ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۲۳۰۸ ، مشكوة المصابيح باب المزاح الفصل الاول رقم الحديث ۴۸۸۲ (۱) .

وفي رواية : عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه ، قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا . وَكَانَ يَأْكُلُ يُقَالُ لَهُ أَبُو عُمَيْرٍ - قَالَ : أَحْسِبُهُ - فَطِيمًا ، وَكَانَ إِذَا جَاءَ قَالَ : يَا أَبَا عُمَيْرٍ ! مَا أَفْعَلُ النَّعْمُ ؟ . نَعْمُ كَانَ يَلْعَبُ بِهِ ... صحيح البخاري كتاب الأدب باب الكنية للصبي وقيل أن يكون ليلو ج رقم الحديث ۶۲۰۳ .

(۱) (يَا أَبَا عُمَيْرٍ) : بِالتَّضْمِيرِ ، وَاسْمُهُ كَبَشَةُ (مَا أَفْعَلُ) : بِصِنْفَةِ الْفَاعِلِ ، أَيِ : مَا صَنَعَ (النَّعْمُ ؟) : بِضَمِّ فَفَتَحَ ، تَضْمِيرُ نَعْمٍ بِضَمِّ النَّوْنِ وَفَتْحِ الْغَيْنِ الْمُعْجَمَةِ ، طَائِرٌ يُشَبِّهُ الْعُصْفُورَ أَحْمَرُ الْبِنْقَارِ . وَقِيلَ : هُوَ الْعُصْفُورُ ، وَقِيلَ : هُوَ الصَّغْوُ صَغِيرُ الْبِنْقَارِ أَحْمَرُ الرَّأْسِ ، وَقِيلَ : أَهْلُ الْمَدِينَةِ يُسَمُّونَهُ الْبَلْبَلُ . وَالنَّعْمَى : مَا جَرَى لَهُ حَيْثُ لَمَّا أَرَاهُ مَعَكَ . وَفِي هَذَا تَسْلِيَةٌ لَهُ عَلَى فَقْدِهِ بِمَوْتِهِ ، بَيِّنَةٌ بِقَوْلِهِ (كَانَ لَهُ نَعْمٌ يَلْعَبُ بِهِ فَتَات) أَيِ : النَّعْمُ ، وَحَزَنَ الْوَلَدُ لِفَقْدِهِ عَلَى عَادَةِ الصِّغَارِ . مرقاة المفاتيح ج ۷ ص ۳۰۶ في تشرح حديث ۴۸۸۲ .

(۲) صحيح البخاري كتاب التناقب باب ملة النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ۳۵۶۳ ، ورم الحديث ۵۴۰۹ كتاب الأطعمة باب مَا عَابَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا ، مشكوة المصابيح كتاب الاطعمة الفصل الاول رقم الحديث ۴۱۷۲ (۱۳) ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۴۶۲۱ باب مَا عَابَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا قَطُّ .

وفي رواية : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه ، قَالَ : مَا عَابَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا قَطُّ ، كَانَ إِذَا اِشْتَهَى شَيْئًا أَكَلَهُ ، وَإِنْ كَرِهَهُ تَرَكَهُ . صحيح مسلم كتاب الأعراب باب لَا يَجِبُ الْقُعَاةُ رقم الحديث ۱۸۷ (۲۰۴۶) ، سنن أبي داود باب في كراهية ذم الطعام رقم الحديث ۳۷۶۳ ، سنن الترمذي باب مَا جَاءَ فِي تَرْكِ الْعَيْبِ لِلنَّعْمَةِ رقم الحديث ۲۰۳۱ ، سنن ابن ماجه رقم الحديث ۳۲۵۹ ، مستد احمد رقم الحديث ۱۰۱۴۱ ، شعب الايمان رقم الحديث ۵۴۸۰ .

نبي کریم صلی الله علیه وسلم هېڅ کله په خوراک کې عېب ندې راویستی ، که اشتها به یې ورته اوشوه نو او به یې خورو ، او که اشتها به یې ورته نه کیده نو پرې به یې خود (خو عېب به یې په کې نه راویستلو) .

په خوراک کې عېب راویستل دادي چې انسان وایي : " په دې خوراک کې مالګه ډیره ده یا کمده ، یا تروش دی ، یا نرې دی ، یا تینګ دی ، یا صحیح ندې پوخ شوی ، او یا داسې نور عېبونه " . (۱)

د مصافحې په وخت او مجلس کې د نبي علیه السلام خوش اخلاقي

د ترمذي شریف او مشکوٰۃ شریف حدیث دی ، حضرت انس رضی الله عنه فرمایي :

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اسْتَقْبَلَهُ الرَّجُلُ فَصَافَحَهُ لَا يَنْزِعُ يَدَهُ مِنْ يَدِهِ حَتَّى يَكُونَ الرَّجُلُ الَّذِي يَنْزِعُ ، وَلَا يَصْرِفُ وَجْهَهُ عَنْ وَجْهِهِ حَتَّى يَكُونَ الرَّجُلُ هُوَ الَّذِي يَصْرِفُهُ . وَلَمْ يَرْ مُقَدِّمًا رُكْبَتَيْهِ بَيْنَ يَدَيْ جَلِيسٍ لَهُ . (۲)

د نبي علیه السلام سره به چې کوم سړی مخامخ شو نو دوی به ورسره مصافحه کوله ، دوی به خپل لاس مبارک د هغوی نه نه راخلاصولو (د هغه لاس به یې نیولې و) تردې چې هغه سړي به خپل لاس په خپله خلاص (جدا) کړو ، او خپل مخ مبارک به یې د هغه د مخ نه نه راوړلو (هغه طرف ته به متوجّه و) تردې چې هغه سړي به په خپله خپل مخ واپارولو ، او نبي

(۱) قَالَ النَّوَوِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ : الْعَيْبُ هُوَ أَنْ يَقُولَ : هَذَا مَالِحٌ ، قَلِيلُ اللَّحْظِ ، حَامِضٌ ، رَقِيقٌ ، غَلِيظٌ ، غَرِيظٌ ، نَاضِجٌ وَكَحْوٌ ذَلِيلٌ . مرقاة المفاتيح ج ۷ ص ۲۶۹۷ فی تشریح حدیث ۴۱۷۲ .

(۲) سنن الترمذي أبواب صفوة القِيَامَةِ وَالزَّكَاةِ وَالزَّوْجِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . رقم الحديث ۲۴۹۰ ، مشکوٰۃ المصابيح باب في اخلاقه وسماته صلى الله عليه وسلم الفصل الثاني رقم الحديث ۵۸۲۴ (۲۴) ، سنن ابن ماجه رقم الحديث ۳۷۱۶ باب اكرام الرجل جلسه ، المعجم الاوسط رقم الحديث ۸۳۲۶ ، و رقم الحديث ۸۶۸۸ ، الأدهب للبيهقي رقم الحديث ۱۶۲ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۲۰۷۹۰ ، شعب الایمان رقم الحديث ۷۷۸۰ ، شرح السنة للبخاري رقم الحديث ۳۶۸۰ ، الترهيب والترهيب للرواه السنة رقم الحديث ۶۶۳ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۶۱۹۲ ، و في المهبثي : رواه البزار والطبراني في الاوسط واسناد الطبراني حسن . كنز العمال رقم الحديث ۱۸۶۶۰ ، مسند البزار رقم الحديث ۷۳۵۵ ، و رقم الحديث ۸۵۴۸ .

کريم صلی الله عليه وسلم هيڅ کله داسې ندې ليدل شوی چې په مجلس کې يې د خپل ملگري نه زنگونان مخکې کړي وي (يا دا مطلب چې: په مجلس کې يې خپل ملگري طرف ته خپې ندې غزولي).

د آخري جملې تشریح: د آخري جملې مطلب دادی چې نبي عليه السلام به په مجلس کې د متکبرينو په شان داسې نه کيناستلو چې د ملگري نه زنگونان (گوندي) مخکې کړي بلکه د هغه سره به يو شان ناست و.

يا دا مطلب دی چې په ملگري به يې زنگونان نه اوچتول.

او يا دا مطلب دی چې ملگري طرف ته به يې خپې نه غزولي.

په دې حديث کې د امت د پاره تعليم دی چې د خپل ملگري احترام به کوي، او هغه طرف ته به په مجلس کې خپې نه غزوي. (۱)

همدارنگې رسول الله صلی الله عليه وسلم ته به چې چا په غوږ کې پټه خبره کوله نو تر هغې پورې به يې ورنه سر نه راديخوا کول تر دې چې هغه کس به په خپله خپل سراخوا کړو (يعنی دا د نبي عليه السلام اوچت اخلاق وو چې د بل خبرې ته به يې تر آخره پورې غوږ نيولو). (۲)

(۱) (مُعَذِّمًا رُكْبَتَيْهِ بَيْنَ يَدَيْ جَلِيسٍ) أَي: مُجَالِسٍ لَهُ. قِيلَ أَي: مَا كَانَ يَجْلِسُ فِي مَجْلِسٍ تَكُونُ رُكْبَتَاهُ مُتَعَذِّمَتَيْنِ عَلَى رُكْبَتَيْ صَاحِبِهِ كَمَا يَفْعَلُ الْجَبَّارَةُ فِي مَجَالِسِهِمْ. وَقِيلَ: مَا كَانَ يَرْفَعُ رُكْبَتَيْهِ عِنْدَ مَنْ يُجَالِسُهُ. بَلْ كَانَ يَخْفِضُهَا تَعْظِيمًا لِجَلِيسِهِ. وَقَالُوا: أَرَادَ بِالرُّكْبَتَيْنِ الرَّجُلَيْنِ، وَتَعَذُّيْمُهُمَا مَذْهَبًا وَبَسْطُهُمَا كَمَا يُقَالُ: قَدَّمَ رَجُلًا وَآخَرَ أُخْرَى. وَمَعْنَاهُ كَانَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَسُدُّ رِجْلَهُ عِنْدَ جَلِيسِهِ تَعْظِيمًا لَهُ. قَالَ الطَّبْرِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ فِيهِ، وَفِي قَوْلِهِ: "كَانَ لَا يَنْزِعُ يَدَهُ قَبْلَ لَرِّ صَاحِبِهِ" تَعْلِيمٌ لِأَمْتِهِ فِي إِكْرَامِ صَاحِبِهِ وَتَعْظِيمِهِ. فَلَا يَسُدُّ بِالْمَقَارِقَةِ عَنْهُ، وَلَا يُهَيِّنُهُ بِسَدِّ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْهِ. مرآة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ج ۹ ص ۳۷۱۸ لی تشریح حدیث ۵۸۲۳.

(۲) عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: مَا رَأَيْتُ رَجُلًا إِلَّا تَقَرَّ أَدْنَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَنْخَنِي رَأْسُهُ حَتَّى يَكُونَ الرَّجُلُ هُوَ الَّذِي يَنْخَنِي رَأْسُهُ. وَمَا رَأَيْتُ رَجُلًا أَخَذَ بِيَدَيْهِ فَيَكُونُ يَدَهُ، حَتَّى يَكُونَ الرَّجُلُ هُوَ الَّذِي يَنْزِعُ يَدَهُ. مِنْ أَبِي دَاوُدَ كِتَابُ الْأَدَبِ نَهْجُ الْحُسَيْنِيِّ رَقْم ۴۷۹۴ قَالَ الْأَلْبَانِي: حَسَنٌ. دَعَبُ الْإِيمَانِ رَقْم الْحَدِيثِ ۷۷۷۹، كَنْزُ الْعَمَالِ رَقْم ۱۸۶۵۹، اخلاق النبي لأبي الشيخ الإصهاني رَقْم ۲۹، موارد الظمان رَقْم الْحَدِيثِ ۲۱۳۲.

د حضرت عائشې رَضِيَ اللهُ عَنْهَا سره مېنه وهل

د ابوداؤد شریف حدیث دی ، حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې زه د نبي عليه السلام سره په سفر کې ووم ، ما د نبي عليه السلام سره پیاده مېنه او وهله نوزه ورنه په مېنه کې مخکې شوم ، کله چې څه وخت پس زما وجود دروند شو (یعنی وجود مې غټ شو) نو ما ورسره بیا مېنه او وهله ، په دې حل رانه نبي عليه السلام مخکې شو ، دوی راته او فرمایل : هَذِهِ بِتِلْكَ السَّبْقَةِ .

دا زما مخکې کیدل د هغې ستا مخکې کیدو په مقابله کې شو (یعنی مخکې رانه ته په مېنه کې مخکې شوي وی اوس درنه زه مخکې شوم ، نو خبره سر په سر شوه) . (۱)

فائده دا د نبي عليه السلام خوش اخلاقي او د خپلو بیسیانو سره نرمي وه چې د خپلې بي بي سره یې مېنه وهل . (۲)

په حضرت عائشې رَضِيَ اللهُ عَنْهَا باندې د نېزه بازی تماشه کتل

د بخاري شریف او مسلم شریف حدیث دی ، حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي : د اختر ورځ وه ، د حبشو خلقو په ډهال او وړو نیزو باندې لوبه کوله ، ما په خپله نبي عليه السلام ته د تماشي کتلو د پاره وویل ، یا نبي عليه السلام راته او فرمایل :

(۱) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا. أَنَّهَا كَانَتْ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ ، قَالَتْ : فَسَابَقْتُهُ فَسَبَقْتُهُ عَلَى رَجُلَيْ . فَلَمَّا حَلَّتْ اللَّحْمَ سَابَقْتُهُ فَسَبَقْنِي فَقَالَ : « هَذِهِ بِتِلْكَ السَّبْقَةِ » . سنن ابی داؤد . کتاب الجهاد بل في السَّيِّئِ عَلَى الرَّجُلِ . رقم الحديث ۲۵۷۸ ، مشكاة المصابيح . باب عِشْرَةَ النِّسَاءِ وَمَا لِكُنَّ وَاحِدَةً مِنَ الْمُحَرِّقِ الْقُضْلِ الثَّانِي . رقم الحديث ۳۲۵۱ (۱۴) .

(۲) (فَسَابَقْتُهُ) : أَنِّي غَالَبْتُهُ فِي السَّبْقِ أَنِّي فِي الْعَدْوِ وَالْجَوِي . (فَسَبَقْتُهُ) : أَنِّي غَلَبْتُهُ وَتَقَدَّمْتُ عَلَيْهِ .... وَلِيُوَ بَيَانِ حُسْنِ خُلُقِهِ وَكَتْلِهِ بِسَائِرِهِ . يُقْتَدَى بِهِ . (فَلَمَّا حَلَّتْ اللَّحْمَ) : أَنِّي سَمِيتُ (سَابَقْتُهُ) : أَنِّي مَرَّةً أُخْرَى (فَسَبَقْنِي قَالَ : هَذِهِ) : أَنِّي السَّبْقَةَ (بِتِلْكَ السَّبْقَةِ) : بِفَتْحِ الْكَافِ وَكَسْرِهَا أَنِّي تَقَدَّمْتُ عَلَيْهِ فِي هَذِهِ النَّوْبَةِ فِي مُقَابَلَةِ تَقَدُّمِي فِي النَّوْبَةِ الْأُولَى وَالْمُرَادُ حُسْنُ الْمَعَاشَرَةِ . مראה المصالح . باب عِشْرَةَ النِّسَاءِ وَمَا لِكُنَّ وَاحِدَةً مِنَ الْمُحَرِّقِ الْقُضْلِ الثَّانِي ج ۵ ص ۲۱۲۴ في شرح حديث ۳۲۵۱ .

تَشْتَهَيْنَ تَنْظَرَيْنَ ؟ لوبه کتل غواری ؟

ما ورته وویل : آو (گورم یې) . نبی علیه السلام زه خپل شاته په داسې انداز باندې اودرولم چې زما مخ (آننگي) د هغه په مخ باندې و (یعنی خپل سر مې د هغوی په اوږه مبارکې باندې داسې کیښود چې زما مخ د هغوی د مخ سره یو ځای شو) .

نبی علیه السلام هغوی ته او فرمایل : اې بني ارفده و (حبشو) ! تکره شی ، (دیربڼه) . حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فرمایي چې بیا زه (په ولاړه) سترې شوم ، نبی علیه السلام راته او فرمایل : حَسْبُكَ ؟ بس دی (یعنی دا کافي ده) .

ما ورته وویل : آو . دوی راته او فرمایل : فَأَذْهَبِي . پس ته (اوس) لاړه شه . (۱)

په حضرت عائشې رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا باندې د یوې حبشې زاناه لوبه کتل

د ترمذي شریف او مشکوٰۃ شریف حدیث دی ، حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فرمایي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم (د ماسره) ناست و ، مونږ ناخاپه شوراو د ماشومانو آوازونه واوریدل ، رسول الله ﷺ (د معلومات د پاره) وریاځید ، نووې کتل چې بهریوه حبشي ښځه توپونه وهي (یعنی رقص کوي) او ماشومان ورنه گیرچاپیره (تماشې د پاره) ولاړدي ، نبی علیه السلام ماته او فرمایل :

(۱) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ ..... وَكَانَ يَوْمَ عِيدٍ ، يَلْعَبُ السُّودَانُ بِالدَّرَقِ وَالْجِرَابِ . فَإِنَّمَا سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَإِنَّمَا قَالَ : « تَشْتَهَيْنَ تَنْظَرَيْنَ ؟ » فَقُلْتُ : نَعَمْ ، فَأَقَامَنِي وَرَأَاهُ . خَذَنِي عَلَى خَدِّهِ ، وَهُوَ يَقُولُ : « دُونَكُمْ يَا بَنِي أَرْفَدَةَ » حَتَّى إِذَا مَلَيْتُ . قَالَ : « حَسْبُكَ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ : « فَأَذْهَبِي » . صحيح البخاري أبواب العيدين باب الجراب والدَّرَقِ يَوْمَ الْيَوْمِ رقم الحديث ۹۵۰ ، و رقم الحديث ۲۹۰۷ كتاب الجهاد والسير باب الدَّرَقِ ، صحيح مسلم كتاب صلاة العيدين باب الرُّخَصَةِ فِي اللَّوْبِ الَّذِي لَا مَغْنَمَةَ فِيهِ فِي أَيَّامِ الْيَوْمِ رقم الحديث ۱۹ (۸۹۲) ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۲۰۹۷۷ .

وفي رواية : عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : جَاءَ حَبَشٌ يَلْفُفُونَ فِي يَوْمِ عِيدٍ فِي الْمَسْجِدِ ، فَدَعَانِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَوَضَعَتْ رَأْسِي عَلَى مَنْكِبِهِ ، فَجَعَلْتُ أَلْفُفُ إِلَى لَوْبِهِمْ ، حَتَّى كُنْتُ أَنَا أَلْفُفُ عَنْ النَّظَرِ إِلَيْهِمْ . صحيح مسلم كتاب صلاة العيدين باب الرُّخَصَةِ فِي اللَّوْبِ الَّذِي لَا مَغْنَمَةَ فِيهِ فِي أَيَّامِ الْيَوْمِ رقم الحديث ۲۰ (۸۹۲) .

يَا عَائِشَةُ اَتَعَالَى فَالْظُّرِّي .

ای عائشې! دلته راشه، دا (تماشه) ته هم اوښور.

حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې زه راغلم او خپله زنه مې د رسول الله ﷺ په اوږه مبارکه باندې کينېوده، ما دې حبشې ښځې ته د نبي عليه السلام د سړ او وگې په مينځ کې کتل، نبي عليه السلام به د مانه لږ ساعت پس دا تپوس کولو: أَمَا شَبِغْتَ، أَمَا شَبِغْتَ؟ آیا په تماشي کتلو سره ستا زړه مور شوې ندی؟ آیا په تماشي کتلو سره ستا زړه مور شوې ندی؟

ما به ورته ویل: نه (تر اوسه مې زړه مور ندی). حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې (تماشه کتل زما مقصود نه وه بلکه) ما صرف دا معلومول غوښتل چې زما مرتبه او محبت د نبي عليه السلام په زړه کې څومره دی؟ (يعنی څومره وخت زما د پاره او درېږي؟). په دې وخت کې ناڅاپه حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ راښکاره شو نو دده د هیبت په وجه ټول خلق خواره شو، رسول الله صلی الله علیه وسلم او فرمايل:

إِنِّي لَأَنْظُرُ إِلَى شَيَاطِينِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ قَدْ قَرُّوا مِنْ عُمَرَوِ بْنِ الْخَطَّابِ.

زه گورم چې انسي او جني شيطانان د حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د یرې نه او تختيدل.

حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې بيا زه کور ته واپس راغلم. (۱)

فائده: په دې حديث کې هم د نبي ﷺ د خپلو يېبيانو سره د اوچتو اخلاقو تذکره ده.

(۱) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا. قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا فَسَبَغْنَا لَفْظًا وَصَوْتًا صَبِيحَانِ. فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِذَا حَبَشِيَّةٌ تَرْفُفُ وَالصَّبِيحَانُ حَوْلَهَا. فَقَالَتْ: «يَا عَائِشَةُ اَتَعَالَى فَالْظُّرِّي». فَجِئْتُ فَوَضَعْتُ لَحْمِي عَلَى مَنْكِبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَجَعَلَتْ أَلْظُرُّ إِلَيْهَا مَا بَيْنَ الْمَنْكِبِ إِلَى رَأْسِهِ. فَقَالَ لِي: «أَمَا شَبِغْتَ، أَمَا شَبِغْتَ؟». قَالَتْ: فَجَعَلْتُ أَقُولُ: لَا، لَأَنْظُرَ مَنَزِلَتِي عِنْدَهُ. إِذْ طَلَعَ عُمَرُو بْنُ الْخَطَّابِ. قَالَتْ: فَارْفَضَ النَّاسُ عَنْهَا. قَالَتْ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي لَأَنْظُرُ إِلَى شَيَاطِينِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ قَدْ قَرُّوا مِنْ عُمَرَوِ بْنِ الْخَطَّابِ». قَالَتْ: فَتَرَجَعْتُ. سنن الترمذي رقم الحديث ۳۶۹۱ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ مِنْ هَذَا الزَّوْجِ، وقال الألباني: صحيح. مشكوة المصابيح باب من ألب عمر رضي الله عنه الفصل الثاني رقم الحديث ۱۵۰۶۲۹، السنن الكبرى للسائي رقم الحديث ۸۹۰۸.

چې په خپله ولاړو او حضرت عائشې رضي الله عنها د دوی په اوگه باندې سړايځي و. (۱)

د حضرت عائشې رَضِيَ اللهُ عَنْهَا سره د نبي عليه السلام مينه

۱. په بخاري شريف او مسلم شريف کې اوږد حديث ذکر دی، حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې يوولس (۱۱) زنانه يو ځای ناستې وې او دا وعده يې سره اوکړه چې رښتيا به وايو، او هره يوه به د خپل خاوند په باره کې صحيح صحيح خبره کوي. نو هرې يوې زنانه د خپل خاوند په باره کې خبره اوکړه. يوولسمې (۱۱) زنانه "أُمّ زَرْع" د خپل خاوند "ابو ذَرع" ډير زيات صفت اوکړو چې هغه د ماسره ډير محبت کوي او هر څه راله راوړي (نور ډير صفتونه يې هم ورله بيان کړل). حضرت عائشې رَضِيَ اللهُ عَنْهَا دا خبرې نبي عليه السلام ته بيان کړې، په آخر کې نبي عليه السلام حضرت عائشې رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته وفرمايل: **كُنْتُ لِكَأُمِّي زَرْعٍ لِأُمِّ زَرْعٍ**. زه ستا د پاره داسې يم لکه ابو ذرع چې د أم ذرع د پاره و. (يعنی ابو ذرع چې د خپلې بي بي سره څومره محبت کوي زه د هغې نه زيات د تاسره محبت کوم). (۲)

۲. يو ځل نبي ﷺ په کور کې تشریف فرما و، حضرت عائشې رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته يې وفرمايل: **حَمِيرَا !** ته ماته د گچو او چوارو يو ځای خوړولو نه زياته خوږه يی. حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا په خدا شوه ورته وې ويل: **اَيُّ دَاللّهِ رَسُوْلُهُ !** تاسو ماته د گچو او شهدو يو ځای خوړو نه ډير خواږه يی. نبي ﷺ په خدا شو، وې فرمايل:

(۱) (قَدْ أَذَا حَبَشِيَّةً) : يَفْتَحَتَيْنِ أُمِّي جَارِيَةً أَوْ امْرَأَةً مِّنْ سُوْبَةٍ إِلَى الْحَبَشِ (تَرْفِئُ) : يَسْكُونُ الرَّأْيَ وَكَسْرُ الْقَاءِ وَيُضَمُّ أُمِّي : تَرْفُصُ (وَالضَّبَّائِيَانِ حَوْلَهَا) أُمِّي يَنْطَلِقُونَ إِلَيْهَا وَيَتَفَرَّجُونَ عَلَيْهَا ..... (فَرَجَعْتُ) . أُمِّي مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى بَيْتِي . وَفِيهِ دَلِيلٌ عَلَى عَقَلَتِهِ خُلِقُوا عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ وَعَلَيْهِ صِفَةُ الْجَمَالِ عَلَيْهِ. كَمَا يَدُلُّ عَلَى عَقَلِهِ الْجَلَالُ عَلَى عَمَرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. مِرَاة المصاح ج ۹ ص ۳۹۰۳ فی تشریح حدیث ۶۰۴۹ .

(۲) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا . قَالَتْ : جَلَسَ إِحْدَى عَشْرَةَ امْرَأَةً . فَتَعَاهَدْنَ وَتَعَاهَدْنَ أَنْ لَا يَكْتُمْنَ مِنْ أَخْبَارِ أَزْوَاجِهِنَّ شَيْئًا ..... قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : **كُنْتُ لِكَأُمِّي زَرْعٍ لِأُمِّ زَرْعٍ** . صحيح البخاري كتاب النكاح باب حَسْبِ الْمُتَعَاهِدَةِ مَعَ الْأَهْلِ رَمَ الحديث ۵۱۸۹ ، صحيح مسلم كتاب فَتَاكِ الْصَّاحِبَةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا غَنَمُ باب وَكُرْ حَدِيثِ أُمِّ زَرْعٍ رَمَ الحديث ۹۲ (۲۳۲۸) .

حَمِيرَا ! ستا جواب زما د جواب نه ډير ښه دى. (۱)

۳. يو ځل حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه په نبي عليه السلام باندې د داخليدو اجازت او غوښت ، په دې وخت كې ده د (خپلې لور) حضرت عائشې رضي الله عنها اوچت آواز واوريد . (حضرت عائشې رضي الله عنها د نبي صلى الله عليه وسلم سره څه خبره كوله په هغې كې ددې آواز اوچت و). كله چې حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه (د اجازت نه پس) كور ته را داخل شو نو حضرت عائشه رضي الله عنها يې را اونيوه ددې د پاره چې په څپېره يې اووهي ، او وې ويل :
اياره تا گورم چې ته په نبي عليه السلام باندې آواز اوچتوى ؟
نبي عليه السلام حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه لره د وهلو نه منع كړو ، ابوبكر صديق رضي الله عنه په غصه باندې اووت .

پيغمبر عليه السلام د حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه د وتلو نه پس حضرت عائشې رضي الله عنها ته او فرمايل : كَيْفَ رَأَيْتَنِي أُلْقِيتُكَ مِنَ الرَّجُلِ ؟

تازه اوليدم چې څنگه مې د سړي (ابوبكر صديق رضي الله عنه) نه خلاصه كړى ؟ (۲)

سبحان الله ، نبي عليه السلام خپلې بي بي سره څومره په خوش اخلاقۍ او مينه باندې خبرې كولى چې د پلار نه مې خلاصه كړى گني وهلې يى . په دې كې د مسلمانانو د پاره د ښه ژوند تيرولو بهترينه نمونه ده .

(۱) خورې ملغلرې پنځمه حصه ص ۵۲۵ .

(۲) عَنِ الثَّغْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضي الله عنه ، قَالَ : (سَأَدَنَ أَبُو بَكْرٍ رَحْمَةَ اللَّهِ عَلَيْهِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَمِعَ صَوْتَ عَائِشَةَ رضي الله عنها عَالِيًا ، فَلَمَّا دَخَلَ تَنَادَرَتْهَا لِیَلِطَمَهَا ، وَقَالَ : أَلَا أَرَاكَ تَوَقَّعِينَ صَوْتِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْجُوهُ ، وَخَرَجَ أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه مُغَضِّبًا ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جِئْنِي خَرَجَ أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه « كَيْفَ رَأَيْتَنِي أُلْقِيتُكَ مِنَ الرَّجُلِ ؟ » قَالَ : فَمَكَتْ أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه أَيَّامًا ، ثُمَّ اسْتَأْذَنَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَجَدَهُمَا قَدْ اضْطَلَعَا ، فَقَالَ لَهُمَا : أَدْخِلَانِي فِي سِلْكِكُمَا كَمَا أَدْخَلْتُمَانِي فِي حَرْبِكُمَا ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « قَدْ فَعَلْنَا قَدْ فَعَلْنَا » . سنن ابی داود کتاب الاکابر باب ما جاء فی الزواج رقم الحديث ۲۹۹۹ ، مشکوۃ المصابيح باب المزاح الفصل الثانی رقم الحديث ۴۸۹۱ (۸) ، السنن الکبری للنسائی رقم الحديث ۸۴۲۱ ، ورقم الحديث ۹۱۱۰ .

د ښځې او خاوند په مینځ کې کله کله تاؤ تريخوالې هم راځي

په دې ځای کې ضمیمه درته ددې خبرې تفصیل ذکر کوم چې : د ښځې او خاوند په مینځ کې کله کله تاؤ تريخوالې هم پیدا کیږي خو خاوند به د بي بي خبرې برداشت کوي .

د بخاري شریف او مسلم شریف حدیث دی ، حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې ماته رسول الله صلی الله علیه وسلم او فرمايل :

إِنِّي لَأَعْلَمُ إِذَا كُنْتُ عَنِّي رَاضِيَةً، وَإِذَا كُنْتُ عَلَيَّ غَضْبِي .

اې عائشې ! چې کله ته د مانه خوشحالي نو هم ماته پته لږي ، او چې کله رانه خفه يې نو هم ماته پته لږي .

حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې ما ورته وويل : تاسو ته دا څنگه پته لږي ؟
نبي عليه السلام او فرمايل :

چې ته کله د مانه خوشحالي يې (او قسم کوی) نو داسې وایی : لَا وَرَبِّ مُحَمَّدٍ .
قسم دی په رب د محمد باندې . (یعنی زما نوم په قسم کې ذکر کوی) .

او چې کله د مانه خفه يې نو (د قسم کولو په وخت) داسې وایی : لَا وَرَبِّ إِبْرَاهِيمَ .
قسم په رب د ابراهيم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ باندې (یعنی په قسم کې د حضرت ابراهيم رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نوم اخلي) .
حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې ما ورته وويل :

أَجَلٌ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا أَهْجُرُ إِلَّا اسْتِكَ .

خبره همداسې ده ، خواي د الله رسوله ! قسم په الله چې زه (د غصې په وخت غیر اختیاري) صرف ستاسو نوم پرېږدم خو په زړه کې مې ستاسو محبت هروخت قائم وي . (۱)

(۱) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي لَأَعْلَمُ إِذَا كُنْتُ عَنِّي رَاضِيَةً، وَإِذَا كُنْتُ عَلَيَّ غَضْبِي» قَالَتْ: فَقُلْتُ: مِنْ أَيْنَ تَعْرِفُ ذَلِكَ؟ فَقَالَ: «أَمَّا إِذَا كُنْتُ عَنِّي رَاضِيَةً، فَإِنَّكَ تَقُولِينَ: لَا وَرَبِّ مُحَمَّدٍ، وَإِذَا كُنْتُ عَلَيَّ غَضْبِي، قُلْتَ: لَا وَرَبِّ إِبْرَاهِيمَ» قَالَتْ: قُلْتُ: أَجَلٌ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا أَهْجُرُ إِلَّا اسْتِكَ . صحيح البخاري كتاب النكاح باب تحفة النساء ووجوه روى الحديث ۵۲۲۸ ، صحيح مسلم كتاب القائل النكاح روى الحديث ۸۰ (۲۴۳۹) ، ← ← ←
قَالَتْ: لَقَدْ لَقِيتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا

فائده : علماؤ ددې حديث نه دا معلومه کړې چې د ښځې او خاوند په مينځ کې ظاهري خفگان هم راتلې شي ، ځکه چې کله د نبي عليه السلام غوندې خوش اخلاقه پيغمبر اود حضرت عائشې رَضِيَ اللهُ عَنْهَا غوندې عاقله زنانه په مينځ کې لفظي خفگان راځي نو د نورو خلقو په مينځ کې به خامخا راځي ، خو انسان به د بي بي سره د نرمۍ او خوش اخلاقي معامله کوي ، او ددې خبرې به برداشت کوي .

د بي بي خبرې برداشت کول په کار دي

بي بي د خاوند د پاره ډير خدمتونه کوي که دهغې نه څه کار وران شي يا څه سختې خبرې اوکړي نو هغه د الله ﷻ د رِضا د پاره برداشت کول په کار دي ، او په ښه طريقه ورسره ژوند تيرول په کار دي .

۱ . الله تعالى فرمايي : ﴿وَعَايِرُوهُنَّ بِالْعُرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ۝﴾ (۱)

ترجمه : او تاسو د ښځو سره په ښه طريقه ژوند تيروئ ، بيا که چيرته تاسو دا ښځې نه خوښوئ نو دا کيدې شي (يعنې ممکن ده) چې تاسو به يو څيز بدگنئ خو الله تعالى به (تاسوله) په هغې کې ډير خېر پيدا کړي .

۲ . د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي :
إِسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ ، فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ ، وَإِنْ أُغْوَجَ شَيْءٌ فِي الضِّلَعِ أَعْلَاهُ ، فَإِنْ ذَهَبَتْ تُقِينَهُ كَسْرَتُهُ ، وَإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ ، فَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ .
زه تاسو ته د زنانه و په باره کې وصيت کوم دا قبول کړئ ، ځکه ښځه د (چپې) پڅۍ

←←← مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۲۴۳۱۸ ، ورم الحديث ۲۵۷۷۹ ، صحيح ابن حبان محققا رقم الحديث

۲۳۳۱ ، ورم الحديث ۷۱۱۲ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۹۸۱۲ ، مشكاة المصابيح بَابُ عِطْرَةِ النِّسَاءِ وَمَا

لِلْحَيِّ وَاجِدٍ مِنَ الْخُلُقِيِّ الْفَضْلِ الْأَوَّلِ رقم الحديث ۳۲۲۵ (۸) .

(۱) النساء آية ۱۹ .

نه پيدا شوى ، او په پختۍ كې ډيره كړه هغه پورته حصه ده (۱) ، كه چيرته ته دا سيده كوى نوماته به يې كړى (او ماتيدل يې طلاق دى) ، او كه ته دا همدا سې پرېږدى (هېڅ نصيحت ورته نه كوى) نو دا به هميشه كړه وي ، پس تاسو د ښخو په باره كې هميشه زما په وصيت باندې عمل كوئ (او د دوى سره ميانه روى كوئ) . (۲)

همدا مضمون په نورو احاديثو كې هم ذكر شوى . (۳)

فائده : په دې حديث كې ترغيب دى چې د ښخو سره د نرمۍ ، او احسان معامله پكار ده ، او د دوى په خبرو باندې صبر په كار دى ، ځكه د دوى عقل كمزورې وي كه څوك دا پوره سمول غواړي نو خبره به طلاق ته لاړه شي خو دا به سمه نشي . لهذا ميانه روى ورسره په كار ده . (۴)

(۱) د كومې نه چې حضرت حواء رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا پيدا شوى . ځكه حضرت حواء رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا د حضرت آدم عليه السلام د چېرې (گسې) پختۍ نه پيدا شوى .

(۲) صحيح البخاري كِتَابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ بَابُ خَلْقِ آدَمَ صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَذُرِّيَّتِهِ رَمُ الْحَدِيثِ ۳۳۱ ، صحيح مسلم رَمُ الْحَدِيثِ ۶۰ (۱۴۶۸) بَابُ الْوَصِيَّةِ بِالنِّسَاءِ .

(۳) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنْ الزَّوْجَةُ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ كُنْ تَسْتَقِيمُ لَكَ عَلَى طَرِيقَةٍ . فَإِنْ اسْتَمْتَعْتَ بِهَا اسْتَمْتَعْتَ بِهَا وَبِهَا عَوَجٌ . وَإِنْ ذَهَبَتْ ثَقِينُهَا كَسَرَتْهَا وَكَسَرْتُهَا طَلَّقَهَا . صحيح مسلم بَابُ الْوَصِيَّةِ بِالنِّسَاءِ رَمُ الْحَدِيثِ ۵۹ (۱۴۶۸) .

(۴) ملاعلي قاري رَحِمَهُ اللّٰهُ په مرقاة كې ددې حديث بهترينه تشرېح كړى : (اِسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا) : قَالَ الطَّبْرِيُّ : اَلْسَيْنُ لِلطَّلَبِ اَيِ اِظْلُبُوا الْوَصِيَّةَ مِنَ اَلْمُسْكُمِ فِي حَقِّهِمْ كَمَا فِي قَوْلِهِ تَعَالَى جَلَّ لَهُ { وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى اَلَّذِينَ كَفَرُوا } [البقرة ۸۹] فَتَنَقَّلَ بَاءٌ بِخَيْرٍ مِنْهُ اِلَى النِّسَاءِ . وَقَالَ الْقَاضِي : اَلِاسْتِصْنَاءُ قَبُولُ الْوَصِيَّةِ . وَالتَّغْنَى اَوْ مِصْنُومٌ يَوْمَ خَفَا خَفَا قَابَلُوا وَمِيقَاتِي لِيَوْمِ . اهـ . وَالتَّصْوُدُ الْمُدَارَةُ مَعَهُنَّ . وَقَطَعَ الطَّلْعَ عَنِ اسْتِغْنَائِيَّهِنَّ . وَالتَّبَاتُ مَعَ اَعْوَجَاجِهِنَّ . كَمَا قِيلَ : اَلصَّبْرُ عَنْهُنَّ اَيْسَرُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَيْهِنَّ . وَالصَّبْرُ عَلَيْهِنَّ اَهْوَنُ مِنَ الصَّبْرِ عَلَى النَّارِ . قَالَ تَعَالَى جَلَّ لَهُ { وَأَنْ تَضِيدُوا خُذُوا كُفْرًا } [النساء ۲۵] اَيِ عَلَيْهِنَّ اَوْ عَنْهُنَّ (لِأَنَّهُنَّ خُلِقْنَ مِنْ ضِلَعٍ) : بِكَسْرِ الطَّاءِ وَفَتْحِ اللَّامِ وَاجِدُ الْأَطْلَاعِ وَهُوَ عَظْمٌ مُغَوَّجٌ اسْتَوْجَزَ لِلْمُغَوَّجِ صُورَةً اَوْ مَغْنًى . اَيِ خُلِقْنَ خَلْقًا فِيهِ اَعْوَجَاجٌ فَكَأَلَهُنَّ خُلِقْنَ مِنْ أَصْلِ مُغَوَّجٍ . وَقِيلَ : لِأَنَّ أُمَّهُنَّ أَوَّلَ النِّسَاءِ وَهِيَ خَوَاءٌ خُلِقَتْ مِنْ أَعْوَجِ ضِلَعٍ مِنَ الْأَطْلَاعِ اَدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ الضِّلَعُ الْأَعْلَى . ←←←←←

حضرت عمر رضي الله عنه د خپلې بي بي خبرې برداشت کولی

يو کس حضرت عمر رضي الله عنه ته په دې نيت باندې راغی چې د خپلې بي بي شکايت ورته اوکړي (ځکه ددې کس بي بي د ژبې نه تېزه وه) ، کله چې دا د حضرت عمر رضي الله عنه کور ته راوړسيد نو د نننه د کور نه يې دده د بي بي " اُم کلثوم " آواز واوريد چې ده ته يې تېزې خبرې کولی . دې سړي د ځان سره (په زړه کې) وويل :

زه خو ددې د پاره راغلې ووم چې ده ته د خپلې بي بي شکايت اوکړم دا خو هم زما په شان په امتحان اوړيدلی . نو واپس روان شو .

حضرت عمر رضي الله عنه د کور نه راووت نو دا يې واپس رااوغوښت ، پوښتنه يې ورنه اوکړه چې څنگه راغلې وی ؟

ده ورته وويل : ما خو اراده اوکړه چې تاته د خپلې بي بي شکايت اوکړم خو ما چې ستا د بي بي خبرې واوريدی نوزه واپس شوم .

حضرت عمر رضي الله عنه ورته وفرمايل : **إِنِّي أَتَجَاوَزُ عَنْهَا لِحُقُوقِ لَهَا عَلَيَّ** : زه ديتۀ معافي کوم د هغه حقوقو په وجه کوم چې ددې په ما باندې دي .
(هغه حقوق دادي :) اول دا چې دا ښځه زما او د جهنم په مينځ کې پرده ده ، ددې په وجه زما زړه د حرامو نه بچ دی .

دويم دا چې کله زه د کور نه بهر اووځم نو دا زما د کور او مال حفاظت کوي .

درېم دا چې دا زما د هوبې ده ، ماله کېرې وينځي .

څلورم دا چې دا زما د اولاد تربيت (او پالنه) کوي .

← ← ← **فَلَا يَسْتَطِيعُ أَحَدٌ أَنْ يُعَذِّبَهُنَّ مِمَّا جُمِلَتْ عَلَيْهِ أَمْهُنَ . فَلَا يَتَهَيَّأُ الْإِنْتِقَاعُ بِهِنَّ إِلَّا بِمَدَارَاتِهِنَّ وَالصَّبْرِ عَلَى اغْوِجَاجِهِنَّ فِيمَا لَا إِلَهَ فِي مَعَاشِرَتِهِنَّ . (وَإِنْ أَغْوَجَ شَيْءٌ فِي الضَّلَعِ أَعْلَاهُ) : إِشَارَةٌ إِلَى أَنَّ أَمْهُنَّ خُلِقَتْ مِنْهُ . (فَإِنْ ذَهَبَتْ) : أَيْ : شَرَعَتْ وَأَزْدَتْ (ثِقَلُهُ) : أَيْ : إِقَامَتُهُ وَاسْتِقَامَتُهُ (كَسْرَتُهُ) : وَإِنْ تَرَكْتَهُ : أَيْ : مِنْ غَيْرِ كَسَرٍ (لَمْ يَزَلْ أَغْوَجَ قَاسَتْهُمُ بِالْبَسَاءِ) : كُنْزٌ لِلْمُبَالَغَةِ . وَإِشَارَةٌ إِلَى النَّتِيجَةِ وَالْقُدْرَةِ . قَالَ النَّوَوِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ فِيهِ الْحُكْمُ عَلَى الرِّفْقِ بِالْبَسَاءِ وَالْإِحْسَانِ إِلَيْهِنَّ وَالصَّبْرِ عَلَى عَوَجِ أَخْلَاقِهِنَّ وَاجْتِنَابِ ضَعْفِ عُقُولِهِنَّ وَكَرَاهَةِ تَلَاُفِهِنَّ بِلَا سَبَبٍ . وَأَنَّهُ لَا مَطْلَعُ فِي اسْتِقَامَتِهِنَّ .** مرقاة المفاتيح ج ۵ ص ۲۱۱۷ م نشریح حدیث ۳۲۳۸

خو ده به په دې باندې صبر کولو او معاف کوله به يې ، نو الله تعالی ده ته لوي مقام ورکړو .

يو ځل دده يو مريد دده ملاقات له راغی ، دا په کور کې نه ؤ ، (دروازه يې اوټکوله) ، دده د بي بي نه يې پوښتنه او کړه : پير صاحب چيرته دی ؟

هغې ورته دومره تېزې خبرې او کړې چې : د څه شي پير ؟ دا چا پير کړو ؟

ده ورته وويل : زه د هغه ملاقات له راغلې يم ، هغه چيرته دی ؟

هغې ورته وويل : څه ، هغه به چيرته په ځنگل کې ناست وي ، گوره يې .

دا مريد يې پوهه شو چې دا خو ډيره ژبه وړه ښځه ده . نو ځنگل طرف ته روان شو .

په لاره کې يې اوليد چې ابوالحسن خرقاني رحمه الله په زمري باندې سوردی او کور طرف ته را روان دی (دا دده کرامت ؤ) .

دا مريد يې حيرانه شو چې دا خو عجيبه ده ، دلته دا په زمري باندې سوردی او په کور کې ښځه په ده باندې سوره وي (يعنی هغه ورباندې غالبه ده) .

ابوالحسن خرقاني رحمه الله په دې مريد باندې پوهه شو ، ورته وې ويل :

گوره ، زه په کور کې د ښځې د سختو خبرو بوج اوچتوم نو الله تعالی راته د هغې په عوض کې دا زمري تابع کړې دی دا زما بوج اوچتوي .

بهر حال د دواړو ملاقات او شو ، بيا مريد واپس لاړ .

ابوالحسن خرقاني رحمه الله چې کور ته راغی نو د عايبې او کړه : اي الله ! زما دا ښځه ډيره غصه ناکه او تېزې ژبې واله ده داسې يو کرامت راله را کړه چې د هغې په وجه دا زما عقيدت منده شي (او زما بزرگي اومني) ، ددې د پاره چې دا د دين په کار کې رکاوټ نه وي . نو الله تعالی ده ته دا کرامت ورکړو چې دا به په هوا کې الوتلو .

يو ځل بهر والوتلو او داسې دخپل کور د پاسه شو پېرې اوچت تېر شو (مقصد يې دا ؤ چې دا ښځه زما بزرگي اومني ، خودې ښځې او نه پيژندلو چې گني دا زما خاوند دی) .

کله چې رابښکته شو او کور ته راغی نو ښځې ورته وويل : ته هم ځان ته لوي بزرگ وایی لوي بزرگ خونن ما اوليد چې پاس په هوا کې الوتلو ، او ما په خپلو سترگو باندې اوليد .

ابوالحسن خرقانی رَحْمَةُ اللّٰهِ وَرْتہ وویل : د اللہ بندی ! ہماغزہ ووم کنہ چہ الوتلم ، دا ماد اللہ ﷻ نہ دُعا غوبنتی وہ ، ہغدرالہ دا کرامت راکرو .

بی بی یی چہ دا خبرہ واوریدہ نولہ وخت یی سوچ کولو ، ییایہ دہ تہ وویل : ہغہ تہ وی ؟ دہ ورتہ وویل : آو ، ہغزہ ووم . دہ بنجی یی وویل : ماد حان سرہ سوچ کولو چہ دا کوڑ کوڑ کیہی دا بہ ہمداتہ یی . نویایہ ہم ددہ بزرگی او نہ منلہ . (۱)

د بی بی معاف کولو پہ وجہ مغفرت

۱ . دیو سہی د بنجی نہ خہ غلطی اوشوہ چہ پہ دہی سرہ دہ تہ غت نقصان اُورسید ، کہ دہ غوبنتل نو دہ بنجی تہ یی سزا ہم ورکولی شوہ ، طلاق یی ہم ورکولی شو ، خودہ د حان سرہ سوچ اوکرو چہ دا ہم د اللہ ﷻ یو بندی دہ غلطی ورنہ اوشوہ ، نو معاف یی کرہ او ہیخ یی ورتہ اوندہ وویل .

یو خو ورخ یی پس دا سہی وفات شو ، چاہہ خوب کی اُولید ، پوبنتہ یی ورنہ اوکرہ : اللہ تعالیٰ در سرہ خہ معاملہ اوکرہ ؟

دہ ورتہ وویل : اللہ تعالیٰ راباندی دیرہ مہریانی اوکرہ . دہ کس ورتہ وویل : پہ خہ خبرہ باندی ؟ ہغہ ورتہ وویل : یو محل زما د بنجی نہ خہ غلطی اوشوہ ما ورتہ سزا ہم ورکولی شوہ او طلاقولی مہی ہم شوہ خو ہغہ ماد اللہ ﷻ بندی اُوگنرلہ او معاف مہی کرہ ، نو اللہ تعالیٰ راتہ او فرمایل : تا ہغہ زما بندی اُوگنرلہ او معاف دہی کرہ اوس تہ ما خپل بندہ اُوگنرلی او معاف مہی کری . (۲)

۲ . ہمداسی یوہ واقعہ د مُلا محمود رَحْمَةُ اللّٰهِ پہ بارہ کی ہم نقل دہ . واقعہ داسی دہ چہ دارالعلوم دیوبند اُولنی اُستاد مُلا محمود رَحْمَةُ اللّٰهِ ؓ ، او اُولنی

(۱) الہ دل کے تپا رہنے والے واقعات ج ۲ ص ۲۳۹ .

(۲) افضل الحکایات لمولانا محمد یونس پالنپوری ص ۵۵۸ ، الہ دل کے تپا رہنے والے واقعات ج ۲ ص ۲۵۰ .

شاگرد بی محمود حسن رَحْمَةُ اللَّهِ وَ (چپ دا روستو پہ شیخ الہند رَحْمَةُ اللَّهِ سرہ مشہور شو)۔
 خہ وخت پس ملا محمود رَحْمَةُ اللَّهِ وفات شو، چا پہ خوب کپی اولید، پوہنستہ بی ورنہ
 اوکرہ: اللہ تعالیٰ درسہ خہ معاملہ اوکرہ؟

ہغہ ورتہ وویل: اللہ تعالیٰ پہ داسی یو عمل اوہنلم چپ ماتہ یاد ہم نہ و۔

خوب لیدونکی ورنہ پوہنستہ اوکرہ: ہغہ خہ عمل و؟ ہغہ ورتہ وویل:

یو حل زما بی بی روتی پخہ کرہ او مالگہ ورنہ پہ کپی ہبرہ شوہ و، زہ چپ روتی تہ
 کیناستم نو ما محسوسہ کرہ چپ پہ دپ کپی مالگہ نشتہ، نو ما خپلی بی بی تہ ہیخ اونہ
 ویل، ما دا سوچ اوکرو چپ دا ہم انسانہ دہ، ورنہ ہبرہ شوہ بہ وی (نو ہیخ بدپ رڈی
 مپ ورتہ اونہ ویلی، بلکہ معاف مپ کرہ)۔

نو اللہ تعالیٰ زہ پہ ہمدی اوہنلم۔ (۱)

ہمداسی واقعہ مولانا اشرف علی تھانوی دیو بل کس پہ بارہ کپی ہم نقل کری۔ (۲)

پہ حدیث کپی راخی، رسول اللہ صَلَّی اللہُ عَلَیْہِ وَاٰلِہٖ وَسَلَّم فرمایا ... خَذُّوْکُمْ خَذُّوْکُمْ لِنِسَائِہُمْ۔ (۳)
 پہ تاسو کپی بہترین کس ہغہ دی چپ ہغہ د خپل کور والہ د پارہ بنہ وی۔ (یعنی بنہ
 اخلاق ورسرہ کاروی)۔

بہر حال، دا دومرہ اوہدہ خبرہ مپ د ہمدی د پارہ اوکرہ چپ دا زَنانہ شپہ او ورخ زمونہ
 او زمونہ د بچو خدمت کوی، خوراک رالہ پنخوی، کپری رالہ وینخی، زمونہ د کور
 حفاظت کوی، نو کہ بعضی وخت ورنہ خہ غلطی اوشی نو معافی ورتہ پہ کار دہ، او پہ
 خوش اخلاقی۔ باندی ورسرہ ژوند تیروں پہ کار دی۔

اوس واپس خپلی موضوع تہ راخم:

(۱) اللہ دل کے تپا رہنے والے واقعات ج ۳ ص ۲۳۷۔

(۲) غوری ملفری غلورمہ حصہ ص ۳۳۸۔

(۳) سنن الترمذی أَبَوَابُ الرَّقَبِ بَابُ مَا جَاءَ فِي حَقِّ الْمَرْأَةِ عَلَى زَوْجِهَا رَلَمُ الْحَدِيثِ ۱۱۶۲، وقال الترمذی: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ
 صَحِيحٌ. رَلَمُ الْحَدِيثِ ۲۶۱۲ أَبَوَابُ الْإِيمَانِ بَابُ مَا جَاءَ فِي اسْتِغْنَاءِ الْإِمَانِ وَرِيَادَتِهِ وَتَلَمَّازِهِ. مشكوة المصابيح ۶
 عشرة النساء وما لكل واحدة من الحقوق الفصل الثاني رَلَمُ ۳۲۶۴ (۲۷)، مسند احمد رَلَمُ ۷۴۰۲، رَلَمُ ۱۰۱۰۶، السنن الكبرى للسائي رَلَمُ ۹۱۰۹، صحيح ابن حبان رَلَمُ الْحَدِيثِ ۴۱۷۴، المعجم الاوسط رَلَمُ الْحَدِيثِ ۴۴۲۔

د خادمانو (غلامانو او وینځو) سره د نبي عليه السلام خوش اخلاقي

د مسلم شریف حدیث دی ، حضرت انس رضی اللہ عنہ فرمایي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به کله د سهر موند او کړو نو د مدینې منورې خادمانو (غلامانو او وینځو) به خپل لوڅي راوړل ، په هغې کې به اوبه وی (مطالبه به یې دا کوله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم په دې اوبو کې د برکت او شفاء د پاره لاس اووهي) .

نو کوم خادم به چې لوڅي راوړو نبي عليه السلام به (د هغوی خوشحالولو او هغوی ته د تبرک رسولو د پاره) په هغه لوڅي کې خپل لاس مبارک دننه کړو .

اکثر به داسې اوشو چې دې خادمانو به په سخته یخنۍ کې سهر وختي لوڅي راوړل خو نبي عليه السلام به بیا هم (د هغوی د خوشحالولو د پاره) په هغه لوڅو کې خپل لاس مبارک دننه کول . (۱)

فائدہ: سبحان الله ، د نبي عليه السلام دومره بنائسته اخلاق وو چې په سخته یخنۍ کې یې د یخو اوبو په لوڅو کې خپل لاس مبارک دننه کول خو غلامان او وینځي یې نه خفه کول ، په خپل ځان باندې یې تکلیف تیروول خو د کمزورو خلقو زړونه یې خوشحالول . او دا د نبي عليه السلام تواضع هم وه . (۲)

(۱) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ ، قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى الْقَدَاةَ جَاءَ خَدَمُ الْمَدِينَةِ بِآيَاتِهِمْ فِيهَا الْمَاءُ ، فَمَا يُؤْتِي بِإِلَاءٍ إِلَّا غَمَسَ يَدَهُ فِيهَا ، فَرُبَّمَا جَاءَهُ فِي الْقَدَاةِ الْبَارِدَةِ فَيَغْمِسُ يَدَهُ فِيهَا . صحيح مسلم كتاب القضاء باب قُبُوبِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنَ النَّاسِ وَتَبَرُّكُهُمْ بِهِ . رقم الحديث ۷۴ (۲۳۲۴) ، مستد احمد رقم الحديث ۱۲۴۰۱ ، منكرة المصاحح باب في أخلاقه وقبائله صلى الله عليه وسلم الفصل الأول رقم الحديث ۵۸۰۸ (۸) ، شعب الإيمان رقم الحديث ۱۳۶۱ ، شرح السنة للهري رقم الحديث ۳۶۷۷ .

(۲) (خَدَمُ الْمَدِينَةِ) : جَمْعُ خَادِمٍ مِنْ غَلَامٍ أَوْ جَارِيَةٍ (بِآيَاتِهَا) : جَمْعُ إِنَاءٍ (فِيهَا الْمَاءُ) . أَيْ لِيَسْتَطِيعُوا الْبَرَكَةَ وَالنَّعْمَ وَالْعَالِيَةَ وَالشِّفَاءَ (فَمَا يَأْتُونَ) : وَفِي الْجَمْعِ فَمَا يُؤْتِي (بِإِلَاءٍ إِلَّا غَمَسَ يَدَهُ فِيهَا) . أَيْ تَطْمِئِنُّ لِحَوَاطِرِهِمْ وَتُخَصِّمِلًا لِنَقَاصِهِمْ (فَرُبَّمَا جَاءَهُ بِالْقَدَاةِ) أَيْ : فِي الْقَدَاةِ (الْبَارِدَةِ فَيَغْمِسُ يَدَهُ فِيهَا) . قَالَ الطَّبْرِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ : فِيهِ تُكَلِّفُ الْمَسَاقِي لِيَطْمِئِنُّ قُلُوبُ النَّاسِ ، لَا سِيَّمَا مَعَ الْخَدَمِ وَالطُّعَفَاءِ . وَلِيَتَبَرَّكُوا بِإِذْ خَالِ يَدِهِ الْكَرِيمَةِ فِي أَوَّلِيهِمْ . وَبَيَّانُ كَوَاضِعِهِ مَعَ الطُّعَفَاءِ . مرآة المفاتيح ج ۹ ص ۳۷۱۳ في شرح حديث ۵۸۰۸ .

نبی علیه السلام به د صحابه کرامو سره خوش طبعي او

خوش اخلاقي کوله

د رسول الله صلى الله عليه وسلم داسې بنائسته اخلاق وو چې د صحابه کرامو رضی الله عنہم سره به یې خوش طبعي کوله. ددې په باره کې درته درې (۳) واقعات ذکر کوم:

۱. حضرت زاهر رضی الله عنه سره خوش طبعي او خوش اخلاقي

حضرت انس رضی الله عنه فرمایي چې د باندې (اُطرافو) یو کس و، نوم یې زاهر بن حرام رضی الله عنه و، ده به نبی علیه السلام ته د باندې نه هدیه راوړه (یعنی د باندې څیزونه به یې ورله راوړل، لکه: ساگ، سبزي، میوه او گلونه وغیره).

کله به چې واپس تللو نو رسول الله صلى الله عليه وسلم به ورته د ښار څیزونه په هدیه کې ورکول، نبی علیه السلام به فرمایل چې دامونډ ته د باندې څیزونه راوړي او مونډ ورته د ښار څیزونه ورکوو. پیغمبر صلی الله علیه وسلم به د هغه سره ډیر محبت کولو. اگر چې هغه د شکل و صورت په اعتبار سره بد رنگ و.

یوه ورځ رسول الله صلى الله عليه وسلم بازار ته لاړو، هلته حضرت زاهر رضی الله عنه څه څیزونه خرڅول، نبی علیه السلام د شا طرف نه پټ ورغی او د هغه په دواړو سترگو باندې په داسې طریقه لاس کیښود چې هغه دا نه لیدلو (یعنی نبی علیه السلام د شا طرف نه پټ ورغی، خپل لاسونه یې د هغه د تخرگونو لاندې ورننویستل او د هغه سترگې یې ورله پټې کړې).

حضرت زاهر رضی الله عنه او فرمایل:

أَرْسَلَنِي، مَنْ هَذَا؟ ما پرېده، دا څوک دی؟

بیا حضرت زاهر رضی الله عنه کوشش او کړو او د سترگو په گوټونو کې یې نبی علیه السلام اولید. کله چې ورته معلومه شوه چې دا خو نبی علیه السلام دی نو کوشش یې شروع کړو چې خپله شا د نبی علیه السلام سینې مبارکې سره اوله وي (ددې د پاره چې برکت حاصل کړي).

ديخوا نبي عليه السلام دا آواز کولو :

مَنْ يَشْتَرِي الْعَبْدَ ؟ خُوك (دا) غلام اخلي ؟

(دا نبي عليه السلام ورسره خوش طبعي کوله ، حالانکه دا غلام نه و).

حضرت زاهر عليه السلام او فرمايل : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِذَا وَاللَّهِ تَجِدُنِي كَاسِدًا .

اې د الله رسول ! تاسو به ما ډير ارزان (اوبې کاره مال) او مومي .

نبي کريم صلى الله عليه وسلم ورته او فرمايل : لَكِنْ عِنْدَ اللَّهِ كَسَتْ بِكَاسِدٍ .

ليکن ته د الله تعالى په نزد بې کاره (ارزان) نه يی .

يا يې دا او فرمايل : لَكِنْ عِنْدَ اللَّهِ أَلَتْ غَالٍ . ليکن ته د الله تعالى په نزد قيمتي يی . (۱)

سبحان الله ، د رسول الله صلى الله عليه وسلم داسې بنائسته اخلاق وو چې د باندې

کس سره يې څومره ښه خوش طبعي کوله .

۲ . د سورلي غوښتونکي کس سره خوش طبعي او خوش اخلاقي

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې يو سړی نبي عليه السلام ته راغی ، او ورته وې ويل :

يَا رَسُولَ اللَّهِ ! احْبِلْنِي . اې د الله رسول ! ماته يوه سورلي را کره .

(۱) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه ، أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ كَانَ اسْمُهُ زَاهِرُ بْنُ حَزَامٍ رضي الله عنه . وَكَانَ يُهْدِي لِلنَّبِيِّ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْهَدِيَّةَ مِنَ الْبَادِيَةِ ، فَيَجْهَرُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ زَاهِرًا بَادِيَتُنَا ، وَكُنْ حَاضِرُؤُهُ . قَالَ : وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّهُ ، وَكَانَ دَمِيمًا .

فَأَتَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا ، وَهُوَ يَبْنِي مَتَاعَهُ ، فَاحْتَضَنَهُ مِنْ خَلْفِهِ وَهُوَ لَا يُبْصِرُهُ . فَقَالَ : أُرْسِلْنِي . مَنْ

هَذَا ؟ قَالَتْ : فَقَرَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ لَا يَأْكُلُ مَا أَلْقَى فَلَهَرَهُ بِصَدْرِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حِينَ عَرَفَهُ ، وَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : مَنْ يَشْتَرِي الْعَبْدَ ؟ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِذَا وَاللَّهِ تَجِدُنِي

كَاسِدًا . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَكِنْ عِنْدَ اللَّهِ كَسَتْ بِكَاسِدٍ . أَوْ قَالَ : لَكِنْ عِنْدَ اللَّهِ أَلَتْ غَالٍ . حَرَحَ

السنة للهوي كتاب البر والصلة باب الزواج رقم الحديث ۳۶۰۴ ، مشكاة المصابيح باب الزواج القفل الثاني رقم

الحديث ۴۸۸۹ (۶) ، مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۱۲۶۴۸ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۲۱۱۷۲ ، مسند

الزوار رقم الحديث ۶۹۲۲ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۵۹۷۹ ، الآداب للبيهقي رقم الحديث ۳۲۹ .

نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

إِنَّا حَامِلُوكَ عَلَى وَكْدٍ نَّاقَةٍ . مونږ به تاته د سورلی د پاره د اوبنې بچې درکړو .

هغه سړي (په حیرانتیا سره) وویل :

وَمَا أَصْنَعُ بِوَكْدِ النَّاقَةِ ؟

زه د اوبنې په بچي باندې څه کوم ؟ (په دې خو څوک نشي سوړیدی) .

نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

وَهَلْ تَلِدُ الْإِبِلَ إِلَّا التَّوْقُ . اوبن خو هم د اوبنې نه پيدا كيږي . (۱)

د نبي عليه السلام مقصد ددې کس سره خوش طبعي کول وو چې زه کوم اوبن تاته درکړوم هغه هم د اوبنې نه پيدا شوی او د اوبنې بچې دي .

۳ . د بودی بنځې سره خوش طبعي او خوش اخلاقي

۱ . د مشکوة شریف حديث دی ، چې نبي عليه السلام يوې بودی بنځې ته وويل :

إِنَّهُ لَا تَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَجُوزٌ .

جنت ته به بودی بنځه نه داخليږي .

هغې ورته وويل : په څه وجه به نه داخليږي ؟

دې بودی چونکه قرآن کریم لوستلی ؤ نو نبي عليه السلام ورته وفرمايل :

أَمَّا تَقْرئينَ الْقُرْآنَ ؟ « إِنَّا أَنْشَأْنَهُنَّ إِنْشَاءً ، فَجَعَلْنَهُنَّ أَبْكَارًا » .

آياتا قرآن کریم ندې لوستلی ؟ الله تعالی فرمايي : مونږ (د هغه ځای) دا بنځې په

(۱) عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ رَجُلًا أَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِيْحِلْنِي . قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّا حَامِلُوكَ عَلَى وَكْدٍ نَّاقَةٍ » قَالَ : وَمَا أَصْنَعُ بِوَكْدِ النَّاقَةِ ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :

« وَهَلْ تَلِدُ الْإِبِلَ إِلَّا التَّوْقُ » . من ابی دازد کتاب الأدب باب مَا جَاءَ فِي الْبِرَّاحِ رقم الحديث ۳۹۹۸ ، الادب المفرد

معرجا للبخاري باب المزاح رقم الحديث ۲۶۸ ، مستد احمد معرجا رقم الحديث ۱۳۸۱۷ ، السنن الكبرى للبيهقي

رقم الحديث ۲۱۱۶۸ ، الادب للبيهقي رقم الحديث ۳۲۷ ، حسب الايمان فصل في المزاح ج ۷ ص ۱۹۲ ، مشکاة

المصابيح باب المزاح الفصل الثاني رقم الحديث ۳۸۸۶ (۳) .

خاص انداز سره پیدا کړي ، او هميشه موبېغلې جوړې کړي . (۱)
 ۲ . په ځنې احاديثو کې ددې سره څه نوره اضافه هم شته چې :
 يوه بډۍ بڼه نبي عليه السلام ته راغله ، او ورته وې فرمايل :
 يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَدْعُ اللَّهَ أَنْ يُدْخِلَنِي الْجَنَّةَ .

اې د الله رسول ! د الله ﷻ نه زما د پاره د دعا او غواړه چې ما جنت ته داخله کړي .
 نبي عليه السلام ورته او فرمايل :

يَا أَمْرُ فُلَانٍ ! إِنَّ الْجَنَّةَ لَا تَدْخُلُهَا عَجُوزٌ .
 اې د فلانکي مورې ! بيشکه جنت ته به بډۍ نه داخلېږي .
 دا بډۍ په ژړا شوه او لاړه .

پيغمبر عليه السلام صحابه کرامو ته او فرمايل :

أَخْبِرُوهَا أَنَّهَا لَا تَدْخُلُهَا وَهِيَ عَجُوزٌ . إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ : ﴿ إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنْسَاءً ، فَجَعَلْنَهُنَّ أَبْكَارًا ﴾ .

تاسو هغې ته خبر ورکړئ چې جنت ته به په دې بډۍ توپ حالت کې نه داخلېږي (بلکه پيغله به ورته جوړه شي او بيا به جنت ته داخله کړې شي) ، ځکه الله تعالى فرمايي : مونږ (دهغه ځای) دا بڼه په خاص انداز سره پیدا کړي ، او هميشه موبېغلې جوړې کړي . (۲)

(۱) عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِامْرَأَةٍ عَجُوزٍ : إِنَّهُ لَا تَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَجُوزٌ . فَقَالَتْ : وَمَا لَهَا ؟ وَكَانَتْ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ . فَقَالَ لَهَا : أَمَا تَقْرَأِينَ الْقُرْآنَ ؟ ﴿ إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنْسَاءً ۖ فَجَعَلْنَهُنَّ أَبْكَارًا ﴾ . سورة الواقعة آية ۳۵ ، ۳۶ . مشکاة المصابيح باب الزواج القلبي . رقم الحديث ۲۸۸۸ (۵) .

(۲) وَرَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ فِي الْمَشَائِلِ عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ مُرْسَلًا قَالَ : « أَتَيْتُ عَجُوزَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَدْعُ اللَّهَ أَنْ يُدْخِلَنِي الْجَنَّةَ . فَقَالَ : يَا أَمْرُ فُلَانٍ ! إِنَّ الْجَنَّةَ لَا تَدْخُلُهَا عَجُوزٌ . قَالَ : قَوْلُكَ تَبْكِي . فَقَالَ : أَخْبِرُوهَا أَنَّهَا لَا تَدْخُلُهَا وَهِيَ عَجُوزٌ . إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ : ﴿ إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنْسَاءً ۖ فَجَعَلْنَهُنَّ أَبْكَارًا ﴾ . مرقاة المفاتيح ج ۷ ص ۳۰۶۳ باب الزواج القلبي . في شرح حديث ۲۸۸۸ . البعث والنشور للشمس بن باب ما جاء في صفة حور العين . والولدان . والعتان ... رقم الحديث ۳۴۶ .

همداسې مضمون په نورو احاديثو کې هم ذکر شوی. (۱).
 بهر حال، پیغمبر علیه الصلاة والسلام به د صحابه کرامو سره خوش طبعي کوله.
 حضرت ابوهريرة رضی اللہ عنہ فرمایي چې صحابه کرامو د نبی علیه السلام نه پوښتنه او کړه:
 يَا رَسُولَ اللَّهِ اِنَّكَ لَدَا عِبْنًا. اي د الله رسول له! تاسو هم د مونږ سره خوش طبعي کوئ؟
 نبی علیه السلام ورته او فرمايل:

إِنِّي لَا أَقُولُ إِلَّا حَقًّا. (آو) زه په خوش طبعۍ کې صرف حق خبره کوم. (۲).
نوبت: خوش طبعي جائز ده خو چې په دروغو او ناجائز خبرو باندې مشتمل نه وي، البته
 هروخت خدا او مزاق کول يا ددې عادت جوړول ښه ندی، ځکه په دې سره وقار ختمیږي.

(۱) عَنْ مُجَاهِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَعِنْدَهَا عَجُوزٌ. فَقَالَ: مَنْ هَذِهِ؟ قَالَتْ: هِيَ عَجُوزٌ مِنْ أَهْوَالِي. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الْعَجُزَ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ. فَخُيَ ذَلِكَ عَلَى الْمَرْأَةِ. فَلَمَّا دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُنْشِئُهُنَّ خَلْقًا غَيْرَ خَلْقِهِنَّ.

عَنْ أَكْبَسِ رضی اللہ عنہ: أَنَّ عَجُوزًا دَخَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَتْهُ عَنْ شَيْءٍ. فَقَالَ لَهَا: وَمَاذَا هِيَ؟ إِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَجُوزٌ. فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الصَّلَاةِ. فَبَكَتْ بَكَاءً شَدِيدًا. حَتَّى رَجَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ عَائِشَةُ رضی اللہ عنہا: يَا رَسُولَ اللَّهِ اِنَّ هَذِهِ الْمَرْأَةَ تَبْكِي لِيَا قُلْتَ لَهَا أَنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَجُوزٌ. فَضَحِكَ وَقَالَ: "أَجَلْ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَجُوزٌ. وَلَكِنْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنْثَاءً فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا} عُرُبًا أَتْرَابًا". وَهُنَّ الْعَجَائِزُ الرُّمُصُ. "مرلاہ المصباح ج ۷ ص ۳۰۶۲ باب المزاج القلقل الثاني فی تشریح حدیث ۲۸۸۸.

(۲) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ اِنَّكَ لَدَا عِبْنًا. قَالَ: إِنِّي لَا أَقُولُ إِلَّا حَقًّا. سنن الترمذي ۱۹۹۰ رقم الحديث ۱۹۹۰ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. الادب المفرد مخرجا باب المزاج رقم الحديث ۲۶۵. مستد احمد مخرجا رقم الحديث ۸۷۲۳، المعجم الاوسط رقم الحديث ۸۷۰۶، الادب للبيهقي رقم الحديث ۳۲۵، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۲۱۱۷۳، شعب الایمان فصل فی المزاج رقم الحديث ۲۸۸۵ (۲)، شرح السنة للهيوي رقم الحديث ۳۳۷۸، مشکاة المصابيح باب المزاج القلقل الثاني رقم الحديث ۲۸۸۵ (۲)، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۲۲۰۹.

نبی ﷺ به په ښائسته صورت او ښائسته اخلاقو باندې د الله ﷻ شکر یه اداء کوله

نبی علیه السلام به په ښائسته صورت او ښائسته اخلاقو باندې شکر یه اداء کوله .
 په شعب الایمان او مشکوٰۃ شریف کې دا حدیث ذکر دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به کله په آئینه (شیشه) کې (خپل مخ مبارک) او کتل نو دا دُعا به یې ویله :
 الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ حَسَّنَ خَلْقِيْ وَخَلَقَنِيْ . وَزَانَ مِثْقَالَ مِنْ غَيْرِيْ .
 ټول تعریفونه هغه الله ﷻ لره دي چې زما صورت او اخلاق یې ښائسته کړي دي ، او په نورو خلقو کې چې کوم عیبونه وي د هغې نه یې زه محفوظ کړې يم ، (بلکه زما خلقت او اخلاق دواړه یې ښائسته پیدا کړي) . (۱)

نبی علیه السلام به د ښائسته اخلاقو دُعا کوله

۱ . حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې نبی علیه السلام به دا دُعا کوله :
 اَللّٰهُمَّ اَحْسِنْتَ خَلْقِيْ فَأَحْسِنْ خُلُقِيْ .
 یا الله ! تا زما جسماني صورت ښائسته پیدا کړې دی پس ته زما اخلاق نور هم ښائسته کړه . (۲)
فائده : نبی ﷺ به دا دُعا په عامو حالاتو کې یا په آئینه کې د مخ کتلو په وخت کې کوله .

(۱) كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا تَوَضَّأَ فِي الْمِرْآةِ قَالَ : الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي ..... شعب الایمان رقم الحديث ۴۱۲۵ ، مشکاة المصابيح باب الرق والحياء وحسن الخلق الفصل الثالث رقم الحديث ۵۰۹۸ (۳۱) ، الدعاء للطبراني رقم الحديث ۴۰۲ تَابَ الْقَوْلُ عِنْدَ النَّكْرِ فِي التَّزَاوُ ، الترغيب والترهيب لقوام السنّة رقم الحديث ۱۲۰۳ ، كنز العمال رقم الحديث ۱۸۳۰۱ .

(۲) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . أَنَّهُ قَالَ : اَللّٰهُمَّ اَحْسِنْتَ خَلْقِيْ فَأَحْسِنْ خُلُقِيْ .
 وفي رواية : قَالَ : كَانَ مِنْ دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : اَللّٰهُمَّ كَمَا حَسَّنْتَ خَلْقِيْ فَأَحْسِنْ خُلُقِيْ .
 شعب الایمان رقم الحديث ۸۱۸۴ ، مشکاة المصابيح باب الرق والحياء وحسن الخلق الفصل الثالث رقم الحديث ۵۰۹۹ (۳۲) ، الدعاء للطبراني رقم الحديث ۱۴۰۷ تَابَ مَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُدْعُو بِهِ فِي سَائِرِ تَهَارِيهِ .

د دوی اخلاق خو ډیر بنائسته وو خو بیا هم چې دوی دا دُعا غوښتله نو د امت د تعلیم د پاره یې غوښته (چې زما امت هم د ځان د پاره داسې دُعا او غواړي).
او بیا یې د اخلاقو د تکمیل او نورې اضافې د پاره غوښته.

۲. نبي عليه السلام به دا دُعا هم کوله:

اللَّهُمَّ اهْدِنِي لَأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ ، فَإِنَّهُ لَا يَهْدِينِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ ، وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ .

يا الله! ښو اخلاقو طرف ته زما راښمائي او کړه ، بيشکه ښو اخلاقو طرف ته صرف همداته راښمائي کوی ، او د بدو اخلاقو نه ما محفوظ اوساته ، ځکه د بدو اخلاقو نه صرف ته مالړه بچ کولې شی . (۱)

۳. په احاديثو کې دا هم ذکر دي چې نبي عليه السلام به د مانځه د تکبير تحریمه نه پس چې کومې دُعاگانې ويلې په هغې کې به د خوش اخلاقي دُعا هم وه . (۲)

(۱) عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ : اللَّهُمَّ اهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ ..... مكارم الاخلاق لابن ابي الدنيا ص ۱۹ رقم الحديث ۹ .

(۲) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا اسْتَفْتَحَ الصَّلَاةَ ، قَالَ : هُوَ إِنْ صَلَّاهُ وَسَلَّمَنِي وَمَخَيَّرَنِي وَمَتَّاهُ يُلَوِّزُ الْعَالَمِينَ ، لَا هَرَبَ لَكَ وَبَدَلُكَ أَمْرٌ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ . الاسم ۱۱۳۹ .
اللَّهُمَّ اهْدِنِي لَأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ ، وَأَحْسَنِ الْأَعْمَالِ لَا يَهْدِينِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ ، وَلِيَّيْنِ سَيِّئَتَا الْأَخْلَاقِ وَالْأَعْمَالِ لَا يَقْنِي سَيِّئَتَهَا إِلَّا أَنْتَ . سنن الدارطني مصنف الامام الشافعي باب دُعا الاستفتاح بعد التكبير رقم الحديث ۱۱۳۹ ، مسند احمد رقم الحديث ۸۰۳ ، مكارم الاخلاق للحرطقي رقم الحديث ۳۵ . احياء علوم الدين ج ۳ ص ۵۱ ، الزواجر ج ۱ ص ۱۳۳ ، سوء الخلق ج ۱ ص ۹۲ .

د نورو بزرگانو د خوش اخلاقي واقعات

د یو څو بزرگانو د خوش اخلاق واقعات درته د عبرت د پاره ذکر کوم:

د ابو عثمان حیري رَحْمَةُ اللَّهِ خوش اخلاقي

۱. ابو عثمان حیري رَحْمَةُ اللَّهِ لوی بزرگ تېر شوی، یو کس ده ته دعوت ورکړو (چې ما درله روتی کړې ده زما کور ته راشه)، او دې کس صرف په ده باندې تجربه کوله (چې دده اخلاق څنگه دي؟).

کله چې ابو عثمان حیري رَحْمَةُ اللَّهِ د هغه کور ته ورغی نو هغه کس ورته وویل: ما خوتاله دعوت ندې کړی ته خله راغلی؟ پس دا راواپس شو.

کله چې لېلرې لاړو نو هغه کس ورپسې ورغی او ورته وې ویل چې راځه ما درله دعوت کړی. نو ابو عثمان ورسره راوان شو (ځکه دعوت قبلول سُنَّت دي)، کله چې کور ته راوړسیدل هغه کس ورته بیا هماغه شان خبره اوکړه (چې ما خوتاله دعوت ندې کړی ته څنگه راغلی؟)، پس دا راواپس شو.

دا کس ورپسې په دریم ځل ورغی او ورته وې ویل: ما تاله دعوت کړی او ته په کې هسې نڅرې جوړوی، راځه چې څو. ابو عثمان ورسره بیا راوان شو، کله چې د کور دروازې ته راوړسیدل نو دې کس ورته بیا هماغه شان خبره اوکړه، پس دا راواپس شو.

دا کس ورپسې په څلورم ځل ورغی رایې وستیو، چې کله دروازې ته راوړسید نو بیا یې واپس کړو. همدغه شان کاریې ورسره ډیرې پېرې اوکړو، خو دا ابو عثمان رَحْمَةُ اللَّهِ په مخ کې هیڅ تغیر او خفگان نه راتلو.

په آخر کې دې کس ورنه معافي او غوښته او ورته وې ویل چې ما صرف په تا باندې تجربه کوله (چې ستا اخلاق څنگه دي؟) پس ماته معلومه شوه چې ستا ډیر ښائسته اخلاق دي. ابو عثمان حیري رَحْمَةُ اللَّهِ ورته (د تواضع نه ډک جواب ورکړو، ورته) وې ویل:

إِنَّ الَّذِي رَأَيْتَ مِنِّي هُوَ خُلِقَ الْكَلْبُ، إِنَّ الْكَلْبَ إِذَا دُعِيَ أَجَابَ، وَإِذَا زُجِرَ الزَّجَرَ.

دا تا چې د مانه کوم اخلاق اولیدل دا خو په سپي کې هم شته، ځکه سپي چې هم راوبللې

شي نور اڅي او چې كله اور تلې شي نو واپس ځي. (۱)

۲. د ابو عثمان حيري رَحْمَةُ اللَّهِ په باره کې دا هم نقل دي چې دا يو ځل په يوه کوڅه کې (په سورلي باندې) تيريدو، د بړه نه چا پرې (په خطايي کې) يو ځانک (لگن) ايرې راوغورځولی، پس دا د خپلې سورلي نه رابښکته شو، سجده د شکر يې اوکړه، بيا يې د خپلو کپړو نه ايرې اوځنډلې خو په ځله باندې يې هيڅ او نه ويل.

چا ورته وويل: تا ولې دا خلق او نه راتل؟ ده ورته وويل:

إِنَّ مَنِ اسْتَحَقَّ النَّارَ فَصُولُحَ عَلَى الرَّمَادِ لَمْ يَجْزِلْهُ أَنْ يَغْضِبَ.

بيشکه څوک چې د جهنم د اور مستحق وي او هغه سره په ايرو باندې صلح اوشي نو ده ته دا جائز ندي چې غصه اوکړي. (۲)

د اويس قرني رَحْمَةُ اللَّهِ خوش اخلاقي

(مشهور تابعي) اويس قرني رَحْمَةُ اللَّهِ به چې كله ماشومانو اوليد نو په کانرو به يې وېشتلو، ده به ماشومانو ته ويل:

(۱) دُعي أبو عثمان الحيري رَحْمَةُ اللَّهِ إلى دعوة وكان الداعي قد أراد تجربته، فلما بلغ منزله قال له: ليس لي وجه. فرجع أبو عثمان، فلما ذهب غير بعيد دعاه ثانياً فقال له: يا أستاذ! ارجع. فرجع أبو عثمان، فقال له مثل مقالته الأولى. فرجع، ثم دعاه الثالثة وقال: ارجع على ما يوجب الوقت. فرجع، فلما بلغ الباب قال له مثل مقالته الأولى. فرجع أبو عثمان، ثم جاءه الرابعة فردده، حتى عامله بذلك مرات وأبو عثمان لا يتغير من ذلك، فأكب على رجليه وقال: يا أستاذ! لما أردت أن أختبرك فما أحسن خلقك، فقال:

إِنَّ الَّذِي زَأَنْتَ مِثْقِي هُوَ خُلِقَ الْكَلْبُ، إِنَّ الْكَلْبَ إِذَا دُعِيَ أَجَابَ، وَإِذَا رُجِيَ انْزَجَرَ. احباء علوم الدين يكتفون بِلَاكَةِ النَّاسِ وَلَهُنَّ فِي الْأَخْلَاقِ وَمُتَالِجَةِ أَمْرٍ الْقَلْبِ بَيَانُ عَلَامَاتِ حُسْنِ الْخُلُقِ ج ۳ ص ۷۱، صلاح الامه في علو الهمة ج ۷ ص ۱۸۴.

(۲) وروي عنه أيضًا أنه اجتناب يومًا في سَكَّة، فطرحت عليه إهانة رماد، فلزل عن دابته فسجد سجدة الشكر ثم جعل ينفخ الرماد عن ثيابه ولم يقل شيئًا، فقليل: ألا زهرتهم؟ فقال: إِنَّ مَنِ اسْتَحَقَّ النَّارَ فَصُولُحَ عَلَى الرَّمَادِ لَمْ يَجْزِلْهُ أَنْ يَغْضِبَ. احباء علوم الدين يكتفون بِلَاكَةِ النَّاسِ وَلَهُنَّ فِي الْأَخْلَاقِ وَمُتَالِجَةِ أَمْرٍ الْقَلْبِ بَيَانُ عَلَامَاتِ حُسْنِ الْخُلُقِ ج ۳ ص ۷۱، صلاح الامه في علو الهمة ج ۷ ص ۱۸۴، علو الهمة في حسن العمل.

اې ورونرو ! كه چيرته تاسو ما خامخا په كانرو اولي نو بيا مې په وړو كانرو اوولي ،
ددې د پاره چې زما پندې وينې نه كړي . ځكه كه دا مو وينې كړي نو بيا خو تاسو ما د مانځه
نه منع كوي . (١)

د مالک بن دينار رَحْمَةُ اللَّهِ اخلاق

مالک بن دينار رَحْمَةُ اللَّهِ لوي بزرگ ؤ ، يوې وينځې ده ته وويل :

يَا مُرَاثِي . اې رياكاره ! .

ده ورته وويل : اې ښځې ! تا زما هغه نوم اوموند كوم چې د بصري واله خلقو ورك
كړې ؤ . (سبحان الله ، وينځې ورته غلط نوم واخيست خوه ورته هيڅ او نه ويل) . (٢)

د يو غلام اخلاق : (د ميري لحاظ ساتل)

څه ځوانان د يو كس ملاقات ته راغلل ، دې كس خپل غلام ته آواز وكړو :

يَا غَلَامُ اقْدِرِ الشُّفْرَةَ . اې غلام ! د خوراك د سترخوان راوړه .

خو هغه را نه وړو ، دې كس ورته درې (٣) پېرې دا آواز وكړو خو هغه را نه وړو ، دې
ځوانانو يو بل ته او كتل او وې ويل چې دا څنگه خادم دى ؟ له وخت پس دې غلام
د سترخوان راوړو ، نو دې كس ورنه پوښتنه وكړه : تا ولې د سترخوان روستور اوړو ؟

غلام ورته وويل :

په دې د سترخوان باندې مېرې ؤ ، دا د آدب خلاف وه چې د مېرې سره د سترخوان د
ځوانانو په منځ كې كېدوم ، او دا هم ښه اخلاق ندي چې زه مېرې او غورځوم او د خوراك نه

(١) اِنْ اَوْثَقَا الْقُرْبَى رَحْمَةُ اللَّهِ كَانَ اِذَا رَأَى الصَّبِيَّانَ يَرْمُوهُمَا بِالْحِجَارَةِ . فكَانَ يَقُولُ لَهُمَا : يَا اخوتاه ! اِنْ كَانَ
وَلَا يَذَرُ قَارْمُوْنِي بِالصَّبَارِ حَتَّى لَا تَدْمُوا سَاتِي فَتَمْنَعُوْنِي عَنِ الصَّلَاةِ . اِحْيَا عِلْمَ الدِّينِ كِتَابُ رِيَاضَةِ النَّفْسِ وَتَهْلِيْهِ
الْاَخْلَاقِ وَمُتَالَفَةِ اَنْزَايِ الْقَلْبِ بِهَاجَاتِ حُسْنِ الْمُلْكِي ج ٣ ص ٧١ ، صلاح الامة في علو الهمة ج ٧ ص ١٨٢ علو
الهمة في حسن الخلق .

(٢) قَالَتْ امْرَأَةٌ لِّبَالِيْلَ بْنِ دِينَارٍ رَحْمَةُ اللَّهِ : يَا مُرَاثِي . لَقَالَ : يَا هَلِيْءِ ! وَجَدْتِ اشْيَا الَّذِي اَحْلَهُ اَهْلُ
الْبَصْرَةِ . اِحْيَا عِلْمَ الدِّينِ كِتَابُ رِیَاضَةِ النَّفْسِ وَتَهْلِيْهِ الْاَخْلَاقِ وَمُتَالَفَةِ اَنْزَايِ الْقَلْبِ بِهَاجَاتِ حُسْنِ الْمُلْكِي ج ٣
ص ٧١ ، صلاح الامة في علو الهمة ج ٧ ص ١٨٥ علو الهمة في حسن الخلق .

يې او شرم ، پس ما انتظار او کړو تر دې چې مېرې په خپله د دسترخوان نه اوخوښیدو .

هغه ځوانانو ورته وویل : يَا غَلَامُ ! مِثْلَكَ يَخْدُمُ الْفِتْيَانُ .

اې غلام ! ستا په شان شخصیت د ځوانانو خدمت کولې شي . (۱)

د اسلامي اخلاقو نه کافران هم متاثره کېږي

کله چې صلاح الدين ايوبى رَحِمَهُ اللهُ د عيسايانو خلاف جهاد کولو ، عيسايانو دې جنگونو ته د صليبي جنگونو نوم ورکړې ؤ ، (مسلمانانو او عيسايانو د يو بل مخامخ خيمې وهلې وى) ، يوه شپه يو غل د عيسايانو خيمې ته ورننوت او تې څور ماشوم يې د مور نه اوتختول اولار اوتختيد .

مور يې په ژړا باندې د عيسايانو بادشاه "رچرډ شيردل" ته ورغله او هغه ته يې شکايت اوکړو ، هغه ورته وويل :

زه د غل نيولونه عاجز یم ، ته صلاح الدين ايوبى ته ورشه .

دا ښځه صلاح الدين ايوبى رَحِمَهُ اللهُ ته راغله او شکايت يې ورته اوکړو . صلاح الدين ايوبى رَحِمَهُ اللهُ دا ډيره په عزت باندې کينوله ، په توجه سره يې ددې خبره واوریده ، بيا يې يو تېزر فتاره آس واله ته حکم اوکړو چې ورشه او غل پيدا کړه .

دا کس د ټولونو مخکې بازار ته لاړ ، هلته يې يو کس اوليد چې د بل نامعلوم کس نه يې ماشوم په روپو باندې اخيستی دی او هغه غل په خپله تختيدلى ؤ ، ده دا ماشوم او دا کس دواړه صلاح الدين ايوبى رَحِمَهُ اللهُ ته راوستل ، څنگه چې مور دا ماشوم اوليد نو ورتهوپ يې

(۱) قَدِمَ جَمَاعَةُ فِتْيَانٍ لِزِيَارَةِ قَتَى . فَقَالَ الرَّجُلُ : يَا غَلَامُ ! قَدِمِ الشُّفْرَةَ . فَلَمْ يُقَدِّمْ . فَقَالَتْهَا كَاتِبَاتٌ وَنَائِبَاتٌ فَلَمْ يُقَدِّمْ . فَتَنَكَّرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ ، وَقَالُوا : كَيْسٌ مِنَ الْفُتُوَّةِ أَنْ يَسْتَعْدِمَ الرَّجُلُ مَنْ يَتَعَاطَى عَلَيْهِ فِي تَقْدِيمِ الشُّفْرَةِ كُلِّ هَذَا . فَقَالَ الرَّجُلُ : لِمَ أَبْطَأْتُ بِالشُّفْرَةِ ؟ فَقَالَ الْغَلَامُ : كَانَ عَلَيْهَا نَسْلٌ . فَلَمْ يَكُنْ مِنَ الْأَدَبِ تَقْدِيمُ الشُّفْرَةِ إِلَى الْفِتْيَانِ مَعَ النَّسْلِ . وَلَمْ يَكُنْ مِنَ الْفُتُوَّةِ إِيْقَاءُ النَّسْلِ وَطَرْدُهُمْ عَنِ الرَّادِ . فَلَبِثْتُ حَتَّى دَبَّ النَّسْلُ . فَقَالُوا : يَا غَلَامُ ! مِثْلَكَ يَخْدُمُ الْفِتْيَانُ . مدارج السالكين بين منازل إياك نعبد وإياك نستعين لابن القيم الجوزي ج ۲ ص ۳۲۶ كُنْزُ مَنَازِلِ الْفُتُوَّةِ . الرسالة المشربة ج ۲ ص ۳۸۴ باب الفتوة ، فصل الخطاب في الزهد والرفق والآداب ج ۶ ص ۲۲۷ فصل في منزلة الفتوة .

کړل او ماشوم یې د خپلې سینې سره اولېږول.

صلاح الدین ایوبی رَحْمَةُ اللَّهِ دې اخیستونکي ته ډېل قیمت ورکړو او ماشوم یې دې زڼانه ته حواله کړو، بیا یې دا زڼانه په آس باندې سوره کړه او په حفاظت سره یې د زڼانه خپلې خیمې ته اورسوله.

کله چې دا واقعه د عیسیایانو بادشاه " رچرډ شیردل " ته اورسیده نو هغه خپلو سردارانو ته وویل: د کومو خلقو سره چې د خوش اخلاقي دا قوت موجود وي د هغوی سره جنگ کول خودگشي ده.

د یو بزرگ د خوش اخلاقي په وجه کافر ته ایمان نصیب کیدل

تاتاریان چې کله د بغداد په حکومت باندې غالب شو نو ډیر تکبر په کې پیدا شو، خپل ځان به یې د مسلمانانو نه ډیر اوچت گنځل، یوه ورځ یو تاتاري شهزاده په آس باندې سوړو، بنکار ته تللو، خپل سپي هم ورسره و، په لاره کې د مسلمانانو یو بزرگ په مخه ورغی، دې تاتاري ددې بزرگ نه پوښتنه اوکړه: ته ښه یې او که زما دا سپي ښه دی؟ دې مسلمان بزرگ ورته په ډیر اطمینان سره جواب ورکړو: که زما آخره خاتمه په ایمان باندې شوه نو زه ښه یم، او که په ایمان نه شوه نو ستا دا سپي ښه دی.

دې جملې په دې تاتاري باندې دومره اثر اوکړو چې ده د ایمان په باره کې معلومات حاصلول شروع کړل: چې دا ایمان څه شی دی چې کله د انسان آخري خاتمه په ایمان نه وي نو بیا د سپي نه هم بدتر کیږي؟ ده د ایمان متعلق معلومات حاصلول، آخر دا چې خبره ورته واضحه شوه او مسلمان شو. (۱)

د خواجه نظام الدین اولیاء رَحْمَةُ اللَّهِ د خوش اخلاقي په وجه

کافر غل ایمان راوړو

خواجه نظام الدین اولیاء رَحْمَةُ اللَّهِ ته یو میلمه د شپې د پاره راغی (دا یو کافر غل و)، د

شپې يې څه څيزونه پټ کړل ، سهر يې د ډهلي په بازار کې خرڅول ، د پوليس آفسر ورباندې شک پيدا شو چې دده سره د شيان د غلا دي ، نو وې نيولو ، چې تحقيق يې ورنه اوکړو نو ورته معلومه شوه چې شپه يې د خواجه نظام الدين اولياء سره تېره کړې ده ، نو هغه پسې يې جواب ور او ليږلو .

چې کله هغه راغی نو دې پوليس ورته وويل :

ته دا څيزونه او گوره چې دا ستا دي او که نه ؟

خواجه صاحب غل طرف ته او کتل او ورته وې ويل :

وروره ! ته په خپله او وايه چې دا څيزونه د غلا دي يا ستا دي ؟

غل چپ شو او هيڅ جواب يې ورنکړو . خواجه صاحب (د خپل ځان په باره کې) وويل :

” نظام الدين خالي لاس راغلي دي او خالي لاس به ځي ، د ماسره دومره موقع نشته چې زه خپل ځان او پيژنم نو دا څيزونه به څنگه او پيژنم ؟ که ده غلا کړي وي نو الله ﷻ دې ورته بخشش اوکړي ، او که نه يې وي کړي نو دا پرېږدئ “ .

پوليس آفسر دا گمان اوکړو چې گني دا کس بې گناه دی نو پرې يې خود .

خواجه نظام الدين صاحب غل ته وويل :

وروره ! ته د مانه د غلا په تور کې نيول شوې يی تاته به ډير تکليف دررسيدلې وي

لهذا ته ما معاف کړه ، ته زما ميلمه يی ، پته نه لري چې تابه روتی خوړلې وي يا نه ؟

بيا خواجه صاحب دې غل له روتی راوغوښته ، او ورباندې وې خوړه .

غل چې د خواجه صاحب دا نرمي او خوش اخلاقي اوليده نو معافي يې اوغوښته ، او

وې ويل :

تاسو ته ښه معلومه ده چې زه غل يم ، او دا شيان ما د تاسو نه راپټ کړي دي خو تاسو

بغير زما د درخواست نه په ماباندې پرده واچوله او زه مو معاف کړم ، زه د تاسو نه ډير

متاثر شوم ، او تاسو چونکه د مسلمانانو روحاني پيشوا يی ، نو چې کله د يو مذهب پيشوا

دومره ښه وي نو هغه مذهب به په خپله څومره ښه وي ؟ لهذا زه د زړه په صداقت سره اسلام

قبولم . نو مسلمان شو .

د خوښ اخلاقي اجمالي فوائد

په خوش اخلاقي سره د انسان گناهونه معاف كيږي. (۱)
 كورونه ورباندې آباديږي، او د انسان په عمر كې برکت پيدا كيږي. (۲)
 په خوش اخلاقي سره انسان د الله ﷻ مَقْرَب گرځي، د الله ﷻ او مخلوقاتو په نزد
 محبوب گرځي.
 په خوش اخلاقي كې د انسان عزت دی، او بد اخلاقي كې سپكاوې دی.
 په خوش اخلاقي سره د انسان درجې او چتيرې.
 په خوش اخلاقي سره انسان د رسول الله ﷺ محبوب او مَقْرَب جوړيږي.
 خوش اخلاقي د انسان په ښه والي او شرافت باندې دلالت كوي.
 په دې سره د انسان دشمن په دوست بدليږي.
 په خوش اخلاقي سره د انسان مغفرت نصيبه كيږي، گناهونه يې ختميږي، او ددې په
 وجه انسان د نفلي روزو او نفلي تهجدو ثواب مومي.
 دير خلق جنت ته د خوش اخلاقي په وجه داخلېږي، ددې په وجه د قيامت په ورځ د انسان
 د ښكو اعمالو تله درنېږي.
 د خوش اخلاقي په وجه د انسان په بدن باندې د جهنم اور حراميږي، د مسلمانانو په

(۱) په يو ضعيف حديث كې ذكر دي، نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمايي: حُسْنُ الْخُلُقِ يُذَيِّبُ الْخَطَايَا كَمَا
 تُذَيِّبُ الشَّمْسُ الْجَلِيدَ. وَإِنَّ الْخُلُقَ السَّيِّئَ يُفْسِدُ الْعَمَلَ كَمَا يُفْسِدُ الْعَلَنُ الْعَسَلَ.
 خوش اخلاقي گناهونه داسې ويلې كوي لكه نمر چې واوره (يَخ) ويلې كوي، او بد اخلاقي ښك اعمال داسې
 فاسدوي لكه سرکه چې شهد فاسدوي.
 شعب الايمان رقم الحديث ۷۶۷۳، ورقم الحديث ۷۶۷۴، تبيه الغالين من ۳۶۳ باب فضل الطعام وحسن الخلق،
 كنز العمال رقم الحديث ۵۱۳۳، مكارم الاخلاق للخرالطري رقم الحديث ۴۱، احباء علوم الدين ج ۳ ص ۵۱، الدر المنثور
 في الطبري بالمأثور ج ۲ ص ۳۱۸، الزواجر عن العقاب ج ۱ ص ۱۳۳.

(۲) حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي: إِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ وَحُسْنَ الْجَوَارِ، وَصِلَةُ الرَّجُلِ يُعَيِّرُونَ الذِّيَارَ، وَيَزِدُّونَ
 فِي الْأَعْتَارِ. وَإِنْ كَانَ الْقَوْمُ مُجَارًا. تَبَه الغالين من ۳۶۱ باب فضل الطعام وحسن الخلق
 يشكه خوش اخلاقي، ښه گاونديتوب، او صله رحمي كورونه آبادوي او غوښتياوي امر كه دا خلق فاجران وي.

مینځ کې اتفاق او محبت پیدا کیږي .

د خوش اخلاقی په وجه د انسان مخلصه دوستان زیاتېږي او دشمنان یې کمیږي . (۱)

په خوش اخلاقی سره د انسان مرتبه په دنیا او آخرت دواړو کې اوچتېږي .

خوش اخلاقه انسان په خپله هم د ضرر نه محفوظ وي او نور خلق هم دده د ضرر نه محفوظ وي .

د خوش اخلاقی په وجه انسان په دنیا کې نېک بخته وي ، خلق ورسره محبت کوي ، او

بندې دروازې ورته کلاوېږي .

خوش اخلاقه انسان په دنیا کې مطمئن وي . (۲)

(۱) مِنْ قَوَائِدِ حُسْنِ الْخُلُقِ : ۱. حُسْنُ الْخُلُقِ مِنْ أَفْضَلِ مَا يَقْرَبُ الْعَبْدَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى . ۲. إِذَا أَحْسَنَ الْعَبْدُ خُلُقَهُ مَعَ النَّاسِ أَحَبَّهُ اللَّهُ وَالنَّاسُ . ۳. حُسْنُ الْخُلُقِ يَأْخُذُ النَّاسَ وَيَأْلِفُهُ النَّاسُ . ۴. لَا يَكْزِمُ الْعَبْدُ نَفْسَهُ بِبَيْتٍ حُسْنِ الْخُلُقِ وَلَا يَهْنِئُهَا بِبَيْتٍ سُوءٍ . ۵. حُسْنُ الْخُلُقِ سَبَبٌ فِي رَفْعِ الدَّرَجَاتِ وَعُلُوِّ الْهَمَمِ . ۶. حُسْنُ الْخُلُقِ سَبَبٌ فِي حُبِّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْقُرْبِ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . ۷. حُسْنُ الْخُلُقِ يَدُلُّ عَلَى سَخَاةِ النَّفْسِ وَكَرَمِ الظَّنِّ . ۸. حُسْنُ الْخُلُقِ يُحَوِّلُ الْعَدُوَّ إِلَى الصَّدِيقِ . ۹. حُسْنُ الْخُلُقِ سَبَبٌ لِعَفْرِ اللَّهِ وَجَائِبِ لِعَفْرَانِهِ . ۱۰. يَنْحُو اللَّهُ بِحُسْنِ الْخُلُقِ السَّيِّئَاتِ . ۱۱. يُدْرِكُ الْعَزْءُ بِحُسْنِ خُلُقِهِ دَرَجَةَ الصَّائِمِ الْقَائِمِ . ۱۲. حُسْنُ الْخُلُقِ مِنْ أَكْثَرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ الْجَنَّةَ . ۱۳. حُسْنُ الْخُلُقِ يَجْعَلُ صَاحِبَهُ وَمَنْ تَكَلَّمَ مَوَازِينُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . ۱۴. حُسْنُ الْخُلُقِ يَحْزَمُ حَسَدَ صَاحِبِهِ عَلَى النَّارِ . ۱۵. حُسْنُ الْخُلُقِ يُضِلُّحُ مَا بَيْنَ الْإِنْسَانِ وَبَيْنَ النَّاسِ . ۱۶. وَبِالْخُلُقِ الْحَسَنِ يَكْثُرُ الْمُصَافِقُونَ وَيَقِلُّ الْمُعَادُونَ . نصره النعم ج ۵ ص ۱۵۸۶ .

(۲) منافع الخلق الحسن ومضار الخلق السيئ : لا ريب أن الأخلاق الحميدة هي القيم الإنسانية التي بها

يرتقي المسلم وبها يحتلي شأنه ويرتفع مقامه في هذه الدنيا وفي الآخرة وهذا ذكر لهذه المنافع والشار :

۱. يضبط بها سلوك الفرد من الداخل ، فالخلق الكريم يمنع صاحبه من الإضرار بنفسه وبمجتمعه .

فلا يؤدي نفسه ولا يؤدي الآخرين . ۲. الأخلاق الحسنة سبب لسعادة العبد في الدنيا لصاحب الخلق

الحسن يحب الناس ويحبونه فتلين له المصاعب ، وتنتفع له الأبواب المغلقة فيندرج في أعماله ووفائته

ويترقي بسببها إلى أعلى الدرجات . ۳. صاحب الخلق الحسن أقرب الناس مجلسا ← ← ← ← ←

خوش اخلاقه انسان ته سخت کارونه آسانېږي ، نور خلق دده صفت کوي ، او دا د خلقو د سر نه محفوظ وي .

خوش اخلاقه انسان د خوشحالي ژوند تيروي ، ددې په وجه خپل مينځي محبت پيدا کيږي .

د خوش اخلاقي په وجه په عېبونو پرده راځي . (١)

← ← ← إلى النبي صلى الله عليه وسلم وأحبهم إليه . ٢ . الخلق الحسن يوصل بصاحبه إلى أعلي الدرجات في الآخرة فهو أثقل شئ في ميزان المؤمن يوم القيامة . ٥ . حسن الخلق سبب لصلاح المجتمع وسعادته بل هو من أهم عوامل قوة الأمة ورفعها . ٦ . راحة النفس واطمئنان القلب حيث يعلم أنه لم يؤذ أحدا ولم يكدر صفواً أحد . مكارم الأخلاق لمن اراد الخلاق ج ١ ص ١٢ .

(١) ١ . تيسير الأمور : فحسن الخلق سبب لذلك ؛ لأنه من تقوى الله ، والله عز وجل يقول : { وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْراً } [الطلاق آية ٤] . ٢ . حسن الخلق مدعاة للذكر الحسن : فالناس تلجج ألسنتها بذكر أهل الخلق الحسن ، والتاريخ يسطر مآثرهم ، والركبان تسري بحديثهم . ٣ . السلامة من شر الخلق : لأن صاحب الخلق الحسن لا يقابل الإساءة بالإساءة ، وإنما يقابلها بالصفح ، والعفو ، والإعراض ، وربما قابليها بالإحسان . ولو جارى الناس في سفهم لما كان له فضل عليهم ، ولما سلم من أذاهم . فلو لم تأت من حسن الخلق إلا هذه الفائدة لكان حرياً بالعاقل أن يتحل به .....

راحة البال وطيب العيش : فصاحب الخلق الحسن في راحة حاضرة ، ونعيم عاجل ؛ فإن قلبه مطمئن ، ونفسه ساكنة ، وذلك مادة الراحة العاجلة ، وطيب العيش . كما أن صاحب الخلق السيئ في شقاء حاضر ، وعذاب مستمر ، ونزاع ظاهري وباطني مع نفسه ، وأولاده ، ومخالطيه ، مما يشوش عليه حياته ، ويكدر عليه أوقاته ، مع ما يترتب على ذلك فوات الآثار الطيبة ، والتعرض لضدها . " فمن حسن خلقه طابت معيشته ، ودامت سلامته ، وتأكدت في الناس محبته ، ومن ساء خلقه تكدرت معيشته ، ودامت بغضته ، ونظر الناس منه .

٢ . حصول الثواب والاتفاق التام في المجتمع : فإذا حسنت الأخلاق في مجتمع ما شاع الثواب والترحم ، وسادت الألفة والمودة في ذلك المجتمع . ذلك أن الامتزاج بمكارم الأخلاق يجبي إلى صاحبه عرفان ماله من الحقوق ، وما عليه من الواجبات ، فلا يغفل حيثلج بواجب ، ولا يدعي إلا بحق . ← ← ← ← ←

د کامیاب اجتماعي ژوند د پاره ښه اخلاق ضروري دي

کله چې انسان په معاشره کې کامیاب اجتماعي ژوند تیروول غواړي نو د دې د پاره ښائسته اخلاق ډیر ضروري دي، ځکه بغير د ښائسته اخلاقو نه انسان کامیاب ژوند نشي تیروولی.

بیا خاصکر اسلام خو په خوش اخلاقي باندې ډیر زور ورکړی :
په خوش اخلاقي باندې یې په دنیا او آخرت کې د ثوابونو وعده کړې ، او بد اخلاقي باندې یې د سزا او هلاکت وعده کړې . (۱)

← ← ← و ذلك يدعو بالضرورة إلى شدة الارتباط، وكمال الالتئام الذي يجعل أفراد الأمة عضوا واحدا للتعاون على البر والتقوى، والتعااضد على الأعمال التي تلتيج لهم الثقل في عيشه راضية، وتحفظ لأعقابهم مستقبلا حسنا.

۵. حسن الخلق يستر العيوب: فقد يبتلى البرء بكثير من الآفات والعيوب الخلقية من دمامة ونحوها، ما يجعله عرضة للذم، وغرضاً للسخرية من بعض الناس. ولكن ذلك لا يقصره عن مجد، ولا يقعد به عن سؤدد، وذلك إذا رزق بخلق حسن، وعقل راجح، فحسن الخلق يغطي غيره من القبايح، كما أن سوء الخلق يقبح غيره من الحسن سوء العلق من ۸۴، و من ۸۷، و من ۸۹.

(۱) أهمية الأخلاق في حياة البشر: إن أي مجتمع من المجتمعات الإنسانية لا يستطيع أفرادها أن يعيشوا متفاهمين سعداء ما لم تربط بينهم روابط متينة من الأخلاق الكريمة. ولو فرضنا وجود مجتمع من المجتمعات على أساس تبادل المنافع المادية فقط، من غير أن يكون وراء ذلك غرض أسمى، فإنه لا بد لسلامة هذا المجتمع من خلقي الثقة والأمانة على أقل التقدير. فمكارم الأخلاق ضرورة اجتماعية لا يستغني عنها مجتمع من المجتمعات، ومتى فقدت الأخلاق التي هي الوسيط الذي لا بد منه لانسجام الإنسان مع أخيه الإنسان، تفكك أفراد المجتمع، وتصارعوا، وتناهبوا مصالحهم، ثم أدى بهم ذلك إلى الانهيار ثم الدمار. فإذا كانت الأخلاق ضرورية في نظر المذاهب والفلسفات الأخرى فهي في نظر الإسلام أكثر ضرورة وأهمية. ولهذا فقد جعلها مناط الثواب والعقاب في الدنيا والآخرة، فهو يعاقب الناس بالهلاك في الدنيا لسوء أخلاقهم. الأخلاق في الإسلام ج ۱ ص ۱۲.

په ځان کې شرعي اخلاق پيدا کول په کار دي

خو په دې خبره ځان پوهه کړئ چې اسلام د مسلمان نه د شرعي اخلاقو مطالبه کوي ، چې د هر چا سره به د شريعت مطابق ښه اخلاق کاروي .
بعضې خلق صرف د خپلو دوستانو سره ښه اخلاق کاروي خو بيا د نورو خلقو سره بد اخلاقي کوي .

بعضې خلق د خپلې بي بي سره خوش اخلاقي کوي خو د مور او پلار وغيره سره بد اخلاقي کوي .

بعضې خلق د خپلو رښته دارو او مالدارو سره خوش اخلاقي کوي خو بيا د عامو مسلمانانو او بانانو سره بد اخلاقي کوي .

بعضې دکانداران او سوداگر صرف د سودا اخيستونکو سره ښه اخلاق کاروي خو بيا د نورو خلقو سره بد اخلاقي کوي .

حالانکه اسلام د مسلمان نه د شرعي او نبوي اخلاقو مطالبه کوي چې د هر چا سره به خوش اخلاقي کوي ، صرف سوداگري اخلاق د گهاک جوړولو د پاره خو په انگرېزانو کې هم وي .

د خوش اخلاقي په باره کې نور اقوال

د تقرير په شروع کې ما د خوش اخلاقي تعريف کړې ؤ ، اوس دا چې خوش اخلاقي په کومو کومو صفتونو سره راځي ؟ نو ددې په باره کې د علماؤ مختلف اقوال دي :

۱ . حضرت علي رضي الله عنه فرمايي :

حُسْنُ الْخُلُقِ فِي ثَلَاثٍ خِصَالٍ : اجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ ، وَطَلَبُ الْحَلَالِ ، وَالتَّوَسُّعُ عَلَى الْعِيَالِ .
خوش اخلاقي په درې (۳) صفتونو کې ده : ۱ . ځان د حرامونو ساتل ۲ . د حلالو طلب کول ۳ . په خپل اهل و عيال باندې فراخي کول . (۱)

۲ . حضرت حسن عليه السلام فرمايي : حُسْنُ الْخُلُقِ : الْكَرَمُ وَالْبِدْلَةُ وَالْإِحْتِمَالُ . (۲)
خوش اخلاقي داده : شرافت (درگزر کول) ، په اخلاص سره ورکړه (سخاوت) کول ، او د خلقو په تکليفونو باندې صبر کول .

۳ . د حضرت حسن عليه السلام نه دا هم نقل دي :

حُسْنُ الْخُلُقِ : بَسْطُ الْوَجْهِ ، وَبَذْلُ النَّدَى ، وَكَفُّ الْأَذَى . (۳)
خوش اخلاقي داده : د خلقو سره په روڼ تڼدي ملاویدل ، سخاوت کول ، او خلقو ته تکليف نه رسول .

همدا سې قول حضرت عبدالله بن مبارک رضي الله عنه نه هم نقل دی . (۴)

(۱) احياء علوم الدين كتاب ريادة الناس وتهذيب الاخلاق ومعالجه امراض القلب بيان حقيقة حسن الخلق وسوء الخلق ج ۳ ص ۵۳ .

(۲) جامع العلوم الحكم ص ۱۶۰ ، نورة النعم ج ۵ ص ۱۵۸۲ حسن الخلق .

(۳) احياء علوم الدين كتاب ريادة الناس وتهذيب الاخلاق ومعالجه امراض القلب بيان حقيقة حسن الخلق وسوء الخلق ج ۳ ص ۵۲ .

(۴) عن عبد الله بن المبارك رضي الله عنه في تليد حسن الخلق ، قال : هو ثلاثة الوجوه . وبذل النذور . وكف الأذى . وعنه أنه قال : حسن الخلق أن تحتل ما يكون من الناس . جامع العلوم الحكم ص ۱۶۰ ، نورة النعم ج ۵ ص ۱۵۸۲ حسن الخلق .

۴ . امام احمد بن حنبل رَحِمَهُ اللهُ فرمايي : حُسْنُ الْخُلُقِ أَنْ لَا تُفْضِبَ وَلَا تُحْقِدَ .
خوش اخلاقي داده چې ته په چا باندې (بې حيايه) غصه اونکړی ، او د هغه سره حسد
اونکړی . (۱)

۵ . محمد بن نصر رَحِمَهُ اللهُ فرمايي : بعضی اهلِ علمو ویلي دي چې خوش اخلاقي داده :
د الله ﷻ د رِضَا د پاره غصه برداشت کول ، د بدعتي او فاجر نه علاوه د نورو خلقو سره
په روڼ تندی او خوشحالی ملا ویدل ، خطا کوونکي ته معافي کول البته تأدیب او
حدود قائمول د دینه مُستثی دي ، مسلمان او د چا سره چې معاهده شوي وي دوی ته
ضرر نه رسول مگر د ناجائز کارونو نه کس منع کول یا د مظلوم د پاره د ظالم نه بدل
اخیستل جائز دي . (۲)

علماؤ د خوش اخلاقي نور صفتونه هم ذکر کړي . (۳)

(۱) جامع العلوم والحکم ص ۱۶۰ ، لثرة النعم ج ۵ ص ۱۵۸۲ حَسَنُ الْخُلُقِ .

(۲) قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ نَصْرِ رَحِمَهُ اللهُ : وَقَالَ بَعْضُ أَهْلِ الْعِلْمِ : حُسْنُ الْخُلُقِ كَلْمُ الْقَيْظِ لِلَّهِ ، وَإِفْهَامُ الطَّلَاقِ
وَالْبِرُّ إِلَّا لِلْمُبْتَدِعِ وَالْفَاجِرِ ، وَالْعَفْوُ عَنِ الرَّاغِبِينَ إِلَّا تَأْدِيبًا وَإِقَامَةُ الْحَدِّ ، وَكَفُّ الْأَذَى عَنْ كُلِّ مُسْلِمٍ أَوْ مُعَاهِدٍ
إِلَّا تَغْيِيزًا مُنْكَرًا وَأَحْذًا بِمُظْلَمَةٍ لِمُظْلَمٍ مِنْ غَيْرِ تَعَدٍّ . جامع العلوم والحکم فی شرح خمسين حديثا من جوامع الكلم ج ۱
ص ۲۵۸ الحديث الثامن عشر الذي الله حَيْثُمَا كُنْتَ وَأَتَيْتِ السَّنَةَ الْعَسَنَةَ تَنْبُهَا .

(۳) وَقِيلَ : إِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ بَدَلُ النَّدَى ، وَكَفُّ الْأَذَى ، وَاحْتِمَالُ الْأَذَى .

وَقِيلَ : حُسْنُ الْخُلُقِ : بَدَلُ الْجَمِيلِ ، وَكَفُّ الْقَيْظِ . مدارج السالكين ج ۲ ص ۲۹۲ قُلْتُ الَّذِينَ كَلَّمَهُ خُلُقٌ .

قال الماوردي رَحِمَهُ اللهُ : وَحُسْنُ الْخُلُقِ أَنْ يَكُونَ سَهْلَ الْعَرِيكَ ، كَثِيرَ الْجَائِبِ ، طَلِيقَ الْوَجْهِ ، قَلِيلَ الشُّغْرِ .

طَبَقَاتُ الْكُوفَةِ . ادب الدنيا والدين ص ۲۴۳ الْفَضْلُ الثَّانِي فِي حُسْنِ الْخُلُقِ

وقال الشيخ ابن سعيدي رحمه الله في حسن الخلق: هو خلق فاضل عظيم، أساسه الصبر والحلم والرغبة في
مكارم الأخلاق ، وآثاره العفو والصفح عن السيئتين وإيصال المنافع إلى الخلق أجمعين ، فهو احتمال
الجهاليات ، والعفو عن الزلات ، ومقابلة السيئات بالحسنات ، وقد جمع الله ذلك في آية واحدة وهي قوله : { خُلِ
الْعَفْوُ وَأُمْرٌ بِالْعَفْوِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ } . الرياض الناضرة لابن سعيدي ص ۶۸ . سوء الخلق ج ۱ ص ۸۰ .

د خوش اخلاقي ارکان

۱. علامه ابن قيم رحمه الله په تفصيل سره ذکر کړي چې د خوش اخلاقي ۴ ملور (۴) ارکان دي: صبر، پاکدامني، شجاعت، عدل.
حکمه ددې هر سبب په وجه نور ښه اخلاق پيدا کيږي، او د ټولو ښو اخلاقو د پاره بنياد همدا ملور اخلاق دي. (۱)

۲. امام هروي رحمه الله ذکر کړي چې د خوش اخلاقي ارکان درې (۳) دي: علم، سخاوت، صبر. (۲)

(۱) وَحُسْنُ الْخُلُقِ يَقْتَضِي عَلَى أَرْبَعَةٍ أَوْ كَانَ لَا يَتَصَوَّرُ قِيَامُ سَائِرِهِ إِلَّا عَلَيْهَا: الصَّبْرُ، وَالْعِفَّةُ، وَالشَّجَاعَةُ، وَالْعَدْلُ. قَالَ الصَّبْرُ: تَحْمِيلُهُ عَلَى الْإِحْتِمَالِ وَكَلْمِهِ الْقَيْظِ، وَكَفِّ الْأَذَى، وَالْجَلِيمِ وَالْأَثَاةِ وَالزُّفْقِ، وَعَدَمِ الظَّنِّ وَالْعَجَلَةِ. وَالْعِفَّةُ: تَحْمِيلُهُ عَلَى اجْتِنَابِ الرَّذَائِلِ وَالْقَبَائِحِ مِنَ الْقَوْلِ وَالْفِعْلِ، وَتَحْمِيلُهُ عَلَى الْحَيَاءِ، وَهُوَ رَأْسُ كُلِّ خَيْرٍ. وَتَنْتَعُهُ مِنَ الْفَخْصَاءِ، وَالْبُغْلِ وَالْكَذِبِ، وَالْغِيْبَةِ وَالنِّمْنَةِ.

وَالشَّجَاعَةُ: تَحْمِيلُهُ عَلَى عِرَّةِ النَّفْسِ، وَإِنْكَارِ مَعَائِلِ الْأَخْلَاقِ وَالْيَقِيمِ، وَعَلَى الْبَذْلِ وَالنَّدَى، الَّذِي هُوَ شَجَاعَةُ النَّفْسِ وَتَوَلُّهَا عَلَى إِخْرَاجِ الْمُخْبُوبِ وَمُقَارَفَتِهِ، وَتَحْمِيلُهُ عَلَى كَلْمِهِ الْقَيْظِ وَالْجَلِيمِ، فَإِنَّهُ بِقُوَّةِ نَفْسِهِ وَشَجَاعَتِهَا يُنْسِكُ عَنَّاكَهَا، وَيَكْتُمُهَا بِلِجَامِهَا عَنِ التَّلَوُّغِ وَالْبَطْشِ، كَمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالشُّرْعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ لِنَفْسِهِ عِنْدَ الْغَضَبِ»، وَهُوَ حَقِيقَةُ الشَّجَاعَةِ، وَهِيَ مَلَكَهُ يَغْتَدِرُ بِهَا الْعَبْدُ عَلَى قَهْرِ خَصْمِهِ.

وَالْعَدْلُ: تَحْمِيلُهُ عَلَى اعْتِدَالِ أَخْلَاقِهِ، وَتَوَسُّطِهِ فِيهَا بَيْنَ عَرَفِي الْإِلْطَافِ وَالتَّفَرُّيْطِ، فَتَحْمِيلُهُ عَلَى خُلُقِ الْجُودِ وَالسَّخَاءِ الَّذِي هُوَ تَوَسُّطُ بَيْنِ الذَّنِّ وَالْحَقَّةِ، وَعَلَى خُلُقِ الشَّجَاعَةِ الَّذِي هُوَ تَوَسُّطُ بَيْنِ الْجَبَنِ وَالتَّهَوُّرِ، وَعَلَى خُلُقِ الْجَلِيمِ الَّذِي هُوَ تَوَسُّطُ بَيْنِ الْقَسَبِ وَالتَّهَالُةِ وَتَوَسُّطِ النَّفْسِ، وَمَنْعُهَا جَمِيعِ الْأَخْلَاقِ الْقَاجِلَةِ مِنْ هَذِهِ الْأَرْبَعَةِ. مدارج السالكين من منازل إياك بعد وإياك بسعين ج ۲ ص ۲۹۲ لفظ الذين كلمة للخلق

(۲) ... وَالْمُتَانِدُ وَلَهُ امْتِنَانٌ ذَلِيلٌ فِي كُلِّ لَوَاةٍ أَلْهِيَاءَ: فِي الْجَلِيمِ، وَالْجُودِ، وَالصَّبْرِ. مدارج السالكين لابن القيم ج ۲ ص ۳۰۱ لفظ متقل الملقى

د خوش اخلاقي علامات

بعضو علماؤ د خوش اخلاقي علامات دا ذکر کړي چې په دې کس کې به حياء ديره وي ،
خلکو ته به تکليف نه رسوي ، بلکه ديره فائده به ور رسوي ، رينستيا ويونکی به وي ،
خبرې به لږې کوي ، عمل به ډير کوي ، خطاء به ور نه کمه کيږي ، فضول خبرې به نه کوي ،
د نيکۍ کارونه به کوي ، شريف به وي ، صبر کوونکی او شکر گزار به وي ، د الله ﷻ په
نيصه به راضي وي ، پاک دامن او مهربانه به وي .

نه به په چا باندې لعنت وايي ، نه به کنخل کوي ، نه به چغل خوري کوي ، نه به د چا
غيبت کوي ، نه به جلد باز وي ، نه به د چا سره کينه ساتي ، نه به بخيل وي ، او نه به د چا
سره حسد کوي . هروخت به يې روڼ تندې وي .

محبت ، بغض ، خوشحالي او غصه به د الله ﷻ رضا د پاره کوي .
دا مذکوره صفتونه په ځان کې پيدا کول خوش اخلاقي ده ، (او دا د خوش اخلاقي
علامات دي) . (۱)

ځنې علماؤ نور علامات هم ذکر کړي . (۲)

(۱) جَمَعَ بَعْضُهُمْ عَلَامَاتِ حُسْنِ الْخُلُقِ . فَقَالَ : هُوَ أَنْ يَكُونَ كَثِيرَ الْحَيَاءِ . قَلِيلَ الْأَدَى . كَثِيرَ الصَّلَاحِ .
صَدُوقَ النَّاسِ . قَلِيلَ الْكَلَامِ . كَثِيرَ التَّعَلُّلِ . قَلِيلَ الرَّاكِلِ . قَلِيلَ الْفُضُولِ . بَرًّا . وَصُؤًا . وَكُؤًا . صَبُؤًا . هَكَؤًا .
رَمِيًا . حَلِيئًا . رَفِيئًا . عَفِيئًا . هَفِيئًا . لَا لَفَافًا . وَلَا سَبَابًا . وَلَا نَمَامًا . وَلَا مُفْتَابًا . وَلَا عَجُولًا . وَلَا حَقُولًا .
وَلَا بَحِيلًا . وَلَا حَسُودًا . هَشَاشًا . حَشَاشًا . يُحِبُّ فِي اللَّهِ . وَيُبْغِضُ فِي اللَّهِ . وَيَرْضَى فِي اللَّهِ . وَيَغْضَبُ فِي اللَّهِ . فَهَذَا هُوَ
حُسْنُ الْخُلُقِ . احياه علوم الدين يَتَقَبَّلُ بِهَا كَثْرَةُ النَّاسِ وَتَهْلِكُ بِهِ الْأَخْلَاقُ وَمُعَالَجَةُ أَمْرَيْنِ الْقَلْبِ بَيَانِ عَلَامَاتِ حُسْنِ الْخُلُقِ
ج ۳ ص ۷۰ .

(۲) قال يوسف بن أسباط رحمه الله : علامة حسن الخلق عشر خصال : قلة الخلاف ، وحسن الإنصاف ، وترك
طلب العثرات ، وتحسين ما يندو من السيئات ، والتماس العذرة ، واحتمال الأذى ، والرجوع باللامة على
النفس ، والتفرد بمعرفة عيوب نفسه دون عيوب غيره ، وطلاقة الوجه للصغير والكبير ، ولطف الكلام لمن
دوله ولين لوجه . وسئل سهل رحمه الله عن حسن الخلق . فقال : أدناه احتمال الأذى . وترك المكافأة .
والرحمة للظالم والاستغفار له والشفقة عليه . احياه علوم الدين بَيَانِ عَلَامَاتِ حُسْنِ الْخُلُقِ ج ۳ ص ۷۱ .

د خوښ اخلاقي پيدا کولو طريقې :

د خوش اخلاقي پيدا کولو د پاره يو څو کارونه ضروري دي :

۱. مضبوط ايمان لرل او د الله ﷻ مُقَرَّب جوړيدل . ځکه چې کله د انسان ايمان مضبوط وي او ځان په اسلامي احکاماتو باندې عمل کولو سره د الله ﷻ مُقَرَّب جوړ کړي نو په دې سره پخپله دده اخلاق ښه کيږي .
۲. د نيکانو او خوش اخلاقه خلقو سره ملګرتيا کول . ځکه د انسان د اخلاقو او معاملاتو د تبديلي د پاره د مجلس غټ تاثير وي ، مشهوره خبره ده :
الصَّاحِبُ سَاحِبٌ . ملګري رابښکونکې دي .
يعنی که هغه ښه وي نو تا به څېر طرف ته راکاږي ، او که هغه خراب وي نو تا به شرف ته راکاږي .
۳. د خپل نفس سره مُحاسبه کول . ځکه د نفس مثال د ماشوم په شان دی ، که همداسې يې پرېږدي نو انسان خرابۍ طرف ته بوځي .
۴. د ښه اخلاقو پيدا کولو کوشش کول ، او د خرابو اخلاقو نه ځان ساتل .
۵. د سلفو صالحينو د اخلاقو پيروي کول .
۶. د الله ﷻ نه د ځان د پاره د ښه اخلاقو پيدا کولو دُعا غوښتل . ځکه نبي عليه السلام به هم (د اُمت د تعليم د پاره) د ښه اخلاقو دُعا غوښتله .
۷. د ښه اخلاقو فوائد ځان ته رامنځ ته کول . ځکه که يو کار هر څومره مشکل وي خو چې انسان د هغې فوائد ځان ته رامنځ ته کړي نو بيا ورته آسانيږي .
۸. د بد اخلاقي په خرابو نتائجو باندې نظر اچول . ځکه چې کله انسان د بد اخلاقي په نقصاناتو باندې سوچ او کړي نو په خپله به د دين د بچ کيدو کوشش کوي ، او ښه اخلاق

٩ . هميشه د خپل نفس د اصلاح كوشش كول . (١)

(١) كيف تكتسب الأخلاق الحسنة ١ : كثيرون أولئك الذين يعانون من أخلاق سيئة، ويسئلون كيف نكتسب الأخلاق الحسنة وكيف نضبطها وما هو السبيل للتخلي عن الأخلاق الرذيلة. نقول هنا ذكر لأسباب المعينة للتخلي بالأخلاق الحسنة : ١. الإيمان الحق والقرب من الله تعالى: فهذا منبع الأخلاق الحيدة . فبه تزكو النفوس ، ويهذب السلوك . ٢ . مجالسة ومصاحبة أصحاب الخلق الحسن : فإن لأصحاب أثرا كبيرا في سلوك الإنسان ومعاملاته ومعاشرته . وقد قيل : أَلصَّاحِبُ سَاجِدٌ . أي إن كان صاحب خير يسحبه إلي الخير . وإن كان صاحب شر يسحبه إلي شر ولقد صدق الشاعر لما قال: عن المرء لا تسئل وسل عن قرينه . فكل قرين بالمقارن يقتدي . ٣ . محاسبة النفس: فقد خلقت أماراة بالسوء نزاعة إلي الشر فعاتب نفسك وحاسبها وقُدّها نحو الخير، ولا تكن ذيلا لها تتبعها في هواها . وقد قيل : والنفس كالطفل إن ترضعه شبّ على حبّ الرضاع وإن تطفئه ينطفئ . ٤ . الثمرن والتدرب علي التخلي بالأخلاق الفاضلة ، والتخلي عن الرذائل من الأخلاق. وقد قال صلي الله عليه وسلم: إِنَّمَا الْعِلْمُ بِالْعِلْمِ ، والحلم بالتحلم . ٥ . قراءة سير السلف الصالح ، فإنها من الأسباب العظيمة والمعينه علي التخلي بالأخلاق الحسنة، فالحديث عن العلماء فيه محاسنهم وآدابهم وأخلاقهم . ٦ . الدعاء والطلب من الله تعالى ، فإنه من أعظم الأسباب الموصلة إلي محاسن الأخلاق . وكان من دعاء النبي صلي الله عليه وسلم: أَللّهُمَّ اهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ ، فَإِنَّهُ لَا يَهْدِينِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ . وَأَصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ . مكرام الأخلاق لمن أراد الخلاق ج ١ ص ١٦

أسباب اكتساب حسن الخلق : لا ريب أن أثقل ما عل الطبيعة البشرية تغير الأخلاق التي طبعت عليها النفس. إلا أن ذلك ليس متعذرا ولا مستحيلا . بل إن هناك أسبابا عديدة، ووسائل متنوعة يستطيع الإنسان من خلالها أن يكتسب حسن الخلق : ١. سلامة العقيدة ٢. الدعاء ٣. المجاهدة ٤. المحاسبة ٥. التفكير في الآثار المترتبة عل حسن الخلق ٦. النظر في عواقب سوء الخلق ٧. الحذر من اليأس من إصلاح النفس . سوء الخلق ج ١ ص ٩١ .

خلاصه :

د غوندې تقرير خلاصه او نچور دارا اووت چې خوش اخلاقي بهترين صفت دی ، په قرآن کریم او احاديثو مبارکه و کې ددې ډير اهميت ، فضائل او فوائد بيان شوي ، او نبي عليه السلام د خپل امت د پاره د خوش اخلاقي بهترينه نمونه پيش کړې .
که مسلمانان د ژوند په هره مرحله کې د رسول الله صلى الله عليه وسلم اقتداء او کړي نو په دنيا او آخرت دواړو کې به کامياب شي .

دُعا

الله تعالى دې په مونږ کې هم خوش اخلاقي او نور بنائسته صفتونه پيدا کړي ، د بد اخلاقي او نورو بدو صفتونو نه دې مونږ ټول اوساتي .
رب کائنات دې مونږ ته په صحيح طريقې سره د خپل محبوب " محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم " اتباع نصيبه کړي .

آمِنْ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ .

وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا ﴾ البقرة آية ۸۳

د بد اخلاقى سزاگاني او نقصانات

تاليف

أَبُو الشَّامِسِ مَوْلَانَا نُورُ الْهُدَايِ عَفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُ الْعُلُومِ لِبَيْتِ الْقُرْآنِ كَاخِيل كَالُونِي مُرْدَان

نوٲ :

که دا تقرير د مخکيني تقرير سره يو ځای بيانوی نو هم صحيح ده ، او که ځانله په مستقلة موضوع کې يې بيانوی نو هم صحيح ده ، خو دا چونکه مختصر دی ، واقعات په کې نشته نو واقعات ورسره د مخکيني تقرير نه بيان کړئ .

ابوالشمس عفي عنه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ دبدا اخلاقی سزاگانی او نقصانات

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ ۚ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی خَاتَمِ الْاَلَمِیَّآءِ وَاَشْرَفِ الْمُرْسَلِیْنَ ۚ وَعَلٰی اٰلِهِ وَاَصْحَابِهِ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِاِحْسَانٍ اِلٰی یَوْمِ الدِّیْنِ ۚ

اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّیْطٰنِ الرَّجِیْمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ قَالَ اللّٰهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰی فِی الْقُرْآنِ الْمَجِیْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِیْدِ ۚ ﴿ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا ۝ ١ 〉 (۱)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّم: لَا یَدْخُلُ الْجَنَّةَ الْجَوَّاظُ وَلَا الْجَعْفَرِیُّ (۲)

وَقَالَ عَلَیْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: خَصْلَتَانِ لَا یَجْتَمِعَانِ فِی مُؤْمِنٍ: الْبُخْلُ وَسُوْءُ الْخُلُقِ (۳)
صَدَقَ اللّٰهُ الْعَظِیْمُ .

دبدا اخلاقی مذمت

زما خو بو قدر منو او عزت مندو مسلمانانو وروڼو ! په اسلام کې دبدا اخلاقی سخت مذمت بیان شوی ، او ددې دیرې سزاگانی او نقصانات ذکر شوي .
دبدا اخلاقه انسان د الله جل و علاه او رسول صلی الله علیه و سلمه بدې شي .

(۱) البقرة آیه ۸۳ .

(۲) سنن ابی داؤد کتاب الأدب کتاب فی حسن الخلق رقم الحديث ۴۸۰۱ قال الالبانی: صحيح ، شعب الایمان رقم الحديث ۷۸۲۳ ، مشکاة المصابيح باب الزلق والحياء وحسن الخلق الفصل الثاني رقم الحديث ۵۰۸۰ (۱۳) ، مسند احمد رقم الحديث ۱۷۹۹۳ ، مصنف ابن ابی شيبه رقم الحديث ۲۵۳۲۲ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۸۶۱۸ ، شرح السنّة للبغوي رقم الحديث ۳۵۹۳ .

(۳) الادب المفرد للبغاري کتاب النسخ رقم الحديث ۲۸۲ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۲۶۰۸ (۸) کتاب العبر والمصلة وغيرهما الترغيب من البخل والشح والترهيب في الجود والسخاء ، سنن الترمذي أبواب البرّة والصلوة باب ما جاء في التبذير رقم الحديث ۱۹۶۲ ، مسند ابی داؤد الطيالسي رقم الحديث ۲۳۲۲ ، مشکاة المصابيح باب الإنفاق وكرهية الأمساك الفصل الثاني رقم الحديث ۱۸۷۲ (۱۳) ، شعب الایمان رقم الحديث ۱۰۳۳۶ ، كنز العمال رقم الحديث ۷۳۷۹ ، حلية الاولياء ج ۲ ص ۲۵۸ ، الترغيب والترهيب لقوام السنّة رقم الحديث ۵۳۸ ، و رقم الحديث ۱۲۲۳ .

اگر چې د خلقو طبعیتونه مختلف وي خو بیا هم هر کس د بد اخلاقه سړي نه نفرت کوي، دده ژوند ډیر تنگ وي، هروخت په غمونو او مشکلاتو کې مبتلا وي. (۱)

نن به **إن شاء الله** تاسو ته د بد اخلاقي سزاگاني، نقصانات، اسباب، علامات او نور ضروري بحثونه ذکر کوم، خود ټولونه اول درته د بد اخلاقي تعریف کوم:

د بد اخلاقي تعریف

اول تعریف: **إِنَّ سُوءَ الْخُلُقِ عِبَارَةٌ عَنْ هَيْئَةٍ رَاسِخَةٍ فِي النَّفْسِ تُضَدُّ عَنْهَا الْأَعْمَالُ الْقَبِيحَةُ بِسُهُولَةٍ وَيُسْرٍ مِنْ غَيْرِ حَاجَةٍ إِلَى فِكْرٍ وَرَوِيَّةٍ.** (۲)

بد اخلاقي عبارت دی د نفس د هغه هیئت راسخه نه چې ددې په وجه د نفس نه قبیح افعال په آسانی سره بغیر د فکر او سوچ نه صادرېږي.

دویم تعریف: **الْتَّخَلُّی بِالرَّذَائِلِ، وَالتَّخَلُّی مِنَ الْفَضَائِلِ.** (۳)

خراب صفتونه په ځان کې راوستل، او ښه صفتونو د ځان نه لرې کول.

(۱) سوء الخلق عمل مردول، و مسلك دنيء، يبقته الله عز وجل ويبغضه الرسول صلى الله عليه وسلم. بل إن الناس على اختلاف مشاربهم يبغضون سوء الخلق، وينفرون من أهله؛ فهو مما ينفر الناس، ويفرق الجماعات. ويصد عن الخير، ويصد عن الهدى. ثم إنه مجلبة للهمم والغم، ومداغة للكدر وضيق الصدر. سواء لأهله أو لمن يتعامل معهم. لما أحيق عيش من ساء خلقه، ما أهد بلاء من ابتلي بسوء الخلق. سوء الخلق ج ۱ ص ۱۲ ثم سوء الخلق.

(۲) د بد اخلاقي دا مذكوره تعريف د علامه جرجاني رحمه الله ددې لاندې تعريف نه راويستل شوی:

قال الجرجاني: **الْخُلُقُ: عِبَارَةٌ عَنْ هَيْئَةٍ لِلنَّفْسِ رَاسِخَةٍ تُضَدُّ عَنْهَا الْأَعْمَالُ بِسُهُولَةٍ وَيُسْرٍ مِنْ غَيْرِ حَاجَةٍ إِلَى فِكْرٍ وَرَوِيَّةٍ. فَإِنْ كَانَتِ الْهَيْئَةُ بِحَيْثُ تُضَدُّ عَنْهَا الْأَعْمَالُ التَّجَمُّدُ عَقْلًا وَهَوًّا بِسُهُولَةٍ سُمِّيَتِ الْهَيْئَةُ "خُلُقًا حَسَنًا"، وَإِنْ كَانَ الْعَادُ مِنْهَا الْقَبِيحَةُ سُمِّيَتِ الْهَيْئَةُ "خُلُقًا سَوِيًّا".** العرصات للجرجاني ص ۱۰۱

باب الخاء. لفظه النعم ج ۵ ص ۳۶۲ سوء الخلق.

(۳) سوء الخلق ج ۱ ص ۱۱ تعريف سوء الخلق.

انسان د بد اخلاقی نه منع شوی

په قرآن کریم کې الله تعالی مسلمانانو ته حکم کړی چې په خوش اخلاقی به د یو بل سره خبرې کوي ، او د هغه صفتونو نه به ځان ساتي چې په هغې کې د بد اخلاقی مظاهره کېږي ، لکه د یو بل پورې به توقې نه کوي ، د یو بل عیبونه به نه بیانوي ، او یو بل ته به غلط نومونه نه اخلی . اللہ رب العزت فرمایي : ﴿ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا ۝ (۱) 》

ترجمه : او خلکو ته ښه خبره کوئ .

(یعنی د خلکو سره په نرمۍ ، روڼ تندي ، او خوش اخلاقی باندې خبرې کوئ) .
بل ځای فرمایي :

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأَلْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ۝ (۲) 》

ترجمه : ای ایمان والو ! یو قوم دې د بل قوم پورې توقې نه کوي ، ممکنه ده چې هغوی د دوی نه بهتري وي ، او نه ښځې دې د (نورو) ښځو پورې توقې کوي ، ممکنه ده چې هغوی د دوی نه بهتري وي ، او په یو بل باندې عیب مه لېوئ ، او مه یو بل په بدو لقبونو رابلئ (یعنی یو بل ته خراب نومونه مه اخلئ) ، د ایمان راوړو نه روستو (چا پورې) د فاسقۍ (او گناه) نوم لېول بد دي ، او څوک چې توبه او نه باسي نو همدارنگه ظالمان دي .

همدارنگې مسلمانان یې د بد گمانۍ او جاسوسۍ نه هم منع کړي ، الله تعالی فرمایي :

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا ۝ (۳) 》

ترجمه : ای مومنانو ! تاسو ځانونه اوساتئ د ډیرو بدو گمانونو نه ، بیشکه بعضي گمان گناه وي ، او جاسوسي مه کوئ (یعنی د چاپت راز مه معلوموئ) .

(۱) البقرة آیه ۸۳ .

(۲) العنکبوت آیه ۱۱ .

(۳) العنکبوت آیه ۱۲ .

اوس درته د بد اخلاقي سزاګانې او نقصانات ذکر کوم:

بد اخلاقه انسان به جنت ته نه داخليږي

د ابو داؤد شريف حديث دى، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ الْجَوَّاظُ وَلَا الْجَعْفَرِيُّ (۱)

جنت ته به د بد اخلاقه (سخت خوښه)، او متکبر کس نه داخليږي.

راوي د حديث د "جَوَّاز" معنى په بد اخلاقي او سخت خوښه سره کړى. (۲)

د ژبې د ضرر او بد اخلاقي په وجه د جهنم مستحق کيدل

امام بخاري رحمه الله په الْأَدَبُ الْمُنْفَرِد کې او نور د ديرو محدثينو دا حديث را نقل کړى.

حضرت ابو هريرة رضي الله عنه فرمايي چې نبي عليه السلام ته وويلي شو:

اې د الله رسوله! ييشکه فلانى بڼخه ټوله شپه نوافل کوي، (هميشه) د ورځې نفلې

روژه نيسي، صدقې کوي، او نور دير (د خبر) کارونه کوي، خو ورسره ګاونډيانو ته په

ژبه باندې ضرر هم رسوي (بد اخلاقه ده، نو ددې څه حکم دى؟)

رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته او فرمايل:

(۱) سنن ابى داؤد، کتاب الأدب، باب في حسن الخلق، رقم الحديث ۴۸۰۱ قال الالباني: صحيح، شعب الایمان له

الحديث ۷۸۲۳، مشکاة المصابيح باب الرفق والحياء وحسن الخلق، الفصل الثاني رقم الحديث ۵۰۸۰ (۱۳)، مسند

رقم الحديث ۱۷۹۹۳، مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ۲۵۳۲۲، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۸۶۱۸، شرح

للبرقي رقم الحديث ۳۵۹۳.

(۲) قَالَ: وَالْجَوَّاظُ: الْقَلْبُ الْفَظْ. سنن ابى داؤد، کتاب الأدب، باب في حسن الخلق، رقم الحديث ۴۸۰۱.

ملاعلي قاري رحمه الله په "مرقاۃ" کې د جَوَّاز او جَعْفَرِي بهترينه تشرېح کړې، (قال، أي: الزاوي

(الْجَوَّاظُ: الْقَلْبُ الْفَظْ): بِعَطْفٍ عَلَى الْكَلَامِ أَيْ: يَسِيءُ الْخُلُقُ. قَالَ تَعَالَى: (وَلَوْ كُنْتَ تَفْقَهُونَ الْقُلُوبَ) [ال عمران

۱۵۹] قَالَ لِي أَنْ يُفَسِّرَ الْجَعْفَرِيُّ بِقَلْبِ الْقَلْبِ، وَكَانَ هَذَا الْقَلْبُ إِنَّمَا هُوَ بِأُطْرُوقِ الْأَعْوَالِ، وَالْقَلْبُ

إِنَّمَا هُوَ أَنْ تُنَجَّحَ قَادِرُهُ مِنَ الْأَعْوَالِ، وَقَدْ مَرَّ الْجَوَّاظُ إِنَّمَا هُوَ زَوْرٌ، وَإِنَّمَا لَنْ مَدَارَ الْحُكْمِ عَلَيْهِ. مرآة المصالح ۸۷

ص ۳۱۷۶ في تشرح حديث ۵۰۷۹.

لَا تَخْذُ لَهَا، هِيَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ.

په دې کې هېڅ خبر نشته ، دا جهنمي ده .

صحابه کرامو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ بيا عرض او کړو : (يوه بله) فلانی بښه صرف فرضي مونځ کوي ، او يو څو ټوټې د پښير صدقه کوي ، خو هيچاته ضرر نه رسوي (نو ددې څه حکم دی ؟) .

رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته او فرمايل :

هِيَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ . دا جنتي ده . (١)

د بد اخلاقي په وجه د جهنم ښکته کندی ته رسيدل

رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي .... وَإِنَّهُ لَيَبْلُغُ بِسُوءِ خُلُقِهِ أَشْفَلَ دَرَجَةٍ فِي جَهَنَّمَ . (٢)

(١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قِيلَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ فُلَانَةً تَقُومُ اللَّيْلَ، وَتَصُومُ النَّهَارَ، وَتَفْعَلُ، وَتَصَدَّقُ، وَتُؤْذِي جِنْدَانَهَا بِلِسَانِهَا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَخْذُ لَهَا، هِيَ مِنْ أَهْلِ النَّارِ. قَالُوا: وَفُلَانَةٌ تُصَلِّيُ التَّكْوِيْمَةَ، وَتَصَدَّقُ بِالْأَوَارِ، وَلَا تُؤْذِي أَحَدًا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هِيَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ. صحيح الأدب المفرد للإمام البخاري ص ٧٠ رقم الحديث ١١٩/٨٨ باب لا يؤذي جاره

وفي رواية: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ فُلَانَةً يُذَكِّرُ مِنْ كَثْرَةِ صَلَاتِهَا، وَصِيَامِهَا، وَصَدَقَتِهَا، غَدَّ أَكْثَرُ يُؤْذِي جِنْدَانَهَا بِلِسَانِهَا، قَالَ: «هِيَ فِي النَّارِ». قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ فُلَانَةً يُذَكِّرُ مِنْ قِلَّةِ صِيَامِهَا، وَصَدَقَتِهَا، وَصَلَاتِهَا، وَإِنَّهَا تَصَدَّقُ بِالْأَكْوَارِ مِنَ الْأَقِطِ، وَلَا تُؤْذِي جِنْدَانَهَا بِلِسَانِهَا، قَالَ: «هِيَ فِي الْجَنَّةِ». مسند احمد مخرجا رقم الحديث ٩٦٧٥ ، مشكوة المصابيح باب الشفلة والرحمة على الخلق الفصل الثالث رقم الحديث ٣٩٩٢ (٣٦) ، مجمع الزوائد رقم الحديث ١٣٥٦٢ باب ماجاء في اذي الجار ، الرغبة والرهب للمصنوعي رقم الحديث ٣٨٦٩ الرهب من اذي الجار و ماجاء في تاكيد حله .

(٢) عَنْ أَلَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنْ الْعَبْدُ لَبِثَ بِسُوءِ خُلُقِهِ عَظِيمَ دَرَجَاتٍ الْآخِرَةِ، وَكَثُرَتِ التَّكَاثُرُ وَإِنَّهُ لَيُخْرِجُ الْعِبَادَةَ، وَإِنَّهُ لَيَبْلُغُ بِسُوءِ خُلُقِهِ أَشْفَلَ دَرَجَةٍ فِي جَهَنَّمَ. المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٧٥٢ ، مجمع الزوائد باب ماجاء في حسن الخلق رقم الحديث ١٢٦٩٢ ، كنز العمال رقم الحديث ٥١٣٩ ، مكارم الاخلاق للخرالطي رقم الحديث ٦١ ، احياء علوم الدين ج ٣ ص ٥٢ ، الرغبة والرهب للمصنوعي رقم ٢٠٠٨ الرهب في الخلق الحسن وفضله ، لغيره النعم ج ١٠ ص ٢٦٣٧ سوء الخلق .

.... او بيشكه دا بنده د بد اخلاقي په وجه د جهنم ښكته مرتبې (كندي) تدرسي.
په نورو احاديثو كې هم دا مضمون ذكر شوى چې د بد اخلاقي په وجه اكثره خالق جهنم ته
داخليږي. (١)

بد اخلاقه انسان به د قيامت په ورځ نبي ﷺ ته ډير مَبْغُوض او د دوى د مجلس نه ډير لرې وي

خوش اخلاقه انسان به د قيامت په ورځ نبي عليه السلام ته محبوب او مُقَرَّب وي، او
بد اخلاقه كس به نبي عليه السلام ته ډير مَبْغُوض او د دوى د مجلس نه ډير لرې وي.
رسول الله ﷺ فرمايي:

.... وَإِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي فِي الْآخِرَةِ أَشْوَوُكُمْ أَخْلَاقًا، أَلَمْ تَشْهَدُوا أَنَّهُمْ يَكْفُرُونَ
الْشُّرَكَاءَ (٢).

... بيشكه په آخرت كې به په تاسو كې ماته ډير مَبْغُوض او زما د مجلس نه ډير لرې
خلق هغه وي چې د هغوى اخلاق خراب وي، بې احتياطه په تكلف سره او ږدي خبرې كوي،
تكبر كوي، او په ناحقه ډيرې خبرې كوي.

(١) وَرَوَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ سُئِلَ مَا أَكْثَرُ مَا يَلِجُ بِهِ النَّاسُ فِي الْجَنَّةِ؟ قَالَ: «تَقْوَى اللَّهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ». فَقُلْتُ: مَا أَكْثَرُ مَا يَلِجُ بِهِ النَّاسُ فِي النَّارِ؟ قَالَ: «الْأَجْوَقَانِ: الْفُجْرُ وَالْفُرْجُ، وَسُوءُ الْخُلُقِ».
تبه الغالين با حديث سيد الانبياء والمرسلين ص ٢٦١ باب فلول إلتقار الفقار وحسن الخلق.

(٢) پوره حديث داسې دی، عَنْ أَبِي كَعْبَةَ الْخُسَيْنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ أَحَبَّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبَكُمْ مِنِّي فِي الْآخِرَةِ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا، وَإِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي فِي الْآخِرَةِ أَشْوَوُكُمْ أَخْلَاقًا»
الْمُتَشَدِّقُونَ الْمُتَفَاهِقُونَ الشُّرَكَاءَ (٢). صحيح ابن حبان موطأ - رقم الحديث رقم الحديث ٥٥٥٧ - في الحديثين من كتاب
فيما استعمل نفس المتكلمين صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إلخ، صحيح الرغيب والرغيب للمنطوي رقم الحديث ٢٦٦٢ (٢٦) العرب
في العلق الحسن وعلقه والرغيب من العلق السيء ودمه، وقال المنطوي: رواه احمد ورواه رواية الصحيح. والطبراني: تصا
الغالين ج ١ ص ٢٦٢ باب فعل الطعام وحسن العلق، سوء العلق ج ١ ص ١٢، مكارم الاخلاق لمن رواه الخلال ج ١
ص ١٥.

په کامل مؤمن کې بخل او بد اخلاقي نه جمع کيږي

په کامل مؤمن کې بخل او بد اخلاقي نه جمع کيږي ، رسول الله ﷺ فرمايي :

خَصْلَتَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ : الْبُخْلُ ، وَسُوءُ الْخُلُقِ . (۱)

دوه صفتونه په (کامل) مؤمن کې نه جمع کيږي : (يو) بخل ، او (دويم) بد اخلاقي .

(يعنې د کامل مؤمن سره دا مناسب ندي چې دا دوه صفتونه په کې جمع شي) . (۲)

په چا کې چې خوش اخلاق پيدا شي نو پوهه شه چې دا سرې کامل مؤمن دی ، منافق

ندي ، ځکه په منافق کې د خوش اخلاقي صفت نه پيدا کيږي . (۳)

بلکه امام غزالي رحمه الله خو په احياء العلوم کې تردې پورې ليکلي چې : خوش

اخلاقي ايمان دی ، او بد اخلاقي منافقت دی . (۴)

(۱) الادب المفرد للبخاري باب الشُّخْ رَقْم الحديث ۲۸۲ ، صحيح الترغيب والترهيب رَقْم الحديث ۲۶۰۸ (۸) کتاب

البر والصلة وغيرهما الترهيب من البخل والشح والترغيب في الجود والسخاء ، سنن الترمذي أبواب البر والصلة باب مَا جَاءَ

فِي الْبَخِيلِ رَقْم الحديث ۱۹۶۲ ، مسند أبي داود الطيالسي رَقْم الحديث ۲۳۲۲ ، مشكوة المصابيح باب الإنفاق وكراهية

الامساك الفصل الثاني رَقْم الحديث ۱۸۷۲ (۱۴) ، شعب الايمان رَقْم الحديث ۱۰۳۳۶ ، كنز العمال رَقْم الحديث

۷۳۷۹ ، حلية الاولياء ج ۲ ص ۲۵۸ ، الترغيب والترهيب لقوام السنة رَقْم الحديث ۵۳۸ ، ورَقْم الحديث ۱۲۳۳ .

(۲) (خَصْلَتَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ) أَي : كَامِلٍ (الْبُخْلُ وَسُوءُ الْخُلُقِ) أَي : لَا يَتَّبِعُنِي أَنْ يَجْتَمِعَا فِيهِ ، أَوِ الْمُرَادُ

بُلُوغُ النِّهَايَةِ فِيهِمَا بِحَيْثُ لَا يَنْفَكُ عَنْهُمَا وَلَا يَنْفَكُ عَنْهُ ، فَأَمَّا مَنْ فِيهِ بَعْضُ هَذَا أَوْ بَعْضُ ذَلِكَ أَوْ يَنْفَكُ عَنْهُ

فِي بَعْضٍ فَإِنَّهُ يَتَغَرَّلُ عَنْ ذَلِكَ . مِرَاةُ الْمُطَالِيعِ ج ۳ ص ۱۳۲۴ لِي تَشْرِيحِ حَدِيثِ ۱۸۷۲ .

(۳) رسول الله ﷺ فرمايي : خَصْلَتَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي مُنَافِقٍ : حُسْنُ سَمْتٍ ، وَلَا فِقْهٌ فِي الدِّينِ .

دوه صفتونه په منافق کې نه جمع کيږي : (يو) خوش اخلاقي ، او (دويم) په دين کې پوهه .

سنن الترمذي أبواب العلم باب مَا جَاءَ فِي قَطْلِ الْفُلُو عَلَى الْوَبَاءِ رَقْم الحديث ۲۶۸۴ قال الابناني : صحيح . مشكوة

المصابيح كتاب العلم الفصل الثاني رَقْم الحديث ۲۱۹ (۲۲) ، المعجم الاوسط رَقْم الحديث ۸۰۱۰ ، كنز العمال رَقْم

الحديث ۲۸۷۷۷ ، حسن السم في الصمت ج ۱ ص ۲۱ .

(۴) امام غزالي رحمه الله فرمايي : إِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ هُوَ الْإِيمَانُ ، وَسُوءُ الْخُلُقِ هُوَ النِّفَاقُ . بيشکه خوش اخلاقي

ايمان دی ، او بد اخلاقي منافقت دی . احياء علوم الدين ج ۳ ص ۶۹ كِتَابُ رِيَاضَةِ النَّفْسِ وَتَهْلِيلِ الْأَخْلَاقِ وَمُعَالَجَةِ

أَمْرَائِ الْقَلْبِ بَيَانُ فَلَامَاتِ حُسْنِ الْخُلُقِ ، لغزاة النعم ج ۱ ص ۲۶۵۰ سوء الخلق .

د بد اخلاقي سپيره والې دى

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: حُسْنُ الْخُلُقِ لِمَاءٌ، وَسُوءُ الْخُلُقِ شُؤْمٌ. (۱)

خوش اخلاق د خبر زياتيدو ذريعه ده، او بد اخلاقي سپيره والې دى.

نبي عليه السلام د بد اخلاقي نه د بچ كيدو دغا غوښته

۱. نبي عليه السلام چې به په دغا کې د کومو شيانو نه پناه غوښته په هغې کې بد اخلاقي هم وه. يوه دغا دا هم ورنه نقل ده.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّقَاةِ، وَالتَّفَاقِ، وَسُوءِ الْأَخْلَاقِ. (۲)

ای الله! زه پناه غواړم په تاسره د حق د مخالفت نه، منافقت، او بد اخلاقي نه.

۲. په احاديثو کې دا هم ذکر دي چې نبي عليه السلام به د مانحه د تکبير تحریم نه پس چې کومې دغاگانې غوښتې په هغې کې به د خوش اخلاقي دغا او بد اخلاقي نه د بچ کيدو دغا هم وه. (۳)

(۱) پوره حديث داسې دى: عَنْ رَافِعِ بْنِ مَكِينٍ - وَكَانَ مِّنْ شُهَدَاِ الْحَدِيثِ - أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: حُسْنُ الْخُلُقِ لِمَاءٌ، وَسُوءُ الْخُلُقِ شُؤْمٌ، وَالْبِرُّ زِيَادَةٌ فِي الْعُمْرِ، وَالصَّدَقَةُ تَمْنَعُ مِيتَةَ السُّوءِ. مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۱۶۰۷۹، الترغيب والترهيب للمندري رقم الحديث ۴۰۴۱، الترغيب في الخلق الحسن ولفه والترهيب من الخلق السيء وذه، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۲۶۷۱.

(۲) سنن ابى داؤد باب تفريع أبواب الوتر باب في الاستعاذه رقم الحديث ۱۵۴۶، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ۷۸۵۳ الاستعاذه من الشقاق والتفاق وسوء الاخلاق، شرح السنة للبغوي ج ۵ ص ۱۶۹، مشكاة المصابيح باب الاستعاذه الفصل الثاني رقم الحديث ۲۴۶۸ (۱۲)، كنز العمال رقم الحديث ۳۶۹۰.

(۳) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا اسْتَفْتَحَ الصَّلَاةَ، قَالَ: «إِن صَلَّيْتُ وَنَسِيتُ مَخَيَّمِي وَمَتَانِي بِلَوْ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ». الاسم ۱۶۳
اللَّهُمَّ اهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ وَأَحْسَنِ الْأَعْمَالِ لَا يَهْدِينِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ. وَفِي سِيَرَةِ الْأَخْلَاقِ وَالْأَعْمَالِ لَا يَقْبَلُ سَيِّئَتَهَا إِلَّا أَنْتَ. من الدار لطنى كتاب الصلاة باب دعاء الاستفتاح بعد التشكيع رقم الحديث ۱۱۳۹، مسند احمد رقم الحديث ۸۰۳، مكارم الاخلاق للخرائطي رقم الحديث ۳۵. احياء علوم الدين ج ۳ ص ۵۱، الزواجر ج ۱ ص ۱۳۳، سوء الخلق ج ۱ ص ۹۲.

بد اخلاقي بدترينه بيماري ده

احنف بن قيس رَحِمَهُ اللهُ (خپلو ملګرو ته) وويل: آيا زه تاسو ته بدترينه بيماري اوبښايم؟
هغوی ورته وويل: آو، نو ده ورته وويل: **الْخُلُقُ الدَّنِي وَاللِّسَانُ الْبَذِي**.
بې کاره اخلاق، او فحش ويونکې ژبه. (۱)

بد اخلاقي سره نېک اعمال پوره فائده نه کوي

يحيى بن معاذ رَحِمَهُ اللهُ فرمايي:
سُوءُ الْخُلُقِ سَيِّئَةٌ لَا تَنْفَعُ مَعَهَا كَثْرَةُ الْحَسَنَاتِ، وَحُسْنُ الْخُلُقِ حَسَنَةٌ لَا تَضُرُّ مَعَهَا كَثْرَةُ السَّيِّئَاتِ. (۲)

بد اخلاقي داسې ګناه ده چې ددې سره ډير نېک اعمال فائده نه ورکوي، او خوش اخلاقي داسې نيکي ده چې ددې سره ډير ګناهونه نقصان نه ورکوي.

د بد اخلاقه عايد نه خوش اخلاقه فاجر سره ملګرتيا ښه ده

۱. فضيل بن عياض رَحِمَهُ اللهُ فرمايي:
لَأَنْ يَضْحَكَنِي فَاجِرٌ حَسَنُ الْخُلُقِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَضْحَكَنِي عَابِدٌ سَيِّئُ الْخُلُقِ. (۳)
که ما سره خوش اخلاقه فاجر ملګري شي دا ماته ډير خوښ دی ددينه چې ما سره بد اخلاقه عايد ملګري شي.

(۱) وَقَالَ الْأَخْنَفُ بْنُ قَيْسٍ رَحِمَهُ اللهُ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَذْوَرِ الدَّاءِ؟ قَالُوا بَلَى. قَالَ: الْخُلُقُ الدَّنِي وَاللِّسَانُ الْبَذِي.

ادب الدنيا والدين للماوردي ص ۲۴۲ الْفَضْلُ الثَّانِي فِي حُسْنِ الْخُلُقِ، نضرة النعم ج ۵ ص ۱۵۸۴ حسن الخلق.

(۲) احياء علوم الدين كِتَابُ رِيَاضَةِ النَّفْسِ وَتَهْلِيلِ الْأَخْلَاقِ وَمُعَالَجَةِ أَمْرَائِ الْقَلْبِ بَيَانُ فَضِيلَةِ حُسْنِ الْخُلُقِ وَمَذْمُومَةِ سُوءِ الْخُلُقِ ج ۳ ص ۵۲، نضرة النعم ج ۱۰ ص ۴۶۵۰ سوء الخلق، صلاح الامه في علو الهمة ج ۷ ص ۱۴۷ علو الهمة في حسن الخلق.

(۳) احياء علوم الدين كِتَابُ رِيَاضَةِ النَّفْسِ وَتَهْلِيلِ الْأَخْلَاقِ وَمُعَالَجَةِ أَمْرَائِ الْقَلْبِ بَيَانُ فَضِيلَةِ حُسْنِ الْخُلُقِ وَمَذْمُومَةِ سُوءِ الْخُلُقِ ج ۳ ص ۵۲، صلاح الامه في علو الهمة ج ۷ ص ۱۴۷ علو الهمة في حسن الخلق، نضرة النعم ج ۱۰ ص ۴۶۵۰ سوء الخلق.

(يعنی د بد اخلاقه عايد په نسبت د خوش اخلاقه فاجر ملگرتيا مې ډيره خوښه ده).

٢. د فضيل بن عياض رَحْمَةُ اللَّهِ نه دا هم نقل دي :

إِذَا خَالَطْتَ فَخَالِطْ حَسَنَ الْخُلُقِ ، فَإِنَّهُ لَا يَدْعُو إِلَّا إِلَى خَيْرٍ وَصَاحِبُهُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ . وَ
تُخَالِطُ سَيِّئَ الْخُلُقِ ، فَإِنَّهُ لَا يَدْعُو إِلَّا إِلَى شَرٍّ ، وَصَاحِبُهُ مِنْهُ فِي عَنَاءٍ . (١)

چې کله ته ملگرتيا کوي نو د خوش اخلاقه کس سره يې کوه حکه دا صرف خپر طرف ته رابلل کوي ، او دده ملگری دده نه په آرام وي ، او د بد اخلاقه سړي سره ملگرتيا مه کوه حکه دا صرف شر طرف ته رابلل کوي ، او دده ملگری دده نه په مشقت (تکليف) کې وي .

بد اخلاقه کس په خپله هم په عذاب کې وي ، او نور خلق هم

ورنه په تکليف کې وي

١. حسن رَحْمَةُ اللَّهِ فرمايي : مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ عَذَّبَ نَفْسَهُ . (٢)

د چا اخلاق چې خراب وي نو ده خپل ځان په خپله په عذاب کې اچولې وي .

٢. د بعضي بلغاؤ قول دی :

الْحَسَنُ الْخُلُقِ مَنْ نَفْسُهُ فِي رَاحَةٍ ، وَالنَّاسُ مِنْهُ فِي سَلَامَةٍ ، وَالسَّيِّئُ الْخُلُقِ النَّاسُ مِنْهُ فِي بَلَاءٍ ، وَهُوَ مِنْ نَفْسِهِ فِي عَنَاءٍ . (٣)

خوش اخلاقه انسان په خپله په راحت (آرام) کې وي او خلق هم دده نه په سلامتيا کې وي ، او د بد اخلاقه انسان نه نور خلق هم په تکليف کې وي ، او دا په خپله هم په مشقت کې وي .

(١) حلية الأولياء و طبقات الأصفياء ج ٨ ص ٩٦ الفُضَيْلُ بْنُ عِيَّاضٍ ، مساويء الاخلاق للدرالطفي ج ١ ص ٢٠ ولم

٣ ، لضرۃ النعم ج ١٠ ص ٣٦٥٠ سوء الخلق .

(٢) احياء علوم الدين كِتَابُ رِيَاضَةِ النَّفْسِ وَتَهْلِيلِ الْأَخْلَاقِ وَمُعَالَجَةِ أَمْرَائِ الْقَلْبِ بَيَانُ فَيْضِ حُسْنِ الْخُلُقِ وَمَذْمُؤِ سُوِّ الْعَلَقِ ج ٣ ص ٥٢ .

(٣) ادب الدنيا والدين للماوردي ص ٢٣٢ الْفُضَلُ الْبَغْدَادِيُّ فِي حُسْنِ الْخُلُقِ ، الشوقيات ج ١ ص ١٨٣ ، لضرۃ النعم ج ٥ ص ١٥٨٥ حسن الخلق ، سوء الخلق ج ١ ص ١٣ .

۳ . ابو حاتم رَحِمَهُ اللهُ فرمایي :

الَسْتَيْ خُلِّيَ أَشَقَّى النَّاسِ بِوَلَفْسُهُ الْيَقِي بَيْنَ جَنْبَيْهِ ، هِيَ مِنْهُ فِي بَلَاءٍ ، لَمْ زَوْجَتُهُ ، لَمْ وَلَدُهُ ، حَتَّى إِنَّهُ لَيَدْخُلُ بَيْتَهُ وَإِنَّهُمْ لَفِي سُرُورٍ فَيَسْعَوْنَ مَوْتَهُ فَيَنْفِرُونَ عَنْهُ فَرَقًا مِنْهُ ، وَحَتَّى إِنَّ دَابَّتَهُ لَتَجِدُ مِمَّا يَزُمُّهَا بِالْحِجَارَةِ ، وَإِنَّ كَلْبَهُ لَيَرَاهُ فَيَنْزُو عَلَى الْجِدَارِ ، وَحَتَّى إِنَّ وَطْهَهُ لَيَفْرُ مِنْهُ . (۱)

بد اخلاقه انسان ته د بد اخلاقی په وجه ډیر تکلیف په خپله وي ، بیا دده بي بي ته ، بیا دده بچو ته ، تردې چې دا کله کور ته داخل شي او دده بي بي او بچي په خوشحالی کې وي خو چې دده آواز واورې نو د یرې په وجه ټول آخوا ديخوا او تختي ، او تردې چې دده څاروې هم دده نه ځنډې ته شي چې هسې نه په کانډې مې اوولي ، او تردې چې کله دده سپې دا اوگوري نو هغه هم د یرې نه په دیوال باندې اوخیجي ، او تردې چې دده پیشو هم دده نه تختي .

۴ . حالانکه په احادیثو کې بهترین کس هغه چاته ویل شوی چې دده د شر نه ټول خلق محفوظ وي ، د ترمذي شریف حدیث دی ، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

خَيْرُكُمْ مَنْ يُزِيلُ خَيْرُهُ وَيُؤْمِنُ شَرَّهُ . وَشَرُّكُمْ مَنْ لَا يُزِيلُ خَيْرُهُ وَلَا يُؤْمِنُ شَرَّهُ . (۲)

په تاسو کې بهترین کس هغه دی چې د هغه د خیر امید کولې شي او د هغه د شر نه خلق په امن وي ، او په تاسو کې بدتری کس هغه دی چې د هغه د خیر امید نشي کولی او د هغه د شر نه خلق محفوظ نه وي .

(۱) مساوی الاخلاق وعلومها للخراطمي ج ۱ ص ۲۲ رقم ۹ بَابُ مَا جَاءَ فِي سُوءِ الْخُلُقِيِّ مِنَ الْكَرَاهَةِ . واورده النعمي في سیر اعلام النبلاء ۹۹/۶ . لضره النعم ج ۱۰ ص ۳۶۳۹ ، مکارم الاخلاق لمن اراد الاخلاق ج ۱ ص ۱۶ .

(۲) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَفَ عَلَى نَاسٍ جُلُوسٍ فَقَالَ : أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِكُمْ وَمِنْ شَرِّكُمْ ؟ قَالَ : فَسَكَنُوا . فَقَالَ ذَلِكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . فَقَالَ رَجُلٌ : بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ أُخْبِرْنَا بِخَيْرِنَا وَمِنْ شَرِّنَا . قَالَ : خَيْرُكُمْ مَنْ يُزِيلُ خَيْرَهُ وَيُؤْمِنُ شَرَّهُ . وَشَرُّكُمْ مَنْ لَا يُزِيلُ خَيْرَهُ وَلَا يُؤْمِنُ شَرَّهُ . سنن الترمذي أَبُو الْيَعْنِي عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ۲۲۶۳ وقال الترمذي : هَذَا حَدِيثٌ عَسَنَ صَحِيحٌ .

د بد اخلاقي په وجه رزق تنګ وي

بعضې حکماؤ ويلي چې د چا اخلاق خراب وي نو د هغه رزق تنګ وي ، او چې د چا اخلاق ښه وي نو رزق يې فراخه وي ، ځکه دده ملګري زيات وي او د شمنان يې کم وي . (۱)
د بد اخلاقه سړي وعظ و نصيحت ته خلق غوږ نه نيسي اګر چې دا حق وايي
 د چا اخلاق چې خراب وي نو خلق دده نه تختي ، دا اګر چې خلقو ته حق بيانوي خو بيا هم څوک دده د علم نه استفاده نشي کولی ، ځکه د خلقو طبيعت داسې جوړ شوی چې د چا اخلاق خراب وي يا څوک دوی ته سپک ګوري نو د هغه خبرې ته غوږ نه نيسي . (۲)

(۱) قَالَ بَعْضُ الْحُكَمَاءِ : مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ ضَاقَ رِزْقُهُ ، وَعِلَّةُ هَذَا الْقَوْلِ ظَاهِرَةٌ . أدب الدنيا والدين للماوردي ص ۲۴۲ الْفَصْلُ الثَّانِي فِي حُسْنِ الْخُلُقِ .

وَقَالَ بَعْضُ الْحُكَمَاءِ : مِنْ سَعَةِ الْأَخْلَاقِ كُنُوزُ الْأَرْزَاقِ ، وَسَبَبُ ذَلِكَ مَا ذَكَرْنَا مِنْ كَثَرَةِ الْأَصْفِيَاءِ الْمُسْعِدِينَ وَقِلَّةِ الْأَعْدَاءِ الْمُجْجِفِينَ . أدب الدنيا والدين للماوردي ص ۲۴۳ الْفَصْلُ الثَّانِي فِي حُسْنِ الْخُلُقِ .

(۲) من لم يتخلق بالخلق الحسن من المسلمين ينقر الناس من دعوته ، ولا يستفيدونه من علمه وخبرته لأن من طبائع الناس أنهم لا يقبلون ممن يستطيل عليهم أو يبدون منه احتقارهم ، واستصغارهم ، ولو كان ما يقوله حقاً . قال الله عز وجل للنبي الكريم صلى الله عليه وسلم : ﴿ قِيمَا رَحْمَةٍ مِّنَ الْمَوْلُوتِ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ قَتْلًا غِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ ﴾ فَأَعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ﴿ آل عمران آ ۱۵۹ . وقال عز وجل : ﴿ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ . الشعراء آ ۲۱۵ .

وقال عز وجل مبتلياً على عباده : ﴿ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴾ . النوبة آ ۱۲۸ . وقال الله تعالى : ﴿ لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَزَيَّجَهُمْ وَبَلَغَهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ﴾ آل عمران آ ۱۶۳ .

وقال تعالى : ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴾ الانباء آ ۱۰۷ . وقال عز وجل : ﴿ مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ ﴾ الفتح آ ۲۹ .

ولا شك انه يتعين على كل داعية أن يتخذ الله عليه وسلم قدوة و اماماً ، لقوله تعالى : ﴿ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَذِكْرًا ﴾ الاحزاب آ ۲۱ . التعليق الحسن في حقه الكتاب والسنة ج ۱ ص ۱۱ .

۲. د مرتبې نه معزول کيدل : کله چې څوک د يوې عهدې نه معزوله کړې شي نو کله د دير خفگان او بې صبرۍ په وجه بد اخلاقي شروع کړي .

۳. مالداري : د رزبل سړي د مالدارۍ په وجه هم اخلاق خرابيږي ؛ ځکه دا د مالدارۍ په وجه تکبر کوي او نورو ته سپک گوري .

۴. غريبۍ : کوم کس چې يو دم غريب شي نو بعضې وخت د خفگان يا طبعي رذالت په وجه هم دده اخلاق خرابيږي .

۵. سخت غمونو نه : بعضې وخت د سخت غمونو په وجه هم د انسان اخلاق خرابيږي ؛ ځکه د سختو غمونو په وجه د انسان عقل ضائع کيږي ، زړه يې مشغوله کيږي ، او صبر نشي کولی نو بد اخلاقي شروع کړي .

۶. سخت مرضونه : بعضې وخت په انسان باندې سخت مرضونه راشي چې ددې په وجه دده په جسم کې تغير راشي او په اخلاقو کې اعتدال پاتې نشي نو بد اخلاقي په کې پيداشي .

۷. ډير بڼا کيدل : کله د دير بڼا والي په وجه هم اخلاق خرابيږي ؛ ځکه لکه څرنگې چې په بڼا والي سره د وجود په نورو اندامونو کې کمزوري راځي نو همدغه شان يې په اخلاقو کې هم کمزوري راځي ، بيا صبر او تحمل نشي کولی ، نو اخلاق يې خراب شي .

۸. د مخصوص کس سره بغض کول : د بد اخلاقۍ د پاره يو خاص سبب بغض هم دی ؛ ځکه کله چې يو کس د بل چا سره بغض وي نو د هغه سره بد اخلاقي کوي . (۱)

(۱) امام ماوردي رحمه الله د اسباب داسې ذکر کړي : وَرَبَّنَا تَغْفِرْ حُسْنَ الْخُلُقِ وَالْوَقَاءُ إِلَى الشَّرَاسَةِ وَالْبَدَاءِ لِأَسْبَابٍ عَارِضَةٍ . وَأُمُورٌ كَارِئَةٍ . تَجْعَلُ الْبَيْنَ حُسُونَةً وَالْوَقَاءَ غِلَقَةً وَالْطَّلَاقَةَ غُبُوسًا . فَمِنْ أَسْبَابٍ ذَلِكَ الْوَلَايَةُ الَّتِي تُخْدِتُ فِي الْأَخْلَاقِ تَغْفِيرًا . وَعَلَى الْخُلُقِ تَنْكَرًا . إِمَّا مِنْ لُؤْمٍ طَبِيعٍ . وَإِمَّا مِنْ ضَيْقٍ صَدْرٍ . وَمِنْهَا : الْعَوَانُ فَقَدْ يَسُوْمُ بِهِ الْخُلُقُ وَيَضِيْقُ بِهِ الصَّدْرُ إِمَّا لِشِدَّةِ أَسْبَابٍ أَوْ لِقِلَّةِ صَبْرِ . . . وَمِنْهَا : الْبُغْضُ فَقَدْ ← ← ← ←

نور اسباب :

علماؤ نور اسباب هم ذکر کړي :

۹. طبعي خباثت : د طبعي خباثت په وجه هم بد اخلاقي پيدا کيږي ؛ ځکه چې کله تخم خراب وي نو ضرور به ميوه هم خرابه وي .
۱۰. په کور يا ديني درسگاه کې صحيح تربيت نه کيدل .
۱۱. د خرابو خلقو سره مجلس کول ۱۲. ظلم
۱۳. د شهوت او نفسي خواهشاتو تابعداري کول .
۱۴. بې مخايه غصه کول ۱۵. جهالت
۱۶. د دير شهرت په وجه هم په بعضي کس کې بد اخلاقي پيدا کيږي .
۱۷. د خپل نفس د عیبونو نه بې پرواه کيدل .
۱۸. د آخرت نه غافل کيدل ۱۹. د نورو نه طمع ساتل
۲۰. د ايمان کمزوري . چې دا د مذکوره ټولو اسبابو جرړه ده ، ځکه چې د چا ايمان

« تَتَغَيَّرُ بِهِ اخْلَاقُ اللَّيْمِ بَطَرًا، وَتَسْوُهُ كَرَائِفُهُ أَشْرًا..... وَمِنْهَا: الْفَقْرُ فَقَدْ يَتَغَيَّرُ بِهِ الْخُلُقُ إِمَّا أَنْفَةً مِنْ ذَلِكَ الْإِسْتِكَانَةِ أَوْ أَسْفًا عَلَى قَائِمِ الْغِنَى. وَلِذَلِكَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا، وَكَادَ الْحَسَدُ أَنْ يَغْلِبَ الْقَدَرَ»..... وَمِنْهَا الْهُمُومُ الَّتِي تُذْهِلُ اللَّبَّ، وَتَشْغَلُ الْقَلْبَ، فَلَا تَتَّبِعُ الْإِحْتِمَالَ وَلَا تَقْوَى عَلَى صَبْرٍ. وَقَدْ قِيلَ: أَلْهَمُ كَالسُّمِّ. وَقَالَ بَعْضُ الْأُدَبَاءِ: الْحُزْنُ كَالدَّاءِ الْمَخْرُوجِ فِي قَوَادِ الْمَخْرُوجِينَ..... وَمِنْهَا الْأَمْرَاضُ الَّتِي يَتَغَيَّرُ بِهَا الطَّبْعُ مَا يَتَغَيَّرُ بِهَا الْجِسْمُ، فَلَا تَبْقَى الْأَخْلَاقُ عَلَى اغْتِدَالٍ وَلَا يُقَدَّرُ مَعَهَا عَلَى الْإِحْتِمَالِ..... وَمِنْهَا شُلُوُّ السِّنِّ وَحُدُوثُ الْهَرَمِ لِيَتَأَوَّلَ فِي آلَةِ الْجَسَدِ كَذَلِكَ يَكُونُ تَأْوِيلُهُ فِي اخْلَاقِ النَّفْسِ، فَكَمَا يَضَعُفُ الْجَسَدُ عَنْ إِحْتِمَالِ مَا كَانَ يُطِيقُهُ مِنَ الثَّقَالِ فَكَذَلِكَ تَعْجِزُ النَّفْسُ عَنْ أَثْقَالِ مَا كَانَتْ تُضَيِّرُ عَلَيْهِ مِنْ مُحَالَفَةِ الْوَقَائِ، وَمَخِيبَةِ الشَّقَائِ. وَكَذَلِكَ مَا هَاهُنَا..... فَهَذِهِ سَبْعَةُ أَسْبَابٍ أَحَدُكَ سُوءُ خُلُقٍ كَانَ عَامًّا. وَهَاهُنَا سَبَبٌ خَاصٌّ يُخْدِرُ سُوءَ خُلُقٍ خَاصٍّ وَهُوَ الْبُغْضُ الَّذِي تُنْفِزُ مِنْهُ النَّفْسُ لَتُخْدِرَ نَفْسُهَا عَلَى الْمُبْغِضِ، فَيُؤَوَّلُ إِلَى سُوءِ خُلُقٍ يَخْصُهُ دُونَ غَيْرِهِ. فَإِذَا كَانَ سُوءُ الْخُلُقِ خَاصًّا بِسَبَبٍ كَانَ ذَوَالُهُ مَقْرُونًا بِذَوَالِ ذَلِكَ السَّبَبِ، ثُمَّ بِالْبُغْضِ. ادب الدنيا والدين ص ۲۴۳ تا ص ۲۴۶ مع الاستعصار.

کمزورې وي نو هغه هيڅ کله د ښه او خرابو په مينځ کې تمیز نشي کولی . (۱)

د بد اخلاقي علامات

بعضي علماؤ د بد اخلاقه سړي ډير علامات ذکر کړي ، يو څو په کې دادي :

- ۱ . بد اخلاقه انسان هميشه سختي کوي ، هيچا سره په نرمۍ باندې خبرې نه کوي . حالانکه په دې سره به اتفاقي پيدا کيږي ، د شيطان اتباع راځي ، او داسې کس حق نه قبلوي .
- ۲ . بد اخلاقه انسان هميشه ترش تندي نيولې وي ، هيچا سره په خوشحالي نه ملاوړي ، بلکه نورو ته د غصې په حالت کې گوري ، او دا صفت په انسان کې د تکبر او طبعي رذالت په وجه پيدا کيږي .
- ۳ . بد اخلاقه انسان ډير زر غصه کيږي .
- ۴ . بد اخلاقه انسان په رڼه او توييخ کې ډيره مبالغه کوي ، او دا صفت اکثره په هغه چا کې راځي چې هغه سره څه ناڅه اختيارات وي .
- ۵ . بد اخلاقه انسان ډير متکبر وي ، د نورو خلقو پورې استهزاء کوي ، او نورو ته غلط نومونه اخلي .

(۱) أسباب سوء الخلق : سوء الخلق كغيره من الأدواء؛ فله أسباب تجلبه، وبواعث تحركه. فمن ذلك ما يلي: طبيعة الإنسان ... ۲. سوء التربية المنزلية ... ۳. البيئة والمجتمع ... ۴. الظلم ... ۵. الشهوة ... ۶. الغضب ... ۷. الجهل ... ۸. الولاية ... ۹. العزل ... ۱۰. الغنى ... ۱۱. الشهرة وبعد الصيت ... ۱۲. كثرة الهومر ... ۱۳. الأمراض ... ۱۴. كبر السن ... ۱۵. ضيق العطن ... ۱۶. انقطة عن عيوب النفس ... ۱۷. اليأس من إصلاح النفس ... ۱۸. دلو الهمة ... ۱۹. التقصير في أداء الحقوق ... ۲۰. قلة التناصح والتواصي بحسن الخلق ... ۲۱. التكبر عن قبول النصيحة الهادفة والنقد البناء ... ۲۲. قلة التفكير في أمر الآخرة ... ۲۳. مصاحبة الأشرار ... ۲۴. قلة الحياء ... ۲۵. الطبع والجشع ... ۲۶. وجاع ذلك كله ضعف الإيمان وذلك أن الإيمان جاع كل خير، فإذا ما ضعف أو فقد، فإن صاحبه لن يبالي بالمكرامات، ولن يألف من النزول في حضيض الدرجات. فهذه بعض الأسباب الحاملة على سوء الخلق. سوء الخلق لمحمد بن إبراهيم ج ۱ ص ۶۲ مع الاستمرار.

٦. په بد اخلاقه انسان کې غيبت ، چغل خوري ، جاسوسي ، چاپړوسي ، بدگماني ، د رازونو ښکاره کول ، صلہ رحمي کت کول ، او نور ډیر بد صفتونه وي .
٧. بد اخلاقه انسان د چا غلطې هيڅ کله نه معاف کوي ، او نه د چا عذر قبلوي ، بلکه د بدل اخیستلو کوشش کوي .
٨. په بد اخلاقه انسان کې حسد ، کینه ، او بې حیايي وي ، د بې وقوفو خلقو سره ډیر کیني ، او په ښکاره باندې گناهونه کوي .
٩. بد اخلاقه انسان بخیل وي ، هیچا ته څه نه ورکوي ، او که چاته څه ورکړي نو بیا ورباندې احسان زیاتي .
١٠. بد اخلاقه انسان وعده خلافي کوي ، دروغ وايي ، بې حایه سپکې ټوکې کوي ، د تکبر په وجه په خپل نسب فخر کوي ، بې ادبي کوي او د مجلس د آدابو لحاظ نه ساتي .
١١. بد اخلاقه انسان د والدينو سره بد اخلاقي او بده معامله کوي ، د بي بي سره بد ژوند تیروي ، د خپلو خادمینو نوکرانو او گاونډیانو سره بد اخلاقي کوي . (١)
١٢. بد اخلاقه انسان نورو ته ډیر تکلیف رسوي ، د خپر کارونه کم کوي ، دروغ وايي ، فضول خبرې ډیرې کوي ، عملي کار کم کوي ، هیچا سره نیکی نه کوي ، ډیر بې صبره وي ،

(١) محمد بن ابراهيم په خپل کتاب " سوء الخلق " کې د بد اخلاقي شپږديرش (٣٦) علامات په پوره تفصيل سره ذکر کړي ، زه ورته صرف غټ عنوانات رانقل کوم :

مظاهر سوء الخلق : سوء الخلق يأخذ مظاهر عديدة ، وصورتاً شتى ، فمن ذلك ما يلي : الغلظة والغلظة . عبوس الوجه وتقطيب الجبين ، سرعة الغضب ، المبالغة في اللوم والتوبيخ ، الكبر ، السخرية بالآخرين ، التنازع بالألقاب ، الغيبة ، النميمة ، التجسس والتحسس ، مقابلة الناس بوجهين ، إساءة الظن ، إفشاء الأسرار ، المؤاخذه بالزلّة ، عدم قبول الأعذار ، التهاجر والتدابير ، الحسد ، الحقد ، مجازاة السفهاء ، قلة الحياء ، المجاهرة بالمعاصي عموماً ، البخل ، المنة في العطية ونحوها ، إخلاف الوعد ، الكذب ، كثرة المزاح والإسفاف فيه ، الفخر بالنسب ، قلة المراعاة لأدب المحادثة ، قلة المراعاة لأدب المجالس ، سوء التعامل مع الوالدين ، سوء العشرة مع الزوجة ، سوء الخلق من بعض الزوجات ، سوء معاملة الخدم والعمال ، سوء الأدب من بعض الخدم والعمال ، التقصير في حقوق الإخوان ، سوء الأدب مع الجيران . سوء الخلق لمحمد بن ابراهيم بن أحمد الحمد ج ١ ص ١٢ تا ص ٦٢ مع الاستقصار

شکریه نه اداء کوي ، په خپل تقسیم باندې راضي نه وي .
پاک دامني او مهرباني په کې کمه کوي ، په خلقو لعنت وایي ، او کنخل کوي ... (۱)

د بد اخلاقي نقصانات

بد اخلاقي د انسان د پاره زهر قاتل دی ، ددې په وجه انسان د هلاکت او رسواۍ سره
مخامخ کیږي ، د الله ﷻ د رحمت نه لرې کیږي ، شیطان ته نژدې کیږي ، د جهنم مستحق
ګرځي . او د آخرت دائمی ژوند یې تباه کیږي . (۲)

د بد اخلاقي په وجه انسان د الله ﷻ د غضب مستحق ګرځي .
هر کس د بد اخلاقه سړي نه نفرت کوي ، دده هیڅوک مخلص دوست نه وي ، تردې چې
دده بي بي او دده بچي هم دده سره کیناستل نه خوښوي .

(۱) جَمَعَ بَعْضُهُمْ عَلَامَاتِ سُوءِ الْخُلُقِ ، فَقَالَ : أَنْ يَكُونَ قَلِيلُ الْحَيَاءِ كَثِيرُ الْأَذَى ، قَلِيلُ الصَّلَاحِ ، كَثُوبُ
الْبَشَرِ ، كَثِيرُ الْكَلَامِ ، قَلِيلُ الْعَمَلِ ، كَثِيرُ الرِّكْلِ ، كَثِيرُ الْفُضُولِ ، لَا بَرًّا وَلَا وُضُولًا ، وَلَا وَقُورًا ، وَلَا صَبُورًا ، وَلَا
شُكُورًا ، غَيْرُ رَاضٍ ، وَلَا حَلِيمًا ، وَلَا رَفِيقًا ، وَلَا عَفِيفًا ، وَلَا شَفِيقًا ، لَعَانًا ، سَبَابًا ، تَنَامًا ، مُغْتَابًا ، عَجُولًا ، حَقُولًا
بِخِيَلًا ، حَسُودًا ، غَضُوبًا ، نَكِدًا ، يُحِبُّ فِي شَهَوَاتِهِ وَيَبْغِضُ فِيهَا ، فَهَذَا هُوَ سُوءُ الْخُلُقِ . لُصْرَةُ النِّعَمِ ج ۱ ص ۳۶۵

(۲) وَالْأَخْلَاقُ السَّيِّئَةُ هِيَ السُّمُورُ الْقَاتِلَةُ وَالْمُهْلِكَةُ الدَّامِغَةُ وَالْمَخَارِي الْقَاضِيَةُ وَالرَّذَائِلُ الْوَاضِحَةُ
وَالْخَبَائِثُ الْمُبْعِدَةُ عَنْ جِوَارِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الْمُنْخَرِطَةُ بِصَاحِبِهَا فِي سَلَكِ الشَّيَاطِينِ وَهِيَ الْأَبْوَابُ الْمَفْتُوحَةُ إِلَى
نَارِ اللَّهِ تَعَالَى الْمُوقَدَّةِ الَّتِي تَطْلُعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ كَمَا أَنَّ الْأَخْلَاقَ الْحَسَنَةَ هِيَ الْأَبْوَابُ الْمَفْتُوحَةُ مِنَ الْقَلْبِ إِلَى
نَعِيمِ الْجَنَّةِ وَجِوَارِ الرَّحْمَنِ وَالْأَخْلَاقُ الْخَبِيثَةُ أَمْرَاضُ الْقُلُوبِ وَأَسْقَامُ النُّفُوسِ إِلَّا أَنَّهُ مَرَضٌ يُفُوتُ حَيَاةَ
الْأَبِّ ، وَأَمِنْ مِنْهُ الْمَرَضُ الَّذِي لَا يُفُوتُ إِلَّا حَيَاةَ الْجَسَدِ ، وَمَهْمَا اسْتَدَّتْ عَنَائِيهِ الْأَطِبَّاءُ بِضَبْطِ قَوَائِينِ الْعِلَاجِ
بِلَذَائِنِ وَلَيْسَ فِي مَرَضِهَا إِلَّا قَوْتُ الْحَيَاةِ الْقَائِيَةِ .

قَالَ عَنَائِي بِحَسْبِ قَوَائِينِ الْعِلَاجِ لَأَمْرَاضِ الْقُلُوبِ فِي مَرَضِهَا لَوْتَ حَيَاةَ بَالِيَّةٍ أَوَّلَى ، وَهَذَا النَّوعُ مِنَ الْوَيْطِ وَاجِبٌ
تَعَلُّمُهُ عَلَى كُلِّ دِينٍ لِيُفِيدَ إِذَا لَا يَخْلُو قَلْبٌ مِنَ الْقُلُوبِ عَنْ أَسْقَامٍ لَوْ أَهْلَكَتْ تَرَكَتْ وَتَرَكَتْ الْعِلْمُ وَتَكَافَهَرَتْ
فَيَحْتَاجُ الْعَبْدُ إِذَا تَأَلَّقَ فِي مَعْرِفَةِ عِلْمِهَا وَأَسْبَابِهَا ثُمَّ إِلَى تَشْفِيهِ فِي عِلَاجِهَا وَإِصْلَاحِهَا . اسما علم الدين ج ۳ ص ۳۹

۳۹ کتاب بقائه النّفس و تهدیب الاخلاقي و معالجه امراض القلب .

د بد اخلاقه سړي ژوند ډير تنګ وي او مطمئن نه وي. (۱)

د بد اخلاقه انسان د ټولو مخلوقاتو په نزد مېغوض وي، هر کس دده بدي بيانوي.

د بد اخلاقي په وجه په معاشره کې فساد پيدا کيږي؛ ځکه د کومو خرابو صفتونو په وجه چې په معاشره کې فساد پيدا کيږي هغه ټول بد اخلاقي ته راجع دي.

د بد اخلاقه انسان ته په خپله هم ضرر رسي او نورو خلقو ته هم دده نه ضرر رسي، دغه وجه ده چې ټول مخلوقات د بد اخلاقه انسان نه نفرت کوي. (۲)

د خپلو عیبونو پیژندلو طریقي

د خپلو عیبونو پیژندلو څلور طریقي دي:

اول: د داسې متبع شریعت کامل پیر په مجلس کې کیناستل چې هغه عیبونه پیژني او علاج یې ورته معلوم وي.

دویم: د داسې دینداره کس سره ملګرتیا کول چې هغه انسان ته د عیبونو خبرداري ورکوي.

دویم: د انسان دشمنان چې دده په باره کې کوم عیبونه ذکر کوي د هغې نه ځان ساتل،

(۱) من مضار سوء الخلق: ۱. یبعد العبد عن الله عز وجل ولا ينال من الله إلا الشخط والغضب ۲. سقیم الأخلاق یکرهه الناس فلا یجد صديقاً یخلو إلیه بو حشته ولا عزیزاً یقدره ویحترمه حتی زوجته وأولاده لا یحبون مجالسته. ۳. إنه بالتالي ینتقم من نفسه فیعیش نکدا مضطرباً مذعوراً. ۴. إذا فشا سوء الخلق فی مجتمع أوبقه ومزقه. لضره النعم ج ۱۰ ص ۲۶۵۱ سوء الخلق.

(۲) مضار الأخلاق السیئة وعواقبها: صاحب الخلق السیئ مذکور بالذکر القبیح یمتته الله عز وجل ویبغضه الرسول صلی الله علیه وسلم ویبغضه الناس علی اختلاف مشاربهم..... صاحب الخلق السیئ هو من ملأ الله أذنیه من ذم الناس له شراً..... سوء الخلق سبب لفساد المجتمع وشقائه وتعاسته. وأعظم برهان علی هذا تلک المشاكل والقلقل من ظلم وعدوان وأكل حقوق عباد الله. کلها راجع إلی الأخلاق السیئة..... صاحب الخلق السیئ لوضوئ فی کل جانب حیاته فهو یؤذي نفسه ویؤذي الآخرين فیجلب التعاسة لنفسه وللآخرین..... سوء الخلق یجلب لصاحبه الهم والغم والكد وضیق العیش. مکارم الأخلاق لمن أراد الخلاق ج ۱ ص ۱۵. سوء الخلق ج ۱ ص ۱۲.

ځکه دُشمن د انسان هر عیب ذکر کوي. (١)

خلورم: په معاشره کې چې عام خلق کومو عیبونو ته په بد نظر ګوري دهغې نه ځان ساتل. د خراب صفت پیژندلو یوه طریقه دا هم ده چې کله څوک په بل چا کې داسې یو صفت او ګوري چې نور خلق دا صفت بد ګنري نو دا به ددې صفت نه ځان ساتي، ځکه یو مؤمن د بل مؤمن د پاره د آئینې په شان دی، د بل چا عیب کتلو سره خپل عیب معلومولې شي.

همداسې خبره امام غزالي رحمه الله په احياء العلوم کې هم ذکر کړې. (٢)

(١) فمن أراد أن يعرف عيوب نفسه فله في ذلك أربع طرق: الأولى: أن يجلس بين يدي شيخ بصير بعيوب النفس، وعلى منهج السلف، يُعرفه عيوب نفسه وطرق علاجها، وهذا قد عرّف في هذا الزمان وجوده. فمن فطر به فقد وقع على الطبيب الحاذق، فلا ينبغي أن يفارقه، فمجالسته دواء، والأخذ بنصحه عافية.

الثاني: أن يطلب صديقاً صدوقاً بصيراً متديناً يلاحظ أفعاله وأقواله، فمأكره من أخلاقه وعيوبه ينبئه عليها. وكان هذا دأب الكرام بقولهم: رَجِمَ اللَّهُ مَنْ أَهْدَى إِلَيَّ عَيْبِي. فكل من كان أوفر عقلاً كان أقل الناس إعجاباً وأعظمهم اهتماماً وفرحاً بتنبئه غيره له على عيوبه، يالأسف فقد آل الأمر في أمثالنا إلى أن أبغض الخلق إلينا من ينصحننا ويعرفنا عيوبنا. الثالث: أن يستفيد معرفة عيوب نفسه من السنة أعدائه، ولعل انتفاع الإنسان بعدو مشاحن يذكر عيوبه أكثر من انتفاعه بصديق مُدَاهِن يثني عليه ويخفي عنه عيوبه. الرابع: أن يخالط الناس، فكل ما رآه مذموماً فيهم فليبتعد عنه وينفر منه، فيرى من عيوب غيره عيوب نفسه ويعلم أن الطباع متقاربة في اتباع الهوى فمما يتصف به غيره فلا ينفك هو عن أصله، أو عن أعظم منه، أو عن شيء منه. فليتفقد نفسه، ويظهرها من كل ما يذمه من غيره، ولأهيك بهذا تأديباً، فلو ترك الناس كل ما يكرهونه من غيرهم لاستغنوا عن المؤدب، وهذا كله لازم لمن فقد شيئاً مريباً ناصحاً في الدين، والا فمن وجد وجد الطبيب فليلازمه فإنه يخلصه من مرضه. وقيل لرجل: مَنْ أَذْبَكَ؟ قال: رَأَيْتُ جَهَنَ الْجُهَّالِ قَبِيحاً فَاجْتَنَبْتُه فَتَأَذَّبْتُ. موسوعة الاخلاق ج ١ ص ٥١ لخالد بن جمعة الخراز.

(٢) عَلِمْتُ أَنَّ الْمَلَأَةَ عَرَّ وَحَلَّ إِذَا أَرَادَ بَعْدُ خَيْرًا بَشَرَهُ بِعُيُوبِ نَفْسِهِ لَمَنْ كَانَتْ بِصِرْطِهِ نَافِذَةً لَمْ تُلْفَ عَيْنُهُ عِيُوبُهُ فَإِذَا عَرَّتِ الْعُيُوبُ أَمَكَّنَتْهُ الْعِلَاجَ، وَلَكِنْ أَكْثَرَ الْعَلَلِ جَاهِلُونَ بِعُيُوبِ أَنْفُسِهِمْ يَرَى أَحَدُهُمُ الْقَذَى فِي عَيْنِ أَخِيهِ وَلَا يَرَى الْجِلْدَ فِي عَيْنِ نَفْسِهِ. لَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَعْرِفَ عُيُوبَ نَفْسِهِ فَلَهُ أَرْبَعَةُ طُرُقٍ: الْأَوَّلُ: أَنْ يَجْلِسَ بَيْنَ يَدَيِ شَيْخٍ بِصِيرٍ بِعُيُوبِ النَّفْسِ مُطَّلِعٍ عَلَى خَلَايَا الْأَفَاتِ، بِحِكْمَةٍ فِي نَفْسِهِ، وَيَتَّبِعُ إِشَارَتَهُ فِي مُجَاهَدَتِهِ ← ← ← ← ←

جهاد کول او حدود جاري کول بد اخلاقي نده

په آخر کې په دې خبره باندې ځان پوهه کړئ چې جهاد کول، یا په مخ د زمکه باندې اسلامي حدود جاري کول، یا گناهګاران د گناهونو نه منع کول، یا ظالمان د ظلم نه منع کول بد اخلاقي نده، بلکه د دوی سره سختي کول خوش اخلاقي ده؛ ځکه د دوی اصلاح بغیر د سختۍ نه نه کیږي، لهذا دا په بد اخلاقي کې ندي داخل. (۱)

← ← وهذا شأن البرید مع شیخه والتلمیذ مع أستاذة فيعرفه أستاذة وشیخه عیوب نفسه ويعرفه طریق علاجه وهذا قد عز في الزمان وجوده. **الثاني:** أَنْ يَطْلُبَ صَدِيقًا صَدُوقًا بَصِيرًا مُتَدَيِّنًا فَيَنْصِبَهُ رَقِيبًا عَلَى نَفْسِهِ لِيَلْحَظَ أَحْوَالَهُ وَأَفْعَالَهُ. فَمَا كَرِهَ مِنْ أَخْلَاقِهِ وَأَفْعَالِهِ وَعُيُوبِهِ الْبَاطِنَةِ وَالظَّاهِرَةِ يَنْبَغِي عَلَيْهِ فَهَكَذَا كَانَ يَفْعَلُ الْأَكْبَابُ وَالْأَكْبَابُ مِنَ أُمَّةٍ الدِّينِ ..... فَكُلُّ مَنْ كَانَ أَوْفَرَ عَقْلًا وَأَعْلَى مَنْصِبًا كَانَ أَقَلَّ إِعْجَابًا وَأَعْظَمَ إِثْمًا مَا لِنَفْسِهِ ... وَقَدْ آلَ الْأَمْرُ فِي أُمَّتِنَا إِلَى أَنْ أَبْغَضَ الْخَلْقُ إِلَيْنَا مَنْ يَنْصَحُنَا وَيُعْزِفُنَا عُيُوبَنَا، وَيَكَاذِبُنَا أَنْ يَكُونَ مُفْصِحًا عَنْ ضَعْفِ الْإِنْسَانِ فَإِنَّ الْأَخْلَاقَ السَّيِّئَةَ حَيَاتٌ وَعَقَارٌ لَدَاغَةٌ، فَلَوْ نَبَّهْنَا مَنِّيَّةً عَلَى أَنْ تَحْتِ ثَوْبِنَا عَقْرَبًا لَتَقَلَّدْنَا مِنْهُ مَنَّةً وَفَرَحْنَا بِهِ وَاشْتَغَلْنَا بِإِزَالَةِ الْعَقْرَبِ وَإِبْعَادِهَا وَقَتْلِهَا، وَإِنَّمَا نَكَايَتُهَا عَلَى الْبَدَنِ وَيَدُومُ أَلْمُهَا يَوْمًا فَمَا دُونَهُ وَنَكَايَةُ الْأَخْلَاقِ الرَّدِيئَةِ عَلَى صَبْنِ الْقَلْبِ أَخْشَى أَنْ تَدُومَ بَعْدَ الْمَوْتِ أَبَدًا وَأَلْفًا مِنَ السَّنِينَ ....

الطريق الثالث: أَنْ يَسْتَفِيدَ مَعْرِفَةَ عُيُوبِ نَفْسِهِ مِنَ أَلْسِنَةِ أَعْدَائِهِ فَإِنَّ عَيْنَ السُّخْطِ تُبْذِرُ الْمَسَاوِيَا، وَلَعَلَّ انْتِفَاعَ الْإِنْسَانِ بِعَدُوِّ مَشَاحِنَ يَذْكُرُهُ عُيُوبُهُ أَكْثَرُ مِنَ الْإِتِّفَاعِ بِصَدِيقِي مُدَاهِنٍ يُثْنِي عَلَيْهِ وَيَسْتَحْمِي وَيُخْطِي عَنْهُ عُيُوبُهُ. إِلَّا أَنَّ الظَّنَّ مَجْبُولٌ عَلَى تَكْدِيبِ الْعَدُوِّ وَحَلِّ مَا يَقُولُهُ عَلَى الْحَسَنِ، وَلَكِنَّ الْبَصِيرَ لَا يَخْلُو عَنِ الْإِتِّفَاعِ بِقَوْلِ أَعْدَائِهِ فَإِنَّ مَسَاوِيَةَ لَا بُدَّ وَأَنْ تَنْتَشِرَ عَلَى أَلْسِنَتِهِمْ.

الطريق الرابع: أَنْ يُخَالِطَ النَّاسَ فَكُلُّ مَا رَأَاهُ مَذْمُومًا فَيُنَا بَيْنَ الْخَلْقِ فَلْيَتَلَابَبْ نَفْسُهُ بِهِ وَيَنْسُبْهَا إِلَيْهِ فَإِنَّ التُّؤَمَةَ مِنَ الْبُؤْسِ مِنَ عُيُوبِ غَيْرِهِ عُيُوبٌ لِنَفْسِهِ وَيَعْلَمُ أَنَّ الظَّبَّاعَ مُتَقَارِبَةً فِي اتِّبَاعِ الْهَوَى فَمَا يَصِفُ بِهِ وَاحِدٌ مِنَ الْأَقْرَانِ لَا يَنْفَكُ الْقَرْنِ الْآخَرُ عَنْ أَضْلِهِ أَوْ عَنْ أَغْلَمِهِ مِنْهُ أَوْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ فَلَيْتَفَقِدَ نَفْسَهُ وَيَطْهَرَهَا مِنْ كُلِّ مَا يَذَمُّهُ مَنْ غَيْرِهِ، وَنَاجِيكَ بِهَذَا تَأْدِيبًا، فَلَوْ تَرَكَ النَّاسَ كُلَّهُمْ مَا يَكُونُ هَوْنُهُ مِنْ غَيْرِهِمْ لَا اسْتَفْنَوْا عَنِ الْمَوْذُوبِ.

احياء علوم الدين ج ٣ ص ٦٣ بيان الطريق الذي تعرف به الإنسان عُيُوبَ نَفْسِهِ.

(١) مظاهر حق ج ٨ باب الرلق والحياء وحسن الخلق.

(يَا مُعَاذًا! أَخْسِنَ خُلُقَكَ لِلنَّاسِ) ..... قَالَ السَّيُوطِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ: تَحْسِينُ خُلُقِهِ أَنْ يَظْهَرَ ← ← ← ←

خلاصه :

د غوندې تقرير خلاصه دا رااووته چې بد اخلاقي ډير بدترين صفت دی ، په اسلامي شريعت کې د بد اخلاقي سختې سزاگانې او نقصانات ذکر شوي .
 بد اخلاقه انسان د الله ﷻ ، رسول الله ﷺ ، او ټولو خلقو بدي شي . په مخلوقاتو کې هيڅوک دده سره ملگرتيا نه خوښوي .

دُعا

الله تعالی دې مونږ ټول د بد اخلاقي او نورو خرابو صفتونو نه اوساتي .
 او رب کائنات دې په مونږ کې خوش اخلاقي او نور ښائسته صفات پيدا کړي .

آمِنْ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ .

وَأَخِرُ دَعْوَاكَ أَيْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

← ← ← ← لَمَنْ يَجَالِسُهُ أَوْ وَرَدَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ وَالْجَلْمُ وَالْإِشْقَاقُ . وَالصَّبْرُ عَلَى التَّعْلِيمِ . وَالْوَدْعَةُ إِلَى الصَّبْرِ وَالْكَبِيرِ . وَالْمَرَادُ بِالنَّاسِ مَنْ يَسْتَجِزِي ذَلِكَ . فَأَمَّا أَهْلُ الْكُفْرِ وَالْإِضْرَارِ عَلَى الْكِبَائِرِ وَالْتِمَادِي عَلَى الْقَلَمِ فَلَمْ يُؤْمَرْ بِتَخْيِيلِ الْخُلُقِ لَهُمْ . بَلْ يُؤْمَرُ بِأَنْ يُغْلِظَ عَلَيْهِمْ . قُلْتُ : قَدْ يُقَالُ : إِنَّ الرِّفْقَ مِنْ جُنَّةِ حُسْنِ الْخُلُقِ . فَيُنْكَرُ أَنْ يُعْمَرَ جَمْعُ الْخُلُقِ . قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : (أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالنَّوْعِلَةِ الْحَسَنَةِ) [العمل ١٢٥]
 الآله . مرقاة المفاتيح ج ٨ ص ٣١٨٣ لي بشرح حديث ٥٠٩٥ .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ وَاحْفَظْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾

الشعراء آية ٢١٥ .

د نر می فضائل او فوائد

تالیف

أَبُو الشَّمْسِ مَوْلَانَا نُورُ الْهُدَى عَفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُ الْعُلُومِ فِيضُ الْقُرْآنِ أَخَا خَيْلِ كَالُولَى مُرْدَانِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
د نرهمى فضائل او فوائده

الْحَمْدُ لِلَّهِ وَكَفَى . وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى .

أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ :

﴿ فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ لَئِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُوا أَمْرَهُ وَتَعَذَّبُوا عَنْهُ يَسْتَفْضِلْ لَهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَأَوْسِرْ لَهُمْ فِي أَمْرِهِمْ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴾ (١) .

وَقَالَ تَعَالَى : ﴿ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ (٢) .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ . (٣)

وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ : يَسِّرُوا وَلَا تَعْسِرُوا ، وَسَكِّنُوا وَلَا تُنْفِرُوا . (٤)

(١) آل عمران آية ١٥٩ .

(٢) الشعراء آية ٢١٥ .

(٣) صحيح البخاري كتاب استنباط السنن والاعتقادين والمعادين وقيل لهم باب إذا عرض الذمي وعنده يسب النبي صلى الله عليه وسلم ولم يصرح بخبره : أنباء عليه رقم الحديث ٩٩٢٧ ، سنن ابن ماجه باب الرلق رقم الحديث ٣٢٨٩ ، مشكاة المصابيح باب السلام الفصل الاول رقم الحديث ١١٩٣٨ (١١) ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٦٦٤ (١) الترغيب في الرلق والأناة والحلم ، كنز العمال رقم الحديث ٥٣٦٦ .

(٤) صحيح البخاري كتاب الأدب باب قول النبي صلى الله عليه وسلم : يَسِّرُوا وَلَا تَعْسِرُوا رقم الحديث ٦١٢٥ ، صحيح مسلم كتاب الجهاد والسير باب في الأمر بالتيسير وتزول التفسير رقم الحديث ٨ (١٧٣٤) ، الأدب المفرد مخرجا ، باب النكاح رقم الحديث ٣٧٣ ، مسند احمد رقم الحديث ١٢٣٣٣ ، ورم الحديث ١٣١٧٥ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ٢١٣ ، كنز العمال رقم الحديث ٥٣٢٩ ، مسند أبي داود الطيالسي رقم الحديث ٢١٩٩ .

وفي رواية : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ ، وَيُغْضِي عَلَى الرِّفْقِ مَا لَا يُغْضِي عَلَى الْعُنْفِ . وَمَا لَا يُغْضِي عَلَى مَا سِوَاهُ . صحيح مسلم كتاب البر والصلة والآداب باب فضل الرقيق رقم الحديث ٧٧ (٢٥٩٣) ، الأدب المفرد مخرجا رقم الحديث ٣٧٢ باب ما يعطى العبد على الرقيق ، ← ← ← ← ←

تمهیدی خبره

عزت مندو مسلمانانو ورونو ! په قرآن کریم او احادیثو مبارکه و کې چې کوم ښه صفتونه ذکر شوي په هغې کې یو ښه صفت " نرمی " هم ده ، نرمي د خوش اخلاقي نتیجه ده ، اسلام مسلمانانو ته د نرمۍ حکم کړی ، او ددې یې ډیر فضائل و فوائد بیان کړي . (۱)

د نرمۍ تعریف

نرمۍ ته په عربي کې " رِفْق " وايي . (۲)

← ← مشکوۃ المصابیح باب الرفق والحياء وحسن الخلق الفصل الاول رقم الحديث ۵۰۶۸ (۱) ، مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۹۰۲ ، سنن ابی داؤد باب فی الرفق رقم الحديث ۴۸۰۷ ، سنن ابن ماجه باب الرفق رقم الحديث ۳۶۸۸ ، السنن الکبری للنسائي رقم الحديث ۷۶۵۵ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۵۴۹ ، المعجم الاوسط رقم الحديث ۳۶۸۲ ، مصنف ابن ابی شيبه رقم الحديث ۲۵۳۱۳ ، سنن الدارمي رقم الحديث ۲۸۳۵ ، شعب الايمان رقم الحديث ۸۰۵۷ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۲۶۳۹ باب ماجاء فی الرفق ، کنز العمال رقم الحديث ۵۳۳۲ .

(۱) أوصى الإسلام بالرفق وحث عليه، واعتبر المحروم منه محروم من خير كثير، وذلك لأن الرفق في الأمور من شأنه أن يصلح ويعطي أفضل النتائج وأجود الثمرات، بخلاف العنف فمن شأنه أن يفسد ويعطي نتائج سيئة. الأخلاق الإسلامية لعبد الرحمن الميداني ۳۲۷/۲ ، موسوعة الأخلاق الإسلامية ج ۱ ص ۲۵۳ الترغيب والحث على الرفق في القرآن والسنة

(۲) الرِّفْقُ لَفْعٌ: أَصْلُ الْمَادَّةِ يَدُلُّ عَلَى مُوَافَقَةٍ وَمُقَارَبَةٍ بِلَا عُنْفٍ. يَقُولُ ابْنُ قَارِسٍ: الرِّاءُ وَالْقَاءُ وَالْقَانُ أَصْلٌ وَاحِدٌ يَدُلُّ عَلَى مُوَافَقَةٍ وَمُقَارَبَةٍ بِلَا عُنْفٍ، فَالرِّفْقُ خِلَافُ الْعُنْفِ. وَفِي الْحَدِيثِ « إِنَّ اللَّهَ - جَلَّ ثَنَاؤُهُ - يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ » هَذَا هُوَ الْأَصْلُ، ثُمَّ يُشْتَقُّ مِنْهُ كُلُّ شَيْءٍ يَدْعُو إِلَى رَاحَةٍ وَمُوَافَقَةٍ. يُقَالُ: رَفَقَ بِالْأَمْرِ، وَلَهُ وَعَلَيْهِ يَرْفُقُ رِفْقًا، وَرَفَقَ يَرْفُقُ، وَرَفَقَ (الرَّجُلُ): كَلَفَ، وَرَفَقَ بِالرَّجُلِ وَأَرْفَقَ بِعَفَى، وَكَذَلِكَ تَرَفَّقَ بِهِ، وَيُقَالُ: أَرْفَقْتُهُ: أَنِّي نَفَقْتُهُ، وَأَوْلَاهُ رَافِقَةً أَيْ رِفْقًا، وَهُوَ بِهِ رَفِيقٌ: لَطِيفٌ. وَيَقُولُ اللَّيْثُ: الرِّفْقُ: لِينُ الْحَائِبِ، وَكَفَافَةُ الْفِعْلِ، وَصَاحِبُهُ رَفِيقٌ، وَقَدْ رَفَقَ يَرْفُقُ، وَإِذَا أَمَرْتَ قُلْتَ: رِفْقًا، وَمَعْنَاهُ: أَرْفُقْ رِفْقًا. نضرة النعيم ج ۶ ص ۲۱۵۷ الرفق.

په لسان العرب کې ذکر دي : الرِّفْقُ: ضِدُّ الْعُنْفِ. رَفَقَ بِالْأَمْرِ وَلَهُ وَعَلَيْهِ يَرْفُقُ رِفْقًا وَرَفَقَ يَرْفُقُ وَرَفَقَ: كَلَفَ. وَرَفَقَ بِالرَّجُلِ وَأَرْفَقَهُ بِعَفَى. وَكَذَلِكَ تَرَفَّقَ بِهِ. لسان العرب لابن منظور الاثيري ج ۱۰ ص ۱۱۸ فصل الرءاء

ددې اصطلاحی تعریف علماؤ داسې کړی:

هُوَ لِيْنُ الْجَانِبِ بِالْقَوْلِ وَالْفِعْلِ، وَالْأَخْذُ بِالْأَسْهَلِ. وَهُوَ هَذَا الْعُنْفُ. (۱)

په خبرو او کارونو کې نرمنی کول، په آسانۍ باندې عمل کول. او دا نرمنی ضد سختۍ ده.

ملا علي قاري رَحِمَهُ اللهُ په مِرْقَاة کې ذکر کړي: نرمنی ضد د سختۍ ده، ددې معنی ده: د ملګرو سره مهرباني او نرم خوی کول، هر کار په نرمه، بنائسته او آسانې طریقې سره کول. (۲)

نبي عليه السلام ته د نرمنۍ حکم

۱. اللّٰهُ رَبُّ الْعِزَّة نَبِي عَلَيْهِ السَّلَام ته فرمايي:

﴿ وَاحْفَظْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾. (۳)

ترجمه: (ای پیغمبره!) ته خپلې متبې هغه مؤمنانو ته ښکته کړه کوم چې ستا تابعداري کوي.

امام بغوي رَحِمَهُ اللهُ په مَعَالِمُ التَّنْزِيل کې د ﴿ وَاحْفَظْ جَنَاحَكَ ﴾ مطلب دا بیانوي:

أَرْفَقَ بِهِمْ وَأَلَيْنَ جَانِبَكَ لَهُمْ. (۴)

(۱) فتح الباري شرح صحيح البخاري لابن حجر ج ۱۰ ص ۴۴۹ قَوْلُهُ تَابَ الرَّفَقِي فِي الْأَمْرِ كَلِمَةً. دليل القالعين، لابن علاء ۸۹/۳، لُصْرَةُ النِّعَم ج ۶ ص ۲۱۵۷ الرفق، موسوعة الاخلاق الاسلامية ج ۱ ص ۲۵۲، صلاح الامة ج ۱۰ ص ۱۴۷.

(۲) الرَّفَقُ: بِالْكَسْرِ هَذَا الْعُنْفُ، وَهُوَ الْمُدَارَاةُ مَعَ الرَّفَقَاءِ وَلِيْنُ الْجَانِبِ وَاللُّطْفُ فِي اخْذِ الْأَمْرِ بِأَحْسَنِ الْوُجُوهِ وَأَيْسَرَهَا. مرقاة المفاتيح ج ۸ ص ۳۱۷۰ فی تشریح حدیث ۵۰۶۷.

(۳) الشعراء آیه ۲۱۵.

(۴) معالم التنزيل فی تفسیر القرآن (تفسیر البغوي) ج ۶ ص ۲۰۷ سورة القصص فی تفسیر آیه ۳۲. طبع دار طيبة

قَوْلُهُ كَفَالًا: { وَاحْفَظْ جَنَاحَكَ } لِمَنِ اتَّبَعَكَ { لِلْمُؤْمِنِينَ } وَأَرْفَقَ بِهِمْ، وَالْجَنَاحَانِ لِابْنِ آدَمَ جَانِبَانَهُ. معالم التنزيل فی تفسیر القرآن (تفسیر البغوي) ج ۴ ص ۳۹۳ سورة الحجر فی تفسیر آیه ۸۸.

{ وَاحْفَظْ لَهُمَا جَنَاحَ الدَّلِيِّ } أَيْ: أَلَيْنَ جَانِبَيْكَ لَهُمَا وَاحْفَظْ. معالم التنزيل فی تفسیر القرآن (تفسیر البغوي) ج ۵ ص ۸۶ سورة الاسراء فی تفسیر آیه ۲۴. تفسیر جلالین ص ۳۴۴، و ص ۴۹۲.

يعني د دوی سره مهرباني او نرمي کوه .

۲ . د نبي عليه السلام اخلاق چونکه ډير نرم وو نو الله ﷻ د احسان په طور ورته نرمایي :

﴿ فِيمَا رَحِمَهُ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴾ (۱)

ترجمه : (اې پيغمبره !) پس ته د الله تعالی په مهرباني سره دوی ته نرم شوی ، او که چيرته ته سخت خوښه (او) د سخت زړه واله وی نو دوی (ټول خلق) به ستا د خواږو شانه پاشيدلي (او تختيدلي) وو ، پس ته دوی ته معافي اوکړه ، د دوی د پاره بښنه او غواړه ، او د دوی سره په (آهه) معامله کې مشوره کوه ، بيا چې کله ته (د يو کار يا د يوې خبرې) پخه اراده اوکړی نو په الله ﷻ باندې توکل کوه ، بيشکه الله تعالی توکل کوونکي خلق خوښوي .

الله ﷻ حضرت موسیٰ ﷺ او هارون ﷺ ته هم د نرمي حکم کړې ؤ

کله چې الله ﷻ حضرت موسیٰ ﷺ او حضرت هارون ﷺ دواړو لره فرعون ته لپېل نو هم د نرمي حکم يې ورته کړې ؤ ، په قرآن کریم کې ددې بيان داسې شوی :

﴿ اِذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ۖ فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ﴾ (۲)

ترجمه : تاسو دواړه فرعون ته ورشئ ، بيشکه هغه د حد نه تجاوز (سرکشي) کړی ، پس تاسو هغه ته نرمه خبره اوکړئ ، کيدې شي چې هغه نصيحت قبول کړي ، او يا (زما د گرفت نه) اوویريږي .

بل ته د دين دعوت ور کولو په وخت نرمي په کار ده

فرعون اگر چې د خدائي دعوه کړې وه ، ظلم يې د حد نه تير شوې و ، د خپل ځان د حفاظت په خاطر يې د بني اسرائيلو زرگونه ماشومان وژلي وو ، او الله ﷻ ته دا بنده معلومه وه چې فرعون د خپلې سرکشي نه نه اوري خو چې بيا هم الله تعالی حضرت موسى ﷺ او حضرت هارون ﷺ هغه ته د دعوت د پاره ورليږل نو خصوصي هدايت يې ورته اوکړو چې ”نر مه خبره ورته اوکړئ“ .

دا حُڪم ڇڏي حق طرف ته دعوت ورکوونڪي ڊپاڙهه ڊا اصول ڊي ڇڏي ڊا به مخالف جانب سره نرمي خبري کوي ، ڊڊي ڊپاڙهه ڇڏي هغه ته دغور او فڪر کولو موقع ملاو شي .
نو فرعون اگر ڇڏي ايمان نه راوڙو خو بيا هم الله تعالى خپل پيغمبران ڊڊي اصولو پابند جوڙول اغو بنستل .

د نن د وړ علماء دې په دې باندې سوچ او کړي چې دوی د اسلام خدمت کول صرف د یو وایي چې د خپل مینځي اختلافاتو په بنیاد په یو بل باندې تهمتونه او د کفر فتوی لېږوي. (۱)

د حضرت ابراهیم علیه السلام پلار بُت پرست ؤ خو بیا یې هم پلار ته په ډیرې نرمۍ او ادب سره دعوت ورکړو ، پلار ته یې د دعوت په وخت د هرې جملې په سر کې د ” یَا أَبَتِ “ لفظ راوړو ، چې دا پلار ته د ډیر ادب په وجه استعمالیږي ، او په هیڅ جمله کې یې د پلار سپکاوي ندې کړی. (۲)

إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرَّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ. (۱)

بیشکه الله تعالی نرمي کوونکی (مهربان) دی ، او په ټولو کارونو کې نرمي خوښوي .

الله ﷻ چې د چا سره محبت کوي نو هغه ته نرمي ورکړي

۱ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايې : ... إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا أَعْطَاهُ الرَّفْقَ ... (۱)

چې کله الله تعالی د یو بنده سره محبت کوي نو هغه ته نرمي ورکړي .

۲ . په یو حدیث کې ذکر دي .... وَأَحَبُّهَا إِلَيْهِ أَلْيَنُهَا وَأَرْفَقُهَا . (۲)

الله تعالی ته په زړونو کې هغه زړه محبوب دی چې نرم او رحم واله وي .

۳ . څوک چې د نورو مؤمنانو سره نرمي کوي نو دا علامه ددې ده چې الله تعالی دده

سره محبت کوي ، او دا د الله ﷻ سره محبت کوي .

الله رب العزت فرمايې : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِيَ اللَّهَ

بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ ۝ (۴)

(۱) صحيح البخاري كتاب استجابة المؤمنين والمؤمنات وقيل لهم باب إذا عزم المؤمن وعزمه يستحب النبي صلى الله عليه وسلم وأمره يرضخ. نحو قوله: أَلْيَنُهَا وَأَرْفَقُهَا. رقم الحديث ۶۹۲۷ ، سنن ابن ماجه باب الرلق رقم الحديث ۳۲۸۹ ، مشكاة المصابيح باب السلام الفصل الاول رقم الحديث ۴۶۳۸ (۱۱) ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۲۶۶۴ (۱) الترغيب في الرلق والأمانة والحلم ، كنز العمال رقم الحديث ۵۳۶۶ .

(۲) المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۲۲۷۲ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۲۶۴۳ وقال المهيبي: رواه الطبراني. وَرَجَّاهُ ثِقَاتٌ. كنز العمال رقم الحديث ۵۳۵۹ ، و رقم الحديث ۵۳۶۰ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۲۶۶۶ (۳) الترغيب في الرلق والأمانة والحكم .

(۳) عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ الْخَوَلَّانِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَرْفَعُهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى آيَةً مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ ، وَآيَةً مِنْكُمْ قُلُوبٌ عِبَادِهِ الصَّالِحِينَ ، وَأَحَبُّهَا إِلَيْهِ أَلْيَنُهَا وَأَرْفَقُهَا . العمل الصالح ج ۱ ص ۳۵۹ رقم الحديث ۱۰۲۹ ، كنز العمال رقم الحديث ۱۲۰۷ ، ورواه الطبراني في الكبير ، وحسنه الألباني في " صحيح الجامع " رقم الحديث ۲۱۵۹ ، صلاح الأمانة ج ۷ ص ۱۴۴ ، التفسير المظهر ج ۶ ص ۵۳۸ ، احياء علوم الدين ج ۳ ص ۱۵ .

(۴) المائدة آية ۵۴ .

ترجمه: اي مؤمنانو! څوک چې په تاسو کې د خپل دين نه واورې نو الله تعالى به ډير زر داسې يو قوم راولي (يعنې نور خلق به پيدا کړي) چې الله تعالى به د دوی سره محبت کوي، او دوی به د الله ﷻ سره محبت کوي، په مؤمنانو باندې به نرم وي، او په کافرانو باندې به سخت وي.

الله تعالى په نرمل باندې ډير څه ورکوي

د مسلم شريف حديث دی، رسول الله ﷺ حضرت عائشې رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته فرمايې:

يَا عَائِشَةُ إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ، وَيُعْطِي عَلَى الرِّفْقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى الْعُنْفِ، وَمَا لَا يُعْطِي عَلَى مَا سِوَاهُ. (۱)

اي عائشې! بيشكه الله تعالى نرمي کوونکی (مهربان) دی، نرمي خوښوي، او په نرمۍ باندې داسې ثوابونه او نعمتونه ورکوي چې هغه په سختۍ باندې نه ورکوي، او په نورو ښو صفتونو باندې يې هم نه ورکوي.

فائده: په دې حديث کې ذکر شو چې الله تعالى په نرمۍ باندې دومره ډير ثوابونه او نعمتونه ورکوي چې دا په بل هيڅ څيز نه ورکوي. (۲)

(۱) صحيح مسلم كتاب البر والصلة والآداب باب قَطْلُ الرِّفْقِ رقم الحديث ۷۷ (۲۵۹۳)، الادب المفرد مخرجاً رقم الحديث ۳۷۲ باب ما يُعْطَى الْعَبْدُ عَلَى الرِّفْقِ، مشكوة المصابيح باب الرفق والحياء وحسن الخلق الفصل الاول رقم الحديث ۵۰۶۸ (۱)، مسند احمد مخرجاً رقم الحديث ۹۰۲، سنن ابی داؤد باب فی الرفق رقم الحديث ۴۸۰۷، سنن ابن ماجه باب الرفق رقم الحديث ۳۶۸۸، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ۷۶۵۵، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۵۴۹، المعجم الاوسط رقم الحديث ۳۶۸۲، مصنف ابن ابی شيبه رقم الحديث ۲۵۳۱۳، سنن الدارمي رقم الحديث ۲۸۳۵، شعب الایمان رقم الحديث ۸۰۵۷، مجمع الزوائد رقم ۱۲۶۳۹ باب ما جاء فی الرفق، كنز العمال رقم الحديث ۵۳۳۲.

وفي رواية: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ الرِّفْقَ وَيَرْضَاهُ، وَيُعِينُ عَلَى مَا لَا يُعِينُ عَلَى الْعُنْفِ. المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۷۴۷۷، موطا مالك رقم الحديث ۳۷، مصنف عبدالرزاق الصنعاني رقم الحديث ۹۲۵۱، مصنف ابن ابی شيبه رقم الحديث ۲۵۳۱۰، مجمع الزوائد رقم الحديث ۵۲۹۹، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۲۶۶۸ (۵) الترغيب فی الرفق والائتلاف والحلم، كنز العمال رقم الحديث ۵۳۷۱.

(۲) ملا علي قاري رَحِمَهُ اللَّهُ په مرقاة کې ددې حديث بهترينه تشريح کړی: (إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ) أَي: لَطِيفٌ ← ←

هر عمل په نرمنۍ سره ښائسته كيږي او سختۍ سره عېب جن كيږي

د مسلم شريف حديث دى ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ الزَّفَقَ لَا يَكُونُ فِي شَيْءٍ إِلَّا زَالَهُ ، وَلَا يُنْزَعُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا هَالَهُ . (١)

بيشكه نرمني چې په كوم خيز كې وي هغه ښائسته كوي ، او د كوم خيز نه چې نرمني لرې كړې شي نو هغه عېب جن كوي .

ددې حديث نه معلومه شوه چې په نرمنۍ سره په هر خيز كې ښائست او كمال راځي ، او په سختۍ سره عېب او نقصان راځي .

چاته چې د نرمنۍ څه حصه ور كړې شوه نو هغه ته د دنيا او

آخرت خبر ور كړې شو

١ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ أُعْطِيَ حَقَّهُ مِنَ الزَّفَقِ فَقَدْ أُعْطِيَ حَقَّهُ مِنَ الْخَيْرِ ، وَمَنْ حُرِمَ حَقَّهُ مِنَ الزَّفَقِ فَقَدْ حُرِمَ حَقَّهُ مِنَ الْخَيْرِ . (٢)

← ← بعباده ، پريد بهم البشر ولا يريد بهم العسر ، فيسأموهم ولا يكلف فوق وسعهم ، أو يجب أن يوفق العباد بنفسهم بفضا كما بيته بقوله : (يجب الزفق) أي : يرضى به ويثني عليه (ويعطي على الزفي) أي : السؤبات والمآرب أو من الأغراض والتكاليف (ما لا يعطي على العنف) : بالضم في القاموس هي مملكة العين ضد الزفي (وما لا يعطي على ما سواه) أي : سوء الزفي ، وهو العنف ، فهي الكلام زيادة مبالغة وتأكيده للحكم ، والأظهر أن التقدير ما يوسى الزفي من الخصال الحسنه .... وإنما ذكر قوله وما لا يعطي على ما سواه بعد قوله : ما لا يعطي على العنف ، ليذكر على أن الزفي ألجج الأسباب كلها وألقفها بأشرفها . مرقاة المفاتيح ج ٨ ص ٣١٧٠ .

(١) صحيح مسلم كتاب البيزة والصلوة والآداب باب فضل الزفي رقم الحديث ٧٨ (٢٥٩٤) ، مشكوة المصابيح باب الرلق والحياء وحسن الخلق الفصل الاول رقم الحديث ٥٠٦٨ (١) ، شرح السنة للبهوي رقم الحديث ٣٢٩٣ ، كنز العمال رقم الحديث ٥٣٦١ ، صحيح الرغبة والرهب رقم الحديث ٢٦٦٥ (٢) الرغبة في الرلق والأمانة والحلم .

(٢) سنن الترمذي أبواب البيزة والصلوة باب ما جاء في الزفي رقم الحديث ٢٠١٣ وقال الترمذي : هذا حديث حسن صحيح ، الادب المفرد مخرجا باب الرلق رقم ٣٦٣ ، الادب الكوري للبيهقي رقم ١٥٥ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم ٢٠٧٩٨ ، شعب الایمان رقم ٧٦٣٧ ، مجمع الزوائد رقم ١٣٣٩٦ ، صحيح الرغبة والرهب رقم ٢٦٦٧ (٣) الرغبة في الرلق .

چاته چې د نر می څه حصه ورکړې شوه نو ده ته د لوي خبر نه حصه ورکړې شوه ، او څوک چې د نر می نه محروم شو نو هغه د لوي خبر نه محروم شو .

٢ . په مشکوة شريف کې دا حديث داسې ذکر دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :
 مَنْ أُعْطِيَ حَقَّهُ مِنَ الزَّفَقِ أُعْطِيَ حَقَّهُ مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ، وَمَنْ حُرِمَ حَقَّهُ مِنَ الزَّفَقِ حُرِمَ حَقَّهُ مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ . (١)

چاته چې د نر می نه خپله حصه ورکړې شوه نو ده ته د دُنیا او آخرت د خبر نه خپله حصه ورکړې شوه ، او څوک چې د خپلې حصې د نر می نه محروم شو نو هغه د دُنیا او آخرت د خپلې حصې د خبر نه محروم شو .

کوم کورواله ته چې الله ﷻ د خبر اراده او کړي نو هغوی ته نر می ورکړي

١ . نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمايي :

إِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِأَهْلِ بَيْتٍ خَيْرًا أَدْخَلَ عَلَيْهِمُ الزَّفَقَ . (٢)

چې کله الله تعالی یو کورواله ته د خبر اراده او کړي نو هغوی ته نر می ورکړي .

٢ . په یو حديث کې راځي ، رسول الله ﷺ حضرت عائشې رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته او فرمايل

يَا عَائِشَةُ ! أُرَفِّقِي فَإِنَّ اللَّهَ إِذَا أَرَادَ بِأَهْلِ بَيْتٍ خَيْرًا دَلَّهُمْ عَلَى بَابِ الزَّفَقِ . (٣)

اې عائشې ! ته نر می کوه ، ځکه الله تعالی چې کله یو کورواله ته د خبر اراده او کړي نو

په هغوی باندې د نر می دروازي پرانيزي (يعنی هغوی ته نر می ورکړي) .

(١) مشکوة المصابيح باب الزَّفَقِ وَالْعَيَاءِ وَخَسَنِ الْغُلُقِي الْفَضْلِ الثَّالِي رَقْمُ الْحَدِيثِ ٥٠٧٦ (٩) ، شرح السنّة للبهوي

رَقْمُ الْحَدِيثِ ٣٣٩١ ، كنز العمال رَقْمُ الْحَدِيثِ ٥٢٠٨ ، مسند احمد رَقْمُ الْحَدِيثِ ٢٥٢٥٩ ، صحيح الترمذ والتهريب

رَقْمُ الْحَدِيثِ ٢٥٢٣ (٧) ، حلية الاولياء وطلقات الاصفياء ج ٩ ص ١٥٩ .

(٢) مسند احمد رَقْمُ الْحَدِيثِ ٢٣٣٢٧ ، مجمع الزوائد رَقْمُ الْحَدِيثِ ١٢٦٣٩ ، كنز العمال رَقْمُ الْحَدِيثِ ٥٢٥٠ ، رَقْمُ الْحَدِيثِ ٥٢٥٦ ، شعب الایمان رَقْمُ الْحَدِيثِ ٦١٢٠ ، رَقْمُ الْحَدِيثِ ٧٣٢٦ ، الترمذ والتهريب للرواه السنّة رَقْمُ الْحَدِيثِ ١١٩٨ .

(٣) مسند احمد رَقْمُ الْحَدِيثِ ٢٣٧٣٣ ، مجمع الزوائد رَقْمُ الْحَدِيثِ ١٢٦٣٨ ، صحيح الترمذ والتهريب رَقْمُ الْحَدِيثِ ٢٦٦٩ (٦) الترمذ في الرلق والالاة والحلم ، كنز العمال رَقْمُ الْحَدِيثِ ٥٢٢٥ ، احياء علوم الدين ج ٣ ص ١٨٥ .

الله تعالیٰ چې کوم کورواله ته نرمي ورکړي نو هغوی ته په دې نفع رسوي

۱. د مشکوة شریف حدیث دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

لَا يُرِيدُ اللَّهُ بِأَهْلِ بَيْتٍ رِفْقًا إِلَّا لِنَفْعِهِمْ وَلَا يَخْرِمُهُمْ إِلَّا لَصَرِّهِمْ. (۱)

کوم کورواله د پاره چې الله ﷻ نرمي خوښه کړي نو دوی ته په دې باندې نفع (فائده) رسوي، او کوم کورواله چې د دې نرمۍ نه محروم کړي نو هغوی ته په دې باندې ضرر رسوي

۲. همدا مضمون په یو بل حدیث کې هم ذکر شوی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

مَا أُعْطِيَ أَهْلُ بَيْتِ الرَّفَقِ إِلَّا لِنَفْعِهِمْ. (۲)

کوم کورواله ته چې نرمي ورکړې شوې ده نو ضرور هغوی ته یې فائده رسولې ده.

څوک چې د نرمۍ نه محروم شو نو هغه د هر څېر نه محروم شو

د مسلم شریف حدیث دی، نبي کریم صلی الله علیه وسلم فرمایي:

مَنْ يُحْرِمِ الرَّفَقَ يُحْرِمِ الْخَيْرَ. (۳)

(۱) رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ فِي شُعَبِ الْإِيمَانِ، مشکوة المصابيح مشکوة المصابيح بَابُ الرَّفَقِ وَالْحَيَاءِ وَخُسْنِ الْخُلُقِ الْقُصْلُ الثَّلَاثُ رَقْمُ الْحَدِيثِ ۵۱۰۳ (۳۶)، المعجم الاوسط رَقْمُ الْحَدِيثِ ۵۲۲۱.

(۲) صحيح الترغيب والترهيب رَقْمُ الْحَدِيثِ ۲۶۷۱ (۸) كتاب الادب وغيره الترغيب في الرفق والالاء والحلم، وقال المنذري: رواه الطبراني بإسناد جيد، مجمع الزوائد بَابُ مَا جَاءَ فِي الرَّفَقِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الرَّفَقِ رَقْمُ الْحَدِيثِ ۱۲۶۵۴ وقال الهيثمي: رَوَاهُ الْطَبْرَانِيُّ، وَرَجَالُهُ رَجَالُ الصَّحِيحِ. كنز العمال رَقْمُ الْحَدِيثِ ۲۵۸۵۹. وفي رواية: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا رَزَقَ أَهْلُ بَيْتِ الرَّفَقِ إِلَّا لِنَفْعِهِمْ وَلَا صُرِفَ عَنْهُمْ إِلَّا صَرُّهُمْ. شعب الایمان رَقْمُ الْحَدِيثِ ۶۱۳۸، كنز العمال رَقْمُ الْحَدِيثِ ۵۴۵۸.

(۳) صحيح مسلم كتاب البرّة والصلوة والآداب بَابُ قَطْلِ الرَّفَقِ رَقْمُ الْحَدِيثِ ۲۵۹۲ (۷۴)، ورَقْمُ الْحَدِيثِ ۲۵۹۲ (۷۵) صحيح مسلم كتاب البرّة والصلوة والآداب بَابُ قَطْلِ الرَّفَقِ رَقْمُ الْحَدِيثِ ۲۵۹۲ (۷۴)، ورَقْمُ الْحَدِيثِ ۱۹۲۰۸، ورَقْمُ الْحَدِيثِ ۱۹۲۵۲، سنن ابن ماجه بَابُ الرَّفَقِ رَقْمُ الْحَدِيثِ ۳۶۸۷، الادب المفرد مغرجا بَابُ الرَّفَقِ رَقْمُ الْحَدِيثِ ۴۶۳، مشکاة المصابيح بَابُ الرَّفَقِ وَالْحَيَاءِ وَخُسْنِ الْخُلُقِ الْقُصْلُ الْاَوَّلُ رَقْمُ الْحَدِيثِ ۵۰۶۹ (۲)، صحيح ابن حبان رَقْمُ الْحَدِيثِ ۵۴۸، المعجم الكبير للطبراني رَقْمُ الْحَدِيثِ ۲۴۳۹، صحيح الترغيب والترهيب رَقْمُ الْحَدِيثِ ۲۶۶۶ (۳)، الادب للبيهقي رَقْمُ الْحَدِيثِ ۱۴۳، السنن الكبرى للبيهقي رَقْمُ الْحَدِيثِ ۲۰۷۹۵، شعب الایمان رَقْمُ الْحَدِيثِ ۸۰۵۸، مجمع الزوائد رَقْمُ الْحَدِيثِ ۱۲۶۴۳.

څوک چې د نرمۍ نه محروم شو نو هغه د (هر) خبر نه محروم شو .

په مصنف ابن ابی شیبہ او ابوداؤد شریف کې د حدیث په آخر کې ورسره صراحه د
"کَلَهُ" لفظ هم شته .

رسول الله ﷺ فرمایي : مَنْ يُحْزِمِ الرِّفْقَ يُحْزِمِ الْخَيْرَ كُلَّهُ . (۱)

څوک چې د نرمۍ نه محروم شو نو هغه د ټولو څېرو نه محروم شو .

په نرم ځویه کس باندې د جهنم اور حرام دی

۱ . د مشکوة شریف حدیث دی ، رسول الله ﷺ (صحابه کرامو) ته او فرمایي :

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَنْ يَحْزُمُ عَلَى النَّارِ وَبِمَنْ تَحْزُمُ النَّارُ عَلَيْهِ ؟ عَلَى كُلِّ هَذَيْنِ لَتَيْنِ قَرِيبٍ سَهْلٍ . (۲)

آیا زه تاسو ته د هغه کس په باره کې خبر درکړم چې هغه د جهنم په اور باندې حرام دی ،
او د جهنم اور په هغه باندې حرام دی ؟ (نو واورئ) دا هغه کس دی چې نرم مزاج ، نرم
ځوږي ، خلقو ته نژدې ، او آساني غوره کوونکی وي .

۲ . په یو بل حدیث کې راځي ، رسول الله ﷺ فرمایي :

مَنْ كَانَ هَيْئًا لَيْنًا قَرِيبًا حَزَمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ . (۳)

(۱) مصنف ابن ابی شیبہ کتاب الأدب مَا ذَكَرَ فِي الرِّفْقِ وَالتَّوَدُّعِ رقم الحديث ۲۵۳۰۳ ، سنن ابی داؤد کتاب الأدب
بَابُ فِي الرِّفْقِ رقم الحديث ۳۸۰۹ ، المعجم الكبير للطبرانی رقم الحديث ۲۴۵۴ ، كنز العمال رقم الحديث ۵۳۶۹ .

(۲) مشکوة المصابيح بَابُ الرِّفْقِ وَالْحَيَاءِ وَخُسْنِ الْخُلُقِ الْفصل الثاني رقم الحديث ۵۰۸۴ (۱۷) ، صحيح الترمذي
والترهيب رقم الحديث ۱۷۴۳ (۳) الترمذي في السماع في البيع والشراء ، سنن الترمذي رقم الحديث ۲۴۸۸ ، صحيح ابن
حبان رقم الحديث ۳۷۰ ، المعجم الاوسط رقم الحديث ۸۳۷ ، شرح السنة للبهقي رقم الحديث ۳۵۰۵ ، كنز العمال رقم
الحديث ۵۱۶۲ ، و رقم الحديث ۵۲۲۱ .

(۳) المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ۳۳۵ ، وقال الحاکم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى هَوَاطِ مُسْلِمٍ ، وَلَمْ
يُنْتَهَ جَاهُ . ورواه الذهبي . شعب الايمان رقم الحديث ۷۷۶۹ ، و رقم الحديث ۷۷۷۰ ، الآداب للبيهقي رقم الحديث ۱۶۰ ،
صحيح الترمذي والترهيب رقم الحديث ۱۷۴۵ (۴) الترمذي في السماع في البيع والشراء ، كنز العمال رقم الحديث ۵۲۴۰ .

څوک چې نرم مزاج ، نرم ځوی ، او خلقو ته نژدې وي نو الله تعالی داسې کس د جهنم په اور باندې حراموي .

د آساني او نرمي حکم

۱ . د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :

يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا، وَسَكِّنُوا وَلَا تُنْفِرُوا. (۱)

تاسو آساني کوئ ، سختي مه کوئ ، خلق (په زيري ورکولو سره) مطمئن کوئ ، او مه يې متنفّر کوئ . (۲)

۲ . په مسلم شريف او ابوداؤد شريف کې دا حديث ذکر دی ، چې کله به رسول الله ﷺ په صحابه کرامو رڼه کړي یو کس چيرته د څه (حکومتي) کار پسې لېږل نو ورته فرمايل به یی :

بَسِّرُوا وَلَا تُنْفِرُوا، وَيَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا. (۳)

تاسو خلقو ته زېرې ورکوئ او مه يې متنفّر کوئ ، تاسو په خلقو آساني کوئ او سختي پرې مه کوئ .

(۱) صحيح البخاري كتاب الأدب باب قول النبي ﷺ: يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا رقم الحديث ۶۱۲۵ ، صحيح مسلم كتاب الجهاد والسير باب في الأمر بالتيسير وتزكيت النفوس رقم الحديث ۸ (۱۷۳۴) ، الأدب المفرد منرجعاً باب النكين رقم الحديث ۴۷۳ ، مسند احمد رقم الحديث ۱۲۳۳۳ ، و رقم الحديث ۱۳۱۷۵ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ۲۱۲ ، كنز العمال رقم الحديث ۵۳۲۹ ، مسند ابی داؤد الطيالسي رقم الحديث ۲۱۹۹ .

(۲) (وَسَكِّنُوا) أَمْوَالُ التَّسْكِينِ، أَيْ سَكَّنُوهُمْ بِالْبَشَارَةِ، أَوِ الطَّاعَةِ . مرآة ج ۶ ص ۲۴۲۱ حديث ۳۷۲۳ .

(۳) عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا بَعَثَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِهِ فِي بَعْضِ أَمْرٍ .

قَالَ: بِسِّرُوا وَلَا تُنْفِرُوا، وَيَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا . صحيح مسلم كتاب الجهاد والسير باب في الأمر بالتيسير وتزكيت النفوس رقم الحديث ۶ (۱۷۳۲) ، سنن ابی داؤد كتاب الأدب باب في تزكيت النفوس رقم الحديث ۴۸۳۵ ، مشكوة المصابيح باب ما على الأولاد من التيسير الفصل الاول رقم الحديث ۳۷۲۲ (۱) ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ۲۴۷۵ ، كنز العمال رقم الحديث ۱۸۱۲۷ ، مسند احمد رقم الحديث ۱۹۵۷۲ .

د هدایت تشریح: ملا علي قاري رَحِمَهُ اللهُ پِه مرقاة کې ددې حدیث تشریح داسې کړې:
(بَشِّرُوا): تاسو خلقو ته په عبادت او نیکو کارونو باندې د اجر و ثواب زیرې ورکړئ.
(وَلَا تُنْفِرُوا): او د خلقو په یروړلو کې دومره مبالغه مه کوئ چې د گناهونو په وجه د الله تَعَالَى د رحمت نه ناامیده شي.

(وَيَسِّرُوا): او تاسو هغوی ته کارونه آسانوئ (زکوة یا نور واجبي حقوق ورنه په نرْمی سره اخلئ).

(وَلَا تُعْسِرُوا): او په هغوی باندې کارونه مه سختوئ. (یعنی په هغوی باندې چې خومره زکوة واجب وي دهغې نه زیات یا بهترین ورنه مه اخلئ. یا د هغوی د پټو حالاتو تجسس مه کوئ). (۱)

د نرْمی په وجه د جنت مستحق کیدل

په مسنم شریف کې د نبی علیه السلام اوږده خطبه ذکرده، په هغې کې پیغمبر ﷺ دا هم فرمایلي:

(۱) (بَشِّرُوا): أَيُّ النَّاسِ بِالأَجْرِ وَالْمُتُوبَاتِ عَلَى الطَّاعَاتِ وَفِعْلِ الْخَيْرَاتِ، وَالْخَطَابُ لَهُ وَلَا تَتَّبِعُوهُ، أَوْ جَنَحٌ لِإِقَادَةِ التَّغْيِيمِ دُونَ تَخْصِيصِهِ. (وَلَا تُنْفِرُوا) تَشْرِيفُ الْقَامِ التَّكْسُورَةُ، أَيْ لَا تُخَوِّفُهُمْ بِالْمُبَالَغَةِ فِي الْإِذَارِهِمْ حَتَّى تَجْعَلُوهُمْ قَائِلِينَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ بِذُنُوبِهِمْ وَ... هُمْ. أَوْ بَشِّرُوهُمْ عَلَى الطَّاعَةِ بِحُصُولِ الْفَتَائِمِ وَغَيْرِهَا فِي الْبِلَادِ. وَلَا تُنْفِرُوهُمْ بِالْقَلَمِ وَالْعِلَاقَةِ عَنِ الْإِلْقَادِ. وَبِذَلِكَ دَعَاؤُهُ مِنَ الْوَجْهَيْنِ فِي الْجِهَتَيْنِ الْمُقَابِلَتَيْنِ فَهَرَبَتِ الْمُنَاسِبَةُ بَيْنَ الْجَنَّتَيْنِ الْمُتَعَاظِفَتَيْنِ. وَقَالَ الظَّيْفِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: هُوَ مِنْ بَابِ الْمُقَابَلَةِ الْمُعْتَوِيَّةِ، إِذَا الْحَقِيقَةُ أَنَّ يُقَالَ: "بَشِّرُوا وَلَا تُنْفِرُوا، وَاسْتَأْذِنُوا وَلَا تُنْفِرُوا" فَجَمَعَ بَيْنَهُمَا بَيْعَةُ الْبِشَارَةِ وَالنَّذَارَةِ وَالْإِسْمَاعِلِيُّ وَالْمُتَنَفِّذُ ه. وَفِيهِ أَنَّ الْإِذَارَ مَظْلُومٌ، أَيْضًا، لِقَوْلِهِ تَعَالَى: {وَأَلْدِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ} [الاسم ٥١]. وَقَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: {وَلْيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ} [العنكب ١٢٢]. وَلِأَنَّ أَمْرَ السِّيَاسَةِ وَالْحُكُومَةِ لَا يَتِمُّ بِدُونِ الْإِذَارِ مَعَ مُجَرَّدِ الْبِشَارَةِ.

(وَيَسِّرُوا): أَيْ سَهِّلُوا عَلَيْهِمُ الْأُمُورَ مِنْ أَخْذِ الرَّاكَةِ بِاللُّطْفِ بِهِمْ. (وَلَا تُعْسِرُوا): أَيْ بِالسُّعُوبَةِ عَلَيْهِمْ، بِأَنْ تَأْخُذُوا أَكْثَرَ مَا يَجِبُ عَلَيْهِمْ، أَوْ أَحْسَنَ مِنْهُ، أَوْ يَتَّقِعَ عَوَارِثَهُمْ وَتَجَسَّسَ حَالَاتِهِمْ. مرآة المفاتيح ج ۶ ص ۲۴۲۱ فی تشریح حدیث ۳۷۲۲.

... وَأَهْلُ الْجَنَّةِ ثَلَاثَةٌ : ذُو سُلْطَانٍ مُقْسِطٌ مُتَّصِدٌ مُوَفَّقٌ ، وَ رَجُلٌ رَحِيمٌ رَقِيقُ الْقَلْبِ لِكُنْ
ذِي تَزَوُّيٍّ وَمُسْلِمٍ ، وَعَظِيمٌ مُتَعَفِّفٌ ذُو عِيَالٍ ... (۱)

جنتیان درې (۳) قسمه خلق دي :

۱. هغه بادشاه چې انصاف کوونکی وي ، د خلقو سره احسان کوي ، او د نېکو کارونو
توفیق ورکړې شوې وي .

۲. هغه کس چې (په هر چا) مهربان وي ، (خاصکر) د هر رېشته دار او هر مسلمان د
پاره د نرم زړه واله وي .

۳. هغه مسلمان چې پاک دامن وي ، سوال نه کوي ، او د بچو واله وي .

په دې حدیث کې ذکر شو چې مهربان او نرم زړه واله کس جنتي دی .

(۱) صحیح مسلم کتاب الجنّة وصفه لحييها وأهلها باب الصفات التي يُعزّف بها في الدنيا أهل الجنّة وأهل النار رقم الحديث ۶۳ (۲۸۵۶) ، المستدرک علی الصحيحین للحاکم رقم الحديث ۷۰۰۵ ، مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۱۷۴۸۴ ، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ۸۰۱۶ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۶۵۳ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۹۸۷ ، شعب الايمان رقم الحديث ۱۰۵۳۴ ، مشكوة المصابيح باب الشفقة والرحمة على الخلق الفصل الأول رقم الحديث ۳۹۶۰ (۱۴) .

د نبي عليه السلام نرېمې

نبي عليه السلام نرم خوئى واله و ، هميشه يې نرېمې خوښوله .

۱ . د بخاري شريف حديث دى ، مالک بن حويرث رضي الله عنه فرمايي :

أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي لَفْرِ مِنْ قَوْمِي ، فَأَقْبَمْنَا عِنْدَهُ عَشْرِينَ لَيْلَةً . وَكَانَ رَجِيئًا رَفِيقًا .... (۱)

زه د خپل قوم د شو کسانو سره نبي عليه السلام ته راغلم ، مونږ د هغوى سره شل (۲۰) شپې پاتې شو ، نبي عليه السلام ډير مهربان او نرم زړه واله و ...

۳ . د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دى ، حضرت عائشه رضي الله عنها فرمايي :

مَا حَيَّيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ أَمْرَيْنِ قَطُّ إِلَّا أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا ، مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا . فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ .... (۲)

چې کله هم رسول الله صلی الله علیه و سلم ته په دوه کارونو کې اختیار ورکړل شوی (چې یو په کې غوره کړه) نو دوی په هغې کې هميشه آسان کار غوره کولو ، خو دا هغه وخت چې هغه کار به د گناه نه و ، او که د گناه کار به و نو نبي عليه السلام به ځان د هغې نه ډير لرې ساتل .

د يهودو د بد اخلاقي باوجود نرېمې کول

په بخاري شريف کې دا واقع ذکرده :

(۱) صحيح البخاري كتاب الأذان باب من قال: لِيُؤْذَنَ فِي السَّعْرِ مُؤَذِّنٌ وَاجِدٌ رقم الحديث ۶۲۸ ، صحيح مسلم كتاب المساجد ومواضع الصلاة باب من أحق بالإمامة رقم الحديث ۲۹۲ (۶۷۴) ، سنن الدارمي رقم الحديث ۱۲۸۸ ، المعجم الكبير رقم الحديث ۳۴۶ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۸۰۶ .

(۲) صحيح البخاري كتاب الأدب باب قول النبي صلی الله علیه و سلم: تَبَيَّرُوا وَلَا تُعَيِّرُوا رقم الحديث ۶۱۲۶ ، رقم الحديث ۳۵۹۰ كتاب التناقب باب صلاة النبي صلی الله علیه و سلم ، صحيح مسلم كتاب القصاص باب من عصى رسول الله صلی الله علیه و سلم بلا كلام والختيار ومن التبايح . أشقاه والعقاب ويؤخذ الوفاة خواتم رقم الحديث ۷۷ (۲۳۲۷) ، سنن أبي داود رقم الحديث ۴۷۸۵ ، مسند احمد رقم الحديث ۲۴۸۳۰ ، مسند المصالح باب في الخلافة وهاتيناه صلی الله علیه و سلم الفصل الاول رقم الحديث ۵۸۱۷ (۱۷) .

حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې يهود نبي ﷺ ته راغلل ، او (د سلام په حاي) دا بې وويل : اَلَسَّامُ عَلَيْكَ . (معنى يې داده چې) په تا باندې دې مرگ وي . (تَعُوذُ بِاللّٰهِ) نبي عليه السلام ورته او فرمايل : وَعَلَيْكُمْ . په تاسو دې وي .

(حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ورياندې پوهه شوه چې دوى د سلام په حاي نبي عليه السلام ته د مرگ خبرې او كړي) نو حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا (دې يهودو ته) وويل : اَلَسَّامُ عَلَيْكُمْ ، وَلَعَنَكُمُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْكُمْ .

په تاسو باندې دې مرگ وي ، او الله تعالى دې په تاسو باندې لعنت او غضب نازل كړي . رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ته او فرمايل : مَهْلًا يَا عَائِشَةُ ، عَلَيْكَ بِالزَّفَقِ ، وَإِيَّاكَ وَالْعُنْفَ ، أَوِ الْفُحْشَ .

اې عائشه ! پرېږده ، نرم خوى اختيار كړه ، د سختۍ او بدكلامۍ نه ځان اوساته . دې ورته او فرمايل : آيا تاسو هغه خبره وا نه وريده كومه چې يهودو او كړه ؟ نبي عليه السلام ورته او فرمايل :

أَوَلَمْ تَسْمَعِي مَا قُلْتُ ؟ رَدَدْتُ عَلَيْهَمْ ، فَيُسْتَجَابُ لِي فِيهَمْ ، وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ فِيَّ . آيا تا هغه خبره وا نه وريده كومه چې ما (دوى ته) او كړه ؟ ما خود دوى خبره همدوى ته واپس كړه (يعنى وَعَلَيْكُمْ مې ورته وويل چې په تاسو دې وي) ، پس زما دُعا دوى په باره كې قبوله شوه او د دوى دُعا زما په باره كې قبول نه شوه . (١)

(١) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ الْيَهُودَ أَتَوْا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالُوا : اَلَسَّامُ عَلَيْكَ . قَالَ : « وَعَلَيْكُمْ » فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : اَلَسَّامُ عَلَيْكُمْ ، وَلَعَنَكُمُ اللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْكُمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « مَهْلًا يَا عَائِشَةُ ، عَلَيْكَ بِالزَّفَقِ ، وَإِيَّاكَ وَالْعُنْفَ ، أَوِ الْفُحْشَ » . قَالَتْ : أَوَلَمْ تَسْمَعِي مَا قُلْتُ ؟ قَالَ : « أَوَلَمْ تَسْمَعِي مَا قُلْتُ ؟ رَدَدْتُ عَلَيْهَمْ ، فَيُسْتَجَابُ لِي فِيهَمْ ، وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ فِيَّ » . صحيح البخاري كتاب الدعوات باب قول النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « يُسْتَجَابُ لَكَ فِي الْيَهُودِ ، وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ لِيَنَا » . رقم الحديث ٦٣٠١ ، و رقم الحديث ٦٣٠ . كتاب الأدب باب « كثر يَكْفِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاحًا وَلَا مُتَقَرَّحًا » . الادب المفرد معراجا رقم الحديث ٣١١ باب ابن المؤمن بالعمان ، شرح السنة للبهوي رقم الحديث ٣٣١٣ ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ٦٦٣٨ (١١) باب السلام الفصل الاول ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٦٦٣٨ .

دا واقعه په بخاري شريف کې په نورو حايونو کې هم ذکر ده ، په هغې کې دا هم دي چې نبي عليه السلام حضرت عائشې رضي الله عنها ته او فرمايل :
 مَهْلًا يَا عَائِشَةُ، فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ .

اې عائشې ! پرېږده ، بيشكه الله تعالى په هر كار کې نرمي خوښوي . (۱)

نبي عليه السلام به په نرمې او ښې طريقې سره خلق پوهه کول

کوم خلق به چې په اسلامي احکاماتو باندې خبر نه وو نور رسول الله صلی الله علیه و سلم به هغوی په نرمې او ښې طريقې سره پوهه کول ، ددې په باره کې درته يو څو واقعات رانقل کوم :

۱. په جُمات کې تشې متيازې کوونکې اعرابي په ښه طريقې سره پوهه کول

۱. په بخاري شريف کې دا واقعه ذکر ده ، حضرت ابو هريرة رضي الله عنه فرمايي چې يو اعرابي په جُمات کې تشې متيازې او کړی (ځکه ده نوې اسلام قبول کړې ؤ ، د جُمات آداب ورته معلوم نه وو) ، خلقو ورمنده کړل (ورنه راتاؤ شو) ددې دپاره چې سزا ورکړي .
 رسول الله صلی الله علیه و سلم ورته او فرمايل :

دَعُوهُ، وَأَهْرِيقُوا عَلَى بَوْلِهِ ذُلُّوْا مِنْ مَاءٍ (أَوْ سَجَلًا مِنْ مَاءٍ) فَإِنَّمَا بُعِثْتُكُمْ مُبَشِّرِينَ وَلَمْ تُبْعَثُوا مُعَذِّبِينَ . (۲)

(۱) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: دَخَلَ رَهْطٌ مِنَ الْيَهُودِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا: السَّامُ عَلَيْكَ. فَقَالَتْ: فَقُلْتُ: عَلَيْكُمُ السَّامُ وَاللَّعْنَةُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَهْلًا يَا عَائِشَةُ، فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ ». فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « فَقَدْ قُلْتُ: وَعَلَيْكُمْ ». صحيح البخاري كتاب الاستئذان باب: كيف يُرَدُّ عَلَى أَهْلِ الْبَيْتِ السَّلَامُ ر لم الحديث ۶۲۵۶ . و لم الحديث ۶۳۹۵ ، و لم الحديث ۶۹۲۷ ، صحيح مسلم كتاب السلام باب: الثَّغْنِي عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ الْكِتَابِ بِالسَّلَامِ وَكَيْفَ يُرَدُّ عَلَيْهِمْ ر لم الحديث ۱۰ (۲۱۶۵) ، مسند احمد مخرجا ر لم الحديث ۲۵۶۳۳ ، سنن الترمذي ر لم الحديث ۲۷۰۱ باب ما جاء في التسليم على اهل اللغة ، صحيح ابن حبان ر لم الحديث ۶۴۴۱ .

(۲) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ أَعْرَابِيًّا بَالَ فِي الْمَسْجِدِ، فَقَالَ لَهُ النَّاسُ لِيَقْعُوْا بِهِ، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: دَعُوهُ، وَأَهْرِيقُوا عَلَى بَوْلِهِ ذُلُّوْا مِنْ مَاءٍ، أَوْ سَجَلًا مِنْ مَاءٍ، فَإِنَّمَا بُعِثْتُكُمْ مُبَشِّرِينَ ← ← ← ←

دا پرېږدئ (ځکه ده ته دا معلومه نده چې په جُمات کې تشې متيازې کول ناجائز دي ، نور جُمات او خلق پليت نکړي (۱) ، او دده په تشو متيازو باندې يوه غټه بڼه او په واروئ ځکه تاسو آساني کوونکي رالېږلي شوي یی ، تنگي کوونکي نه یی رالېږلي شوي .

۲. په ابوداؤد شریف او ترمذي شریف کې ددې واقعي سره څه نوره اضافه هم شته :

حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې يو اعرابي جُمات ته راداخل شو ، او په دې وخت کې رسول الله صلى الله عليه وسلم (په جُمات کې) ناست و ، دې اعرابي دوه رکعت مونځ اوکړو ، بيا يې دا دُعا اوکړه :

اللَّهُمَّ اَرْحَمْنِي وَمُحَمَّدًا، وَلَا تَزَحْمْ مَعَنَا أَحَدًا.

اې ربه ! ته په ما او محمد (ﷺ) باندې رَحْم اوکړه ، او مونږ سره په دې رَحْم کې بل هيڅوک مه شريکوه .

نبي عليه السلام ورته او فرمايل : لَقَدْ تَحَجَّرْتَ وَاسِعًا .

تاد الله تعالى فراخ رَحْمت تنگ کړو (کوم چې په تقسيم سره نه کميږي) .

بيا له وخت پس دې اعرابي د جُمات په يو گنج (گټې) کې تشې متيازې اوکړې (ځکه د جُمات آداب ورته معلوم نه وو) ، خلقو ورمنده کړل (چې ددينه يې منع کړي) ، رسول الله صلى الله عليه وسلم دوی منع کړل ، او ورته وې فرمايل :

إِنَّمَا بُعِثْتُكُمْ مُبَشِّرِينَ، وَلَمْ تُبْعَثُوا مُعَذِّبِينَ، صَبُّوا عَلَيْهِ سَجَلًا مِنْ مَاءٍ.

← ← ← وَلَمْ تُبْعَثُوا مُعَذِّبِينَ . صحيح البخاري كتاب الأَذْيَابِ باب قول النبي صلى الله عليه وسلم : يَبْشُرُوا وَلَا تُعَذِّبُوا . رقم الحديث ٦١٢٨ ، و رقم الحديث ٢٢٠ . كتاب الطُّهُورِ باب صَبِّ الْمَاءِ عَلَى الْبُؤْسِ فِي الشَّجَرِ ، مِنْهُ أَحَدٌ مَخْرُجٌ . رقم الحديث ٧٧٩٩ ، سنن النسائي رقم الحديث ٥٦ ، و رقم الحديث ٣٣٠ ، مشكاة المصابيح باب تطهير الشجرات الفصل الأول رقم الحديث ٣٩١ (٢) .

(١) (دَعْوَةٌ) : أَي : اذْكُوتُهُ ، فَإِنَّهُ مَبْعُودٌ ، لِأَنَّهُ لَمْ يَخْلُفْ عَدَمَ جَوَارِ الْبُؤْسِ فِي الشَّجَرِ ، لِقَوْلِهِ بِالْإِسْلَامِ ، وَبُعْدِهِ عَنْهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ . وَقِيلَ : لِقَوْلِهِ يَتَعَدَّدُ مَكَانُ النَّجَاسَةِ . وَقِيلَ : لِقَوْلِهِ يَتَفَرَّقُ بِالْجَبَابِ الْبُؤْسُ .

مرآة المفاتيح ج ٢ ص ٣٦٠ في شرح حديث ٣٩١ .

دا پرېږدئ (ځکه ده ته دا معلومه نده چې په جُمات کې تشې متيازې کول ناجائز دي ، نور جُمات او خلق پليست نکري (۱) ، او دده په تشو متيازو باندې يوه غټه بُوکه اوبه واړوئ ځکه تاسو آساني کوونکي رالېږلي شوي یی ، تنگي کوونکي نه یی رالېږلي شوي .

۲ . په ابوداؤد شریف او ترمذي شریف کې ددې واقعي سره څه نوره اضافه هم شته :

حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې يو اعرابي جُمات ته را داخل شو ، او په دې وخت کې رسول الله صلى الله عليه وسلم (په جُمات کې) ناست و ، دې اعرابي دوه رکعتونه مونځ اوکړو ، بيا يې دا دُعا اوکړه :

اللَّهُمَّ اِزْخِنِي وَمُحَمَّدًا ، وَلَا تَزَحْمْ مَعَنَا أَحَدًا .

اې ربه ! ته په ما او محمد ﷺ باندې رَحْم اوکړه ، او مونږ سره په دې رَحْم کې بل هيڅوک مه شريکوه .

نبي عليه السلام ورته وفرمايل : لَقَدْ تَحَجَّرْتَ وَاسِعًا .

تا د الله تعالی فراخ رَحمت تنگ کړو (کوم چې په تقسيم سره نه کميږي) .

بيا له وخت پس دې اعرابي د جُمات په يو غنځ (غټ) کې تشې متيازې اوکړې (ځکه د جُمات آداب ورته معلوم نه وو) ، خلقو ورمنده کړل (چې ددينه يې منع کړي) ، رسول الله صلى الله عليه وسلم دوی منع کړل ، او ورته وې فرمايل :

إِنَّمَا بُعِثْتُكُمْ مُبَشِّرِينَ ، وَلَمْ تُبْعَثُوا مُعَسِّرِينَ ، صَبُّوا عَلَيْهِ سَجَلًا مِنْ مَّاءٍ .

← ← صحیح البخاري کتاب الأدب باب قول النبي صلى الله عليه وسلم: يَسْرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا
 رقم الحديث ۶۱۲۸ ، ورم الحديث ۲۲۰ کتاب الوضوء باب صب الماء على البول في المسجد ، مسند احمد مخرجا رقم
 الحديث ۷۷۹۹ ، سنن النسائي رقم الحديث ۵۶ ، ورم الحديث ۳۳۰ ، مشکاة المصابيح باب تطهير النجاسات الفعل
 الاول رقم الحديث ۳۹۱ (۲) .

(۱) (دُعُوهُ) : أَي: أَتْرَكُوهُ ، قَالَهُ مَعْدُوذُ ، لِأَنَّهُ لَمْ يَخْلَمْ عَدَمَ جَوَارِ الْبَوْلِ فِي الْمَسْجِدِ ، لِقَوْلِهِ بِالْإِسْلَامِ .
 وَبُعِدَهُ عَنْهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ . وَقِيلَ: لِقَوْلِهِ تَعَدَّدَ مَكَانُ النِّجَاسَةِ . وَقِيلَ: لِقَوْلِهِ يَتَفَرَّقُ بِالْجِبَاسِ الْبَوْلُ .
 مرقاة المفاتيح ج ۲ ص ۲۶۰ في الشرح حديث ۳۹۱ .

تاسو د آسانۍ کولو د پاره رالېږلي شوي یی، د سختۍ کولو د پاره نه یی رالېږلي شوي، تاسو د تشو متيازو په دې ځای باندې یوه غټه بوکه اوبه واړوئ. (۱)

۳. د ابن ماجه شریف په حدیث کې ورسره دا هم شته: دا اعرابي چې کله پوه شو نوده وویل: په نبي عليه السلام دې زما مور او پلار قربان شي، ماته راغی، زه یې نه اورتل، او نه یې راته کنخل او کرل، بلکه راته وې فرمایل: **إِنَّ هَذَا الْمَسْجِدَ لَا يُبَالُ فِيهِ، وَإِنَّمَا بُنِيَ لِذِكْرِ اللَّهِ وَلِلصَّلَاةِ.** بيشکه په دې جومات کې تشې متيازې نشي کولی، بلکه دا خاص د الله ﷻ ذکر او مونځ د پاره جوړ شوې دی. (۲)

۲. د زنا اجازت غوښتونکې کس په ښه طريقې سره پوهه کول

په مسند احمد، معجم الكبير، شعب الإيمان او نورو ديرو کتابونو کې دا واقع ذکر ده: حضرت ابو امامه رضي الله عنه فرمايي چې يو ځوان نبي عليه السلام ته راغی، او وې ويل: **يَا رَسُولَ اللَّهِ! اِئْذَنْ لِي بِالزِّنَا.** اي د الله رسوله! ماته د زنا اجازت راکړه. خلق ورنه راتاؤ شو، وې رتل، او ورته وې ويل چې ددې ځای نه پاڅه.

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، أَنَّ أَعْرَابِيًّا دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ، فَقَالَ ابْنُ عَبْدَةَ: رَكْعَتَيْنِ. ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ ارْحَنِي وَمُحَمَّدًا. وَلَا تَزَحْمْ مَعَنَا أَحَدًا. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَقَدْ تَحَجَّرَتْ وَاسِعًا». ثُمَّ لَمْ يَلْبَثْ أَنْ بَالَ فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ، فَأَسْرَعَ النَّاسُ إِلَيْهِ، فَتَهَاكُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ: «إِنَّمَا بُعِثْتُكُمْ مُبَشِّرِينَ، وَلَمْ تُبْعَثُوا مُعْتَسِرِينَ، مُبْشَرُوا عَلَيْهِ سَجَلًا مِنْ مَاءٍ» أَوْ قَالَ: «لَتُؤْتُوا مِنْ مَاءٍ». سنن ابی داود کتاب الطهارة باب الأرض يُمِصُّهَا الْبُؤْسُ رقم الحديث ۳۸۰ قال الالباني: صحيح. سنن الرملي أبواب الطهارة باب ما جاء في البؤس يُمِصُّ الْأَرْضُ رقم الحديث ۱۴۷، مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۷۲۵، مصنف عبدالرزاق الصنعاني رقم الحديث ۱۶۵۸.

(۲) .... فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ بَعْدَ أَنْ قَعَّةَ، فَقَامَ إِلَى بَابِي وَأَمْنِي، فَلَمْ يُلَاقِبْ، وَلَمْ يَسُبْ، فَقَالَ: إِنَّ هَذَا الْمَسْجِدَ لَا يُبَالُ فِيهِ، وَإِنَّمَا بُنِيَ لِذِكْرِ اللَّهِ وَلِلصَّلَاةِ... سنن ابن ماجه کتاب الطهارة وشكها باب الأرض يُمِصُّهَا الْبُؤْسُ. توفى ثلثين رقم الحديث ۵۲۹، مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۱۰۵۳۳، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۹۸۵.

نبي عليه السلام او فرمايل: ماته يې رانژدې كړئ.
 كله چې دا ځوان نبي عليه السلام ته ورنژدې شو او هلته كيناست، نو پيغمبر عليه
 السلام ورته او فرمايل: أَتُحِبُّهُ لِأَمَلِكَ؟
 'آيا ته دا زنا د خپلې مورد پاره خوښوى؟ (چې بل څوك ورسره زنا او كړي؟).
 هغه ورته وويل: الله تعالى دې ما په تا باندې قربان كړي قسم په الله چې زه دا د خپلې
 مورد پاره نه خوښوم.

نبي عليه السلام ورته او فرمايل:
 وَلَا النَّاسُ يُحِبُّونَكَ لِأَمْهَاتِهِمْ. نور خلق هم دا د خپلو مورانو د پاره نه خوښوي.
 نبي عليه السلام ورته (په دويم ځل) او فرمايل:
 أَتُحِبُّهُ لِابْنَتِكَ؟ آيا ته دا زنا د خپلې لور د پاره خوښوى؟
 هغه ورته وويل: اي د الله رسوله! الله تعالى دې ما په تا باندې قربان كړي قسم په الله
 چې زه دا (د خپلې لور د پاره) نه خوښوم.
 پيغمبر عليه السلام ورته او فرمايل:
 وَلَا النَّاسُ يُحِبُّونَكَ لِابْنَاتِهِمْ. نور خلق هم دا د خپلو لورانو د پاره نه خوښوي.
 نبي عليه السلام ورته (په دريم ځل) او فرمايل:
 أَتُحِبُّهُ لِأَخِيكَ؟ آيا ته دا زنا د خپلې خور د پاره خوښوى؟
 هغه ورته وويل: الله تعالى دې ما په تا باندې قربان كړي قسم په الله چې زه دا د خپلې
 خور د پاره نه خوښوم.

پيغمبر عليه السلام ورته او فرمايل:
 وَلَا النَّاسُ يُحِبُّونَكَ لِأَخَوَاتِهِمْ. نور خلق هم دا د خپلو خورانو د پاره نه خوښوي.
 نبي عليه السلام ورته (په څلورم ځل) او فرمايل:
 أَتُحِبُّهُ لِعَمَّتِكَ؟ آيا ته دا زنا د خپلې ترور (د پلار خور) د پاره خوښوى؟
 هغه وويل: الله تعالى دې ما په تا باندې قربان كړي قسم په الله چې زه دا د هغې د پاره

نه خوښوم .

پیغمبر علیه السلام ورته وفرمایل : وَلَا النَّاسُ يُحِبُّونَهُ لِعَمَلَاتِهِمْ .

نور خلق هم دا د خپلو ترورانو (د پلار خورانو) د پاره نه خوښوي .

نبي عليه السلام (په پنځم ځل) ورنه پوښتنه او کړه :

أَفَتُحِبُّهُ لِخَالَتِكَ ؟ آیاته دا زنا د خپلې ترور (د مور خور) د پاره خوښوی ؟

هغه وویل : الله تعالی دې ما په تاسو باندې قربان کړي قسم په الله چې زه دا د هغې د

پاره نه خوښوم .

پیغمبر علیه السلام ورته وفرمایل : وَلَا النَّاسُ يُحِبُّونَهُ لِخَالَاتِهِمْ .

نور خلق هم دا د خپلو تروریانو (د مور خورانو) د پاره نه خوښوي .

بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم دده په سینه باندې خپل لاس مبارک کیښود او دا دعا

یې اوکړه : اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ ذَنْبَهُ وَطَهِّرْ قَلْبَهُ ، وَحَصِّنْ فَرْجَهُ .

ای الله ! دده گناه معاف کړه ، دده زړه صفا کړه ، او دده شرمگاه (د زنا نه) محفوظ کړه .

(راوي د حدیث وایي چې) د دینه پس دې کس زنا طرف ته هیڅ توجه نه کوله (یعنی د

زنا او نورو ناجائزو کارونو نه مکمل منع شو) . (۱)

(۱) عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : إِنْ فَتَى حَابَا أَيْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ اإِذْنِي لِإِيَّائِنَا .

فَأَقْبَلَ الْقَوْمُ عَلَيْهِ فَرَجَوْهُ وَقَالُوا : مَهْ مَهْ . فَقَالَ : أَذْنُهُ . قَدْ نَأْمِنُهُ قَرِيبًا . قَالَ : فَجَلَسَ قَالَ : أَتُحِبُّهُ لِأُمِّكَ ؟

قَالَ : لَا . وَاللَّهِ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ . قَالَ : وَلَا النَّاسُ يُحِبُّونَهُ لِأُمَّهَاتِهِمْ . قَالَ : أَفَتُحِبُّهُ لِابْنَتِكَ ؟ قَالَ : لَا . وَاللَّهِ

يَا رَسُولَ اللَّهِ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ . قَالَ : وَلَا النَّاسُ يُحِبُّونَهُ لِبَنَاتِهِمْ . قَالَ : أَفَتُحِبُّهُ لِأَخِيكَ ؟ قَالَ : لَا . وَاللَّهِ

جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ . قَالَ : وَلَا النَّاسُ يُحِبُّونَهُ لِأَخَوَاتِهِمْ . قَالَ : أَفَتُحِبُّهُ لِعَمَّتِكَ ؟ قَالَ : لَا . وَاللَّهِ جَعَلَنِي اللَّهُ

فِدَاكَ . قَالَ : وَلَا النَّاسُ يُحِبُّونَهُ لِعَمَّاتِهِمْ . قَالَ : أَفَتُحِبُّهُ لِخَالَتِكَ ؟ قَالَ : لَا . وَاللَّهِ جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ . قَالَ :

وَلَا النَّاسُ يُحِبُّونَهُ لِخَالَاتِهِمْ . قَالَ : فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهِ وَقَالَ : اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ ذَنْبَهُ وَطَهِّرْ قَلْبَهُ ، وَحَصِّنْ فَرْجَهُ . فَلَمْ

يَكُنْ بَعْدَ ذَلِكَ الْفَتَى يَلْتَفِتُ إِلَى شَيْءٍ . مسند احمد ، رقم الحديث ۲۲۲۱۱ حديث أبي أمامة الباهلي ، المعجم الكبير

للطبراني ، رقم الحديث ۷۶۷۹ ، و رقم الحديث ۷۷۵۹ ، شعب الایمان ، رقم الحديث ۵۰۳۲ ، الترغيب والترهيب للرواه السنة

رقم الحديث ۱۳۸۵ ، مجمع الزوائد باب في ادب العالم ، رقم الحديث ۵۴۳ ، تفسير ابن كثير ج ۵ ص ۷۲ ، ← ← ←

۳. نبی ﷺ هغه هلک په نرمې طریقې سره پوهه کړو چې پردی

قجورې یې راشو کولی

حضرت رافع بن عمرو غفاري رضی اللہ عنہ فرمایي چې کله زه هلک ووم نو ما به د انصارو تجورې راشو کولی ، نبی علیه السلام ته وویلې شو چې دلته یو هلک دی اوزمونې تجورې راشو کوي . (دوی اوفرمايل چې وې نیسئ ، اوما له یې راولئ) .

پس زه نبی علیه السلام ته راوستې شوم ، دوی رانه پوښتنه اوکړه :

يَا غُلَامُ ! لِمَ تَزْمِي النَّخْلَ ؟

اې هلکه ! ته (پردی) قجورې ولې راشو کوی ؟

ما ورته وویل : (زه اوږدې کيږم او) خورم یی . نبی علیه السلام اوفرمايل :

فَلَا تَزْمِرِ النَّخْلَ ، وَكُنْ مِمَّا سَقَطَ فِيْ اَسْفَلِهَا .

د قجورو نه یې مده راشو کوه (ځکه دا پردی دي) ، او کومې چې په خپله لاندې پد زمکه

راؤغورځيږي نو هغه خوره .

بیا دوی زما په سرباندې لاس راښکل او دا دُعایې راته اوکړه :

اَللّٰهُمَّ اَشْبِغْ بَطْنَهُ . اې الله ! دده خېټه (گېډه) مړه کړی . (۱)

سبحان الله ، که مونږ داسې کس نیولې وی نو سخته سزا به مو ورکړې وی خو نبی علیه

← ← ← احياء علوم الدين ج ۲ ص ۳۳۴ ، بحر الدروع ص ۱۱۸ ، الخلق الحسن في ضوء الكتاب والسنة ص ۱۳۵ ، موسوعة الاخلاق الاسلامية ص ۲۶۰ ، صلاح الامة في علو الهمة ج ۱۰ ص ۲۰۹ ، سلم اخلاق النبوة ص ۴۳ ، قال الاباني في "السلسلة الصحيحة" ص ۳۷۰ : "سند صحيح . رجاله كلهم ثقات رجال الصحيح ."

(۱) عَنْ أَبِي رَافِعٍ بْنِ عَمْرِو الْغِفَارِيِّ رضي الله عنه قَالَ : كُنْتُ وَأَنَا غُلَامٌ أَرْمِي نَخْلَ الْأَنْصَارِ . فَقِيلَ لِلنَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ هُنَا غُلَامًا يَزْمِي لِنَخْلِنَا . فَأَتَى بِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : « يَا غُلَامُ ! لِمَ تَزْمِي النَّخْلَ ؟ » . قُلْتُ : أَكُلُ قَالَ : « فَلَا تَزْمِرِ النَّخْلَ ، وَكُنْ مِمَّا سَقَطَ فِيْ اَسْفَلِهَا » . ثُمَّ مَسَحَ رَأْسِي وَقَالَ : « اَللّٰهُمَّ اَشْبِغْ بَطْنَهُ » . مصنف ابن

ابن حبة رِثَابُ الْبُيُوعِ وَالْأَفْعِيَّةِ مَنْ وَخَّصَ فِي أَكْلِ الشَّرَةِ إِذَا مَرَّ بِهَا . رقم الحديث ۲۰۳۰۵ ، مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۲۰۳۴۳ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۴۴۶۰ ، المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ۵۸۷۵ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۹۶۶۲ ، ورم الحديث ۱۹۶۶۴ .

السلام هغه په نرمۍ باندې پوهه کړو ، ددې ښه اثر دا راووت چې دا کس بيا آئنده د ټول عمر د پاره د پردې څيز نه منع شو .

۴. نبي ﷺ هغه کس په نرمۍ باندې پوهه کړو چې په مانه کې يې د پرنجې جواب ورکړو

په مسلم شريف او مشكوة شريف کې دا واقعۀ ذكرده ، حضرت معاويه بن حَكَم سَلَمِي رضي الله عنه فرمايي چې يو ځل ما د رسول الله ﷺ سره مونځ كولو ، ناڅاپه په دې خلقو کې يو کس پرنجې (انکريشي) اوکړو ، ما ورته (په جواب کې د مانه په مينځ کې) ” يَزْحَمُكَ اللَّهُ “ وويل ، خلقو ماته په تېزۍ سره نېغ نېغ رااوکتل .

ما (د تعجب په طور) وويل : په ما باندې دې زما مور او ژاري تاسو ولې ماته نېغ نېغ گوري ؟ خلقو (زما د چپ کولو د پاره) په خپلو لاسونو باندې خپل ورنونه اووهل .

کله چې ما دوى اوليدل چې زه يې چپ کولم نوزه چپ (خاموش) شوم .

کله چې رسول الله ﷺ (د جمعې) مونځ اوکړو زما مور او پلار دې په دوى باندې قربان شي نه يې اووهلم ، اونه يې راته کنځل اوکړل ، بلکه صرف دومره يې راته وويل :

إِنَّ هَذِهِ الصَّلَاةَ لَا يَصْلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلَامِ النَّاسِ، إِنَّمَا هُوَ التَّسْبِيحُ وَالتَّكْبِيرُ وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ.

بشكه په مانه کې د نياوي خبرې كول صحيح ندي ، مونځ خود تسبيح ، تكبير او قرآن

كريم لوستلو نوم دى . (۱)

(۱) عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَكَمِ السَّلَمِيِّ رضي الله عنه . قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا أُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. إِذْ عَظَسَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ. فَقُلْتُ: يَزْحَمُكَ اللَّهُ. فَرَمَانِي الْقَوْمُ بِأَبْصَارِهِمْ. فَقُلْتُ: وَاللَّهِ أُمَيَّةَا. مَا شَأْنُكُمْ تُنْقِضُونَ إِلَيَّ؟ فَجَعَلُوا يَخْرِبُونَ بِأَيْدِيهِمْ عَلَى أَفْعَادِهِمْ. فَلَمَّا رَأَيْتُهُمْ يُصَيِّرُونَنِي لِكَيْفِي سَكْتُ. فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قُبَانِي هُوَ وَأَمَنِي. مَا رَأَيْتُ مُعَلِّمًا قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ أَحْسَنَ تَعْلِيمًا مِنِّهِ. فَوَاللَّهِ مَا كَهَرَنِي وَلَا هَزَنَنِي وَلَا هَتَمَنَنِي. قَالَ: إِنَّ هَذِهِ الصَّلَاةَ لَا يَصْلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلَامِ النَّاسِ. إِنَّمَا هُوَ التَّسْبِيحُ وَالتَّكْبِيرُ وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ. صحيح مسلم كتاب التَّسَاجِدِ وَمَوَاضِعِ الصَّلَاةِ بَابُ تَعْرِيمِ الْكَلَامِ فِي الصَّلَاةِ. وَلَمْ يَخْلُصْ مَا كَانَ مِنْ إِيَّاهُ وَ...

حضرت معاوية بن حکم سلمی رضی اللہ عنہ چونکه نوې مسلمان شوې ؤ دا ورته معلومه نه وه چې گني په مانځه کې خبرې کول منسوخ شوي دي ، او ده خو په اول کې د نبي عليه السلام نه څه احکامات زده کړي وو په هغې کې دا هم وو چې : کله ته پرنجې (آنکرشې) او کړې نو اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَوَايه ، او که بل کس پرنجې او کړي او هغه اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَوَاي نو ته يَزَحْكَ الله اَوَايه . نو ځکه ده هم په مانځه کې د پرنجې جواب ورکړو . (۱)

فائده : ددې څلورو واقعاتو نه معلومه شوه چې کوم خلق به په اسلامي احکاماتو باندې خبر نه وو نور رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم به هغوی په نرمې او ښې طريقې سره پوهه کول .

يتمانو سره د نبي عليه السلام نرمي

نبي عليه السلام به د يتمانو سره هم ډيره نرمي کوله .
بشير بن عقرية جهني رضی اللہ عنہ فرمايي چې د غزوه احد په ورځ زما ملاقات د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم سره وشو ، ما ورته پوښتنه اوکړه :

←←← رقم الحديث ۳۳ (۵۳۷) ، مشکاة المصابيح كتاب الصلاة باب ما لا يجوز من العمل في الصلاة وما يباح منه الفضل الأول رقم الحديث ۹۷۸ (۱) ، سنن أبي داود باب تسميط العاطس في الصلاة رقم الحديث ۹۳۰ ، مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۲۳۷۶۲ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۹۴۷ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۳۳۵۲ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ۷۲۶ ، مسند أبي داود الطيالسي رقم الحديث ۱۲۰۱ .
(۱) عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَكَمِ السَّلْمِيِّ رضی اللہ عنہ . قَالَ : لَمَّا قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم عَلِمْتُ أُمُورًا مِنْ أُمُورِ الْإِسْلَامِ . فَكَانَ فِينَا عَلَيْنُ أَنْ قَالَ لِي : " إِذَا عَطَسْتَ فَاَحْمِدِ اللَّهَ ، وَإِذَا عَطَسَ الْعَاطِسُ فَحَمِدِ اللَّهَ فَقُلْ : يَزَحْكَ اللَّهُ " . قَالَ : فَبَيَّنْتُمَا أَنَا قَائِمٌ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فِي الصَّلَاةِ . إِذْ عَطَسَ رَجُلٌ . فَحَمِدَ اللَّهَ . فَقُلْتُ : يَزَحْكَ اللَّهُ . رَافِعًا بِهَا صَوْتِي . فَرَمَانِي النَّاسُ بِأَبْصَارِهِمْ حَتَّى احْتَمَلَنِي ذَلِكَ . فَقُلْتُ : مَا لَكُمْ تَنْظُرُونَ إِلَيَّ بِأَعْيُنٍ شُرَّاءَ ؟ قَالَ : فَسَبَّحُوا . فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ : « مَنِ الْمُتَكَلِّمُ ؟ » قِيلَ : هَذَا الْأَعْرَابِيُّ . فَقَدَانِي رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم . فَقَالَ لِي : « إِنَّا الصَّلَاةُ لِقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ . وَذَكَرِ اللَّهَ جَلَّ وَعَزَّ . فَإِذَا كُنْتُ فِيهَا فَلْيَكُنْ لَكَ هَآؤُكَ » . فَمَا رَأَيْتُ مُعَلِّمًا قَطُّ أَرْفَقَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم . سنن أبي داود باب تسميت العاطس في الصلاة رقم الحديث ۹۳۱ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۳۳۵۰ باب ما لا يجوز من الكلام في الصلاة .

مَا فَعَلَ أَبِي؟ زما په پلارڅه اوشو؟ (دده پلار په غزوۀ احد کې شریک و).

نبي عليه السلام او فرمايل: اَسْتَشْهِدَ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ.

هغه شهيد شو، په هغه دې د الله تعالى رحمت وي.

حضرت بشير رضي الله عنه فرمايي چې زه په ژړا شوم، رسول الله صلى الله عليه وسلم زه را اونيوم، په سړيې راله لاس مبارک رابښکود، خپل ځان سره يې په سورلي بوتلم، اوراته وې فرمايل:

أَمَّا تَرْضَى أَنْ أَكُونَ أَنَا أَبُوكَ وَتَكُونَ عَائِشَةُ أُمَّكَ؟

آيا ته په دې راضي نه يې چې زه ستا پلار شم او عائشه ستا مور شي؟ (۱)

همدارنگې نبي عليه السلام به نورو یتیمانو ته هم تسلي ورکوله او د نریمي به يې ورسره

کوله. (۲)

ماشومانو سره د نبي عليه السلام نریمي

۱. د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی: حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې

رسول الله صلى الله عليه وسلم (خپل نمسې) حسن بن علي رضي الله عنهما بشکل کړو (يعني چپي يې ورته واخيسته)، د دوی سره آقرع بن حابس تميمي هم ناست و، آقرع (چې نبي

عليه السلام د ماشوم په بشکلولو اوليد نو هغه) وويل:

إِنَّ لِي عَشْرَةً مِنَ الْوَلَدِ مَا قَبِلْتُ مِنْهُمْ أَحَدًا.

(۱) عَنْ بَشِيرِ بْنِ عَفْرَةَ الْجُهَنِيِّ رضي الله عنه قَالَ: لَقِيتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ فَقُلْتُ: مَا فَعَلَ أَبِي؟ قَالَ: اَسْتَشْهِدَ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ. فَبَكَيْتُ، فَأَخَذَنِي فَسَحَّ رَأْسِي. وَحَلَلَنِي مَعَهُ وَقَالَ: أَمَّا تَرْضَى أَنْ أَكُونَ

أَنَا أَبُوكَ وَتَكُونَ عَائِشَةُ أُمَّكَ؟ . مجمع الزوائد كتاب البيز والضلع باب ما جاء في الأيتام والأرامل والتسايرين . رقم الحديث ۱۳۵۱۷، صلاح الامة ج ۱۰ ص ۱۸۸.

(۲) عَنِ ابْنِ بَشَرٍ بْنِ عَرِيَّةَ رضي الله عنه، يَقُولُ: اَسْتَشْهِدَ أَبِي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ غَزَايِهِ. فَتَرَى

النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَبْكِي. فَقَالَ لِي: أَسَكْتُ أَمَّا تَرْضَى أَنْ أَكُونَ أَنَا أَبُوكَ وَعَائِشَةُ أُمَّكَ؟ قُلْتُ: بَلَى.

بِأَبِي أَلَتِ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ. شعب الایمان رقم الحديث ۱۰۵۳۳، صلاح الامة في علو الهمة ج ۱۰ ص ۱۸۸ علو الهمة في الرحمة.

بیشکه زمالس (۱۰) بچي دي ، ما په دوی کې یو هم ندې ټیكل کړی .

رسول الله ﷺ هغه طرف ته اوکتل ، بیا یې او فرمایل :

مَنْ لَا يُزَحِّمُ لَا يُزَحِّمُ . څوک چې په بل رحم نه کوي نو په ده به هم رحم نشي کولی . (۱)

۳ . نبی علیه السلام د ماشومانو سره ډیره مینه وه ، او نرمني به یې ورسره کوله :

په ترمذي شریف او مشکوٰۃ شریف کې دا واقعه ذکرده : حضرت بُریدة رضی الله عنه فرمایي چې (یوه ورځ) رسول الله صلی الله علیه وسلم مونږ ته خطبه وبله ، ناڅاپه حضرت حسن او حضرت حُسين رضی الله عنهما راغلل ، دواړو د سُر رنګ قميصونه اغوستي وو ، دوی دواړه راروان وو خو (د کم عمرۍ په وجه) په زمکه به راغورځیدل او بیا به پاڅیدل ، رسول الله صلی الله علیه وسلم (چې دوی اولیدل نو) دمېرته راښکته شو ، دواړه یې راواخیستل ، خپلې مخې ته یې (په غېږ کې) کینول ، بیا یې او فرمایل ، الله تعالی رښتیا فرمایلي دي :

﴿ إِنَّمَا آمَوَ الْكُمُ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ﴾ .

ترجمه : بیشکه ستاسو مالونه او ستاسو اولاد یو آزمینبت دی .

ما چې دا دوه ماشومان اوکتل چې دوی راروان دي ، غورځیدو او پاڅیدو سره راځي (صحیح نشي راتللی) نو زما صبر او نه شو تردې چې ما خپله (د وعظ) خبره منقطع کړه ، او دوی مې په غېږ کې راواخیستل ، (بیا نبی علیه السلام وعظ شروع کړو) . (۲)

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَبَّلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ رضي الله عنه . وَعِنْدَهُ الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ التَّمِيمِيُّ جَالِسًا . فَقَالَ الْأَقْرَعُ: إِنَّ لِي عَشْرَةً مِنَ الْوَلَدِ مَا قَبَّلْتُ مِنْهُمْ أَحَدًا . فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ: مَنْ لَا يُزَحِّمُ لَا يُزَحِّمُ . صحيح البخاري كتاب الأدب باب رَحْمَةِ الْوَلَدِ وَتَقْبِيلِهِ وَمُعَالَجَتِهِ رقم الحديث ۵۹۹۷ ، صحيح مسلم كتاب الفضائل باب رَحْمَتِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّبِيَّانَ وَالْوَيَالَ وَكَوَاهِلَهُمْ وَتَقْبِيلَ ذَلِكَ رقم الحديث ۵۶ (۲۳۱۸) ، سنن أبي داود باب في قبلة الرجل ولده رقم الحديث ۵۲۱۸ ، سنن الترمذي باب ما جاء في رحمة الولد رقم الحديث ۱۹۱۱ .

(۲) عَنْ أَبِي بُرَيْدَةَ رضي الله عنه . يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُنَا إِذَا جَاءَ الْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ رضي الله عنهما عَلَيْهِمَا قَيْنَصَانِ أَحْمَرَانِ يَمْنِيَانِ وَيَعْمَرَانِ . فَتَزَلَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْيَمْنِ بَرَّ ← ← ← ← ←

٣. امام بخاري رحمه الله په "الأدب المفرد" کې دا حديث را نقل کړی چې يو کس نبي عليه السلام ته راغی او د هغه سره ماشوم هم و، هغه سړي دا ماشوم خپل خان ته رانزدې کول، نبي عليه السلام ورته وفرمايل:

أَتَرْحُمُهُ؟ آيا ته پدې ده باندې رَحْم (مهرباني) کوی؟

هغه ورته وويل: آو. پيغمبر عليه السلام ورته وفرمايل:

قَالَ لَهُ أَرْحَمُ بِكَ مِنْكَ بِهِ، وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ.

ته چې پدې ده باندې څومره رَحْم کوی د دینه زیات الله تعالی په تا باندې رَحْم کوي، ځکه

هغه أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ذات دی. (۱)

لورانو سره د احسان او نرمۍ کولو په وجه د جنت مستحق کيدل

په دې ځای کې ضَمْنَا دا خبره ذکر کوم چې څوک د خپلو لورانو سره احسان او نرمي کوي نو د دې په وجه دا کس د جنت مستحق گرځي:

١. د مسلم شريف حديث دی، حضرت عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فرمايي چې ماته يوه مسکينه زَنانه راغله، دوه لوراني ورسره وې، ما ورته د خوراک د پاره درې (۳) قجوري

← ← ← فَحَمَلَهَا وَوَضَعُهَا بَيْنَ يَدَيْهِ، ثُمَّ قَالَ: صَدَقَ اللَّهُ { إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فَتَنَةٌ } [الطه ١٥٨].
نَفَرْتُ إِلَى هَذَيْنِ الصَّبِيَّاتَيْنِ يَتِيمَتَيْنِ وَيَعْتَمِرَانِ فَلَمْ أَصْبِرْ حَتَّى قَطَعْتُ حَدِيثِي وَرَفَعْتُهُمَا. سنن الترمذي أبواب التَّائِبِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ٣٧٧٢ قال الألباني: صحيح. من النسائي كتاب صلاة العيدين.
لَوْلَا إِيْمَارُ عَنِي الْيَتِيمَتَانِ قَبْلَ فَرَاغِهِ مِنَ الْخُطْبَةِ رقم الحديث ١٥٨٥، مشكوة المصابيح باب مَنَاقِبِ أَهْلِ بَيْتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الفصل الثاني رقم الحديث ٦١٦٨ (٣٤)، مسند احمد رقم الحديث ٢٢٩٩٥، مصنف ابن أبي شيبة رقم الحديث ٣٢١٨٩، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٦٠٣٩، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ٥٨١٩، شعب الإيمان رقم الحديث ١٠٥٠٣، كنز العمال رقم الحديث ٣٧٦٨٩.

(١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ، وَمَعَهُ صَبِيٌّ، فَجَعَلَ يَضُمُّهُ إِلَيْهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَتَرْحُمُهُ؟ قَالَ: كَعَمْ، قَالَ: قَالَ لَهُ أَرْحَمُ بِكَ مِنْكَ بِهِ، وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ. الأدب المفرد منرجا باب رَحْمَةِ الْوَيْتَالِي رقم الحديث ٣٧٧، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ٧٦٦٣.

ورکړې، دې هرې یوې لور ته یوه یوه قجوره ورکړه، او یوه یې خپلې خُلفې ته د خوراک د پاره اوچته کړه، دې لورانو ورنه دا قجوره هم اوغوښته، دې چې د کومې قجورې د خوړلو اراده کړې وه دایې هم په مینځ دوه ټوټې کړه او دوی ته یې ورکړه.

(حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې) ددې زَنانه دې کار زه په تعجب کې واچولم، نو ما رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ددې تذکره اوکړه، دوی او فرمایل:

إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَوْحَىٰ لَهَا بِهَا الْجَنَّةَ. - أَوْ - أَعْتَقَهَا بِهَا مِنَ النَّارِ.

یسهکه الله تعالی دې زَنانه ته په دې کار باندې جنت واجب کړو.

یا نبی علیه السلام دا او فرمایل چې: الله تعالی دا زَنانه په دې کار سره د جهنم د اور نه آزاده کړه. (۱)

۲. په ځنې احادیثو کې ذکر دي چې حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا هغې فقیرې زَنانه ته یوه قجوره ورکړه، هغې دا قجوره په خپلو لورانو باندې تقسیم کړه، او په خپله یې او نه خوړه.

حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمایي چې کله ما نبی علیه السلام ته ددې خبره اوکړه نو هغوی او فرمایل:

مَنِ ابْتُلِيَ مِنَ الْبَنَاتِ بِشَيْءٍ، فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ.

څوک چې په لورانو باندې مُبتلا شو (یعنی صرف لوراني یې وي) او دا د دوی سره احسان اوکړي (یعنی ښه تربیت یې اوکړي او د بلوغ نه پس یې ښک کس ته په نکاح ورکړي) نو د قیامت په ورځ به دا لوراني دده د پاره د جهنم نه حجاب (او پرده) وي. (یعنی ددې په

(۱): سنن عیسیٰ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا، أَهْلُهَا قَالَتْ: جَاءَ ثَلَاثُ مَسْكِينَةٍ تُحْمِلُ ابْنَتَيْنِ لَهَا، فَأَعْطَتْهُمَا ثَلَاثَ تَمَرَاتٍ، فَأَعْطَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا ثَمْرَةً، وَرَفَعَتْ إِلَىٰ فِيهَا ثَمْرَةً لِتَأْكُلَهَا، فَاسْتَظَعَتْهُمَا ابْنَتَاهَا، فَشَقَّتِ الثَّمْرَةَ الَّتِي كَانَتْ تُرِيدُ أَنْ تَأْكُلَهَا بَيْنَهُمَا، فَأَعْجَبْنِي هَاتُئِنَا، قَدْ كَرِهْتُ الَّذِي مَنَعْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَوْحَىٰ لَهَا بِهَا الْجَنَّةَ، أَوْ أَعْتَقَهَا بِهَا مِنَ النَّارِ». صحيح مسلم كتاب البيعة والفتوة والآداب باب فضل الإحسان إلى البنات رقم الحديث ۲۶۳۰، مسند احمد رقم الحديث ۲۳۶۱۱، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۴۴۸، شعب الامان رقم الحديث ۱۰۵۰۸، الآداب للبيهقي رقم الحديث ۱۶، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۱۹۶۹ (۱۹).

وجه به د جهنم نه محفوظ وي) . (۱)

د لورانو د تخصیص وجه : په مذکوره حدیث کې چې د لورانو تذکره شوی نودې د تخصیص وجه داده چې دا د هلكانو په نسبت احسان ته ډیرې محتاجې وي .

نو څوک چې د لورانو سره نرمي او احسان اوکړي " صحیح تربیت یې اوکړي ، تردې چې د بلوغ نه پس یې نېک سړي ته په نکاح ورکړي " نو ددې په وجه دا انسان د جنت مستحق کیږي ، او د جهنم نه محفوظ کیږي . (۲)

غلامو سره د نرمۍ حکم

۱ . په مسلم شریف او نورو ډیرو د احادیثو په کتابونو کې دا واقعه ذکرده : حضرت ابو مسعود بدري رضی الله عنه فرمایي چې ما خپل غلام په کورپه باندې وهلو ، ما د شاترف نه ډیر

(۱) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَتْ : جَاءَتْنِي امْرَأَةٌ . وَمَعَهَا ابْنَتَانِ لَهَا . فَسَأَلْتَنِي فَلَمْ تَجِدْ عِنْدِي شَيْئًا غَيْرَ ثَمَرَةٍ وَاحِدَةٍ . فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا . فَأَخَذَتْهَا فَقَسَمَتْهَا بَيْنَ ابْنَتَيْهَا . وَلَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا شَيْئًا . ثُمَّ قَامَتْ فَخَرَجَتْ وَابْنَتَاهَا . فَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَحَدَّثَنِي حَدِيثَهَا . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنِ ابْتُلِيَ مِنَ ابْنَتَيْ بَشَرٍ . فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْرًا مِنَ النَّارِ . صحیح مسلم کتاب النبی والنسب والاکتاب باب فضل الإحسان إلى البنات رقم الحديث ۱۴۷ (۲۶۲۹) ، صحیح البخاری کتاب الأدب باب رغبة الولد وتغيبه ومعاتقته رقم الحديث ۵۹۹۵ ، ورم الحديث ۱۴۱۸ کتاب الزکوة باب اتقوا النار ولو بشق ثمرة والقيل من الصدقة ، الادب المفرد رقم الحديث ۱۳۲ ، سنن الترمذي رقم الحديث ۱۹۱۵ ، شعب الايمان رقم الحديث ۸۳۰۸ ، شرح السنة رقم الحديث ۱۶۸۱ ، مشکاة المصابيح باب الشفقة والرحمة على الخلق الفصل الاول رقم الحديث ۲۹۴۹ (۳) .

(۲) (فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ) قِيلَ : يَتَرَوْنِجِهِنَّ الْأَكْفَاءَ . وَالْأَحْسَنُ أَنْ يَعْمَرَ الْإِحْسَانُ (كُنَّ لَهُ) أَيُّ : لِلْمُبْتَلَى (سِتْرًا) يَكْسِرُ أَوَّلُهُ أَيُّ : حِجَابًا دَافِعًا (مِنَ النَّارِ) أَيُّ : دُخُولُهَا . وَلَعَلَّ وَجْهَ تَخْصِيصِهِمْ أَنَّ اخْتِيَابَهُمْ إِلَى الْإِحْسَانِ يَكُونُ أَكْثَرَ مِنَ الصَّبْرِ . فَمَنْ سَتَرَهُنَّ بِالْإِحْسَانِ عَنْ لُحُوقِ الْعَارِ يُجَازَى بِالسُّتْرِ عَنِ النَّارِ جَزَاءً وَقَدْ اخْتَلَفَ فِي الْمُرَادِ بِالْإِبْتِلَاءِ هَلْ هُوَ لَفْسٌ وَجُودُهُنَّ . أَوْ الْإِبْتِلَاءُ بِمَا صَدَرَ مِنْهُنَّ . أَوْ الْإِلْقَاءُ عَلَيْهِنَّ ؟ وَكَذَا اخْتَلَفَ فِي الْمُرَادِ بِالْإِحْسَانِ هَلْ يَقْتَصِرُ عَلَى قَدْرِ الْوَاجِبِ . أَوْ مَا زَادَ عَلَيْهِ ؟ وَالْفَاهِمُ الثَّانِي . ثُمَّ عَرَضَ الْإِحْسَانُ أَنَّ يُوَافِقَ الشَّعْرَ . وَالْفَاهِمُ أَنَّ الثَّوَابَ الْمَلَكُورَ إِنَّمَا يَخْصُلُ لِقَائِهِ إِذَا اسْتَمَرَ عَلَيْهِ إِلَى أَنْ يَخْصُلَ اسْتِغْفَاؤُهُنَّ عَنْهُ بِرُفُوحٍ أَوْ غَيْرِهِ . مرقاة المفاتيح ج ۷ ص ۳۱۰۰ فی تشریح حدیث ۲۹۴۹ .

کس آواز واورید چې دايې فرمايل :

إِغْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ . اي ابو مسعود ! پوهه شه .

ابو مسعود رضي الله عنه فرمايي چې زه د ډيرې غصې نه په دې آواز پوهه نه شوم ، هر کله چې هغه کس ماته رانزدې شو نو هغه رسول الله صلى الله عليه وسلم و چې ماته يې او فرمايل :

إِغْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ . إِغْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ .

اي ابو مسعود ! پوهه شه ، اي ابو مسعود ! پوهه شه .

ما (د ډير هيبټ په وجه) کوره د لاس نه او غورځوله .

نبي عليه السلام او فرمايل :

إِغْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ ، أَنَّ اللَّهَ أَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَى هَذَا الْغَلَامِ .

اي ابو مسعود ! پوهه شه چې ته څومره په دې غلام باندې قادري . الله تعالى په تا باندې د دينه زيات قادر دی .

ما ورته وويل : زه به د دينه پس هيڅ کله غلام اونه وهم . (۱)

۳ . په يوروايت کې ورسره دا هم شته :

... ابو مسعود رضي الله عنه فرمايي چې ما نبي عليه السلام ته او فرمايل :

يَا رَسُولَ اللَّهِ ! هُوَ حُرٌّ لَوْ جَوَّ اللَّهُ .

اي د الله رسوله ! دا غلام د الله تعالى د رضا د پاره آزاد دی .

(۱) قَالَ أَبُو مَسْعُودٍ الْبَدْرِيُّ رضي الله عنه : كُنْتُ أَضْرِبُ غُلَامًا لِي بِالسَّوْطِ ، فَسَمِعْتُ صَوْتًا مِنْ خَلْفِي . « إِغْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ » ، فَلَكَمْتُ أَفْهَمَ الصَّوْتِ مِنَ الْغَضَبِ ، قَالَ : فَلَكَمْنَا دَنَا مِنِّي إِذَا هُوَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَإِذَا هُوَ يَقُولُ : « إِغْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ ، إِغْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ » ، قَالَ : فَالْقَيْتُ السَّوْطَ مِنْ يَدَيَّ ، فَقَالَ : « إِغْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ ، أَنَّ اللَّهَ أَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَى هَذَا الْغَلَامِ » ، قَالَ : فَقُلْتُ : لَا أَضْرِبُ مَسْلُوكًا بَعْدَهُ أَبَدًا . صحيح مسلم كتاب الأيمان باب ٢٢٣٥٤ ، المعجم الخدم وفتوهم رقم الحديث ١٩٣٨ ، مسند احمد مخرجا رقم الحديث ١٧٠٨٧ ، و رقم الحديث ٢٢٣٥٤ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٦٨٣ ، و رقم الحديث ٦٨٢ ، شعب الايمان رقم الحديث ٨٢٠٧ ، شرح السنة للبهوي ج ٩ ص ٣٤٧ .

نبي عليه السلام او فرمايل:

” اَمَّا لَوْ لَمْ تَفْعَلْ لَلْفَحْحَتِكَ النَّارُ “ . اَوْ ” كَمَسَّتْكَ النَّارُ “

که چیرته تا دا غلام نه وي آزاد کړی نو د جهنم او ربه سوزولې وي .

او يايې داسې او فرمايل : چې د جهنم او ربه دررسيدلې و . (۱)

امام نووي رحمه الله ليکلي دي چې په دې حديث کې مسلمانانو ته ترغيب دی چې خپلو غلاماتو (او نوکرانو) سره نرمي او کړي .

بل په دې حديث کې مسلمانانو ته نصيحت او تنبيه ده په عفوې او غصې برداشت کول باندې . (۲)

نبي عليه السلام به هم خپل خادم او خپله بي بي نه وهله . (۳)

يو اعرابي سره د شفقت او نرمۍ معامله

حضرت انس رضي الله عنه فرمايي چې نبي کریم صلی الله عليه وسلم ډير مهربانه و ، که څوک به ورته راغی نو (که په دې وخت کې به ورسره څه نه وو نو) وعده به يې ورسره کوله ، او که

(۱) عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه . قَالَ : كُنْتُ أَضْرِبُ غُلَامًا يَ . فَسَمِعْتُ مِنْ خَلْفِي صَوْتًا : « اَعْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ أَنَّهُ أَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَيْهِ » . فَالْتَفْتُ فَإِذَا هُوَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ هُوَ خُذْ لَوْجَهُ اللَّهُ . فَقَالَ : « اَمَّا لَوْ لَمْ تَفْعَلْ لَلْفَحْحَتِكَ النَّارُ » . اَوْ « كَمَسَّتْكَ النَّارُ » . صحيح مسلم كتاب الايتام باب من يتركه . السَّيَالِيك . وَكَفَّارَةٌ مِنْ لَكَمَةِ عَبْدَهُ رَمَ الحديث ۳۵ (۱۶۵۹) ، الادب المفرد مغرجا ۱۷۱ باب ادب العادم ، سنن داود باب لم يحق المملوك رَمَ الحديث ۵۱۵۹ ، مشكاة المصابيح باب النفقات وحق المملوك رَمَ الحديث ۲۳۵۳ (۱۷) ، شعب الايمان رَمَ الحديث ۸۲۰۸ .

(۲) فِيهِ الْحَثُّ عَلَى الزَّفَقِ بِالْمَمْلُوكِ . وَالْوَعظُ وَالتَّنْبِيهُ عَلَى اسْتِعْمَالِ الْعَفْوِ وَكَلِمَةِ الْغَيْظِ . وَالْحُكْمُ كَمَا يَحْكُمُهُ اللَّهُ عَلَى عِبَادِهِ . شرح النووي على مسلم (المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج) ج ۱۱ ص ۱۳۰ . طبع دار احياء التراث العربي بيروت

(۳) مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا قَطُّ بِيَدِهِ . وَلَا أَمْرًا . وَلَا خَادِمًا . إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ..... صحيح مسلم كتاب القضاة باب مَا عَدَّوْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْكَافِرِ وَالْحَيَّيَّارِ مِنَ النَّبَاحِ . أَشْهَلُهُ وَالْيَقَابِيُولُ وَغَلَدُ الْيَهَالِيَّةِ حُرْمَاتِي رَمَ الحديث ۷۹ (۲۳۲۸) ، المعجم الاوسط رَمَ ال ۵۴۲۸ ، مشكاة المصابيح باب في الخلاوة وقتالها صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الفصل الاول رَمَ الحديث ۵۸۱۸ (۱۸) ، مصنف عبدالرزاق الصنعالي رَمَ الحديث ۱۷۹۴۲ .

نه بدور سره وو نو فی الحال به یې هغه ته ورکول.

یو ځل د جمعی مانځه د پاره اقامت او شو په دې وخت کې یو اعرابي راغی، نبي علیه السلام یې د کپړو نه اونیولو او ورته وې ویل:

زما څه معمولي حاجت پاتې دی (که روستويې کړم نو) ویرېږم چې هغه رانه هیر شي. پس نبي علیه السلام د هغه سره پاڅید، تردې چې هغه د خپل حاجت نه فارغ شو، بیا نبي علیه السلام مانځه طرف ته متوجّه شو، او مونځ یې اوکړو. (۱)

حائته د ضرورت باوجود بل کس ته څادر ورکول

په بخاري شریف کې دا واقعه ذکر ده، حضرت سهل بن سعد رضی الله عنه فرمایي چې یوې زنانه نبي علیه السلام ته بُرْدَة (څادر) راوړو.

((حضرت سهل رضی الله عنه د موجود خلقو نه پوښتنه او کړه: آیا تاسو بُرْدَة پېژنئ؟ خلقو ورته وویل: دا پلن څادر ته وایي، ده ورته وویل: بُرْدَة همدې پلن څادر ته وایي خو چې غاړې یې اودل شوي وي)).

دې زنانه وویل: يَا رَسُولَ اللَّهِ! اَكْسُوكَ هَذِهِ.

اې د الله رسوله! زه تاسو ته دا څادر د اغوستلو د پاره درکوم.

فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُخْتَاجًا إِلَيْهَا، فَلَبِسَهَا.

نبي صلی الله علیه و آله د هغې نه دا څادر واخیست؛ ځکه ضرورت یې ورته ؤ، او وایي غوست. په صحابه کرامو کې یو کس د نبي علیه السلام په بدن مبارک باندې دا څادر اړولید، نو ورته وې ویل:

(۱) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا، وَكَانَ لَا يَأْتِيهِ أَحَدٌ إِلَّا وَعَدَهُ، وَأَلْجَزَهُ إِنْ كَانَ عِنْدَهُ، وَأَقْبَلَتِ الصَّلَاةُ، وَجَاءَهُ أَعْرَابِيٌّ فَأَخَذَ بِخُوْبِهِ فَقَالَ: إِنَّمَا بَقِيَ مِنْ حَاجَتِي يَسِيرَةٌ، وَأَخَافُ أَنْ سَاهَا. فَقَامَ مَعَهُ حَتَّى فَرَغَ مِنْ حَاجَتِهِ، ثُمَّ أَقْبَلَ فَصَلَّى. (الادب المفرد معراجا للبخاري باب سَمَاءُ وَالنَّكَلِ رقم الحديث ۲۷۸، التاريخ الكبير ۲/۲۱۱، وصححه الالباني في "المصححة" ۱۲۹/۵ رقم الحديث ۲۰۹۲، وصحيح الجامع رقم الحديث ۳۸۱۵.)

يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا أَحْسَنَ هَذِهِ، فَأَكْسَيْنِيهَا.

ای د الله رسول له! دا څومره ښکلې څادر دی دا ماته د اغوستلو د پاره راکړه.

نبي عليه السلام ورته او فرمايل: صحيح ده (د روايي ځله).

کله چې پيغمبر عليه السلام د هغه ځای نه پاڅيد (اولا) نو دا کس نورو صحابه کرام ملامته کړو او ورته وې ويل:

تا چې د نبي عليه السلام نه څادر او غوښت دا تا ښه کار او نکړو؛ ځکه تا په خپله اوليد چې کله پيغمبر عليه السلام دا څادر د هغې زنانه نه واخيست نو په خپله يې ورته ضرورت؛ خو تا بيا هم ور نه او غوښت، او تاته ښه پته ده چې د هغوی نه څه خيز او غوښتلې شي نه يې نه منع کوي. هغه صحابي وويل:

رَجَوْتُ بَرَكَتَهَا حِينَ لَبِسَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَعَلِّي أَكْفَنُ فِيهَا.

کله چې دا نبي عليه السلام واغوست نوزه ددې څادر د برکت اميد لرم، شايد چې ماته په دې څادر کې کفن راکړې شي.

(يعنی ددې صحابي مقصد دا و چې کله دا څادر نبي عليه السلام واغوست نو ماته برکت د پاره ور نه او غوښت؛ ددې د پاره چې ماته په دې څادر کې د مرګ نه پس کفن راکړې شي). (۱)

دا د نبي عليه السلام ښائسته اخلاق، نرمني او سخاوت و چې پخپله يې څادر ته ضرورت و خو بيا يې هم بل صحابي ته ورکړو.

(۱) عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. قَالَ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِبُرْدَةٍ. فَقَالَ سَهْلٌ لِلْقَوْمِ: أَتَذَرُونَ مَا الْبُرْدَةُ؟ فَقَالَ الْقَوْمُ: هِيَ الشَّنْكَةُ. فَقَالَ سَهْلٌ: هِيَ شَنْكَةٌ مَنْسُوجَةٌ فِيهَا حَاهِيَتُهَا. فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَلَسْتُ بِكَ هَذِهِ. فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُخْتَصِمًا إِلَيْهَا فَلَبِسَهَا. فَرَأَاهَا عَلَيْهِ رَجُلٌ مِنَ الصَّحَابَةِ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا أَحْسَنَ هَذِهِ، فَأَكْسَيْنِيهَا. فَقَالَ: «نَعَمْ» فَلَمَّا قَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَصْحَابُهُ. قَالُوا: مَا أَحْسَنْتَ حِينَ رَأَيْتَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَهَا مُخْتَصِمًا إِلَيْهَا. ثُمَّ سَأَلْتَهُ إِنَّا نَا، وَقَدْ عَرَفْتَ أَنَّهُ لَا يُسْأَلُ شَيْئًا فَيَمْنَعُهُ. فَقَالَ: رَجَوْتُ بَرَكَتَهَا حِينَ لَبِسَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، لَعَلِّي أَكْفَنُ فِيهَا. صحيح البخاري كتاب الأدب باب حسن الخلق والشقاء، وما يكره من البخل رقم الحديث ۶۰۳۶، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۵۷۸۵، كنز العمال رقم الحديث ۱۸۹۳۸.

خلقو سره د نر می کولو په وجه مغفرت

څوک چې تنگ د ستو او غریبانو سره په معاملاتو کې نر می کوي نو الله تعالیٰ په دې سره دده مغفرت کوي :

۱. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

فرېستو د تاسو نه د مخکې خلقو د یو سړي روح واخیست ، او وې وړو ، دوی دده نه پوښتنه او کره :

أَعْمِلْتَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئًا؟ آیا تا چیرته نېک کار کړی؟

ده ورته وویل : نه . فرېستو ورته وویل : ته یې ځان ته رایا د کره (کیدې شي تا کړې وي) ده ورته وویل : زه مالدار کس ووم ، ما به خلقو ته قرضونه ورکول ، بیا به مې خپلو ځوانانو ته حکم کولو چې تاسو تنگ د ست (غریب) ته مهلت ورکوئ (زړې ورنه مه غواړئ) ، او مالدار سره آساني کوئ .

نو الله تعالیٰ فرېستو ته او فرمایي : تَجَوَّزُوا عَنْهُ .

تاسو هم په ده باندې آساني او کړئ (دده د گناهونو نه درگزر او کړئ) . (۱)

۲. د مسلم شریف حدیث دی ، حضرت حذیفه رضی الله عنه فرمایي : الله تعالیٰ ته به په خپلو بندگانو کې داسې یو بنده راوستې شو چې هغه ته یې (دیر) مال ورکړې و ، الله تعالیٰ د هغه نه پوښتنه او کره : مَاذَا عَمِلْتَ فِي الدُّنْيَا؟ تا په دنیا کې څه عمل کړې و؟ راوي د حدیث وایي چې بندگان خود الله تعالیٰ نه هیڅ خبره نشي پتولی .

(۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَلَقَّتِ الْمَلَائِكَةُ رُوحَ رَجُلٍ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَقَالُوا: أَعْمِلْتَ مِنَ الْخَيْرِ شَيْئًا؟ قَالَ: لَا. قَالُوا: تَذَكَّرْ. قَالَ: كُنْتُ أَدَايِنَ النَّاسِ قَاسِمٌ فَيَتَيَانِي أَنْ يُنْظَرُوا الْمُعْسِرَ، وَيَتَجَوَّزُوا عَنِ الْمُؤْسِرِ. قَالَ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: تَجَوَّزُوا عَنْهُ. صحيح مسلم كتاب النسا قال باب لظن القار النعير ولم الحديث (۱۵۶۰) ، صحيح البخاري كتاب البيوع باب من ألك مؤسراً ولم الحديث ۲۰۷۷ ، السن الكبرى للبيهقي ولم الحديث ۱۹۷۹ باب من أظرم معسراً أو تجاوز عن مؤسر ، شعب الايمان ولم الحديث ۱۰۷۳۳ ، صحيح الترغيب والترهيب ولم الحديث (۲) ۹۰۳ الترغيب في العسر على المعسر ...

نودا بنده به ورته او وایي: ای ربه! تا مال مال را کړې و، ما به د خلقو سره بیع شرا کوله، او زما عادت درگزر (معافي) کول وو، پس ما به د مالدار سره آساني کوله، او تنگ دست ته به مې مهلت ورکول.

الله تعالی او فرمایي: اَنَا أَحَقُّ بِذَا مِثْلِكَ، تَجَاوَزُوا عَنْ عَبْدِ ي.

زه د تانه ډیر د معاف کولو لائق یم، (ای فرېستو!) تاسو زما ددې بنده نه درگزر او کړئ (دا معاف کړئ).

حضرت عقبه بن عامر جهني رضی اللہ عنہ او ابو مسعود انصاري رضی اللہ عنہ فرمایي چې مونږ دا واقعہ د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم د خلې مبارکې نه همداسې اوريدلې ده. (۱)
همداسې واقعہ په نورو احاديثو کې هم ذکر شوی. (۲)

(۱) عَنْ حَدِيقَةَ رضی اللہ عنہ. قَالَ: أَمَّا اللَّهُ بِعَبْدِهِ آثَاءَ اللَّهِ مَا لَا، فَقَالَ لَهُ: مَاذَا عَمِلْتَ فِي الدُّنْيَا؟ قَالَ: وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا. قَالَ: يَا رَبِّ أَكْتَيْتَنِي مَالَكَ، فَكُنْتُ أَتَابِعُ النَّاسَ، وَكَانَ مِنْ خُلُقِي الْجَوَّارُ، فَكُنْتُ أَتَبَسَّرُ عَلَى الْمُؤَسِّرِ، وَأَنْظُرُ الْمُغْسِرَ، فَقَالَ اللَّهُ: اَنَا أَحَقُّ بِذَا مِثْلِكَ، تَجَاوَزُوا عَنْ عَبْدِ ي. فَقَالَ عُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ الْجُهَنِيُّ رضی اللہ عنہ وَأَبُو مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيُّ رضی اللہ عنہ هَكَذَا سَمِعْنَاهُ مِنْ فِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. صحيح مسلم كتاب التَّائِبِ بابُ فَضْلِ الْفَقَارِ الْمُغْسِرِ رقم الحديث ۱۷۵۰ (۱۰) الرغبة في السَّامَةِ فِي الْبَيْعِ وَالشِّرَاءِ.

(۲) عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «حُوسِبَ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَلَمْ يُوَجِّدْ لَهُ مِنَ الْخَيْرِ شَيْءٌ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ يُخَالِطُ النَّاسَ، وَكَانَ مُؤَسِّرًا، فَكَانَ يَأْمُرُ غُلَامَهُ أَنْ يَتَجَاوَزُوا عَنِ الْمُغْسِرِ». قَالَ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: نَحْنُ أَحَقُّ بِذَا مِثْلِكَ مِنْهُ، تَجَاوَزُوا عَنْهُ. صحيح مسلم كتاب الْمُسَاكَاةِ بابُ فَضْلِ الْفَقَارِ الْمُغْسِرِ رقم الحديث ۱۷۵۰ (۱۰)، الادب المفرد بابُ حُسْنِ الْخُلُقِ إِذَا لَقِيتَهُ رقم الحديث ۲۹۳، مسند احمد رقم الحديث ۱۷۰۸۳، سنن الترمذي باب ما جاء في النظر المعسر والرفق رقم الحديث ۱۳۰۷، شعب الایمان رقم ۱۰۷۳۰، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ۵۳۷.

وفي رواية: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ يُدَايِنُ النَّاسَ، فَكَانَ يَقُولُ لِفَتَاةٍ: إِذَا أَكْنَيْتَ مُغْسِرًا فَتَجَاوَزْ عَنْهُ، لَعَلَّ اللَّهَ يَتَجَاوَزُ عَنْكَ، فَلَقِيَ اللَّهَ فَتَجَاوَزَ عَنْهُ. صحيح مسلم كتاب الْمُسَاكَاةِ بابُ فَضْلِ الْفَقَارِ الْمُغْسِرِ رقم الحديث ۳۱ (۱۵۶۲)، مسند أبي داود الطيالسي رقم الحديث ۲۶۳۳، مسند احمد رقم الحديث ۸۳۸۷، سنن النسائي رقم الحديث ۳۶۹۵، شعب الایمان رقم الحديث ۱۰۷۳۳.

فائده : د مذکوره واقعي نه معلومه شوه چې څوک د تنگدسته او غريبانوسره نریم کوي نو الله تعالیٰ به دده سره نریم او کړي او دده گناهونه به معاف کړي .

٣ . د مسلم شریف حدیث دی ، رسول الله ﷺ فرمایي :

... مَنْ يَسْرِ عَلَى مُعْسِرٍ يَسِّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ... (١)

څوک چې په یو تنگ دسټه (غریب) باندې آسانی او کړي نو الله تعالیٰ به په دنیا او آخرت دواړو کې په ده باندې آسانی او کړي .

٤ . بلکه په خلقو باندې رحم کول او د دوی سره نریم کول د پیغمبرانو اخلاق دي :

ابو سلیمان الدارني رحمه الله فرمایي :

الِرِّضَا عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالرَّحْمَةُ لِلْخَلْقِ دَرَجَةُ الْمُرْسَلِينَ . (٢)

د الله جل جلاله نه راضي کیدل او په مخلوقاتو باندې رحم کول د پیغمبرانو درجه ده .

(یعنی دهغوی اخلاق دي) .

چې څوک د خلقو سره نریم کوي نو الله تعالیٰ به په ده نریم او کړي

١ . عمر بن عبد العزيز رحمه الله فرمایي :

.... مَا رَفَقَ عَبْدٌ بِعَبْدٍ فِي الدُّنْيَا إِلَّا رَفَقَ اللَّهُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (٣)

(١) صحیح مسلم کتاب الذکر والدعاء والتوبه والاستغفار باب فضل الإحتیاج علی ولاوة القرآن وعلى الذکر ولم الحديث

٣٨ (٢٦٩٩) ، مسند احمد رقم الحديث ٧٤٢٧ ، شعب الايمان رقم الحديث ١٥٧٢ ، و رقم الحديث ١٠٧٣٧ ،

مشكاة المصابيح کتاب العلم الفصل الاول رقم الحديث ٢٠٢ (٧) .

(٢) حلیه الأولیاء وطلحات الأصلاء ج ٩ ص ٢٦٢ أبو سُلَیْمَانَ الدَّارَنِي ، ج ١٠ ص ٥ أَخَذْتُ مِنْ أَبِي الْعَوَارِثِي ، صلاح

الاملي علو الهمة ج ١٠ ص ٢٣١ .

(٣) كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَخْطُبُ يَقُولُ : إِنَّ مِنْ أَحَبِّ الْأُمُورِ إِلَى اللَّهِ الْقَصْدَ فِي الْجِدَّةِ . وَالْعَفْوُ فِي

الْمَقْدِرَةِ . وَالرِّفْقُ فِي الْوِلَايَةِ . وَمَا رَفَقَ عَبْدٌ بِعَبْدٍ فِي الدُّنْيَا إِلَّا رَفَقَ اللَّهُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . مصنف ابن أبي شيبة

تلازم عمر بن عبد العزيز رقم ٣٥٠٨٨ ، روضة المفلاذ ونزهة الفضلاء لابن حبان البستي ص ١٦٧ ذكر الحث على العفو

عن الجاني ، موسوعة الأخلاق الإسلامية ص ٢٢٨ ألوال السلف والعلماء في العفو والصفح .

کوم کس چې په بل باندې په دُنیا کې نرمي او کړي نو الله تعالیٰ به په ده باندې په قیامت کې نرمي او کړي .

همداسې خبره د علامه ابن قیم رَحْمَةُ اللهِ نَهْم نقل ده . (۱)

حضرت عبدالله بن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ غل ته دُعا او کړه

په احياء العنوم او نورو کتابونو کې دا واقعه ذکر ده : يو محل حضرت عبدالله بن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ په بازار کې ناست و ، خوراک يې اخيستلو ، ده چونکه دراهم په خپل پټکي کې ايخي وو ، کله يې چې خوراک واخيستلو او دراهم يې راخيستل نو هغه نه وو (غل ورنه پټ کړي وو) . ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل :

زه چې دلته کيناستم دا د ماسره وو (خو اوس رانه غل ويستي دي . په هغه ځای کې موجود) خلقو د هغه غل پسې خبرې (بد دُعا) شروع کړې ، او دا يې ويل :

اَللّٰهُمَّ اقْطَعْ يَدَ السَّارِقِ الَّذِيْ اَخَذَهَا ، اَللّٰهُمَّ افْعَلْ بِهٖ كَذَا .

اې الله ! د هغه غل لاس پرېکړه چا چې دا درهم اخيستي ، اې الله ! هغه ته دا جزا ورکړه .

حضرت عبدالله بن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وفرمايل :

اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ حِمْلُهُ عَلَى اُخْذِهَا حَاجَةً فَبَارِكْ لَهُ فِيْهَا ، وَاِنْ كَانَ حِمْلُهُ جَرَاءَةً عَلَى الدَّلْبِ فَاجْعَلْهُ آخِرَ دُنُوْبِهِ

اې الله ! که دې کس دا دراهم د ضرورت په وجه اخيستي وي نو هغه ته په دې کې برکت واچوه ، او که په گناه باندې يې د زړه وړتيا په وجه اخيستي وي نو دا د هغه آخري گناه

(۱) وقال ابن القيم رَحْمَةُ اللهِ : من رَفَقَ بعبادِ الله رَفَقَ اللهُ به ، ومن رَحِمَهم رَحِمَهم ، ومن أَحْسَنَ إليهم أَحْسَنَ إليهم . ومن جَادَ عليهم جَادَ اللهُ عليه ، ومن لَفَعَهُمْ لَفَعَهُ ، ومن سَتَرَهُمْ سَتَرَهُ ، ومن مَنَعَهُمْ خَيْرَهُ مَنَعَهُ خَيْرَهُ . ومن عَامَلَ خَلْقَهُ بِصِفَةٍ عَامَلَ اللهُ بِتِلْكَ الصِّفَةِ بَعِيْنَهَا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ، فَاِنَّهُ تَعَالَى لِعَبْدِهِ حَسْبُ مَا يَكُوْنُ الْعَبْدُ لَخَلْقِهِ . موسوعة الاخلاق الإسلامية ج ۱ ص ۲۵۵ احوال السلف والعلماء في الرفق . الوابل الصيب ص ۳۵ .

او گرځوه. (يعنی نور يې ددې گناه نه منع کړه). (١).

ربيع بن خثيم رَحِمَهُ اللهُ غل ته دُعا او کړه

ربيع بن خثيم رَحِمَهُ اللهُ يو آس په ديرش زره (٣٠٠٠٠) درهمه واخيست، په هغې باندې يې جهاد او کړو، بيا يې خپل غلام "يسار" د (آس د پاره) گيا ه پسې اوليږل، آس يې يو ځنډې ته او تړل او په خپله په مانځه باندې او دريد.

کله چې غلام واپس راغی (ده مونځ خلاص کړې و) نو غلام دده نه پوښتنه او کړه:

يَا رَبِّيعُ! اَيْنَ فَرُسُكَ؟ اي ربيع! ستا آس څه شو؟

ده ورته وويل: هغه رانه چاپت کړو. غلام ورته وويل: تا هغه ته کتل چې پتولويې؟
ده ورته وويل: اي يسار! زه (په مانځه ولاړ ووم) د خپل رب سره په مناجات کې ووم،
پس زه بل څيز د خپل رب سره د مناجات نه مشغول نکړم (يعنی بل څيز ته مې توجه نه وه)،
ياده درې پېرې دا دُعا او کړه:

اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ غَنِيًّا فَاهْدِهِ وَاِنْ كَانَ فَقِيْرًا فَاعْزِهِ.

اي الله! که دا غل مالدار وي نو هدايت ورته او کړه، او که فقير وي نو مالدار يې کړه. (٢).

(١) جلس ابن مسعود رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي السُّوقِ يَبْتَاعُ طَعَامًا فَاَبْتَاعَ ثَمَّ طَلَبَ الدَّرَاهِمَ وَكَانَتْ فِي عِبَادَتِهِ فُوجِدَتْهَا قَدْ حَلَّتْ. فَقَالَ: لَقَدْ جَلَسْتُ وَإِنِّهَا لَسَعِي، فَجَعَلُوا يَدْعُونَ عَلِيَّ مِنْ أَخْذِهَا وَيَقُولُونَ: اَللّٰهُمَّ اقْطَعْ يَدَ السَّارِقِ الَّذِي أَخْذَهَا. اَللّٰهُمَّ افْعَلْ بِهِ كَذَا. فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ حَكَمَهُ عَلَيَّ أَخْذَهَا حَاجَةً فَبَارِكْ لَهُ فِيْهَا، وَاِنْ كَانَ حَكَمْتُهُ جَزَاءً عَلَى الذَّنْبِ فَاجْعَلْهُ آخِرَ ذُنُوْبِهِ. احياء علوم الدين ج ٣ ص ١٨٤ قِصِيْلَةُ الْعَفْوِ وَالْإِحْسَانِ، موسوعة الاخلاق الاسلاميه ج ١ ص ٢٢٨ الوال السلف والعلماء في العفو والصفح، نزهة الناظرين ص ٢٨١ الباب الرابع في العفو.

(٢) أُعْطِيَ الرَّبِيعُ قَرْسًا أَوْ اشْتَرَى قَرْسًا بِثَلَاثَيْنِ أَلْفًا، فَعَزَّاهَا عَلَيْهِ. قَالَ: لَمْ أَرْسَلْ غَلَامَهُ يَخْتَلِسُ وَقَامَ يُصَلِّيُ وَرَبَطَ فَرَسَهُ فَجَاءَ الْغَلَامُ فَقَالَ: يَا رَبِّيعُ! اَيْنَ فَرُسُكَ؟ قَالَ: سُرِقَتْ يَا يَسَارُ. قَالَ: وَأَنْتَ تَنْظُرُ إِلَيْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ يَا يَسَارُ. إِنِّي كُنْتُ أَتَاجِرُ بِرَبِّي عَزَّ وَجَلَّ فَلَمْ يَشْغَلْنِي عَنْ مُتَاجَرَةِ رَبِّي شَيْءٌ. اَللّٰهُمَّ إِنَّهُ سَرَقَنِي وَلَمْ أَكُنْ أَسْرِقُهُ. اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ غَنِيًّا فَاهْدِهِ وَاِنْ كَانَ فَقِيْرًا فَاعْزِهِ. ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. الزهد لاحمد بن حنبل ص ٢٦٨، مختصر ليام الليل للمقرئ ص ٢٦، صلاح الامه ج ٧ ص ١٧٣ صلاة الصلوة ج ٢ ص ٣٥، حلية الاولياء ١١١/٢.

د سر زخمي کيدو باوجود دُعا کول

د ربیع بن خثیم رَحْمَةُ اللَّهِ په باره کې دا هم نقل دي چې دا په سر باندې په کانري اولېږد ، سر یې زخمي شو (او په مخ باندې یې وینه راروانه شوه) ، پس ده د خپل مخ نه وینه صفا کوله او دا دُعا یې کوله :

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَهُ فَإِنَّهُ لَمْ يَتَعَمَّدَنِيْ .

ای الله ! دې کس ته بخښه او کره حُکمه ده زه قصداً نه یم ویشتلې . (۱)
لهذا په عاقل باندې دا لازم دي چې شریعت ده ته په کومو کارونو کې د نرمۍ حُکم کړې وي په هغې کې نرمي او کړي ، او د بې ځایه سختۍ نه ځان اوساتي .

مؤمنان به نرم ځویه وي

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي :

اَلْمُؤْمِنُونَ هَيِّنُونَ لَيِّنُونَ كَالْجَمَلِ الْاَلِيفِ اِنْ قَبِدَ الْقَادَ ، وَاِنْ اُلْبِخَ عَلَى صَخْرَةٍ اسْتَنَاحَ . (۲)
مؤمنان بُردباره (باوقاره) او نرم ځوی واده وي ، د هغه تابعدار اوبن په شان وي چې د هغه په پوزه کې پیزوان وي که دا رابښکله شي نور اڅي ، او که په کانري باندې کینولې شي نو (په کاني) هم کیني .

تخریج : د حدیث مطلب دادی چې مؤمنان طبعاً فرمانبردار وي ، د شریعت هر حُکم بغیرد چون و چرا او خوشحالی مني .

دویم مطلب دادی چې په مؤمنانو کې تواضع او نرمي وي ، غرور او تکبر په کې نه وي . (۳)

(۱) أصاب الربيع بن خثيم حجر في رأسه فشقّه، فجعل يسبح الذم عن وجهه ويقول: اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَهُ فَإِنَّهُ

لَمْ يَتَعَمَّدَنِيْ . صلة الصلوة ج ۲ ص ۳۵ الربيع بن خثيم اللوري

(۲) شرح السنّة للهيدي ج ۱۳ ص ۸۶ رقم الحديث ۳۵۰۵ ، شعب الايمان رقم الحديث ۷۷۷۷ ، و رقم الحديث

۷۷۷۸ ، مشكاة المصابيح باب الرفق والحياء وحسن الخلق الفصل الثاني رقم الحديث ۵۰۸۶ (۱۹) ، الاداب للبيهقي رقم الحديث ۱۶۰ ، حلية الاولياء ج ۵ ص ۱۸۰ ، كنز العمال رقم الحديث ۶۹۳ ، وحسنه الابناني في صحيح الجامع رقم الحديث ۶۵۴۵ .

(۳) مظاهر حق ج ۸ مع الاختصار .

د بدۍ جواب په نړمۍ سره په کار دی

اگر چې انسان ته دا حق شته چې ده ته څوک بده خبره اوکړي نو دا دې هم ورته هماغه شان خبره اوکړي ، خو لیکن که دا صبر اوکړي او په نړمۍ سره جواب ورکړي نو دا اوچت اخلاق دي او د انبیاء کرامو علیهم السلام طریقه ده .

انبیاء کرامو به د سختۍ جواب په نړمۍ سره ورکولو

انبیاء کرامو علیهم السلام ته به چې چا سخته خبره اوکړه نو دوی به ددې جواب په نړمۍ طریقي سره ورکولو :

۱ . د حضرت هود علیه السلام د قوم کافرانو سردارانو ده ته وویل :

﴿ إِنَّا لَنَرُكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ۝ (۱) ﴾

ترجمه : بیشکه مونږ تا په بې عقلۍ (بې وقوفۍ) کې گورو ، او بیشکه مونږ په تا باندې دا گمان کوو چې ته د دروغجنو خلقو د ډلې نه یی .
حضرت هود علیه السلام ورته وویل :

﴿ يَقَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ۝ (۲) ﴾

ترجمه : ای زما قومه ! په ما کې هیڅ بې وقوفتیا نشته ، لیکن زه د رب العالمین د طرفه رسول (رالیږلي شوی) یم .

۲ . همدارنگې د حضرت نوح علیه السلام د قوم سردارانو ده ته وویل :

﴿ إِنَّا لَنَرُكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ۝ (۳) ﴾

ترجمه : بیشکه مونږ تا په ښکاره گمراهۍ کې گورو .
حضرت نوح علیه السلام ورته جواب ورکړو :

(۱) الاعراف آیه ۶۶ .

(۲) الاعراف آیه ۶۷ .

(۳) الاعراف آیه ۶۰ .

﴿ يَقُومُ لَيْسَ بِضَلَّةٍ وَلَكِنَّ رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ (۱).

ترجمه: ای زما قوم! په ما کې هیڅ گمراهي نشته، لیکن زه د خپل رب د طرفه رسول (رالېږلې شوې) یم.

۳. نبي عليه السلام هم چې په ابتدائي دور کې کافرانو په کانړو ویشتلو او بدې خبرې یې ورته کولې نو د دوی په ځله باندې دا الفاظ وو:

اللَّهُمَّ اهْدِ قَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ.

ای الله! زما قوم ته هدایت او کره؛ ځکه دوی نه پوهیږي.

۴. بیا نبي عليه السلام د فتح مکه په وخت عام د معافۍ اعلان او کړو، او ټولو ته یې او فرمایل:

﴿ لَا تَثْرِبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَعْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴾.

نن ورځ په تاسو باندې هیڅ الزام (او ملامتیا) نشته، الله تعالی دې تاسو معاف کړي، او هغه د ټولو نه زیات رحم کوونکی دی.....

إِذْهَبُوا قَالْتُمْ الطُّغَاءُ. حَتَّى تَأْسُو تَوَلَّى أَزَادِيَّ (۲).

(۱) الاعراف آیه ۶۱.

(۲) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا دَخَلَ مَكَّةَ..... ثُمَّ أَتَى الْكَعْبَةَ فَأَخَذَ بِعَصَا دَنِي الْبَابِ فَقَالَ: مَا تَقُولُونَ وَمَا تَفْعَلُونَ؟ قَالُوا: نَقُولُ: ابْنُ أَخٍ وَابْنُ عَمٍّ حَلِيمٌ رَحِيمٌ. قَالَ: وَقَالُوا ذَلِكَ ثَلَاثًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَقُولُ كَمَا قَالَ يُوسُفُ الطُّغَاءُ: { لَا تَثْرِبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَعْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ } [يوسف آیه ۹۲]. قَالَ: فَخَرَجُوا كَأَنَّمَا تُشْرُونَ مِنَ الْقُبُورِ فَدَخَلُوا فِي الْإِسْلَامِ. السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۸۲۷۵.

وَفِينَا حَكَى الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ عَنْ أَبِي يُوسُفَ فِي هَذِهِ الْقِصَّةِ أَنَّهُ قَالَ لَهُمْ حِينَ اجْتَمَعُوا فِي الْمَسْجِدِ: مَا تَرَوْنَ أَنِّي صَاحِبُكُمْ؟ قَالُوا: خَدَّاءُ. أَحْ كَرِيمٌ وَابْنُ أَخٍ كَرِيمٍ. قَالَ: إِذْهَبُوا قَالْتُمْ الطُّغَاءُ. السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۸۲۷۶. تفسير البغوي ج ۵ ص ۳۲۳، تفسير القرطبي ج ۹ ص ۲۵۸، تفسير أبي سعد ج ۹ ص ۲۰۸، تفسير المظهر ج ۱۰ ص ۳۶۳. تفسير السلي ج ۲ ص ۱۳۲.

چې د چا سره څه وي هماغه خرچ کوي

۱. يو ځل حضرت عيسى عليه السلام د يهودو په يو قوم تيريدلو ، هغوی ده ته ډيرې بدې خبرې اوکړې ، خوده هغوی ته د خبر خبرې اوکړې .
چا د حضرت عيسى عليه السلام نه پوښتنه اوکړه :
هغوی تاته بدې خبرې اوکړې او ته ورته ښې خبرې کوي (دا ولې ؟)
ده ورته او فرمايل :
كُلُّ وَاحِدٍ يُنْفِقُ مِمَّا عِنْدَهُ .

د هر چا سره چې څه وي هماغه خرچ کوي . (۱)
(يعنی د چا طبيعت چې خراب وي نو خرابې خبرې يې د خلې نه رااوي ، او د چا طبيعت چې پاکيزه وي نو ښې خبرې ورته رااوي) .

۲. مشهوره خبره ده : كُلُّ إِنَاءٍ يَتَرَشَّحُ بِمَا فِيهِ . (۲)
هر لوڅې هغه څيز راڅخوي کوم چې په هغې کې وي .
يعنی که په يو لوڅي کې صفا اوبه وي او ته يې اوڅوړوی نو هماغه ورته راتويږي ،
او که په هغې کې گنده اوبه وي او ته يې اوڅوړوی نو گنده اوبه ورته راتويږي .
داسې خو هيڅ کله نشي کيدی چې په يو لوڅي کې گنده اوبه وي او په څوړولو سره ورته صفا اوبه راتوی شي .

(۱) مَرَّ السَّبِيحُ عَلَيْهِ وَعَلَى كِبَيْتِنَا الصَّلَاةَ وَالسَّلَامُ بِقَوْمٍ مِنَ الْيَهُودِ ، فَقَالُوا لَهُ هَرَا ، فَقَالَهُمْ خَيْرًا .
فَقِيلَ لَهُ : إِنَّهُمْ يَقُولُونَ هَرَا وَأَنْتَ تَقُولُ خَيْرًا ؟ فَقَالَ : كُلُّ وَاحِدٍ يُنْفِقُ مِمَّا عِنْدَهُ . برهله محموديه لى
شرح طريقه محمديه وشرحه لبره لى سيرة احمدية ج ۲ ص ۲۷۵ الخُلُقُ الْقَاسِ عَقَرٌ مِنَ النِّسْتِينِ مِنْ آفَاتِ الْقَلْبِ
الْحَسَدُ ، احياء علوم الدين ج ۳ ص ۱۷۹ كتاب ذم الغضب والعقد والحسد بيان قبيكة الجليم .
(۲) مرآة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ج ۷ ص ۲۸۸۷ كِتَابُ الْقَلْبِ وَالزُّلْمِ ، وَص ۲۹۱۹ كِتَابُ الزُّلْمِ ، وَج ۸
ص ۳۲۱۸ تَابُ الْأُمْرِ بِالْعُقُودِ . لیس الهاري علی صحیح البخاري ج ۱ ص ۸۵ ، وَج ۳ ص ۹۰۱ .

په نرمي کې برکت دی ، او سختي کې سپيره والې دی

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

الرِّفْقُ يُنِّنُ ، وَالْخُرْقُ شُوْمٌ . (۱)

نرمي برکت دی ، او سختي سپيره والې دی .

(يعنی په نرمي سره برکت راځي ، او سختي سره سپيره والې راځي) .

په معيشت کې نرمي د انسان د هوبسيار تيا علامه ده

۱ . حضرت ابو الدرداء رضي الله عنه د نبي عليه السلام دا حديث نقل کوي :

مِنْ فِقْهِ الرَّجُلِ رِفْقُهُ فِي مَعِيشَتِهِ . (۲)

د انسان د پوهې نه دا خبره هم ده چې دا به په خپل معيشت کې نرمي کوي .

۲ . نرمي د حکمت جبره ده ، مشهوره خبره ده :

الرِّفْقُ رَأْسُ الْحِكْمَةِ . (۳) نرمي د حکمت جبره ده .

نرمي کوونکي ته د نبي ﷺ دُعا ، او سختي کوونکي ته خبرې

څوک چې د خلقو سره سختي کوي نو هغوی ته نبي عليه السلام خبرې (بددُعا) کړي ،

او څوک چې خلقو سره نرمي کوي نو هغوی ته يې دُعا کړي .

(۱) شعب الایمان رقم الحديث ۷۳۲۶ ، و رقم الحديث ۸۰۶۰ ، المعجم الاوسط رقم الحديث ۴۰۸۷ ، الترغيب والترهيب لقوام السنه رقم الحديث ۱۱۹۸ ، الترغيب والترهيب للمنطري رقم الحديث ۴۰۵۴ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۲۶۵۳ ، کنز العمال رقم الحديث ۵۴۴۷ ، و رقم الحديث ۵۴۶۱ ، نضرة النعم ج ۶ ص ۲۱۶۷ الرلق ، مرفه المفاتيح ج ۶ ص ۲۴۱۹ ، موسوعة الاخلاق الاسلامية ج ۱ ص ۲۵۵ ، الزهد لهنادين السدي ج ۲ ص ۶۵۴ .

(۲) مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۲۱۶۹۵ ، مجمع الزوائد باب الرلق في المعيشة رقم الحديث ۶۳۰۸ ، تضر ابن كثير ج ۶ ص ۱۲۴ ، الدر المنثور في التفسير بالمأثور ج ۶ ص ۲۷۵ . وهكذا في مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ۳۴۶۸۸ ، حلية الاولياء ج ۱ ص ۲۱۱ ، حلة الصلوة ج ۱ ص ۲۴۱ ، كنز العمال رقم الحديث ۵۴۳۸ .

(۳) مصنف ابن ابي شيبة رقم ۲۵۳۰۸ ، الدر المنثور في التفسير بالمأثور ج ۲ ص ۶۷ ، كنز العمال رقم الحديث ۵۴۴۲ ، مكارم الاخلاق للخرالطي رقم الحديث ۶۷۶ ، موسوعة الاخلاق الاسلامية ج ۱ ص ۲۵۵ . نضرة النعم ج ۶ ص ۲۱۶۷ الرلق ، ورواه وكيع في الزهد ص ۷۷۶ ، واحمد في الزهد ص ۴۴ ، وهناد في الزهد ج ۲ ص ۶۵۳ .

د مسلم شریف حدیث دی ، رسول الله ﷺ دا دُعا کړې وه :

.... اَللّٰهُمَّ مَنْ وَلِيَ مِنْ اَمْرِ اُمَّتِيْ شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ فَاشَقُّ عَلَيْهِ ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ اَمْرِ اُمَّتِيْ شَيْئًا فَزَفَقْتُ بِهِمْ فَازْفُقْ بِهِ . (۱)

یا الله ! څوک چې زما د امت د یو کار متولې (حاکم) جوړ شي بیا دا په دوی باندې سختي او کړي نو ته هم په ده باندې سختي او کړه ، او څوک چې زما د امت د څه کار متولې (حاکم) جوړ شي بیا دا په دوی باندې نرمي او کړي نو ته هم په ده باندې نرمي او کړه .

فائده : په دې حدیث کې د هغه خلقو د پاره ډیر لوی زجر دی کوم چې په نورو باندې سختي کوي ، او د هغه خلقو د پاره ډیره لویه خوشحالي ده چې په نورو باندې نرمي کوي . (۲)

په عباداتو کې هم د نریمې او تخفیف حکم راغلی

په عباداتو کې هم د نریمې او آسانی حکم راغلی . په ټولو عباداتو کې د مونځ اهمیت ډیر بیان شوی خو بیا هم شریعت امام ته دا حکم کوي چې د مسنون قرات نه به زیات اوږد قرات نه کوي ، همدارنگې رکوع او سجده به هم دومره نه اوږدوي چې خلق ورباندې تنگ شي ، ځکه کیدې شي په دې مقتدیانو کې څوک کمزورې یا مریض وي ، یا د چا ضروري کار وي نو هغوی خو بیا دومره اوږده نشي اودریدی ، البته د مانځه ټول آرکان به پوره آداء کوي .

(۱) صحیح مسلم کتاب الإمارة باب فضیلة الإمام العادل ، وَعُقُوبَةُ الْجَائِرِ ، وَالْحَبْرُ عَلَى الرَّفِيعِ بِالرَّعِيَّةِ ، وَالنَّهْيُ عَنْ إِذْخَالِ الشَّقَّةِ عَلَيْهِمْ . رقم الحديث ۱۹ (۱۸۲۸) ، صحیح ابن حبان رقم الحديث ۵۵۳ ذکر دعاء المصطفى ﷺ لمن رفق بالمسلمين في امورهم ... مسند احمد رقم الحديث ۲۳۶۲۲ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۷۹۱۳ ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ۸۸۲ ، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ۳۶۸۹ (۲۹) ، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ۸۸۲ .

(۲) قَالَ النَّوَوِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ : هَذَا مِنْ أَيْبَلِ الْأَوَاجِرِ عَنِ الشَّقَّةِ عَلَى النَّاسِ . وَأَعْظَمُ الْحَبْرُ عَلَى الرَّفِيعِ بِهِمْ . وَقَدْ تَكَاهَرَتِ الْأَحَادِيثُ فِي هَذَا الْمَعْنَى . قَالَ الطَّبْرِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ : وَهُوَ مِنْ أَيْبَلِ مَا أَظْهَرَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الرَّأْفَةِ وَالشَّفَقَةِ وَالْمَرْحَمَةِ عَلَى الْأُمَّةِ . مولا المصباح ج ۶ ص ۲۴۰۴ في تشریح حدیث ۳۶۸۹ .

نبي عليه السلام به مختصر او کامل مونځ کولو

۱ . د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دى ، حضرت انس رضي الله عنه فرمايې :

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوجِرُ الصَّلَاةَ وَيُكْمِلُهَا . (۱)
نبي عليه السلام به مختصر او کامل مونځ کولو .

۲ . چونکه د نبي عليه السلام پسې به زنانې هم شاته په صفونو کې ولاړې وې ، چې کله به پيغمبر عليه السلام د ماشومانو د ژړا آواز واوريد نو مونځ به يې مختصر کړو ، ددې د پاره چې د ماشومانو مورانو ته تکليف نه وي .

حضرت انس رضي الله عنه فرمايې :

مَا صَلَّيْتُ وَرَاءَ إِمَامٍ قَطُّ أَخَفَّ صَلَاةً وَلَا أَكْثَرَ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِنْ كَانَ لَيَسْغُرُ بُكَاءُ الصَّبِيِّ فَيَخَفُ مَخَافَةً أَنْ تُفْتَنَ أُمُّهُ . (۲)

ما هيڅ کله د نبي عليه السلام نه کامل او مختصر مونځ د بل امام پسې ندې کړې .
(يعنی پيغمبر صلی الله علیه و آله به ډير مختصر او کامل مونځ کولو) ، دوى به چې کله د ماشومانو د ژړا آواز واوريد نو جمعېد به يې مختصر کوله . ددې د پاره چې د ماشومانو مور په فتنه (غم) کې مبتلا نشي .

په يوبل حديث کې دي ، په خپله رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايې :

إِنِّي لَأَدْخُلُ فِي الصَّلَاةِ وَأَنَا أُرِيدُ إِطَالَتَهَا فَأَسْمَعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ فَأَتَجَوَّزُ فِي صَلَاتِي مِمَّا أَعْلَمُ مِنْ شِدَّةِ وَجْدِ أُمِّهِ مِنْ بُكَائِهِ .

کله چې زه په مانځه کې داخل شم (يعنی نيت اوترجم) نو زما اراده دا وي چې دا مونځ

(۱) صحيح البخاري باب الإيماء في الصلاة [الثاني] رقم الحديث ۷۰۶ ، صحيح مسلم كتاب الصلاة باب تلطيف الصلاة

في تبار رقم الحديث ۱۸۸ (۳۶۹) ، مسند احمد رقم الحديث ۱۱۹۹۰ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۵۲۶۱ .

(۲) صحيح البخاري باب من أتك الصلاة عند بكاء الصبي رقم الحديث ۷۰۸ ، صحيح مسلم كتاب الصلاة باب تلطيف

الصلاة في تبار رقم الحديث ۱۹۰ (۳۶۹) ، مشكاة المصابيح باب ما على الامام العمل الاول رقم الحديث ۱۱۲۹ (۱) ، مسند احمد رقم الحديث ۱۳۵۲۳ .

به اوږدوم ، بيا زه د ماشومانو ژړا واورم . نوزه مونځ مختصر کړم ؛ ځکه ماته هغه تکليف (او غم) معلوم دی کوم چې مورت د ماشوم د ژړا په وجه پيدا کيږي . (۱)

ځانله کس اوږد مونځ کولې شي

البته که يو کس ځانله مونځ کوي (يعنی نورو ته امامت نه کوي) نو دا بيا اوږد مونځ کولې شي .

د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی ، رسول الله ﷺ فرمايي :
 إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ فَإِنَّ مِنْهُمْ الضَّعِيفَ وَالسَّقِيمَ وَالْكَبِيرَ ، وَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِنَفْسِهِ فَلْيُطَوِّلْ مَا شَاءَ . (۲)

کله چې په تاسو کې يو کس نورو خلکو ته مونځ (يعنی امامت) کوي نو دا دې تخفيف کوي (يعنی مختصر مونځ دې کوي) ؛ ځکه په دې خلکو (مُتَقَدِّيانو) کې به څوک ضعیف ، مریض او بویا هم وي ، او چې کله په تاسو کې يو کس ځانله مونځ کوي نو چې څومره يې خوښه وي اوږد مونځ دې کوي .

اوږده جمعه کوونکي ته د نبي عليه السلام تنبيه

د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی ، حضرت ابو مسعود رضی الله عنه فرمايي چې يو سړي رسول الله صلی الله عليه وسلم ته او فرمايل :
 اَيُّ د الله رسوله ! قَسَمَ بِه الله ، زه د سهر په مانځه کې ځکه روستو شريکيږم چې فلانکی کس مونږ ته ډير اوږد مونځ کوي .
 (ابو مسعود رضی الله عنه فرمايي :) ما رسول الله صلی الله عليه وسلم هيڅ کله هم وعظ کې دومره غصه نه و ليدلی څومره چې په دې ورځ باندې و ، نبي عليه السلام او فرمايل :

(۱) صحيح البخاري باب مَنْ أَحْكَمَ الصَّلَاةَ عِنْدَ بُكَاءِ الصَّبِيِّ رِقم الحديث ۷۰۹ ، صحيح مسلم كتاب الصَّلَاةِ باب تعريف

الصلاة لبكاء الصبي رِقم الحديث ۱۹۲ (۴۷۰) .

(۲) صحيح البخاري باب إِذَا صَلَّى لِلنَّفْسِ فَلْيُطَوِّلْ مَا شَاءَ رِقم الحديث ۷۰۳ ، صحيح مسلم كتاب الصَّلَاةِ باب أَمْرُ الْأَمِيَّةِ

بِتَغْلِيظِ الصَّلَاةِ فِي كِتَابِهِ رِقم الحديث ۱۸۵ (۴۶۷) .

إِنَّ مِنْكُمْ مُتَفَرِّقِينَ، فَأَيُّكُمْ مَا صَلَّى بِالنَّاسِ فَلْيَتَجَوَّزْ . فَإِنَّ فِيهِمُ الضَّعِيفَ وَالْكَبِيرَ وَذَا الْحَاجَّةَ .

بیشکه په تاسو کې بعضې کسان نور خلق د مانځه نه مُتَنَفِرَه کوي ، پس څوک چې په تاسو کې نورو خلقو ته مونځ (اِمامت) کوي نو دا دې مختصر مونځ کوي ؛ ځکه په مُقتديانو کې کمزوری ، بُودا ، او ضروري کار والا هم وي . (۱)

حضرت معاذ رضی اللہ عنہ ته د اورد مونځ کولو په وجه د نبي عليه السلام تنبيه

په بخاري شريف او مسلم شريف کې دا واقعه ذکر ده ، حضرت جابر بن عبدالله الانصاري رضی اللہ عنہ فرمايي چې يو کس راغی ، دوه اوبسان ورسره وو (په کوم باندې چې د فصل د پاره اوبه راويستلې شي) ، په دې وخت کې شپه تياره شوې وه ، ده حضرت معاذ رضی اللہ عنہ اوليد چې د ماسخوتن جَمعه يې کوله (دا ورسره جَمعه کې شريک شو) ، حضرت معاذ رضی اللہ عنہ په مانځه کې سورة البقرة يا سورة النساء اولوستله ، نو دې سړي نيت مات کړو اولار .

بيا ورته دا خبره اورسيده چې حضرت معاذ رضی اللہ عنہ د مانه خفه شوې دی ، نو دا سړی نبي عليه السلام ته راغی او دوی ته يې د حضرت معاذ رضی اللہ عنہ شکايت اوکړو (چې مونږ زميندار خلق يو ، ټوله ورځ په لاس کارونه کوو ، او هغه مونږ ته ډير اوږد مونځ کوي) .

نبي عليه السلام حضرت معاذ رضی اللہ عنہ ته درې پېرې او فرمايل :

(۱) قَالَ أَبُو مَسْعُودٍ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَجُلًا قَالَ : وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَأَتَأْخُذُ عَنْ صَلَاةِ الْعَدَاةِ مِنْ أَجْلِ فُلَانٍ وَمَتَا يُطِيلُ بِنَا . فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَوْعِظَةٍ أَهْدَى عَظِيمًا مِنْهُ يَوْمَئِذٍ . ثُمَّ قَالَ : « إِنَّ مِنْكُمْ مُتَفَرِّقِينَ . فَأَيُّكُمْ مَا صَلَّى بِالنَّاسِ فَلْيَتَجَوَّزْ . فَإِنَّ فِيهِمُ الضَّعِيفَ وَالْكَبِيرَ وَذَا الْحَاجَّةَ » . صحيح البخاري باب كلُّ عِلَّةٍ إِذَا عَزَلَتْ فِي الْقِيَامِ . وَالتَّامِرُ الزُّكُوفُ وَالشُّجُودُ رقم الحديث ۷۰۲ ، ورم الحديث ۷۰۴ . باب مَنْ هَكَأِ مَامَةً إِذَا عَزَلَتْ ، ورم الحديث ۶۱۱۰ . باب مَا يَجُوزُ مِنَ الْغَضَبِ وَالْجِدِّ لِأَمْرِ اللَّهِ ، ورم الحديث ۷۱۵۹ . باب : هَلْ يُلْغِي الْقَاضِي أَوْ يُفْعَى وَهُوَ غَضَبَانٌ . صحيح مسلم كتاب الصلاة . باب أَمْرُ الْأَيُّوَّةِ بِتَطْوِيلِ الصَّلَاةِ فِي تَمَارٍ ، ورم الحديث ۱۸۲ (۶۶۶) ، سنن ابن ماجه كتاب إقامة الصلاة . وَالسُّنَّةُ يَوْمًا . باب مَنْ أَرَادَ مَا قَالِيهِ فَقَدْ ، ورم الحديث ۹۸۴ ، مشكوة المصابيح باب ما على الامام الفصل الاول رقم الحديث ۱۱۳۲ (۲) ، مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۱۷۰۶۵ .

يَا مُعَاذُ أَتَيْتَانِ أَنتَ . اې معاذ ! آیا ته خلق په فتنه کې اچوی ؟

تا ولې په سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ، وَالشَّشْسِ وَطُحَاهَا . او وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى سورة باندې مونځ او نكړو ؟

فَإِنَّهُ يُصَلِّي وَرَأَكَ الْكَبِيرُ وَالضَّعِيفُ وَذُو الْحَاجَةِ .

حكه ستا شاته بډوا ، كمزوري او د ضروري كار واله خلق هم ولاړ وي . (۱)

د فقهاء گرامو قول : فقهاء گرامو هم ذكر كړي چې د امام د پاره د سنت مقدار نه

زيات اوږد قرات كول مكروه تحريمي دي (البته كه يو كس ځان له مونځ كوي نو بيا كه هر څومره اوږد مونځ كوي دا خبر دي) . (۲)

(۱) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه ، قَالَ : أَقْبَلَ رَجُلٌ بِتَاضِحَيْنِ وَقَدْ جَحَّحَ اللَّيْلُ ، فَوَاقَى مُعَاذًا يُصَلِّي .

فَتَرَكَ تَاضِحَهُ وَأَقْبَلَ إِلَى مُعَاذٍ رضي الله عنه ، فَقَرَأَ بِسُورَةِ الْبَقَرَةِ - أَوِ الْبَنَاءِ - فَانْطَلَقَ الرَّجُلُ ، وَبَلَغَهُ أَنَّ مُعَاذًا رضي الله عنه نَافٍ مِنْهُ . فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَشَكَاَ إِلَيْهِ مُعَاذًا رضي الله عنه . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « يَا مُعَاذُ ! أَتَيْتَانِ أَنتَ » - أَوْ « أَقَابَرَيْنِ » - ثَلَاثَ مِرَارٍ : « فَلَوْلَا صَلَّيْتَ بِسَبِّحِ اسْمِ رَبِّكَ ، وَالشَّشْسِ وَطُحَاهَا ، وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى ، فَإِنَّهُ يُصَلِّي وَرَأَكَ الْكَبِيرُ وَالضَّعِيفُ وَذُو الْحَاجَةِ . » صحيح البخاري باب من شكاه إمامه إذا طَوَّلَ رَمَلَ الْحَبِثِ

۷۰۵ ، ورلم الحديث ۶۱۰۶ كتاب الأدب باب من لم يزد في الفار من قال ذلك متأولاً أو جاهلاً ، صحيح مسلم كتاب الصلاة

باب القيامة في الجنازة رقم ۱۷۸ (۶۶۵) ، سنن أبي داود باب في تخفيف الصلوة رقم ۷۹۰ ، سنن النسائي رقم ۸۳۵ .

(۲) قال العلامة الحصكفي رحمه الله : (و) يُكْرَهُ تَخْرِيمًا (تَطْوِيلُ الصَّلَاةِ) عَلَى الْقَوْمِ زَائِدًا عَلَى قَدْرِ السُّنَّةِ فِي قِرَاءَةٍ وَأَذْكَارٍ رَضِيَ الْقَوْمُ أَوْ لَا ، لِإِظْلَاقِ الْأَمْرِ بِالتَّخْفِيفِ نَهْوَ ، وَفِي الشُّرُوبِ لِبَلَاءِ قَاهِرٍ حَدِيثٍ مُعَاذٍ أَنَّهُ لَا يَزِيدُ عَلَى صَلَاةٍ أَضْعَافِهِمْ مُطْلَقًا . وَلِذَا قَالَ الْكَمَالُ إِلَّا لِمَضْرُورَةٍ ، وَصَحَّ « أَنَّهُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ قَرَأَ بِالنَّمُودَاتَيْنِ فِي الْفَجْرِ جِئِنِ سَبَّحَ بُكَاءَ صَبِيٍّ » . الدر المختار

قال ابن عابدين رحمه الله : (قوله : لإِظْلَاقِ الْأَمْرِ بِالتَّخْفِيفِ) وَهُوَ مَا فِي الصَّحِيحَيْنِ « إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيَخَفْ ، فَإِنَّ فِيهِمُ الضَّعِيفَ وَالسَّقِيمَ وَالْكَبِيرَ ، وَإِذَا صَلَّى لِنَفْسِهِ فَلْيَطْوِلْ مَا شَاءَ » .... قَالَ الْكَمَالُ فِي الْفَتْحِ : وَقَدْ بَحَثْنَا أَنَّ التَّطَوُّلَ هُوَ الْإِيتَادُ عَلَى الْقِرَاءَةِ السُّنَوَّةِ ، فَإِنَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْهُ وَقِرَاءَتُهُ هِيَ السُّنَوَّةُ فَلَا بُدَّ مِنْ كَوْنِ مَا نَهَى عَنْهُ غَيْرَ مَا كَانَ دَابَّةً إِلَّا لِمَضْرُورَةٍ . رد المحتار على الدر المختار ۱ / ۵۶۴ باب

الامامة ، فتاوى دارالعلوم ديو بند ج ۳ ص ۹۹ باب الامامة والجماعة

لهذا امام ته په کار دي چې د مقتديا تو رعایت او کړي، او د مسنون قرأت نه زیات اوږد قرأت یا زیاته اوږده رکوع او سجده اونکړي. (۱)

انسان به ځان ته په زوره دین نه گرانوي

انسان به ځان ته په زوره باندې دین نه گرانوي او په ځان باندې به داسې سخت عبادت نه لازمي چې دايې بیا طاقت نشي لرلی، البته شریعت چې ورته د کوم کار حکم کړې وي هغه به ضرور کوي.

۱. الله تعالیٰ فرمائي: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾. (۱)

ترجمه: الله تعالیٰ په تاسو باندې آساني کول غواړي، او تنگي کول درياندې نه غواړي.

۲. بل ځای فرمائي: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمُ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾. (۲)

ترجمه: او الله تعالیٰ په تاسو باندې په دین کې څه تنگي نده ايځي.

۳. بل ځای فرمائي: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا﴾. (۳)

ترجمه: الله تعالیٰ اراده لري چې د تاسو نه پټې سپک کړي (يعنی احکام د شریعت درته آسان کړي) او انسان کمزورې پیدا شوې دی. (۵)

۴. د بخاري شریف حدیث دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمائي:

إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ، وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ، فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا، وَأَبْشِرُوا، وَاسْتَعِينُوا بِالْغَدْوَةِ وَالرَّوْحَةِ وَشَيْءٍ مِنَ الدَّلْجَةِ. (۶)

(۱) فتاویٰ دارالعلوم دیوبند ج ۳ ص ۱۸۱ باب الامامة والجماعة.

(۲) البقرة آیه ۱۸۵.

(۳) الحج آیه ۷۸.

(۴) النساء آیه ۲۸.

(۵) ﴿يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ﴾ يُسَهِّلُ عَلَيْكُمْ أَحْكَامَ الشَّرْعِ. تفسیر الجلالین

(۶) صحيح البخاري كتاب الإيمان باب: الذين يسرون. رقم الحديث ۳۹، مشکاة المصابيح باب القصد في العمل الفصل

الاول رقم الحديث ۱۲۴۶ (۶)، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ۹۳۵.

بیشکه دین آسان دی ، او څوک چې په دین کې سختي اختیار کړي (یعنی داسې سخت عبادت په ځان لازم کړي چې په ده واجب نه وي) نو دین په ده باندې غالب کیږي (بیا ددې سختو عباداتو قدرت نشي لرلی) ، پس تاسو د صراطِ مُستقیم قصد او کړئ ، میانه روی کوئ ، او (په دې طرز باندې عمل کولو سره د جنت او نورو نعمتونو) زېرې قبول کړئ ، او تاسو مدد حاصلوئ د سهر ، ماښام او د شپې په څه حصه عبادت باندې (یعنی په دې درې وختونو کې په اهتمام سره عبادت کوئ) .

فائده : ددې حدیث نه معلومه شوه چې په دین کې تشدد ، غلو ، او په عبادت کې د حد نه تجاوز کول د اسلام د مزاج خلاف دي ، اسلام د داسې مُعتدل ژوند مطالبه کوي چې انسان د الله ﷻ د یاد نه هم غافل نشي او دُنیاوي ژوند هم مُعطل نشي .

بعضې خلق په دین کې بې ځایه سختي کوي ، آخر په خپله په کې داسې راگېرشي چې بیا په صحیح طریقې سره په دین عمل هم نشي کولی ، او د دیني سهولتونو نه فائده نشي اخیستلی . اسلام ریښتیني او مُعتدل مذهب دی ، مشقتونه او ریاضتونه خو په عیساییت کې زیات دي خو بیا هم هغه اوس د الله ﷻ په نزد مردود دی . (۱)

۵ . حضرت عائشه رَضِیَ اللہُ عَنْهَا فرمایي چې (یوه ورځ) نبي علیه السلام کورته راننوت ، په دې وخت کې د ما سره یوه ښځه (حَولاء بنت ثُوَیْت) ناسته وه ، نبي ﷺ پوښتنه او کړه :
مَنْ هَذِهِ ؟ دا څوک ده ؟

ما ورته وویل : دا فلانکې ښځه ده او ددې د مانځه ډیره تذکره کولې شي (یعنی ډیر نفلي موندونه کوي) .

نبي علیه السلام او فرمایل :

مَهْ عَلَيْكُمْ بِمَا تَطِيقُونَ ، فَوَاللَّهِ لَا يَمَلُّ اللَّهُ حَتَّى تَمَلُّوا ، وَكَانَ أَحَبَّ الدِّينِ إِلَيْهِ مَا دَامَ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ .

(۱) اللهم البخاري ترجمه و شرح صحيح البخاري لمولانا ظهور الباري اعظمي ج ۱ ص ۶۳ کتاب الايمان . طبع مکتبه الحرمين .

داسې مه کوئ ، دومره عمل کوئ چې د شومره طاقت لری (زیات درباندي واجب ندی) ، قسم په الله ، چې الله تعالی (په ثواب ورکولو) نه سترې کیږي خوتاسوبه (په ډیر عمل کولو) سترې شی ، او الله ﷻ ته محبوب ډین (او محبوب عمل) هغه دی چې په هغې باندي دا کس پابندي او کړي . (۱)

۶ د مسلم شریف په یو حدیث کې ورسره دا اضافه هم شته چې حضرت عائشې رَضِيَ اللهُ عَنْهَا نبي عليه السلام ته وفرمايل : دا داسې ښځه ده چې ددې په باره کې خلق دا وايي چې دا د شپې نه اوده کیږي (بلکه ټوله شپه د الله ﷻ عبادت کوي) .
نبي عليه السلام وفرمايل :

لَا تَنَامُ اللَّيْلُ ؟ خُذُوا مِنَ الْعَمَلِ مَا تُطِيقُونَ ، فَوَاللَّهِ لَا يَسَامُ اللَّهُ حَتَّى تَسَامُوا .
آيا دا د شپې نه اوده کیږي ؟ (نبي عليه السلام ددې دا کار بد او گنجل ، او بيا يې وفرمايل) تاسو دومره عمل کوئ د شومره چې طاقت لری ، په الله قسم چې الله تعالی (په ثواب ورکولو) نه سترې کیږي خوتاسوبه (په ډیر عبادت کولو) سترې شی . (۲)

(۱) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا امْرَأَةٌ ، قَالَ : مَنْ هَذِهِ ؟ قَالَتْ : فَلَانَةٌ ، تَذْكُرُ مِنْ صَلَاتِهَا . قَالَ : مَهْ ، عَلَيْكُمْ بِمَا تُطِيقُونَ ، فَوَاللَّهِ لَا يَمَلُ اللَّهُ حَتَّى تَمَلُّوا ، وَكَانَ أَحَبَّ إِلَيْهِ إِنْ يَكُنْ مَا دَامَ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ . صحيح البخاري كتاب الإيمان باب : أَحَبُّ الدِّينِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَدْوَمُهُ رِجْلُ الْعَدِثِ ۴۳ ، صحيح مسلم كتاب صلاة المسافرين وقصرها باب : أَمْرٌ مَنْ لَعَسَ فِي صَلَاتِهِ ، أَوْ اسْتَعْجَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ ، أَوْ الْإِكْرَ بِأَنْ يَزُكَّ ، أَوْ يَقْعُدَ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ ذَلِكَ رِجْلُ الْعَدِثِ ۲۲۱ (۷۸۵) ، سنن ابن ماجه باب المداومة على العمل رِجْلُ الْعَدِثِ ۴۲۳۸ ، مسند احمد رِجْلُ الْعَدِثِ ۲۴۲۴۵ ، سنن النسائي رِجْلُ الْعَدِثِ ۱۶۴۲ .

(۲) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، أَخْبَرَتْهُ أَنَّ الْخَوْلَاءَ بِنْتُ ثُوَيْبٍ مَرَّتْ بِهَا وَعِنْدَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقُلْتُ : هَذِهِ الْخَوْلَاءُ بِنْتُ ثُوَيْبٍ ، وَزَعَمُوا أَنَّهَا لَا تَنَامُ اللَّيْلُ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَا تَنَامُ اللَّيْلُ ؟ خُذُوا مِنَ الْعَمَلِ مَا تُطِيقُونَ ، فَوَاللَّهِ لَا يَسَامُ اللَّهُ حَتَّى تَسَامُوا » . صحيح مسلم كتاب صلاة المسافرين وقصرها باب : أَمْرٌ مَنْ لَعَسَ فِي صَلَاتِهِ ، أَوْ اسْتَعْجَلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ ، أَوْ الْإِكْرَ بِأَنْ يَزُكَّ ، أَوْ يَقْعُدَ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ ذَلِكَ رِجْلُ الْعَدِثِ ۲۲۰ (۷۸۵) ، مسند احمد مخرجا رِجْلُ الْعَدِثِ ۲۶۰۹۵ ، صحيح ابن حبان رِجْلُ الْعَدِثِ ۳۵۹ ، السنن الكبرى للبيهقي رِجْلُ الْعَدِثِ ۴۷۳۶ .

۷ . علامه ابن قیم رَحْمَةُ اللَّهِ فرمائي چې نبي عليه السلام په دين کې د هغه سختۍ نه منع کړې چې هغه په جائز مقدار باندې زياتي وي ، او پيغمبر عليه السلام دا خبر ورکړې چې څوک په ځان باندې سختي کوي نو الله تعالی هم په ده باندې سختي کوي .
مثلاً يو کس په ځان باندې د نذر په ذريعه سخت او گران عبادت لازم کړي نو اوس په ده باندې د هغې پوره کول لازمي دي ، نو دا سختي ده په ځان باندې په خپله لازم کړه .
يا مثلاً يو کس په وسوسه باندې عمل کوي نو په دې سره دا وسوسه دده بيماري او گرځي ، او ده ته په خپله سخته شي . (۱)

بنده لره خپل ځان په مشقت کې اچولونه الله ﷻ بې نياز ه دی

د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی ، حضرت انس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمائي چې نبي کریم صلی الله عليه وسلم يو بُودا أوليد چې د خپلو زامنو په تکيه باندې پياده (حج ته) روان و (يعنی په خپله نه شو تللی ، بلکه د ځامنو په اوگو باندې يې لاسونه اچولي وو ، او پياده حج ته روان و) .

نبي عليه السلام پوښتنه او کړه :

مَا بَالُ هَذَا ؟ . دا په ده څه شوي ؟

خلقو ورته وويل : ده دا نذر کړی چې پياده به (حج ته) ځي .

رسول الله صلی الله عليه وسلم او فرمايل :

إِنَّ اللَّهَ عَنْ تَعَذُّيبِ هَذَا نَفْسَهُ لَغَفِيٌّ .

يېشکه الله تعالی د دينه بې نياز ه دی چې دا خپل ځان په مشقت کې واچوي .

(۱) قال ابن القيم رَحْمَةُ اللَّهِ : كَتَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ عَنِ التَّشْدِيدِ فِي الدِّينِ ، وَذَلِكَ بِالزِّيَادَةِ عَلَى الْمَشْرُوعِ . وَأَخْبَرَ أَنَّ تَشْدِيدَ الْعَبْدِ عَلَى نَفْسِهِ هُوَ السَّبَبُ لِتَشْدِيدِ اللَّهِ عَلَيْهِ ، إِمَّا بِالْقَدَرِ ، وَإِمَّا بِالشَّرْعِ . فَالتَّشْدِيدُ بِالشَّرْعِ : كَمَا يَشُدُّ عَلَى نَفْسِهِ بِالتَّنْذِرِ الثَّقِيلِ ، فَيُلْزِمُهُ الْوَفَاءَ بِهِ ، وَبِالْقَدَرِ كَفْعُ أَهْلِ الْوَسْوَاسِ . فَأَتَتْهُمْ شِدَّةٌ دَاوًا عَلَى أَنْفُسِهِمْ فَشَدَّدَ عَلَيْهِمُ الْقَدْرَ . حَتَّى اسْتَحْكَمَ ذَلِكَ وَصَارَ صِفَةً لَزَامَةً لَهُمْ . [عِلَالَةُ الْإِيمَانِ مِنْ مَصَائِدِ الشَّيْطَانِ لِابْنِ الْقَيْمِ ج ۱ ص ۳۲ ، موسوعة الأخلاق الإسلامية ج ۱ ص ۲۵۷ .]

بيا پيغمبر عليه السلام ده ته (په سورلي باندې) د سَوَيدو حکم او کړو. (۱)

نرْمې به د شريعت په خدودو کې دننه وي

په آخر کې په دې خبره باندې ځان پوهه کړئ چې د نرْمې مطلب دا ندی چې انسان د خلقو ټولې خبرې اومني او هغوی چې څه غواړي هغه پوره کوي ، بلکه نرْمې ديتنه وايي چې انسان د الله ﷻ او رسول ﷺ د احکاماتو مطابق د خلقو سره آساني او کړي ، د نرْمې معامله ورسره او کړي ، او الله ورسول چې د کوم څيز په باره کې حکم نه وي کړی په هغې کې په خلقو باندې سختي اونکړي. (۲)

مسلمان به د اعتدال نه کار اخلي ، شريعت چې په کوم ځای کې د نرْمې حکم کړی هله به نرْمې کوي ، او کوم ځای يې چې د سختۍ حکم کړی هله به سختي کوي. (۳)

(۱) عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى شَيْخًا يُهَادِي بَيْنَ ابْنَيْهِ ، قَالَ: « مَا بَالُ هَذَا؟ » قَالُوا: نَذَرُ أَنْ يَنْشِي. قَالَ: « إِنَّ اللَّهَ عَنْ تَعْدِيْبٍ هَذَا نَفْسَهُ لَغِيٌّ » ، وَأَمَرَهُ أَنْ يَرْكَبَ . صحيح البخاري كتاب جزاء الصيد باب مَنْ نَذَرَ الشَّيْءَ إِلَى الْكَفْبَةِ رقم الحديث ۱۸۶۵ ، صحيح مسلم كتاب النَّذْرِ باب مَنْ نَذَرَ أَنْ يَنْشِيَ إِلَى الْكَفْبَةِ رقم الحديث ۹ (۱۶۴۲) ، سنن أبي داود كتاب الأيمان والنذور باب مَنْ رَأَى عَلَيْهِ كَفَّارَةً إِذَا كَانَ فِي مَعْصِيَةٍ رقم الحديث ۳۳۱۰ ، سنن الترمذي باب مَنْ جَاءَ فِيمَنْ يَحْلِفُ بِالْمَشْيِ وَلَا يَسْتَطِيعُ رقم الحديث ۱۵۳۷ ، سنن النسائي رقم الحديث ۳۸۵۲ ، مشكاة المصابيح باب في النذور الفصل الاول رقم الحديث ۳۴۳۱ (۶) .

(۲) قال ابن عثيمين : ولكن ما معنى الرفق ؟ قد يظن بعض الناس أن معنى الرفق أن تأتي للناس على ما يشتهون ويريدون ، وليس الأمر كذلك ، بل الرفق أن تسير بالناس حسن أمر الله ورسوله ، ولكن تسلك أقرب الطرق وأرفق الطرق للناس ، ولا تشق عليهم في شيء ليس عليه أمر الله ورسوله ، فإن شققت عليهم في شيء ليس عليه أمر الله ورسوله ، فإنك تدخل في الطرف الثاني من الحديث ، وهو الدعاء أن الله يشق عليك والعياذ بالله . شرح رياض الصالحين لابن عثيمين ج ۳ ص ۶۳۴ . موسوعة الأخلاق الإسلامية ج ۱ ص ۲۵۴ .

(۳) قال سفيان لأصحابه : تدرون ما الرفق ؟ قالوا : قل يا أبا محمد . قال : أن تضع الأمور من مواضعها الشدة في موضعها واللين في موضعها ، والسيوف في موضعه والسهول في موضعه . وهذه إشارة إلى أنه لا بد من مزج الغلظة باللين ، والغلظة بالرفق . كما قيل :

وضع الندى في موضع السيف بالعلل * مضر كوضع السيف في موضع الندى ← ← ←

د غونډه تقرير خلاصه :

د غونډه تقرير خلاصه دا رااووته چې په قرآن كريم او احاديثو مباركه و كې د نرمۍ ډير فضائل او فوائد بيان شوي :

الله تعالى په هر كار كې نرمي خوښوي ، ډير ثوابونه او اجرونه پرې وركوي .
الله تعالى چې د چا سره محبت كوي يا ورته د خبر اراده او كړي نو هغه ته نرمي وركوي .
چاته چې نرمي وركړې شوه نو هغه ته د دواړو جهانو خبر وركړې شو ، او څوك چې د نرمۍ نه محروم كړې شو نو هغه د هر خبر نه محروم شو .
د نرمۍ په وجه انسان د جهنم نه محفوظ كيږي او د جنت مستحق گرځي .
د نرمۍ په وجه د انسان گناهونه معاف كيږي ، په نرمۍ كې برکت او سختۍ كې سپيره والې دي .

د نرمۍ په وجه انسان د نورو خلقو محبوب گرځي .
نرمې د ايمان په كامل والي ، خوش اخلاقي ، او حكمت باندې دلالت كوي .
ددينه علاوه د نرمۍ نور هم ډير فوائد بيان شوي . (۱)

← ← ← فالحمود وسط بين العنف واللين كما في سائر الأخلاق . ولكن لما كانت الطباع إلى العنف والحدة أميل كانت الحاجة إلى ترغيبهم في جانب الرفق أكثر فلذلك كثر ثناء الشرع على جانب الرفق دون العنف و إن كان العنف في محله حسناً كما أن الرفق في محله . احياء علوم الدين كتاب ذم الغضب والعقد والحد ج ۳ ص ۱۸۶ ، وهكذا في الاخلاق الاسلامية ج ۱ ص ۲۵۵ .

(۱) من فوائد الرفق : ۱. طريق موصّل إلى الجنة . ۲. دليل كمال الإيمان وحسن الإسلام . ۳. يُغيّر محبة الله ومحبة الناس . ۴. يتيّن روح المحبة والتعاون بين الناس . ۵. دليل على صلاح العبد وحسن خلقه . ۶. يُنبئاً مُجتمعا سالماً من الغي والعنف . ۷. عون سعادة العبد في الدارين . ۸. الرفق يُزيّن الأشياء . ۹. رفق الوالي بالرعية مدعاة لأن يرفق الله بالرعية . ۱۰. حظ الإنسان من الخير هو بِمقدار خلقه من الرفق . ۱۱. الرفق بالحيوان في إطعامه أو ذبحه من مظاهر الإحسان . ۱۲. الرفق دليل على فقه الرجل وأكابر حكيمه . لسرة العم ج ۶ ص ۲۱۶۸ الرفق .

نبي عليه السلام به هم ډيره نرمي کوله ، په شرعي احکاماتو باندې به يې خلق په نرمي طريقې سره پوهه کول ، بيا خاصکر د ناپوهه خلقو ، يتيمانو ، ماشومانو ، زنانو او غلامانو سره خويي ډيره نرمي کوله . او نرمي کوونکو ته يې دعا کړې .

لهذا انسان ته په کار دي چې شريعت ده ته په کومو حايونو کې د نرمۍ کولو حکم کړې وي هلته نرمي او کړي ، او په کومو حايونو کې يې چې ورته د سختۍ حکم کړې وي هلته سختي او کړي . يعنې نرمي به د شريعت په حدودو کې دننه کوي .

دعا : الله تعالى دې په مونږ کې هم نرمي ، خوش اخلاقي ، تواضع او نور ښائسته صفات پيدا کړي .

اورب کائنات دې مونږ ټول د بدو صفاتو نه محفوظ اوساتي .

آمين يَارَبَّ الْعَالَمِينَ .

وَاٰخِرُ دَعْوَانَا اِنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾
الامراء آية ۱۹۹ .

د معافی فضائل او فوائد

تالیف

أَبُو الشَّامِسِ هَوْلَانَا نُورُ الْهَدَى عَفِي عَنْهُ
مُدَرِّس دَارُ الْعُلُومِ فَيْضُ الْقُرْآنِ أَخِيْلُ كَالُونِي مُرْدَان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د معافی فضائل اور فوائد

الْحَمْدُ لِلَّهِ وَحْدَهُ ۚ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ لَا كَيْفَ بَعْدَهُ ۚ وَلَا رَسُولَ بَعْدَهُ ۚ وَهُوَ حَاكِمُ
النَّبِيِّينَ ۚ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ ۚ وَعَلَى مَنْ تَبِعَهُ وَتَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ۚ
أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَنِيدِ ۚ

﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾ (١).

وَقَالَ تَعَالَى: ﴿ فَاصْفَحْ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴾. (٢)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا تَقَصَّصْتَ صَدَقَةً مِنْ مَالٍ، وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ. (٣)
صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ.

تمهیدی خبره

عزت مندو مسلمانانو وروڼو ! په ښائسته صفتونو کې یو صفت عَفْو (دَرُغْزړ او معافي) هم دی ، په قرآن کریم او احادیثو کې د معافی ډیر فضائل ، فوائد او حکمتونه ذکر شوي ، همدارنگې نبي علیه السلام په خپل ژوند کې هم د معافی بهرینه نمونه د خپل امت د پاره پیش کړی .

(۱) الاعراف آیه ۱۹۹ .

(٢) الحبر آله ٨٥.

(٣) صحيح مسلم كتاب البيز والصلة والآداب باب استخفاف العلم والتواضع رقم الحديث ٦٩ (٢٥٨٨) ، مشكاة المصابيح باب فضل الصدقة الفصل الاول رقم الحديث ١٨٨٩ (٢) ، مسند احمد مخرجا رقم الحديث ٩٠٠٨ ، موطاء مالك باب ما جاء في العطف عن المسألة ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٤٢٤٨ ، شعب الایمان رقم الحديث ٧٩٧٤ ، كنز العمال رقم الحديث ١٥٧٦٧ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٣٨٥٨ (٣) الترغيب في الصدقة والحث عليها .

د عَفْوٍ لغوي او اصطلاحی معنی

معافی ته په عربي ژبه کې ”عَفُو“ وايي.

د عَفْوٍ لغوي معنی ده : یو څیز پرېخودل ، یا محوه کول . (۱)
او اصطلاحی تعریف یې دادی :

وَهُوَ التَّجَاوُزُ عَنِ الذَّلْبِ وَتَرْكُ الْعِقَابِ عَلَيْهِ . (۲)

د چا ګناه معاف کول ، او هغه ته پرې عذاب نه ورکول .

امام بغوي رحمه الله د عَفْوٍ اصطلاحی تعریف داسې ذکر کړی :

كَفَّ الضَّرَرَ مَعَ الْقُدْرَةِ عَلَيْهِ ، وَكُلُّ مَنْ اسْتَحَقَّ عُقُوبَةً فَتَرَكَهَا فَهَذَا التَّرْكَ عَفْوٌ . (۳)

د قدرت باوجود چاته ضرر نه رسول . او څوک چې د سزا مستحق شي او دايې پرېږدي نو دې سزا نه ورکولو ته عَفْوهِ وايي .

علماؤ د عَفْوٍ نور اصطلاحی تعريفونه هم کړي . (۴)

(۱) الْعَفْوُ لَفْعٌ : مَضَرٌ قَوْلُهُمْ عَفَا يَعْفُو عَفْوًا . وَهُوَ مَاخُذٌ مِنْ مَادَّةِ (ع و) أَلْقَى تَدُلُّ عَلَى مَعْنَيَيْنِ أَصْلَيْنِ :
الْأَوَّلُ : تَرْكُ الشَّيْءِ . وَالْآخَرُ : كَلْبُهُ . وَفِي الْمَعْنَى الْأَوَّلِ عَفُوَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْ خَلْقِهِ ، وَذَلِكَ تَرْكُهُ إِتَاهَهُمْ فَلَا
يُعَاقِبُهُمْ فَضْلًا مِنْهُ تَعَالَى . قَالَ الْخَلِيلُ : أَلْعَفُو تَرْكُكَ الْإِنْسَانَ اسْتَوْجَبَ عُقُوبَةً فَعَفَوْتَ عَنْهُ ... وَقَالَ الْجَوْهَرِيُّ :
يُقَالُ : عَفَوْتُ عَنْ ذَنْبِهِ إِذَا تَرَكْتَهُ وَلَمْ تُعَاقِبْهُ .... وَقَالَ ابْنُ الْأَثِيرِ : أَصْلُ الْعَفْوِ : الْمَحْوُ وَالطَّمْسُ . نَضْرَةُ النِّعَمِ
ج ۷ ص ۲۸۸۹ المفرد والفران . مقاييس اللغة ۵۶/۴ ، وكتاب العين للخليل بن أحمد ۲/۲۵۸ ، والمفردات للراغب ص

۲۴۰ ، والصحاح ۶/۲۴۳۳ ، والنهاية ۲/۲۶۵ ، ولسان العرب لابن منظور ج ۱۵ ص ۷۲ فصل العين المهملة

(۲) وَهُوَ التَّجَاوُزُ عَنِ الذَّلْبِ وَتَرْكُ الْعِقَابِ عَلَيْهِ ، وَأَصْلُهُ الْمَحْوُ وَالطَّمْسُ .... وَكُلُّ مَنْ اسْتَحَقَّ عُقُوبَةً فَتَرَكَهَا

فَعَفَوْتَ عَنْهُ . لسان العرب لابن منظور ج ۱۵ ص ۷۲ فصل العين المهملة . تحفة الاحوذى للمبارككوري ۶/۱۴۳ .

(۳) نَضْرَةُ النِّعَمِ ج ۷ ص ۲۸۹۰ المفرد والفران ، الكلبيات ص ۵۳ و ص ۵۹۸ .

(۴) قَالَ الْمُنَاوِي رَحِمَهُ اللَّهُ : أَلْعَفْوُ : الْقَضْدُ لِكُلِّ شَيْءٍ وَالتَّجَاوُزُ عَنِ الذَّلْبِ . التوقيف على مهمات التعاريف

للسناوي التوقيف ص ۲۴۳ باب العين فصل الفاء

الله تعالی ډیر غفوه کوونکي دی

غفوه د الله تعالیٰ فعلی صفت دی، د الله ﷻ په نومونو کې یو نوم "عَفُو" هم دی. (۱)
انسان اگر چې د الله تعالیٰ نافرمانی کوي خو بیا هم دده ډیر گناهونه معاف کوي، او
سمدستي پرې سزا نه ورکوي، رب کریم فرمایي:

﴿ وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ ۝ ﴾ (۲)

ترجمه: او تاسو ته چې څه مصیبت درسي نو دا ستاسو د لاسونو د عمل په وجه درسي، او (الله تعالیٰ) ډیر گناهونه (درته) معاف کوي.

ډیر کاران د الله ﷻ د پاره اولاد هم ثابتوي (یعنی حضرت عیسیٰ علیه السلام ته د الله ﷻ څوي وایي، او فرېستو ته د الله ﷻ لوراني وایي. نَعُوذُ بِاللّٰهِ) خو بیا هم الله ﷻ صبر کوي او دوی ته په دنیا کې سمدستي سزا نه ورکوي، بلکه ددې باوجود روغ صحت او رزق ورکوي. (۳)

(۱) أَلْعَفُو صِفَةٌ فِعْلِيَّةٌ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. كَأَيْتَهُ لَهُ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ، وَمَعْنَاهَا: الصَّفْحُ عَنِ الذُّنُوبِ. وَ "الْعَفُو" إِسْمٌ لِلَّهِ تَعَالَى. قَالَ تَعَالَى: إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا. [النساء آیه ۴۳]. وَقَالَ تَعَالَى: عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ. [التوبة آیه ۳۳]. مرسوعة الأخلاق الإسلامية ج ۱ ص ۲۲۴ العفو والصفح العفو صفة من صفات الله عز وجل.

(۲) الشوری آیه ۳۰.

حضرت علي رضی الله عنه فرمایي چې په قرآن کریم کې دا افضل ترین آیت دی: قَالَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلِ آيَةٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى حَدَّثَنَا بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ، وَسَأَقْبِرُهَا لَكَ يَا عَلِيٌّ: مَا أَصَابَكُمْ مِنْ مَرَضٍ، أَوْ عَقُوبَةٍ، أَوْ بَلَاءٍ فِي الدُّنْيَا، فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ، وَاللَّهُ تَعَالَى أَكْرَمُ مِنْ أَنْ يُعْقِبَ عَلَيْهِمُ الْعُقُوبَةَ فِي الْآخِرَةِ، وَمَا عَفَا اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ فِي الدُّنْيَا، قَالَهُ تَعَالَى أَخْلَكُمْ مِنْ أَنْ يَعُودَ بَعْدَ عَفْوِهِ. مسند احمد مخرجا راجع الحديث ۶۴۹، المستدرک علی الصحیحین للحاکم راجع الحديث ۸۱۶۶، کنز العمال راجع الحديث ۴۵۹۱.

(۳) قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَحَدٌ أَضْبَرُ عَلَى أَدَى سَبْعَةٍ مِنَ اللَّهِ، يَدْعُونَ لَهُ الْوَلَدَ، ثُمَّ يُعَالِيهِمْ وَيَزُفُّهُمْ. صحيح البخاري كِتَابُ التَّوْحِيدِ بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: {إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْبَاسِ} راجع الحديث ۷۳۷۸، مسند احمد راجع الحديث ۱۹۵۸۹، مشكاة المصابيح كتاب الإيمان الفصل الأول راجع الحديث ۲۳ (۲۲). ←←←←←

تر دې چې که یو کافر د کفر نه توبه اوباسي او ایمان راوړي نو الله ﷻ ورته معافي کوي. الله تعالیٰ نبي علیه السلام ته فرمایي :

﴿ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتُوبُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ ۚ ﴾ (۱).

ترجمه : (ای پیغمبره !) ته دې کافرانو ته ووايه که چیرته دوی د کفر نه منع شي (توبه اوباسي ، او اسلام قبول کړي) نو تیر شوي گناهونه به ورته اوبخښلې شي .
همدارنگې که یو مسلمان د خپلو گناهونو نه توبه اوباسي نو هم الله تعالیٰ ورته معافي کوي ، الله ﷻ فرمایي :

﴿ قُلْ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰۤى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِیْعًا اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ۙ ﴾ (۲).

ترجمه : ای پیغمبره ! زما د طرف نه دې خلقو ته اووايه چې ای زما هغه بندگيانو چا چې زیاتې کړې په خپلو ځانونو باندې (یعنی کفر ، شرک او کبیره گناهونه یې کړي) تاسو د الله د رحمت نه مه نا امیده کیږئ ، بیشکه الله تعالیٰ ټول گناهونه بخښي ، بیشکه هم دا بخښونکی او مهربان دی .

د معافی حکم

۱. الله تعالیٰ فرمایي : ﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِيْنَ ۙ ﴾ (۳).

ترجمه : ته معافي کوه ، د ښک کار حکم کوه ، او د جاهلانو نه مخ وارهوه .

←←← په مسلم شریف کې دا حدیث په دې الفاظو ذکر دی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا أَحَدٌ أَضْبَرَ عَلَى أَلَنٍ يَسْمَعُهُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى ، إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ لَهُ نِدَاءً وَيَجْعَلُونَ لَهُ وَلَدًا وَهُوَ مَعَ ذَلِكَ يَزُوذُهُمْ وَيُعَافِيهِمْ وَيُعْطِيهِمْ . صحيح مسلم كتاب صلاة القيام والجنّة والنار باب لا أحد أضبر على أذى من الله عز وجل رقم الحديث (۲۸۰۴) .

(۱) الانفال آیه ۳۸ .

(۲) الزمر آیه ۵۳ .

(۳) الاعراف آیه ۱۹۹ .

۲. الله تعالى نبي عليه السلام ته فرمايي : ﴿ فَأَصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴾ . (۱)
ترجمه : پس ته دوى نه په بڼه طريقې سره درگزر او کره (يعنى معاف يې کره).

معافي کول د متقيانو صفت دى

په سورة آل عمران کې ذکر دي چې : دا جنت د متقيانو د پاره تيار کړې شوې دى .
بيا الله تعالى د متقيانو څه صفتونه ذکر کړي دي ، په هغې کې يو صفت دا هم دى :
﴿ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ﴾ . (۲)

ترجمه : دوى خلقو ته معافي کوي . (يعنى د خلقو کوتاهيانې معاف کوي) .

معافي د تقوى سبب دى

الله تعالى فرمايي : ﴿ .... وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبَ لِلتَّقْوَى ﴾ . (۳)

ترجمه : او که تاسو معافي او کړي نو دا (خبره) تقوى ته ډيره نژدې ده .

معافي کول د لوي همت کار دى

الله تعالى فرمايي : ﴿ وَلَكِنْ صَبْرٌ وَعَفْرَانِ ذَلِكَ لِمَنْ عَزِمَ الْأُمُورَ ﴾ . (۴)

ترجمه : او چا چې صبر او کړو او معافي يې او کره نو بيشکه دا ډير د همت د کارونو نه دى .

د معافي او درگزر کولو په وجه مغفرت

الله ﷻ فرمايي : ﴿ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ عَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾ . (۵)

(۱) الحجر آيه ۸۵ .

(۲) پوره آيتونه داسې دي ، الله تعالى فرمايي : ﴿ وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّتْ عَنْهَا السَّلَاطُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ۝ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُطَيْبِ وَالْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُغْسِلِينَ ﴾ . آل عمران آيه ۱۳۳ ، ۱۳۴ .

(۳) البقرة آيه ۲۳۷ .

(۴) الشورى آيه ۴۳ .

(۵) النور آيه ۲۲ .

ترجمه: او په کار ده چې دوی معافي او درگزر اوکړي، آیا تاسو دانه خوښوي چې الله تعالی تاسو ته معافي اوکړي؟ او الله ډیر بخونکی مهربان دی.

د آخرت نعمتونه د معافي کوونکو د پاره دي

الله تعالی چې د آخرت نعمتونه د کومو خلکو د پاره تیار کړي په هغې کې هغه خلق هم دي: ﴿وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ﴾ (۱)

ترجمه: او کله چې دوی غصه شي نو معافي کوي.

معافي کوونکو د پاره د الله ﷻ د طرفه اجر

الله تعالی انسان ته د بدل اخیستلو اجازت ورکړی خو د معافي یې هم ډیر آجرونه ذکر کړي، فرمایي:

﴿وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ﴾ (۲)
ترجمه: او د بدې بدله هماغه شان (د بل سره) بدې کول دي، خو څوک چې معافي اوکړي او اصلاح اوکړي نو دده اجر د الله ﷻ په ذمه دی، بیشکه الله تعالی ظالمان نه خوښوي.

په معافي سره د انسان عزت نور هم زیاتېږي

۱. د مسلم شریف او مشکوٰۃ شریف حدیث دی، رسول الله ﷺ فرمایي:
مَا تَقَصَّتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ، وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ لِلَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ. (۳)

(۱) الشوری آیه ۳۷.

(۲) العوری آیه ۴۰.

(۳) صحیح مسلم کتاب البرّ والصلوٰۃ والآداب باب استعجاب العلم والتواضع رقم الحديث ۶۹ (۲۵۸۸)، مشکوٰۃ المصابیح باب فضل الصدقة الفصل الاول رقم الحديث ۱۸۸۹ (۲)، مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۹۰۰۸، موطاء مالک باب ماجاء فی العفو عن المسألة، صحیح ابن حبان رقم الحديث ۳۲۳۸، شعب الایمان رقم الحديث ۷۹۷۴، کنز العمال رقم الحديث ۱۵۷۶۷، صحیح الترغیب والترهیب رقم الحديث ۸۵۸ (۳) الترغیب فی الصلوة والحث علیها.

صدقه مال نه کموي (بلکه الله ﷻ په کې نور هم برکت اچوي ، او ثواب پرې ورکوي) ، او په معافی کولو سره الله تعالی د بنده عزت نور هم زیاتوي ، او څوک چې د الله ﷻ د پاره تواضع (عاجزي) او کړي نو الله تعالی (په دنیا او آخرت دواړو کې) دهغه درجه نوره هم اوچتوي .

تشریح : په دې حدیث کې ذکر شو چې ” په معافی سره د بنده عزت نور هم زیاتېږي “
 علماؤ ددې دوه مطلبه بیان کړي :
 اول دا چې په دنیا کې هر کس د عفو کوونکي سره مینه کوي ، او د خلقو په زړونو کې دده عزت او محبت نور هم زیات شي .
 دویم مطلب یې دادی چې الله تعالی به په آخرت کې ده ته ددې ډیر اجر ورکړي ، او هلته به ده ته ډیر عزت ملاؤ شي . (۱)

۳ . په یو بل حدیث کې ذکر دي ، رسول الله ﷺ فرمایي :

ثَلَاثٌ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنْ كُنْتُ لَخَالِفًا عَلَيْهِنَّ : لَا يَنْقُصُ مَالٌ مِنْ صَدَقَةٍ فَتَصَدَّقُوا ، وَلَا يَخْفُو عَبْدٌ عَنْ مَظْلَمَةٍ يَبْتَغِي بِهَا وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ بِهَا عِزًّا ، وَلَا يَفْتَحُ عَبْدٌ بَابَ مَسْأَلَةٍ إِلَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ . (۲)

قسم په هغه ذات چې د محمد (ﷺ) ساه دهغه په قبضه قدرت کې ده درې خبرې داسې دي چې زه خامخا دهغې په صداقت باندې قسم کوم :
 (اول دا چې) په صدقې سره مال نه کمیږي ، لهذا تاسو صدقه ورکوئ .

(۱) قال القاضي عياض رحمه الله : وقوله : ” وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا “ فيه وجهان : أحدهما : ظاهره أن من عرف بالصفح والعفو ساد وعظم في القلوب وزاد عزه . الثاني : أن يكون أجره على ذلك في الآخرة وعزته هناك . إكمال المعلم للقاضي عياض ۲۸/۸ . موسوعة الأخلاق الإسلامية ج ۱ ص ۴۲۶ .

(۲) د مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۱۶۷۴ ، مجمع الزوائد كتاب الزكاة ، باب مَا نَقُصَ مَالٌ مِنْ صَدَقَةٍ رقم الحديث ۳۵۷۷ ، ورواه البزار ۲۴۴/۳ ، وابو يعلى ۱۵۹/۲ وصححه الشوكاني في ليل الاوطار ۱۷۷/۷ ، وصححه الالباني في صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ۲۴۶۲ ، موسوعة الأخلاق الإسلامية ج ۱ ص ۴۲۷ .

(دریم دا :) په کوم بنده باندې چې ظلم اوشي او دا د الله ﷻ د رُضا د پاره معافي اوکړي نو الله تعالی به د قیامت په ورځ دده عزت نور هم زیات کړي .

او (دریم دا :) کوم بنده چې (په خپل ځان باندې) د سوال دروازه پرانیزي (یعنی د خلقونه سوال کوي) نو الله تعالی به په ده باندې د فقیرۍ دروازه پرانیزي .

۳ . په مسند احمد او مشکوٰۃ شریف کې دا واقعه ذکر ده : حضرت ابوهریره رضی الله عنه فرمایي چې یو سړي حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه ته کنځل کول او په دې وخت کې نبي علیه السلام هم په مجلس کې ناست و ، پیغمبر علیه السلام (ددې سړي په بې حیايۍ او د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه په صبر باندې) تعجب کولو ، او تبسم یې کولو (چې دا کنځل کوونکی د سزا مستحق جوړیږي او په حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه باندې د الله ﷻ رحمتونه راوړیږي) .

کله چې دې سړي ډیرې کنځلې اوکړې (او د حد نه تېر شو) نو حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه د هغه د بعضو خبرو جواب ورکړو (یعنی په جواب کې یې ورته څه بډرډ وویل ، ځکه انسان ته د بدل اخیستلو اجازت شته ، خو بیا هم د خواصو مرتبه ډیره اوچته وي ، د دوی د پاره مناسب وي چې بدل وانخلي او معافي اوکړي) .

پس نبي علیه السلام غصه (خفه) شو ، او د هغه مجلس نه پاڅید (ځکه د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه مرتبه ډیره اوچته وه ، ددې مرتبې تقاضا دا وه چې معافي یې کړې وی) .
حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه د نبي علیه السلام پسې ورغی او (د عذر پېش کولو او ځان پوهه کولو د پاره) ورته وې فرمایل :

ای د الله رسوله ! هغه چې ماته کنځلې کولی نو تاسو ناست وی خو چې ما هغه ته جواب ورکړو نو تاسو غصه شوی او پاڅیدی (نو په دې کې څه حکمت دی ؟)

نبي علیه السلام ورته او فرمایل :

إِنَّهُ كَانَ مَعَكَ مَلَكٌ يُرِيدُ عَلَيْكَ، فَلَمَّا رَدَدْتَ عَلَيْهِ بَعْضَ قَوْلِهِ وَقَعَ الشَّيْطَانُ فَلَمْ أَكُنْ لِأَقْعُدَ مَعَ الشَّيْطَانِ .

بیشکه د تاسره یوه فرېستنه وه (کله چې ته خاموشه وی) هغې به ستا د طرفه هغه کس ته جواب ورکول، پس کله چې تاهغه ته د بعضې خبرې جواب ورکړو نو شیطان مینځ ته راغی (او فرېسته لاره)، اوزه د شیطان سره نه کینم.

بیانبي علیه السلام حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه ته او فرمایل:

يَا أَبَا بَكْرٍ! ثَلَاثُ كُلِّهِنَّ حَقٌّ: مَا مِنْ عَبْدٍ ظَلِمَ بِمَلَائِكَةٍ فَيُغْضِي عَنْهَا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا أَعَزَّ اللَّهُ بِهَا نَصْرَهُ. وَمَا فَتَحَ رَجُلٌ بَابَ عَطِيَّةٍ يُرِيدُ بِهَا صِلَةً إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ بِهَا كَثْرَةً. وَمَا فَتَحَ رَجُلٌ بَابَ مَسْأَلَةٍ يُرِيدُ بِهَا كَثْرَةً إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا قِلَّةً. (۱)

ای ابوبکر! درې خبرې دي او هغه ټولې حقې دي: ۱. په کوم بنده باندې چې څه ظلم اوشي او دا په هغې باندې خاص د الله تعالی د رضا د پاره چشم پوشي او کړي (یعنی هغه کس معاف کړي) نو الله تعالی (په دنیا او آخرت دواړو کې) د خپل مدد په ذریعه دده عزت کوي (او دا مضبوطوي).

۲. کوم بنده چې د عطایاؤ (یعنی بل ته د صدقې ورکولو) دروازه پرانیزي او دده مقصد په دې سره صله رحمي وي (یعنی درشته دارو او مسکینانو سره مالي مدد کول وي) نو الله تعالی به ددې صدقې په ذریعه دده مال ډیر کړي.

۳. او کوم بنده چې (په خپل ځان باندې) د سوال دروازه پرانیزي (یعنی د خلقونه

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی الله عنه. أَنَّ رَجُلًا هَتَمَ أَبَا بَكْرٍ رضی الله عنه وَالنَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا، فَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْجَبُ وَيَتَجَسَّمُ، فَلَمَّا أَكْثَرَ رَدَّ عَلَيْهِ بَعْضُ قَوْلِهِ، فَقَضِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَامَ، فَكَلِمَةً أَبُو بَكْرٍ رضی الله عنه. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَأَنِّي يَشْتُمُنِي وَأَنْتَ جَالِسٌ، فَلَمَّا رَدَّدْتَ عَلَيْهِ بَعْضَ قَوْلِهِ غَضِبْتَ وَكُنْتَ. قَالَ: إِنَّهُ كَانَ مَعَكَ مَلَكٌ يَرُدُّ عَنْكَ، فَلَمَّا رَدَّدْتَ عَلَيْهِ بَعْضَ قَوْلِهِ وَقَعَ الشَّيْطَانُ فَلَمْ أَكُنْ لِأَقْعُدْ مَعَ الشَّيْطَانِ. ثُمَّ قَالَ: يَا أَبَا بَكْرٍ! ثَلَاثُ كُلِّهِنَّ حَقٌّ: مَا مِنْ عَبْدٍ ظَلِمَ بِمَلَائِكَةٍ فَيُغْضِي عَنْهَا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا أَعَزَّ اللَّهُ بِهَا نَصْرَهُ. وَمَا فَتَحَ رَجُلٌ بَابَ عَطِيَّةٍ يُرِيدُ بِهَا صِلَةً إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ بِهَا كَثْرَةً. وَمَا فَتَحَ رَجُلٌ بَابَ مَسْأَلَةٍ يُرِيدُ بِهَا كَثْرَةً إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا قِلَّةً. مسند احمد معرجا رقم الحديث ۹۶۲۳، مشکاة المصابيح باب الزلوتي والعتياؤ وحسن الخلق الغسل الثالث رقم الحديث ۵۱۰۲ (۳۵)، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۳۶۹۸، تفسير ابن كثير ج ۷ ص ۲۱۶، الدر المنثور في التفسير بالمأثور ج ۲ ص ۳۲۰.

سوال کوي) او مقصد يې په دې سره مال ډيرول وي نو الله تعالى به ددې سوال په سبب دده مال نور هم کم کړي.

د قدرت باوجود معافي کوونکې د الله ﷻ په نزد ډير مُعَزَّز دی

د مشکوة شريف حديث دی ، نبی عليه السلام او فرمايل چې حضرت موسی عليه السلام الله ﷻ ته عرض او کړو : يَا رَبِّ اَمْنَ اَعَزُّ عِبَادِكَ عِنْدَكَ ؟ اې ربه ! ستا په بندگانو کې تاته ډير معزز شوک دی ؟ الله ﷻ ورته او فرمايل : مَنْ اِذَا قَدَرَ غَفَرَ . هغه کس (ماته ډير مُعَزَّز دی) چې کله د بدل اخيستلو قدرت اومومي نو معافي اوکړي . (۱)

معافي کوونکې په ټولو خلقو کې مُعَزَّز کس دی

د حضرت ابودرداء رضی الله عنه په وینستنه اوشوه : مَنْ اَعَزُّ النَّاسِ ؟ په خلقو کې ډير مُعَزَّز کس شوک دی ؟ ده ورته او فرمايل : الَّذِي يَغْفِرُ اِذَا قَدَرَ . اُغْفُوا يُعَزَّزْكُمْ اللهُ . شوک چې (په بدل اخيستلو) قادر شي او معافي اوکړي ، پس تاسو معافي کوئ الله تعالى به تاسو مُعَزَّز کړي . (۲)

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : قَالَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا رَبِّ اَمْنَ اَعَزُّ عِبَادِكَ عِنْدَكَ ؟ قَالَ : مَنْ اِذَا قَدَرَ غَفَرَ . مشكاة المصابيح باب القصب والكبر الفضل الثالث رقم الحديث ۵۱۲۰ (۱۷) ، شعب الايمان رقم الحديث ۷۹۷۴ ، كنز العمال رقم الحديث ۷۰۰۶ ، الدر المنثور في التفسير بالمأثور ج ۷ ص ۳۶۰ .

(۲) سُئِلَ أَبُو الدَّرْدَاءُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : مَنْ اَعَزُّ النَّاسِ ؟ قَالَ : الَّذِي يَغْفِرُ اِذَا قَدَرَ . اُغْفُوا يُعَزَّزْكُمْ اللهُ . برهله محموديه في شرح طريقه محمديه وهرقه نبويه في سيرة احمدية ج ۲ ص ۲۶۵ ، نهاية الأرب في فنون الأدب ج ۶ ص ۵۸ ذکر ما قبل في الطور ، موسوعة الاخلاق الاسلامية ج ۱ ص ۴۲۸ اقوال السلف والعلماء في الطور والصلح .

د عفو کونکي د پاره د قيامت په ورځ پوره بدله

حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه فرمايي : مونږ ته دا خبره رارسيدلې چې الله تعالى به د قيامت په ورځ يو آواز کونکي ته حکم اوکړي هغه به دا آواز اوکړي :
 مَنْ كَانَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ شَيْءٌ فَلْيَقُمْ .

د چا چې د الله تعالى سره څه څيزوي هغه دې پاڅي .
 نو هغه خلق به پاڅي چې هغوی په دنيا کې نورو خلقو ته معافي کوله ، پس الله تعالى به دوی ته د خلقو د معاف کولو پوره بدله ورکړي . (۱)

د معافي په وجه د قيامت په ورځ حساب آسانيدل او د جنت مستحق کيدل

۱ . حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم او فرمايل :
 ثَلَاثٌ مَنْ كُنْ فِيهِ حَاسِبُهُ اللَّهُ حِسَابًا يَسِيرًا وَأَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِهِ .
 درې کسان داسې دي چې په چا کې دا خبرې وي نو الله تعالى به دده سره آسان حساب اوکړي ، او په خپل رحمت سره به يې جنت ته داخل کړي .
 صحابه کرامو پوښتنه اوکړه : هغه درې کسان څوک دي ؟ نبي عليه السلام او فرمايل :
 تُعْطِي مَنْ حَرَمَكَ ، وَتَعْفُو عَنْكَ ، وَتُصِلُ مَنْ قَطَعَكَ .
 څوک چې تا محرومه کوي هغه ته ورکړه کوه ، څوک چې درياندې ظلم کوي هغه ته معافي کوه ، او څوک چې در سره صله رحمي کت کوي د هغه سره صله رحمي کوه .
 حضرت ابوهريرة رضي الله عنه نبي عليه السلام ته او فرمايل : اي د الله رسوله ! چې کله زه دا کارونه اوکړم نو زما د پاره به څه وي ؟ نبي عليه السلام ورته او فرمايل :
 أَنْ تُحَاسِبَ حِسَابًا يَسِيرًا ، وَيُدْخَلَكَ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِهِ .

(۱) عَنْ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنه قَالَ قَالَ لَنَا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَأْمُرُ مُتَدَايِمًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَتَادِي : مَنْ كَانَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ شَيْءٌ فَلْيَقُمْ . فَيَقُومُ أَهْلُ الْعَفْوِ . فَيُكَاوِلُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانَ مِنْ عَفْوِهِمْ عَنِ النَّاسِ . احياء علوم الدين ج ۳ ص ۱۸۳
 تجميع العلوم والرخسان ، لعمدة النعم ج ۷ ص ۲۹۰۷ الطبري والفران .

د تاسره به آسان حساب اوشي ، او الله تعالى به تا په خپل رحمت سره جنت ته داخل کړي . (۱)

۲ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُشْرِفَ لَهُ الْبُلَيَّانُ وَتُرْفَعَ لَهُ الدَّرَجَاتُ فَلْيَغْفُ عَمَّنْ ظَلَمَهُ، وَلْيُعْطِ مَنْ حَرَمَهُ، وَيَصِلَ مَنْ قَطَعَهُ.

څوک چې په دې باندې خوشحاليږي چې په جنت کې دده ټنګلې اوچتې شي او دده درجې اوچتې شي نو دا دې هغه چاته معافي کوي چې دده سره ظلم کوي ، او هغه چاته دې ورکړه کوي څوک چې دا محرومه کوي ، او هغه چا سره دې صله رحمې کوي چې دده سره خپلولي کت کوي . (۲)

۳ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي چې کله الله تعالى (د قيامت په ورځ) مخلوقات راجمع کړي نو يو آواز کوونکی به آواز اوکړي :

أَيُّنَ أَهْلِ الْفَضْلِ ؟ د فضيلت واله خلق څوک دي ؟

نوخه خلق به راپاڅي او په تېزۍ سره به جنت ته روان وي . فرېنتې به د دوی سره ملاؤ

(۱) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ حَاسِبَةُ اللَّهِ حِسَابًا يَسِيرًا وَأَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِهِ » قَالُوا: لِمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: « تُغْفِرُ مَنْ حَرَمَكَ، وَتَغْفِرُ عَمَّنْ ظَلَمَكَ، وَتَصِلَ مَنْ قَطَعَكَ » قَالَ: فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ، فَمَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: « أَنْ تُحَاسِبَ حِسَابًا يَسِيرًا وَيُدْخِلَكَ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِهِ ». المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ۳۹۱۲، وقال الحاکم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ إِسْنَادًا وَكَفَى بِهَذَا جَاهٌ. مسند البزار رقم الحديث ۸۶۳۵، السنن الکبری للبيهقي رقم الحديث ۲۱۰۹۲، المعجم الاوسط رقم الحديث ۵۰۶۳، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ۳۷۱۸، ورم الحديث ۳۹۱۵، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۳۴۷۳، ورم الحديث ۱۳۶۹۷، الزواجر ج ۲ ص ۱۳۲، كنز العمال رقم الحديث - ۴۳۲۱۵، مكارم الاخلاق لابن ابي الدنيا ج ۱ ص ۲۳ رقم ۲۱.

(۲) المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ۳۱۶۱، وقال الحاکم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ إِسْنَادًا وَكَفَى بِهَذَا جَاهٌ. مكارم الاخلاق للطبرانی ج ۱ ص ۳۳۲ رقم ۵۷، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ۹، الترغيب فی المعروف القائل والجاني والظالم، مجمع الزوائد رقم الحديث ۱۳۶۹۵، المتجر الرابع ص ۳۶۲.

شي او پوښتنه به ورنه اوکړي : **إِنَّا كَرَّمُكُمْ سِرَاعًا إِلَى الْجَنَّةِ . فَمَنْ أَلْتُمُ؟**

مونږ تاسو گورو چې په ډیرې تېزۍ سره جنت ته خو ، پس تاسو څوک یی ؟
دوی به ورته اووایی : مونږ د فضیلت واله یو . فرېښتې به ورته اووایی : ستاسو څه
فضیلت و ؟ دوی به ورته اووایی :

په دنیا کې به چې کله د مونږ سره ظلم اوشو نو مونږ به صبر کولو ، چې کله به مونږ ته
تکلیف راوړسولې شو نو مونږ به معافي کوله ، او چې کله به د مونږ سره د جهالت (بې
وقفتیا) معامله اوشوه نو مونږ به صبر کولو .

پس دوی ته به وویلې شي : **أَدْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ .**

تاسو جنت ته داخل شئ ، پس څه ښه دی آجر د عمل کوونکو . (۱)

۴ . نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمایي چې کله خلق حساب ته اودرېږي ... نو بیا به
یو آواز کوونکی آواز اوکړي :

لَيَقُمْ مَنْ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ . فَلْيَدْخُلِ الْجَنَّةَ .

د چا آجر چې په الله ﷻ باندې وي هغه دې پاڅي او جنت ته دې داخل شي .
په دویم ځل به هم همدغه آواز اوشي .

حضرت انس رضی الله عنه پوښتنه اوکړه : هغه څوک دی چې د هغه آجر په الله ﷻ باندې دی ؟
نبی علیه السلام ورته وفرمایل :
الْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ .

(۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِذَا جَمَعَ اللَّهُ تَعَالَى الْخَلَائِقَ نَادَى مُنَادٍ : أَيُّنَ أَهْلِ الْقُصَلِ ؟ فَيَقُومُ
كَاشٌ ثُمَّ يَسْبِقُ . فَيَنْتَظِعُونَ سِرَاعًا إِلَى الْجَنَّةِ فَيُلْقَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ . فَيَقُولُونَ : إِنَّا كَرَّمُكُمْ سِرَاعًا إِلَى الْجَنَّةِ . فَمَنْ
أَلْتُمُ ؟ فَيَقُولُونَ : لَحْنُ أَهْلِ الْقُصَلِ . فَيَقُولُونَ : مَا كَانَ فَضْلُكُمْ ؟ فَيَقُولُونَ : كُنَّا إِذَا كُنَّا صَبْرًا . وَإِذَا أَسْبَغَ
إِلَيْنَا غَرَزًا . وَإِذَا جَهِلَ عَلَيْنَا حَلْمَنَا . فَيُقَالُ لَهُمْ : أَدْخُلُوا الْجَنَّةَ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ . حسب الامسان فصل في
الجارز والمكافاة رقم الحديث ۷۷۳۱ ، العريش والعريش للملوي رقم الحديث ۲۰۶۲ العريش في الرقيق والآلة
والعلم ، احياء علوم الدين ج ۳ ص ۱۷۸ ، المعجم الرابع ص ۳۶۳ رقم الحديث ۱۶۳ ، الزهد لابن ماجه ص ۳۴ . قال
البيهقي : في إسناده ضعف والله أعلم .

څوک چې خلقو ته معافي کوي . (۱)

معاف کوونکي ته الله ﷻ معافي کوي

رسول الله صلى الله عليه وسلم په مېر باندې صحابه کرامو ته او فرمايل :
إِزْحَمُوا زَحْمُوا، وَاعْفُوا يَعْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ .

په نورو باندې رحم کوي نو په تاسو به هم (د الله ﷻ د طرفه) رحم اوکړې شي ، او
نورو ته معافي کوي نو الله تعالی به ستاسو مغفرت هم اوکړي . (۲)

بل ته معافي کول الله ﷻ ته محبوب عمل دی

- ۱ . عمر بن عبد العزيز رَحِمَهُ اللهُ به فرمايل : په ټولو کارونو کې الله ﷻ ته محبوب درې
اعمال دي ، يو په هغې کې " د قدرت په وخت معافي کول " هم ده . (۳)
- ۲ . سعيد بن مُسَيَّب رَحِمَهُ اللهُ فرمايي :

(۱) پوره حديث داسې دی : عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « إِذَا وَقَفَ الْعِبَادُ لِلْحِسَابِ جَاءَ قَوْمٌ وَاضِعِي سُيُوفِهِمْ عَلَى رِقَابِهِمْ ، تَقْطُرُ دَمًا ، فَازْدَحَمُوا عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ ، فَقِيلَ : مَنْ هَؤُلَاءِ ؟ قِيلَ : الشُّهَدَاءُ ، كَانُوا أَحْيَاءَ مَرْزُوقِينَ . ثُمَّ نَادَى مُنَادٌ : لِيَقُمْ مَنْ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ، فَلْيَدْخُلِ الْجَنَّةَ ، ثُمَّ نَادَى الثَّانِيَّةَ : لِيَقُمْ مَنْ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ، فَلْيَدْخُلِ الْجَنَّةَ . قَالَ : وَمَنْ ذَا الَّذِي أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ؟ قَالَ : الْغَافِينَ عَنِ النَّاسِ . ثُمَّ نَادَى الثَّالِثَةَ : لِيَقُمْ مَنْ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ ، فَلْيَدْخُلِ الْجَنَّةَ . فَتَأَمَّرَ كَذَا وَكَذَا أَلْفًا ، فَدَخَلُوهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ . المعجم الاوسط للطبراني رقم الحديث ۱۹۹۸ ، حلية الاولياء ج ۶ ص ۱۸۷ ، الترغيب والترهيب للمتولي رقم الحديث ۳۷۲۴ الترغيب في العفو عن القاتل والجاني والظالم ، وقال المتولي : رواه الطبراني بإسناد حسن . مجمع الزوائد الحديث ۱۸۷۱۴ ، المتجر الرابع في ابواب العمل الصالح ص ۳۹۳ ابواب من عفا عن ظلمه او جنى عليه .

(۲) مسند احمد مخرجا رقم الحديث ۶۵۴۱ ، ورقم الحديث ۷۰۴۱ ، صحيح الادب المفرد ۲۹۳/۳۸۰ باب رحمة
الهام ، شعب الايمان رقم الحديث ۶۸۴۴ ، ورقم الحديث ۱۰۵۴۱ ، مجمع الزوائد باب لمن يصر على الذنب رقم
الحديث ۱۷۳۶۹ ، كنز العمال رقم الحديث ۵۹۷۶ .

(۳) كَانَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ رَحِمَهُ اللهُ يَقُولُ : إِنَّ مِنْ أَحَبِّ الْأُمُورِ إِلَى اللَّهِ الْقَصْدَ فِي الْجِدَّةِ . وَالْعَفْوَ عِنْدَ الْمُقْدِرَةِ . وَالرِّفْقَ فِي الْوَلَايَةِ . وَمَا رَفَقَ عَبْدٌ بِعَبْدٍ فِي الدُّلْيَا إِلَّا رَفَقَ اللَّهُ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . الزهد لهادين السري ج
۲ ص ۶۰۳ باب الجلمة والعفو . مصنف ابن ابي حنبله كلام عُمَرُ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ رقم ۳۵۰۸۸ ، روضة القلاء ونزهة
الاضلاء لابن حبان البستي ص ۱۶۷ ذكر الحق على العفو عن الجاني ، موسوعة الاخلاق الإسلامية ج ۱ ص ۴۲۸ .

مَا مِنْ شَيْءٍ إِلَّا اللَّهُ يُحِبُّ أَنْ يُعْفَى عَنْهُ مَا لَمْ يَكُنْ حَدًّا . (۱)
 په هر شي کې الله تعالى معافي خوښوي خو چې حد نه وي (حکمه په حدودو کې معافي
 نشته، بلکه دهغي جاري کول واجب دي).
 بهر حال د مؤمن په اخلاقو کې افضل ترين صفت عفو ده. (۲)

د ورځې اویا (۷۰) کړت خادم ته معافي کول

د ابو داؤد شریف حدیث دی، حضرت عبد الله بن عمر رضی اللہ عنہما فرمایي چې يو کس نبي
 کریم صلی اللہ علیہ وسلم ته راغی او ورته وې فرمایي: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَمْ لَعَفُو عَنِ الْخَادِمِ؟
 اې د الله رسوله! مونږ خادم ته څو پېرې معافي کوو؟
 نبي عليه السلام چپ شو.
 هغه کس دوباره همدا پوښتنه اوکړه، نبي عليه السلام بيا خاموش شو.
 کله چې هغه کس په دريم ځل پوښتنه اوکړه، نو نبي عليه السلام ورته او فرمایي:
 اَعْفُوا عَنْهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً. په هر ورځ ورته اویا (۷۰) کړت معافي کوئ. (۳)
 د نبي صلی اللہ علیہ وسلم مقصد دادې چې خادم د ورځې هر څومره پېرې غلطي اوکړي هغه معاف کول
 په کار دي، دا مقصد ندې چې گني د اویا پېرې نه پس یې اووهی، بلکه د اویا عدد د کثرت
 د پاره استعمالیږي، یعنی باربار یې معاف کول په کار دي.

(۱) موطا امام مالک ج ۲ ص ۸۴۳ كِتَابُ الْأَخْبَرِ بِأَبِي الْحَدِيثِ فِي الْغَنَرِ رَمِ الْحَدِيثِ ۴، لُصْرَةُ النِّعَمِ ج ۷ ص ۲۹۱۰
 الطُّورُ وَالْفُرَانِ. موسوعة الاخلاق الاسلامية ج ۱ ص ۲۲۸.

(۲) عَنْ الْحَسَنِ قَالَ: أَفْضَلُ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِ الْعَفْوُ. الْأَدَابُ الشَّرْعِيَّةُ وَالنَّجْمُ الْمَرْعِيَّةُ ج ۱ ص ۷۱ فَقُلْتُ فِي الْمَعْفُو عَنِ
 كَلَمَةٍ وَتَجَلَّوْنِي جَلًّا. موسوعة الاخلاق الاسلامية ج ۱ ص ۲۲۸.

(۳) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! كَمْ
 لَعَفُو عَنِ الْخَادِمِ؟ فَصَبَّتْ. ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ الْكَلَامَ، فَصَبَّتْ. فَلَمَّا كَانَ فِي الثَّالِثَةِ، قَالَ: اَعْفُوا عَنْهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ
 سَبْعِينَ مَرَّةً. سنن أبي داود باب في حق المتكلمين رَمِ الْحَدِيثِ ۵۱۶۴ قال الابناني. صحيح. سنن الترمذي أبواب العفو
 وَالْعَفْوُ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْعَفْوِ عَنِ الْخَادِمِ رَمِ الْحَدِيثِ ۱۹۳۹، كنز العمال رَمِ الْحَدِيثِ ۲۵۰۸۴، مسند احمد رَمِ
 الْحَدِيثِ ۵۸۹۹.

نبی علیه السلام ډیر معافی کوونکی ؤ

په نبی علیه السلام کې لکه څرنګې چې نور بنائسته اخلاق په کاملې طریقې سره موجود وو نو همدغه شان عفو (نورو ته معافی کول) په کې هم په کاملې طریقې سره موجود ؤ .

۱ . د مشکوة شریف حدیث دی ، حضرت عائشه رَضِیَ اللہُ عَنْہَا د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بنائسته اخلاق بیانوي ، په هغې کې دا هم دي :

... وَلَا يَجْزِي بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ وَلَكِنْ يَغْفُو وَيُصْفَحُ (۱)

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم به د بدې بدله په بدې نه اخیسته ، بلکه بدې کوونکې به یې د زړه نه معاف کولو ، او ظاهراً به یې هم د هغه سره د درگزر (معافی) معامله کوله . (۲)

۳ . نبی علیه السلام ته د مکې کافرانو او د مدینې منورې یهودو ډیر تکلیفونه رسولي وو خو د هیچا نه یې هم ذاتي بدل نه ؤ اخیستی ، البته چې چا به شرعي حدود مات کړل نو په هغوی باندې به یې ضرور حد جاري کول . (۳)

(۱) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاجِحًا وَلَا مُتَفَقِّحًا وَلَا سَخَابًا فِي الْأَشْوَاقِ ، وَلَا يَجْزِي بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ وَلَكِنْ يَغْفُو وَيُصْفَحُ . مشكاة المصابيح كتاب الفضائل والشمائل بآل في أخلاقه وشمائله صلى الله عليه وسلم الفضل الثاني رقم الحديث ۵۸۲۰ (۲۰) ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۶۴۴۳ ، مصنف ابن أبي شيبة رقم الحديث ۲۵۳۳۰ ، مسند أبي داود الطيالسي رقم الحديث ۱۶۲۳ ، كنز العمال رقم الحديث ۱۸۷۰۸ ، سنن الترمذي باب ما جاء في خلق النبي صلى الله عليه وسلم رقم الحديث ۲۰۱۶ ، شعب الإيمان رقم الحديث ۷۹۴۴ ، مسند أحمد رقم الحديث ۲۵۴۱۷ .

(۲) (وَلَا يَجْزِي بِالسَّيِّئَةِ السَّيِّئَةَ) . أَنَّى بَلَّ بِالْحَسَنَةِ لِقَوْلِهِ: (وَلَكِنْ يَغْفُو) أَنَّى: فِي الْبَاطِنِ (يَصْفَحُ) . أَنَّى يُعْرِضُ فِي الظَّاهِرِ عَنْ صَاحِبِ السَّيِّئَةِ لِقَوْلِهِ تَعَالَى: { فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ } [المائدة آية ۱۳] . مرقاة المفاتيح ج ۹ ص ۳۷۱۷ في تشرح حديث ۵۸۲۰ .

(۳) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، قَالَتْ: مَا عَذَّبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا لِقَطِّ يَدَيْهِ ، وَلَا أَمْرًا ، وَلَا عَادَةً ، إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ، وَمَا يَنْبَلُ مِنْهُ شَيْءٌ قَطُّ فَيُلْتَقَمَ مِنْ صَاحِبِهِ إِلَّا أَنْ يُلْتَهَكَ شَيْءٌ ← ← ← ←

همدارنگې نبي عليه السلام به جهاد هم کولو ، او په جهاد کې يې ابي بن خلف کافر وژلې دی ، ځکه جهاد د الله تعالی حکم دی . زه د چانه يې خپل ذاتي بدلندې اخيستی .
ددې په باره کې درته يو څو واقعات راټول کوم :

نبي ﷺ هغه اعرابي معاف کړو چې د دوی پسې يې توره راويستې وه

۱ . په بخاري شريف او مسلم شريف کې دا واقعه خو ځايه ذکرده ، حضرت جابر بن

عبد الله رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي چې زه د رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سره لږد طرف ته غزا له تللې ووم ، کله چې رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (د جهاد نه) راواپس شو نو زه هم ورسره راواپس شوم ، د قيلولې (غرمې خوب) په وخت داسې يو وادي ته راغی چې هلته ډيرې د آزو واله (يعنی د کيڼر) اونې وې (اراده يې اوکړه چې دلته د غرمې خوب "قيلوله" اوکړي) . رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په دې وادي کې ښکته شو (په دې کې چونکې نمرؤ) نو صحابه کرام د اُونو د سوري د پاره په وادي کې خواړه شو ، نبي عليه السلام هم د کيکريوې اونې لاندې قيام اوکړو ، خپله توره يې په اونه کې رازوړنده کړه .

حضرت جابر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فرمايي : مونږ داسې لږ خوب اوکړو چې ناڅاپه رسول الله ﷺ مونږ ته آواز اوکړو (چې دلته راشئ) ، کله چې مونږ د هغوی په خدمت کې حاضر شو نو مونږ اوکتل چې يو اعرابي (باندیچي) د دوی سره ناست و ، (دامُشْرک و) .

رسول الله ﷺ او فرمايل چې زه اوده ووم ، دې کس زما توره د ما پسې راخيستی وه ، کله چې زه راويځ شوم نو ده دا توره د تيکي نه راويستی وه او لاس کې يې نيولې وه ، ده ماته وويل :

« مِنْ مَحَارِمِ الْمَوْتِ فَيَنْتَقِمَ لِلْمَوْتِ عَزْرًا وَجَلَّ . » صحيح مسلم كتاب القاتل باب مَبَاغِذِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْكَافِرِ وَالْحَبِثَانِ مِنَ النَّبَاحِ . أَنَّهُ لَمْ يَلْقَا يَوْمَ بِلَدِ الْيَهُودِ حُزْمًا يَوْمَ رَمِ الْحَدِيثِ ۷۹ (۲۳۲۸) ، المعجم الاوسط رقم الحديث ۵۳۲۸ ، مشكاة المصابيح باب في الملاحقة فَتَابِلُوهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الفصل الاول رقم الحديث ۵۸۱۸ (۱۸) ، مصنف عبدالرزاق الصنعائي رقم الحديث ۱۷۹۳۲ ، مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ۲۵۳۵۹ ، سنن ابي داود باب في المجاوزة في الامر رقم الحديث ۳۷۸۶ ، سنن ابن ماجه باب طرب النساء رقم الحديث ۱۹۸۳ ، سنن الدارمي رقم الحديث ۲۲۶۳ .

مَنْ يَمْنَعُكَ مِثْقَى؟ تابه دمانه څوک بچ کوي؟

ماورته وويل: اَللّهُ . الله ﷻ به مې درنه بچ کوي.

(نبي عليه السلام اوفرمايل) اوس دا اوگورئ چې ناست دى.

(ددې حديث په آخر کې دي:)

لَمْ يُعَاقِبْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

يا رسول الله صلى الله عليه وسلم ده ته هيڅ سزا ورنکړه (بلکه معاف يې کړه). (۱)

۲ . په احاديثو کې دا هم ذکر دي چې غُورث بن حَارِث د نبي عليه السلام پسې توره

رااوېسته، او ورته وې ويل:

مَنْ يَمْنَعُكَ مِثْقَى؟ تابه (اوس) دمانه څوک بچ کوي؟

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل: اَللّهُ . الله ﷻ به مې درنه بچ کوي.

نو توره د هغه کس د لاس نه اوغورځيده، رسول الله صلى الله عليه وسلم راواخيسته،

يا نبي عليه السلام هغه کس ته وويل:

مَنْ يَمْنَعُكَ مِثْقَى؟ اوس به تادمانه څوک بچ کوي؟

(۱) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَخْبَرَهُ: أَنَّهُ غَرَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ تَجِدٍ، فَلَمَّا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَفَلْنَا مَعَهُ، فَأَذَرَكْتُهُمُ الْقَائِلَةَ فِي وَادٍ كَثِيرٍ الْعِصَاءِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَتَفَرَّقَ النَّاسُ فِي الْعِصَاءِ، يَسْتَعِظُونَ بِالشَّجَرِ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَحْتَ شَجَرَةٍ

فَعَلَّقَ بِهَا سَيْفَهُ. قَالَ جَابِرٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: فَبَيْنَمَا نَوْمَةٌ، لَمَّا إِذَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعُونَا فَنَجِئُكَ، فَإِذَا

عِنْدَهُ أَعْرَابِيٌّ جَالِسٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ هَذَا اخْتُِرَ سَيِّفِي وَأَنَا نَائِمٌ، فَاسْتَرْقَلْتُ وَهُوَ

فِي يَدِي صَلَاتًا، فَقَالَ لِي: مَنْ يَمْنَعُكَ مِثْقَى؟ قُلْتُ: اللَّهُ، فَهَذَا جَالِسٌ" لَمْ يَمْنَعْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

وَسَلَّمَ. صحيح البخاري كتاب التَّحَارِي باب غَرَا ذَاتِ الْوَلَكِ رقم الحديث ۴۱۳۵، و رقم الحديث ۲۹۱۰، و رقم

الحديث ۲۹۱۳. صحيح مسلم كتاب الْقِتَالِ باب تَوَلَّوْهُ عَلَى الْوَلَكِ، وَعِصْمَةُ الْوَلَكِ لَهُ مِنَ الْكَلَسِ رقم الحديث

۱۴ (۸۴۳)، مشكاة المصابيح باب العرکل والعبر الفصل الثالث رقم الحديث ۵۳۰۴ (۱۰)، مسند احمد رقم الحديث

۱۴۳۳، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۴۵۳۷، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ۱۲۸۳۴.

هغه کس ورته وويل :

کُنْ كَخَيْرِ آخِلٍ . ته د تورې ښه نيونكى شه (يعنى ما معاف كړه) .

نبي ﷺ ورته وفرمايل : آيا ته د دې گواهي ورکوى چې د الله ﷻ نه علاوه بل معبود نشته اوزه د الله ﷻ رسول یم ؟ (يعنى مسلمان ېی ؟)

هغه کس وويل : نه . خوزه د تاسره دا وعده کوم چې د تاسو سره به نه جنگيږم ، اود هغه خلقو سره به هم نه ملگري کيږم چې د تاسو سره جنگيږي .

نو نبي عليه السلام هغه پريخود . کله چې دا خپل قوم ته لاړ نو ورته وويل :

جِئْتُكُمْ مِنْ عِنْدِ خَيْرِ النَّاسِ . زه تاسو ته د بهترين کس نه راغلي یم . (۱)

نبي عليه السلام د طائف خلق معاف کړل

د طائف خلقو نبي عليه السلام ته ډير تکليف اورسول ، خو بيا هم پيغمبر عليه السلام دوى معاف کړل .

په بخاري شريف او مسلم شريف کې دا واقعه ذکرده : حضرت عائشي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا د

نبي عليه السلام نه پوښتنه اوکړه : هَلْ أَتَى عَلَيْكَ يَوْمٌ كَانَ أَهْدًى مِنْ يَوْمِ أُحُدٍ ؟

آيا په تاسو باندې د اُحُد نه سخته ورځ راغلى ؟

نبي عليه السلام ورته وفرمايل : (تاته معلومه ده چې) ما استاد قوم (قرشو) نه ډير

تکليفونه برداشت کړي دي ، خو په دې ټول ډور کې په ما باندې سخته ورځ د "عقبي" وه ،

(۱) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ، قَالَ : قَاتَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُحَارِبَ بْنَ خَصَفَةَ ، فَجَاءَ

بَنُو مُنْظَرٍ يُقَالُ لَهُ خُوْرَتْ بَنُو الْحَارِثِ حَتَّى قَامَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالسَّيْفِ ، فَقَالَ : مَنْ يَنْتَقِلُ

مِنْهُ ؟ قَالَ : « اللَّهُ » فَسَقَطَ السَّيْفُ مِنْ يَدِهِ ، فَأَخَذَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : « مَنْ يَنْتَقِلُ مِنْهُ ؟ »

قَالَ : كُنْ كَخَيْرِ آخِلٍ . قَالَ : « وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ » . قَالَ : لَا ، وَلَكِنْ أَعَاهِدُكَ عَلَى أَنْ لَا

أَقَاتِلَكَ ، وَلَا أَكُونُ مَعَ قَوْمٍ يُقَاتِلُوكَ . فَخَلَّ سَبِيلَهُ ، فَأَتَى قَوْمَهُ فَقَالَ : جِئْتُكُمْ مِنْ عِنْدِ خَيْرِ النَّاسِ . مسند احمد

مخرجا رقم الحديث ۱۵۱۹۰ ، ورم الحديث ۱۴۹۲۹ ، مشكاة المصابيح باب العرکل والعصر الفصل الثالث رقم

الحديث ۵۳۰۵ (۱۱) ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ۲۸۸۳ ، المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ۴۳۲۲

وقال الحاكم : هذا حديث صحيح على شرط الشيخين ، وكذا يخرجه جاعة ، والله الدهي .

کله چې ما خپل ځان (د طائف سردار) ابن عَبْدِيَالِيل ته پيش کړو (يعنی هغه ته د دعوت اړپناه د پاره ورغلم) ، خو ما چې د څه اړاده لرله هغه ده او نه منله ، پس زه د هغه ځای نه ډیر غمجن راروان شوم .

(د طائف سردار او خلقو نبي عليه السلام ته ډیرې بدې ردې خبرې او کړې ، او تکليف يې ورته اورسول ، هلکان يې ورپسې کړل ، په کانړو يې دومره اوويشت چې خپې مبارکې يې په وينو رنګ شوی) .

(نبي عليه السلام فرمايي :) کله چې زه قرن الثعالب ځای ته رااورسیدم (نوز ما غم څه نا څه سپک شوې ؤ) پس ما خپل سر (پاس آسمان طرف ته) پورته کړو ، ناڅاپه مې یوه وریځ اولیده چې په ما باندې يې سورې کړې ؤ ، ما چې هغې طرف ته اوکتل نو په هغې کې حضرت جبریل عليه السلام ؤ ، هغه ماته آواز اوکړو اوراته وې ویل :

إِنَّ اللَّهَ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ، وَمَا رَدُّوا عَلَيْكَ . وَقَدْ بَعَثَ إِلَيْكَ مَلَكَ الْجِبَالِ لِتَأْمُرَهُ بِمَا شِئْتَ فِيهِمْ .

الله تعالی ستا سو د قوم خبرې ستاسو په باره کې واوریدی ، او تاسو ته يې چې څه جواب درکړو هغه يې هم واورید ، (اوس) الله تعالی تاسو ته د غرونو فرېشته رالېږلې ده ددې د پاره چې تاسو دېته ددې خلقو په باره کې څه حکم کول غواړئ هغه ورته اوکړئ (دا به هغه حکم اومني) .

(نبي عليه السلام فرمايي چې) بیا ماته د غرونو فرېشته آواز اوکړو او سلام يې راباندې واچول ، بیا دې هم ماته د حضرت جبریل ﷺ په شان خبره اوکړه ، اوس چې ستاسو څه خوښه وي (د هغې حکم ماته اوکړئ) ، که تاسو غواړئ نوزه به د آخشبان دواړه غرونه په دوی باندې رایو ځای کړم (يعنی دواړه به پرې راوغورځوم او په مینځ کې به يې چڅنري کړم) .

نبي عليه السلام ورته او فرمايل :

بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ، لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا .

(دوی اگر چې د گنډ په وجه د همدې مستحق دي خوزه دانه غواړم) بلکه زما امید دی

چې الله تعالى به د دوی د شاگانو (یعنی د دوی د نسب) نه داسې خلق پیدا کړي چې هغوی به بواخي د الله ﷻ عبادت کوي او د هغه سره به (په عبادت کې) هيڅوک نه شریکوي. (۱)

د فتح مکه په وخت د معافي اعلان

اگر چې د مکې کافرانو نبي عليه السلام ته ډیر ضرر رسولې و خو چې کله نبي عليه السلام مکه فتح کړه او ټول دشمنان ورته په ګوتو ورغلل ، قدرت ورته پرې حاصل شو نو (بغیر د یو څو کسانو نه) ټولو ته یې معافي اوکړه .

کله چې د مکې کافرانو د نبي عليه السلام دا بنیاسته اخلاق او معافي اولیده نو دومره متاثره شو چې په خپله یې اسلام قبول کړو . (۲)

(۱) عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، رَوَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَهُ أَنَّهَا قَالَتْ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلْ أَتَى عَلَيْكَ يَوْمٌ كَانَ أَهَدٌ مِنْ يَوْمِ أُحُدٍ؟ قَالَ: لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِهِ مَا لَقِيتُ، وَكَانَ أَهَدَ مَا لَقِيتُ مِنْهُمْ يَوْمَ الْعَقَبَةِ، إِذْ عَرَضْتُ لِنَفْسِي عَلَى ابْنِ عَبْدِ يَالِيلَ بْنِ عَبْدِ كَلَالٍ، فَلَمْ يُجِئْنِي إِلَى مَا أَرَدْتُ، فَالْتَلَفْتُ وَأَنَا مِنْهُمْ عَلَى وَجْهِي، فَلَمْ أَسْتَفِمْ إِلَّا وَأَنَا بِقَرْيَةِ الثَّعَالِبِ قَرَفَعْتُ وَأَسِيتُ، فَلَمَّا أَنَا بِسَحَابَةٍ قَدْ أَكَلْتُهَا، فَتَكَرَّرْتُ لَمَّا إِذَا فِيهَا جَبْرَيْلٌ، فَقَالَ إِنِّي فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ، وَمَا رَدُّوا عَلَيْكَ، وَقَدْ بَعَثَ إِلَيْكَ مَلَكَ الْجِبَالِ لِتَأْمُرَهُ بِمَا هِيَ فِيهِمْ، فَقَالَ إِنِّي مَلَكُ الْجِبَالِ فَسَلَّمَ عَلَيَّ، ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ، فَقَالَ: ذَلِكَ فِيمَا هِيَ، إِنْ هِيَ أَنْ أَطْبِقَ عَلَيْهِمُ الْأَخْشَبِينَ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَلَى أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يُعْبُدُ اللَّهَ وَخَدَّهٖ، لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا. صحيح البخاري كتاب بدء النبوة باب ما لقي النبي صلى الله عليه وسلم من أذى المشركين والتفريقين رقم الحديث ١١١ (١٧٩٥) .

مشكاة المصابيح باب المبعث وبدء الوحي الفصل الاول رقم الحديث ٥٨٢٨ (١٢) ، المعجم الاوسط رقم الحديث ٨٩٠٢ .

(۲) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا دَخَلَ مَكَّةَ .... ثُمَّ أَتَى الْكَعْبَةَ فَأَخَذَ بِحِصْنِهَا لِبَابِ فَقَالَ: مَا تَقُولُونَ وَمَا تَفْعَلُونَ؟ قَالُوا: نَقُولُ: ابْنُ أَخٍ وَابْنُ عَمٍّ حَلِيمٌ وَرَحِيمٌ. قَالَ: وَقَالُوا لِلَّهِ تَلَاكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَقُولُ كَمَا قَالَ يُوسُفُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: { لَا تَكْبُرْ رَبِّ عَلَى كُفْرِكُمُ الْيَوْمَ لَا تَفْعَلُ اللَّهُ لَكُمْ } وَهُوَ أَزْهَمُ الرَّاجِحِينَ { [مسند آه ٩٢] . قَالَ: فَخَرَجُوا كَالْغَنَمِ لِيُحْرَقُوا مِنَ الْقُبُورِ فَدَخَلُوا فِي الْإِسْلَامِ. السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ١٨٢٧٥ .

وَلَمَّا حَكَّ النَّبِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ عَنْ أَبِي يُوسُفَ فِي هَذِهِ الْقِصَّةِ أَكَّ قَالَ لَهُمْ حِينَ اجْتَمَعُوا فِي الْمَسْجِدِ: ←←←

ابوسفیان ؑ ته معافي

ابوسفیان ؑ د اسلام راوړلو نه مخکې د نبي عليه السلام خلاف ډير سازشونه کړي وو، بلکه په غزوه خندق کې د ټولو کافرانو مشر و، خو بيا هم نبي عليه السلام د فتح مکه په وخت هغه ته معافي اوکړه، او دا احسان يې ورسره هم اوکړو چې نبي ؑ او فرمايل:

مَنْ دَخَلَ دَارَ أَبِي سُفْيَانَ فَهُوَ آمِنٌ.

شوکه چې د ابوسفیان کور ته داخل شي هغه به په امن وي. (۱)

نبي عليه السلام هنده معاف کړه

هنده د اسلام راوړلو نه مخکې ډيره ظالمه بنځه وه، دې دخپل غلام " حضرت وحشي ؑ (کوم چې تراوسه ايمان نه و راوړی، دده) " په ذريعه د نبي عليه السلام خوږ تره " حضرت حمزه ؑ " شهيد کړو.

کله چې حضرت حمزه ؑ شهيد شو نو دا هنده راغله په خنجر سره يې دده سينه او شلوله، زړه او اينه (کليجي) يې ورنه رااوويسته، دا يې اوچيچل (۲)، بيا يې دده غوږونه کټ کړل، دده سترگې يې رااوويستې، او غونډلاش يې ورله مسخ کړو.

← ← ← مَا كَرُونَ أَنِّي صَانِعٌ بِكُمْ؟ قَالُوا: خُذُوا، أَخْ كَرَيْتُمْ وَأَبْنُ أَخٍ كَرَيْتُمْ. قَالَ: إِذْهَبُوا فَأَلْتُمُ الظَّلْمَاءَ.

النسب الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۸۲۷۶. تفسير البغوي ج ۵ ص ۳۲۳، تفسير القرطبي ج ۹ ص ۲۵۸، تفسير ابن سعد ج ۹ ص ۲۰۸، تفسير المظهر ج ۱۰ ص ۳۶۳. تفسير النسفي ج ۲ ص ۱۳۲.

(۱) د فتح مکې تفصيلي واقع په احاديثو کې ذکر ده، په هغې کې دا هم دي: .... قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ دَخَلَ دَارَ أَبِي سُفْيَانَ فَهُوَ آمِنٌ، وَمَنْ أَلْقَى السِّلَاحَ فَهُوَ آمِنٌ، وَمَنْ أَعْلَقَ بَابَهُ فَهُوَ آمِنٌ ... صحیح مسلم کتاب الجهاد والسير باب فتح مکه رقم الحديث ۱۷۸۰، رقم الحديث ۸۲ (۱۷۸۹)، سنن ابی داؤد باب ما جاء في شهر مكة رقم الحديث ۳۰۲۱.

(۲) عن عوف بن محمد قال: بلغني أن هنداً بنت عتبة بن ربيعة جاءت يوم أحد، وكانت نذرت لئن قدرت على حمزة لتأكلن من كبده، فجاءوا بجزأ من كبده حمزة أخذتها تمططها لتأكلها، فلم تستطع أن تبتلعها فللفطتها. سبل الهدى والرشاد، في سيرة خير العباد ج ۲ ص ۲۴۱.

کله چې نبي عليه السلام د خپل تره لاش اوليد نو د سترگو مبارکو نه يې اوبنکې روانې شوی ، او حضرت صفیه عليها السلام يې ددې لاش کتلو نه منع کړه ، ورته وې ويل چې ته به ددې د ليدلو برداشت اونکړې شی .

نبي عليه السلام ته د حضرت حمزه عليه السلام په شهادت باندې ډير صدمه اورسيده ، ځکه د دوی د حضرت حمزه عليه السلام سره درې قسمه رسته وه :

يو دا چې دا د نبي عليه السلام تره ؤ ، دويم دا چې دوست يې ؤ ، او دريم دا چې د نبي عليه السلام رضاعي ورور هم ؤ ، ځکه په وړو کوالي کې يوې زنانه دې دواړو ته سينه ورکړې وه .

بهر حال هندې نبي عليه السلام ته ډير تکليف رسولې ؤ خو چې کله دا د فتح مکې په وخت راغله او مسلمانان شوه نو نبي عليه السلام ددې غلطي معاف کړه . (۱)

نبي عليه السلام حضرت وحشي عليه السلام هم معاف کړو

(پاس ذکر شو چې) حضرت وحشي عليه السلام د اسلام نه مخکې په غزوۀ احد کې د نبي عليه السلام خوږ تره " حضرت حمزه عليه السلام " شهيد کړو ، او په دې باندې نبي عليه السلام ته سختۀ صدمه اورسيده .

بيا څه وخت پس حضرت وحشي ايمان راوړو ، نو نبي عليه السلام معاف کړو ، صرف دومره يې ورته وويل : که ستا طاقت وي نو ماله مخې ته مه راځه ؛ ځکه ماته بيا خپل تره راياديرې .

بيا حضرت وحشي عليه السلام ډير جهادونه او کړل ، کله چې د نبي عليه السلام د وفات نه پس مَسِيْلَةُ الْكُذَّاب د پيغمبرۍ دعوی او کړه نو حضرت وحشي عليه السلام هغه لره مردار کړو . (۲)

(۱) اخلاق رسول اکرم ، سهل الهمدی ، المادل کے پرايے والے واقعات ج ۳ ص ۲۳۶ .

(۲) په بخاري شريف کې دا پوره واقعہ ذکرده ، حضرت وحشي عليه السلام په خپله فرمايې ، اِنْ حَزَّاهُ عَلِيٌّ فَقَتَلَ طَعْنَةً بَنَ عَدِيَّ بْنِ الْهَيْيَارِ بْنِ ذَرٍّ . فَقَالَ لِي مَوْلَايَ حُبُّهُ بَنُ مَطْعَمٍ : اِنْ قَتَلْتَ حَزَّاهُ بِعَدِيٍّ قَالَتْ حُرٌّ . قَالَ : فَلَمَّا اَنْ خَرَجَ النَّاسُ عَامَرُ عَتَيْنٍ ، وَعَتَكِلَيْنَ حَبْلُ بَحِيَالٍ اُحِدٍ . بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ وَاِدٍ ، خَرَجْتُ مَعَ النَّاسِ ← ← ← ←

نبي ﷺ عمير بن وهب او صفوان بن اميه معاف كړل

صفوان بن اميه د مكې معظمې مالدار كس ؤ ، د اسلحې غټ تاجر ؤ ، د غزوې بدر نه پس صفوان ډير خفه ؤ ، عمير بن وهب چې د اسلام راوړلو نه مخكې ډير ضرري سپي ؤ ، د غزوې بدر نه پس ده صفوان ته وويل چې په ماباندې ډيره قرضه ده او د ماسره د خپلو بچو يره ده گني ما به نبي عليه السلام قتل كړي ؤ (نَعُوذُ بِاللّٰهِ) .

صفوان ورته وويل : زه به ستا ټوله قرضه آداء كړم ، او ستا د بچو كفالت به كوم خو ته دا كار ضرور او كړه .

بيا صفوان دې عمير ته تېره توره وركړه چې په زهرو كې يې لړلې وه ، او مدينې منورې ته يې د نبي عليه السلام د قتلولو پسې اولېږل .

كله چې عمير مدينې منورې ته راغى ، هلته حضرت عمر رضي الله عنه د صحابه كرامو سره ناست ؤ ، د غزوې بدر متعلق خبرې يې كولې ، كله يې چې دا عمير بن وهب اوليد نو ورياندې

← ← ← إِلَى الْقِتَالِ. فَلَمَّا أُنِ اضْطَفُوا لِلْقِتَالِ، خَرَجَ سِبَاعٌ فَقَالَ: هَلْ مِنْ مَبَارِزٍ؟ قَالَ: فَخَرَجَ إِلَيْهِ حَنْزَلَةُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ. فَقَالَ: يَا سِبَاعُ! يَا ابْنَ أُمِّ الْأَنْثَارِ! مُقَطَّعَةُ الْبُغُورِ أَكْبَادُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: ثُمَّ شَدَّ عَلَيْهِ. فَكَانَ كَأَمْسِ الذَّاهِبِ. قَالَ: وَكَئِنْ لِحَنْزَلَةَ رضي الله عنه تَحْتَ صَخْرَةٍ. فَلَمَّا دَنَا مِنِّي وَمِثَّتُهُ بِحَوْزِي، فَأَضَعَهَا فِي لُتْنِي حَتَّى خَرَجَتْ مِنْ بَيْنِ وَرَكَيْهِ. قَالَ: فَكَانَ ذَلِكَ الْعَهْدَ بِهِ. فَلَمَّا رَجَعَ النَّاسُ رَجَعْتُ مَعَهُمْ. فَأَقْنُتُ بِسَكَّةٍ حَتَّى فَشَأْنُهَا إِلَّا سَلَامًا. ثُمَّ خَرَجْتُ إِلَى الْقَتَائِفِ، فَأَرْسَلُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَسُولًا. فَقِيلَ لِي: إِنَّهُ لَا يَبْهِيجُ الرَّسُلَ. قَالَ: فَخَرَجْتُ مَعَهُمْ حَتَّى قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَلَمَّا رَأَانِي قَالَ: «أَنْتَ وَخَشِي؟» قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: «أَنْتَ قَتَلْتَ حَنْزَلَةَ؟» قُلْتُ: قَدْ كَانَ مِنَ الْأَمْرِ مَا بَلَغَكَ. قَالَ: «فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُغَيِّبَ وَجْهَكَ عَنِّي؟» قَالَ: فَخَرَجْتُ فَلَمَّا قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخَرَجَ مُسَيِّلَةً الْكَذَّابِ. قُلْتُ: لَا خُرُوجَ لِي مُسَيِّلَةً. لَعَنِي أَقْتُلُهُ فَأَكَلَنِي بِهِ حَنْزَلَةُ رضي الله عنه. قَالَ: فَخَرَجْتُ مَعَ النَّاسِ. فَكَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ. قَالَ: فَإِذَا رَجُلٌ قَائِمٌ فِي كُلِّ مَوْجِدٍ. كَأَنَّهُ جَمَلٌ أَوْزَى لَأَيُّو الرُّؤُوسِ. قَالَ: فَرَمَيْتُهُ بِحَوْزِي، فَأَضَعَهَا بَيْنَ كَدْيَيْهِ حَتَّى خَرَجَتْ مِنْ بَيْنِ كَتِفَيْهِ. قَالَ: وَوَكَّبَ إِلَيْهِ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَضَرَبَهُ بِالسَّيْفِ عَلَى حَامَتِهِ. قَالَ: قَالَ عَبْدُ الْمُؤَبِّنِ الْفُلْجِي: فَأَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ، أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضي الله عنه يَقُولُ: "فَعَالَتْ جَارِيَةٌ عَلَى كَهْرٍ بَيْتٍ: وَأَمِيرُ الْمُؤَمِّينِ، قَتَلَهُ الْعَبْدُ الْأَسْوَدُ". صحيح البخاري كِتَابُ التَّقَاذِي بَِابِ قَتْلِ حَنْزَلَةَ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رَوَاهُ الْحَدِيثُ ۲۰۷۲ .

پوهه شو چې دا د شرد پاره راغلې دی نو وې نیولو ، او نبي ﷺ ته یې ددې خبر ورکړه ، رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل چې ماته یې راولئ ، کله چې هلته وروستې شو نو نبي علیه السلام ورته پوښتنه وکړه :
ای عُمیر ! څنگه راغلې یی ؟

(چونکه د غزوه بدر په قیدیانو کې دده ځوي هم گیر شوي و نوم یې " وَهَب بن عُمیر " و).
عُمیر ورته وویل : د خپل ځوي پسې راغلې یم .

نبي علیه السلام ورته وفرمایل : چې دا توره دې ولې راوړې ده ؟ صحیح خبره راته اوکړه . هغه وویل : د خپل ځوي پسې راغلې یم .

پیغمبر علیه السلام ورته هغه خبرې اوکړې کومې چې دده او صفوان په مینځ کې ځنډه شوې وې : " چې تا صفوان ته دا خبره اوکړه چې که په ما باندې قرض نه وی نو ما به نبي علیه السلام قتل کړي و نو صفوان تاته د قرض ذمه واري واخیسته او ته زما د قتلولو پسې راغلې یی ، خو الله تعالی زه محفوظ کړم "

عُمیر چې دا خبرې واوریدې نو سمدستي یې وویل :

أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ . زه دا گواهي ورکوم چې ته د الله ﷺ رسول یی .

دا خبرې خو ما او صفوان یواځې کړې وې ، او تاته د وحی په ذریعه معلومې شوی .
بهر حال ، عُمیر اسلام راوړو ، نبي علیه السلام ورسره خپل ځوي پریخود . (۱)

(۱) دا واقعه علامه ابن هشام رحمه الله داسې ذکر کړی : إِسْلَامُ عُمَيْرِ بْنِ وَهَبٍ . صَفْوَانٌ يُحَوِّضُهُ عَلَى قَتْلِ الرَّسُولِ : عَنْ غَزْوَةِ بْنِ الرَّبِيعِ قَالَ جَلَسَ عُمَيْرُ بْنُ وَهَبٍ الْجُمُعِيِّ مَعَ صَفْوَانَ بْنِ أُمَيَّةَ بَعْدَ مُصَابِ أَهْلِ بَدْرٍ مِنْ قُرَيْشٍ فِي الْحَجْرِ بِمِيسِرٍ . وَكَانَ عُمَيْرُ بْنُ وَهَبٍ شَيْطَانًا مِنْ شَيْطَانِ قُرَيْشٍ . وَمَنْ كَانَ يُؤْذِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَصْحَابَهُ وَيُلْقُونَ مِنْهُ عَنَاءً . وَهُوَ بِمَكَّةَ وَكَانَ ابْنُهُ وَهَبُ بْنُ عُمَيْرٍ فِي أَسَارَى بَدْرٍ . فَقَذَرَ أَصْحَابُ الْقَلْبِيبِ وَمُصَابَهُمْ فَقَالَ صَفْوَانٌ وَاللَّهِ إِنْ فِي الْعَرِيشِ بَعْدَهُمْ خَيْرٌ . قَالَ لَهُ عُمَيْرُ : صَدَقْتَ وَاللَّهِ . أَمَا وَاللَّهِ لَوْ لَا دَيْنٌ عَلَيَّ لَيْسَ لَهُ عِنْدِي قَضَاءٌ وَعِيَالٌ أَحْسَى عَلَيْهِمُ الظَّيْعَةَ بَعْدِي لَزَكَيْتُ إِلَى مُحْتَدٍ حَتَّى أَقْتُلَهُ فَإِنْ لِي فِي قِتْلَتِهِمْ عِلَّةٌ ابْنِي أَسِيرٌ فِي أَيْدِيهِمْ . قَالَ فَأَغْتَنَتَهَا صَفْوَانٌ وَقَالَ عَلَيَّ دَيْنُكَ . أَنَا أَقْضِيهِ عَنْكَ . وَعِيَالُكَ مَعَ عِيَالِي وَأَوَامِيهِمْ مَا يَبْقَا . لَا يَسْعُنِي شَيْءٌ وَيَعْجُرُ عَنْهُمْ . فَقَالَ لَهُ عُمَيْرُ : مَا كُنْتُ شَأْنِي وَشَأْنُكَ . قَالَ أَفْعَلْ . ← ← ← ← ←

كله چې مكه فتح شوه نو صفوان بن أمية اراده اوكره چې جدې ته لار شي او د هغه
خای نه یمن ته لار شي (حكمدده سره یړه وه چې هسې نه ما نبي عليه السلام قتل كړي) نو
عمير بن وهب نبي عليه السلام ته راغی او ورته وې ويل :
اې د الله رسول له ! بيشكه صفوان بن أمية د خپل قوم سردار دی ، د تاسو نه تختي ، پس
تاسو هغه ته امان وركړئ .

← ← ← ثُمَّ أَمَرَ عُمَيْرُ بِسَيْفِهِ فَشَحَذَ لَهُ وَسَمَّ ثُمَّ انْطَلَقَ حَتَّى قَدِمَ الْمَدِينَةَ ، فَبَيْنَمَا عُمَيْرُ بْنُ الْخَطَّابِ رضي الله عنه
فِي تَقْرِيرٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَتَحَدَّثُونَ عَنْ يَوْمِ بَدْرٍ وَيَذْكُرُونَ مَا أَكْرَمَهُمُ اللَّهُ بِهِ وَمَا أَرَاهُمْ مِنْ عَدُوِّهِمْ إِذْ نَظَرَ عُمَيْرُ
رضي الله عنه إِلَى عُمَيْرِ بْنِ وَهَبٍ حِينَ أَتَاخَ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ مُتَوَشِّحًا السَّيْفَ . فَقَالَ : هَذَا الْكَلْبُ عَدُوُّ اللَّهِ عُمَيْرُ بْنُ وَهَبٍ
وَاللَّهُ مَا جَاءَ إِلَّا لِشَرٍّ وَهُوَ الَّذِي حَرَّشَ بَيْنَنَا . وَحَزَرْنَا لِلْقَوْمِ يَوْمَ بَدْرٍ . ثُمَّ دَخَلَ عُمَيْرُ رضي الله عنه عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! هَذَا عَدُوُّ اللَّهِ عُمَيْرُ بْنُ وَهَبٍ قَدْ جَاءَ مُتَوَشِّحًا سَيْفَهُ . قَالَ : " فَأَدْخِلْهُ عَلَيَّ " .
قَالَ فَأَقْبَلَ عُمَيْرُ رضي الله عنه حَتَّى أَخَذَ بِجَمَالَةِ سَيْفِهِ فِي عُنْقِهِ فَكَبَبَتْهُ بِهَا . وَقَالَ لِرِجَالٍ مِمَّنْ كَانُوا مَعَهُ مِنَ الْأَنْصَارِ :
أَدْخُلُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاجْلِسُوا عِنْدَهُ وَاحْذَرُوا عَلَيْهِ مِنْ هَذَا الْخَبِيثِ فَإِنَّهُ غَيْرُ مَأْمُونٍ .
ثُمَّ دَخَلَ بِهِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعُمَيْرُ رضي الله عنه أَخَذَ بِجَمَالَةِ
سَيْفِهِ فِي عُنْقِهِ . قَالَ أَرْسَلَهُ يَا عُمَيْرُ ، أَدُنْ يَا عُمَيْرُ . فَدَنَا . ثُمَّ قَالَ الْعُمَرَاءُ صَبَاحًا ، وَكَانَتْ تَحِيَّةَ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ
بَيْنَهُمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : قَدْ أَكْرَمَنَا اللَّهُ بِتَحِيَّةٍ خَيْرٍ مِنْ تَحِيَّتِكَ يَا عُمَيْرُ بِالسَّلَامِ تَحِيَّةِ
أَهْلِ الْجَنَّةِ . فَقَالَ أَمَا وَاللَّهِ يَا مُحَمَّدُ إِنْ كُنْتُ بِهَا لَحْدِيكَ عَهْدٍ . قَالَ فَمَا جَاءَ بِكَ يَا عُمَيْرُ ؟ قَالَ جِئْتُ لِهَذَا
الْأَسِيرِ الَّذِي فِي أَيْدِيكُمْ فَأَحْسِنُوا فِيهِ قَالَ " فَمَا بَالُ السَّيْفِ فِي عُنْقِكَ ؟ " قَالَ كَبَبَهَا اللَّهُ مِنْ سَيْوِفٍ وَهَلْ أَغْنَتْ
عَنَّا عَيْنًا ؟ قَالَ " أَصْدَقْنِي . مَا الَّذِي جِئْتُ لَهُ ؟ " قَالَ : مَا جِئْتُ إِلَّا لِذَلِكَ . قَالَ : " بَلْ قَعَدْتَ أَلَيْكَ وَصَفْوَانُ بْنُ
أُمَيَّةَ فِي الْحَجَرِ . فَذَكَرْتُمَا أَصْحَابَ الْقَلْبِيبِ مِنْ قُرَيْشٍ . ثُمَّ قُلْتَ : لَوْلَا دِينُ عَلِيٍّ وَعِيَالُ عُنْدِي لَخَرَجْتُ حَتَّى أَقْتُلَ
مُحَمَّدًا . فَتَحَكَّلَ لَكَ صَفْوَانُ بِدِينِكَ وَعِيَالِكَ عَلَى أَنْ تَقْتُلَنِي لَهُ وَاللَّهُ حَائِلٌ بَيْنَكَ وَبَيْنَ ذَلِكَ " قَالَ عُمَيْرُ : أَشْهَدُ
أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ . وَقَدْ كُنَّا يَا رَسُولَ اللَّهِ نَكْذِبُكَ بِمَا كُنْتَ تَأْتِينَا بِهِ مِنْ خَبَرِ السَّمَاءِ وَمَا يَنْزِلُ عَلَيْكَ مِنَ الْوَحْيِ
وَهَذَا أَمْرُكَ يَخْضَعُ إِلَّا أَنَا وَصَفْوَانُ فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْلَمُ مَا أَتَاكَ بِهِ إِلَّا اللَّهُ فَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانِي لِلْإِسْلَامِ وَسَاقَنِي
هَذَا الْمَسَاقَ . ثُمَّ سَهَّدَ شَهَادَةَ الْحَقِّ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " فَهَهُوَ أَخَاكُمْ فِي دِينِهِ وَأَقْرَبُهُ
الْقُرْآنَ وَأَخْلَقُهُو أَيْسَرًا . فَلَقُّعُوا . الرُّوحُ الْأَنْفَ فِي رُوحِ السَّيْرِ السُّبُحَةِ لَابِنِ هِشَامِ ج ۵ ص ۱۳۹ . إِسْلَامُ عُمَيْرِ بْنِ وَهَبٍ

نبي عليه السلام او فرمايل: هغه ته امان دی.

ده ورته وويل: ماته داسې څه نځه راكړه چې هغه ورباندې ستاسو امان وركول او پيژني.
نو نبي عليه السلام ورته هغه پټكې وركړو په كوم كې چې مكې معظمې ته فاتح
راداخل شوې و.

عمير په منډه د صفوان پسې ورغی او هغه ته يې دا خبره او كړه، هغه ورته وويل: زه په
خان ويريېم چې مړ مې نكړي.

عمير ورته وويل: هغه دير افضل او صابره پيغمبر دی.

بهر حال، صفوان د نبي عليه السلام په خدمت كې حاضر شو، او ورته وې ويل:

دا عمير وايي چې تاسو ماته امان راكړې دي؟

نبي عليه السلام ورته او فرمايل: دا ريښتيا وايي (ما درته امان دركړی).

صفوان ورته وويل: ماته دوه مياشتې اختيار راكړه (ځكه ما تر اوسه د اسلام راوړلو

اراده نده كړی). نبي عليه السلام ورته او فرمايل: تاته څلور مياشتې اختيار دی (كله
چې ستا زړه او غواړي نو ايمان راوړه).

بيا صفوان به اُمَيَّة د څلور مياشتو نه مخكې مخكې ايمان راوړو. (۱)

(۱) اَمَانُ الرَّسُولِ لِيَصْفَوَانَ بْنِ اُمَيَّةَ: عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَ خَرَجَ صَفْوَانُ بْنُ اُمَيَّةَ يُرِيدُ جَدَّةَ لِيَزْكَبَ مِنْهَا إِلَى الْيَمَنِ، فَقَالَ عُمَيْرُ بْنُ وَهَبٍ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ! إِنَّ صَفْوَانَ بْنَ اُمَيَّةَ سَيِّدُ قَوْمِهِ وَقَدْ خَرَجَ هَارِبًا مِنْكَ لِيَقْذِفَ نَفْسَهُ فِي الْبَحْرِ فَأَمِنَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ. قَالَ: "هُوَ آمِنٌ"؟ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَأَعْطِنِي آيَةً يَعْرِفُ بِهَا أَمَانُكَ؛ فَأَعْطَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِمَامَتَهُ الَّتِي دَخَلَ فِيهَا مَكَّةَ، فَخَرَجَ بِهَا عُمَيْرُ حَتَّى أَذْرَكَهُ وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَزْكَبَ فِي الْبَحْرِ فَقَالَ: يَا صَفْوَانُ! فِذَاكَ أَبِي وَأُمِّي، اللَّهُ اللَّهُ فِي نَفْسِكَ أَنْ تُهْلِكَهَا، فَهَذَا أَمَانٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ جِئْتُكَ بِهِ. قَالَ: وَيَحَكَ أَغْرُبُ عَنِّي فَلَا تُكَلِّبْنِي، قَالَ أَيُّ صَفْوَانَ فِذَاكَ أَبِي وَأُمِّي أَفْضَلَ النَّاسِ وَأَهْزَ النَّاسِ وَأَحْلَمَ النَّاسِ وَخَيَذَ النَّاسِ ابْنَ عَمَلِكَ، عِزُّهُ عِزُّكَ، وَشَرُّهُ شَرُّكَ، وَمُلْكُهُ مُلْكُكَ، قَالَ إِنِّي أَخَافُ عَلَى نَفْسِي، قَالَ هُوَ أَحْلَمُ مِنْ ذَلِكَ وَأَكْرَمُ، فَرَجَعَ مَعَهُ حَتَّى وَقَفَ بِهِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ صَفْوَانُ: إِنَّ هَذَا يَلْعَنُ أَفْكَكَ كَذَا أَمَلْتَنِي. قَالَ: "صَدَقَ". قَالَ: فَأَجْعَلْنِي لِيُوِيَّ بِالْحَيَارِ شَهْرَيْنِ. قَالَ: أَنْتَ بِالْحَيَارِ لِيُوِيَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ. الرُّوضُ الْأَنْبِيُّ فِي دَرَجَةِ السِّرَةِ النَّبَوِيَّةِ لَابَنِ هَشَامٍ ج ۷ ص ۲۴۳ اَمَانُ الرَّسُولِ لِيَصْفَوَانَ بْنِ اُمَيَّةَ.

فائده: د دې واقعې نه معلومه شوه چې چا د نبی علیه السلام د قتلولو سازش کړې و دوی هغه هم معاف کړل.

عکرمه رضی الله عنه بن ابی جهل ته معافي

د ابو جهل ځوي "حضرت عکرمه رضی الله عنه" اگر چې د اسلام نه مخکې د نبی علیه السلام خلاف ډیر جنگیدلې و، خود فتح مکه په وخت دده بی بی "آم حکیم" دده د پاره امان او غوښت، نبی علیه السلام ورته امان ورکړو، او معاف یې کړو، عکرمه رضی الله عنه راغی، او ایمان یې راوړو، بیا یې د اسلام ډیر ښه خدمت او کړو، په ډیرو جهادونو کې یې حصه واخیسته، تردې چې د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه په دور خلافت کې په یو جهاد کې شهید شو. (۱)

د نبی السلام دومره ښائسته اخلاق وو چې کله حضرت عکرمه نبی علیه السلام ته راروان و نو دوی صحابه کرامو رضی الله عنهم ته او فرمایل: چونکه عکرمه د اسلام قبول و د پاره راځي نو تاسو (دده د وړاندې) دده پلار "ابو جهل" ته کنخل مه کوئ؛ ځکه کنخل

(۱) عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ: قَالَ عِكْرِمَةُ بْنُ أَبِي جَهْلٍ: لَمَّا انْتَهَيْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُتِلَ: يَا مُحَمَّدُ! إِنَّ هَذَا أَخْبَرْتَنِي أَنَّكَ آمَنْتَنِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنْتَ آمِنٌ». فَقُلْتُ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ. وَأَنْتَ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ. وَأَنْتَ أَبْرُ النَّاسِ. وَأُصَدِّقُ النَّاسِ. وَأُؤْتِي النَّاسِ. قَالَ عِكْرِمَةُ: أَقُولُ ذَلِكَ وَإِنِّي لَنَطَاطِي وَأُسَيِّ اسْتِخْيَاءَ مِنْهُ. ثُمَّ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! اسْتَغْفِرْ لِي كُلَّ عِدَاوَةٍ عَادَيْتُهَا أَوْ مَوَكِبٍ أَوْ ضَعْتُ فِيهِ أَرِيْدُ فِيهِ إِفْهَارَ الشُّرُوكِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَلَّهُمُ اغْفِرْ لِعِكْرِمَةَ كُلَّ عِدَاوَةٍ عَادَا نِيهَا. أَوْ مَوَكِبٍ أَوْ ضَعَّ فِيهِ يُرِيدُ أَنْ يُصَدَّ عَنْ سَبِيلِكَ». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مُرْنِي بِخَيْرِ مَا تَعَلَّمُ فَأَعَلِّمْنِي. قَالَ: "قُلْ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. وَأَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. وَتُجَاهِدُ فِي سَبِيلِهِ". ثُمَّ قَالَ عِكْرِمَةُ: أَمَّا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ! لَا أَدْرُغُ نَفَقَةً كُنْتُ أَلْفَقْتُهَا فِي الصَّدِّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا أَلْفَقْتُ ضِعْفَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ. وَلَا قَاتَلْتُ قِتَالًا فِي الصَّدِّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا أَبْلَيْتُ ضِعْفَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. ثُمَّ اجْتَهَدْتُ فِي الْقِتَالِ حَتَّى قُتِلْتُ يَوْمَ أُحُدٍ دِينَ قَهْنِدَا فِي خِلَافَةِ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. ... الْمَسْلُوكُ عَلَى الصَّحَابَةِ لِلْحَاكِمِ رَفَعُ الْحَدِيثِ ٥٠٥٧ وَكَوْ مَنَاقِبِ عِكْرِمَةَ بْنِ أَبِي جَهْلٍ وَاسْمُ أَبِيهِ مَطْلُوحٌ. كَذَا الْعَمَالُ رَفَعُ الْحَدِيثِ ٣٧٢٢٠. مُوسَوَاعِي الْأَخْلَاقِ الْإِسْلَامِيَّةِ ج ١ ص ٢٣١. وَرَوَاهُ الطَّبْرَانِيُّ فِي تَارِيخِهِ ٥٠٢/١١. وَابْنُ عَسَاكِرٍ فِي تَارِيخِهِ وَمَشَق ٦٢/٢١.

کول ژوند و خلقو ته ضرر رسوي او مړو ته نه رسي .

(ابو جهل چونکه په غزوۀ بدر کې مردار شوې و نو حکه نبی علیه السلام او فرمايل

چې هغه ته کنخل مه کوئ چې ددې په وجه به عکرمه ﷺ ته تکلیف ا ورسيږي) . (۱۰)

نبی ﷺ هغه زنانه دخپل حق نه معاف کړه چې دوی ته یې په

خوراک کې زهر اچولي وو

د ابوداؤد شریف او مشکوٰۃ شریف حدیث دی ، حضرت جابر ﷺ فرمایي :

په اهلِ خیبر کې یو یهودنې بنځې د چیلۍ په ورته شوې غوښه کې زهرواچول ، بیا یې دا رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هدیه کړه ، نبی علیه السلام ددې یو پتون راواخیست او ددې په خوراک یې شروع اوکړه ، همدارنگې د دوی صحابه کرامو یو جماعت هم ددې په خوړلو شروع اوکړه .

بیا (ناڅاپه) رسول الله صلی الله علیه وسلم صحابه کرامو ته وفرمایل : لاسونه د خوراک نه پورته کړئ (یعنی ددینه خوراک مه کوئ) .

نبی علیه السلام ددې یهودنې راوستلو پسې یو کس وراولېدل (هغه راغله) ، پیغمبر علیه السلام ورته وفرمایل :

أَسَمْتِ هَذِهِ الشَّاةَ ؟ آیا تاددې چیلۍ په غوښه کې زهرواچولي دي ؟
دې یهودنې بنځې ورته وویل :

(۱) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ فَتْحِ مَكَّةَ هَرَبَ عِكْرِمَةُ بْنُ أَبِي جَهْلٍ وَكَانَتْ امْرَأَتُهُ أُمَّ حَكِيمٍ بِنْتُ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ امْرَأَةً عَاقِلَةً أَسْلَمَتْ . لَمَّا سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْأَمَانَ لَوُجْهَهَا فَأَمَرَهَا بِرَدِّهِ . فَخَرَجَتْ فِي طَلَبِهِ وَقَالَتْ لَهُ : جِئْتُكَ مِنْ عِنْدِ أَوْصِلِ النَّاسِ وَأَبْزِ النَّاسِ وَخَوِّرِ النَّاسِ وَقَدْ اسْتَأْمَنْتُ لَكَ فَأَمْنَكَ . فَرَجَعَ مَعَهَا . فَلَمَّا دَنَا مِنْ مَكَّةَ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ : « يَا أَيُّكُمْ عِكْرِمَةُ بْنُ أَبِي جَهْلٍ مُؤْمِنًا مَهَاجِرًا فَلَا تَسُبُّوا آبَاءَهُ ، فَإِنَّ سَبَّ النَّبِيِّ يُؤْدِي إِلَى الْحَيِّ . وَلَا يَبْلُغُ النَّبِيَّتُ » . فَلَمَّا بَلَغَ بَنَاتُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَبَشَرْنَ وَوَلَبَّ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَائِمًا عَلَى رِجْلَيْهِ فَرَحًا بِقُدُومِهِ . الْمُسْتَدْرَكُ عَلَى الصَّحِيحَيْنِ لِلْحَاكِمِ رَفَعَهُ الْعَدِثُ ٥٠٥٥ ذِكْرُ مَنَاقِبِ عِكْرِمَةَ بِنْتِ أَبِي جَهْلٍ وَاسْمُ أَبِيهِ مُشْفَعُهُ . كُنْزُ الْعَمَالِ رَفَعَهُ الْعَدِثُ ٣٧٢٢٠ .

مَنْ أَخْبَرَكَ؟ تاسو ته چا خبر درکړو؟ (چې په دې کې زهر دي).

نبي ﷺ ورته وفرمايل:

أَخْبَرْتَنِي هَذِهِ فِي يَدِي. ماته زما په دې لاس کې وړیتې شوې غوښې خبر راکړو.

پېغمبر ﷺ د چیلۍ وړیتې شوي پتون طرف ته اشاره او کړه (چې دې راته دا خبر راکړو)، نو دې يهودنې ښځې اقرار او کړو چې: آو، ما په دې غوښه کې زهر اچولي دي.

پېغمبر ﷺ ورته وويل: فَمَا أَرَدْتَ إِلَى ذَلِكَ؟ ستا د دې نه څه اراده وه؟

دې جواب ورکړو: ما د ځان سره په زړه کې (دا سوچ کولو، او دامې) وويل: که چيرته

محمد (ﷺ) د الله ﷻ رېښتينې نبي وي نو دا زهر به ده ته نقصان او نه رسوي، او که (رېښتينې) نبي نه وي نو (په دې زهر به مړ شي او) مونږ به ترې راحت حاصل کړو (يعنی مونږ به ترې خلاص شو).

فَعَقَّا عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يُعَاقِبْهَا.

رسول الله صلى الله عليه وسلم دا معاف کړه، او سزا يې ورته ورنکړه. (۱)

په ځنې رواياتو کې راځي چې صحابه کرامو (ﷺ) نبي عليه السلام ته او فرمايل:

أَفَلَا تَقْتُلُهَا؟

آيا مونږ دا قتل کړو؟

(۱) عَنِ ابْنِ شِهَابٍ. قَالَ: كَانَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ يُحَدِّثُ أَنَّ يَهُودِيَّةً، مِنْ أَهْلِ خَيْبَرَ سَمَتْ شَاةَ مَضَلِيَّةً ثُمَّ أَخَذَتْهَا لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الذِّرَاعَ. فَأَكَلَ مِنْهَا. وَأَكَلَ رَحْطٌ مِنْ أَصْحَابِهِ مَعَهُ. ثُمَّ قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِرْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ». وَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْيَهُودِيَّةِ قَدِ عَاثَا. فَقَالَ لَهَا «أَسَمَتِ هَذِهِ الشَّاةَ؟» «قَالَتْ الْيَهُودِيَّةُ: مَنْ أَخْبَرَكَ؟ قَالَ «أَخْبَرْتَنِي هَذِهِ فِي يَدِي» لِلذِّرَاعِ. قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ «فَمَا أَرَدْتَ إِلَى ذَلِكَ؟» قَالَتْ: قُلْتُ: إِنْ كَانَ نَبِيًّا فَلَنْ يَخْزُو. وَإِنْ لَمْ يَكُنْ نَبِيًّا اسْتَرْحَنَّا مِنْهُ. فَعَقَّا عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يُعَاقِبْهَا. سنن أبي داود كتاب الديارات باب فيمن سقى رجلاً شاةً أو أكلته فمات أو أبقاها ملة. رقم الحديث ۴۵۱۰، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ۱۶۰۰۸، مشكوة المصابيح باب في المعجزات ألقن الثالبي رقم الحديث ۵۹۳۱ (۲۶).

نبي عليه السلام ورته او فرمايل : نه . (١)

فائده : دې يهودنې زَنانه اګر چې نبي عليه السلام ته په خوراک زهر اچولي وو خو دوى ورته خپل ذاتي بدل وانه خيست .

البته چې کله په دې زهرو باندې يو صحابي " حضرت بشير بن براء رضي الله عنه " وفات شونو بيا د هغې په قصاص کې اووژلې شوه . (٢)

نبي ﷺ هغه يهودي ته هيڅ او نه ويل چې په دوى يې سحر کړې ؤ

١ . په نبي عليه السلام باندې يو يهودي (لبيد بن أعصم ، او د هغه لورانو) سحر کړې ؤ ، بيا حضرت جبريل عليه السلام پيغمبر ﷺ ته ددې خبر ورکړو ، او د ددې يهودي نوم يې هم ورته اوخود ، نبي عليه السلام هغه سحر رااوويست او جوړ شو ، خو هيچا ته يې د يهودي نوم او نه خود چې ګني دا سحر راباندې ده کړى .

په بخاري شريف کې اوږده واقعه ده ، د هغې په آخر کې دا ذکر دي :

أَمَّا اللَّهُ فَقَدْ شَفَانِي ، وَأَمَّا أَنَا فَأَكْرَهُ أَنْ أُؤَيَّرَ عَلَى النَّاسِ شَرًّا .

(١) عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه أَنَّ يَهُودِيَّةً أَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَاةٍ مَسْئُومَةٍ ، لِيَأْكُلَ مِنْهَا ، فَجَنَى بِهَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَهَا عَنْ ذَلِكَ ؟ فَقَالَتْ : أَرَدْتُ قَتْلَكَ ، فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا كَانَ اللَّهُ لِيُسَلِّطَ عَلَيَّ ذَلِكَ ، أَوْ قَالَ : عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ . قَالُوا : أَفَلَا نَقْتُلُهَا ؟ قَالَ : لَا . اخلاق النبي وآدابه لابي الشيخ الأصمهالي ص ٢٥٦ راجع الحديث ٧٨ وَأَمَّا مَا رَوَيْتُ مِنْ عَفْوِهِ وَصَفْحِهِ .

(٢) وَلَمْ يُعَاقِبْنَاهَا . په دې روايت او بعضې نورو روايتونو کې راځي چې نبي عليه السلام دا يهودنې ښځه معاف کړه او هيڅ سزا يې ورنکړه ، په بعضې روايتونو کې راځي چې دې بيا ايمان راوړو . خو علامه طيبي رحمه الله ليکلي چې ددې په باره کې مختلف روايات راغلي ، ځکه په يوروايت کې دا هم ذکر دي چې نبي عليه السلام ددې د قتلولو حکم اوکړو .

اوس په دې ټولو روايتونو کې تطبيق داسې دی چې نبي عليه السلام اول دا ښځه معاف کړه خو چې کله يو صحابي " حضرت بشير بن براء رضي الله عنه " ددې غوښې د يوې نورې خورلو په وجه وفات شو (کوم چې د نبي عليه السلام د منع کولو نه مخکې يوه نورې تېره کړې وه او ددې زهرو په وجه وفات شو) نو نبي عليه السلام ددې ښځې د قتلولو حکم اوکړو ، او ددې صحابي په قصاص کې دا قتل کړې شوه . مظاهر حق شرح مشکوٰه ج ٩ باب ١١ المعجزات .

الله تعالی ماته شفام را کړه ، اوزه په خلقو کې شر خورول نه خوښوم . (۱)

(یعنی که زه د هغه یهودي نوم خلقوته اوسایم نو خلق به ورته تکلیف اوسوي) .

۲ . په مسند احمد او نورودا حادیثو په کتابونو کې چې دا واقعہ ذکرده د هغې په

آخر کې دا الفاظ دي :

فَمَا ذَكَرَ لِدِّلِكَ الْيَهُودِي ، وَلَا رَأَى فِي وَجْهِهِ قَطُّ حَتَّى مَاتَ .

نبي عليه السلام تروفات پورې دې يهودي ته ددې تذکره نده کړې ، او دې يهودي د

نبي عليه السلام په مخ (تندي) مبارک باندې څه څنگې او د نفرت نخې هم نه وې

لیدلې . (۲)

(۱) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : مَكَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَذَا وَكَذَا ، يُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَأْتِي أَهْلَهُ وَلَا يَأْتِي . قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : فَقَالَ لِي ذَاتَ يَوْمٍ : « يَا عَائِشَةُ ! إِنَّ اللَّهَ أَفْتَانِي فِي أَمْرِ اسْتَفْتَيْتُهُ فِيهِ : أَتَأْتِي رَجُلَانِ ، فَجَلَسَ أَحَدُهُمَا عِنْدَ رِجْلِي وَالْآخَرُ عِنْدَ رَأْسِي . فَقَالَ الَّذِي عِنْدَ رِجْلِي لِلَّذِي عِنْدَ رَأْسِي : مَا بَالُ الرَّجُلِ ؟ قَالَ : مَطْبُوبٌ ، يَغْنِي مَسْحُورًا . قَالَ : وَمَنْ طَبَّه ؟ قَالَ : لَبِيدُ بْنُ أَعْصَمَ . قَالَ : وَفِيمَ ؟ قَالَ : فِي جُفِ طَلْعَةٍ ذَكَرَ فِي مَشِيطٍ وَمُسَاقَاةٍ ، تَحْتَ رَعُوفَةٍ فِي بَغْرِ ذَرْوَانَ » . فَجَاءَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : « هَذِهِ الْبِشْرُ الَّتِي أُرِيْتُمَا ، كَأَنَّ رُمُوسَ نَخْلِهَا رُمُوسُ الشَّيَاطِينِ ، وَكَأَنَّ مَاءَهَا نِقَاعَةُ الْجِنَانِ » . فَأَمَرَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأُخْرِجَ . قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا : فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَهَلَّا تُغْنِي تَنْشُرَتْ ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَمَّا اللَّهُ فَقَدْ هَفَانِي ، وَأَمَّا أَنَا فَأَكْرَهُ أَنْ أُلَيِّزَ عَلَى النَّاسِ شَرًّا » . صحيح البخاري كتاب الأَذَى باب قول الله تعالى : إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ ... راجع الحديث ٦٠٦٣ ، وراجع الحديث ٥٧٦٥ كتاب الطَّبِّ باب : مَنْ يَسْتَحْرِجُ السِّخْرَ ؟

(۲) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : سَحَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا مِنَ الْيَهُودِ ، قَالَ : فَاسْتَكْبَرْتُ لِذَلِكَ أَيَّامًا . قَالَ : فَجَاءَهُ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ : إِنَّ رَجُلًا مِنَ الْيَهُودِ سَحَرَكَ ، عَقَدَ لَكَ عَقْدًا فِي بَغْرِ كَذَا وَكَذَا . فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا مَنْ يَجْنِي بِهَا ، فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَاسْتَحْرَجَهَا ، فَجَاءَ بِهَا ، فَحَلَّهَا . قَالَ : فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَأَنَّمَا لُشِطَ مِنْ عِقَالٍ . فَمَا ذَكَرَ لِدِّلِكَ الْيَهُودِي ، وَلَا رَأَى فِي وَجْهِهِ قَطُّ حَتَّى مَاتَ .

مسند احمد مخرجا راجع الحديث ١٩٢٦٧ ، السنن الكبرى للنسائي راجع الحديث ٣٥٢٩ سحرة اهل الكتاب المعجم الكبير للطبراني راجع الحديث ٥٠١٦ ، التفسير البوري ج ٥ ص ٣٣٣ .

نبي عليه السلام د غاښونو مبارک شهيدان کيدو باوجود خبرې اونگرې

کله چې په غزه احد کې د نبي عليه السلام غاښونه مبارک شهيدان شو ، نور هم زخمي شو ، وينه يې په مخ مبارک باندې راروانه وه . چاورته وويل :
اې د الله رسول ! دشمنانو ته خبرې (بد دعا) اوکړه .
رسول الله ﷺ او فرمايل :

ييشکه الله تعالى زه طعن او لعنت کوونکی نه يم راليږلی ، بلکه زه يې داعي او رحمت راليږلی يم .

بيا نبي عليه السلام دا دعا اوکړه : **اَللّٰهُمَّ اهْدِ قَوْمِيْ فَاِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ .**

اې الله ! زما قوم ته هدايت اوکړه ؛ ځکه دوی نه پوهيږي . (۱)

نبي ﷺ د خپلې لور " حضرت زينب رضي الله عنها " قاتل معاف کړو

د نبي عليه السلام مشرې لور " حضرت زينب رضي الله عنها " چې کله مدينې منورې ته هجرت کولو نو د ورځې د خپل لېور (د خاوند ورور) " کنانه " سره روانه شوه ، د مکې قريشو ته چې دا پته اوله يده نو ابوسفیان او خه نور کسان د دوی پسې راغلل ، دا په اوبڼه باندې ناسته وه ، په دې وخت کې دا حامله وه (يعنی ماشوم يې په خېټه و) .

هبار بن اسود (چې تر اوسه يې ايمان نه و راوړی) راغی او د حضرت زينب رضي الله عنها د اوبڼې خپه يې په نېزه باندې اووهله ، چې په دې سره اوبڼې ټوپونه اووهل او حضرت زينب رضي الله عنها د اوبڼې نه لاندې راو غورځيده چې په دې سره د دې حمل (ماشوم) ضائع شو .

بيا ابوسفیان (چې تر اوسه يې ايمان نه و راوړی) ورته وويل چې تاسو د ورځې نشي تللی ؛ ځکه په دې کې زموږ بې عزتي ده چې تاسو په ښکاره روان یی ، د شپې په پټه باندې لاړ شئ نو موږ به خلقو ته بهانه جوړوو چې په پټه باندې تللي دي .

(۱) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَبِيبٍ قَالَ: لَمَّا كُسِرَتْ رِبَاعِيَّةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَخُجَّ فِي جَنَّتِهِ فَجَعَلَتْ الدِّمَاءُ كَسَيْلٍ عَلَى وَجْهِهِ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَدْعُ اللَّهَ عَلَيْهِمْ. فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَبْعَثْنِي طَغَاكَ وَلَا لُغَاكَ وَلَكِنْ بَعَثَنِي دَاعِيَةً وَرَحْمَةً. اَللّٰهُمَّ اهْدِ قَوْمِيْ فَاِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ . شعب الإيمان رقم الحديث ۱۳۷۵ فصل في بيان النبي صلى الله عليه وسلم وفصاحته ، تبيينه العالمين ص ۲۰۹ بَابُ كَلَامِ الْقَيْظِ .

بيا حضرت زينب رَضِيَ اللهُ عَنْهَا راواپس شوه ، او د شپې روان شو .
(هاغه وخت به کس د مکې معظمې نه مدينې منورې ته په سورلي باندې په پنځلسو ورځو کې رسيدو) .

بهر حال ، حضرت زينب رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مدينې منورې ته په سخت تکليف باندې اورسيده ،
نبي عليه السلام چې دا په دې سخت حالت کې اوليده نو د سترگو مبارکو نه يې اوښکې
روانې شوي او وې فرمايل : زما لور زينب ته زما په وجه ډير تکليف اورسيد .
د همدې زخم په وجه بيا وفات شو . (١)

نبي عليه السلام د هبار بن اسود په باره کې د قتلولو حکم کړې ؤ ، خو بيا ده ايمان
راوړو او د خپلې خطايې اقرار يې اوکړو نو نبي عليه السلام ورته وفرمايل :
يَا هَبَارُ اَعَفُوْتُ عَنْكَ ، وَقَدْ اَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ حَيْثُ هَدَاكَ إِلَى الْإِسْلَامِ ، وَالْإِسْلَامُ يُجِبُ مَا

(١) .... فلما وصل أبو العاص مكة أمرها باللحوق بأبيها فخرجت . وقد كان صلى الله عليه وسلم أرسل زيد
بن حارثة و رجلا من الأنصار قال لهما : تكونان بمحل كذا لمحل قريب من مكة حتى تمر بكما زينب
فتصحباهما حتى تأتيأ بهما . أي وذكر أن حياها كنانة بن الربيع أخا زوجها قدم لها بعيرا فركبته واتخذ
قوسه وكنانته ، ثم خرج بها نهارا يقودها في هودج لها وكانت حاملا ، فتحدث بذلك رجال من قريش فخرجوا
في طلبها حتى أدركوها بذي طوى ، فكان أول من سبق إليها هبار بن الأسود رضي الله تعالى عنه ، فإنه أسلم بعد
ذلك ، ونخس البعير بالرمح فوقعت وألقت حبلها .

وفي رواية أنه سبق إليها هبار و رجل آخر يقال له نافع . وقيل خالد بن عبد قيس . ثم إن كنانة برك ونشر
كنانته وأخذ قوسه وقال : والله لا يدنو مني رجل إلا وضعت فيه سهما ، فجاء إليه أبو سفيان في رجال من
قريش . وقال له : كف عنا نبلك حتى نكلمك فكف . ثم قال له : إنك لم تصب في فعلك ، فإني خرجت بالمرأة
جهارا على رؤوس الأشهاد وقد عرفت مصيبتنا التي كانت وما دخل علينا من محمد ، فيظن الناس إذا خرجت
زينب علانية على رؤوس الناس من بين أظهرنا أن ذلك من ذل أصابتنا ، وأن ذلك منا من ضعف ووهن .
ولعمري ما لنا بحبسها عن أبيها من حاجة ، ولكن ارجع بها حتى إذا هدأت الأصوات وتحدث الناس أن قد
رددناها فسر بها سرا فالحقها بأبيها ففعل ، وأقامت ليالي ثم خرج بها ليلا حتى أسلمها إلى زيد بن حارثة
وصاحبها . السيرة الحلبية (إنسان العمون في سيرة الأمين المأمون) ج ٢ ص ٢٦٦ باب غزوة بدر الكبرى .

كَانَ قَبْلَهُ.

اي هبار ! ما تاته معافي او كړه ، الله تعالى په تا باندې احسان او كړو ، اسلام يې درته نصيب كړو ، او اسلام خو منځيني هر څه ختموي . (١)

حضرت يوسف عليه السلام خپل وروڼه معاف كړل

د حضرت يوسف عليه السلام وروڼو ده لره په كوهي كې او غورځول ، بيا يې په قافلي واله باندې خرڅ كړو ، او پلار ته يې دا بهانه جوړه كړه چې هغه لېوه او خوږ . خو څه وخت پس چې حضرت يوسف عليه السلام ته د مصر خزانه بلكه د حكومت ټول

(١) واما هبار بن الأسود رضي الله عنه فإنه أسلم بعد ذلك، وإنما أمر صلى الله عليه وسلم بقتله لأنه كان عرض لزينب بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم في سفهاء من قريش حين بعث بها زوجها أبو العاص إلى المدينة، فأهوى إليها هبار ونخس بغيرها. وفي رواية: ضربها بالرمح فسقطت من على الجبل على صخرة، أي وكانت حاملاً فألقت ما في بطنها وأهراقت الدماء، ولم يزل بها مرضها ذلك حتى ماتت كما تقدم، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: «وإن لقيتم هباراً فأحرقوه». ثم قال: «إنما يعذب بالنار رب النار». إن ظفرت به فاقطعوا يده ورجله ثم اقتلوه فلم يوجد يوم الفتح ثم أسلم بعد ذلك وحسن إسلامه.

ويذكر أنه لما أسلم وقدم المدينة مهاجراً جعلوا يسبونهم، فذكر ذلك للنبي صلى الله عليه وسلم، فقال: سب من سبك فانتهموا عنه. وهذا السياق يدل على أنه أسلم قبل أن يذهب إلى المدينة. وفي لفظ: ولما رجع النبي صلى الله عليه وسلم إلى المدينة جاء هبار رافعاً صوته وقال: «يا محمداً أنا جئتُ مقراً بالإسلام وأنا أشهد أن لا إله إلا الله وأن محمداً عبده ورسوله» واعتذر إليه أي قال له صلى الله عليه وسلم بعد أن وقف عليه وقال: السلام عليك يا نبي الله لقد هربتُ منك في البلاد فأردت اللحق بالأعجام، ثم ذكرت عائدتك وفضلك في صفحك عن جهل عليك، وكنا يا نبي الله أهل شرك فهدانا الله بك. وأنقذنا بك من الهلكة، فاصفح عن جهلي وعبأ كان ملي فأني مقر بسوء فعلي، معترف بذنبي، فقال النبي صلى الله عليه وسلم: «يَا هَبَارُ اعْقُوتْ عَنْكَ، وَقَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ حَيْثُ هَدَاكَ إِلَى الْإِسْلَامِ، وَالْإِسْلَامُ يُجِيبُ مَا كَانَ قَبْلَهُ».

السيرة الحلبية ج ٣ ص ١٣١ فتح مكة شرعاً الله تعالى .

کارونه اوسپارل شو ، او بيا د قحط سالی په وخت وروڼه ده ته د غلې (دانو) اخیستلو د پاره راغلل ، په آخر کې يې دا اوپيژندو او د خپلې خطائې اقرار يې اوکړو ، نو حضرت يوسف عليه السلام د پيغمبرۍ د شان مطابق د اوچتو اخلاقو مظاهره اوکړه ، ټول يې معاف کړل ، ورسره يې ورته د الله تعالى نه د دعاهم او غوښته ، ورته وې فرمايل :

﴿ لَا تَزِرُ وَبَآءُ عَلَیْکُمْ الْیَوْمَ ، یَغْفِرُ اللّٰهُ لَکُمْ وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّحِیْمِ ۝ ﴾ (۱)

ترجمه : نن ورځ په تاسو باندې هيڅ الزام (او ملامتيا) نشته ، الله تعالى دې تاسو معاف کړي ، او هغه د ټولونو زيات رحم کوونکی دی .

حضرت عمر رضي الله عنه هغه کس معاف کړو چې ده ته يې بدرد وويل

په بخاري شريف کې دا واقعه ذکر ده : حضرت ابن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې (د حضرت عمر رضي الله عنه د خلافت په زمانه کې) عِيَيْنَه بن حصن مدينې منورې ته راغی او د خپل وراره حُر بن قيس رضي الله عنه سره دېره (مقيم) شو .

حُر بن قيس رضي الله عنه په هغه خاصو خلقو کې ؤ چې حضرت عمر رضي الله عنه به خاته ډير رانزدې کول (يعنی د مجلس خاص کس يې ؤ) ، قاريان به د حضرت عمر رضي الله عنه د مجلس مقرب او مشاورين وو ، که دا به زاره وو او که ځوانان .

نو عِيَيْنَه دې خپل وراره ته وويل : اي وراره ! ستا دې امير (حضرت عمر رضي الله عنه) په نزد ډير اوچت مقام دی پس ته ماله د هغه په مجلس کې د حاضري اجازت راواخله .

حضرت حُر بن قيس رضي الله عنه ورته وويل : زه به ستا د پاره د هغه سره د ملاقات اجازت راواخلم .

ابن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې حُر بن قيس د عِيَيْنَه د پاره د حضرت عمر رضي الله عنه ته اجازت او غوښت ، نو دوی ورته (مجلس ته دراتلو) اجازت ورکړو .

کله چې دا مجلس ته داخل شو نو عِيَيْنَه حضرت عمر رضي الله عنه ته وويل :

ہی یا ابنِ الخطاب! فواللہ ما تُعْطِیْنَا الْجَزَالَ وَلَا تُحْكُمُ بَيْنَنَا بِالْعَدْلِ.

ای خطابِ خویہ! قسم پہ اللہ، تہ نہ مونہ تہ مال را کوی او نہ زمونہ پہ مینغ کہ پہ انصاف فیصلہ کوی (نورے دیری دبی ادبی خبری یی ہم او کری).

حضرت عمر رضی اللہ عنہ تہ پہ دے خبرہ غصہ ورغلہ تردے چے دہ تہ یی د سزا ورکول ارادہ او کہہ. حُربن قیس رضی اللہ عنہ حضرت عمر رضی اللہ عنہ تہ او فرمایل:

يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾ وَإِنَّ هَذَا مِنَ الْجَاهِلِينَ.

ای امیر المؤمنین! بیشک اللہ تعالیٰ خپل پیغمبر تہ فرمایي: ﴿ تہ معافی کوہ، د نہک کار حکم کوہ، او د جاہلانو نہ مخ واروہ ﴾. او بیشک دا عیسیٰ نہ جاہل دی.

(ابن عباس رضی اللہ عنہما فرمایي) قسم پہ اللہ، چے کلہ حُربن قیس حضرت عمر رضی اللہ عنہ تہ د قرآن کریم دا آیت تلاوت کرو نو د ہغہ غصہ سرہ شوہ، او عیسیٰ نہ تہ یی ہیخ او نہ ویل، (دا حُک کہ چے) حضرت عمر رضی اللہ عنہ د اللہ پہ کتاب باندے دیر نہ خبردارو.

(چے کلہ بہ یی د قرآن کریم آیت واورید نو پہ ہغے بہ یی عمل کولو). (۱)

(۱) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. قَالَ: « قَدِمَ عُمَيْرَةُ بْنُ حُصَيْنٍ بِنِ حَدِيفَةَ فَتَوَلَّى عَلَى ابْنِ أُخِيهِ الْحَرَبِيِّ قَمِيْسَ رضی اللہ عنہ. وَكَانَ مِنَ النَّفَرِ الَّذِينَ يُذَيِّبُهُمْ عُمَرُ رضی اللہ عنہ. وَكَانَ الْقُرَّاءُ أَصْحَابَ مَجَالِسِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ وَمُفَاوَرَتِهِ. كَهُوَ لَا كَانُوا أَوْ مُبَاتًا. فَقَالَ عُمَيْرَةُ لِابْنِ أُخِيهِ: يَا ابْنَ أُخِي! هَلْ لَكَ وَجْهٌ عِنْدَ هَذَا الْأَمِيرِ فَاسْتَأْذِنَ لِي عَلَيْهِ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: « فَاَسْتَأْذَنَ الْحَرُورِيُّ عُمَيْرَةَ فَأَذِنَ لَهُ عُمَرُ. فَكُنَّا وَحْدَ عُمَيْرَةَ قَالَ: هِيَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ! فَوَاللَّهِ مَا تُعْطِيْنَا الْجَزَالَ وَلَا تُحْكُمُ بَيْنَنَا بِالْعَدْلِ. فَغَضِبَ عُمَرُ رضی اللہ عنہ حَتَّى هَمَّ أَنْ يُوَقِّعَ بِهِ. فَقَالَ لَهُ الْحَرُورِيُّ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾. وَإِنَّ هَذَا مِنَ الْجَاهِلِينَ. وَاللَّهُ مَا جَاوَزَهَا عُمَرُ رضی اللہ عنہ جِئْتُ تَلَاهَا عَلَيْهِ. وَكَانَ وَقَافًا عَلَى كِتَابِ اللَّهِ. » صحيح البخاري يفتاب لميسر القرآن باب (خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ) رقم الحديث ۳۶۴۲، ورم الحديث ۷۲۸۶. كِتَابُ الْإِعْصَارِ بِالْكِتَابِ وَالشُّلُوْ بَابُ الْإِعْصَارِ وَشُتُوْ رَسُوْلِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، شعب الامان رقم الحديث ۷۹۶۱، كنز العمال رقم الحديث ۳۵۹۸۱.

بل ته معمولي گوزار ورکولو سره ټول کال غمجن کيدل

حضرت سلّمه بن اکوع رضي الله عنه فرمايي چې يو ځل حضرت عمر رضي الله عنه په بازار کې تيريدلو ، په لاس کې ورسره چابک (کوره) وه ، زه يې ورباندې په قلاړه او وهلم چې صرف زما د کپړو غاړې سره اولېد ، او وې فرمايل چې دلرې نه آخوا شه .

يو کال پس زما د حضرت عمر رضي الله عنه سره ملاقات او شو ، راته وې ويل :

اي سلّمه ! آيا ستا حج ته د تللو اراده شته ؟ ما ورته وويل : آو .

نوهغه زه د لاس نه اونيوم ، کور ته يې بوتلم ، شپږ سوه (۶۰۰) درهم يې را کړل ، او راته وې ويل چې دا د حج په سفر کې خرچ کړه ، او دا د هغه چابک بدله ده چې ته پرې ما معمولي غوندي وهلې وې .

ما ورته وويل : اي امير المؤمنين ! ماته خو هغه وهل ياد ندي .

هغوی راته او فرمايل : ما خوندي هير کړي .

يعنی ته چې ما معمولي گوزار وهلې وې نو ټول کار راسره غم و او ناقلاره ووم . (۱)

حضرت عمر رضي الله عنه به فرمايل : **كُلُّ النَّاسِ مِثْلِي حِلٌّ** .

يعنی ټول خلق ما معاف کړي دي . (۲)

د معاف کولو نه روستو ورسره احسان کول

دير داسې کامل شخصيات تېر شوي دي چې دوی ته به چاڅه تکليف او رسول نو دوی به هغه کس معاف کړو ، او بيا به يې ورسره احسان هم اوکړو ، يعنی د بدې بدله به يې په احسان سره کوله ، دا اوچت اخلاق دي او د مقرئينو عمل دی .

ددې په باره کې درته څلور (۴) واقعات ذکر کوم :

(۱) حياه الصحابه ج ۲ ص ۱۴۵ ، الفضل الحكايات ص ۳۲۰ .

(۲) الآداب الشرعية والمنح المرعية ج ۱ ص ۷۱ **فَضْلٌ فِي الْقَفْرِ عَنْ كَلِمَةٍ يَحْتَرِلُونِي حِلٌّ** . نصره النعم ج ۷ ص ۲۹۰۷ الغفر والغفران .

۱. حضرت صفية رَضِيَ اللهُ عَنْهَا هغه وينځه آزاده كړه چې ددې

شیطانان یې حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته كړي و

د أم المؤمنين حضرت صفية رَضِيَ اللهُ عَنْهَا يوه وينځه وه ، دا وينځه حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته ورغله او ورته وې ويل : **إِنَّ صَفِيَّةَ تُحِبُّ السَّبْتَ، وَكَيْلَ الْيَهُودَ.** صفية د خالي (شنبې) د ورځې سره محبت كوي (حالانكه دا د يهوديانو د عبادت ورځ ده) ، او يهوديانو سره صله رحمي كوي .

حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ د حضرت صفية رَضِيَ اللهُ عَنْهَا پسې كس وړاويلېدل چې ددې پوښتنه ورنه او كړي . (كله چې هغه راغله ، او حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ورنه ددې متعلق پوښتنه او كړه)
نو حضرت صفية رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ورته وويل : (دا اوله خبره يې دروغ ده ، ځكه) د كله نه چې الله تعالی ماته د جمعې ورځ (د عبادت د پاره) راكړې د هاغې ورځې نه زه د جمعې د ورځې سره محبت كوم . او (دا دويمه خبره يې صحيح ده ، خو) په يهوديانو كې زما خپلوان (رښته دار) دي نو ځكه ورسره صله رحمي كوم .
بيا حضرت صفية رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د خپلې وينځې نه پوښتنه او كړه :

مَا حَبَلَكِ عَلَى مَا صَنَعْتِ ؟

ته په دې كار باندې چا راپارولې وې ؟ (چې حضرت عمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ته دې دا خبره او كړه) .
وينځې ورته وويل : **شیطان** . نو دې ورته وويل :

إِذْهَبِي قَالَتِ حُرَّةٌ . ځه ، لاړه شه ، ته آزاده یی . (۱)

(۱) **إِنَّ جَارِيَةَ لَصَفِيَّةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَتَتْ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَالَتْ: إِنَّ صَفِيَّةَ تُحِبُّ السَّبْتَ، وَكَيْلَ الْيَهُودَ. فَبَعَثَ إِلَيْهَا عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ، فَسَأَلَهَا، فَقَالَتْ: أَمَّا السَّبْتُ فَلِأَنِّي لَمْ أُجِبْهُ مُنْذُ أَبَدَ لَيْلِي اللَّهُ بِهِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ، وَأَمَّا الْيَهُودَ فَإِنِّي لَمْ يَذْهَبْ رَجُلًا، وَأَنَا أَصْلُهَا. قَالَ: لَمْ قَالَتْ لِي جَارِيَةٌ: مَا حَبَلَكِ عَلَى مَا صَنَعْتِ ؟ قَالَتِ: الشَّيْطَانُ. قَالَتْ: إِذْهَبِي قَالَتِ حُرَّةٌ. الاستيعاب في معرفة الأصحاب ج ۲ ص ۱۸۷۲ باب الصاد صلية بنت حمي رَضِيَ اللهُ عَنْهَا. طبع دار الجليل بيروت**

۲. حضرت ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَنُخْل كَوونكي سره احسان او كړو

يو كس عبد الله بن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ته كَنُخْل او كړل، كله چې هغه كس د كَنُخْلونه فارغ شو نو ابن عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا حضرت عكرمة ته او فرمايل:

يَا عِكْرَمَةُ! هَلْ لِلرَّجُلِ حَاجَةٌ فَتَقْضِيهَا؟

اې عكرمه! آيا ددې سړي څه حاجت شته چې ورله پوره يې كړو.

كَنُخْل كَوونكي چې دا خبره واوریده نو سړيې ټيټ كړو او حياء ورغله. (۱)

۳. علي بن حسين رَحِمَهُ اللَّهُ كَنُخْل كَوونكي ته چغه ور كړه

د حضرت علي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نمسي "علي بن حسين رَحِمَهُ اللَّهُ" ته يو كس كَنُخْلې او كړې، نوده (هغه معاف كړو، او) هغه ته يې هغه چغه ورواچوله كومه چې ده اغوستې وه، او بيا يې هغه ته د زر (۱۰۰۰) درهمه وركول حكم او كړو. (۲)

۴. قيس بن عاصم رَحِمَهُ اللَّهُ هغه وينځه آزاده كړه چې په خطايي

كې يې دده بچي مړ كړو

يو ځل قيس بن عاصم رَحِمَهُ اللَّهُ په خپل كور كې ناست و، خپلې وينځې ورله د وريتي شوې غوښې گرم سينځان راوړل، پس دا د وينځې دلاس نه (په خطايي كې) پريوتل، لاندې د قيس بن عاصم رَحِمَهُ اللَّهُ وړو كې ځوي و د هغه د پاسه وراو غورځيدل، هغه ماشوم

(۱) سَبَّ رَجُلٍ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، فَلَمَّا فَرَغَ، قَالَ: يَا عِكْرَمَةُ! هَلْ لِلرَّجُلِ حَاجَةٌ فَتَقْضِيهَا؟

فَتَنَكَسَ الرَّجُلُ رَأْسَهُ وَاسْتَسَى. احياء علوم الدين ج ۳ ص ۱۷۸ بيان فضيلة الجليل. موسوعة الاخلاق الاسلامية ج ۱ ص ۲۰۲، ج ۲ ص ۳۹۱، صلاح الامه في علو الهمة ج ۷ ص ۱۷۳.

(۲) عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ سَبَّهَ رَجُلًا، فَرَمَى إِلَيْهِ بِحَبِيصَةٍ كَانَتْ عَلَيْهِ وَأَمَرَ لَهُ بِأَلْفِ

دِرْهَمٍ. فَقَالَ بَعْضُهُمْ جَمَعَ لَهُ خَمْسَ خِصَالٍ مَحْمُودَةٍ: الْجِلْمُ وَإِسْقَاطُ الْأَدَى وَتَخْلِيصُ الرَّجُلِ مَا يَبْعُدُ مِنَ

اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَحَبْلُهُ عَلَى التَّذَمُّرِ وَالتَّوْبَةِ وَرُجُوعِهِ إِلَى مَدْحِ بَعْدَ الذَّمِّ. إِشْتَرَى جَمِيعَ ذَلِكَ بِشَيْءٍ مِنَ الدُّنْيَا

يسير. احياء علوم الدين ج ۳ ص ۱۷۸ بيان فضيلة الجليل. صلاح الامه في علو الهمة ج ۷ ص ۱۷۳.

د ګرمو سیخانو په وجه مړ شو ، وینځه حیرانه شوه (او اویږیده) .

قیس بن عاصم رَحِمَهُ اللهُ ورته وویل : لَا رَوْعَ عَلَيْكَ أَلَيْتَ حُرَّةً لَوْ جَاهِلُ تَعَالَى .

په تاباندې دې هیڅ یرنه وي ، ته د الله ﷻ د رِضا د پاره آزاده یی . (۱)

فائده : ددې څلورو واقعاتو نه معلومه شوه چې ډیر داسې شخصیات تیر شوي چې

دوی ته به چا تکلیف او رسول نو هغه به یې د الله ﷻ د رِضا د پاره معاف کړل ، او بیا به یې ورسره احسان هم کولو .

مُصِيبُ بْنُ زَيْبِرٍ رَحِمَهُ اللهُ د خپل پلار قاتل معاف کړو

کله چې مصعب بن زبیر رَحِمَهُ اللهُ د عراق والي (گورنر) شو نو دا یوه ورځ لښکر ته د عطایا ورکولو د پاره کیناست ، خپل آواز کوونکي ته یې حکم اوکړو چې آواز اوکړه .

نوهغه آواز اوکړو : اَيْنَ عَمْرُو بْنُ جُرْمُوزٍ ؟ عَمْرُو بْنُ جُرْمُوزٍ چیرته دی ؟

عَمْرُو بْنُ جُرْمُوزٍ د مصعب پلار " زبیر " وژلې ؤ .

خلقو ده ته وویل : هغه خو ډیر لرې تللې دی .

ده وویل : آيا دا ناپوهه دا گمان کوي چې گني زه به دا د خپل پلار په عوض کې قيدي

کړم ؟ دا دې په امن کې راشي ددې د پاره چې خپله حصه مال پوره واخلي . (۲)

(۱) وقيل للأحنف بن قيس رَحِمَهُ اللهُ : مِمَّنْ تَعَلَّمْتَ الْجِلْمَ ؟ فَقَالَ : مِنْ قَيْسِ بْنِ عَاصِمٍ رَحِمَهُ اللهُ . قيل : وما بلغ من جلوه ؟ قَالَ : بَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ فِي دَارِهِ إِذْ أَكْتَهُ جَارِيَةٌ لَهُ بِسَفْوَةٍ عَلَيْهِ شَوَاءٌ فَسَقَطَ مِنْ يَدِهَا فَوَقَعَ عَلَى ابْنِ لَهُ صَغِيرٍ فَمَاتَ فَدَهَشَتِ الْجَارِيَةُ . فَقَالَ لَهَا : لَا رَوْعَ عَلَيْكَ أَلَيْتَ حُرَّةً لَوْ جَاهِلُ تَعَالَى . اسماء علوم الدين ج ۳

ص ۷۱ كِتَابُ رِيَاكَةِ النَّفْسِ وَتَهْدِيَةِ الْأَخْلَاقِ وَمُعَالَجَةِ أُمُورِ الْقَلْبِ بَيَانُ عِلْمَاتِ حُسْنِ الْخُلُقِ ، صلاح الامه في علو الهمة ج ۷ ص ۱۸۲ علو الهمة في حسن الخلق .

(۲) عَنْ مُصَيبِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَنَّهُ لَمَّا وَلِيَ الْعِرَاقَ جَلَسَ يَوْمًا لِعِطَاءِ الْجُنْدِ وَأَمَرَ مُنَادِيَهُ فَنَادَى : أَيُّنَ عَمْرُو بْنُ جُرْمُوزٍ ؟ وَهُوَ الَّذِي قَتَلَ أَبَاهُ الزُّبَيْرَ . فَقِيلَ لَهُ : أَيُّهَا الْأَمِيرُ إِنَّهُ قَدْ كَتَبَ عَنِّي فِي الْأَرْضِ . فَقَالَ : أَوَيْلَئِكَ الْجَاهِلُ أَنِّي أَقِيدُهُ بِأَيِّ عَبْدٍ لِلَّهِ ؟ فَلْيُظْهِرْ آمِنًا لِيَأْخُذَ عِطَاءَهُ مُوقِفًا . ادب الدنيا والدين ص ۲۵۳ الفضل الزايع في العلم والقبح

موسوعة الاخلاق الاسلامية ج ۱ ص ۳۳۳ نماذج من علو السلف ، سوء الخلق ص ۱۰۸ ، الاسباب الخفية في اكساب الاخلاق الحميدة ص ۲۲ .

قيس بن عاصم رَحْمَةُ اللَّهِ د خپل ځوي قاتل معاف کړو

قيس بن عاصم رَحْمَةُ اللَّهِ ډير لوي بزرگ ؤ ، دده وراره راپاڅيد او دده ځوي يې قتل کړو ،
خلکو دا قاتل ده ته په داسې حالت کې راوست چې تړل شوې ؤ او راښکودو يې .
ده خلکو ته وويل : تاسو يو ځوان ذليل کړو .

بيا يې دې قاتل ته وويل : اي بچيه ! تا ډير بد کار اوکړو ، د خپل خاندان سړي دې کم
کړل ، خپل مټ دې کمزورې کړو ، خپل دشمن دې په ځان خوشحاله کړو ، خپل قوم دې خفه
کړو ، د خپل رب نافرمانی دې اوکړه ، صله رحمي دې کټ کړه ، او خپل ځان دې په غشي
په خپله اوويشت .

بيا قيس بن عاصم رَحْمَةُ اللَّهِ خلکو ته وويل :
دا پرېږدي ، او دده مور ته ديت ورکړئ ؛ ځکه هغه غريبه ده .
بيا قاتل لار ، او ده چې کومه کپړه د ملا او پنډو نه د تکیه د پاره تاؤ کړې وه هغه يې هم
کلاؤ نکړه (يعنی د خپل ځای نه او نه خوزيد) ، او د مخ په رنگ کې يې هم هيڅ تغير
رانغی . (١)

د امام ابو حنيفه رَحْمَةُ اللَّهِ معافي

١ . يو فسادي کس د امام ابو حنيفه رَحْمَةُ اللَّهِ پسې شاته روان ؤ او مسلسل يې ورته
بدې خبرې او کنځلې کولې ، مقصد يې دا ؤ چې امام صاحب هم ددې کنځلو په جواب کې
څه اووايي ، مگر امام صاحب په جواب کې هيڅ او نه وويل ، همداسې په مخکې روان ؤ .
آخردا کنځل کوونکې شرمېده شو او امام صاحب ته يې وويل :

(١) قال الاحنف بن قيس رَحْمَةُ اللَّهِ : ما تعلمتُ الحليم إلا من قيس بن عاصم المنقري . لأنه قَتَلَ ابْنَ أُخٍ له
بعضَ بَنِيهِ . فأبى بالقاتل مكتوفاً يُقَاد إليه . فقال : دَعَرْتُمُ الفَقِي . ثم أقبل على الفقي فقال : يَا بُنَيَّ ! بئس ما
صنعتَ : نقصتَ عَدَدَكَ . وَأَوْهنتَ عِضْدَكَ . وَأَشمتَ عَدُوَّكَ . وَأَسأتَ بِقَوْمِكَ ، وَأَلمتَ بِرَبِّكَ . وَقَطعتَ رَحِمَكَ . و
رَميتَ بِسَهْمِكَ . خَلَوُ سَبِيلَكَ . واحملوا إل أُمِّ المقتول دِيَّتَهُ ، فإنَّها غريبة . ثم انصرف القاتلُ وما حَلَّ قَوْش
حَبُونَهُ وَلَا تَغَيَّرَ وجهه . وفيما الاعيان واباء ابناء الزمان ج ٢ ص ٥٠٢ الاحنف بن قيس ، البداية والنهاية ٣٢٧/٨ ،
قادة بلاد فتح فارس ص ٢٣٣ ، صلاح الامه في علو الهمة ج ٧ ص ١٦٩ علو الهمة في حسن الخلق .

آیا تازہ څه سپې فرض کړې يم چې زه غيږېم او ته هيڅ جواب نه راکوی؟

۲. د امام صاحب په باره کې دا هم نقل دي چې يو ځل دا کور ته تللو، يو کس ده ته مسلسل کنځلې کولې. کله چې امام صاحب خپل کور ته نژدې شو نو دې کنځل کوونکي ته يې وويل:

روره! زما کور را ورسيد، زه به اوس دنته ننوځم که ستا زړه پوره نه وي تش شوی نوزه دلته اودرېم ته خپل زړه تش کړه، او خپل براس اوباسه. (۱)

د امام مالک رَحْمَةُ اللَّهِ مَعَا فِی

امام مالک رَحْمَةُ اللَّهِ بعضې حاسدانو ډير اووهلو، د هغه وخت خليفه دې کسانو ته د سختې سزا ورکولو اراده اوکړه، امام مالک رَحْمَةُ اللَّهِ په سورلۍ باندې سور شو او په ښار کې يې دا اعلان اوکړو:

ما دوی ټول معاف کړل، هيچا ته د سزا ورکولو حق نشته. (۲)

د امام احمد بن حنبل رَحْمَةُ اللَّهِ مَعَا فِی

امام احمد بن حنبل رَحْمَةُ اللَّهِ لره د وخت حاکم په ناحقه څو ورځې په کوږو اووهل، خوده به په هره ورځ خليفه معاف کولو.

چا ورنه پوښتنه اوکړه چې: ولې يې معاف کوی؟

ده ورته وويل: که د قيامت په ورځ د نبي عليه السلام يو امتي ته زما په وجه عذاب ملاوشي نو زما په کې څه فائده ده؟ (۳)

د ابراهيم بن ادهم رَحْمَةُ اللَّهِ مَعَا فِی

يو سپاهي ابراهيم بن ادهم رَحْمَةُ اللَّهِ لره په خپلۍ باندې څو څو زاره اووهل، بيا چې سپاهي ته پته اوله يده چې دا خود یرلوي بزرگ دی نو معافي يې ورنه اوغوښته.

(۱) امام ابو حنیفہ کے حیرت انگیز واقعات ص ۱۳۸.

(۲) الفضل الحکایات ص ۳۱۲، غزوي ملغلري ص ۷۴.

(۳) الفضل الحکایات ص ۳۱۲، غزوي ملغلري ص ۷۵.

ده ورته وويل : تا چې به ماله دويم ګوزار راكولو ددينه وړاندې به ما ستا اول ګوزار معاف كړو. (۱)

د بكر بن عبدالله مزني رَحْمَةُ اللَّهِ معافي

يو سړي بكر بن عبدالله مزني رَحْمَةُ اللَّهِ ته ډيرې كنځلې او كړې او دا چپ ناست ؤ . چا ده ته وويل : ته ده ته ولې كنځل نه كوي څنگه يې چې تاته كوي ؟
ده ورته وويل : ماته دده څه بډي نده معلومه چې د هغې په وجه زه ورته كنځل او كړم ، او ماته دا حلال ندي چې زه ده ته د دروغو نسبت او كړم . (ځكه په كنځلو كولو كې خوبل ته د دروغو نسبت كول وي) . (۲)

د شاه اسماعيل شهيد رَحْمَةُ اللَّهِ معافي او اخلاق

شاه اسماعيل شهيد رَحْمَةُ اللَّهِ د شاهي خاندان شاهزاده ؤ ، او د دين د سربلندۍ د پاره يې ډيرې قربانۍ وركړي ، يو ځل ده د ډهلي په جُمات كې تقرير كولو ، غونډ جُمات د ده د مُعْتَقِدِيْنو او نورو خلقونو ډك ؤ ، د تقرير په دوران كې يو كس راپاڅيد او ده ته يې وويل : مونږ دا آورېدلي چې ته حرامي يې ؟ (نَعُوذُ بِاللّٰهِ) .

(دې كس شاه صاحب ته په دې دومره ډك جُمات كې دا غلطه خبره او كړه ، كه دا بل څوك وي نو دا كس به يې ټوټې ټوټې كړې ؤ ، ځكه دا خلق ټول د شاه صاحب مُعْتَقِدِيْن وو ، يا كم از كم د دې غلطې خبرې جواب خويې وركولې شو) .

ليكن شاه صاحب د بنائسته نرمو اخلاقو خاوند ؤ ، هغه كس ته يې وويل :
تاته غلطه اطلاع دَر رسيدلې ده ، زما د مور او پلار نكاح شوې ده او د هغې نكاح گواهان اوس هم په ډهلي كې موجود دي . (۳)

سبحان الله ، خومره د حکمت نه ډک جواب يې ورکړو ، هغه کس کنځل او کرل خوره ورته جواب د مسئلې په صورت کې ورکړو ، هغه يې معاف کړو او هيڅ يې نور ورته او نه ويل .

د مولانا اشرف علي تهانوي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْه معافي او اخلاق

يو ځل مولانا اشرف علي تهانوي رَحْمَةُ اللهِ داسې يوې علاقې ته لاړو چې هلته يې دينه خلق زيات وو ، تهانوي صاحب د اصلاح په غرض يوې جلسې ته تقرير کولو ، د تقرير په دوران کې کوم يې دينه کس د کاغذ يو چيټ (پرچه) ورکړو ، په هغې کې درې (۳) خبرې ليکلې شوې وې : اوله داچې ته کافريې . دويمه دا چې ته ولد زنايې (يعنې د زنا نه پيداشوې يې) . دريم داچې خبرې په سړي توب کوه .

تهانوي رحمه الله چې دا چيټ او کتلو ، نود غونډې جلسې د وړاندې يې وويل چې دا چيټ چاراليلې او په دې کې يې درې (۳) خبرې ليکلي دي :

اوله دا چې ته کافريې . نو تهانوي صاحب خلقو ته وويل چې زه خو مسلمان يم ، خو که دده په کې شک وي نو زه ستاسو د وړاندې بيا کلمه طيبه وایم ، نو ښه په زوره يې کلمه طيبه وويله او وې ويل چې : اوس خو مسلمان شوم کنه ؟

دويمه خبره دې کس دا ليکلي چې ”ته د زنا نه پيداشوې يې“ نو تهانوي صاحب وويل چې جناب ! زما د مور او پلار نکاح خوشوې وه او هغه گواهان خو اوس هم موجود دي ، که چاته ضرورت وي نو زه به ورته آدرس ورکړم ، هلته دې ورشي او د هغوی نه دې معلومات اوکړي .

او دريمه خبره دې کس دا ليکلی چې ”ته خبرې په سړي توب کوه“ نو تهانوي صاحب وويل چې جناب ! زه خو څه چانده نه غواړم چې گني په سړي توب خبرې اوکړم ، بلکه زه خو دالله ﷻ د رضا دپاره د دين خبرې کوم او د شريعت مطابق خبرې کوم . نو په دې کې څه نقصان دی ؟

بيا تهانوي رحمه الله په غونډه وعظ کې د بې دينه خلقو د اصلاح خبرې اوکړې .

د درې بزرگانو مختلف احوال

يو بزرگ ته چا وويل : ما دا آوريدلي چې د اولياء الله و (بزرگانو) مختلف شانونه (احوال) وي ، زما زړه دا غواړي چې زه دا اوگورم .

ده ورته وويل : دا پرېږده ، په دې څه كوى ؟

خو هغه به اصرار كولو چې زه يې ضرور گورم .

دې بزرگ ورته وويل : ته لاړشه ، او د دهلي په فلاني جُمات كې درې بزرگان په ذكر كې مشغول دي ، ته هريو د شاطرف نه يو يو سوك اووه ، نو په خپله به درته د اولياؤ شان معلوم شي .

پس دا كس هغې جُمات ته لاړ ، چې وې كتل نو يقيني درې بزرگان هلته په ذكر و اذكار مشغول وو ، دا ورغى ، او اولنې بزرگ يې د شاطرف نه په سوك اووهل ، خو هغه شاطرف ته راونه كتل ، هماغسې په ذكر كې مشغول و .

كله يې چې دويم بزرگ په سوك اووهل نو هغه مخ راواړول او دا يې هم همدغه شان په سوك اووهل خو په ځله يې هيڅ او نه ويل ، بيا واپس په ذكر مشغول شو .

كله يې چې دا دريم بزرگ په سوك اووهل نو هغه مخ راواړول ، دده لاسونه يې چاپي كول شروع كړل او ورته وې ويل : وروره ! لاس خوبه دې نه وي خوږ شوى ؟

دا كس واپس دې بزرگ ته راغى چا چې ليرلې و ، دې بزرگ ورنه پوښتنه وكړه :

تا څه اوليدل ؟ ده ورته وويل : ما خو عجيبه حالت اوليد : اول بزرگ مې چې په سوك اووهل هغه راپسې شاطرف ته هم رااونه كتل ، دويم بزرگ زه هم په سوك اووهلم خو په ځله يې هيڅ او نه ويل ، او دريم بزرگ زما لاسونه چاپي كول شروع كړل .

دې بزرگ ورته وويل : زه درته اوس د درې واړو بزرگانو حال بيانوم :

د اولني بزرگ حالت : اولنې بزرگ چې تا په سوك اووهل نو هغه دا سوچ او كړو

چې " كه زه اوس دده نه خپل بدل اخلم نو په دې كې چې څومره وخت ضائع كيږي په دې كې به زه د الله ذكر او كرم او دير ثواب به حاصل كړم " نو ځكه هغه شاطرف ته رااونه كتل .

د هغه مثال د هغه چا په شان دى چې هغه بادشاه خان طرف ته غوښتې وي چې تاته دير لوي انعام دركوم او زه راشه . اوس كه دا كس د بادشاه دربار ته روان وي او وخت كم پاتې

وي نو که څوک په لاره کې دا کس په سُوک اووهي نو دا د هغه سره لاندې نه جوړوي اود هغه نه بدل هم نه اخلي ، ځکه هغه دا سوچ کوي چې وخت کم دی ځان د بادشاه دربار ته رسوم چې قيمتي انعام ورنه وصول کړم .

نو همدغه شان هغه اولنې بزرگ هم دی هغه د پاره چې الله تعالی کوم انعامونه او ثوابونه مقرر کړي د هغې د حاصلولو د پاره کوشش کوي ، خپل وخت په بدل اخيستونه ضائع کوي .

د دويم بزرگ حالت : دويم بزرگ چې کله تا په سُوک اووهل نو هغه دا سوچ اوکړو چې ” شريعت ماته د بدل اخيستلو حق را کړی “ نو ځکه يې ته هم په سُوک اووهلی ، خو په ځله باندې يې هيڅ او نه ويل ځکه تا هم ورته په ځله باندې څه نه وويلي .

بزرگان چې د چا نه بدل اخلي په دې کې هم ددې کس خبروي : مولانا اشرف علي تهانوي رَحْمَةُ اللهِ لَيْکَلِي چې کوم بزرگ د بل چا نه بدل واخلې نو په دې کې يې هم ددې کس خبرخواهي مقصود وي ، دا ځکه چې بزرگان خو د الله ﷻ وليان (دوستان) دي ، او څوک چې د الله ﷻ وکي ته ضرر اُرسوي او هغه پرې صبر اوکړي نو الله تعالی په دې ضرر رسونکي باندې عذاب نازلوي .

حديثِ قدسي دی ، الله تعالی فرمايي : مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ . (١)

څوک چې زما د يو وکي سره دشمني کوي نو زه هغه ته اعلان جنگ کوم .

نو چې کله يو بزرگ بدل اخلي نو مقصد يې داوي چې دا معامله همدلته سر په سر شي او په دې کس باندې څه عذاب نازل نشي .

د يو اعتراض جواب : په دې ځای کې مولانا اشرف علي تهانوي رَحْمَةُ اللهِ د يو اعتراض جواب ذکر کړی ، هغه دا :

که يو کس دا اعتراض اوکړي چې بعضې خلق د الله په شان کې مستاخي کوي ، د هغه سره شريک جوړوي ، د هغه د وجود نه انکار کوي خو بيا هم الله تعالی صبر کوي او

(١) صحيح البخاري كِتَابُ الرِّقَاكِ بَابُ النَّاسِخِ رَمَ الحديث ٦٥٠٢ ، مشكاة المصابيح باب ذكر الله عز وجل والفرط اليه الفصل الاول رَمَ الحديث ٢٢٦٦ (٦)

سمدستي پرې عذاب نه نازلوي ، نو بيا د اولياؤ په گستاخي باندې څنگه سمدستي عذاب نازلوي ؟

نو تهانوي رَحْمَةُ اللَّهِ ددې اعتراض په جواب باندې د ځان پوهولو د پاره يو مثال ورکړي چې که يو کس زمرې چيرې نو هغه صبر کوي ، په ده باندې حمله نه کوي او بدله نه اخلي خو که څوک د زمرې بچې او چيرې نو زمرې ورباندې سمدستي حمله کوي ، بيا يې نه معاف کوي . همدغه شان که څوک د الله ﷻ په شان کې گستاخي اوکړي نو الله تعالی ورسره د معافي معامله کوي ، خو که څوک د اولياؤ په شان کې گستاخي اوکړي او دوی پرې صبر اوکړي نو الله تعالی ددې صبر په بدله کې په دې گستاخي کوونکي باندې عذاب رانازلوي . پس معلومه شوه چې کوم بزرگان خپل بدل واخلې نو مقصد يې دا وي چې دا معامله همدلته خلاصه شي او په دې کس باندې د الله ﷻ عذاب نازل نشي .

د دريم بزرگ حالت : دريم بزرگ چې ستا لاسونه چاپي کړل او تاته يې وويل چې : لاسونه خوبه دې خوږ شوي نه وي ؟ نو دې بزرگ ته الله ﷻ په مخلوقاتو باندې د رحمت او شفقت صفت ورکړې ؤ ، نو ځکه يې ستا لاسونه چاپي کړل . په دې درې واړو بزرگانو کې د اول بزرگ طريقه د سنت موافقه وه چې معافي يې اوکړه ، او خپل بدل يې وانه خيست .

اگر چې بدل اخيستل جائز دي خو په بدل اخيستلو سره به صرف د انسان د زړه اوريځ شي ليکن که دا معافي اوکړي نو په دې سره به په ده باندې د جهنم اوريځ شي ، او دا لويه کاميابي ده . (۱)

په معافي کولو سره څنگونه ختميري

که انسان معافي اوکړي نو جنگ په خپله ختميري ، ځکه بعضې وخت انسان د بدل اخيستلو په وخت په هغه کس باندې زياتې اوکړي (يعنی هغه چې ده ته څومره تکليف رسولې ؤ دا هغه ته زيات تکليف اوسوي) نو بيا هغه کس دوباره ددې زياتي تکليف بدله اخيستل غواړي نو په دې سره د جنگ دا سلسله شروع شي .

د جاهليت په زمانه کې څلويښت کاله يو اوږد جنگ شوې ؤ چې نوم يې ؤ ”جنگ بسوس“ ، ددې جنگ شروع داسې اوشوه چې د يو کس چرگورې (د چرگې بچې) د بل چا فصل ته لاړ ، د هغه د فصل يو څو بوټي يې خراب کړل ، د دواړو مالکانو جنگ اوشو ، بيا دواړو خاندانونو د يو بل پسې لږگي راوړل ، آخري يې په تورو باندې جنگ شروع کړو ، ترد څلويښتو (۴۰) کالو پورې دا سلسله جاري وه ، چې کله به پلار مړ کيدلو نو ځوي ته به يې وصيت کولو چې :

بچيه ! نور کارونه هم کوه خو زما قاتلين مه معاف کوه ، بدله ورنه ضرور واخله .
نو د يو چرگورې په وجه د جنگ دا سلسله همداسې جاري وه ، که په اوله ورځ باندې دوى دا معمولي خطائي معاف کړې وى نو دومره اوږد جنگ به نه کيدلو . (۱)

د عَفْوې متعلق د امام شافعي رَحْمَةُ اللَّهِ اشعار

امام شافعي رَحْمَةُ اللَّهِ فرمايي :

۱. قَالُوا سَكَتَ وَقَدْ خُوصِنْتَ قُلْتُ لَهُمْ ☆ إِنَّ الْجَوَابَ لِبَابِ الشَّرِّ مِفْتَاحُ
  ۲. قَالَعَفُو عَنْ جَاهِلٍ أَوْ أَحَقَّيْ أَدَبُ ☆ نَعْمَ وَفِيهِ لَصَوْنُ الْعِزِّضِ إِصْلَاحُ
  ۳. إِنَّ الْأُسُودَ لَتُخْشَى وَهِيَ صَامِتَةٌ ☆ وَالْكَلْبُ يُخْشَى وَيُزْلَمُ وَهُوَ كَبَّاحُ
۱. دوى وايي چې ته چپ شوى حالانکه د تاسره جگړه کړې شوى ، نو ما دوى ته وويل چې په جواب ورکولو سره خود شر دروازه کلاويږي .
۲. جاهل او کم عقل سړي ته معافي کول آدب دى ، همدارنگې په دې کې د خپل عزت حفاظت هم دى .
۳. بيشکه د زمرو نه خلق يريږي حالانکه دوى خاموش وي ، اوسپي په لوټو او کانرو وېشتلې شي حالانکه دا دير غيږيږي . (۲)

(۱) اصلاحي غطيات ج ۱۴ ص ۶۶۸ .

(۲) موسوعة الأخلاق الإسلامية ج ۱ ص ۳۳۷ المفرد والصلح ، لضره النعم ج ۷ ص ۲۹۱۰ المفرد والفردان ، دليل الفالحين ۹۹/۳ حسن السمعت فى الصمت ج ۱ ص ۲۶ .

په دويم شعر کې د قَالَعَفُو په ځاى قَالَصْنْتُ هم ذکر شوى . موسوعة الأخلاق الإسلامية ج ۱ ص ۳۷۴ .

د غونډ تقرير خلاصه :

د غونډ تقرير خلاصه دا رااووته چې معافي کول بهترين صفت دی . الله تعالى مسلمانانو ته د معافي حکم کړی ، معافي د متقيانو صفت دی ، ددې په وجه د انسان مغفرت کيږي ، معافي کوونکو د پاره د آخرت نعمتونه او اجر و نه مقرر شوي ، په معافي سره د انسان عزت نور هم زياتيږي ، معافي کوونکی د الله ﷻ او مخلوقاتو په نزد مُعَزَّز وي ، د معافي په وجه په انسان باندې د قيامت په ورځ حساب آسانيږي او د جنت مستحق گرځي ، معافي کوونکي ته الله ﷻ معافي کوي او دا هغه ته محبوب عمل دی .

(((په معافي سره د خوش اخلاقي مظاهره کيږي ، دا د ايمان د کامل والي او شرافت غټ دليل دی ، ددې په وجه انسان د فتنو نه محفوظ کيږي ، د معافي په وجه غير مسلمه متاثر کيږي او په اسلام کې داخليږي . (۱)))

په معافي کولو سره په مقابل جانب مهرباني کول دي ، د الله تعالى حکم منل دي ، او د هغه مغفرت طلب کول دي ، او د هغه رضا حاصلول دي ، په معافي سره خپل مينځي اتفاق و اتحاد پيدا کيږي ، او جنگونه ختميږي ، معافي کوونکی مطمئن وي .

ددينه علاوه د معافي نور ډير انفرادي او اجتماعي فوائد شته . (۲)))

(۱) مِنْ قَوَائِدِ الْعَفْوِ وَالْغُفْرَانِ : ۱. أَلْعَفْوُ وَالْغُفْرَانُ مِنْ مَقَاهِرِ حُسْنِ الْخُلُقِ . ۲. كِلَاهُمَا دَلِيلُ كَمَالِ الْإِيمَانِ وَحُسْنِ الْإِسْلَامِ . ۳. كِلَاهُمَا دَلِيلٌ عَلَى سَعَةِ الصَّدْرِ وَحُسْنِ الظَّنِّ . ۴. كِلَاهُمَا يُشِيرُ مَحَبَّةَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ . ثُمَّ مَحَبَّةَ النَّاسِ . ۵. أَلْعَفْوُ أَمَانٌ مِنَ الْفِتَنِ وَعَاصِمٌ مِنَ الدَّلَالِ . ۶. أَلْغُفْرَانُ دَلِيلٌ عَلَى كَمَالِ النَّفْسِ وَعَرَفِهَا . ۷. كُلُّ مِنَ الْعَفْوِ وَالْغُفْرَانِ يُهَيِّئُ الْمُجْتَمِعَ وَالنَّشَاءَ الصَّالِحَ لِحَيَاةٍ أَفْضَلِ . ۸. كِلَاهُمَا كَرِيْمٌ نُورٌ وَهَذَا آيَةُ لِقَايَةِ الْمُسْلِمِينَ .

نصرة النعم ج ۷ ص ۲۹۱۰ العفو والغفران

(۲) فوائد العفو والصفح : ۱. في العفو رحمة بالسيء ، وتقدير لجانب ضعفه البشري ، وامتنان لأمر الله . وطلب لعفو وغفرانه ۲. في العفو توثيق للروابط الاجتماعية التي تتعرض إلى الوهن والانحصار بسبب إساءة بعضهم إلى بعض ، وجنائة بعضهم على بعض . الأخلاق الإسلامية لعبد الرحمن المدياني ۴۰۸/۱ .

۳. العفو والصفح عن الآخرين سبب لئلا يربط الله سبحانه وتعالى ۴. العفو والصفح سبب للتقوى .

۵. العفو والصفح من صفات المتقين ۶. من يعفو ويصفح عن الناس يشعر ← ← ← ← ←

نبي عليه السلام هم خپل امت ته د معافي بهترينې نمونې پيش کړي ، چا چې د دوی سره زياتې کړې دوی ورته خپل ذاتي بدلندې اخيستی ، بلکه د فتح مکې په وخت يې عام د معافي اعلان او کړو .

همدارنگې نورو پيغمبرانو به هم معافي کوله .

همدارنگې د صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ سره به چې چا څه زياتې او کړو نو د الله ﷻ د رَضاد پاره به يې معاف کول ، بلکه د معافي نه پس به يې ورسره احسان هم کولو .
بيا د امت مسلمه بزرگان هم د اسلافو په نقش قدم باندې روان وو دوی هم د معافي بهترينې نمونې پيش کړي دي .

دُعا :

الله ربّ العزت دې مونږ ته هم د نبي عليه السلام په نقش قدم باندې د تللو توفيق رانصيبه کړي ، عفو او نور بهترين صفات دې په مونږ کې هم پيدا کړي ، ربّ کائنات دې مونږ ټول د ظلم او نورو خرابو صفاتو نه اوساتي .

آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

←←←←← بالراحة النفسية . ۷ . بالعفو تنال العزة ۸ . العفو والصفح سبيل إلى الألفة والمودة بين أفراد المجتمع ۹ . في العفو والصفح الطمأنينة، والسكينة، وهرف النفس . ۱۰ . بالعفو تكتسب الرفعة والمحبة عند الله وعند الناس . وغيرها من الفوائد التي تعود على الفرد والمجتمع بالعمل بهذا الخلق النبيل . موسوعة الأخلاق الإسلامية ج ۱ ص ۴۳۵ العفو والصفح

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

﴿ اَدْعُوْنِیْ اَسْتَجِبْ لَکُمْ ﴾ . عالم آہد ۶۰

پہ عربی کی جامع دُعا

تالیف

أَبُو الشَّمْسِ مولانا نُورُ الْهُدٰی عَفِیَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُ الْعُلُوْم فیضُ الْقُرْآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تمهیدي خبره

اوس درته د قرآن کریم او بیا د صحیح احادیثو نه څه دُعاګانې رانقل کوم ، ځکه مقررینو ته په بعضې ځایونو کې په عربي کې او په بعضې ځایونو کې په پښتو ژبه د دُعا کولو ضرورت راپېښیږي ، بیا خاصکر په بعضې ځایونو کې د تقریر په آخر کې اوږده دُعا کول وي نو په همدې خاطر درته اول د قرآن نه دُعاګانې رانقل کوم ، بیا چې په صحیح احادیثو کې کومې دُعاګانې ذکر شوي هغه درته د حوالو سره رانقل کوم ، بیا به په پښتو ژبه کې درته اوږده دُعا اولیکم ، که مقررین دا دُعاګانې یادې کړي نو بیا به په هر ځای کې په پوره زړه وړتیا سره په عربي او پښتو کې دُعا غوښتلې شي .

همدارنگې که د چا سره وخت وي او په هره ورځ دا د قرآن کریم او احادیثو دُعاګانې د وظیفې په طور وایي نو دا ډیره بهتره ده ، ځکه د خُود ساخته اذکارو او دُعاګانو ویلو په نسبت هغه دُعاګانې ویل ډیرې بهترې دي کومې چې په قرآن کریم او صحیح احادیثو کې ذکر دي .

بیا خاصکر په صحیح احادیثو کې چې د نبي علیه السلام نه د دُعا کوم الفاظ رانقل شوي ما هماغه الفاظ رانقل کړي ، هیڅ تغیر او تبدیل مې په کې ندې کړی . او د هرې دُعا د پاره مې حوالې هم ذکر کړي ، ددې د پاره چې د لوستونکو زړه مطمئن شي ، چې دا دُعا په صحیح احادیثو کې ذکر ده ، خُود ساخته دُعا نده .

په قرآن کریم کې ذکر شوي بعضې دُعاګانې

﴿ نوبت : په قرآن کریم کې بعضې دُعاګانې په صیغو د جمعې سره ذکر شوي ، او بعضې په صیغو د مفرد سره ذکر شوي ، زه دواړه ځایه درته جدا جدا رانقل کوم ، مقررین ددې دواړو قسمه دُعاګانو نه استفاده کولې شي .

بیا خاصکر چې کله مقررین اجتماعي دُعا کوي نو دا د جمعې صیغو واله دُعاګانې دي او وایي ، ددې د پاره چې نور خلق هم ورسره په دې دُعا کې شریک شي ﴿ .

پہ قرآن کریم د جمعے پہ صیغہ سرہ ذکر شوے دعا گانی :

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا ۖ إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ . (۱)

وَتُبْ عَلَيْنَا ۖ إِنَّكَ أَنْتَ الْكَرِيمُ . (۲)

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نُسِيْنَا أَوْ أَخْطَاْنَا ، رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا ، رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ ، وَاعْفُ عَنَّا ۖ وَاعْفِرْ لَنَا ۖ وَارْحَمْنَا ۖ أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ . (۳)

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً ۚ إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ . (۴)

رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ . (۵)

رَبَّنَا إِنَّا أَمْنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ . (۶)

رَبَّنَا أَمْنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّحِمِينَ . (۷)

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَ إِسْرَافَنَا فِيْ أَمْرِنَا وَ ثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ

الْكَافِرِينَ . (۸)

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا

(۱) البقرة آية ۱۲۷ .

(۲) البقرة آية ۱۲۸ .

(۳) البقرة آية ۲۸۶ .

(۴) آل عمران آية ۸ .

(۵) البقرة آية ۲۵۰ .

(۶) آل عمران آية ۱۶ .

(۷) المؤمنون آية ۱۰۹ .

(۸) آل عمران آية ۱۳۷ .

إِنَّكَ رَعُوفٌ رَحِيمٌ . (١)

رَبَّنَا قَاغُثْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَلَّنَا مَعَ الْآبِرَارِ . رَبَّنَا وَاتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ . إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْوَعْدَ . (٢)

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ . (٣)

رَبَّنَا آتِنَا لَنَا نُورَنَا وَاعْفِرْ لَنَا . إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ . (٤)

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ، وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ . (٥)

رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ . رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا

وَاعْفِرْ لَنَا رَبَّنَا . إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ . (٦)

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ . (٧)

رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِّلْمُتَّقِينَ إِمَامًا . (٨)

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ، إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا . (٩)

رَبَّنَا آمِنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ . (١٠)

(١) الحشر آية ١٠ .

(٢) آل عمران آية ١٩٣ ، ١٩٤ .

(٣) الاعراف آية ٢٣ .

(٤) التحريم آية ٨ .

(٥) يونس آية ٨٥ ، ٨٦ .

(٦) الممتحنة آية ٢ ، ٥ .

(٧) الاعراف آية ٣٧ .

(٨) الفرقان آية ٧٣ .

(٩) الفرقان آية ٦٥ ، ٦٦ .

(١٠) المائدة آية ٨٣ .

رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَتِمْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا. (۱)

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ. (۲)

پہ قرآن کریم کی د مفرد پہ صیغہ سرہ ذکر شوے دعا گاہی

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ. (۳)

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ○ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ

وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ. (۴) رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْنِي صَغِيرًا. (۵)

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ. (۶)

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ. (۷) رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي. (۸)

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ. (۹) رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ. (۱۰)

رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ. (۱۱)

رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ. (۱۲)

(۱) الکہف آیہ ۱۰.

(۲) البقرہ آیہ ۲۰۱.

(۳) الانبیاء آیہ ۸۷.

(۴) ابراہیم آیہ ۴۰، ۴۱.

(۵) الاسراء آیہ ۲۳.

(۶) نوح آیہ ۲۸.

(۷) المؤمنون آیہ ۱۱۸.

(۸) القصص آیہ ۱۶.

(۹) الصافات آیہ ۱۰۰.

(۱۰) الانبیاء آیہ ۸۹.

(۱۱) آل عمران آیہ ۳۸.

(۱۲) القصص آیہ ۲۳.

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي ○ وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي ○ وَاخْلُ عَقْدًا مِّنْ لِّسَانِي ○ يَفْقَهُوا قَوْلِي (١)

رَبِّ رِذِّى عَلَيَّ (٢)

رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزِ الشَّيْطَانِ ○ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ (٣)

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا ○ وَالْحَقِّى بِالصَّالِحِينَ ○ وَاجْعَلْ لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ○ وَاجْعَلْنِي

مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ (٤)

رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَتِي ○ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ

وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ (٥)

رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَتِي ○ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ

وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي ○ إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ ○ وَإِيَّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ (٦)

رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ (٧) رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ (٨)

فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ○ أَنْتَ وَلِيَّ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ○ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا ○ وَالْحَقِّى بِالصَّالِحِينَ (٩)

حَسْبِيَ اللَّهُ ○ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ○ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ○ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ (١٠)

(١) طه ٢٥ ٢٨ .

(٢) طه آية ١١٣ .

(٣) الانبياء آية ٩٧ ، ٩٨ .

(٤) الشعراء آية ٨٣ ٨٥ .

(٥) النمل آية ١٩ .

(٦) الاحقاف آية ١٥ .

(٧) القصص آية ٢١ .

(٨) التكهوت آية ٣٠ .

(٩) يوسف آية ١٠١ .

(١٠) البقرة آية ١٢٩ .

د قرآن د آيتونو نه مُستفاد شوې دُعاگانې

بعضې دُعاگانې داسې دي چې هغه په همدې الفاظو سره په قرآن کریم کې نشته خو د قرآن د آيت نه مُستفاد شوې وي ، زه درته هغه دُعاگانې هم رانقل کوم او لاندې په حاشيه کې ورسره هماغه آيت هم رانقل کوم د کوم نه چې دا دُعا مُستفاد شوی .

اَللّٰهُمَّ حَبِّبْ اِلَيْنَا الْاِيْمَانَ وَزَيِّنْهُ فِى قُلُوْبِنَا ، وَكَرِّهْ اِلَيْنَا الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ وَالْعِصْيَانَ ، وَاجْعَلْنَا مِنْ الرَّاشِدِيْنَ . (۱)

اَللّٰهُمَّ قَتِّحْ لِنَفْسِيْ وَاجْعَلْنِيْ مِنَ الْمُفْلِحِيْنَ . (۲)

اَللّٰهُمَّ كَثِّبْنِيْ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ . (۳)

اَللّٰهُمَّ آتِنِى الْحِكْمَةَ الَّتِيْ مَنْ اُوْتِيَهَا فَقَدْ اُوْتِيَ خَيْرًا كَثِيْرًا . (۴)

اَللّٰهُمَّ اهْدِنِىْ لِمَا اخْتَلَفَ فِىْهِ مِنَ الْحَقِّ بِاَذْنِكَ ، اِلَيْكَ تَهْدِىْ مَنْ تَشَاءُ اِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيْمٍ . (۵)

(۱) دا دُعا د قرآن کریم ددې آيت نه مُستفاد شوی :

﴿ وَلٰكِنْ اللّٰهُ حَبِّبَ اِلَيْكُمْ الْاِيْمَانَ وَزَيَّنَّ فِىْ قُلُوْبِكُمْ وَكَرَّهَتْ اِلَيْكُمْ الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ وَالْعِصْيَانَ اُولٰٓئِكَ هُمُ الرّٰشِدُونَ ﴾ . سورة الحجرات آيه ۷ .

(۲) دا دُعا د قرآن کریم ددې آيت نه مُستفاد شوی :

﴿ وَمَنْ يُؤْتِ شَيْعًا نَفْسِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾ . سورة الطه آيه ۱۶ .

(۳) دا دُعا د قرآن کریم ددې آيت نه مُستفاد شوی :

﴿ يُعْطِيكَ اللّٰهُ اَلَّذِيْنَ اَمْنُوْا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ ﴾ . سورة ابراهيم آيه ۲۷ .

(۴) دا دُعا د قرآن کریم ددې آيت نه مُستفاد شوی :

﴿ يُؤْتِى الْحِكْمَةَ مَنْ يَّشَاءُ وَمَنْ يُؤْتِ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُوْتِيَ خَيْرًا كَثِيْرًا ﴾ . سورة البقرة آيه ۲۶۹ .

(۵) دا دُعا د قرآن کریم ددې آيت نه مُستفاد شوی :

﴿ تَهْدِى اللّٰهُ اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لِمَا اخْتَلَفُوْا فِىْهِ مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِ اللّٰهِ يَهْدِىْ مَنْ يَّشَاءُ اِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيْمٍ ﴾ . سورة البقرة آيه ۲۱۳ .

په احاديثو کې ذکر شوې بعضي دُعاگانې

﴿نُوت﴾ : په احاديثو مبارکه و کې هم بعضي دُعاگانې په صيغو د جَمْعې سره ذکر شوي، او بعضي په صيغو د مفرد سره ذکر شوي ، زه دواړه ځايه درته جدا جدا د حوالو سره رانقل کوم ، او په هماغه الفاظويې رانقل کوم کوم چې په احاديثو کې ذکر دي ، هيڅ تغير او تبديل په کې نه کوم . مقررین چې اجتماعي دُعا غواړي نو دا د جَمْعې صيغو واله دُعا دې اووايي ددې د پاره چې په دې کې ورسره دا نور خلق هم شريک شي .

د دُعا په سر کې به د الله ﷻ حَمْد او په نبي عليه السلام باندې درود شريف وي ، بيا به دُعا وي ، او په آخر کې به هم درود شريف وي ، نو بيا داسې دُعا مقبوله وي ﴿ .

د الله ﷻ حمد و ثناء :

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ . (١)

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ ، أَعَزَّ جُنْدَهُ ، وَتَعَزَّ عِبْدَهُ ، وَغَلَبَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ ، فَلَا شَيْءَ بَعْدَهُ . (٢)

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى جَلِيلِكَ بَعْدَ عَلَيْكَ ، سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى عَفْوِكَ بَعْدَ قُدْرَتِكَ . (٣)

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ . (٤)

(١) صحيح البخاري كِتَابُ الدُّعَاةِ بَابُ الدُّعَاةِ عِنْدَ الْكَذِّبِ رَقْمُ الْحَدِيثِ ٦٣٢٦ ، صحيح مسلم كِتَابُ الدُّعَاةِ وَالتَّوْبَةِ وَالْإِسْتِغْفَارِ بَابُ دُعَاةِ الْكَذِّبِ رَقْمُ الْحَدِيثِ ٨٣ (٢٧٣٠) .

(٢) صحيح البخاري كِتَابُ التَّقَايِ بَابُ غُرُورِ الْعَلَدِيِّ وَفِي الْأَحْزَابِ رَقْمُ الْحَدِيثِ ٤١١٤ ، صحيح مسلم كِتَابُ الدُّعَاةِ وَالتَّوْبَةِ وَالْإِسْتِغْفَارِ بَابُ التَّعَاوُذِ مِنْ خَيْرِ مَا عَمِلَ وَمِنْ خَيْرِ مَا لَمْ يُعْمَلْ رَقْمُ الْحَدِيثِ ٧٧ (٢٧٢٤) .

(٣) تفسير البغوي ١٠٧/٣ سورة المؤمن (غافر) في التبريح آية ٧ . لتفسير ابن كثير ج ٢ ص ٤٤٢ ، الرغبة والرهبة لغوام السنة رَقْمُ الْحَدِيثِ ٧٢٢ ، حسب الايمان رَقْمُ الْحَدِيثِ ٣٥٨ ، لتفسير الطبري ج ١٧ ص ٤٣٧ .

(٤) صحيح مسلم كِتَابُ الصَّلَاةِ بَابُ حُبِّهِ مَنْ قَالَ لَا يُجَاهِدُ بِالنِّسْبَةِ رَقْمُ الْحَدِيثِ ٥٢ (٣٩٩) ، سنن ابی داؤد رَقْمُ الْحَدِيثِ ٧٧٥ باب من رأى الاسفاح سبحانك اللهم وبحمدك .

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ . (١)

په نبي عليه السلام باندې درود شريف

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى آلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَيُّدٌ
مَّجِيْدٌ . اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى آلِ اِبْرَاهِيْمَ
اِنَّكَ حَيُّدٌ مَّجِيْدٌ . (٢)

په احاديثو کي د جمعې په صيفو سره ذکر شوې دُعاگانې :

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْأَلُكَ مُوْجِبَاتِ رَحْمَتِكَ ، وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ ، وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ اِثْمٍ ، وَالْغَنِيْمَةَ
مِنْ كُلِّ يَوْمٍ ، وَالْفَوْزَ بِالْجَنَّةِ ، وَالتَّجَاةَ بِعَوْدِكَ مِنَ النَّارِ . (٣)
اَللّٰهُمَّ لَا تَكْغِ لَنَا ذُلًّا اِلَّا عَفْوَتَهُ ، وَلَا هَمًّا اِلَّا فَرَجَتَهُ ، وَلَا دَيْنًا اِلَّا قَضَيْتَهُ ، وَلَا حَاجَةً مِنْ
حَوَائِجِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ اِلَّا قَضَيْتَهَا بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ . (٤)

- (١) سنن الترمذي أبواب الدعوات عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ٣٥٠٥ .
(٢) صحيح البخاري كتاب أحاديث الأنبياء رقم الحديث ٣٣٧٠ ، صحيح مسلم كتاب الصلاة باب الصلاة على النبي
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِغَدِ الشَّهْدِ رقم الحديث ٦٥ (٤٠٥) .
(٣) المستدرک علی الصحیحین للحاکم کتاب الدعاء ، والتَّكْبِيْر ، وَالتَّهْلِيل ، وَالتَّسْبِيْح وَالدُّعَاءُ ٧٠٦/١ رقم الحديث
١٩٢٥ ، وقال الحاكم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى غَرَضِ مُسْلِمٍ ، وَلَمْ يُعْجَلْ .

دا مذکور دُعا په ترمذي او مشکوة کې په صيفو د مفرد سره هم ذکر ده : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْحَلِيمُ الْكَرِيمُ .
سُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ . اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ، اَسْأَلُكَ مُوْجِبَاتِ رَحْمَتِكَ ، وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ ،
وَالْغَنِيْمَةَ مِنْ كُلِّ يَوْمٍ ، وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ اِثْمٍ ، لَا تَكْغِ لِي ذُلًّا اِلَّا عَفْوَتَهُ ، وَلَا هَمًّا اِلَّا فَرَجَتَهُ ، وَلَا حَاجَةً هِيَ لَكَ رِضًا
اِلَّا قَضَيْتَهَا يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ . سنن الترمذي باب ما جاء في صلاة الحاجّة رقم الحديث ٣٧٩ ، مشکوة المصابيح رقم
الحديث ١٣٢٧ (٦) ، سنن ابن ماجه رقم الحديث ١٣٧٣ ، مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ٣٠٩٨ ، ورملم ٢٩٥٣٢ ،
شعب الایمان رقم الحديث ٢٩٩٥ ، الترغيب والترهيب للمندري رقم ١٠١٩ ، رياض الصالحين رقم الحديث ١٤٩٣ .

- (٤) مجمع الزوائد ومنبع الفوائد ١٥٧/١٠ رقم الحديث ١٧٢٦٦ كتاب الأذعية باب فيما يُستفتح به الدعاء من حُسْنِ
الْعَتَاءِ عَلَى اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَالصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . المعجم الاوسط للطبراني رقم الحديث ٣٣٩٨ .

اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ الْقُلُوبِ صَرِّفْ قُلُوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ . (١)
 يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ كَبِّتْ قُلُوبَنَا عَلَى دِينِكَ . (٢)
 اللَّهُمَّ أَعِنَّا عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ . (٣)
 اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلْنَاكَ مِنْهُ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَكَعُودِكَ مِنْ
 شَرِّ مَا اسْتَعَاذَ مِنْهُ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَأَلَّتِ الْمُسْتَعَانُ . وَعَلَيْكَ الْبَلَاءُ .
 وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ . (٤)
 اللَّهُمَّ زِدْنَا وَلَا تَنْقُصْنَا ، وَآكِرِمْنَا وَلَا تُهِنَّا ، وَأَعْظِمْنَا وَلَا تَحْزِمْنَا ، وَآثِرِكَا وَلَا تُؤْثِرْ عَلَيْنَا .
 وَارْضَ عَنَّا وَارْضِنَا . (٥)

- (١) صحيح مسلم كتاب القدر باب تضرع المؤمنات إلى الله تعالى القلوب كيف شاء . رقم الحديث ١٧ (٢٦٥٣) .
 (٢) المستدرک علی الصحیحین للحاکم ٣١٧/٢ کتاب التفسیر ومن سورة آل عمران رقم الحديث ٣١٢٠ ،
 مسند احمد رقم الحديث ١٧٦٣٠ ، سنن ابن ماجه رقم الحديث ١٩٩ ، شعب الایمان رقم الحديث ٧٣١ .
 دا مذكوره دعا په صیغی دمفرد سره هم ذکر ده : اللَّهُمَّ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ كَبِّتْ قُلُوبَنَا عَلَى دِينِكَ . الادب المفرد
 مخرجاً للبغاري باب دعوات النبي صلى الله عليه وسلم رقم الحديث ٦٨٣ . سنن الرملي رقم الحديث ٢١٢٠ ، و رقم
 ٣٥٢٢ ، سنن ابن ماجه رقم الحديث ٣٨٣٣ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٧٥٩ ، شعب الایمان رقم الحديث
 ٧٣٢ ، المستدرک علی الصحیحین رقم الحديث ١٩٢٦ .
 (٣) مجمع الزوائد باب الإختصاص في الدعاء رقم الحديث ١٧٣٥٢ ، مسند احمد مخرجاً رقم الحديث ٧٩٧٢ ، كنز العمال
 رقم الحديث ٣٧٠٠ . حلية الأولياء وطبقات الأصفياء ٢٢٣/٩ ، الدعوات الكبير رقم الحديث ٢٧٥ .
 دا مذكوره دعا په صیغی دمفرد سره هم ذکر ده : اللَّهُمَّ أَعِزِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ . الادب
 المفرد مخرجاً باب دعوات النبي صلى الله عليه وسلم رقم الحديث ٦٩٠ ، سنن ابی داؤد رقم الحديث ١٥٢٢ ، مسند احمد
 رقم الحديث ٢٢١١٩ ، و رقم ٢٢١٢٦ ، مصنف ابن خزيمة رقم ٢٩٢٠٠ ، سنن النسائي رقم الحديث ١٣٠٣ .
 (٤) سنن الرملي أبواب الدعوات عن رسول الله صلى الله عليه وسلم رقم ٣٥٢١ ، كنز العمال رقم الحديث ٣٧٠٨ .
 (٥) مسند احمد مخرجاً رقم الحديث ٢٢٣ ، سنن الرملي أبواب التفسير القرآن باب : ومن سورة التوبة رقم
 الحديث ٣١٧٣ ، المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ١٩٩١ ، و رقم الحديث ٣٢٧٩ ، مشكاة المصابيح
 رقم الحديث ٢٣٩٣ (١٣) ، مصنف عبدالرزاق الصنعاني رقم ٦٠٣٨ ، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ١٢٢٣ .

اللَّهُمَّ أَحْسِنْ عَاقِبَتَنَا فِي الْأُمُورِ كُلِّهَا ، وَأَجِرْنَا مِنْ خِلَافِ الدُّلْيَا وَعَذَابِ الْآخِرَةِ . (١)
 اللَّهُمَّ أَلِفْ بَيْنَ قُلُوبِنَا ، وَأَصْلِحْ ذَاتَ بَيْنِنَا ، وَاهْدِنَا سُبُلَ السَّلَامِ ، وَكَسِّرْنَا مِنَ الْقُلُوبَاتِ إِلَى
 النُّورِ ، وَجَنِّبْنَا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ، وَبَارِكْ لَنَا فِي أَسْمَاعِنَا وَأَبْصَارِنَا وَقُلُوبِنَا
 وَأَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا ، وَتُبْ عَلَيْنَا ، إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ، وَاجْعَلْنَا شَاكِرِينَ لِنِعْمَتِكَ ،
 مُتَمِنِينَ بِهَا ، قَابِلِينَهَا وَأَتَمِّهَا عَلَيْنَا . (٢)
 اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا ، وَارْضَ عَنَّا وَتَقَبَّلْ مِنَّا وَأَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ ، وَكَسِّرْنَا مِنَ النَّارِ ، وَأَصْلِحْ
 لَنَا هَالِكَنَا كُلَّهُ . (٣)

اللَّهُمَّ اقْسِمْ لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ مَا تَحُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيكَ ، وَمِنْ طَاعَتِكَ مَا تُبَلِّغُنَا بِهِ
 جَنَّتِكَ ، وَمِنْ الْيَقِينِ مَا تَهْوُونَ بِهِ عَلَيْنَا مَصِيبَاتِ الدُّلْيَا ، وَمَتِّعْنَا بِأَسْمَاعِنَا وَأَبْصَارِنَا وَقُلُوبِنَا مَا
 أَحْيَيْتَنَا ، وَاجْعَلْهُ الْوَارِثَ مِنَّا ، وَاجْعَلْ ثَأْرَنَا عَلَى مَنْ ظَلَمْنَا ، وَالصُّرُوكَ عَلَى مَنْ عَادَاكَ ،
 وَلَا تَجْعَلْ مُصِيبَتَنَا فِي دِينِنَا ، وَلَا تَجْعَلِ الدُّلْيَا أَكْبَرَ هَمِّنَا وَلَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا ، وَلَا تُسَلِّطْ عَلَيْنَا مَنْ
 لَا يَرْحَمُنَا . (٤)

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا هَادِينَ مُهْتَدِينَ ، غَيْرَ ضَالِّينَ وَلَا مُضِلِّينَ ، سَلَامًا لِأَوْلِيَائِكَ ، وَعَدُوِّ الْأَعْدَائِكَ .

(١) مستد احمد مخرجا رقم الحديث ١٧٦٢٨ ، المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ٦٥٠٨ ، المعجم
 الكبير للطبرانی رقم الحديث ١١٩٨ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ١٧٣٩٠ ، كنز العمال رقم الحديث ٥١٠٧ .
 (٢) سنن أبي داود كتاب الصلاة باب التَّكْفِيرِ رقم الحديث ٩٦٩ ، صحيح ابن حبان محققا رقم الحديث ٩٩٦ ،
 المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ٩٧٧ .

(٣) مستد احمد مخرجا رقم الحديث ٢٢١٨١ ، ورقم ٢٢٢٠١ ، مصنف ابن أبي شيبة رقم الحديث ٢٩٣٥١ ، سنن
 ابن ماجه رقم الحديث ٣٨٣٦ ، شعب الایمان رقم الحديث ٨٥٣٨ ، المعجم الكبير للطبرانی رقم الحديث ٨٠٧٢ ،
 كنز العمال رقم الحديث ٣٧٧١ .

(٤) سنن الترمذي أبواب الدعوات عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رقم الحديث ٣٥٠٢ ، مشكاة المصابيح كتاب
 الدعوات باب جامع الدعاء الفصل الثاني رقم الحديث ٢٢٩٢ (١١) ، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ١٠١٦١ ،
 شرح السنن للهروي رقم الحديث ١٣٧٢ ، كنز العمال رقم الحديث ٣٦١٥ .

لِحُبِّ بِحُبِّكَ مَنْ أَحَبَّكَ ، وَلُعَادِي بِعَدَاوَتِكَ مَنْ خَالَفَكَ ، اَللّٰهُمَّ هَذَا الدُّعَاءُ وَعَلَيْكَ الْإِجَابَةُ .
وَهَذَا الْجُهْدُ وَعَلَيْكَ التَّكْلَانُ . (١)

اَللّٰهُمَّ افْتَحْ اَقْفَالَ قُلُوبِنَا بِذِكْرِكَ ، وَائْتِمِرْ عَلَيْنَا بِعَمَلِكَ مِنْ فَطْلِكَ ، وَاجْعَلْنَا مِنْ عِبَادِكَ
الصَّالِحِينَ . (٢)

نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ ، نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ ، نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الْفِتَنِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا
وَمَا بَطَنَ ، نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَالِ . (٣)

اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كُلُّهُ ، اَللّٰهُمَّ لَا قَابِضَ لَنَا بِسَطَّتْ ، وَلَا مُقَرِّبَ لَنَا بِاعْدَتْ ، وَلَا مُبَاعِدَ لَنَا
قَرَّبَتْ ، وَلَا مُعْطِيَ لَنَا مَنَعَتْ ، وَلَا مَانِعَ لَنَا اَعْطَيْتْ . اَللّٰهُمَّ ابْسُطْ عَلَيْنَا مِنْ بَرَكَاتِكَ وَرَحْمَتِكَ
وَفَضْلِكَ وَرِزْقِكَ ، اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ النِّعِمَةَ الْمُقِيمَةَ الَّتِي لَا يَحُولُ وَلَا يَزُولُ . اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ
النِّعِمَةَ يَوْمَ الْعِيْلَةِ وَالْأَمْنِ يَوْمَ الْحَرْبِ ، اَللّٰهُمَّ عَازِدًا بِكَ مِنْ سُوءِ مَا اَعْطَيْتَنَا ، وَهَرِّ مَا مَنَعْتَ
مِنَّا . اَللّٰهُمَّ حَبِّبْ اِلَيْنَا الْاِيْمَانَ وَزَيِّنْهُ فِيْ قُلُوبِنَا ، وَكَرِّهْ اِلَيْنَا الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ ،
وَاجْعَلْنَا مِنَ الرَّاشِدِينَ . اَللّٰهُمَّ تَوَقَّنَا مُسْلِمِينَ ، وَاحْبِبْنَا مُسْلِمِينَ ، وَاجْعَلْنَا بِالصَّالِحِينَ ، غَيْرَ
خَرَايَا وَلَا مَفْتُوْنِينَ . اَللّٰهُمَّ قَاتِلِ الْكُفْرَةَ الَّذِيْنَ يَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِكَ ، وَيُكْذِبُوْنَ رُسُلَكَ ،
وَاجْعَلْ عَلَيْهِمْ رِجْزَكَ وَعَذَابَكَ . اَللّٰهُمَّ قَاتِلِ الْكُفْرَةَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتَابَ ، اِلَهَ الْحَقِّ . (٤)

(١) سنن الترمذي أبواب الدعوات عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ٣٠ رقم الحديث ٣٣١٩ ، مسند الزوار رقم
الحديث ٥٢٣٢ ، كنز العمال رقم الحديث ٣٦٠٨ .

(٢) كنز العمال كتاب الصلاة الباب الخامس : في صلاة الجماعة وما يتعلق بها الفصل الرابع : في الآذان والتعوذ فيه
وآدابه رقم الحديث ٢٠٩٩٠ .

(٣) صحيح مسلم كتاب الجنة وصفة لغيرها وأهلها باب عز من مقعد التوبة من الجنة أو النار عليه ، وإتيان عذاب القبر
والتعزيب منه رقم الحديث ٢٨٦٧ .

(٤) الأدب المفرد مخرجا باب دعوات النبي صلى الله عليه وسلم رقم الحديث ٦٩٩ ، مسند أحمد رقم الحديث ١٥٢٩٢ ،
السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ١٠٣٧٠ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٣٥٢٩ ، المستدرک علی الصحیحین
للحاكم رقم الحديث ٣٣٠٨ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ١٠١١٢ ، كنز العمال رقم الحديث ٣٠٠٢٧ .

اللَّهُمَّ كُنْتُنَا عَلَى كَلِمَةِ الْعَذْلِ بِالرَّطَى وَالصَّوَابِ، وَلِقَامِ الْكِتَابِ، هَادَيْنِ مَهْدَيْنَيْنِ، رَاضِينَ
مَرْضَيْنَيْنِ، غَيْرَ ضَالِّينِ، وَلَا مُضِلِّينِ. (١)

اللَّهُمَّ أَلْبِسْنَا لِبَاسَ التَّقْوَى، وَآلَرِمْنَا كَلِمَةَ التَّقْوَى، وَاجْعَلْنَا مِنْ أُولَى النُّهَى، وَأَمِنَّا جِنِّ
تَرَضَى، وَأَدْخِلْنَا جَنَّةَ الْمَأْوَى، وَاجْعَلْنَا مِمَّنْ بَرَّ وَاتَّقَى، وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى، وَلَهَى النَّفْسَ عَنِ
الْهَوَى، وَاجْعَلْنَا مِمَّنْ تُبَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى، وَتُجَنِّبُهُ الْعُسْرَى، وَاجْعَلْنَا مِمَّنْ يَتَذَكَّرُ فَيَنْتَفَعُهُ
الذِّكْرَى، اللَّهُمَّ اجْعَلْ سَعْيَنَا مَشْكُورًا، وَذَلْبَنَا مَغْفُورًا، وَلَقْنًا لَظْرَةً وَسُرُورًا، وَكُسْنًا سُنْدُسًا
وَحَرِيرًا، وَاجْعَلْ لَنَا أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا، وَحَرِيرًا. (٢)

اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً، وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ. (٣)
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَيُّ
مَجِيدٌ. اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ
إِنَّكَ حَيُّ مَجِيدٌ. (٤)

وَصَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ.

بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

(١) دا دعاء حضرت علي رضي الله عنه نه نقل ده. مصنف ابی ابي حنیفه یتکتاب الدعاء حاجاه عن علي رضي الله عنه
میکدامینا بقی من دعاوه رلم الحديث ٢٩٥١٨.

(٢) دا دعاء حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه نه نقل ده. مصنف ابی ابي حنیفه یتکتاب الدعاء حاجاه عن
عبد الله بن مسعود رضي الله عنه رلم الحديث ٢٩٥٣٣.

(٣) صحيح البخاري یتکتاب الدعوات باب قول النبي صلى الله عليه وسلم: «رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً» رلم الحديث ٦٣٨٩،
رلم الحديث ٣٥٢٢ یتکتاب تفسير القرآن، صحيح مسلم کتاب الدعاء والتوبة والاستغفار باب طلب الدعاء
بالله آتينا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة ولقنا عذاب النار رلم الحديث ٢٦٩٠.

(٤) صحيح البخاري یتکتاب آداب الألباء رلم الحديث ٣٣٧٠، صحيح مسلم کتاب الصلاة باب الصلاة على النبي
صلى الله عليه وسلم بعد الغسل رلم الحديث ٦٥ (٢٠٥).

پہ احادیثو کی دم فرد پہ صیغو سرہ ذکر شوې دعا گانی :

کہ د چا سرہ موقع وی او پہرہ ورخ دا لاندې دعا گانی وایی نو دا دیرہ بہترہ ده مخکدا
مې د صحیح احادیثو نه راجع کړي ، او کوم الفاظ چې د نبی علیہ السلام نه نقل شوي
هماغه مې رانقل کړي ، هیڅ تغیر او تبدیل مې په کې ندې کړی :

اَللّٰهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ اَنْتَ نُورُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ، وَلَكَ الْحَمْدُ اَنْتَ قَيِّمُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ،
وَلَكَ الْحَمْدُ اَنْتَ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَنْ فِيْهِنَّ ، اَنْتَ الْحَقُّ ، وَوَعْدُكَ الْحَقُّ ، وَقَوْلُكَ الْحَقُّ ،
وَلِقَاؤُكَ الْحَقُّ ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ ، وَالنَّارُ حَقٌّ ، وَالنَّبِيُّوْنَ حَقٌّ ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ ، اَللّٰهُمَّ لَكَ اَسْأَلُكَ ،
وَبِكَ اَمْنُكَ ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ ، وَإِلَيْكَ اَتَّبْتُ ، وَبِكَ خَاصَمْتُ ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ ، فَاعْظِرْ لِيْ مَا قَدَّمْتُ
وَمَا آخَرْتُ ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ ، اَنْتَ الْهَيَّ لَا إِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ . (۱)

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا صَلَّيْتَ عَلٰی اِبْرٰهِيْمَ وَعَلٰی آلِ اِبْرٰهِيْمَ اِنَّكَ حَيُّ
مَجِيْدٌ . اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَكْتَ عَلٰی اِبْرٰهِيْمَ وَعَلٰی آلِ اِبْرٰهِيْمَ
اِنَّكَ حَيُّ مَجِيْدٌ . (۲)

يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ بِرَحْمَتِكَ اَسْتَغِيْثُ . (۳)

اَللّٰهُمَّ اكْفِنِيْ بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ ، وَأَغْنِنِيْ بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ . (۴)

اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ غَفُوْرٌ حَبِيْبٌ الْعَفْوِ فَاعْفُ عَنِّيْ . (۵)

(۱) صحيح البخاري كتاب التوحيد باب قول الله تعالى: {يُرِيدُونَ اَنْ يُبَدِّلُوْا كَلِمَةَ اللّٰهِ} رقم الحديث ۶۳۶۷ ، صحيح

مسلم باب الذنبا في صلاة الليل وقيامو رقم الحديث ۱۹۹ (۷۶۹)

(۲) صحيح البخاري كتاب اعادي الألباء رقم الحديث ۳۳۷۰ ، صحيح مسلم كتاب الصلاة باب الصلاة على النبي

صل الله عليه وسلم بعد التشهد رقم الحديث ۶۵ (۴۰۵) .

(۳) سنن الترمذي أبواب الدعوات عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ۹۲ رقم الحديث ۳۵۲۲

(۴) سنن الترمذي أبواب الدعوات عن رسول الله صلى الله عليه وسلم رقم الحديث ۳۵۶۳ .

(۵) سنن الترمذي أبواب الدعوات عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ۸۵ رقم الحديث ۳۵۱۳ ، المستدرک علی

الصحيحين للحاكم رقم الحديث ۱۹۴۲ ، مستدرک احمد رقم الحديث ۲۵۳۸۲ ، نصب الإیمان رقم الحديث ۳۴۲۶ .

- اللَّهُمَّ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ، كُنْتُ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ. (١)
 اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتَّقَى، وَالْعَفَاةَ وَالْهَيْبَةَ. (٢)
 اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْمَعَافَاةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ. (٣)
 اللَّهُمَّ اهْدِنِي وَسِدِّدْنِي. اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالسَّادَاتِ. (٤)
 اللَّهُمَّ عَافِنِي مِنْ هَرَسِ سِنِّي، وَبَصَرِي، وَلِسَانِي، وَقَلْبِي، وَهَرَسِ مَنِيَّتِي. (٥)
 اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ يَا اللَّهُ الْأَحَدُ الصَّبَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ، أَنْ
 تَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ. (٦)
 اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، وَارْحَنِي، وَاهْدِنِي، وَارْزُقْنِي. (٧)
 رَبِّ اغْفِرْ لِي، وَتُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ. (٨)

- (١) الادب المفرد مسجرجا للبخاري باب دَعَوَاتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ٦٨٣. سنن الترمذي رقم الحديث ٢١٤٠، ورقم ٣٥٢٢، سنن ابن ماجه رقم الحديث ٣٨٣٣، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٧٥٩، شعب الایمان رقم الحديث ٧٣٢، المستدرک علی الصحیحین رقم الحديث ١٩٢٦.
 (٢) صحيح مسلم كتاب الذِّكْرِ وَالْدُّعَاءِ وَالتَّوْبَةِ وَالِاسْتِغْفَارِ باب التَّعَوُّدِ مِنْ هَرَسِ مَاعِظٍ وَمِنْ هَرَسِ مَا كَرِهْتَ يُقْتَلُ رقم الحديث ٧٢ (٢٧٢١)، سنن الترمذي رقم الحديث ٣٢٨٩.
 (٣) سنن ابن ماجه كتاب الدُّعَاءِ باب الدُّعَاءِ بِالْعَفْوِ وَالْعَافِيَةِ رقم الحديث ٣٨٥١.
 (٤) صحيح مسلم كتاب الذِّكْرِ وَالْدُّعَاءِ وَالتَّوْبَةِ وَالِاسْتِغْفَارِ باب التَّعَوُّدِ مِنْ هَرَسِ مَاعِظٍ وَمِنْ هَرَسِ مَا كَرِهْتَ يُقْتَلُ رقم ٢٧٢٥.
 (٥) الادب المفرد مسجرجا للبخاري باب دَعَوَاتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ٦٦٣. قَالَ وَكَيْفَ: مَبْنِيٌّ يَغْنِي الزُّكَا وَالْفُجُورَ. سنن الترمذي رقم الحديث ٣٢٩٢ أَبْوَابُ الدُّعَوَاتِ. سنن ابی داؤد رقم الحديث ١٥٥١.
 (٦) سنن ابی داؤد باب تَطَوُّعِ أَبْوَابِ الزُّكُوعِ وَالسُّجُودِ باب مَا يَقُولُ بَعْدَ التَّحَنُّنِ رقم الحديث ٩٨٥، سنن النسائي باب الدُّعَاءِ بَعْدَ الذِّكْرِ رقم الحديث ١٣٠١. مسند احمد مسجرجا رقم الحديث ١٨٩٧٣، صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ٧٢٣. المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ٩٨٥.
 (٧) صحيح مسلم كتاب الذِّكْرِ وَالْدُّعَاءِ وَالتَّوْبَةِ وَالِاسْتِغْفَارِ باب لَطْفِ التَّوَلُّبِ وَالسُّبُوحِ وَالْدُّعَاءِ رقم الحديث ٢٢٩٧.
 (٨) سنن ابی داؤد باب تَطَوُّعِ أَبْوَابِ الْوُضُوءِ باب فِي الْإِسْتِغْفَارِ رقم الحديث ١٥١٦، الادب المفرد مسجرجا رقم الحديث ٦١٨، مسند احمد مسجرجا رقم الحديث ٣٧٢٦، سنن الترمذي رقم الحديث ٣٢٣٢، سنن ابن ماجه رقم ٣٨١٢.

- اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي كُلَّهُ دِقَّةً، وَجِلَّةً، وَأَوَّلَهُ وَآخِرَهُ، وَعَلَايَتَهُ وَسِرَّهُ. (١)
- اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي، وَوَسِّعْ لِي فِي دَارِي، وَبَارِكْ لِي فِي مَنَارِ رَفَّتِي. (٢)
- اللَّهُمَّ رَبِّ مُحَمَّدٍ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي، وَأَذْهَبْ غَيْظَ قَلْبِي، وَأَجْزِني مِنْ مُضِلَّاتِ الْفِتَنِ. (٣)
- اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الشَّرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ تَقْنِي مِنْ الْخَطَايَا كَمَا يُنْقَى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالْثَّلَجِ وَالْبَرَدِ. (٤)
- رَبِّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي، وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي كُلِّهِ، وَمَا آتَيْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطَايَايَ، وَعَمْدِي وَجَهْلِي وَهَرِي، وَكُلَّ ذَلِكَ عِنْدِي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ الْمَقْدِمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. (٥)
- اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي، وَأَخْسِئْ شَيْطَانِي، وَفُكِّ رَهَائِي، وَاجْعَلْنِي فِي النَّدَى الْأَعْلَى. (٦)
- اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذُنُوبِي وَخَطَايَايَ وَعَمْدِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَهِدُّكَ لِأَرْشِدِ أُمُورِي، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ نَفْسِي. (٧)

- (١) صحيح مسلم كتاب الصَّلَاةِ بَابُ مَا يُقَالُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ رقم الحديث ٤٨٣.
- (٢) سنن الترمذي أَبْوَابُ الدَّعَوَاتِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ٣٥٠٠. صحيح الجامع الصغير رقم الحديث ١٢٦٥.
- (٣) عمل اليوم والليلة لابن السني بَابُ مَا يَقُولُ إِذَا غَضِبَ رقم الحديث ٤٥٥، ورم الحديث ٦٢٢، مسند أحمد مخرجا رقم الحديث ٢٦٥٧٦، الدعاء للطبراني رقم الحديث ١٤٣٩، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٧٨٥، الدعوات الكبير رقم الحديث ٣٧٣.
- (٤) صحيح البخاري كتاب الأَذَانِ بَابُ مَا يَقُولُ بَعْدَ التَّكْبِيرِ رقم الحديث ٧٤٤، صحيح مسلم كتاب التَّسَاجِدِ وَمَوَاضِعِ الصَّلَاةِ بَابُ مَا يُقَالُ بَيْنَ الْكَبِيرَةِ وَالْإِخْرَامِ وَالْقَوَاعِدِ رقم الحديث ٥٩٨.
- (٥) صحيح البخاري كتاب الدَّعَوَاتِ بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ رقم ٦٣٩٨. صحيح مسلم كتاب الذِّكْرِ وَالْذُّعَاءِ وَالتَّوْبَةِ وَالِاسْتِغْفَارِ بَابُ الشُّعُودِ مِنْ قَوْلِ مَا عُولٍ وَمِنْ قَوْلِ مَا لَمْ يُعْمَلْ رقم ٢٧١٩.
- (٦) سنن أبي داود أَبْوَابُ التَّوْبِ بَابُ مَا يُقَالُ عِنْدَ التَّوْبِ رقم الحديث ٥٠٥٢.
- (٧) صحيح ابن حبان محققا بَابُ الْأَدْعِيَةِ وَكُلُّ مَا يُسْتَقْبَلُ لِلتَّوْبَةِ أَنْ يُسْأَلَ اللَّهَ جَلَّ وَعَلَا الْهِدَايَةَ لِأَرْشَادِ أُمُورِهِ رقم ٩٠١.

- اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَاهْدِنِي، وَارْزُقْنِي وَعَافِنِي، أَعُوذُ بِاللهِ مِنْ هَبِيبِ الْمَقَامِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (١)
- اللَّهُمَّ إِنِّي فَكَلْتُ نَفْسِي ظُلُمًا كَثِيرًا، وَلَا يَغْفِرُ الذُّلُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاعْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ. (٢)
- اللَّهُمَّ مَغْفِرَتُكَ أَوْسَعُ مِنْ دُؤُوبِي وَرَحْمَتُكَ أَرْحَى عِنْدِي مِنْ عَمَلِي. (٣)
- اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ، وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ، وَتَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ، وَبَارِكْ لِي فِيمَا أَعْطَيْتَ، وَقِفْ شَرَّ مَا قَضَيْتَ، إِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ، وَإِنَّهُ لَا يَدُلُّ مَنْ وَالَيْتَ، وَلَا يَعْرِضُ مَنْ عَادَيْتَ، تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ. (٤)
- اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ رِعْبَتِكَ، وَكَحُولِ عَافِيَتِكَ، وَفُجَاءَةِ رِقْمَتِكَ، وَجَمِيعِ سَخَطِكَ. (٥)
- اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ، وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وَضَلَعِ الدَّيْنِ، وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ. (٦)

- (١) سنن النسائي كتاب قيام الليل وتكثير الثمار باب ذكر ما يستفتح به القيامة رقم الحديث ١٦١٧، سنن ابن ماجه كتاب إقامة الصلاة والسنة فيها باب ما جاء في الدعاء إذا قام الرجل من الليل رقم الحديث ١٣٥٦. مسند احمد مخرجا رقم الحديث ٢٥١٠٢، صحيح ابن حبان مخرجا رقم الحديث ٢٦٠٢، المعجم الاوسط رقم الحديث ٨٢٢٧.
- (٢) صحيح البخاري كتاب الأذان باب الدعاء قبل السلام رقم الحديث ٨٣٣.
- (٣) المستدرک علی الصحیحین للحاکم کتاب الدعاء، والتَّكْوِينُ، والتَّهْلِيلُ، والتَّسْبِيحُ والذِّكْرُ رقم الحديث ١٩٩٤، شعب الایمان رقم الحديث ٦٧٢٣ معالجة كل ذنب بالعبادة.
- (٤) سنن ابي داود باب تفریع أبواب الوتر باب القنوت في الوتر رقم الحديث ١٤٢٥، سنن الترمذي أبواب الوتر باب ما جاء في القنوت في الوتر رقم الحديث ٤٦٤، سنن ابن ماجه كتاب إقامة الصلاة والسنة فيها باب ما جاء في القنوت في الوتر رقم الحديث ١١٧٨، سنن النسائي رقم الحديث ١٧٢٦.
- (٥) صحيح مسلم كتاب الذكر والدعاء والتوبة والستغفار باب أنكر أهل الجنة الفقراء وأنكر أهل النار النساء وبنيان الفتنة بالنساء رقم الحديث ٩٦ (٧٧٣٩). سنن ابي داود رقم الحديث ١٥٤٥.
- (٦) الادب المفرد مخرجا للبخاري باب دعوات النبي صلى الله عليه وسلم رقم ٦٧٢، مصنف ابن ابي شيبة رقم ٢٩١٤١.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَالْهَرَمِ. وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ. (١)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ غَلَبَةِ الدَّيْنِ، وَغَلَبَةِ الْعَدُوِّ. (٢)

(اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ) مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ، وَدَرْكِ الشَّقَاءِ، وَسُوءِ الْقَضَاءِ، وَهَمَّالَةِ الْأَعْدَاءِ. (٣)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبَرَصِ، وَالْجُنُونِ، وَالْجَذَامِ، وَمِنْ سَيِّئِ الْأَسْقَامِ. (٤)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَرَمٍ مَا عَمِلْتُ، وَهَرَمٍ مَا لَمْ أَعْمَلْ. (٥)

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ هَرَمٍ مَا خَلَقَ. (٦)

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ، وَهَرَمٍ عِبَادِهِ، وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ وَأَنْ

(١) صحيح البخاري كتاب الدعوات باب التَّعَوُّذِ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ رقم الحديث ٦٣٦٧، ورم الحديث ٢٨٢٣ كتاب الجهاد والسير باب مَا يُتَعَوَّذُ مِنَ الْجُبْنِ، صحيح مسلم كتاب الذكر والدعاء والتوبة والاشتغال باب التَّعَوُّذِ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَغَيْرِهِ رقم الحديث ٥٠ (٢٧٠٦)، ورم الحديث ٧٣ (٢٧٢٢)، سنن أبي داود رقم الحديث ١٥٢٠. اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ. وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ. صحيح البخاري كتاب الجهاد والسير باب مَا يُتَعَوَّذُ مِنَ الْجُبْنِ رقم الحديث ٢٨٢٢.

(٢) سنن النسائي كتاب الاستعاذة الاستعاذة مِنْ غَلَبَةِ الدَّيْنِ رقم الحديث ٥٣٧٥، مسند أحمد مخرجا رقم الحديث ٦٦١٨، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ٧٨٥٧، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٩٣، المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ١٩٣٥، الدعوات الكبير رقم الحديث ٣٦٢.

(٣) صحيح البخاري كتاب الدعوات باب التَّعَوُّذِ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ رقم الحديث ٦٣٢٧، صحيح مسلم كتاب الذكر والدعاء والتوبة والاشتغال باب فِي التَّعَوُّذِ مِنْ سُوءِ الْقَضَاءِ وَدَرْكِ الشَّقَاءِ وَغَيْرِهِ رقم الحديث ٢٧٠٧.

(٤) سنن أبي داود باب تَلْفِيزِ آبَاءِ الْوَلَدِ بِابْنِ الْإِسْتِغَاذَةِ رقم الحديث ١٥٥٢، سنن النسائي كتاب الاستعاذة الاستعاذة مِنَ الْجُنُونِ رقم الحديث ٥٣٩٣.

(٥) صحيح مسلم كتاب الذكر والدعاء والتوبة والاشتغال باب التَّعَوُّذُ مِنْ هَرَمٍ مَا عَمِلْتُ وَمِنْ هَرَمٍ مَا لَمْ أَعْمَلْ رقم الحديث ٦٦ (٢٧١٦)، سنن أبي داود رقم الحديث ١٥٥٠.

(٦) صحيح مسلم كتاب الذكر والدعاء والتوبة والاشتغال باب فِي التَّعَوُّذِ مِنْ سُوءِ الْقَضَاءِ وَدَرْكِ الشَّقَاءِ وَغَيْرِهِ رقم الحديث ٢٧٠٨.

يَحْضُرُونِ (۱)

أَعُوذُ بِاللّٰهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ مِنْ هَمَزِهِ ، وَلَغْوِهِ ، وَلَفْسِهِ (۲) ،
 اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوذُ بِكَ مِنَ الْاَرْبَعِ : مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ ، وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ ، وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ ، وَمِنْ دُعَاءٍ لَا يُسْمَعُ (۳)

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوذُ بِكَ مِنْ صَلَاةٍ لَا تَنْفَعُ (۴) اَللّٰهُمَّ حَاسِبْنِيْ حِسَابًا يَسِيرًا (۵) ،
 اَللّٰهُمَّ جَنِّبْنِيْ مُنْكَرَاتِ الْاَخْلَاقِ ، وَالْاَهْوَاءِ ، وَالْاَعْمَالِ ، وَالْاَذْوَاءِ (۶) ،
 اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا ، وَرِزْقًا طَيِّبًا ، وَعَمَلًا مُتَقَبَّلًا (۷)

(۱) مسند احمد معرجا رقم الحديث ۱۶۵۷۳ ، ورم الحديث ۲۳۸۳۹ ، ورم الحديث ۶۶۹۶ ، سنن ابی داؤد
 کتاب الطہر باب کَیْفَ الرُّقَى رقم الحديث ۳۸۹۳ ،

(۲) سنن ابی داؤد أبواب تَفْرِيعِ اسْتِغَاثَةِ الصَّلَاةِ بِأَبِیْ مَنْ رَأَى الْاِسْتِغَاثَةَ بِسُبْحَانَكَ اَللّٰهُمَّ وَبِحَنْدِكَ رقم الحديث ۷۷۵ ،
 سنن الترمذی رقم الحديث ۲۴۲ ،

(۳) سنن النسائی کتاب الاستِغَاثَةِ الْاِسْتِغَاذَةُ مِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ رقم الحديث ۵۴۶۷ ، سنن ابی داؤد باب تَفْرِيعِ اَبْوَابِ
 الرُّقَى بِأَبِیْ الْاِسْتِغَاذَةِ رقم الحديث ۱۵۲۸ ،

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوذُ بِكَ مِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ ، وَمِنْ دُعَاءٍ لَا يُسْمَعُ ، وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ ، وَمِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ ، اَعُوذُ بِكَ
 مِنْ حَوْلَاءِ الْاَرْبَعِ ، سنن الترمذی أبواب الدَّعَوَاتِ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ۳۴۸۲ ، سنن ابی
 داؤد رقم الحديث ۱۵۴۹ ،

(۴) سنن ابی داؤد باب تَفْرِيعِ اَبْوَابِ الرُّقَى بِأَبِیْ الْاِسْتِغَاذَةِ رقم الحديث ۱۵۴۹ ، صحیح ابن حبان معرجا باب
 الْاِسْتِغَاذَةِ وَرُقَى مَا يُسْتَعْبَدُ لِلْمَرْءِ اَنْ يَتَعَوَّذَ بِاللّٰهِ مِنْ غَلَا مِنْ الصَّلَاةِ الَّتِي لَا تَنْفَعُ ، وَمِنْ النَّفْسِ الَّتِي لَا تَشْبَعُ رقم الحديث
 ۱۰۱۵ ، الدعوات الکبیر رقم الحديث ۳۵۹ ،

(۵) مسند احمد معرجا رقم الحديث ۲۴۲۱۵ ، مسند اسحاق بن راهویه رقم الحديث ۹۰۹ ، صحیح ابن خزيمة رقم
 الحديث ۸۴۹ ، صحیح ابن حبان محققا رقم الحديث ۷۳۷۲ ، المعجم الاوسط رقم الحديث ۳۶۴۹ ، المستدرک علی
 الصحیحین للحاکم رقم الحديث ۹۳۶ ، شعب الایمان رقم الحديث ۲۶۶ ،

(۶) المستدرک علی الصحیحین للحاکم کتاب الدَّعَاوِ ، وَالتَّكْبِيرِ ، وَالتَّهْلِيلِ ، وَالتَّسْبِيحِ وَالْبَلَاغِ رقم الحديث ۱۹۴۹ ،
 المعجم الکبیر للطبرانی رقم الحديث ۳۶ ،

(۷) سنن ابن ماجه کتاب إقامة الصَّلَاةِ وَالسُّلُوكِ بِأَبِیْ مَا يَنْفَعُ الْعَمَلُ الْعَلِيمِ رقم الحديث ۹۲۵ ، مسند احمد معرجا
 رقم الحديث ۲۶۵۲۱ ، المعجم الکبیر للطبرانی رقم الحديث ۶۸۵ ، مصنف عبدالرزاق الصنعانی رقم الحديث ۳۱۹۱ ،

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ. (١)
 اللَّهُمَّ الْقَهْقَرِيَّ بِنَا عَلَّمْتَنِي، وَعَلَّمْتَنِي مَا يُلْفَعُنِي، وَرِزْقِي عِلْمًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ. (٢)
 اللَّهُمَّ أَحْسَنْتَ خُلُقِي، فَأَحْسِنْ خُلُقِي. (٣)
 اللَّهُمَّ قَبْلِي عَذَابُكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ. (٤) اللَّهُمَّ لَا تُخْزِنِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (٥)
 اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ
 فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ. (٦)
 اللَّهُمَّ رَبَّ جَبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسْرَافِيلَ أَعِزَّنِي مِنْ حَزَنِ النَّارِ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ. (٧)

- (١) صحيح ابن حبان مخرجا كتاب العلم. ذكر ما يجب على المؤمن: أَنْ يَسْأَلَ اللَّهَ تَعَالَى وَعَلَى الْعِلْمِ النَّافِعِ.... رقم ٨٢، المعجم الاوسط رقم ٩٠٥٠، السنن الكبرى للنسائي كتاب الاستيعاذة من العلم لا ينفَعُ رقم ٧٨١٨.
- (٢) سنن ابن ماجه باب الإلتفات بالعلم والعقل به. رقم الحديث ٢٥١. سنن الترمذي أبواب الدعوات عن رسول الله صلى الله عليه وسلم. رقم الحديث ٣٥٩٩.
- (٣) مسند احمد مخرجا رقم الحديث ٣٨٢٣، ورقم الحديث ٢٣٣٩٢، ورقم الحديث ٢٥٢٢١، مسند ابى شيبة رقم الحديث ٣٦٧، شعب الايمان رقم الحديث ٨١٨٣، الدعوات الكبير رقم الحديث ٣٨٨.
- (٤) سنن ابى داود أبواب النور باب ما يقال عند النور. رقم الحديث ٥٠٣٥، سنن الترمذي أبواب الدعوات رقم الحديث ٣٣٩٨.
- (٥) مسند احمد مخرجا رقم الحديث ١٨٠٥٦.
- اللَّهُمَّ لَا تُخْزِنِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ الْبَاسِ، فَإِنَّ مَنْ تُخْزِي يَوْمَ الْبَاسِ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ. عمل اليوم والليلة لابن السني باب ما يقول في ذبِّ صَلاَةِ الْمَسْجِدِ رقم الحديث ١٢٨، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٢٥٢٤. امالي ابن بدران الجزء الثاني رقم الحديث ١٢٨١.
- (٦) صحيح البخاري كتاب الجنائز باب التَّعْوِذِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ رقم الحديث ١٣٧٧، صحيح مسلم كتاب التساجد ومواضع الصلاة باب ما يستعاذ به في الصلاة رقم الحديث ٥٨٨.
- (٧) مسند احمد مخرجا رقم الحديث ٢٣٣٢٤، السنن الكبرى للنسائي كتاب التساجد نوع آخر من الذكر والدعاء بعد التسليم رقم الحديث ٢٢٦٩، ورقم الحديث ٧٩٠٥ كتاب الاستيعاذة من حَزَنِ النَّارِ، سنن النسائي رقم الحديث ١٣٣٥، المعجم الاوسط رقم الحديث ٣٨٥٨، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٦٦١٠.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ. (١)
 اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْفَقْرِ، وَالْقِلَّةِ، وَالذِّلَّةِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أَلَلِمَ، أَوْ أَلَلِمَ. (٢)
 اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ، وَالْأَعْمَالِ وَالْأَهْوَاءِ. (٣)
 اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُوعِ فَإِنَّهُ يُلْسِ الضَّجِيعُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخِيَاكَةِ فَإِنَّهَا يُلْسِتِ
 الْبِطَانَةُ. (٤)

اللَّهُمَّ طَهِّرْ قَلْبِي مِنَ النِّفَاقِ، وَعَمَلِي مِنَ الزِّيَادِ، وَلِسَانِي مِنَ الْكَذِبِ، وَعَيْنِي مِنَ الْخِيَاكَةِ،
 فَإِنَّكَ تَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ، وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ. (٥)
 اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ، وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ، وَالْبُخْلِ، وَالْهَرَمِ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ.
 اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا، وَزَكَّاهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا، أَنْتَ وَلِيِّهَا وَمَوْلَاهَا. اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ
 مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ، وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا. (٦)
 اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وَالْهَرَمِ وَالْقَسْوَةِ، وَالْعَفْفَةِ.

(١) سنن النسائي كتاب الاستعاذة من الفقر رقم الحديث ٥٢٦٥.

(٢) سنن النسائي باب تفریع أبواب الولي باب في الاستعاذة رقم الحديث ١٥٢٢.

(٣) سنن الترمذي أبواب الدعوات عن رسول الله صلى الله عليه وسلم رقم الحديث ٣٥٩١.

(٤) سنن أبي داود باب تفریع أبواب الولي باب في الاستعاذة رقم الحديث ١٥٢٧.

(٥) الدعوات الكبير للبيهقي باب جامع ما كان يدعو به النبي صلى الله عليه وسلم ويأمر أن يدعو به رقم الحديث ٢٥٨.

كنز العمال رقم الحديث ٣٦٦٠، العرش والعرش للروام السنة.

(٦) صحيح مسلم كتاب البر والبر والدعاء والتوبة والاستغفار باب التعلل من غير ما غل ومن غير ما لم يغفل رقم الحديث

٧٣ (٢٧٢٢).

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، وَعَمَلٍ لَا يُزِفُّ، وَقَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَقَوْلٍ لَا يُسْمَعُ. صحيح ابن حبان وكروما

يُسْتَحَبُّ لِلْمَرْءِ أَنْ يَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ فِي التَّوَكُّلِ عَلَيْهَا أَلْهِيَاءَ مَعْلُومَةٍ رقم الحديث ٨٣، مسند أبي داود الطيالسي رقم الحديث

٢١١٩، مسند أحمد مخرجا رقم الحديث ١٣٦٧٤، مصنف ابن أبي شيبة رقم الحديث ٢٩١٢٨، سنن النسائي رقم

الحديث ٥٢٧٠، حسب الإيمان رقم الحديث ١٦٢٣.

وَالْعَيْنَةَ وَالذَّلَّةَ وَالْمُسْكَنَةَ . وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْفَقْرِ وَالْكَفْرِ ، وَالْفُسُوقِ ، وَالنِّقَاقِ ، وَالنِّفَاقِ وَالسُّنْعَةِ ، وَالزِّيَافِ . وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الصَّمَمِ وَالْبَكَمِ وَالْجُنُونِ ، وَالْجَذَامِ ، وَالْبَرَصِ ، وَسَبِيحِ الْأَسْقَامِ . (١)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ ، وَالْمَأْكَمِ وَالْمَغْرَمِ ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ ، وَعَذَابِ الْقَبْرِ ، وَمِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْغِي ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْفَقْرِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ . اللَّهُمَّ اغْسِلْ عَنِّي خَطَايَايَ بِسَاءِ الثَّلَاجِ وَالْبَرَدِ ، وَلَوْ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ ، وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ . (٢)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَذَمِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ التَّرَدِّي ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْغَرَقِ ، وَالْحَرَقِ ، وَالْهَرَمِ . وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ يَتَخَبَّطَنِي الشَّيْطَانُ عِنْدَ الْمَوْتِ . وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَمُوتَ فِي سَبِيلِكَ مُدْبِرًا . وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أَمُوتَ لَدَيْغًا . (٣)

اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ ، وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أُحْصِي ثَنَاءَ عَلَيْكَ أَتَى كَمَا أَتَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ . (٤)

(١) المستدرک علی الصحیحین للحاکم کتاب الدعاء ، والتَّكْبِيرِ ، وَالتَّهْلِيلِ ، وَالتَّسْبِيحِ وَالذِّكْرِ رقم الحديث ١٩٣٣ ، الدعاء للطبرانی رقم الحديث ١٣٣٣ ، المعجم الصغير للطبرانی رقم الحديث ٣١٦ ، مجمع الزوائد ومنبع الفوائد رقم الحديث ١٧١٧٢ باب مَا يُسْتَعَاذُ مِنْهُ ، صحيح الجامع الصغير وزباده رقم الحديث ١٢٨٥

(٢) صحيح البخاري كتاب الدعوات باب التَّعَوُّدِ مِنَ الْمَأْكَمِ وَالْمَغْرَمِ رقم الحديث ٦٣٦٨ ، ورواه الحديث ٨٣٢ باب الدَّعَاؤُ قَبْلَ السَّلَامِ ، صحيح مسلم رقم الحديث ٥٨٩ .

(٣) سنن أبي داود باب تَفْرِيعِ أَسْوَابِ الْوَلَرِ بابٌ فِي الْإِسْتِعَاذَةِ رقم الحديث ١٥٢٢ . سنن النسائي كتاب الاستعاذة بالإِسْتِعَاذَةِ ، والتهذير رقم الحديث ٥٥٣١ .

(٤) صحيح مسلم كتاب الصلاة باب مَا يُقَالُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ رقم الحديث ٢٢٢ (٣٨٦) ، سنن أبي داود باب تَفْرِيعِ أَسْوَابِ الْوَلَرِ بابُ الْفُلُوتِ فِي الْوَلَرِ رقم الحديث ١٣٢٧ ، سنن ابن ماجه رقم الحديث ١١٧٩ ، سنن الترمذي رقم الحديث ٣٥٦٦ ، سنن النسائي رقم الحديث ١٧٣٧ .

أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ الَّتِي لَا يُلْجَاؤُهَا مِنْ شَيْءٍ وَلَا تُلَاحِظُ مِنْ شَيْءٍ مَا خَلَقَ، وَذَرَأَ وَبَرَأَ، وَمِنْ شَيْءٍ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ، وَمِنْ شَيْءٍ مَا يَخْرُجُ فِيهَا، وَمِنْ شَيْءٍ مَا ذَرَأَ فِي الْأَرْضِ، وَمِنْ شَيْءٍ مَا يَهْلِكُ مِنْهَا، وَمِنْ شَيْءٍ لَيْلٍ وَالنَّهَارِ، وَمِنْ شَيْءٍ كُلِّ طَارِقٍ إِلَّا طَارِقًا يَنْظُرُ بِخَيْرٍ، يَارَ خَيْرُ. (١)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ، وَفِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَشَرِّ فِتْنَةِ الْغِيَةِ وَشَرِّ فِتْنَةِ الْفَقْرِ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ. اللَّهُمَّ اغْسِلْ قَلْبِي بِمَاءِ الثَّلَاجِ وَالْبَرْدِ، وَلَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا تَقْبِلُ الثُّوبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّائِسِ، وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ، وَالْأَلَمِ وَالْمَغْرَمِ. (٢)

اللَّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِي الَّذِي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي، وَأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ الَّتِي فِيهَا مَعَاشِي، وَأَصْلِحْ لِي آخِرَتِي الَّتِي فِيهَا مَعَادِي، وَاجْعَلْ الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ، وَاجْعَلِ الْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَيْءٍ. (٣)

اللَّهُمَّ رَبَّ جَبْرَائِيلَ، وَمِيكَائِيلَ، وَإِسْرَافِيلَ، فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ، اهْدِنِي لِمَا اخْتَلَفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ، إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ. (٤)

(١) مسند أحمد رقم الحديث ١٥٣٦١، ورم الحديث ١٥٣٦٠.

(٢) صحيح البخاري كتاب الدعوات باب التَّعَوُّدِ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ رقم الحديث ٦٣٦٧، صحيح مسلم كتاب التَّسَاجِدِ وَمَوَاضِعِ الصَّلَاةِ باب مَا يُسْتَعَاذُ مِنْهُ فِي الصَّلَاةِ رقم الحديث ٥٨٩.

اللَّهُمَّ طَهِّرْ لِي بِالثَّلَاجِ وَالْبَرْدِ، وَالْمَاءِ الْبَارِدِ. اللَّهُمَّ طَهِّرْ لِي مِنَ الذُّنُوبِ وَالْخَطَايَا، كَمَا يُنْقَى الثُّوبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْوَسَخِ. صحيح مسلم كتاب الصَّلَاةِ باب مَا يَقُولُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ رقم الحديث ٢٠٤ (٢٧٦).

(٣) صحيح مسلم كتاب الدعاء والتَّوَهُُّدِ وَالِاسْتِغْفَارِ باب التَّعَوُّدِ مِنْ شَرِّ مَا عُولِجَ مِنْهُ وَمِنْ شَرِّ مَا لَمْ يُعْجَلْ رقم الحديث ٢٧٢٠ (٢٧٢٠).

(٤) صحيح مسلم كتاب التَّسَاجِدِ وَمَوَاضِعِ الصَّلَاةِ باب الدُّعَاءِ فِي صَلَاةِ اللَّيْلِ وَنِيَامِهِ رقم الحديث ٧٧٠.

فَاغْفِرْ لِي ذُنُوبِي جَمِيعًا، إِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، وَاهْدِنِي لِأَحْسَنِ الْأَخْلَاقِ لَا يَهْدِي لِأَحْسَنِهَا إِلَّا أَنْتَ، وَاصْرِفْ عَنِّي سَيِّئَهَا لَا يَصْرِفُ عَنِّي سَيِّئَهَا إِلَّا أَنْتَ، لَكَبِيرُكَ وَسَعْدِيكَ وَالْخَيْرُ كُلُّهُ فِي يَدَيْكَ، وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ، أَنَا بِكَ وَإِلَيْكَ، تَبَارَكْتَ وَتَعَالَيْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ. (١)

اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ وَرَبَّ الْأَرْضِ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، قَالِيَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، وَمُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْفُرْقَانِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْءٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهِ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، إِقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ، وَأَغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ. (٢)

اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوءُ لَكَ بِذَلِِّي فَاغْفِرْ لِي، فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ. (٣)

اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ، وَابْنُ عَبْدِكَ، ابْنُ أَمَتِكَ، نَاصِيَتِي بِيَدِكَ، مَاضٍ فِي حُكْمِكَ، عَدُلٌ فِي قَضَائِكَ، أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ، سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ، أَوْ أَلْقَيْتَهُ فِي كِتَابِكَ، أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ، أَوْ اسْتَأْذَنْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ، أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رِيعَ قَلْبِي، وَنُورَ صَدْرِي، وَجَلَاءَ حُرْنِي، وَذَهَابَ هَوْنِي. (٤)

(١) صحيح مسلم كتاب التَّسَاجِدِ وَمَوَاضِعِ الصَّلَاةِ بَابُ الدُّعَا فِي صَلَاةِ اللَّيْلِ وَتَيَمُّمِهِ رِوَايَةُ الْعَدِيثِ ٧٧١.

(٢) صحيح مسلم كتاب الدُّعَا وَالنُّزُومِ وَالْإِسْتِغْفَارِ بَابُ مَا يَقُولُ عِنْدَ النُّزُومِ وَالْأَخْلَاقِ الصَّالِحَةِ رِوَايَةُ الْعَدِيثِ ٢٧١٣.

(٣) صحيح البخاري كتاب الدُّعَا بَابُ الْفَقْرِ وَالْإِسْتِغْفَارِ رِوَايَةُ الْعَدِيثِ ٦٣٠٦.

(٤) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا قَالَ عَبْدٌ قَطُّ إِذَا أَصَابَهُ هَمٌّ وَحُزْنٌ: اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ، وَابْنُ عَبْدِكَ، ابْنُ أَمَتِكَ..... إِلَّا أَذَقَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ هَمَّهُ، وَأَهْدَلَهُ مَكَانَ حُلُومِهِ قَرَحًا. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! لِمَ يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَعَلَّمَ هَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ؟ قَالَ: أَجَلٌ، لِمَ يَكُونُ لَنَا أَنْ نَتَعَلَّمَ هُنَّ أَنْ يَتَعَلَّمَهُنَّ. مسند أحمد رِوَايَةُ الْعَدِيثِ ٣٣١٨، وَرِوَايَةُ الْعَدِيثِ ٣٧١٢.

مصنف ابن أبي شيبة رِوَايَةُ الْعَدِيثِ ٢٩٣١٨، صحيح ابن حبان معرجا رِوَايَةُ الْعَدِيثِ ٩٧٢، المعجم الكبير للطبراني رِوَايَةُ الْعَدِيثِ ١٠٣٥٢، المسند الكبير على الصحيحين للحاكم رِوَايَةُ الْعَدِيثِ ١٨٧٧.

اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي بَصَرِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا، وَعَنْ يَسَارِي نُورًا، وَفَوْقِي نُورًا، وَتَحْتِي نُورًا، وَأَمَامِي نُورًا، وَخَلْفِي نُورًا، وَاجْعَلْ لِي نُورًا. (١)

اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي بَدَنِي، اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي سَمْعِي، اللَّهُمَّ عَافِنِي فِي بَصَرِي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ، وَالْفَقْرِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. اللَّهُمَّ رَحْمَتَكَ أَرْجُو، فَلَا تَكِلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَأَصْلِحْ لِي شَأْنِي كُلَّهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ. (دا دعاء دي بيرى ويليه كاردي). (٢)

اللَّهُمَّ مَتِّعْنِي بِسَمْعِي وَبَصَرِي، وَاجْعَلْهُمَا الْوَارِثَ مِنِّي، وَالصُّرْبِي عَلَى عَدُوِّي، وَأَرِنِي مِنْهُ قَائِمِي. (٣)

اللَّهُمَّ قَنِّعْنِي بِسَارَرَاتِي، وَبَارِكْ لِي فِيهِ، وَاخْلُفْ عَلَى كُلِّ غَائِبَةٍ لِي بِخَيْرٍ. (٤)

اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ، وَيَسِّرْ لِي أَبْوَابَ رِزْقِكَ. (٥)

اللَّهُمَّ اغْصِنِي مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ. (٦)

(١) صحيح البخاري كتاب الدعوات باب الدعاء إذا التفت بالليلي رقم الحديث ٦٣١٦. صحيح مسلم كتاب صلاة المسافرين وقصرها باب الدعاء في صلاة الليل وقيل في ربه رقم الحديث ٧٦٣.

(٢) سنن أبي داود أبواب النور باب ما يقول إذا أصبح رقم الحديث ٥٠٩٠، سنن الترمذي رقم الحديث ٣٢٨٠.

(٣) الأدب المفرد لمخرج البخاري باب دعاء الرجل على من ظلمه رقم الحديث ٦٥٠، المستدرک على الصحيحين للحاكم كتاب الدعاء، والتكبير، والتفليل، والتسبيح والذكر رقم الحديث ١٩١٨، سنن الترمذي أبواب الدعوات عن رسول الله صلى الله عليه وسلم ٥٨٣/٥.

(٤) المستدرک على الصحيحين للحاكم كتاب الدعاء، والتكبير، والتفليل، والتسبيح والذكر رقم الحديث ١٨٧٨، رقم الحديث ١٦٧٦، رقم الحديث ٣٣٢٠، فليحسب سورة النحل، شعب الإيمان رقم الحديث ٣٧٥٦، الأدب المفرد لمخرج البخاري رقم الحديث ٦٨١، الأدب للبيهقي رقم الحديث ٧٦٩.

(٥) مصنف ابن أبي شيبة كتاب الدعاء ما يذكر به الرجل وهو في المسجد رقم الحديث ٢٩٧٦٥.

(٦) سنن ابن ماجه كتاب التساجد والجماعات باب الدعاء عند دخول المسجد رقم الحديث ٧٧٣، الدعاء للطيراني رقم الحديث ٢٢٧.

اللَّهُمَّ احْفَظْنِي بِالْإِسْلَامِ قَائِمًا، وَاحْفَظْنِي بِالْإِسْلَامِ قَائِدًا، وَاحْفَظْنِي بِالْإِسْلَامِ رَاقِدًا، وَلَا تُشْفِثْ لِي عَدُوًّا حَاسِدًا، وَاللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ كُلِّ خَيْرٍ خَرَّائِثُهُ بِيَدِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ كُلِّ شَرٍّ خَرَّائِثُهُ بِيَدِكَ. (١)

اللَّهُمَّ إِلَهَ جِبْرِيلَ، وَمِيكَائِيلَ، وَإِسْرَافِيلَ، وَإِلَهَ إِبْرَاهِيمَ، وَإِسْمَاعِيلَ، وَإِسْحَاقَ، عَافِنِي وَلَا تُسَلِّطَنَّ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ عَلَيَّ بِشَيْءٍ لَا طَاقَةَ لِي بِهِ. (٢)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ . اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي دِينِي وَدُنْيَايَ وَأَهْلِي وَمَالِي . اللَّهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَاتِي وَآمِنْ رَوْعَاتِي . اللَّهُمَّ احْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ يَدَيْ، وَمِنْ خَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي، وَعَنْ شِمَالِي، وَمِنْ قُوَّتِي، وَأَعُوذُ بِعَظَمَتِكَ أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْقِي. (٣)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الثَّبَاتَ فِي الْأَمْرِ، وَالْعَزِيمَةَ عَلَى الرَّهْدِ، وَأَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ حُسْنَ عِبَادَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ قَلْبًا سَلِيمًا، وَأَسْأَلُكَ لِسَانًا صَادِقًا، وَأَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا تَعْلَمُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَعْلَمُ، وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا تَعْلَمُ، إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ. (٤)

اللَّهُمَّ بِعِلْمِكَ الْغَيْبِ، وَقُدْرَتِكَ عَلَى الْخَلْقِ، أَحْيِنِي مَا عَلِمْتَ الْحَيَاةَ خَيْرًا لِي، وَتَوَفَّنِي إِذَا عَلِمْتَ الْوَفَاةَ خَيْرًا لِي، وَأَسْأَلُكَ خَشْيَتَكَ فِي الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، وَكَلِمَةَ الْإِخْلَاصِ فِي الرِّضَا وَالْغَضَبِ، وَأَسْأَلُكَ نَعِيمًا لَا يَنْفَدُ، وَقُرَّةَ عَيْنٍ لَا تَنْقُطُ، وَأَسْأَلُكَ الرِّضَاءَ بِالْقَضَاءِ، وَبَرْدَ الْعَرْشِ بَعْدَ

(١) المستدرک علی الصحیحین للحاکم کتاب الدعاء، والتکبیر، والتهلیل، والتسبیح والذکر رقم الحديث ١٩٢٤، صحيح الجامع الصغير رقم الحديث ١٣٠١.

(٢) مصنف ابن أبي شيبة كتاب الدعاء الرجل يخاف السلطان ما يدعو؟ رقم الحديث ٢٩١٨٠،

(٣) سنن أبي داود أبواب النور باب ما يقول إذا أصبح رقم الحديث ٥٠٧٢.

"أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْقِي" قَالَ أَبُو دَاوُدَ: قَالَ وَكَيْفَ يَغِي الْخَسَفَ.

(٤) مسند أحمد مخرجا رقم الحديث ١٧١١٤، ورم الحديث ١٧١٣٣، مصنف ابن أبي شيبة رقم الحديث ٢٩٣٥٨،

صحيح ابن حبان مخرجا رقم الحديث ٩٣٥، ورم الحديث ١٩٧٢، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٧١٣٥،

المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ١٨٧٢، سنن الرملي أبواب الدعوات رقم الحديث ٣٢٠٧، سنن

النسائي رقم الحديث ١٣٠٢.

الْمَوْتِ، وَلَذَّةَ النَّفَرِ إِلَى وَجْهِكَ، وَالشَّوْقَ إِلَى لِقَائِكَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ طَرَاءَ مُضِرَّةٍ، وَفِتْنَةِ مُضِلَّةٍ.
اللَّهُمَّ زَيِّنَا بِزِينَةِ الْإِيمَانِ، وَاجْعَلْنَا هَذَا مُهْتَدِينَ. (١)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ، وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَأَنْ تَغْفِرَ لِي
وَتَرْحَمَنِي، وَإِذَا أَرَدْتَ فِتْنَةً فِي قَوْمٍ فَتَوَفَّنِي غَيْرَ مَفْتُونٍ، وَأَسْأَلُكَ حُبَّكَ وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ، وَحُبَّ
عَمَلٍ يَقْرِبُ إِلَى حُبِّكَ. (٢)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ، وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ، وَالْعَمَلَ الَّذِي يُبَلِّغُنِي حُبَّكَ. اللَّهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ
أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي وَأَهْلِي، وَمِنَ الْمَاءِ الْبَارِدِ. (٣)

اللَّهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ أَحَبَّ الْأَشْيَاءِ إِلَيَّ وَاجْعَلْ خَوْفَكَ أَخْوَفَ الْأَشْيَاءِ إِلَيَّ، واقْطَعْ عَنِّي حَاجَاتِ
الدُّنْيَا وَالشَّوْقَ إِلَى لِقَائِكَ وَإِذَا أَقْرَزْتَ أَعْيُنَ أَهْلِ الدُّنْيَا مِنْ دُلْيَاهُمْ فَأَقِرَّ عَيْنِي مِنْ عِبَادَتِكَ (٤)
اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي شَكُورًا، وَاجْعَلْنِي صَبُورًا، وَاجْعَلْنِي فِي عَيْنِي صَغِيرًا، وَفِي أَعْيُنِ النَّاسِ كَبِيرًا. (٥)
اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصِّحَّةَ، وَالْعِفَّةَ، وَالْأَمَالَهَ، وَحُسْنَ الْخُلُقِ، وَالزُّهْدَ بِالْقَدَرِ. (٦)

(١) سنن السامي كتاب الشهر نوع آخر من الدعاء رقم الحديث ١٣٠٦.

(٢) سنن الرملي أبواب تفسير القرآن باب: ومن سوراة ص رقم الحديث ٣٢٣٥. مسند احمد رقم الحديث ٢٢١٠٨.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ، وَتَرْكَ الْمُنْكَرَاتِ، وَحُبَّ الْمَسَاكِينِ، وَإِذَا أَرَدْتَ بِعِبَادِكَ فِتْنَةً فَأَقِصْنِي إِلَيْكَ غَيْرَ
مَفْتُونٍ. سنن الرملي أبواب تفسير القرآن باب: ومن سوراة ص رقم الحديث ٣٢٣٣.

(٣) سنن الرملي أبواب الدعوات رقم الحديث ٣٢٩٠.

(٤) حلية الأولياء وطبقات الأصفياء ٢٨٢/٨، كنز العمال الباب الثامن: الدعاء الفصل السادس: جوامع الأدعية رقم الحديث ٣٦٣٨، ورقم الحديث ٣٨١٣، الفتح الكبير في ضم الزيادة إلى الجامع الصغير رقم الحديث ٢٤١١.

(٥) مجمع الزوائد ومنبع الفوائد كتاب الأدعية باب الأدعية النادرة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم التي دعا بها وعلمها
رقم الحديث ١٧٤١٢، مسند البزار المنشور باسم البحر الزخار رقم الحديث ٤٢٣٩، كنز العمال رقم الحديث ٣٦٧٥.

(٦) الادب المفرد مخرجا باب من دعا الله أن يحسن خلقه للبخاري رقم الحديث ٣٠٧، الدعاء للطبراني رقم الحديث ١٢٠٣، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٦٠، شعب الايمان رقم الحديث ٨١٨١، كنز العمال رقم ٣٦٥٠.

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ صِحَّةً فِیْ اِیْمَانٍ، وَ اِیْمَانًا فِیْ حُسْنِ خُلُقٍ، وَ كِبَارًا یَتَّبِعُهُ فَلَاحٌ وَ رَحْمَةٌ مِنْكَ، وَ عَافِیَّةٌ وَ مَغْفِرَةٌ مِنْكَ وَ رِطْوَانًا. (١)

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ ضَعِیفٌ فَقُوْ فِیْ رِطَاكَ صَغِیْفِیْ، وَ خُدْ لِیْ الْخَيْرَ بِنَاصِیَّتِیْ، وَ اجْعَلِ الْاِسْلَامَ مُنْتَهٰی رِضَائِیْ. اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ ضَعِیفٌ فَقُوْ فِیْ، وَ اِنِّیْ ذَلِیْلٌ فَاعِزِّ فِیْ، وَ اِنِّیْ فَقِیْرٌ فَارْزُقْنِیْ. (٢)

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ اَوْسَعَ رِزْقِكَ عَلَیَّ عِنْدَ كِبَرِ سِنِیْ وَ الْقَطَاعِ عُمرِیْ. (٣)

اَللّٰهُمَّ افْتَحْ مَسَامِعَ قَلْبِیْ لِذِكْرِكَ، وَ ارْزُقْنِیْ طَاعَتَكَ، وَ طَاعَةَ رَسُوْلِكَ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَ سَلَّمَ، وَ عَمَلًا بِكِتَابِكَ. (٤)

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِیْ اَحْسَنَ مَا فِیْ اَرَاكَ اَبَدًا حَتّٰی اَلْقَاكَ، وَ اَسْعِدْنِیْ بِتَقْوَاكَ، وَ لَا تُشَقِّقْنِیْ بِمَغْصِبَتِكَ، وَ خِزِّیْ فِیْ قَضَائِكَ، وَ بَارِكْ لِیْ فِیْ قَدْرِكَ حَتّٰی لَا اُحِبُّ تَعْجِیْلَ مَا اَخَّرْتَ، وَ لَا اُخِیْرَ مَا عَجَّلْتَ، وَ اجْعَلْ غِنَایَ فِیْ نَفْسِیْ، وَ اَمْتَعْنِیْ بِسَعِیِّ وَ بَصَرِیْ، وَ اجْعَلْهُمَا الْوَارِثَ مِنِّیْ، وَ اَلْصُرِّیْ عَلٰی مَنْ فَلَکْنِیْ، وَ اَرِّیْ فِیْهِ ثَأْرِیْ ثِقَرًا بِذَلِكَ عَمَلِیْ. (٥)

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ خَيْرَ الْمَسْأَلَةِ، وَ خَيْرَ الدَّعَاءِ، وَ خَيْرَ النَّجَاحِ، وَ خَيْرَ الْعَمَلِ، وَ خَيْرَ التَّوَابِ، وَ خَيْرَ الْحَيَاةِ، وَ خَيْرَ الْمَمَاتِ، وَ كَثِیْرَتِیْ وَ ثِقَلِ مَوَازِیْنِیْ، وَ حَقِّقْ اِیْمَانِیْ، وَ ارْفَعْ دَرَجَاتِیْ، وَ تَقَبَّلْ صَلَاتِیْ.

(١) المسطورک علی الصحیحین للحاکم کتاب الدعاء، وَ التَّكْوِيْنُ، وَ التَّهْلِيلُ، وَ التَّسْبِيْحُ وَ الدُّعَاءُ رقم الحديث ١٩١٩.

مسند احمد مخرجا رقم الحديث ٨٢٧٢.

(٢) المسطورک علی الصحیحین للحاکم کتاب الدعاء، وَ التَّكْوِيْنُ، وَ التَّهْلِيلُ، وَ التَّسْبِيْحُ وَ الدُّعَاءُ رقم الحديث ١٩٧١.

مصنف ابن ابي حنبله رقم الحديث ٢٩٣٥٣، المعجم الاوسط ٣٥٨٥، شرح مشكل الآثار رقم الحديث ١٨٠.

(٣) المسطورک علی الصحیحین للحاکم کتاب الدعاء، وَ التَّكْوِيْنُ، وَ التَّهْلِيلُ، وَ التَّسْبِيْحُ وَ الدُّعَاءُ رقم الحديث ١٩٧٨.

المعجم الاوسط رقم الحديث ٣٦١١، الدعاء للطبرانی رقم الحديث ١٠٣٩.

(٤) الدعاء للطبرانی تَابَ مَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعُو بِوَيْ سَائِرَ لَهَارِهِ رقم الحديث ١٢٥١، المعجم الاوسط

رقم الحديث ١٢٨٦، وَ رقم الحديث ٥٣٣١، كذا العمال رقم الحديث ٣٦٥٥، وَ رقم الحديث ٥٠٥١.

(٥) الدعاء للطبرانی تَابَ مَا كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدْعُو بِوَيْ سَائِرَ لَهَارِهِ رقم الحديث ١٢٢٢، المعجم الاوسط

للطبرانی رقم الحديث ٥٩٨٢ تَابَ الْبُيُوتِ مِنَ الشَّيْءِ مُعْتَدً.

وَاعْفِرْ خَطِيئَتِي، وَأَسْأَلُكَ الدَّرَجَاتِ الْعُلَى مِنَ الْجَنَّةِ . اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فَوَاحِشَ الْخَيْرِ وَخَوَائِصَهُ، وَجَوَامِعَهُ، وَأَوَّلَهُ، وَآخِرَهُ وَبَاطِنَهُ، وَالدَّرَجَاتِ الْعُلَى مِنَ الْجَنَّةِ آمِينَ .

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا آتَى، وَخَيْرَ مَا أَفْعَلَ، وَخَيْرَ مَا أَعْمَلُ ، وَخَيْرَ مَا بَطَّنَ، وَخَيْرَ مَا ظَهَرَ، وَالدَّرَجَاتِ الْعُلَى مِنَ الْجَنَّةِ آمِينَ .

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تَرْفَعَ ذِكْرِي، وَتَضَعْ وَزْرِي، وَتُضِلِّحَ أَمْرِي، وَتُظْهِرَ قَلْبِي، وَتُحْصِنَ فَرْجِي، وَتُثَوِّرَ لِي قَلْبِي، وَتَغْفِرَ لِي ذَنْبِي، وَأَسْأَلُكَ الدَّرَجَاتِ الْعُلَى مِنَ الْجَنَّةِ آمِينَ .

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تَبَارِكَ لِي فِي نَفْسِي، وَفِي سَعْيِي، وَفِي بَصَرِي، وَفِي رُوحِي، وَفِي خَلْقِي، وَفِي خُلُقِي . وَفِي أَهْلِي، وَفِي مَحْيَايَ، وَفِي مَمَاتِي، وَفِي عَمَلِي، فَتَقَبَّلَ حَسَنَاتِي، وَأَسْأَلُكَ الدَّرَجَاتِ الْعُلَى مِنَ الْجَنَّةِ آمِينَ . (١)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عَيْشَةً نَقِيَّةً، وَمَمَاتَةً سَوِيَّةً، وَمَرَدًّا غَيْرَ مُخْزٍ، وَلَا قَاضِحٍ . (٢)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ يَوْمِ الشُّوْمِ، وَمِنْ لَيْلَةِ الشُّوْمِ، وَمِنْ سَاعَةِ الشُّوْمِ، وَمِنْ صَاحِبِ الشُّوْمِ، وَمِنْ جَارِ الشُّوْمِ فِي دَارِ الْمَقَامَةِ . (٣)

اللَّهُمَّ اجْعَلْ أَوَّلَ هَذَا النَّهَارِ صَلَاحًا، وَأَوْسَطَهُ فَلَاحًا، وَآخِرَهُ نَجَاحًا . أَسْأَلُكَ خَيْرَ الدُّنْيَا يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ . (٤)

(١) المستدرک علی الصحیحین للحاکم کتاب الدعاء، والتَّكْبِيرُ، وَالتَّهْلِيلُ، وَالتَّسْبِيحُ وَالذِّكْرُ رقم الحديث ١٩١١ . المعجم الكبير للطبرانی رقم الحديث ٧١٧ .

(٢) المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم الحديث ١٩٨٦ ، المعجم الكبير للطبرانی رقم الحديث ١٣٢٨٨ ، الدعوات الكبير رقم الحديث ١٩٦ ، مسند الشهاب القطاعي رقم الحديث ١٣٩٩ .

(٣) الدعاء للطبرانی باب مَا اسْتَعَاذَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَا أَمَرَ أَنْ يُسْتَعَاذَ بِهِ رقم الحديث ١٣٣٨ ، المعجم الكبير للطبرانی رقم الحديث ٨١٠ ، صحيح الجامع الصغير وزيادته رقم الحديث ١٢٩٩ حرف الألف . سلسلة الأحاديث الصحيحة للإمامي رقم الحديث ١٣٣٣ .

(٤) مصنف ابن أبي شيبة كتاب الدعاء مَا يُسْتَعَاذُ بِهِ إِذَا أَضْبَحَ رقم الحديث ٢٩٢٧٧ .

اللَّهُمَّ الْطَفَّ بِى فِي تَيْسِيرِ كُلِّ عَسِيرٍ ، فَإِنَّ تَيْسِيرَ كُلِّ عَسِيرٍ عَلَيْكَ يَسِّرُهُ . وَأَسْأَلُكَ الْيُسْرَ
وَالْمَعَافَاةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ . (١)

اللَّهُمَّ اهْدِنِي مِنْ عِنْدِكَ ، وَأَفِضْ عَلَيَّ مِنْ فَضْلِكَ ، وَالشُّرَّ عَلَيَّ مِنْ رَحْمَتِكَ ، وَأَلْزِلْ عَلَيَّ مِنْ
بَرَكَاتِكَ . (٢)

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ حَارِ السُّوءِ ، وَمِنْ زَوْجِ تُشْتَبِيهِ قَبْلَ الْمَشِيِّ ، وَمِنْ وَلَدٍ يَكُونُ عَلَيَّ
رَبًّا ، وَمِنْ مَالٍ يَكُونُ عَلَيَّ عَذَابًا ، وَمِنْ خَلِيلٍ مَا كَرِهَ ، عَيْنُهُ تَرَانِي وَقَلْبُهُ تَرَعَانِي إِنْ رَأَى حَسَنَةً
دَفَنَهَا ، وَإِذَا رَأَى سَيِّئَةً أَذَاعَهَا . (٣)

اللَّهُمَّ اجْعَلْ خَيْرَ عُمْرِي آخِرَهُ ، وَخَيْرَ عَمَلِي خَوَاتِمَهُ ، وَخَيْرَ أَيَّامِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ . (٤)

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ ، وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ . (٥)

اللَّهُمَّ أَسْتَغْفِرُكَ لِدَلِيلِي ، وَأَسْتَهْدِيكَ لِأَرْهَدِ أَمْرِي ، وَأَتُوبُ إِلَيْكَ فَتُبْ عَلَيَّ ، اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي
فَاجْعَلْ رَغْبَتِي إِلَيْكَ ، وَاجْعَلْ غِنَائِي فِي صَدْرِي ، وَبَارِكْ لِي فِيمَا رَزَقْتَنِي ، وَتَقَبَّلْ مِنِّي ، إِنَّكَ
أَنْتَ رَبِّي . (٦)

(١) مجمع الزوائد ومنبع الفوائد كتاب الأذعية تأليفه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم التي دعا بها وعلمها

رقم الحديث ١٧٣٢٣ ، كنز العمال رقم الحديث ٣٦٥٨ ،

(٢) عمل اليوم والليلة لابن السني باب ما يقول في دُبر صلاة الصبح ١٣٣ ، ورقم الحديث ١٣٢ . المعجم الكبير للطبراني

رقم الحديث ٩٢٠ .

(٣) الدعاء للطبراني باب ما استعاذ منه النبي صلى الله عليه وسلم وما أمر أن يستعاذ منه رقم الحديث ١٣٣٩ ، سلسلة

الأحاديث الصحيحة للالباني رقم الحديث ٣١٣٧ .

(٤) دا دعاه به حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه وبلغه . مصنف ابن أبي شيبة كتاب الدعاء رقم الحديث ٢٩٥١٠

ما ذكره عن أبي بكر . وعمر رضي الله عنهما من الدعاء

(٥) سنن الترمذي أبواب الطهارة باب ما يقال بعد الوضوء رقم الحديث ٥٥ .

(٦) دا دعاه به حضرت عمر رضي الله عنه د مانحه نه پس وبلغه . مصنف ابن أبي شيبة كتاب الدعاء ما يقال في دُبر

الصلاة رقم الحديث ٢٩٢٦٨ ، ورقم الحديث ٢٩٥١٣ ما ذكره عن أبي بكر . وعمر رضي الله عنهما من الدعاء

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ اِیْمَانًا لَا یَزُولُ ، وَكَعِیْبًا لَا یَنْقُذُ ، وَمُرَافَقَةً لِّبَیْتِنَا مُحَمَّدٍ فِیْ اَعْلٰی جَنَّةِ

الْخُلْدِ . (١)

اَللّٰهُمَّ اَحْبِبْنِیْ عَلٰی سُنَّةِ نَبِیِّكَ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّم ، وَتَوَفَّنِیْ عَلٰی مِلَّتِهِ ، وَاجْعَلْنِیْ مِنْ مُضِلَّاتِ

الْفِتَنِ . (٢)

وَصَلَّی اللّٰهُ تَعَالٰی عَلٰی خَیْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَّآلِهِ وَاَصْحَابِهِ اَجْمَعِیْنَ .

یَرْحَمُكَ یَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِیْنَ

(١) صحیح ابن حبان معرجا رقم الحديث ٧٠٦٧ ِقَابْ اِخْبَارِهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّم عَنْ مَتَابِعِ الصَّحَابَةِ .... و رقم الحديث ١٩٧٠ ِدُّوَالِدَعَامُ الَّذِی یُعْقَلُ سَائِلُ اللّٰهُ مَا سَأَلَ فِی مَوْضِعٍ مِنْ صَلَاتِهِ ، مصنف ابن ابی حنیة . رقم الحديث ٢٩٥٣١ ِمَاجَلَة عَنْ عَبْدِ اللّٰهُ بْنِ مَسْعُودٍ وَفِی اللّٰهُ عَلَیْهُ ، مسند احمد معرجا رقم الحديث ٣٧٩٧ . السنن الکبری للنسائی رقم الحديث ١٠٦٣٩ ، المعجم الکبیر للطبرانی رقم الحديث ٨٢١٦ .

(٢) حضرت عبد اللہ بن عمر رَضِیَ اللّٰهُ عَنْہُمَا بہ یہ صفا باندی دا مذکورہ دُعا وِلہ . السنن الکبری للبیہقی ج١ ص ٢٠١ ِدُّوَالِدَعَامُ الَّذِی یُعْقَلُ سَائِلُ اللّٰهُ مَا سَأَلَ فِی مَوْضِعٍ مِنْ صَلَاتِهِ ، مصنف ابن ابی حنیة . رقم الحديث ٢٩٥٣١ ِمَاجَلَة عَنْ عَبْدِ اللّٰهُ بْنِ مَسْعُودٍ وَفِی اللّٰهُ عَلَیْهُ ، مسند احمد معرجا رقم الحديث ٣٧٩٧ . السنن الکبری للنسائی رقم الحديث ١٠٦٣٩ ، المعجم الکبیر للطبرانی رقم الحديث ٨٢١٦ .

په احاديثو کې د ذکر شوو دعاگانو نه مستفاد شوې دعاگانې

﴿ نوبت : بعضې دعاگانې داسې دي چې بېنډه همدغه الفاظيې په احاديثو کې ندي راغلي خو نبي عليه السلام بل چاته دعا کړې وي دهغې نه مُستفاد شوي وي ، زه درته هغه دعاگانې ذکر کوم ، او چې د کومو احاديثو نه مُستفاد شوي وي هغه احاديث هم درته لاندې په حاشيه کې ذکر کوم : ﴾

اللَّهُمَّ اكْثِرْ مَالِي، وَوَلَدِي، وَبَارِكْ لِي لِمَا أُعْطَيْتَنِي . (۱)
 اللَّهُمَّ عَلِّمْنِي الْكِتَابَ . اللَّهُمَّ عَلِّمْنِي الْحِكْمَةَ . اللَّهُمَّ فَقِّهْنِي فِي الدِّينِ . (۲)
 اللَّهُمَّ كَثِّبْنِي وَاجْعَلْنِي هَادِيًا مَهْدِيًا . (۳)

(۱) دا دعا ددې حديث نه مُستفاد شوی : قَالَتْ أُمُّ سَلِيمٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَكْثَرُ خَادِمُكَ، قَالَ: « اللَّهُمَّ اكْثِرْ مَالَهُ، وَوَلَدَهُ، وَبَارِكْ لَهُ فِيمَا أُعْطِيَتْهُ . صحيح البخاري كتاب الدعوات باب قول الله تعالى: {وَصَلِّ عَلَيْهِمْ} وَمَنْ خَشِيَ أَخَاهُ بَالِدًا دُونَ نَفْسِهِ رقم الحديث ۶۳۳۲ ، و رقم الحديث ۶۳۳۲ باب دعوة النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَادِيْمُو بِقَوْلِ الْمُتَرَفِّعِ وَيَكْثُرُ مَالُهُ ، و رقم الحديث ۶۳۷۸ باب الدعاء بكثرة المال مع البركة ، و رقم الحديث ۶۳۸۰ باب الدعاء بكثرة الولد مع البركة .

(۲) دا دعا ددې احاديثو نه مُستفاد شوی : عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ: «اللَّهُمَّ عَلِّمْنِي الْكِتَابَ» . صحيح البخاري كتاب العلم باب قول النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اللَّهُمَّ عَلِّمْنِي الْكِتَابَ» رقم الحديث ۷۵ .

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى صَدْرِهِ . وَقَالَ: «اللَّهُمَّ عَلِّمْنِي الْحِكْمَةَ» . صحيح البخاري كتاب أصحاب النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ باب ذكر الوحي عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْخَلَاءَ، فَوَضَعَتْ لَهُ وَضُوءًا . قَالَ: «مَنْ وَضَعَ هَذَا فَأَخْبِرْ . فَقَالَ: اللَّهُمَّ فَقِّهْنِي فِي الدِّينِ» . صحيح البخاري كتاب الوضوء باب وضوء الناس جلد الكلاء رقم الحديث ۱۴۳ .

(۳) دا دعا ددې حديث نه مُستفاد شوی : عَنْ جَرِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ . قَالَ .... وَلَقَدْ هَكَّوْتُ إِلَيْهِ لِي لَا أَكُفُّ عَنْ الْخَلِيلِ، فَكَمَرَتْ بِيَدِي فِي صَدْرِي . وَقَالَ: «اللَّهُمَّ كَثِّبْنِي وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا» . صحيح البخاري كتاب الجهاد والسير باب مَنْ لَا يُكُفُّ عَنْ الْخَلِيلِ رقم الحديث ۳۰۳۶ . و رقم الحديث ۶۳۳۳ .

اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ الْفِرْدَوْسَ اَعْلٰی الْجَنَّةِ . (١)

اَللّٰهُمَّ جَدِّدِ الْاِيْمَانَ فِیْ قَلْبِیْ . (٢)

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ . اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِیْ یَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِیْرٍ مِنْ خَلْقِكَ مِنَ النَّاسِ . اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ

لِیْ ذَلِیْ . وَاَدْخِلْنِیْ یَوْمَ الْقِيَامَةِ مَدْخَلًا كَرِیْمًا . (٣)

رَبِّ اغْفِرْ لِيْ خَطِيئَتِیْ یَوْمَ الدِّیْنِ . (٤)

په آخر کې درورد شریف او وایي : اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ کَمَا صَلَّيْتَ

عَلٰی اِبْرَاهِیْمَ وَعَلٰی آلِ اِبْرَاهِیْمَ اِنَّكَ حَبِیْدٌ مَّجِیْدٌ . اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَعَلٰی آلِ مُحَمَّدٍ

کَمَا بَارَكْتَ عَلٰی اِبْرَاهِیْمَ وَعَلٰی آلِ اِبْرَاهِیْمَ اِنَّكَ حَبِیْدٌ مَّجِیْدٌ . (٥)

(١) دا دُعا ددې حديث نه مُستفاد شوی ، نبي عليه السلام فرمايي : فَإِذَا سَأَلْتُمُ اللَّهَ فَاسْأَلُوهُ الْفِرْدَوْسَ . فَإِنَّهُ

أَوْسَطُ الْجَنَّةِ وَأَعْلَى الْجَنَّةِ . صحيح البخاري كتاب الجهاد والسير باب درجات المجاهدين في سبيل الله رجم الحديث ٢٧٩٠ . و رجم الحديث ٧٣٢٣ كتاب التَّوْبَةِ

(٢) دا دُعا ددې حديث نه مُستفاد شوی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ الْإِيْمَانَ لَيَخْلُقُ فِي جَوْفِ

أَحَدِكُمْ كَمَا يَخْلُقُ الْقَوْبُ الْخَلْقَ . فَاسْأَلُوا اللَّهَ أَنْ يُجَدِّدَ الْإِيْمَانَ فِي قُلُوبِكُمْ . المستدرک علی الصحیحین للحاکم كتاب الإيماني رجم الحديث ٥ . المعجم الكبير للطبرانی رجم الحديث ١٣٦٦٨ .

(٣) دا دُعا د بخاري شريف د حديث نه مُستفاد ده ، نبي عليه السلام ابو عامر رضي الله عنه او ابو موسى رضي الله عنه ته دُعا كړې

وه : فَقَالَ رضي الله عنه : « اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِيْ اَبِيْ عَامِرٍ » . وَرَأَيْتُ بَيَاضَ اِبْطِينِهِ . ثُمَّ قَالَ : « اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِیْرٍ مِنْ خَلْقِكَ مِنَ النَّاسِ » . فَقُلْتُ : وَلِيْ فَاسْتَغْفِرْ . فَقَالَ : « اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُبَيْسٍ ذَلْبَةً ، وَاَدْخِلْهُ

یَوْمَ الْقِيَامَةِ مَدْخَلًا كَرِیْمًا » . صحيح البخاري كتاب التَّوْبَةِ باب غُلَاوَةِ اَوْعَاسٍ رجم الحديث ٣٣٢٣

(٤) دا دُعا ددې حديث نه مُستفاد شوی : عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ . اِبْنُ جُدْعَانَ كَانَ فِي

الْجَاهِلِيَّةِ يَحْمِلُ الرِّجَمَ . وَيُطْعِمُ الْمُسْكِينِ . فَهَلْ ذَاكَ نَالِيْعُهُ ؟ قَالَ : " لَا يَنْفَعُهُ . اِنَّهُ لَمْ يَقُلْ يَوْمًا : رَبِّ اغْفِرْ لِيْ خَطِيئَتِيْ يَوْمَ الدِّیْنِ . صحيح مسلم كتاب الإيماني باب الدليل على أن من مات على الملأ لا يملكه عتق رجم الحديث

٣٦٥ (٢١٤) .

(٥) صحيح البخاري كتاب أَمْوَالِ الْأَنْبِيَاءِ رجم الحديث ٣٣٧٠ . صحيح مسلم كتاب الصَّلَاةِ باب الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ التَّشْهُدِ رجم الحديث ٦٥ (٢٠٥) .

هغه آيتونه او دعاگانې چې په هغې کې اسم اعظم دی

د ځنې آيتونو او دعاگانو په باره کې په احاديثو مبارکه و کې ذکر شوي چې په دې کې اسم اعظم دی او ددې په وجه الله ﷻ د بندگانو دعاگانې قبلوي، زما والد محترم "مولوي اول شاه صاحب دَامَتْ بَرَکَاتُهُمُ الْعَالِيَةُ" هم دا آيتونه او دعاگانې راجمع کړي دي، زه درته يو څو آيتونه او دعاگانې د حوالو سره ذکر کوم، ددې دپاره چې که څوک دا اووايي او بيا دعا او غواړي نو الله تعالی به دده دعا هم قبوله کړي.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. (١)

وَالْهُكْمُ إِلَهُ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ. اَلَمْ. اَللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ. (٢)
هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ. (٣)

(١) عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ. سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ {بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ} [الفاتحة آية ١] قَالَ: هُوَ اسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمَا بَيَّنَّهُ وَبَيَّنَّ اسْمِ اللَّهِ الْأَعْظَمُ إِلَّا كُنَّا بَيْنَ سَوَادِ الْعَيْنِ وَبَيْنَ بَيَاضِهَا مِنَ الْقُرْبِ. شعب الایمان رقم الحديث ٢١٢٣، حلية الاولياء ج ٨ ص ٢٩٦.

(٢) عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ فِي هَاتَيْنِ الْآيَتَيْنِ {وَالْهُكْمُ إِلَهُ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ} [البقرة آية ١٦٣]، وَقَاتِحَةُ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ: { اَلَمْ. اَللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ } [آل عمران آية ٢]. سنن ابی داؤد باب تلمیذی أبواب الوتر باب الدعاء رقم الحديث ١٣٩٦، سنن الترمذي رقم الحديث ٣٣٧٨، مصنف ابن ابی حنبله رقم الحديث ٣٩٣٦٣، مسند احمد مخرجا رقم الحديث ٢٧٦١١، سنن الدارمي رقم الحديث ٣٣٣٢، شعب الایمان رقم الحديث ٢١٦٦، مشکوٰۃ المصابيح رقم الحديث ٢٢٩١ (٥)، المعجم الکبیر للطبرانی رقم الحديث ٢٢٠، ورم الحديث ٢٢١.

(٣) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلْتُ خَلِيلِي أَبَا الْقَاسِمِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ اسْمِ اللَّهِ الْأَعْظَمِ فَقَالَ: " يَا أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ اَعْلَيْكَ بِآخِرِ سُورَةِ الْحَشْرِ فَأَكْثِرْ قِرَاءَتَهَا ". فَأَعَدْتُ عَلَيْهِ فَأَعَادَ عَلَيَّ. فَأَعَدْتُ عَلَيْهِ فَأَعَادَ عَلَيَّ. الجامع لأحكام القرآن (تفسير القرطبي) ٢٨/١٨ سورة الحشر آية ٢٢. ← ← ← ←

قُلِ اللَّهُمَّ مَلِكُ الْمَلِكِ تُؤْتِي الْمَلِكَ مَن تَشَاءُ وَتُلْغِي الْمَلِكَ مَن تَشَاءُ : وَتُعِزُّ مَن تَشَاءُ .
وَتُذِلُّ مَن تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ . (١)

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ * إِيَّاكَ كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ . (٢)

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
مَن ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ
عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ .

← ← ← عَنْ مِسْعَرٍ، عَنْ سَيْعِ الشَّعْبِيِّ، يَقُولُ: «إِسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ». ثُمَّ قَرَأَ أَوْ قَرَأَتْ عَلَيْهِ {هُوَ اللَّهُ
الْخَالِقُ} [الحشر آية ٢٤] إِلَى آخِرِهَا، «وَإِذَا دَعَا الرَّجُلُ فَلْيَكْبِرْ». مصنف ابن أبي شيبة . يكتلب الدعاء في اسم الله
الأعظم رقم الحديث ٢٩٣٦٧ .

(١) عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ
فِي هَذِهِ الْآيَةِ مِنْ آلِ عِمْرَانَ: {قُلِ اللَّهُمَّ مَلِكُ الْمَلِكِ تُؤْتِي الْمَلِكَ مَن تَشَاءُ وَتُلْغِي الْمَلِكَ مَن تَشَاءُ ...} [آل
عمران آية ٢٦] إِلَى آخِرِهِ". المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ١٢٧٩٢ ، مجمع الزوائد - رقم الحديث ١٧٢٦٣ ،
المستدرر في التفسير بالمأثور ج ٢ ص ١٧٢ .

(٢) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: دَعْوَةُ ذِي النُّونِ إِذَا دَعَا وَهُوَ فِي بَطْنِ الْحُوتِ: لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِيَّاكَ
كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ [الانباء آية ٨٧] . قَالَتْ لَمْ يَنْدُبْهَا رَجُلٌ مُسْلِمٌ فِي شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا اسْتَجَابَ اللَّهُ لَهُ . سنن الترمذي
أبواب الدعوات رقم الحديث ٣٥٠٥ ، مسند أحمد مخرجا رقم الحديث ١٣٦٢ ، مشكاة المصابيح كتلب الدعوات
بَابُ اسْمِ اللَّهِ تَعَالَى الْقُدُّوسِ الْقَائِي رقم الحديث ٢٢٩٢ (٦) .

وَعَنْ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى اسْمِ
اللَّهِ الْأَعْظَمِ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ وَإِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ الدَّعْوَةُ الَّتِي دَعَاها يُوحُسُ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَيْثُ نَادَاهُ فِي
الْفُلْتَيْنِ {لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ * إِيَّاكَ كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ} (الانباء آية ٨٧) . فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ
كَانَتْ يُونُسُ خَاصَّةً أَمْ لِلْمُؤْمِنِينَ عَامَّةً ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَلَا تَسْمَعُ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
{فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُخْرِجُ الْمُؤْمِنِينَ} (الانباء آية ٨٨) . سلاح المؤمن في الدعاء والذكر
رقم الحديث ٢٨٢ في اسم الله الأعظم واسمائه العلى .

الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ. (١)
 اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنِّي أَشْهَدُ أَنَّكَ إِلَهٌ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، الْأَحَدُ الصَّمَدُ الَّذِي لَمْ يَلِدْ وَلَمْ
 يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ. (٢)
 اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْمَنَّانُ، بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، يَا ذَا
 الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ، يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ. (٣)

(١) الحشر آية ٢١ تا ٢٤. / كنز العمال كتاب الأذكار باب في أسماء الله الحسنى فصل في الاسم الأعظم رقم الحديث ٣٩٤١.

(٢) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَرْزَنْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ
 أَنِّي أَشْهَدُ..... فَقَالَ: «لَقَدْ سَأَلْتَ اللَّهَ بِالِاسْمِ الَّذِي إِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ، وَإِذَا دُعِيَ بِهِ أُجَابَ. سنن أبي داود
 تفريع أبواب الوتر باب الدعاء رقم الحديث ١٣٩٣، سنن ابن ماجه كتاب الدعاء باب اسم الله الأعظم رقم الحديث
 ٣٨٥٧، مشكوة المصابيح كتاب الدعوات باب أسماء الله تعالى الفضل الثاني رقم الحديث ٢٢٨٩ (٣)، صحيح ابن حبان
 محققا رقم الحديث ٨٩٢، مصنف ابن أبي شيبة رقم الحديث ٢٩٣٦٠.

عَنْ بَرْزَنْدَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَسْجِدَ عِشَاءً فَإِذَا رَجُلٌ يَقْرَأُ
 وَيَرْفَعُ صَوْتَهُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَتَقُولُ: هَذَا مُرَادٌ؟ قَالَ: «بَلْ مُؤْمِنٌ مُبِينٌ» قَالَ: وَأَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ
 عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقْرَأُ وَيَرْفَعُ صَوْتَهُ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَسَبَّحُ لِقِرَاءَتِهِ ثُمَّ جَلَسَ أَبُو مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ يَذْهَبُ
 فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّكَ إِلَهٌ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ أَحَدًا صَمَدًا لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ.
 فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَقَدْ سَأَلَ اللَّهَ بِاسْمِهِ الَّذِي إِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ، وَإِذَا دُعِيَ بِهِ أُجَابَ...
 مشكوة المصابيح كتاب الدعوات باب أسماء الله تعالى الفضل الثالث رقم الحديث ٢٢٩٣ (٧).

(٣) عَنْ أَنَسٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا وَرَجُلٌ يُصَلِّي، ثُمَّ دَعَا: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ
 بِأَنَّ لَكَ الْحَمْدَ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْمَنَّانُ..... فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَقَدْ دَعَا اللَّهَ بِاسْمِهِ الْعَظِيمِ الَّذِي
 إِذَا دُعِيَ بِهِ أُجَابَ، وَإِذَا سُئِلَ بِهِ أُعْطِيَ. سنن أبي داود باب تفريع أبواب الوتر باب الدعاء رقم الحديث ١٣٩٥،
 صحيح ابن حبان محققا رقم الحديث ٨٩٣، شرح السنة للبهري رقم الحديث ١٢٥٨، مصنف ابن أبي شيبة رقم الحديث
 ٢٩٣٦١، سنن ابن ماجه رقم الحديث ٣٨٥٨، مشكوة المصابيح رقم الحديث ٢٢٩٠ (٤) الدعاء للطبراني رقم الحديث

يَا أَلَلَّهُ . (١) رَبِّ رَبِّ . (٢) أَلَمَ ، حَمَ ، طَسَ . (٣)

← ← ← ← ← قَالَ الإمام أبو عبد الله بن منده في كتابه التوحيد، وقد اختار فيه أن اسم الله الأعظم هو "أَلَلَّهُ". لله الأدعية والأذكار ١٥٣/١ تفاضل الأسماء الحسنى، وذكر الاسم الأعظم .

قَدْ جَاءَ فِي بَعْضِ الرِّوَايَاتِ: أَنَّ اسْمَ اللَّهِ الْأَعْظَمَ " أَلَلَّهُ " . فان الدعاء ٢٥/١

قَوْلُهُ : " أَلَلَّهُ " هَذَا الْإِسْمُ أَكْبَرُ أَسْمَائِهِ سُبْحَانَهُ وَأَجْمَعُهَا، حَتَّى قَالَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ: إِنَّهُ اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ وَلَمْ يَتَسَمَّ بِهِ غَيْرُهُ . تفسير القرطبي ١٠٢/١ سورة الفاتحة في تشریح آیه ١ .

امام رازي رحمه الله د اسم اعظم په باره کې د څه اقولون نقل کولو نه پس فرمايلي : الْقَوْلُ الرَّابِعُ: أَنَّ الْإِسْمَ الْأَعْظَمَ هُوَ قَوْلُنَا: « أَلَلَّهُ » وَهَذَا هُوَ الْأَقْرَبُ عِنْدِي لِأَنَّا سَنَقِيمُ الدَّلَالَهَ عَلَى أَنَّ هَذَا الْإِسْمَ يَجْرِي اسْمُ الْعَلَمِ فِي حَقِّهِ سُبْحَانَهُ، وَإِذَا كَانَ كَذَلِكَ كَانَ دَالًّا عَلَى دَاوِئِهِ الْمُخْصُوصَةِ . الطبر الكبير (تفسير الرازي ١١١/١ الباب الثالث من هذا الكتاب في مباحث الإسم .

وَذَهَبَ بَعْضُهُمْ إِلَى أَنَّ هَذَا الْإِسْمَ (" أَلَلَّهُ ") هُوَ الْإِسْمُ الْأَعْظَمُ لِأَنَّهُ يُدَلُّ عَلَى الدَّاتِ وَبَاقِي الْأَسْمَاءِ كَذَلِكَ عَلَى الصِّفَاتِ . تفسير الخازن ١٧/١ سورة الفاتحة آیه ١ .

(١) قَالَ الشَّعْبِيُّ: اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ: " يَا أَلَلَّهُ " . الرغبة والرهب لتمام السنة رقم الحديث ١٣٢٦ باب الدال باب في الرغبة في الدعاء .

أَخْرَجَ ابْنُ أَبِي حَبِيبَةَ وَابْنُ أَبِي الدُّنْيَا فِي الدُّعَاءِ الشَّعْبِيُّ قَالَ: اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ " يَا أَلَلَّهُ " . الدر المنثور في التفسير بالمأثور ٢٣/١ الفاتحة آیه ١ .

(٢) عَنْ أَبِي الدُّرْدَاءِ، وَابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُمَا كَانَا يَقُولَانِ: اسْمُ اللَّهِ الْأَكْبَرُ " رَبِّ رَبِّ " . مصنف ابن أبي حنبله كتاب الدعاء في اسم الله الأعظم رقم الحديث ٢٩٣٦٥ . الدعاء للطبراني باب الدعاء باسم الله الأعظم رقم الحديث ١١٩ .

(٣) وَأَخْرَجَ ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي قَوْلِهِ { أَلَمَ } قَالَ: هُوَ اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ .

وَأَخْرَجَ ابْنُ جُرَيْجٍ وَابْنُ أَبِي حَاتِمٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا فِي قَوْلِهِ { أَلَمَ } و { حَمَ } و { طَسَ } قَالَ: هِيَ اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ . الدر المنثور في التفسير بالمأثور ٥٧/١ سورة البقرة آیه ١ .

عَنْ شُعْبَةَ، قَالَ: سَأَلْتُ الشَّيْخَ عَنْ { حَمَ } و { طَسَمَ } و { أَلَمَ } فَقَالَ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: هُوَ اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ . تفسير الطبري ٢٠٦/١ سورة البقرة في تشریح آیه ١ . تفسير ابن كثير ج ١ ص ١٥٧ .

كَهَيْعَصَ، حَمَ، لَيْسَ (١)

الْمَ، النَّصَ، الرَّ، التَّمَرُ، كَهَيْعَصَ، طَه، طَسَمَ، طَسَ، لَيْسَ، صَ، حَمَ، قَ، نَ . (٢)

يَارَبِّ يَارَبِّ يَارَبِّ (٣)

يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ . (٤)

يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ . (٥)

أَسْأَلُكَ بِأَسْمِكَ الْأَعْلَى الْأَعَزِّ الْأَجَلِّ الْأَكْرَمِ . (٦)

(١) أخرج عثمان بن سعيد الدارمي وابن ماجة وابن جرير عن قاطبة بنت علي قالَتْ: كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ فِي {كهيعص} و {حم} و {يس} وَأَشْبَاهَ هَذَا هُوَ اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ . الدر المنثور في التفسير بالماثور ٣٧٨/٥ سورة مريم آية ١ .

{كهيعص} قال السدي: هُوَ اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ . تفسير النسي (مدارك التنزيل وحقائق التأويل) ٣٢٥/٢ سورة مريم آية ١ .

(٢) رَوَى عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَعَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَيْضًا: أَنَّ الْخُرُوفَ الْمُقَطَّعَةَ فِي الْقُرْآنِ اسْمُ اللَّهِ الْأَعْظَمُ ، إِلَّا أَنَّا لَا نَعْرِفُ تَأْلِيْفَهُ مِنْهَا . تفسير القرطبي ١٥٥/١ سورة البقرة آية ١ .

(٣) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا قَالَ الْعَبْدُ "يَا رَبِّ يَا رَبِّ يَا رَبِّ" قَالَ اللَّهُ لَبَّيْكَ عَبْدِي سَنَ تُغْفَرَ . الرغبة والترهب للملطي رقم الحديث ٢٥٣٦ كتاب الذكر والدعاء .

(٤) وَسَمِعَ (النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجُلًا وَهُوَ يَقُولُ: يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ . فَقَالَ: أَسْتَجِيبُ لَكَ قَسْلَ . سنن الترمذي أبواب الدعوات رقم ٣٥٢٧ ، الرغبة والترهب للملطي كتاب الذكر والدعاء رقم ٢٥٣٧ .

(٥) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنْ يَلُوْهُ مَلَكًا مُوَكَّلًا بِسَمْنٍ يَقُولُ: يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، فَمَنْ قَالَهَا لَوْلَاكَ قَالَ الْمَلَكُ: إِنَّ أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ قَدْ أَقْبَلَ عَلَيْكَ فَاسْأَلْ . المستدرک على الصحيحين للحاكم كتاب الدعاء والتكبير والتفليل والتسبيح والذكر رقم ١٩٩٦ ، الرغبة والترهب للملطي كتاب الذكر والدعاء رقم الحديث ٢٥٣٨ .

(٦) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ مِنْ الدُّعَاءِ شَيْءٍ لَا يُرَدُّ ؟ قَالَ: نَعَمْ، تَقُولُ: أَسْأَلُكَ بِأَسْمِكَ الْأَعْلَى الْأَعَزِّ الْأَجَلِّ الْأَكْرَمِ . مجمع الزوائد ومنبع الفوائد رقم الحديث ١٧٢٦١ كتاب الأدعية باب بيتا يستفتح به الدعاء من حسن الدعاء على الله سبحانه والملا على النبي محمد صلى الله عليه وسلم .

يَا فَارِجَ الْهَمِّ يَا كَاشِفَ الْكَرْبِ، يَا صَادِقَ الْوَعْدِ يَا مُؤَيِّدًا بِالْعَهْدِ، يَا حَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ . (۱)

نوبت

که شوک په هره ورځ دا مذکوره دُعاگانې او بیا خاصکر دا د اسم اعظم واله دُعاگانې وایی نو د ثواب سره سره به ان شاء الله د هر قسمه مشکلاتو ، مصیبتونو ، وبائي امراضو او نورو غمونو نه محفوظ وي .

همدارنگې که شوک ددې دُعاگانو ویلو نه پس د ځان د پاره نورې دُعاگانې او غواړي کومې چې دده په زړه کې وي نو ان شاء الله ددې په برکت به هغه هم قلیږي .
 ځکه دا ټولې دُعاگانې په صحیح احادیثو کې ثابتې دي ، ما په ډیر محنت سره راجمع کړي ، بیا مې د علماؤ د اطمینان د پاره د هرې دُعا سره لاندې په حاشیه کې ډیرې حوالې هم ذکر کړي ، چې دوی ته معلومه شي چې دا صحیح دُعاگانې دي .
 تاسو دا ویل شروع کړئ نو برکات به یې په خپلو سترگو باندې اوگورئ .

ابوالشس عفی عنه

(۱) عن غالب القطان قال : مكثت عشرَ سَدين أدعو الله أن يُعَلِّمَنِي اسْمَهُ الَّذِي إِذَا دُعِيَ بِهِ أَجَابَ وَإِذَا سُئِلَ بِهِ أَغْضَى . فَأَتَانِي آتٍ كَلَامَ لَيْلٍ مُتَمَالِيَةٍ يَقُولُ : يَا غَالِبُ الْكُنْ : يَا فَارِجَ الْهَمِّ يَا كَاشِفَ الْكَرْبِ . يَا صَادِقَ الْوَعْدِ يَا مُؤَيِّدًا بِالْعَهْدِ . يَا حَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ . الرَّغْبُ وَالرَّهْبُ لِلرَّامِ السَّنَةِ رَجَمَ الْحَدِيثَ ١٣٢٥ باب الدال باب لمي الترهب في الدعاء .

۳۲۳
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

﴿ اَدْعُوْنِیْ اَسْتَجِبْ لَكُمْ ﴾ . عالم ۶۰

پہ پستوڑ بہ کی جامع دُعا

تالیف

أَبُو الشَّيْخِ مَوْلَانَا نُورُ الْهُدَى عَفِيَ عَنْهُ

مُدَرِّس دَارُ الْعُلُومِ لِبَيْضِ الْقُرْآنِ كَاخِيل كَالُونِي مُرْدَان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

په پښتو ژبه کې جامع دعا

﴿﴾ د مَقْرَرينو د پاره رَاهِنَمَائِي : په پښتو کې درته يوه جامع دعا ليکم ، ځکه مَقْرَرينو ته په بعضې ځايونو کې په پښتو کې د دعا کولو ضرورت راپېښېږي ، که مَقْرَرين دا دعا ياده کړي نو اُميد دى چې دغه خدمت به بيا په بهترينې طريقې سره سَر ته اورسولې شي .

دې دعا ته مې ځاى په ځاى واره واره عنوانات ورکړي دي ، دا صرف ددې د پاره چې ددې يادول آسان شي ، ځکه چې کله عنوانات په ذهن کې مرتب ياد کړې شي نو بيا دا نوره دعا ورسره په خپله رايادېږي . تاسو د دعا غوښتلوپه وخت دا عنوانات مه وايئ ، بلکه صرف دا روانه دعا وايئ ﴿﴾ . ابوالشمس عفي عنه .

د گناهونو د مغفرت دعا

يَا اللَّهُ ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ! مونږ ډير گناهکار او خطاکار يو ، بَتَقَاضَائِي بَشَرِيَت او شيطاني وَسُوْسو په وجه د مونږ نه ډير گناهونه شوي ، خواې ربه ! ته ډير غَفُوْرٌ رَحِيْم او توبه قبلوونکى ذات يى ، مونږ په خپلو گناهونو پښيमानه يو ، تاته د خپلو گناهونو نه توبه اوباسو ، ته زموږ د ټولو په گناهونو باندې قلم د عَفْوې راکاږه .

يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ ! زموږ د ټولو واره گناهونه لوي گناهونه ، ښکاره او پټ ، نوي او زاړه ، مخکيني او روستني ټول گناهونه په خپل رَحْم و کَرَم سره معاف کړه .
اې ربه ! که ته مونږ معاف نکړى نو مونږ د چا د رته لار شو ؟ د چانه معافي او غواړو ؟ چاته او ژاړو ؟ مونږ خوشتا دَر تر هغې پورې نه پريږدو تر څو چې تاراته معافي نه وي کړي ، نو اې رحيم ربه ! ته مونږ ټولو ته معافي اوکړه .

يا الله ! زموږ زړونه د شُرک ، بَدْعَت ، بُغْض ، حَسَد ، تَكْبَر ، نِفَاق ، رِيَا او نورو

رُوحاني مرضونو نه صفا کړه ، بلکه زمونږ زړونه په ښائسته نبوي اخلاقو سره مُزین او مالا مال کړه .

اې رحيمه ربه ! زمونږ ژبې د غيبت ، دروغو ، چُغل خورۍ او نورو گناهونو نه اوساته .
 زمونږ سترگې د خيانت او ناجائزه خايونو ته د کتلو نه اوساته ، زمونږ غوږونه د ناجائزه خبرو او ريډلو نه اوساته ، زمونږ خيټې د حرام خوراک نه اوساته ، بلکه زمونږ د وجود ټول اندامونه د هر قسمه گناهونو نه محفوظ اوساته .

يا الله ! مونږ ته آئنده د گناهونو کولو طاقت مه راکوه ، بلکه د داسې کارونو توفيق راکړه چې ته پرې راضي کېږي او ته پرې خوشحاليږي .
 اې ربه ! زمونږ په زړونو کې د ايمان سره محبت پيدا کړه . د کفر ، فسق او نورو گناهونو نه مونږ نفرت پيدا کړه .

بیمارانو ته د صحت دُعا

يا الله ! په مسلمانانو کې چې څوک هم بيمار وي : که په خپله بيمار وي يا په کورونو او هسپتالونو کې څوک بيمار وي ټولو ته د ښک عمل د پاره صحتِ کامله عاجله دائمه ورکړه ، د ټولو مرضونه په خپل قدرت سره ختم کړه .

اې ربه ! مونږ ټول د رنډيدو ، کنړيدو ، گډيدو ، شليدو ، کينسر ، شوگر ، بللې پرېشر ، برگي مرض او نورو لاعلاجو مرضونو نه د ښکواعمالو د پاره محفوظ اوساته .

يا الله ! مونږ ته ښه معلومه ده چې دا بيماري او صحت دواړه ستاد طرفه دي خو مونږ عاجزه يو د بيماري طاقت نه شولرلی ته زمونږ دا بيماري په صحت باندې بدلې کړه .
 يا الله ! مونږ د غرق کيدو ، سوزيدو ، او ذلت نه خپل امن و امان کې محفوظ اوساته .

د مشکلاتو نه د محفوظ کيدو دُعا

يا الله ! مونږ ټول د هر قسمه مشکلاتو ، مصيبتونو ، غمونو ، تکليفونو او ناگهاني امتحاناتو نه محفوظ اوساته .

اې ربه ! مونږ ډير کمزوري يو په مونږ باندې امتحانات مه راوله .
 او که څوک په مشکلاتو او امتحاناتو کې گيروي نو ته مشکل گشايی ته دوی ټول

ددې مشکلاتو او امتحاني مرحلې نه کامياب اوباسه، د اطمینان او سکون واله ژوند ورته ورکړه.

يا الله! مونږ ټول د ظاهري او باطني فتنو نه محفوظ کړه.

د خواجه پوره کيدو دُعا

يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ! په دې حاضر کسانو کې چې د چا په زړه کې هر قسمه حاجت وي او په شريعت برابر وي ته د دوی ټولو حاجتونه د خپلو غيبي خزانو نه پوره کړه.

اې پروردگار! زموږ په زړونو کې داسې آرمانونه او آرزوګانې دي چې هغه مونږ په خله باندې نه شو ښکاره کولی، ته زموږ په زړونو باندې خبرداري، ته حاجت روا يی، ستا په خزانو کې هيڅ کمې نه راځي ته زموږ د ټولو جائز حاجتونه او آرمانونه پوره کړه. اې کریم ربه! مونږ ټول د مخلوق د احتیاجی او فقر نه اوساته، ستا په در کې هيڅ کمې نشته مونږ د مخلوقاتو در ته مه محتاجه کوه.

يا الله! مونږ چې تاته دا کوم لاسونه د دُعا د پاره غوړولي دي دا مخلوقاتو ته د غوړولو نه اوساته. مونږ چې تاته په مانځه کې کوم سر د عبادت د پاره ښکته کوو دا سر د مخلوقاتو د وړاندې د ښکته کولو نه اوساته.

اې پروردگار! که په چا باندې قرضونه وي نو د خپلو غيبي خزانو نه يې قرضونه خلاص کړه، که څوک په مالي مشکلاتو کې گيروي مالي مشکلات يې حل کړه، که د چا کورونه نه وي کورونه ورته ورکړه، او که د چا پریشانی وي پریشانی يې ختمې کړه. يا الله! که څوک غريبان وي هغوی مالدار کړه، او څوک چې مالدار وي هغوی ته په صحيح ځای کې د مال خرچ کولو توفيق ورکړه.

يا الله! تا چې مونږ ته کوم نعمتونه راکړي دي په هغې کې راته نوره هم اضافه اوکړه، د نعمتونو د زوال نه مو اوساته. او په دې نعمتونو باندې د شکر يې اداء کولو توفيق راکړه.

د حج او عمرې د پاره دُعا

يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ! د حرمينو شريفينو زيارت زموږ د ټولو بار بار نصيبه کړه، د غيبي خزانو نه راته بار بار د حج او عمرې اداء کولو وسائل برابر کړه.

یا الله ! لکه څرنگې چې تا مونږ دلته راجمع کړي یو نو همدغه شان مو د خپل اهل و عیال سره په حرمینو شریفینو کې راجمع کړه ، د عرفات مټی او مُزدلفې په میدانونو کې مو راجمع کړه ، او د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په روضې مبارکه کې مو د سلام د پاره راجمع کړه .

د اتفاق و اتحاد دُعا

یا الله ! زموږ په کورونو کې اتفاق و اتحاد پیدا کړه ، د بې اتفاقی او جنگ و جدال نه موږ ټول اوساته .

اې ربه ! که د چا په کورونو کې بې اتفاقي یا جگړې وي دا ختمې کړه ، په زړونو کې مو مینه او اُلفت پیدا کړه ، په خپل مینځ کې مو د ورور وکی او محبت فضاء پیدا کړه .
زموږ د کورونو ، مالونو او بچو حفاظت او کړه ، او زموږ په کورونو باندې رحمتونه او برکتونه راو وروړه .

د رزق فراخیدو دُعا

اې رزاق ذاته ! موږ ټولو ته فراخه حلال رزق را کړه ، د حرام رزق نه مو اوساته .
یا الله ! که څوک بې روزگاره وي ته ورته د حلال رزق گټلو د پاره بهترین روزگار ورکړه ، زموږ په رزق او کاروبار کې برکت واچوه ، د نقصان او تاوان نه مو بچ کړه .

د حفاظت دُعا

یا الله ! زموږ د ایمانونو ، عقائدو ، اعمالو ، اخلاقو او حیاء حفاظت او کړه . زموږ د اولاد ، کورونو او مالونو حفاظت او کړه . زموږ د دین او دُنيا دواړو حفاظت او کړه .

يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ ! موږ ټول د بې حیایی او فحاشۍ د سیلاب نه اوساته ، او څوک چې په دې کې اخته دي ته ورته د توبې توفیق نصیب کړه .

یا الله ! په مسلمانانو زَنانه و باندې د حیاء او عزت ثخادر واچوه ، د فحاشۍ او بې حیایی نه یې محفوظ اوساته ، د حیاء او عزت ژوند ورته نصیب کړه .

یاربه ! زموږ کورونه د خبر نه ډک کړه ، زموږ جُولۍ د خبر نه ډکې کړه ، زموږ زړونه د خبر محبت او خپل معرفت نه ډک کړه .

او مونږ ټولو نه راضي شه .

اې پروردگاره ! د ايمان او اعمالو زندگي مو نصيب كړه ، د عزتونو او سعادتونو زندگي مو نصيب كړه .

يا الله ! څوك چې په سفر كې وي ته يې حفاظت او كړه ، او په خبر خيريت سره يې خپلو كورونو ته په خپلو مقاصدو كې كامياب د ډكو منگلو سره را واپس كړه .

اې ربه ! ته مونږ ټول د ظالمانو د ظلم ، د حاسدانو د حسد ، د حكومتونو او دشمنانو د شر نه محفوظ اوساته . زموږ د جان و مال ، حياء او عزت حفاظت او كړه .

اې ربه ! مونږ ته دومره قدرت مه راكوه چې په بل باندې ظلم او كړو ، او بل ته هم دومره قدرت مه ورکوه چې په مونږ باندې ظلم او كړي .

اې الله ! مونږ د نفس ، شيطان او بندگانو د شر نه محفوظ اوساته ، مونږ د گمراه فرقو او فتنو نه محفوظ اوساته ، د اطمینان او سکون واله ژوند راته نصیب كړه .

يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ ! زموږ د علماؤ ، زموږ د مدارسو ، جماعتونو ، ديني مرکزونو ، خانقاؤ ، او څوك چې ستاد دين خدمت كوي ددې ټولو حفاظت او كړه .

د نارینه اولاد د پاره دُعا

يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ ! که د چا نارینه اولاد نه وي هغوی ته نارینه صالح او تندرست اولاد ورکړه ، او که د چا اولاد وي نو خپلو والدينو د پاره يې نیک عمله ، صالح او تابعدار او گرځوه .

اې ربه ! د کومو مسلمانانو بچي چې بلوغ ته رسيدلي دي د هغوی والدينو ته د بچود وځونو توفيق ورکړه . چې د چا کورونه آباد نه وي کورونه يې آباد كړه .

يا الله ! چې د چا والدين ژوندي دي هغوی ته د والدينو د خدمت توفيق ورکړه ، او والدينو ته د خپلو بچو په حق کې د دُعاگانو کولو توفيق نصيبه كړه .

مسلمانانو مړو ته د مغفرت دُعا

اې غفور رَحِيم ذاتہ ! که د چا والدین ، رِشته دار یا نور مسلمانان وفات شوي وي نو د ټولو قبرونه د جنت د باغيچو نه یوه باغيچه او گرځوه ، قبرونه یې د جنت د نعمتونو او رَحمتونو نه ډک ، مُنور او مُعطر کړه . او د عذاب قبر نه یې محفوظ کړه .
یا الله ! مونږ ټولو ته د نیک عمل د پاره حَيَاة طَيِّبَه او اوږد ژوند راکړه ، د دین د خدمت مزید توفیق رانصیب کړه .

مجاهدینو ته د کامیابیدو دُعا

يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ ! مجاهدین چې په هرځای کې د اِعْلَاء کلمة الله او د دین د سُرْلندی د پاره جهاد کوي ته هغوی ته فتح او کامیابي نصیبه کړه . مسلمانان په هرځای کې غالب او کافران مغلوب کړه .

یا الله ! په ټوله دُنیا کې چې چیرته هم مجاهدین دي د هغوی ټولو حفاظت اوکړه ، د مجاهدینو د بچو اهل و عیال او کورونو حفاظت اوکړه .
اې ربه ! کوم مسلمانان چې شهیدان شوي د هغوی شهادت قبول کړه ، او اُوچتې درجې ورته ورکړه .

یا الله ! کوم مسلمانان چې د کافرانو سره په قید و بَند کې گیر دي ته یې په خبر او عافیت سره د جیلونو نه را خلاص کړه .

اې ربه ! څوک چې اسلام او مسلمانانو ته نقصان رسول غواړي که هغه کافران وي یا د مسلمانانو په جامه کې د کافرانو ملګري وي نو که هدایت یې په نصیب کې وي ته ورته هدایت اوکړه ، او که هدایت یې په نصیب کې نه وي ته یې تباہ او برباد کړه او مسلمانان د هغوی د شرونو او فتنو نه محفوظ اوساته .

یا الله ! کوم کافران یا د هغوی ملګري چې د مسلمانانو خلاف څومره مَنصوبې جوړوي ته هغه ټولې ناکامې کړه ، او دا منصوبې د هغوی خلاف استعمال کړه .

اې ربه ! غیر مُسلمه چې د مسلمانانو په مقابله کې څومره اَسلحي او بارود تیاروي دا ټول د هغوی خلاف استعمال کړه ، او ټول اسلامي ملکونه د کافرانو د تسلط نه آزاد کړه .

اې پروردگاره ! زموږ په ژوند باندې په دې ملک او ټوله دُنیا کې اسلامي نظام حاکم کړه، دین د دُنیا گټه گټ ته اُورسوه، او په هر ځای کې اَمَن و اَمَان راوړله.

په شریعت باندې د عمل کولو او استقامت دعا

يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ ! کوم مسلمانان چې مونږ نه کوي هغوی مونږ غزار جوړ کړه، او څوک چې د شریعت په احکاماتو کې سستي کوي د هغوی په زړونو کې د شریعت د احکاماتو قدر پیدا کړه او په دې باندې د عمل کولو توفیق ورکړه.

یا الله ! موږ ټول په شریعت باندې پابند لره، او موږ ټولو ته د رسول الله صلی الله علیه وسلم په نقش قدم باندې د تللو توفیق رانصیبه کړه. او زموږ د کورونو نه د دین چينې روانې کړه.

اې ربه ! زموږ ظاهر ته د شریعت جامه واغونډه، زموږ باطن ته د طریقت جامه واغونډه، زموږ زړونو ته د معرفت، او د ماغوته مود حکمت جامه واغونډه.

اې کریم ذاته ! چې څوک هم د علم د زده کړې پسې راوتی دي هغوی د قرآن کریم بهترین حافظان جوړ کړه، علم نافع سره د عمل وړته نصیب کړه.

یا الله ! طالبان عالمان کړه، عالمان عاملین کړه، عاملین مُخلصین کړه.

یا الله ! موږ ټول د جهالت د تیارو نه اوباسه او د علم په رڼا سره زموږ سینې منور کړه

یا الله ! موږ ته په دین باندې، په کلیمه شهادت باندې، په تعلیم و تعلّم باندې، په

دَرس و تدریس باندې، په ذکر و اذکار باندې، او په نعمتونو شکر په آداء کولو باندې تر

آخري سلگۍ پورې د غرونو په شان استقامت رانصیبه کړه.

یا الله ! موږ ټولو ته د دین د خدمت توفیق راکړه، زموږ عقیدې صحیح کړه، اخلاص

راکړی پیدا کړه، دریا نه مو اوساته، زموږ سینې منور کړه، زموږ نیک اعمال قبول کړه.

یا الله ! زموږ ژبې د قرآن کریم په تلاوت باندې، ذکر و اذکار او په نبی علیه السلام

باندې درود ویلو سره عادت کړه.

زموږ سترگې قرآن کریم ته په کتلو باندې عادت کړه. زموږ غوږونه د قرآن کریم په

اُوریدو باندې عادت کړه. بلکه موږ ته د قرآن کریم په ټولو احکاماتو باندې د عمل کولو

توفیق راکړه.

يا الله! زموږ زړونه په اسلام باندې مُسْتَحْكَم لره.
 موږ ټول د کفر، فقر، ذلت، بدبختۍ، منافقت، ظلم، او بد اخلاقي نه محفوظ
 اوساته.

د عباداتو قبلیدو دُعا

يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ! موږ نه چې ستا په عبادت کې خومره غلطيانې او کوتاهيانې شوې دي
 هغه ټولې راته معاف کړه، او زموږ عبادات په خپل دربار کې قبول کړه.
 اې پروردگاره! موږ چې ستا کوم عبادات کړي، اگر چې په دې کې به د شرائطو او
 آدابو پوره لحاظ نه وي ساتل شوی خو ته قبلوونکی ذات یی ته زموږ دامعمولي عبادت
 په خپل دربار عاليه کې قبول و منظور کړه، او موږ ته په دې باندې پوره اجر و ثواب راکړه.
 يا الله! زموږ ددې عباداتو ثواب د ټولو انبياء کرامو عليهم السلام پسې، يا
 خاصکړد نبي عليه السلام پسې، همدارنگې د صحابه کرامو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ، شهيدانو، اولياء
 کرامو او د ټول امت مسلمه روحونو پسې اورسوه.

په قيامت کې د کاميابيدو دُعا

يا الله! په موږ ټولو باندې د زنکدن حالت، د قبر، قيامت، او پل صراط ټول احوال
 آسان کړی.

د قبر د تيارو او عذاب نه مو محفوظ کړی، د قيامت د گرمۍ او د جهنم د اور نه مو
 محفوظ کړی، د قيامت په ورځ عملنامه راته په ځي لاس کې راکړی، د چپ لاس د
 عملنامه نه مو اوساتی، په خپل دربار کې مو سپين مخونه او دروی، د مخونو د توريده
 نه مو اوساتی.

اې ربه! د آخرت د شرمندگۍ، رسوائۍ، ناکامۍ او عذاب نه مو محفوظ کړی.
 اې د جبريل، میکائيل، او اسرافيل عليهم السلام ربه! موږ ټولو ته د جهنم د اور او
 د اب قبر نه امان راکړی.

يَا أَزْهَرَةَ الدُّنْيَا! د قيامت په ورځ د نبي عليه السلام په لاس مبارک باندې د حوض
 کوثر اوبه او د دوى شفاعت گيری زموږ د ټوله نصيبه کړی.

د جنت او چټې درجې مونږ ټولو ته راکړی ، او په خپل دیدار باندې مو مشرف کړی .

يَا إِلَهَ الْعَالَمِينَ ! لکه څرنگې چې تا مونږ دلته راجمع کړي يو همدغه شان مو د قيامت په ورځ د خپل عرش د سيوري لاندې راجمع کړی ، او همدغه شان مو د رسول الله صلی الله عليه وسلم د حوض کوثر په غاړه او جنت کې راجمع کړی .

د دعا قبلیدو دعا

يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ! تا په خپله فرمایلي دي : ﴿ اَدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۝ ﴾ (۱)

تاسو د مانه دعاگانې غواړئ زه به ستاسو دعاگانې قبلوم .

نواړئ ربه ! مونږ تاته لاسونه د دعا د پاره نيولي دي ته زموږ د ټولو دعاگانې قبولې کړه ، زموږ لاسونه خالي مه راواپس کوه .

يا الله ! مونږ له خود دعا غوښتلو چل نه راځي خو چې زموږ د پاره څه بهتروي هماغه راته راکړه .

اړيه ! نبي عليه السلام چې درنه د کوم خبر دعا غوښتې وه هغه مونږ له هم راکړه ، او د کوم شر نه يې چې درنه پناه غوښتې وه دهغې نه مونږ هم اوساته .

يا الله ! زموږ د اله غوندې ناسته په خپل دربار عاليه کې په لوي عبادت باندې قبول و منظور او فرمايه .

يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ! ته دعا قبلوونکی ذات يی زموږ دا دعاگانې قبولې کړه ، او د دنيا او آخرت دواړو خبر راکړه .

اړيه ! د زنکدن په حالت کې زموږ د ټولو په ژبه باندې دا کليمه نصيب کړه چې :

” لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ”

وَصَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ ، بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ .

که هیچا پَر کَرې نه وي په جهان کې   ☆   خو آجل ته لکه خَر په خَته پَر شي
 راشه راشه دا دیر ناز و کبر مه کړه   ☆   یاره خو به دې دا ناز په جهان وړ شي
 دا رُخسار چې دې رُوشان تر آئینې دی   ☆   عاقبت به د لحد په خاورو خَر شي
 نېک نامي له نېک خوښه پیدا کیږي   ☆   دغه چاره نه په سوک نه په لوړ شي

وینسته سپین سترگې تاریکې غاښ کنډاس * نه اوکاږې د دُنیا د چارو لاس
په هر طور چې یې مومی پسې درومی * نه په چپ لورې صرفه کړی نه په راس
یو وینسته د عقیدې دې په تن نشته * سر تر پایه هسې دُوب یې په وِسواس
هسې رنگ په مُذبذب صفت موصوف شوی * نه پوهیږمه چې ناس یې که خُناس
ای رحمانه که څه کار دی خو د دین دی * نور کارونه بې وفا دي بې اساس

ورځ دې تېره په شومۍ کړه شپه په خوابه * خدای به کله یادوی خانه خرابه
په شتاب شتاب دې تله دي که پوهیږی * غافل مه شه ددې عمر له شتابه
دلته دم او قدم دواړه په حساب دي * پل غلط له لارې مه ږده بې حساب
آندرون به دې د اوره هسې ډک شي * چې نن ډک شوی د شراب او د کبابه
په هغه جهان به څه رنگ جواب ورکړی * چې په دا جهان عاجز یې د جوابه
د کاغذ په کشتۍ سپر کوی رحمانه * دا کشتۍ به دې مرگې کاندې غرقابه
په آزار د چا راضي مه شه رحمانه * که خلاصې په قیامت غواړی د عذابه

ورک شه ورک شه بډکرداره بډسړې * که دې ورور که دې عزیزوي که پردې
تر هغه لایکو کار پېگانه بڼه دی * چې بډکار شي د چا ځوي یا نمسې
هغه خلق همه واره لیوني کړي * چې په کلي کې یو سپې شي لیوني
بل علاج د لیونیو سپیو نشته * بې له مرگه چې پرې ډک شي یو کوڅې
حرام ځور د مځنښو په حساب وي * که په توره یا په تیغ وي مرنې

که حرص درياندې زور شي مرگ درياد کړه * دا علاج دی دغه رنځ لره محکم
 غفلت هيڅ مناسب ندی د سپين ږيرو * خوب روا ندی په وخت د صبح دم
 مار چې سورې لره ور شي گوره سم شي * ته د گور په غاړه راغلی نه شوې سم

*****

د مکې په بزرگۍ کې هيڅ شک نشته * ولې څر به حاجي نشي په طواف
 که په سل دريا به غسل د ځان او کړي * گمان مه کړه چې به سپې شي پاک و صاف
 صابرانو صبر پرېښود حريصان شو * نه څه عدل شته په چاکې نه انصاف
 دا څلور مذهبه واړه سره يو دي * ما او تا په کې پيدا کړو اختلاف
 د دُنيا په دولت ناز مه کړه رحمانه * دا يو موی دی په نظر د موشکاف

*****

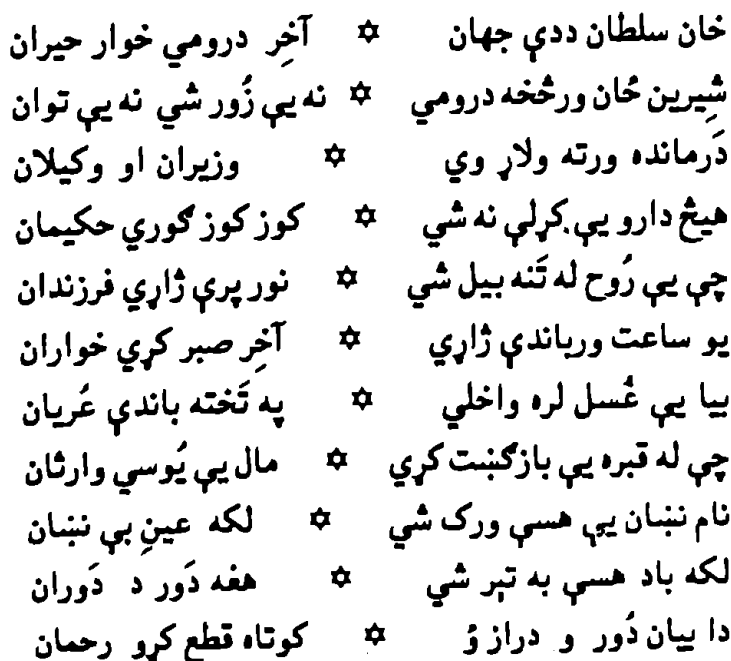
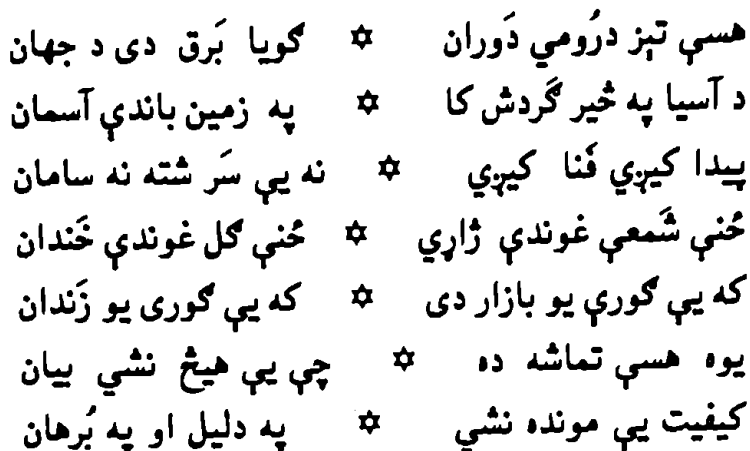
څه عجب بلند مقام دی د اخلاص * چې جهان واړه غلام دی د اخلاص
 که د زمکې نه آسمان ته ختل گران دي * دا سفر په يوه گام دی د اخلاص
 د رواج او رسم عمر مدام نه وي * لکه عمر چې مدام دی د اخلاص
 د رحمان کلام په دا سبب شيرين دی * چې يې هر کلام کلام دی د اخلاص

*****

يادوی په ځله مکه او مدينه * نسکور پروت يې د عورتې په سينه
 زور ښه سر لکه غنچه مراقبه کړی * پټ دې نقش د زړه رخت دی رنگينه
 کينه بده ده بيشکه جنگ حرام دی * نه له نفس او له شيطان سره کينه
 تر ناپاکو نارينه و ده بهتره * پاک دامنه پرهيزگاره آر تينه
 د ديندارې آر تينې تر يوې کوبنې * صدقه شه سل بې دينه نارينه
 نېکو کار سرې بهتر وي که څو رد سال وي * تر سپين گيري بد کرداره ديرينه
 بد کردار که صد ساله وي نو رحمان ته * څرگنديږي لکه طفل شيننه

*****

په ورځ ناست يې بې طلبه * په شپه خوب کړی بې آدبه
 لاس دې اوڅاته له دواړو * هم له روزه هم له شبه

ته چې زړونه ژوبلوی په خار د ژبې * نو خپل کور به اوسیزی په نار د ژبې
 د خالق رضا مندي به څرنگ مومی * چې مخلوق ته رسوی آزار د ژبې
 خوږ ژوندون به په ځان ترېخ زهر و زقوم کړی * ته چې ترېخ آداء کوی گفتار د ژبې
 په دارو که د نیزې زخم روغیږي * روغ به نه شي په دارو پړهار د ژبې
 د آتش سکروتهې درنگ ساعت له مړې شي * تازه کیږي دم په دم انگار د ژبې
 بل په سپک نامه بلل سپکاوي خپل دی * سرې دروند شي په ادب وقار د ژبې
 که د مخ په زینت خلق مټین کیږي * زه مټین یم په زینت سنگار د ژبې
 قند شکرې ورو له دواړو شونډو * تل به نه وي د ویلو وار د ژبې
 که و ژبې ته جارو وایی بنائېږي * خچن زړه پاکیزوي اعذار د ژبې
 له تصدیقه د زړه یو الله خبر دی * په ظاهر دی معتبر اقرار د ژبې
 که تصدیق د مؤمن ښه محکم په ځای وي * ایمان درومي په طوعا انکار د ژبې
 تلخ گو به تنگ معاشه وي حافظه * شیرین گو به مدام خوري اثمار د ژبې

سور د آس نه راغورځېږي کله کله * د درياب اوبه اوچېږي کله کله
 په دُنیا د زمانو خواږه دوستان * د دولت په سربيلۍ کله کله
 په باغونو کې کچه ميوه د بُوتو * په سيلۍ طوفان دُورېږي کله کله
 که ژوندون وي د بادشاه په خوشحالي کې * ليکن مرگ ورته يادېږي کله کله
 سپوږمۍ څه چې ورسره نمر د آسمان * دا په ورځو کې پټېږي کله کله
 ښه طرزونه د شاعر عبدالوهاب * د دُنیا په مخ غږېږي کله کله

سوال د مالياره كوی څه له د يو ټول د پاره * گلونه اوكره په خپله ته د بل د پاره
انسان هغه دی چې هم خپل او هم پردې اوپالي * هغه هيڅ ندی چې يوازې وي د خپل د پاره
ته به تر كومې د قاصد انتظارونه كوی * په خپله ملا د همت او تره منزل د پاره
شمع هيڅ نده دا رڼا په كې څو بې ده ښكلی * ځكه رازغلي پتنگان يې د محفل د پاره

د خدای سره عزت په عبادت سره موندې شي * اوچته مرتبه په صداقت سره موندې شي
غافل چې کوم انسان وي هغه نه رسي منزل ته * منزل ته رسیدل په ډیر همت سره موندې شي
خوبی ځان کې پیدا کړه چې د عرشه بره لار شی * بنده هر یو مقام په صفایت سره موندې شي
ده غوره په دنیا د بزرگانو سره ناسته * دعا د بزرگانو په خدمت سره موندې شي
په ذکر د الله چې رسیدلی څوک کمال ته * هغه عالم دنیا کې په قسمت سره موندې شي
شاعر عبدالوهابه یو د مرگه نه خلاصیږي * نور هر څه که ته غواړی په دولت سره موندې شي

د نورو شاعرانو اشعار :

په گلونو که دَوران وي آخر تير شي * که بهار وي که خزان وي آخر تير شي
 نن که ستا ښکلې خواني ده مه نازېږه * داسې ډير ښکلي ځوانان وي آخر تير شي
 دا مټل دی چې سختی پسې راحت وي * که په چا باندې خفگان وي آخر تير شي
 په دې عمر مړېدل نشته خبر شه * که ډير عمر د انسان وي آخر تير شي

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خوشخبري:

(د تقريرونو دويمه سلسله)

د تقريرونو دا اوله سلسله په همدې پنځلسم (۱۵) جلد باندې پوره شوه .
ددينه پس به اِنْ شَاءَ الله د تقريرونو يوه بله سلسله شروع كوم ، دهغې نوم به وي :

“ د تقريرونو مُدَلِّكُهُ ذَخِيرَةٌ ”

په هغې کې به هم په مختلفو موضوع گانو باندې همدغه شان تفصيلي ، مُدَلِّل او
جامع تقريرونه وي ، هغه سلسله به د اول جلد نه شروع کيږي .
نور معلومات په تيلفون باندې حاصلولې شئ .

په خپلو خصوصي دُعاگانو کې مو ياد ساتئ

ستاسو ورور

ابوالشمس نورالحدا عفی عنه

مريائل نمبر : ۵۴۴۷۱۷۴ ۰۳۰۶

په ديارلسم او خوارلسم جلد کې د کتابتې غلطيانو اصلاح

په ديارلسم (۱۳)، او خوارلسم (۱۴) جلد کې دلاندې کتابتې غلطيانو اصلاح او کړنې.

جلد، صفحه او کرځه نمبر	خطايي	صحيح عبارت
ديارلسم جلد، صفحه ۹۸ نهمه کرځه	يو بل ته شرکت ورکوي	يو بل سره په بې خوايي او تبه کې شريک وي
ديارلسم جلد، صفحه ۹۹ پنځمه کرځه	د سړي په شان	د يو سړي په شان
ديارلسم جلد، صفحه ۱۲۴ اوله کرځه	د غنمو په رڼه کې	د گڼو په رڼه کې
ديارلسم جلد، صفحه ۱۳۰ شلمه کرځه	ريکاري	رياکاري
ديارلسم، صفحه ص ۱۴۲ دولسمه کرځه	معين الفتى	معين المفتي
ديارلسم جلد، صفحه ۱۹۴ لسمه کرځه	چاته چې ده قرض ورکړې و	چا چې ده ته قرض ورکړې و
ديارلسم جلد، صفحه ۲۱۳ شلمه کرځه	دده په شان باندې	دده په شا باندې
ديارلسم جلد، صفحه ۲۳۷ پنځمه کرځه	غصب	غضب
ديارلسم، صفحه ۲۷۹ لاندې اوله حاشيه	البقرة	التوبة
خوارلسم جلد، صفحه ۳۸ دولسمه کرځه	رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمائي	حديث قدسي دى، الله تعالى فرمايي
خوارلسم جلد ص ۹۰ اوله او دويمه حاشيه	الحجرات آية ۱۱۲	الحجرات آية ۱۲
خلورم جلد، صفحه ۲۲۰ آتمه کرځه	پير (به شنبې)	پير (دو شنبې)
خلورم جلد، صفحه ۲۲۱ اوله کرځه	پير (به شنبې)	پير (دو شنبې)

معلومات

دا " اَصْلَاحِي مُدَلَّلٌ تَقْرِيرُونه " كتاب پنخلس واره جلدونه په فارسي کې هم چاپ شوی ، په مکتبو کې ملاويږي .

اوڅه لږ وخت پس به ان شاء الله دا مکمل کتاب په اردو کې هم چاپ شي ، ځکه تيار شوې دي ، خو صرف نظر ثاني ته پاتې دي .

همدارنگې زما بل کتاب الْأُسَيْلَةُ وَالْأَجُوبَةُ الْفَاضِلَةُ لِتَشْجِيذِ الْأَذْهَانِ الْكَامِلَةِ هم په پښتو ، اردو او فارسي درې واړو ژبو کې چاپ شوی ، په مکتبو کې پيدا کيږي .

همدارنگې زما بل کتاب " هر تقرير په مختلفو ژبو کې " هم چاپ شوی ، په هغې کې په پنځه واره ژبو کې تيرونه دي . دا هم په مکتبو کې ملاويږي .

ابوالشمس نورالهدا عفي عنه

موبائل نمبر : ۵۴۴۷۱۷۴ ۰۳۰۶

په مختلفو موضوع کالو باندې

د تقریرونو یوه مُفضَّلَه ، مُعْتَبَدَه ، عِلْمِي ، او تحقیقي مجموعه :

د تقریرونو مُدَلَّلَه ذَخیره

جلد ۱

تألیف

أَبُو الشَّمْسِ مَوْلَانَا نُورُ الْهُدَى عَفِي عَنْهُ

فاصلې جامعه امداد العلوم پشاور صدر ، وولاق المدارس العربيه ملتان

ايم اے عبدالولی خان پندرسى مردان

حالا : مُدَرِّس دَارُ الْعُلُومِ فَيْضُ الْقُرْآنِ الْكَافِي كَالُونِي ، مردان

اول جلد

۱. د تورې اهميت ، فضيلت او احكام
۲. د الله ﷻ رحمت او مهرباني
۳. د گناهونو نقصانات
۴. د علم فضيلت او اهميت
۵. د علماؤ او طلباؤ مقام
۶. د درود شريف فضيلت او اهميت

دويم جلد

۱. حقوق الوالدين (يعنى د مور او پلار حقوق)
۲. عقوق الوالدين (يعنى د مور او پلار نافرمانى او د هغې سزا)
۳. د مرگ بيان
۴. د صبر فضيلت او اهميت
۵. د قبر عذابونه او نعمتونه

درېم جلد

۱. د زکوة اهميت ، فضيلت او احكام
۲. د زکوة نه ورکونکي عذابونه
۳. د صدقې وړکولو فضيلت او لويدي
۴. د خرچ کولو اهميت ، او د سخاوت فضيلت
۵. په مخلوقاتو کې د الله ﷻ قدرت نخې

څلورم جلد

۱. د نبى ﷺ اتباع او اطاعت
۲. نبى ﷺ سره د محبت کولو وچوب او لزوم
۳. د نبى ﷺ په ستونډ باندې د عمل کولو سائنسي او طبي فوائد
۴. د گيرې پريځودلو اهميت ، او د خړيلو يا قبضې نه د کمولو سزاگانې

پنځم جلد

۱. د قرآن کریم د تلاوت کولو فضائل او فوائد
۲. د حافظانو اود قرآن کریم سره د تعلق لرونکو خلقو مقام
۳. د قرآن کریم اعجاز
۴. قرآن کریم يو انقلابي او مؤثر کتاب دی
۵. د قرآن کریم د تعظيم او عمل په وجه الله ﷻ قومونو ته ترقي ورکوي

شپږم جلد

۱. د حلال کسب اهميت او فوائد
۲. د حلال خوراک اهميت او فوائد
۳. د حرام خوراک سزاگانې او نقصانات
۴. د مشته شيانو نه ځان ساتل
۵. د سود خورلو سزاگانې او نقصانات
۶. د نبى ﷺ معجزات
۷. نبى ﷺ ته د مخکيني پيغمبرانو په نسبت بهترينې معجزې ورکړې شوې وى
۸. د علم او کماله ډکه رساله

اووم جلد

۱. په اسلام کې د مانځه اهميت او مقام
۲. د مانځه فضائل او فوائد
۳. بغير عذره د مونځ پريځودلو سزاگانې او نقصانات
۴. په ځمکې سره د مونځ کولو اهميت او فضائل
۵. بغير عذره د ځمکې پريځودلو سزاگانې
۶. په مانځه کې د غشوع اهميت
۷. د ټول مونځ معنى

اتم جلد

۱. د مانځه متعلق ضروري بحثونه
۲. د مانځه متعلق ضروري فقهي مسائل
۳. د سجده سهرې متعلق ضروري مسائل
۴. د مسبوق غني ضروري مسائل
۵. د قضا مونځونو پاره کې فقهي مسائل
۶. د مانځه متعلق متفرق لاهتي مسائل
۷. د مسافر د مانځه متعلق ضروري فقهي مسائل
۸. د امامت متعلق غني ضروري مسائل

نهم جلد

۱. د رمضان المبارک د مياشتې فضيلت
۲. د رمضان المبارک د روژو اهميت او بغير عذره د پريځودلو سزاگانې
۳. د رمضان المبارک د روژو فضائل فوائد او حکمتونه
۴. د شل رکعت تراويحو ثبوت او فضائل
۵. د روژې متعلق فقهي مسائل
۶. د تراويحو متعلق فقهي مسائل

یوولسم جلد

۱. د حج اهمیت او بغیر عذره د حج نه کولو سزاګانې
۲. د حج فضائل، فوائد او حکمتونه
۳. د ذوالحجې اولې عشرې عظمت او فضائل
۴. د قربانۍ اهمیت او فضائل
۵. د قربانۍ متعلق فقهي مسائل
۶. د غې اختر تقرير (په ابراهيم عليه السلام باندې د راغلي امتحاناتو تفصيلي بيان)

لسم جلد

۱. د رمضان المبارک په آخري عشره کې د اعتکاف اهمیت او فضائل
۲. د ليلة القدر عظمت او فضائل
۳. د سراسيې وُجوب او فضائل
۴. د وړوکي اخترييان
۵. د جُمعي د مانعہ اهمیت، فضائل، او بغیر عذره د پریځودو سزاګانې
۶. د جُمعي د ورځې عظمت او فضیلت د جُمعي مانعہ متعلق ضروري فقهي مسائل

دیارلسم جلد

۱. په جهاد کې د مال خرچ کولو فضائل او فوائد
۲. جهاد د الله ﷻ د رضا د پاره کول، او مال غنیمت کې د خیانت نه ځان ساتل
۳. په اجتماعي لحاظ سره د مسلمانانو د کمزورۍ او مغلوب کیدو آسیاب
۴. هر ټپک عمل په اخلاص باندې کول
۵. دریا نه ځان ساتل
۶. د ریشتیو ویلو فضیلت او د دروغو سزاګانې

دولسم جلد

۱. په اسلام کې د جهاد اهمیت او مقام
۲. د جهاد فضائل، فوائد او حکمتونه
۳. د قدرت باوجود جهاد نه کولو سزاګانې او نقصانات
۴. د مجاهدينو مقام او فضائل
۵. د شهادت فضائل او د شهید مقام

پنځلسم جلد

۱. د حسد سزاګانې او د دینه د بچ کیدو طریقې
۲. د خوش اخلاقی فضائل ....
۳. د بد اخلاقی سزاګانې او نقصانات
۴. د نرمۍ فضائل او فوائد
۵. د معافۍ فضائل
۶. په عربۍ او پښتو کې جامع دعاګانې
۷. د وعظ او نصیحت نه ډک اشعار

خوارلسم جلد

۱. د غیبت سزاګانې او د دینه د بچ کیدو طریقې
۲. د چغل خورۍ سزاګانې او نقصانات
۳. د ژبې حفاظت او خاموشۍ فضیلت
۴. د تکبر سزاګانې او د دینه د بچ کیدو طریقې
۵. خالص په قرآني آیتونو باندې مشتمل جامع تقرير

خوشخبری

(دتقیریرونو دویمه سلسله)

دتقیریرونو دا اوله سلسله په همدې پنځلسم جلد باندې پوره شوه. ددینه پس به ان شاء الله دتقیریرونو یوه بله سلسله شروع کوم، دهغې نوم به وي:

”دتقیریرونو مَدَلَّله ذَخیره“

په هغې کې به هم په مختلفو موضوع ګانو باندې هم دغه شان تفصیلي، مُدَلِّل او جامع تقریرونه وي، هغه سلسله به داوول جلد نه شروع کیږي.

ابو الشمس مولانا نور الهدا عفی عنه
موبائل نمبر: ۰۳۰۶-۵۴۴۷۱۷۴